2

Revnakoğlu'nun İstanbul'u

İstanbul'un İç Tarihi

FATİH

Mustafa Koç

Revnakoğlu'nun İstanbul'u
İstanbul'un İç Tarihi, Fatih
Cilt 2

Fatih Belediyesi Kültür Yayınları no: 14

Yayıncı sertifika no: 49172

ISBN 978-605-70414-3-2 (2.Cilt)
ISBN 978-605-70414-1-8 (Takım)

1. Baskı, İstanbul, Mayıs 2021

Hazırlayan
Prof. Dr. Mustafa Koç
İstinye Üniversitesi

Yayın Koordinasyon
Abdullah Kargılı

Editörler
Ubeydullah Kısacık
Müslüm Yılmaz

Kitap Tasarım
Abdüsselam Ferşatoğlu

Grafik Uygulama
Onur Melih / *Fotografika Güzel Sanatlar*
Abdi Paşa sokağı 14[A] Kısıklı Üsküdar İstanbul
fotografika.com.tr

Baskı
Seçil Ofset
100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi 4. Cadde No:77 Bağcılar İstanbul
Tel: +90 212 629 06 15
www.secilofset.com
Sertifika no: 44903

Fatih Belediye Başkanlığı
Copyrigth © Her hakkı mahfuzdur.

Akşemsettin Mahallesi
Adnan Menderes Bulvarı (Vatan Caddesi)
No:54 Fatih İstanbul
Telefon: +90 (212) 453 1453
www.fatih.bel.tr

2

Revnakoğlu'nun İstanbul'u

İstanbul'un İç Tarihi

F A T İ H

Mustafa Koç

TAKDİM

"Bir şehri sevmek, bir hayatı, bir zamanı, bir dünyayı sevmektir" der Ahmet Hamdi Tanpınar.

İstanbul tarih sahnesinin tam orta yeridir. İstanbul'u, sadece büyük mimari anıtları ve doğal güzellikleriyle değil, tarihi ve onun ortaya çıkardığı estetiği, mimarisi, müziği ve edebiyatından oluşan bütünlüklü bir eser olarak anlamak gerekir.

Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Refik Halid Karay, Tahirü'l Mevlevi gibi Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan bir hayat yaşamış, kültür taşıyıcısı aydınlarımız, giderek yok olan bir medeniyetin temsilcileri olarak İstanbul'a bu gözle bakmış ve bizlere bu kıymetli eseri sevmeyi, korumayı öğretmeye çalışmışlardır.

Modern hayatın zaman ve mekanı ayırması, İstanbul'un pek çok değerini yok etmiş, şehre ait bütünlük ve aidiyet duygusu neredeyse kaybolmuştur. Eski İstanbul'a dair korunacak emanetler sadece mimari ve sanat eserleri değil, bu şehrin caddelerinde, sokaklarında yaşanan hayatın hatıralarıdır.

Merhum Cemaleddin Server Revnakoğlu, bahsettiğimiz bu kültür terkibini oluşturan bütün unsurları bir bir tanıyıp arşivlemeye gayret eden değerli bir kültür tarihçimizdir. Notlarında "İstanbul'un İç Tarihi" ifadesini kullanan Revnakoğlu, İstanbul'u anlatan diğer araştırmacılardan farklı olarak şehri birçok cephesiyle ele alır. Şehrin şeklini anlatırken deruni tarafını, arka yüzünü, mana yönünü öne çıkarır.

Musikişinaslar, dergahlar, kütüphaneler, büyük şahsiyetler, mezarlıklar, camiler, şairler, mektuplar, edebî notlar ve fotoğraflardan meydana gelen Revnakoğlu arşivi İstanbul'umuz için paha biçilemeyecek kadar büyük bir hazinedir.

Merhum Revnakoğlu'nun notlarından yola çıkılarak hazırlanan bu muhteşem eseri halkımızın istifadesine iftiharla sunuyoruz. Bu vesileyle kendisini rahmet ve şükranla anıyor, başta eseri yayına hazırlayan Prof. Dr. Mustafa Koç olmak üzere emeği geçen arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

M. Ergün Turan
Fatih Belediye Başkanı

İÇİNDEKİLER

TAKDİM ▸ 509

İKİNCİ GÜZERGÂH

İKİNCİ GÜZERGÂH ▸ 517
Sa'dî Çelebi Dârülkurrâsı ▸ 522
Bahâî Haziresi ▸ 523
Kadıköylü Talat Bey ▸ 528
Kirmasti Camii ve Mektebi ▸ 530
Çoban Dede Türbesi ▸ 531
Fatih Rüşdiyesi ▸ 532
Cedîd Abdurrahim Efendi Medresesi ▸ 536
Şeyhülislâm Cemaleddin Camii ▸ 538
İsmet Molla ve Konağı ▸ 541
Darüşşafaka Caddesi Konakları ▸ 547
Samanîzâde Medrese ve Tekkesi ▸ 549
Leblebici Camii ▸ 556
Âbid Çelebi Tekkesi ▸ 557
Benlizâde Ahmed Efendi Mektebi, Türbesi ve Sebili ▸ 564
Ali Haydar Efendi ve Evi ▸ 569
Sivasî Tekkesi (Yavsı Baba Tekkesi) ▸ 577
Çırakçı Tekkesi ▸ 583
Said Çavuş Tekkesi (Atâ Efendi Tekkesi) ▸ 587
Vâlide Medresesi ▸ 589
Kovacı Dede Camii ▸ 590
Kazasker Mustafa Efendi Medresesi ▸ 593
Zekeriya Efendi Medresesi ▸ 595
Lokmacı Tekkesi (Re'fet Efendi Tekkesi) ▸ 596
Hayriye Medresesi ▸ 602
İsmail Ağa Camii ▸ 603
İsmet Efendi Tekkesi ▸ 608

Tevkii Cafer Medresesi ▸ 616
Mesnevîhâne ▸ 617

İstanbul Kültür Okumaları
İstanbul'un Mesnevîhânları ▸ 622
Ahmed Bahâî Efendi ▸ 622
Şevket Gavsi Bey ▸ 624
Unutulan Kıymetlerden Şevket Gavsi Bey ▸ 624
Şevket Gavsî'nin Vasiyetnamesi ▸ 627
Ahmed Midhat Beharî ▸ 628
Mustafa Rüşdü Üstek ▸ 629
Mesnevîhân Şeyh Re'fet Efendi ▸ 630
Diğer Mesnevîhânlar: ▸ 631
Sultanselimli Hafız Cemal
(Tulumbacı Cemal) ▸ 631

Murad Molla Tekkesi ▸ 633
Kalaycızâde Acem Hüseyin Ağa Camii (Acemoğlu Camii) ▸ 643
Kızlarağası Mehmed Ağa Camii ve Tekkesi ▸ 644
Mersiyehân Fethiyeli Mehmed Nezihi Bey'in Konağı ▸ 652

Fethiye'nin, Draman'ın, Çarşamba'nın Meşhur Sakinleri
Kemanî Mustafa Bey (Sunar, Eyyûbî) ▸ 659
Bestekâr Hanende Şevki Bey ▸ 662
Zakir Arap Ali Şipar ▸ 663
Hanende Arap Hüsnü ▸ 665

İstanbul Kültür Okumaları
Revnakoğlu Notlarında İstanbul'un Bazı Hanendeleri ▸ 670
Hacı Kirâmî Efendi ▸ 670
Hanende Nedim ▸ 670
Nedim'in Çektiği Sesi Belâsıdır ▸ 671
Şehlâ Hafız Osman ▸ 679
Şefik Safi ▸ 680

Fethiye Medresesi ▸ 685
Yahyazâde Çeşmesi ▸ 687
Tercüman Yunus - Draman Camii ▸ 688

Kadı Sa'dî Mescidi - Kesmekaya Tekkesi ▸ 692

İstanbul Kültür Okumaları
Tarikatlarda Cenaze Törenleri ▸ 697

Kefevî - Kefeli Camii ve Tekkesi ▸ 711

İstanbul Kültür Okumaları
İstanbul'un Kurrâları ve Mezar Kitabeleri ▸ 724

Hoca Kasım Günani Camii ▸ 731

Balat İmamı Zakirbaşı Hasan Efendi ▸ 731
Balat İmamı Hafız Hasan Efendi'nin Meşkine Dahil Olanlar ▸ 733
Meydancıklı Arif Efendi ▸ 733
Hafız Ali Kupur ▸ 735
Zakir Celâl (Ahmed Celâl Tokses) ▸ 736
Şeyh Hafız Ömer Efendi (Ömer Atıf Erdensin) ▸ 736
Cemil Bey ve Hacı Hamîs-Ebülhamîs ▸ 739
Hâlid Efendi ▸ 739
Ahmed Hâlid Sayın ▸ 739
Pepe Şevket ▸ 740
Tesbihçi Emin Efendi ve Salih Dede ▸ 740
Muzıkalı Kadri Bey ▸ 740

Odunyarıcızade Camii ▸ 742

İstanbul Kültür Okumaları
İstanbul'da Tâç ve Gül İşlemekte Mahareti ile Tanınmış Olanlar ▸ 744

Molla Aşkî Gülşenî Tekkesi ▸ 745
Nasuh Dede Hankahı ▸ 752
Tatar Yaşar Baba ▸ 753
Şeyh Hamdullah El-Kâdirî Tekkesi ▸ 764
Hacı İsa Camii ▸ 765
Ferruh Kethüda Camii - Balat Camii ▸ 768

ÜÇÜNCÜ GÜZERGÂH

Hâcegî - Hocazâde Cami ve Tekkesi ▸ 781
Tutî Abdüllatif Medresesi ▸ 787
Kubbe Tekkesi ▸ 788
Esad Efendi Çeşmesi ▸ 800
Müftü Hamamı Tekkesi ▸ 801
Karasarıklı Tekkesi ▸ 811
Müftü Ali (Zembilli Ali Efendi) Camii ▸ 815
Sirkeci Tekkesi ▸ 816

DÖRDÜNCÜ GÜZERGÂH

Fatih Camii Haziresi ▸ 823

İstanbul'da İlk İslâm Mabetleri ve Çevresinde Gömülü Türk Büyükleri ▸ 823
Fatih'in mumya hikâyesi ▸ 825
Fatih Haziresinde Yatan, Taşı ve Kitabesi Bulunmayan Medfunlar ▸ 827

Nakşidil Sultan Türbesi ve Haziresi ▸ 828
Büyük Karaman Caddesi'nde Tekkeler ▸ 832
Nakşidil Valide Sultan Mektebi ▸ 834
Atpazarı Meydanı ▸ 836
Manisalı Mehmed Paşa Camii Ve Tekkesi ▸ 841
Atpazarî Osman Efendi Tekkesi Haziresi ▸ 845
Serândedil Kalfa Çeşmesi ▸ 847
Haliliye Medresesi ▸ 848
Şeyh Süleyman Camii ve Tekkesi ▸ 850
Kara Şemseddin Mezarı ▸ 853
Sekban Baba ▸ 854

İstanbul Kültür Okumaları
Sığırcık Şeyhleri ▸ 856

Akşemseddin Tekkesi (Pehlivan Tekkesi) ▸ 859
İncirli Baba - Sekbanbaşı Mezarı ▸ 862

Kasap Demirhun Camii ▸ 864
Hocazâde Uşşâkî Tekkesi ▸ 867
Tokadî Mehmed Efendi Haziresi ▸ 871
Şâhrâh Çeşmesi ve Tâhir Ağa Tekkesi ▸ 880
Âşık Paşa Camii ve Türbesi ▸ 893
Karanlık Mescit - Kocavî Zaviyesi ▸ 900
Üsküplü Camii ▸ 901
Nalıncı Memi Türbesi ▸ 903
Şeyh Ahmed Buharî Tekkesi ▸ 905
Unkapanı Şâzelî Tekkesi - Şâzelî Camii ▸ 911
Şeyh Halim Efendi Tekkesi - Yeşil Tulumba Tekkesi ▸ 917
İbn-i Meddâs Salih Paşa Camii ▸ 924

BEŞİNCİ GÜZERGÂH

Ebû Saîd El-Hudrî Zaviyesi - Kariye Tekkesi ▸ 927
Çakır Ağa Camii ▸ 931
Berberbaşı Ali Ağa Çeşmesi ▸ 935
Battal Gazi ▸ 936
Adilşah Kadın Camii - Şişhane Camii ▸ 937
Hakîkîzâde Tekkesi ▸ 938
Hz. Şu'be ▸ 940
Avcı Bey Camii - Eğrikapı Camii ▸ 942
Kesikbaş ve Sakabaşı Molla Mehmed'in Mezarı ▸ 944
Yatağan Çeşmesi ▸ 946
Hacı İlyas Camii (Yatağan Camii) ▸ 947
Emîr Buhârî Tekkesi ▸ 949

İstanbul Kültür Okumaları

Revnakoğlu Dosyalarında İstanbul'un Yatırları (Şeyh, baba, dede, gazi, âlim, devlet adamları) ▸ 955

Revnakoğlu'nun İstanbul'u

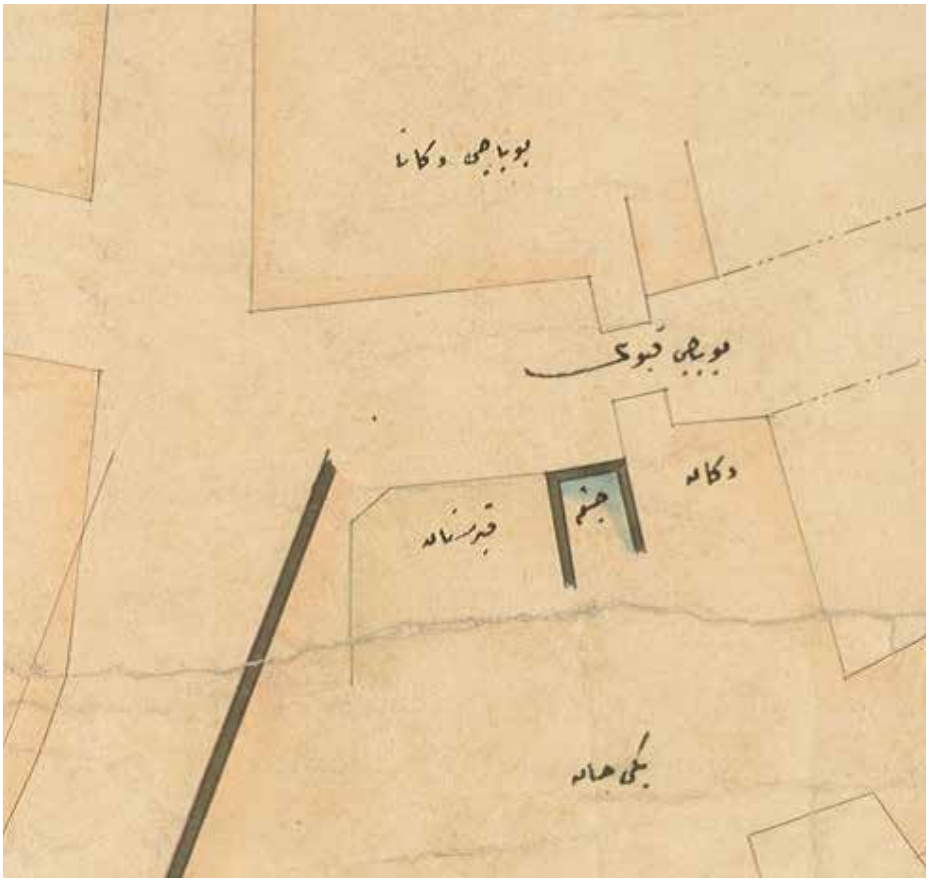
İKİNCİ GÜZERGÂH

Bu güzergâh, Fatih Camii'nin Boyacı Kapısı'ndan başlar, Darüşşafaka Caddesi istikametinde ilerleyerek Yavuz Selim Caddesi, Manyasizade Caddesi, Fethiye Caddesi, Draman Caddesi ve Salma Tomruk Caddesi'nden Balat'a ulaşır. Bu caddelere bağlanan sokaklarla Ali Kuşçu, Atikali, Yavuz Sultan Selim Mahallesi, Dervişali Mahallesi, Ayvansaray Mahallesi ve Balat Mahallesi güzergâhın üzerinde kısmen veya tamamen bulunur.

Güzergah üzerindeki mekanları, başlıkların altında verilen **Mahalle, ada ve parsel** bilgilerini Fatih Belediyesi coğrafi bilgi sistemleri web sayfasında ilgili bölüme girerek harita üzerindeki yerini tespit edebilirsiniz.
https://gis.fatih.bel.tr/webgis/

İKİNCİ GÜZERGÂH

Fatih Camii'nin Boyacılar Kapısı'ndan Darüşşafaka Caddesi'ne çıkıyoruz.

Ebü'l-Meyâmin Mustafa Efendi Haziresi

Eski adı Çarşamba Caddesi'ydi. Fatih külliyesi ile Darüşşafaka Caddesi üzerinde ve etrafında yoğunlaşan medreseler, bu istikameti ilmiye sınıfının yoğunlaştığı bir muhite dönüştürmüş; yol boyu sıra konaklar, ulemanın ikametgâhı olmuştu. Bu caddeyi takip ederken bizi şaşırtacak medrese bolluğunu fark edeceğiz. Bu medreseler sade İstanbul'un değil, bütün Osmanlı Devleti'nin dinî ve ilmî hayatını idare ediyordu. Klasik tahsil müesselerin yanında Fatih Rüşdiyesi ve Darüşşafaka Lisesi gibi mektepler de bu cadde üzerinde vücut buldu.

Fatih Camii'nin doğu - batı ekseninde sıralanan Sahn-ı Semân Medreseleri, etrafında yer alan diğer medreselerle beraber öteden beri söylenegelen "İlim, Fatih'tedir, Aksaray'a inmez!" sözünü mücessem vesaikalarıydı. Ulema, çok defa bu camiinin avlusundan dışarı açılan cadde ve sokaklardaki sıra evlerde ikamet ederdi ve yakın zamanlara kadar bu hâl hep böyle devam etti; kadim İstanbul'un burada şekillenen ilmiye teşkilâtı cemiyeti, sarayı, ehl-i sünneti hep buradan besledi.

Birçoğu zelzeleler ve yangınlarla arsaya dönüşmüş, arsalarında binalar yükselmiş bu medreselerden ayakta kalabilenlerin sayısı bugün ancak birkaç tanedir. Kadastroların sürekli değişmesi, değişen sokak ve cadde adları, buradaki birçok medresenin tarihî yerini tesbiti hâlâ müşkülleştirir.

Fatih Camii avlusundan bu kapıdan çıkılınca hemen sağda şimdi manavın bulunduğu yerde boyacı dükkânı vardı, "Boyacıkapı" adını bu dükkândan alır. Bu dükkân, Atatürk Kütüphanesi'nde 1285 tarihli Fatih'te Karaman harik mahallinin haritasında açıkça görülür:

Fatih Camii'nin Boyacılar Kapısı'ndan çıkar çıkmaz soldaki çeşmenin ve Taş Han'ın arkasındaki hazirede şeyhülislâmlardan Ebü'l-Meyâmin Mustafa Efendi'nin olmak üzere bazı zevatın mezarları bulunuyordu.
(Ali Kuşçu Mahallesi, 2126 ada, 43 parsel)

Hadîkatü'l-Cevâmi', bu hazirede Eskici Dede, Şeyhülislâm Ebü'l-Meyâmin Mustafa Efendi ve Şeyhülislâm Mahmud Efendi'nin medfun olduğu, ayrıca Şeyhülislâm Mahmud Efendi'nin kadı ya da müderris olan Abdullah, Yahya, Zekeriya ve Feyzullah adlı dört oğlunun ve bu oğullarının yakınlarının burada gömülü olduklarını kaydeder. Ayvansarayî bu listeye bir de Eskici Dede'yi ilâve eder. Şimdi bu isimlerin hazirede mezar yerleri meçhul olduğu gibi taşlarına da rastlanmaz.

Boyacıkapı çıkışındaki hazirenin eski bir fotoğrafı (Encümen Arşivi)

Şeyhülislâm Ebü'l-Meyâmin Mustafa Efendi'nin isminin önündeki "Ebü'l-Meyâmin" ifadesi, ona İstanbul kadılığında bulunduğu sırada ahaliye zahire yokluğu çektirmediği ve pazar fiyatlarını kontrol altında tutabildiği için kendisine halk tarafından verilen "bereketin babası" anlamında unvandı. 1603 Şubatından 1604 Haziranına kadar ilk şeyhülislâmlık devresinden sonra yeniden

Fatih Camii'nin Boyacılar Kapısı çıkışı ve Taş Han (Encümen Arşivi)

1606 Temmuzunda getirildiği bu makamda henüz dördüncü ayını doldururken vefat etmişti. Kendisi Ebussuud'a talebelik yapmış, Melâmî-Hamzavî İdrîs-i Muhtefî'nin de müridi olmuştu. Kâtip Çelebi'ye göre vefatına yol açan, tütün tiryakiliğiydi; ölümüne düşürülen tarih de "Yaprak içmekle helâk oldu ol müftî-i zamân" mısraıydı. Ahirete intikal ettiğinde henüz altmışına basmış şeyhülislâmın evinin bitişiğindeki bu hazireye defnedildiğini Nevizâde Atâî not eder.

Not düşelim, "Ebü'l-Meyâmin Mustafa Efendi" adında bir başka zat daha vardır, Tosyalıdır. Revnakoğlu (116:82-83), H. 1135'te vefat eden ve mezarı Keskin Dede haziresinde bulunan bu âlim, şair ve müderris olan şahsın biyografisini Sahaflar Şeyhizâde Esad Efendi'nin ve Salim'in tezkirelerinden tesbit eder, kitabesini kaydeder.

Yine şeyhülislâmlardan İmam-ı Şehriyârî Mahmud Efendi ile oğullarından Kazasker Abdullah Efendi (ö. 1748-49), Yahya (ö. 1759-60), Zekeriya ve Feyzullah'ın mezarları da Boyacıkapı'daki bu haziredeydi; onların da burada mezar kitabelerine rastlanmıyor. Şeyhî'nin *Vekâyiü'l-Fuzalâ*'sındaki kayda göre 9 Safer 1126'da (24 Şubat 1714) hemen bu civardaki Çörekçikapı'daki fırından çıkan yangında Boyacıkapı'daki bu hazirenin yanındaki Mahmud Efendi'nin ve Velîzâde Efendi'nin evleri yanmıştı, belki bu yangında taşlar hasar gördüler. Cami dış duvarı ile Taş Han arasına sıkışmış bu

Kamerveş Kalfa

alandaki mezarlar, her çarşamba Fatih'te kurulan pazarın esnaflarının tezgâhlarını koymasıyla da kırıldılar, kayboldular.

Eskici Hasan Dede de bu hazirede yatıyordu. 1639-40'ta vefat eden Hasan Dede'nin taşında "Kıldı Eskici Dedem devrânını tecdîd âh 1048" yazılıydı. Kısa biyografisi Uşşâkîzâde'de geçen dede, kırk yıl boyunca Fatih Camii'ne devam etmiş meczuplardandı. Muhit uzun zaman onun mezarı başında edilen duaların makbul olduğuna itikat etmişti. Şimdi bu mezar da yok!

Yine not düşelim, İstanbul'da Eskici Baba, Eskici Dede unvanı taşıyan birkaç türbe daha bulunur. Bunlardan biri Baba Nakkaş Köyü'nde Baba Nakkaş Camii'nin yakınlarında harap bir ahşap türbede yatan Eskici Baba'ydı. Hayatındayken bu türbenin bulunduğu yerde bir kara çalı altında eskicilik edermiş. Kendisi erenlerden Baba Nakkaş'ın dervişlerinden bilinir. Bazı vakit namazlarını Mekke'de kıldığını görenlerin olduğu bu zatın hiç kullanılmayan ismi Hasan Baba'ydı. Bir başka Eskici Baba'nın Unkapanı'nda yatırı vardı.

Revnakoğlu bu hazirede yatan başka iki şahsın mezarına bir notunda temas eder. Notun bulunduğu kâğıt kesik olduğundan ancak şu ifadeler görülüyor (264:287):

Fatih Câmi'-i şerîfi karşısında eski Boyacılar Kapısı, yeni Darüşşafaka Caddesi başında İstanbul'un ilk patrikhanesi olduğu söylenilen Taş Han'a muttasıl metruk hazire: "Kamerveş Kalfa, sene 1240. Mollacıkzâde halilesi cariyelerinden."

Üst ve alt kısımları oyalı, ziynetli, kadın başlıklı, vebadan ölenlere mahsus işaretli, yerde yıkılmış kalmış kalın mermer taş, talik: "Hüve'l-Bâkî - Hâlâ İstanbul kadısı Mollacıkzâde Mehmed Servet…

Taş Han ve arkasındaki hazire (Konyalı Arşivi)

Bu son iki taş hâlâ haziredeydi:

Hazirede:

"Sâbıkan Edirne kadısı olan merhûm ve magfûr Yahya Çelebi rûhuna";

"Mollacıkzâde Servet Efendi'nin halîlesi cariyelerinden merhûme Kamerveş Kalfa'nın rûhıyıçun fâtiha, 1245";

"Hüve'l-Bâkî - Hâlen İstanbul kadısı Mollacıkzâde Mehmed Servet Efendi halîlesi";

"Hüve'l-Bâkî - Serasker Hüsrev Mehmed Paşa Efendimizin gulâm ağalarından merhûm

Taş Han ve arkasındaki hazire (Konyalı Arşivi)

ve magfûr ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr Onbaşı Mustafa Ağa'nın rûhuna fâtiha, 1246";

"Hüve'l-Bâkî - Serasker Hüsrev Mehmed Paşa Efendimizin gulâm ağalarından merhûm ve magfûr ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr Onbaşı Mehmed Hayri Ağa rûhuna fâtiha, 1246" yazan taşlar varlıklarını muhafaza edebildi..

Bu hazirede "Velîzade" unvanıyla maruf, medreselerde müderrislik yapmış, 1638'de vefat etmiş Abdurrahman b. Velî de medfundu. Hazirenin arkasında, Fatih Camii'ne bakan kısımda bu zatın yaptırdığı Velizade Mektebi vardı. Ayrıca kadılardan Kürt Kasım (ö.1640) da bu haziredeydi.

Boyacıkapı'da Ebü'l-Meyâmin Mustafa Efendi'nin evine bakan bu hazirenin karşısında meşhur Müzehhip Hasan Efendi, kırk sene sakin olduğu dükkânda hat ve tezhiple meşgul olmuştu. Müstakimzâde *Tuhfe*'de Eğrikapılı Mehmed Râsim'den sülüs ve nesih hat icazeti almış, tezhipten de Kımtına Mehmed denilen bir maruf üstadın şakirdi olmuş bu zatın her iki sanatta talebe yetiştirirken 1732-33'te vefat ettiğini kaydeder.

Sa‘dî Çelebi Dârülkurrâsı

Boyacılar Kapısı’ndan sola dönen Feraizci Sokağı’na giriyor, sokağın içinde sağdaki 4 numaralı ilk tarihî yapı önünde duruyoruz. Burası Sa‘dî Çelebi Dârülkurrâsı’ydı.
(Ali Kuşçu Mahallesi, 1924 ada, 25 parsel)

Şeyhülislam Sa‘dî Çelebi (ö.1539) tarafından Mimar Sinan’a yaptırılan dârülkurrânın yeri her nedense İbrahim Hakkı Konyalı dışındaki bütün çalışmalarda Fatih Camii avlusunda şimdi müftülük binası olarak kullanılan eski karakolun arkasındaki Veliyyüddin Efendi Kütüphanesi’nin bulunduğu alan olarak gösterilmişti! Konyalı geçen asrın ortalarında yazdığı ve ancak kendisinin vefatından çok sonra neşredilebilen eserinde, şimdi önünde durduğumuz yapının erimiş hatlarından ve kırık kitabesinden yola çıkarak Sa‘dî Çelebi Dârülkurrâsı’nın burası olduğunu tesbit etmişti. *Mimar Sinan’ın Eserleri*’nde Konyalı şunları diyordu:

> Bu dârülkurrâ Fatih’te Küçük Karaman’da Kirmasti Mahallesi’ndedir. Fatih Camii’nin şimalindeki mektebin tam arkasındaki Feraizci Sokağı’nın başına rastlar… Muntazam taşlar ve tuğla ile yapılan dârülkurrâ iki katlıdır. Altında iki dükkân vardır. Dükkânların sağındaki kapıdan ikinci kata çıkılır. Bir oda ile bir dershaneden müteşekkil olan yapının ikinci katından yanındaki Feraizci Sokağı’na iki penceresi açılır. Metruk ve harap bir hâlde bulunan (yapı) son zamanlarda bir dokumacının işgali altındadır. Bina şimdi emsali pek az kalan bir tiptir, ehemmiyetle muhafaza edilmesi lâzımdır. Kapısının üstünde sülüs ile üç satırlık bir tarih manzumesi vardır. Kitabe taşı yer yer çatlamış ve üstü de çimento ile sıvanmıştır. Bin müşkilâtla çimentoları kazımaya muvaffak oldum, ne yazık ki kitabenin bir kısmı parçalanmıştı. Okuyabildiğim parçalar şunlardır…

Sa‘dî Çelebi Dârülkurrâsı’nın kitabesi

> Bu Arapça kitabenin sağlam kalan son tarih (Es‘adet dâre Sa‘din billâhi) mısraı ebcet hesabına vurulunca H.942, M.1535 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır…

Şimdi bir yaşlı kadının ikamet ettiği bu dârülkurrâ, ne Fatih sakinlerinin ne de şehre aşina olanların marufudur. Sokak arasında ancak dikkatli bakışların seçebildiği bu kırık kitabenin ne mahiyeti ne de burada bir dârülkurrâ olduğu bilinmez.

Dârülkurrâlar, İstanbul’da Asım kıraati üzere Kur’ân hafızlarının yetiştirildiği müesseselerdi.

Bahâî Haziresi

Darüşşafaka Caddesi'ne dönüyoruz. Darüşşafaka Caddesi üzerinde, yolun sağında 6 ve 8 numaralı binaların arasında bulunan Bahâî haziresi önündeyiz.
(Ali Kuşçu Mahallesi, 1918 ada, 31 parsel)

Deprem ve yangınlarla yorulan eski şehir, geçen asrın ortalarına kadar sokak aralarında perişan manzaralı hazirelerle iç içeydi. Boyacıkapı'dan çıkıp Çarşamba'ya, Draman'a uzanan Darüşşafaka Caddesi de (daha önceki adı Çarşamba Sokak) böyleydi. Cadde dünden bugüne intikal ederken genişledi, üzerinde imar faaliyetleri yürütüldü. Bu hamlelerin bedelini kısmen hazirecikler ödedi. Bir kısım mezarlar, yol kenarında çok defa set üstü karakterde olan diğer hazirelere, ayakta kalabilen mescit ve medrese avlularına, Türk – İslâm Eserleri Müzesi'ne ya da Mısır Tarlası gibi sonradan mezarlığa dönüştürülen alanlara taşındı.

Not düşelim, "hazire" kavramı, başlangıçta içine alınan şeye dışarıyla temasını engellemek için yapılan çevirmenin adıydı. Arapça kökenli bu kelime çok defa "ağıl" için kullanılmış, Osmanlı ve Türkiye Türkçesinde manası büyük mezarlıklar dışında kalan cami, mescit, medrese, tekke, ev çevresinde, avlusunda defin yapılan yerler için hususîleşmişti. Bazen hazire bir mekâna bağlı olmaksızın şahsî bir arsa üzerinde de tesis edilebiliyordu.

Pervititich haritasında, şimdi bu caddenin tam ortasında kalmış iki hazire görülür. Bu hazirelerden Darüşşafaka Caddesi'nin sol tarafında bulunan ve halk arasında "Viran Türbe" denilen harap hazire 9 ve 11 numaralı binaların bulunduğu yerdeydi. Darüşşafaka Caddesi genişletilirken yol üzerinde kalan bu türbe-mezar, Ayasofya müderrislerinden Seyfullah Hamîdî Efendi (ö. Safer 1010, Ağustos 1601) ve oğlu İstanbul kadılarından Seyfîzâde Vahvahek Ahmed Efendi'nin (ö. H.1022, 1612) medfeniydi. Nevîzâde Atâî, Vahvahek'in ölen babası için bir yığın keramet naklettiğini, zamane şairlerine zorla "Yorgun Toy" lakaplı babası için mersiyeler yazdırdığını kaydeder. Vahvahek'ten sonra da türbeye bu hanedana mensup fertler defnedilmişti.

Yine bu cadde üzerinde kalmış ve sonra ortadan kaldırılmış iki hazireden ilki şimdi 21 numaralı bina ile karşısında 12 numaralı bina arasında; diğeri 25 numaralı binanın önünde kalıyordu.

Boyacı Kapı'dan çıktıktan hemen sonra sağda 6 ve 8 numaralı binaların arasında kalan hazireyi görüyoruz. Darüşşafaka Caddesi üzerinde bugün mevcut hazire "Bahâî Sofası" diye adlandırılıyordu, burada Şeyhülislâm Bahâî Efendi medfundu. Revnakoğlu da bir notunda şimdi mevcut olan, Boyacıkapı'dan çıkıştaki hazireyi Şeyhülislâm Bahâî Efendi'ye ait hazire olarak gösterir (66:115):

Bahâî haziresinin 1939'daki vaziyeti (Encümen Arşivi)

Fatih - Çarşamba (Darüşşafaka) Caddesi üzerinde Kadıköylü merhum Talat Bey'in evine bitişik, Şeyhülislâm Bahâî Efendi'ye, sonra Şeyhülislâm Mekkîzâdelere geçen, çeşme üstünde yüksek hazirede Fatih yangınından sonra getirilmiş talik yazılı batık mermer şahide...

Bugün de "Bahâî haziresi" olarak bilinen bu yerde, hazireye kaynaklık eden Şeyhülislâm Bahâî Efendi'nin mezar taşı 1935'te Türk - İslâm Eserleri Müzesi'ne taşındı.

Bahâî'nin anne tarafından soyu Ebussuud'a, baba tarafından Hoca Sadeddin'e çıkıyordu. Her iki şeyhülislâmın torunu olan bu zat, usta bir şairdi, arkasında rağbet gören bir de divan bıraktı. Tütün aleyhinde fetva vermediği için IV. Murad'a şikâyet edilmiş, 1633'te Halep kadısıyken azledilmiş, Kıbrıs'a sürülmüş, ancak 1636'da İstanbul'a dönebilmişti. Kadılıklar ve kazaskerliklerden sonra 18 Temmuz 1649'da şeyhülislâm oldu. Bir İngiliz konsolosunu yargılamada ısrar ettiği için bu makamından 2 Mayıs 1651'te azledildi, bir yıl sonra 16 Ağustos 1652'de ikinci defa şeyhülislâm oldu, bu görevdeyken yaşı elli beş civarındayken 2 Ocak 1654'te vefat etti. 1654'te öldüğünde evinin karşısında kendi adını taşıyan sofadaki mezarına defnedildi.

Aşağıdaki fotoğrafta Bahâî haziresinin bir hayli perişan manzarası ve hazireden yola düşen bir mezar taşı görülüyor. Her hâlde bu vaziyet daha sonra hayli fenalaşmıştı. Belki hazireden ayrı düşen mezar taşlarından biri bu şeyhülislâmınkiydi ve alınıp müzeye götürüldü.

Türk İslâm Eserleri Müzesi'nde 227 numaralı envanterinde yer alan Bahâî Efendi'nin mezar kitabesinde "Hüve'l-Bâkî - Merhûm ve magfûr cennet-mekân firdevs-âşiyân Şeyhülislâm-ı sâbık Bahâî Mehmed Efendi rûhıyıçun ve cemî'-i ehl-i îmân rûhlarıyıçun rızâen lillâhi taâlâ fâtiha" yazar. Şeyhülislâmın iki parça olmuş bu mezar taşının geliş yeri olarak envanterde (Mustafa Murat Bozcu'nun tezinde) "Fatih - Çarşamba Caddesi'nde Şeyhülislâm Ebubekir Efendi haziresindeki, taş yığınlarından" yazar, taşın geliş tarihi için de "23 Temmuz 1935" notu yer alır. Mezar taşında şeyhülislâmın vefat tarihi H.1264 (M. 1847-48) gösterilmiştir. Bahâî Efendi'nin vefat tarihinden hayli zaman sonrasına karşılık gelen bu tarih, kitabenin asırlar sonra yeniden yazılıp dikildiği tarihtir. İstanbul mezarlıklarında eski taşların harap olmasından sonra yenilendiğinde taşın yenilenme tarihini koymak usulüne rastlanırdı. Müzede bu caddeden 1935 ve 1936'da yol açılması sırasında getirildiği kaydedilen başka mezarlar da vardır.

Fatih Camii Boyacıkapı'dan çıkıştaki hazirenin eski bir fotoğrafı, solda Bahâî haziresi

Bu haziredе tastamam dört şeyhülislâm medfundu: Bahâî, Mehmed Mekkîzâde, Ebubekir Efendizâde Ahmed, Samanîzâde Ömer Hulûsî.

Bunlardan Revnakoğlu'nun kitabesini verdiği Samanîzâde Ömer Hulûsî'nin Fatih yangınından sonra getirilen talik yazılı batık mermer şahidesinde: "Hüve'l-Bâkî - Sâbıkan şeyhülislâm olup intikâl-i dâr-ı bekâ eden merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr el-Hâc Ömer Hulûsî Efendi rûhıyıçun rızâen lillâhi el-fâtiha, 10 Muharrem 1227" yazıyordu. Şimdi hazirede taşı bulunan bu zattan biraz ileride medrese ve tekkesi münasebetiyle bahsedeğiz.

Son elden geçirme sonrası Bahâî haziresinin arka duvarı

Baba ve oğul Şeyhülislâm Mekkî Efendi ve Mekkîzâde Mustafa Asım Efendi bu hazirede medfundur ve taşları muhafaza edilmiştir. Revnakoğlu bu iki şeyhülislâmın burada gömülü olmasıyla ilgili olarak şu kaydı düşmüş ve bu iki şahsın kitabesine yer vermişti (56:274):

Şeyhülislâm Mehmed Mekkî

Fatih - Çarşamba Caddesi üzerinde, eski Bahâî Efendi'ye, yeni Mekkîzâdeler'e mahsus yüksek set üstü hazirede, muntazam çift şahideli sanduka yüksekliğinde, yan pehleleri ziynetli mermer mezar, başlığı kırık, kitabesi talik: "Hüve'l-Bâkî - Sâbıkan şeyhülislâm olup intikâl-i dâr-ı bekâ eden merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr Mehmed Mekkî Efendi rûhıyıçun el-fâtiha, 22 Cemaziyelevvel 1212"

Aynı hazirede Mekkîzâde Mustafa Asım Efendi'nin babası Şeyhülislâm Mekkî Efendi'nin yanında aynı tarz ve şekilde, etrafı ziynetli, çift şahideli muntazam mermer mezarı görülür: "Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Def'a-i sâlisede müfti'l-enâm iken intikâl-i dâr-ı bekâ eden Mekkîzâde Mustafa Asım Efendi merhûmun rûhıyıçun ve kâffe-i ehl-i îmân rûhlarıyıçun el-fâtiha, sene fî gurreti Zilhicce 1262"

Hâcegî Tekkesi'nin şeyhi Mehmed Sadeddin Efendi'nin taşı da bu haziredeydi.

Yine bu hazirede *Devhatü'l-Meşâyih*'te de geçtiği gibi Şeyhülislâm Ebubekir Efendizâde Ahmed Efendi (ö.5 Safer 1181), babası Tireli Ebubekir Efendi'yle beraber bu sofada medfundu, şimdi bu mezarlar da görülmüyor.

1940'ta encümen arşivinde burası ve biraz sonra bahsedeceğimiz Talat Şairoğlu için şu kayıtlar yer alır:

Burada çeşme ve hazireden mürekkep bir âsâr-ı atîka camiası vardır. Çeşmenin bir de haznesi varmış, Fatih harikinde harap olmuş, enkaz ve arsa hâline inkılâp eylemiş. Mülga Seyr-i sefâin muhasebecisi Bay Talat Şairoğlu tarafından mezkûr arsa belediyeden alınmış, bir de kârgir bina yaptırılıp evvelce müzeye nakdedilmiş olan çeşme taşı da yanına konmuştur.

Hazireye de "Bahâîzâde makberesi" derler. Burada meşhur Şeyhülislâm Hace Sadeddin Efendi hafîdi Şeyhülislâm Bahâî Efendi'nin (ö.1605) hanesi varmış, vefatıyla ittisaline defnedilmiş, badehu meşhur Vani Efendi evlâdından Kevâkibîzâde Râcî Efendi ve kerimesi ve İsa Efendi hafîdi İsazâde Mehmed Arif Efendi, zevcesi Şerife Suada Hanım ve akraba ve taallukatı defnolunmuşlardır.

Badehu Mahmûd-ı Adlî devri ricalinden meşhur Şeyhülislâm Mekkî Efendi ve mahdumu Mustafa Asım Efendi buraya nakledilmişlerdir. Fatih asrı ricalinden Çoban Çavuş Türbesi ve Leblebici Camii mezkûr yol üzerindeyken yolun genişletilmesi sebebiyle bu iki bina yıktırılmış ve Çoban Çavuş makbere ve türbesinin içinden çıkan bekaya işbu Bahâîzâde haziresine getirilerek set kenarına tesbit edilmiştir.

Eski totoğraflarda perişan hâli dikkat çeken bu hazirenin tanzim edilmesi için Revnakoğlu, çalıştığı kuruma 1955'te bir rapor tanzim edip sunmuş, bu raporda hazirenin nasıl teşekkül ettiğini, buraya mezarların nerelerden getirildiğini de kaydetmişti (82:106):

Müdüriyet Yüksek Makamına,

Fatih - Darüşşafaka Caddesi üzerinde fuzalâdan Kadıköylü Talat Bey'in 20 nolu evine bitişik, küçük çeşmenin yanındaki yüksek hazirede baba - oğul yan yana yatan İstanbul kadısı ve Şeyhülislâm Mekkîzâdelerin evlât ve ahfadının cesîm kallâvili, çift şahideli mermer mezarlarının dört bir yanı çepeçevre molozlarla doldurulmuş, Fatih - Çarşamba Caddesi genişletilirken kaldırılan birkaç hazireden artakalan taş parçaları ve enkaz döküntüleriyle karmakarışık, bakımsız, intizamsız bir hâl almıştır.

23 Ocak 1955 tarihli raporumda arz etmiş olduğum gibi Fatih - Çarşamba Caddesi'nin tevsii sırasında o zaman mevcut bulunan Leblebici Câmi'-i şerîfinin yanında demir şebekeli tarihî türbesinde yatan ve çevre halkının daimî ziyaretgâhı sayılan Fatih'in "Çoban Baba"sına ait eski şekildeki mezar taşları da şuradan buradan toplanan döküntülerle buraya nakledilmiştir.

Uzun zaman İstanbul kadısı ve şeyhülislâm olan Mehmed Mekkî Efendi'nin dinî, edebî bir hayli telifatı vardır, hususiyle Beyzâvî haşiyesiyle maruf olup 22 Cemaziyelevvel 1212'de vefat etmiştir.

Kendisinin yanında yatan, iffet ve istikametiyle mümtaz oğlu Mekkîzâde Mustafa Asım Efendi de babasının öldüğü 1212'de İstanbul kadısı olmuş ve üç defa şeyhülislâmlık makamına getirilmiştir. 17 sene süren şeyhülislâmlığı zamanında meşhur Alemdar Mustafa Paşa vakalarını, Sultan III. Selim'in şehadetini ve dolayısıyla İstanbul'un yeniçeri isyanlarıyla alt üst edildiğini görmüştür. Vefatı 1262 Zilhiccesi başlarındadır. Pek sanatlı olan kallâvisi kırılmış olarak yerde yatıyor.

Bu kıymetli şahsiyetlerin ailece medfun bulundukları bu tarihî hazirenin bir iki amele vasıtasıyla ve küçük bir himmetle temizletilip etrafının yeniden tanzim ettirilmesi millî tarihimiz adına hayırlı bir hizmet olacağını yüksek tensip ve takdirlerinize hürmetlerimle arz eylerim. 8-2-1955

Eski Eserler ve Kitabeler Raportörü
Cemaleddin Server

Kadıköylü Talat Bey

Darüşşafaka Caddesi'ne girdikten hemen sonra, sağda şimdi 8 kapı numaralı binanın olduğu yerin hemen arkasında Kadıköylü Talat Bey'in ikametgâhı (Ali Kuşçu Mahallesi, 1918 ada, 15 parsel) vardı.

Revnakoğlu, Şeyhülislâm Bahâî Efendi'ye ait hazireyi (66:115), "Kadıköylü merhum Talat Bey'in evine bitişik" şeklinde tarif eder, bir başka yerde (227:193) "Fuzalâdan Kadıköylü Şeyh Ahmed Talat Bey merhumun evinin yanındaki sokağın ismi Aksarıklı'dır" der. Buna göre Talat Bey'in evi Darüşşafaka Caddesi'nde Aksarıklı Sokağı'na dönerken Darüşşafaka Caddesi'ne bakan 8 numaralı binanın bulunduğu yerdeydi.. Revnakoğlu, yakından tanıdığı bu çok yönlü simayı anlatır (128:204-207):

> Kadıköylü Ahmed Talat (Şairoğlu) Bey (b. Tâhir), Kadıköy'ün asil, necip ailesinden ve eskilerinden bulunduğu hâlde sonradan Kınalı'da oturması dolayısıyla "Adalı Talat Bey" diye maruf olmuştu. 1290'da (M.1873-74) Kadıköy'de dünyaya geldi. Babası Tâhir Bey 1339'da göçmüş, Beşiktaş Yahya Efendi Türbesi haziresine sırlanmıştır. Onun da babası Alay kâtibi Ankaralı Ahmed Râşid Efendi şairdir, hulefâsından bulunduğu Yahya Efendi Dergâh-ı şerîfi kudemâ ve meşâhirinden olmakla tanınmıştır; bu zat da Kadıköy'de Ayrılık Çeşmesi Kabristanı'nda kayınbabası Reisülküttap Mahmud Raif Efendi'nin aile sofasında yatıyor.
>
> Son zamanlara kadar Üsküdar Hazret-i Hüdâî Hankahı'nda zakirlik ve tarifhânlık etmekle tanınmış bulunan merhum Talat Beyefendi, Halvetiyye usul ve erkânını mazbut şekilleriyle zamanımızda en iyi bilen, bu işin ilmine, tarihine esaslı surette vâkıf olan pek faziletli, irfanlı bir zât-ı şerîfti. Şeyh Ruşen Efendi'den dede tâcı giymiş ve 1305'te on beş yaşındayken Şeyh Beşir Efendi merhumdan meşke başlamıştı. İlâhîleri Şeyh Şihabeddin Efendi'nin zamanında Hazret-i Hüdâî Hankahı'nın zakirbaşısı bulunan Hopçuzâde Şeyh Rıza Efendi'den geçmiştir. Onun biraderi yine Hopçuzâde Şeyh Ahmed Efendi'den de hayli istifade eylemişti.
>
> Durak okuma usulünde zamanın üstadı bulunan Bedevî şeyhi Ali Rıza Efendi (Ali Baba) ile birlikte zakirlik etmek suretiyle ondan da hayli eser ve usul öğrenmiştir. Şeyh Beşir Efendi'den geçtiği şuulleri de zengin ve mütenevvi idi. Bu hususta yegâne hocası Kâdiriye ve Rifâ'iyye meşayihinden Paçavracı Şeyh Beşir Bağdadî Efendi olmuştur. Şeyh Beşir Efendi zaten Habeş olduğundan ve şuulleri kendi memleketinde birinci sınıf üstatlardan öğrendiği için ondan geçilen şuullerde gerek metin gerek tavır ve usul itibarıyla başka bir hususiyet vardı; cemiyetli sayılacak olgunlukta eserlerdi, lâkin İstanbul tarzına pek benzemezdi.

Celvetiyye usulüne ait zakirlikte olduğu gibi yine böyle pîr makamına mahsus mahfil naatlarında, tarîfhânlıkta haklı bir şöhret ve kudret sahibi bulunan Ahmed Talat Bey, mahfil naatlarını hankahın eski mensuplarından Zakir Kasım Dede'den ve Şeyh Ruşen Efendi'nin daimî hadimlerinden birer birer meşk etmişti.

Kadıköylü Talat Şairoğlu'nun Bahâî haziresi yanındaki evi (Encümen Arşivi)

Dergâhların son günlerine kadar Hazret-i Hüdâî Hankahı'nda devamlı ve vazifeli olarak, bazen de yine Üsküdar'da hocası Şeyh Beşir Efendi'nin Avnîzâde Dergâhı'nda ve Kadıköy'de Çarıkçı Mahallesi'ndeki Tekkelilerin Tekkesi'nde arada bir yaptığı zakirlik yirmi seneyi bulur.

Son günlerde ani olarak rahatsızlandı, sol kolunu oynatamaz oldu, nutku tutuldu. Üç gün bu şekilde yattıktan sonra Çarşamba'daki evinde 10 Mart 1958 pazartesi günü gözlerini yumdu. Ertesi salı günü Yahya Efendi Dergâhı haziresinde oğlu Rıdvan Bey'in koynuna indirildi.

Son vazifesi olan seyr-i sefâin idaresi muhasebe kalemi mümeyyizliğinden 1933'te kırk beş seneyi doldurduğu için kendi arzusuyla emekliye ayrıldı. Kadıköy'de Dârülirfân ismindeki ibtidâî-rüşdî mektebinde H. 1320'den 1325'e kadar hüsn-i hat muallimliği ederek vatan evlâdına feyizli hizmetlerde bulundu ve güzel yazı yazan istidatlar yetiştirdi. Bu mektebin müessis ve müdürü Mekteb-i Sultânî mezunlarından ve Meclis-i Kebîr-i Maârif kalemi müdür muavini bulunan izzetli Alâeddin Bey'dir; Fransızca, târîh-i Osmânî, coğrafya, ahlâk ve ziraat derslerini de okutuyordu.

Güzel yazısından, tarihî malûmat ve mahfûzâtından daima istifade edilirdi. Bu pek sevimli, güler yüzlü ve pek çok faziletli, nur gibi güzel ve dilber bir ihtiyar olan Talat Beyefendi bundan sonraki hayatını tamamıyla tetkik, tetebbu ve ibadete hasreylemişti. Yahya Efendi Dergâh-ı şerîfinin de pek eski mensuplarındandır. Son güne kadar ihvanı tefvîz ve irşat ile meşgul bulunuyorlardı. Ekserî çarşamba günü toplanırlardı.

Not düşelim, yukarıda ismi geçen Paçavracı Şeyh Beşir Efendi'nin paçavracılığını Revnakoğlu bir başka notunda açıklar (79:108):

> Avnîzâde Tekkesi şeyhi Beşir Efendi'ye (ö.21 Safer 1322 - 7 Mayıs 1904 "paçavracı" denilmesinin sebebi şudur: Arkasındaki küfe ile kemik, paçavra ve köpek tersi toplar, onları satar, parasıyla tekkesindeki fukaraya yemek yedirirdi. Bu suretle gelene gidene de o gün birkaç sofra lokma çıkarırdı..

Kirmasti Camii ve Mektebi

Darüşşafaka Caddesi'nden Aksarıklı Sokak'a döndüğümüzde sokağın sonunda 8 numaralı binanın ve Misvak Sokak'ta yer alan 3 numaralı binanın bulunduğu yerde Kirmasti Camii ve Mektebi vardı. (Ali Kuşçu Mahallesi, 1918 ada, 27 parsel)

Fatih, II. Beyazıt ve Yavuz devri âlimlerinden Yusuf Kirmastî'nin yaptırdığı camiydi, yanında bir de mektebi vardı. Türbesi bu mektebin önündeydi. İstanbul kadılarındandı; ömrünün son yılları Sahn-ı Semân'da müderrislik yaparak geçmiş; 1514'te vefat ettiğinde arkasında Arapçanın retoriğine ait risaleler, fıkıh, fıkıh usulü, kelâm ve mantığa dair birçok eser bırakmıştı. Vefa'da yaptırdığı medrese de bu cami gibi günümüze gelemedi. Geçen asrın başlarında da bu mescit yıkıktı. Not düşelim, "Kirmasti", Bursa'nın bugün adı Mustafakemalpaşa olan ilçesinin eski adıdır.

Revnakoğlu, arsa hâlindeki cami arsasında iki mezar tesbit eder (131:246):

> Darüşşafaka Caddesi üzerinde Kirmasti Mahalleci Câmi'-i şerîfi arsasındaki kabristan dahilinde: "Hüve'l-Bâkî - Sâbıkan Edirne kadısı merhûm Şeyhülislâm Mahmud Efendizâde Zekeriya Efendi merhûmun kerîmesi merhûme... (Alt kısmı toprak altında)
>
> Baştan ve sondan, yanlardan kırıkdır:
>
> *Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî*
> *Hazret-i Mahmud Efendi Şeyhülislâm...*
> *Ayn-ı rahmet olsun müdâm...*
> *Nûr-ı Kur'ân hemdemi olsun enîs*
> *Yâr-ı gâri hûrî gılmân Hak'tan*
> *Cân atıp şevkile azm etti hemân*
> *Da'vet-i Hak'tan gelince geriye gelmedi nidâ*
> *Rıhleti târîhin böyle efvâh eyledi*
> *Adn ola Mahmud Efendi'ye makâm-ı emîn*

Çoban Dede Türbesi

Darüşşafaka Caddesi üzerinde, 21 numaralı bina önünde Çoban Dede'nin türbesi bulunuyordu.

Darüşşafaka Caddesi'nde 9 ve 11 numaralı binaların bulunduğu yerdeki İstanbul kadılarından Seyfîzâde Vahvahek Ahmed Efendi'nin (ö.H.1022, M.1612) haziresinden bahsetmiştik, burası Bahâî haziresinin tam karşısına denk düşer. Revnakoğlu'nun tarifine ve Pervititch haritasındaki mezarlık arsasına göre bu hazirenin bulunduğu yerde Çoban Baba'nın türbesi de vardı. Türbenin yanında türbedar odası bulunuyordu. Türbedarlarından ve nihayet türbenin son hâlinden Revnakoğlu şu şekilde bahseder (226:227-29):

> Çoban Baba (Fatih'te), Fatih zamanının hüsn-i zan olunur velilerindendir. Eyüp'ün üzerinde Küçükköy'deki saya ocaklarının banisi bilinir; "Çoban Babalar", arkadaşı ve meslektaşı ile birlikte "Karaman Babalar" diye yâd edilirler. Söylenildiğine göre Fatih Sultan geldiği zaman Çoban Baba burada koyun otlatıyormuş. Fatih'in önüne çıkmış, şimdiki yeri göstererek: "Buralar havadardır, camii buraya yap!" demiş.
>
> Çoban Baba'nın türbesi, Çarşamba Caddesi üzerinde Küçük Otlukçu Yokuşu'nun karşısında şimdi 21 numaralı Bigalı Ömer Efendi'nin evinin önündeydi. Üstü açık, dört duvardan ibaret bulunuyordu: 15 numaralı Çoban Dede, nâm-ı dîgeri Vahvahek'in Türbesi. Türbenin altında mermer taşlarla döşenmiş bir yol Fatih Câmi'-i şerîfine kadar uzanmaktaydı. Türbenin yanında imarethanesi de vardı. Halûk Nihad'ın Fatih kaymakamlığı zamanında yol açılırken kaldırıldı, karşısındaki… (sayfa eksik!)
>
> Evkaftan tahsisatı olmamakla beraber Fatih imaretinden günde bir çift fodlası ve 90 kuruş aylığı vardı. Türbedarın oturması için bitişiğine iki odalı meşrutahane yaptırılmıştı. Son türbedarı şimdi cenaze teşkilâtı imamlarından Bigalı Hafız Ali Rıza (Sümer) Efendi'dir. Bu vazife kendisine 1328 Cemaziyelahirinin 16. günü tevcih edilmişti. Kendisinden önce babası Ahmed Efendi, ondan önce onun babası Mehmed Efendi, ondan da önce onun babası Tahsin Efendi merhumlar sırasıyla türbedarlık eylediler.

Darüşşafaka Caddesi üzerinde, sağda, bir yüzü Aksarıklı Sokak'a bakan 11 numaralı binanın olduğu yerde Aksarıklı Baba'nın türbesi vardı (227:193): Aksarıklı (Fatih'te), Çarşamba Caddesi üzerinde Küçük Otlukçu Yokuşu'nun sağ başında evvelce bulunan Çoban Baba Türbesi'nin karşısında yatıyordu. Fatih yangınından sonra yeri bilinmez oldu. Fuzalâdan Kadıköylü Şeyh Ahmed Talat Bey merhumun evinin yanındaki sokağın ismi Aksarıklı'dır."

Fatih Rüşdiyesi

Fatih Camii'nden gelirken Darüşşafaka Caddesi'nden Başmüezzin Sokağı'na dönülen yerde 2-4 ve 27A numaralı binanın alanında ve sokak ortasında eskiden Fatih Rüşdiyesi vardı. (Ali Kuşçu Mahallesi, 1456 ada, 9 parsel)

21 Zilkade 1254 (5 Şubat 1838)de kurulan Mekâtib-i Rüşdiye Nezâreti'ye bağlı ilk rüşdiye "Mekteb-i Maârif-i Âdil" adıyla 1255 Muharreminde (1839) Sultanahmet'te, diğeri Süleymaniye'de faaliyet başlamıştı. İkincisinin tam adı Süleymaniye Mekteb-i Rüşdiyesi'ydi.

İlk açılan bu rüşdiyelerin vaziyetini Aşçı Dede'nin hatıralarında bulabiliyoruz. Not edelim Aşçı Dede'nin sınıf arkadaşı, ileride şairliği ve devlet adamlığıyla temayüz edecek olan Ziya (Paşa)dır:

> "1257 (1841) tarihinde Süleymaniye'de vaki mekteb-i rüşdiyesine gittim. O tarihte Dersaadet'te iki mekteb-i rüşdiye vardı: Birisi Sultan Ahmed Câmi'-i şerîfi ittisalinde, diğeri Süleymaniye Câmi'-i şerîfi ittisalinde. Bunların nâzırı meşhur İmamzade merhumdu. Ders ve yazı hocaları mükemmel ve müteaddittiler. Lâkin Sultan Ahmed Mektebi'nin maaşı olmayıp ancak yeşil oda, sarı oda, mavi oda namlarıyla müteaddit odalar olup lâyıkıyla imtihan verenler öyle odalara nakil olunur idiler ve hem de bu mektepte olan şâkirdân, paşazade, beyzade olup öyle pek çok derse çalışmazlardı. Süleymaniye Mektebi ise bir büyücek kubbeli taş mektep olup Sultan Ahmed Mektebi gibi müteaddit odalar olmayıp ancak birinci hocaya mahsus bir ufak oda vardı ve hem de mektebin dört tarafında bulunan uzun rahlelere mahsus maaş var idi. Bu rahlelerin her birin bir sınıf addederek sınıf-ı râbi' ve sâlis ve sınıf-ı sânî derler idiler. Meselâ mülâzımlardan lede'l-imtihân sınıf-ı râbi'a geçse, on beş kuruş maaş alır ve sâlis olsa yirmi kuruş alır ve sânî olsa, yirmi beş kuruş alır ve buradan artık kaleme çerağ buyurulur idi…
>
> Geçenlerde Adana valisi olup vefat eden meşhur Ziya Paşa merhum zaten Kandillili olup Kandilli Mahalle Mektebi'nde dahi birlikte okumuş idik. İşte bu zat da o vakit Süleymaniye Mektebi'nde idi ve hem de konakları oraya civâr idi. Hemşerilik bu ya, fakiri ziyadesiyle severler idi ve o tarihte hem-sin idik, yani on dört on beş yaşlarında idik. Lâkin o kadar zeki ve o derece fatîn idi ki âdeta sual ve cevapta birinci Hoca Numan Efendi'yi durdurur idi. Binaenaleyh Numan Efendi'nin ziyadesiyle sevgili bir tanesi idi. Hatta bir gün İmamzade Efendi mektepte imtihan eder iken bizim dersimize nöbet gelip "İzhârcılar gelsin" diye çağırdılar. İmtihana gider iken Ziya Bey yanıma gelip "İbrahim, sen kapının önüne otur, ben perdenin arkasından sana söyle-

rim. İmtihan verirsin, yirmi kuruşluk sınıfa çıkarsın" dedi. Fakir de canıma minnet, memnun oldum ve öyle yaptım. Çocuklar cevap veremediklerine fakir cevap vermeye başladım. İmamzade memnun olup "Aferin oğlum!" deyip öbürlerinin yüzlerine tükürür idi. Sonra bir başka defa dahi sual etti. Cevap verdim. Diğer bir sualde Ziya Bey'den alacağım cevaba muntazır olup her nasılsa mîr-i mûmâileyh dahi sesini biraz ziyadece çıkarmakla İmamzade işitip derhâl Numan Efendi'ye hitaben: "Perdenin arkasında birisi var. Çabuk şu habisi tutup bana getirin!" demesiyle havfımdan az kaldı ki pantolona salıverem. Numan Efendi dışarıya çıkıp sual etti. Anladı ki Ziya Bey'dir. Ele vermemek için "Kimse yok imiş" dedi. İmamzade: "Hayır efendim, ben işittim" dedi. Tekrar çıkıp "Efendim, Ziya Bey bendenizmiş" dedi. "Getirin şu hınzırı!" dedi. Zarurî içeriye getirdiler. Falakayı getirip Numan Efendi önüne yatırıp biçare Numan Efendi elleri titreyerek yavaşça bir iki değnek vurup oradan İmamzade'nin eteğini öpüp "Kulunuza bağışlayın!" demesiyle affedip falakadan kaldırdılar. Sonra İmamzade fakire hitaben: "Seni sarı çiyan! İşte bu hafta ben seni sınf-ı sâlise çıkaracak idim. Bunun için çıkarmam. Gelecek defa seni iyice imtihan edeyim de eğer imtihan vermez isen bak ben sana ne yapıyorum!" deyip huzurundan dışarıya çıktık.

Lâkin şimdi Ziya Bey'in elinden yakamızı kurtaramıyorum "Sen bana sebep olup dayak yedirdin" diye. Ne hâl ise özürler ile gönlünü aldık. Artık gelecek haftaya kadar öyle ders yaptım ki değil İmamzade, allâme-i asr gelse korkum yoktur. Velhâsıl İmamzade geldi: "Evvel-i emrde İzhârcılar gelsin" dedi. Bildim ki benim içindir. Girdik huzuruna. O gün on beş kadar sual sordu. Cümlesine cevap verdim. Bir büyük aferin ile yirmi kuruş maaşa nail oldum. Hele maaş şöyle dursun, çocukların içinde öyle mektebin alt tarafından üst tarafına geçmek pek büyük bir rütbe almış gibidir. İşte bu hâl ile gece ve gündüz derslere çalışıp nihayet *Kâfiye*'ye çıktık. Artık *Molla Câmî Efendi*. Doğrusu ders bakmaya değeri vardır. Etrafımda muharremü'l-harâm efendileri alıp nısfu'l-leyle kadar uyku yoktur. Bu sefer de ev halkı bu ders gürültüsünden taciz oldular ise de buna pek çok teşekkürler ediyorlar.

Gençlik âlemi, uykum ziyade galebe ediyor. Bunun definin çaresini sual ettim. "Enfiye çek" dediler. Artık başladım enfiye çekmeye. Filhakika iptidaları uykuyu defetti. Sonraları fayda vermeyip bilâhare terk dahi edemeyip bir de enfiye çekmeye başladım. Ne tuhaf oluyor gençlikte enfiye çekmek. Birkaç seneler bu hâl ile uğraşıp öyle adi hocalar gibi olmayıp âşıkane mestane bir hocalık silkine girdik. Ve niyet ettim ki buradan kaleme gitmeyip doğruca bir medreseye girip orada tahsîl-i ulûm ile meşgul olayım. Lâkin mukadderât-ı ilâhiyye insanın istediği gibi olmuyor.

İşbu mekteplerde *Molla Câmî*'ye kadar ders görülüp oradan sonra beher sene icra olunan umum imtihanda kaleme çerağ buyururlar idi. Vaktaki fakir dahi *Molla Câmî*'yi tamam ettim. İşte o sene ki bin iki yüz altmış iki [1846] se-

Darüşşafaka Caddesi'nde Boyacıkapı çıkışındaki Fatih Rüşdiyesi

nesi idi, umum imtihana girdim. İşbu imtihan Sultan Ahmed Câmi'-i şerîfi'nde olur ve imtihana iki ay kalarak her nereden imtihan olunacak ise oradan ders gösterirler idiler. Süleymaniye Mektebi'ne o sene imtihan dersi olarak fermanların tarihi olan "Tahrîren fî evâili şehri Rebiilevvel sene isneyn ve sittîn ve mi'eteyn ve elf [27 Şubat 1849]" İşte bu ibareyi verdiler. Artık bu ibareyi âdeta bir risale şekline koyduk. Sual ve cevaptan tam iki ay buna çalışıp ders yaptık. Her hafta İmamzade Efendi teşrif edip buradan imtihan eder.

Vaktaki imtihan zamanı geldi, bir gün evvel İmamzade teşrif edip bizleri huzuruna çağırıp buyurdu ki "Sultan Ahmed Mektebi'nin çocukları sizin kadar ders yapamamışlar. Binaenaleyh, nazar isabet etmemek için en son şu suali soracağım, sakın cevap vermeyesiniz!" dedi. Biz de "Hayır, efendim cevap veririz" dedik. "A çocuklar, siz bilmezsiniz, isâbet-i ayn vardır, olmaz!" diye tekit ve tembih edip gitti. Ferdâsı günü oldu, artık gayet alâ ve bâlâ bayramlık elbiselerimizi lâbis olarak Ziya Bey dahi bizimle beraber Sultan Ahmed Câmi'-i şerîfi'ne gittik. Câmi'-i şerîfin mekteb-i rüşdiye cihetine çadır etekleriyle hadd-i fâsıl çekilip orada tecemmü ettik. Lâkin iki taraf olup birisi biz, diğeri Sultan Ahmedliler. Birbirimize hain öküz gibi bakıyoruz. Talebelik hâli bu ya! Nihayet Câmi'-i şerîfin mihrabı önüne fevkalâde zinet verilip bütün kutnu minderler ile döşenmiş. Şeyhülislâm ve sadaret ve sair vükelâ-yı fihâm gelip oturdular. O sene her nasılsa zât-ı şâhâne teşrif buyurmadılar.

İşte iptida Sultan Ahmedliler girdiler, çünkü bunların pederleri orada mevcuttur. Süleymaniyelilerin pederleri dükkânlarda iş ile meşguldür. İmtihan bir saat kadar mümted oldu. Sual olunan yirmi kadar şeyin ancak onunun cevabını verdiler. Sonra onlar çıkıp Süleymaniye takımı girdik. Lâkin biz başı bozuk, kimi sarıklı, kimi fesli... Hele fakir fesli takımından idim. İşte bize o gün kırk sual oldu. Bir avaz ile cümlemiz cevap veriyoruz. Bizim böyle bağrışmamızdan mevcut olan vükelâya bir gülme ârız oldu. Bunların gülmesinden

bize bir başka neşe gelip daha ziyade aşk u şevk gelerek artık lâubalî olduk. Ortadan hicap ref‘ oldu. İşte cevap vermeyeceğimiz sual dahi en sonra irat olup hemen onun da cevabında iken İmamzade Efendi: “Haydi, haydi anladık, gidin” diye âdeta kovdu. Oradan kalkıp doğruca evlerimize geldik. İşte bu imtihanda ders cihetinden Süleymaniyeliler birinci ve yazı cihetinden Sultan Ahmedliler birinci idi. Ancak bizim içimizde hüsnü gibi hattı güzel Ziya Bey var idi. Yani hüsnde hatta dahi derste mîr-i mûmâileyh birincidir. Hakikaten öyle idi.

İşbu imtihandan sonra mektep dahi bir hayli gün tatil oldu. Fakirin niyetim kaleme gitmemek idi, lâkin enişte Beşir Ağa rıza göstermediğinden bi’z-zarûre razı oldum. Sonra mektep küşat oldu. “Hangi kaleme gitmeyi arzu edersiniz?” diye herkese sual ettiler. Fakire de sual ettiler. Gönlüme cihet-i askerî geldi…”

1847’de Mekâtib-i Rüşdiye Nezâreti, Vakanüvis Esat Efendi’nin idaresinde Mekâtib-i Umûmiye Nezâreti’ne dönüştürülmüş, 1874’te İstanbul’da dört sınıftan müteşekkil kurulan rüşdiyelerin sayısı on sekizi bulmuştu, ilk yeni rüşdiye de Davutpaşa’da açılmıştı. Bu rüşdiyeler daha çok kiralanan konaklarda faaliyet gösteriyor ve bu konaklar da sık sık yer değiştiriyordu.

Rüşdiye binası, Fatih Camii’nden çıkıp Darüşşafaka Caddesi ile Başmüezzin Sokağı’nın kesiştiği yere denk düşer

Fatih’te bu civarda iki rüşdiye vardı: Fatih Askerî Rüşdiyesi, Fatih Merkez Rüşdiyesi. Boyacıkapı’dan çıkınca yol üzerinde soldaki bina Fatih Merkez Rüşdiyesi’ydi. 1901-1902’de müdürü ve Farsça hocası Yusuf Ziya Efendi’ydi; Osmanlı lisanı ve edebiyatı Şeyh Vasfi Efendi üzerindeydi. Rika hattı Eyüp Efendi, sülüsü Süleyman Bey veriyordu... Bu ortaokulun dört de ibtidaî sınıfı vardı, mektebin talebe sayısı 738’di.

Osmanlı Devleti’nin ve Türkiye Cumhuriyeti’nin mülkî erkânından birçok şahsiyetin, bilhassa da Mehmet Akif (Ersoy) merhumun yetiştiği bu rüşdiye, 1918 Fatih yangınından geriye bir fizikî iz bırakmadan kayboldu gitti. Nedense Akif’in okuduğu rüşdiyeyi, Fatih’te ayakta duran Fatih Askerî Rüşdiyesi (şimdi Fatih İmam Hatip Ortaokulu) sanıyoruz!

Cedîd Abdurrahim Efendi Medresesi

Darüşşafaka Caddesi'nde Cedîd Abdurrahim Efendi Medresesi'nin önündeyiz.
(Ali Kuşçu Mahallesi, 3033 ada, 13 parsel)

Artık bu medreseyle beraber Fatih Sahn-ı Semân'dan sonra yeniden ilmiye binalarının yoğunlaştığı bir merkeze geçiyoruz. Abdurrahim Efendi Medresesi'ne çok yakın mesafelerde 20. asra kadar Samanîzade Medresesi, Abdülhalim Efendi Medresesi, Mislî Ali Efendi Medresesi, Perviz Efendi Medresesi, İzzet Mehmed Efendi Darülhadisi, Debbağzade Mehmed Efendi Medresesi, Yahya Efendi Medresesi, Zekeriyya Efendi Medresesi, Vâlide Sultan Medresesi, Papaszade Ahmed Paşa Medresesi, Kovacı Dede Medresesi, Mustafa Efendi Medresesi ve Müftü Hüseyin Efendi Medresesi bulunuyordu... Abdurrahim Efendi Medresesi dışında bu medreselerin hemen tamamı 1918 Fatih yangınını atlatamadı.

1713'ün Mayısından 1714'ün Aralığına kadar şeyhülislâmlık yapan Mahmud Efendi'nin ilmiye ve kadı mesleğine mensup oğullarından Kazasker Abdurrahim Efendi (ö. 1757), adını taşıyan Cedîd Abdurrahim Medresesi'ni vefatından üç yıl önce yaptırmıştı. Vakfiyesinde ders verecek müderrisin şeyhülislâm tarafından seçilmesi şart koşulmuş, her bir odada yalnız bir bekâr talebenin kalabileceği kaydedilmişti. 10 hücreden meydana gelen yapı, talebe sayısını takdir etmemize imkân verir.

Medreselerde derecelendirme müderrisinin aldığı günlük akçenin miktarıyla tayin edilirdi. Bu yevmiyeye göre Cedîd Abdurrahim Efendi Medresesi "Miftâh" denilen gruptandı, müderrisinin yevmiyesi 30 akçeydi. Müderrisinin günlüğü 20 akçe olan medreseler "Hâşiye-i Tecrîd", kırk olanlarsa "Telvîh" adını taşırdı.

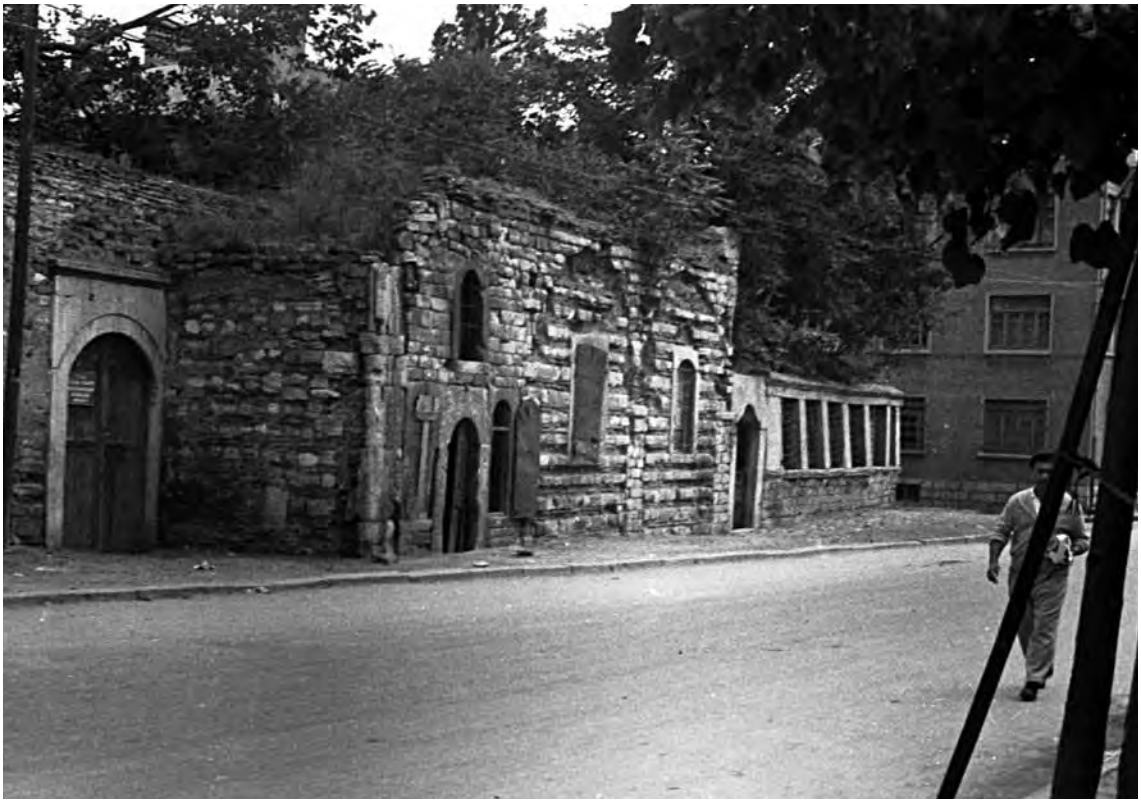
Cedîd Abdurrahim Efendi Medresesi'nin "Miftâh" adlandırması, bu seviye medreselerde Sekkâkî'nin (ö. 1229) Arap dili ve belâgatine dair *Miftâhu'l-Ulûm*'unun okutulmasından ileri gelir. Etrafında bir literatür teşkil edecek kadar özetleri, şerhleri yapılan *Miftâhu'l-Ulûm*'un Hatîb el-Kazvînî tarafından tertip edilen *Telhîsü'l-Miftâh* adlı muhtasarı öğretimde daha çok tutulmuş, medrese çevresinde Teftâzânî'nin *Mutavvel* adıyla yaptığı şerh de bir hayli rağbet görmüştü.

Miftâh medreselerinde dersler bir yılda tamamlanır, bundan sonra talebe kısmı müderrisinin yevmiyesi kırk akçe olan medreselere geçerdi.

Cedîd Abdurrahim Efendi Medresesi'nde bir de "dersiye" vardı. Dersiye, belirli bir dersin mekânca medrese şartı olmaksızın herhangi bir yerde, medresede, camide veya tekkede okutulmasıdır. Bunun için ders ve müderris tayin edilir, vakfiyede buna bir de tahsisat ilâve edilirdi. Abdurrahim Efendi'nin tanzim ettiği 31 Aralık 1754 tarihli ikinci vakfiyede medresenin dershanesinde günlük 10 akçe verilecek bir müderrisin cumartesi ve çarşamba günleri faydalı ilimler (ulûm-ı nâfi'a) okutmasına yer verilmişti.

Bu müderrisin kim olacağını Abdurrahim Efendi belirleyecekti. Vakfiyede talebe ve hocanın beraber her ders sonrası babası Mahmud Efendi'nin ruhuna fâtiha ile üç ihlâs okuması da isteniyordu.

1970'lerde tamirden geçen bu medrese, uzun zamandır Cedîd Abdurrahim Efendi Kuran Kursu olarak faaliyet göstermektedir.

Cedid Abdürrahim Medresesi (Konyalı Arşivi)

Şeyhülislâm Cemaleddin Camii

Darüşşafaka Caddesi'nde ilerlerken Cedîd Abdurrahim Efendi Medresesi'ni geçince sağa dönen Otlukçu Yokuşu Sokağı'nda bulunan Şeyhülislâm Cemaleddin Camii önündeyiz. (Ali Kuşçu Mahallesi, 1457 ada, 93 parsel)

> Yüz yıl arsa olarak kaldıktan sonra yakınlarda yeniden yapılan bu cami, Fatih devrinde Şeyh Resmî Mahmud Efendi tarafından inşa edilmişti. Revnakoğlu ilk bilgileri *Hadîka*'dan devşirir (226:317): "Şeyh Resmî Mahmud Efendi (Şeyh Mahmûd-ı Resmî Efendi), eski bir mahalleye isim bırakmıştır. Fatih'te Büyük Otlukçu Yokuşu'nda kendi yaptırdığı câmi'-i şerîfin haziresinde hususî türbesi vardı. "Nükte-şinâs"ın gösterdiği H.886 yılında göçtü. Fatih yangınında yandıktan sonra hazire ve türbe yola karıştı."

Hadîka, 1918'deki yangın öncesi caminin türbesinde bu camiye çok yakın olan Hâcegî Tekkesi şeyhlerinden Ahmed Sevindik Efendi'nin de medfun olduğunu kaydetmişti. Revnakoğlu, Hâcegî Tekkesi'nin bu şeyhini anlatırken geride hiçbir iz kalmayan Şeyh Mahmud Resmî'nin türbesini ve burada defnedilenleri de not eder (188:828):

> Şeyh Ahmed Sevindik Efendi: "Küçük Ahmed Efendi" derler. Hazret-i Nureddin'in başhalifesi ve pîr-i sânî Şeyh Süleyman Veliyyüddin Efendi'den istihlâf olmuştu. Bu tekkenin şeyhi iken H.1165 (M.1751-52) yılında çevredeki Şeyh Resmî Mahmud Efendi Camii haziresindeki ayrı türbeye gömülmüştür. Yan yana üç sandukanın ortadaki kendisine aittir. Baştaki büyük sandukada camii yaptıran Şeyh Resmî Mahmud Efendi yatıyordu. Öbür yanda fesli bir sanduka daha vardı, torunlarından biriydi. Şeyhülislâm Cemaleddin Efendi camii yeniden yaptırdığı için "Şeyhülislâm Camii" derler.

Harap olan bu cami Şeyhülislâm Cemaleddin Efendi tarafından şeyhülislâmlığı döneminde ihya edilmiş ve buraya vakıflar bağlanmıştı. Cami bundan sonra ikinci banisinin adıyla "Şeyhülislâm Mescidi" adıyla tanınmış, ancak 1918 Fatih yangınında bu son ihya da yanmıştı. Cami 2016'da arsası üzerine yeniden yaptırıldı. Revnakoğlu bilinmeyen bir hususa daha dikkat çeker, bu camiin dış kapısının sağında Karaman Baba'nın mezarı vardı (226:91):

> Karaman Baba, Fatih Câmi'-i şerîfinde yatan Çoban Baba'nın arkadaşıdır. Otlukçu Yokuşu'nda (Büyük Otlukçu Yokuşu Sokağı) Şeyhülislâm Camii'nin (Atikali Mahallesi, 1457 ada, 93 parsel) cümle kapısının sağındaydı. Etrafı demir parmaklıkla çevrilmişti. Sülüsle yazılmış kitabesi vardı, Fatih yangını ortadan kaldırdı.

Revnakoğlu bir başka notunda Karaman Tekkesi'nden bahseder (13:155): "Karaman Tekkesi: Fatih Camii yakınlarındaydı, Çırçır yangınında yandı. "Yahya Efendi Tekkesi" de derlerdi, Kâdiriyye'dendi; cuma günleri mukabele olurdu."

Caminin haziresine Şeyhülislâm Cemaleddin Efendi'nin (ö. 1919) baba tarafından atası olan Şeyh Mahmud Resmî'nin soyundan gelenler defnedilmişti. Bunlar arasında Cemaleddin Efendi'nin dedesi Şeyh Yusuf Efendi ve onun babası Hâlid Efendi de vardı.

Cemaleddin Efendi şeyhülislâmken 1913'te İttihatçıların Babıali baskınından sonra vazifesinden ayrılıp yurt dışına çıkmış ve 1919'da Mısır'ın Remle şehrinde vefat etmişti. Cenazesi İstanbul'a getirilerek bu caminin haziresine defnedildi. Bu caminin türbe ve haziresinde medfun olan Cemaleddin Efendi ve diğer akrabalarının mezarları, şimdi Edirnekapı Şehitliği'nde mezarcı kulübesinin ön tarafındadır.

Şeyhülislâm Cemaleddin Efendi (82:169)

Şeyhülislâm Cemaleddin Efendi'nin büyük oğlu Kazasker Mahmud Kemaleddin (Gelenbevi) Efendi'nin oğlu fotoğraf sanatçısı ve yönetmen Baha Gelenbevi (1907-1984), *Yanık Kaval* (945), *Kanlı Döşek* (1949), *Barbaros Hayreddin Paşa* (1951), *Boş Beşik* (1952), *Kaldırım Çiçeği* (1953) gibi birçok sinema filmlerinin yönetmeniydi. Kızı Fatma Hanım ise, uzun süre İstanbul şehreminliği yapmış olan Cemiz Topuzlu'nun (ö. 1958) eşidir. Küçük oğlu Ahmed Muhtar (Kevakibi) Bey (1878-1943), *Halâskâr-ı Mübeccelimiz Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine, Muhterem Mebuslarımıza Ariza* (1923), *İntâk-ı Hak* (1926), *Üçüncü İntâk-ı Hak* (1927) adlı eserlerin sahibidir.

Şeyhülislâm Cemaleddin Efendi'nin Edirnekapı'daki mezarı

Şeyhülislâm Cemaleddin Efendi'nin tarikat bağları için Revnakoğlu'nda iki kayıt yer alır:

> Şeyh Revvâs Efendi Tekkesi (228:3-4), Cerrahpaşa'da Cerrahpaşa Hastahanesi'nin bahçesi içinde şimdiki cerrahî kliniğinin bulunduğu yerdeydi. Şeyhülislâm Cemaleddin Efendi tarafından Şeyh Revvâs Efendi adına yaptırılmıştı. Tekke Kâdiriyye'dendi, sonra yandı. Şeyh Revvâs Efendi: Bağdatlıdır. Kâdirî şeyhi olarak İstanbul'a gelmişti. İlm-i cifrle uğraşır, baş suyu ile çorba yapar, satar, kimseden bir şey almazdı, kendi kazancı ile geçinirdi. Kendisine karşı büyük hürmet ve meclûbiyeti olan Şeyhülislâm Cemaleddin Efendi ona bu tekkeyi yaptırmıştı. Sık sık şeyhi ziyarete gelir ve uzun bir zaman yanında kalırdı. Şeyh Revvâs Efendi İkinci Meşrutiyet'ten sonra göçtü, biraz yaşlıcaydı.
>
> Arasta Tekkesi (171:133-36), Sultanahmet'te Kabasakal Mahallesi'nde eski Bol, yeni Torun Sokağı'ndadır. "Şeyh Aziz Efendi Tekkesi" denildiği gibi, "Şeyh Sâil'in Tekkesi" de denilirdi; Rifâ'iyye'dendir... Bu tekkenin ilk şeyhi Abdülaziz Efendi Rifâ'iyye'dendir, babasın-

Kabakçızâde Esirci Mustafa Ağa'nın şimdi Bahâî Efendi sofasındaki taşı

dan da Kâdiriyye hilâfeti vardır, bundan dolayı Aziz Efendi dışarıda arakiyesi üzerine koyu yeşil şemle sarardı.... Şeyhülislâm Cemaleddin Efendi de kendisine pek bağlıydı. Mektupçu iken dergâha sık sık gelirdi.

Not: Revnakoğlu 1942'de Şeyhülislâm Cemaleddin Camii'nde birkaç mezar taşını daha tesbit etmişti:

Fatih Büyük Otlukçu Yokuşu'nda Şeyh Resmî Mahmud Efendi Câmi'-i şerîfi haziresinde ortasından kırılmış, başında Nureddin tâcı, sülüs yazılı kitabe (254:161): "Yâ Bâkî - Helvâyî şeyhi ser-tarîki Şeyh..." Şeyh Mustafa Efendi'ye ait imiş.

Fatih Büyük Otlukçu Yokuşu'nda Şeyh Resmî Mahmud Efendi - Şeyhülislâm Câmi'-i şerîfi haziresi, ayna taşında Nureddin tâc-ı şerîfi, kısmen yıpranmış sülüs ile (254:162): "Hüve'l-Bâkî - Kutbu'l-ârifîn Hazret-i Nureddin el-Cerrâhî hazretleri bacılarından ve Hazret-i Hacı Bektaş-ı Velî'ye müntesip Kasapbaşı kerimesi merhûme ve magfûrun lehâ Hatice Bacı rûh-ı şerîfesine el-fâtiha, 17 Cemazihelahir 1212"

Baştan kırık, sülüs kitabeli beyaz mermer şahide (254:162): "Merhûm ve magfûr Kabakçızâde Esirci Mustafa Ağa'nın rûhuna el-fâtiha, 15 Cemaziyelevvel 1237"

Küçük kâtibî kavuklu, sülüs kitâbeli, ortasından kırık beyaz mermer şahide (254:162): "Nevcivânım uçtu cennet bâgına - Firâkı kaldı vâlideynin cânına - es-Seyyid Yakup Efendi'nin mahdûmu es-Seyyid Lutfullah Molla rûhuna fâtiha, 15 Zilkade 1219"

İsmet Molla ve Konağı

Darüşşafaka Caddesi'nde 34 numaralı binanın olduğu yerde Ahmed İsmet Molla'nın konağı bulunuyordu.
(Ali Kuşçu Mahallesi, 1459 ada, 7 parsel)

Eski İstanbul'un tarihî meşhur simalarından, babadan mahkeme kadısı, kazasker, enfiye düşkünü, damacı, tavlacı, satranç ustası, en sonunda Bektaşî babası olan sarıklı bir İstanbul efendisi: Ahmed İsmet Molla. O ve konağı başka türlüydü. Vefatından bir hafta sonra 9 Eylül 1931'de Cumhuriyet'te ölümü sadece şöyle ilân ediliyordu: "İstanbul dama şampiyonu İsmet Molla'nın bir hafta evvel vefat ettiği maalesef haber alınmıştır. İsmet Molla damada fevkalâde maharet sahibiydi. Hemen hemen hiçbir dama oyununda mağlûp olmamış, ecnebî memleketlerden gelen oyuncuları da mağlûp etmişti."

İsmet Molla, Revnakoğlu'nun kaleminde anlatılabildi (73:55-101):

> "Damacı", "Tavlacı" diye tanınmıştı. Bazıları ona "Deli İsmet" derlerdi. Babası gibi o da kazaskerdi. İlmiyenin en yüksek mertebesi olan Rumeli ve Anadolu kazaskerliğinde bulunduğu için sudûrdan sayılıyordu, bu itibarla İstanbul'un muhtelif kazalarında şer'î mahkemelerinde başarılı bir şekilde kadılık - hâkimlik etti. Meşhur Mahmutpaşa, Davutpaşa, bilhassa Tahtakale ve Galata kadılıkları sırasında hayırlı, değerli birçok mühim icrası görüldü. Son çağların İstanbul ilmiyesi ve mahkeme kadıları içinde meslekî şahsiyeti ile, zarafet ve asaleti ile ve hanedanlığı ile tanınmış, küçük büyük herkesten saygı görmüştü, tam bir Osmanlı çelebisi ve İstanbul efendisi idi. Darüşşafaka'ya inen Benlizâde türbe ve mektebi bitişiğindeki konağı, memleketin üst tabakadan irfanlı, faziletli insanları ile dolup taşardı. Hele Ramazân-ı şerîflerde konağın kapısı herkese, her isteyene açık bulundurulduğundan çevrenin yoksul, garip ve kimsesizlerinden başka yoldan geçen burada arzu ettiği akşam istediği şekilde iftar edebilir, giderken de kendisine keseye benzeyen bir tülbent içinde beş kuruş diş kirası verilirdi. İsmet Molla'nın elinin açıklığı, konağındaki misafirleri yedirip içirmesi o derecelere varmıştı ki bu yüzden para sıkıntısına uğradığı zamanlar başkasından borç alır, yine o kökten gördüğü, alıştığı asalet ve hanedanlık mirasına toz kondurmak istemezdi. En büyük zevki, şiarı fukara doyurmak, misafir ağırlamaktı. Tanımadığı kimseleri bile aynı nezaketle karşılar ve ağırlardı. Hülâsa bütün ömrünü zevkine doyamadığı bu asil insanlığın sonsuz vecdi içinde geçirdi ve tüketti. İlerisini hiç düşünmeden elinde ne varsa hepsini bu yolda harcamış olduğundan son yılları biraz sıkıntı içinde geçti.

Galata mahkeme-i şer'iyesi kadılığından Mahmutpaşa kadılığına geçip de oradan emekliye ayrıldıktan sonra aldığı cüz'î maaş varını yoğunu savurmuş ve aşırı cömertliğinden borca batmış mollanın perişan hâlini düzeltmeye yetmiyordu, yetişemiyordu, gerçekten bunalmıştı. Bu zaruret karşısında biraz kendisini ayarlayabilmek için Merdivenköy Bektaşî Tekkesi'nin babalığını aldı ve bu şekilde oraya sığınmak çaresizliğinde kaldı.

Nevrekoplu Mütevelli Hüsnü Baba'nın kısa süren gayrıresmî postnişinlik vekâletinden sonra bu dergâha postnişin sıfatı ile türbedar olarak gönderildi. Kırşehir pîr makamının son postnişini Arnavut Salih Niyazi Baba işin aslını bilmediği için İsmet Molla'ya dair: "Nakşibendî şeyhlerinden birçoğu bize nasihat verirlerken kendileri Bektaşî oldular. İşte İstanbul'daki İsmet Molla bunun güzel bir misalidir. Merdivenköy'deki tekkenin Sultan Mahmûd'un fermanı mucebince Nakşibendî şeyhi iken o da Bektaşî oldu çıktı!" (Mimar Hikmet Bey, Bektaşîlik ve Son Bektaşîler", Türk Yurdu, Haziran, 1928)

Ahmed İsmet Molla'nın ilmiye rütbesi İstanbul payesi idi. Vazifesiz, nişansız, fahrî bir unvan olan bu payeyi almış bulunanlar sarayda ve saray dışındaki teşrifatta mirliva paşalara takaddüm ederlerdi, yani tuğgenerallerin üstünde yer alırlardı. Bu münasebet ile İsmet Molla'nın başındaki ecille-i ulemâdan bilinen ilmiye ricaline, İstanbul sudûruna mahsus mükellef bir imâme-i beyzâ (büyükçe beyaz bir sarık) vardı, yani "altınbaş" tabir edilen ve en azı dört metre tutan parlak tülbentten, Nedim'in "civankaş" dediği şekilde destarı yana doğru çapraz atlamalı, önü mihrabiyeli, pek gösterişli güzel bir sarık sarıyordu. O devirde mevâlîden olanların (şer'î mahkeme kadılarının, hâkimlerinin) başlarında bu kisve bulunurdu. İsmet Molla, Merdivenköy Bektaşî Dergâhı'nın babalık postuna oturduktan sonra bu kılığını değiştirmedi, yalnız kırmızı fes yerine başına Bektaşî tâcını geçirdi ve üzerine beyaz sarık sardı, onun da üstüne yine şerit koymuştu. Sarığın taylasan kısmını (aşağıya sarkan ucunu) tarikat şeyhlerinde görüldüğü gibi sol omuzundan indirerek kalbinin üstüne bırakıyordu. Vazife ile iştirak ettiği, ettirildiği bütün teşrifat ve merasime, diğer meclislere, toplantılara hep bu şekilde gidiyordu. Tekkelerin tarikat ayinlerinde de hep bu kıyafetle katılırdı.

İsmet Molla'yı başında geniş tablalı, kalıplı yahut kalıp yerine içinden hasırlı, siyah ibrişim püsküllü koyu veya açık kırmızı (nar çiçeği) fesi yerine bu defa boz renginde düğme geçen ve on iki imama işaret ile on iki terkli (dilimli), tepesi kendi çuhasından kafes düğmeli Bektaşî fahri ile (tacı ile) görenler birden şaşırmışlardı, zira ne ilmiye sınıfında ne de Bektaşîliğin usul ve ananesinde tarihten şimdiye kadar hiç görülmemiş, rastlanmamış bir şekilde bu iki tezat örneği böyle tarihî, ruhanî bir kisvenin üstünde yepyeni bir icat olarak ilk ve son defa İsmet Molla tarafından yerleştirilmiş ve böylece birbirine ısındırılmış oluyordu.

İsmet Molla'nın mollalığından beklenmeyecek şekilde spor çalışmaları olurdu. İcap ederse güreşir, ata biner, ava çıkar, tulumbaya koşar, isterse yüzerdi, ayrıca kılıç kalkan oyunlarında mahâret-i kâmilesi vardı.

"Şeref-i Hamîdî" dolayısıyla günlerce süren cülûsiye donanmalarında, kandil, bayram gecelerinde konağının önünde sıra sıra fenerler yaktırarak odaları ışıklandırır, gecenin geç saatlerine kadar pek coşkunca devam eden bu çeşit şenliklere kendisi de olanca neşesiyle katılır, elinde kılıç kalkan bir genç gibi heyecanlanır, âdeta ateş kesilir ve önüne kim çıkarsa önce mühlet verir, oyun verir, sonra da deviriverirdi, bu sebepten kimse kendisine meydan okuyamıyordu.

Bilhassa damada, tavlada son derece maharet sahibi idi, hatta eşsizdi. Zamanın isim yapmış damacıları bütün hünerlerini gösterdikleri hâlde onunla baş edemiyorlardı. Bu itibarla mollayı yenebilmiş bir başka oyuncu duyulmuş, görülmüş değildi. Sultan Abdülaziz'in damacıbaşısı İbrahim Beyler, Türkiye'nin tavla şampiyonu ilân edilen Muhlis Beyler, yine bu sahada şöhret sahibi mühim şahsiyetlerden Halepli Ömer Beyler, koca şehrin içinde âdeta emsalsiz bilindikleri hâlde İsmet Molla'dan, çekinir, kaçınırlardı. Damada, tavlada onun karşısına geçip de taş sürmeye kimse cesaret edemezdi, zira meşhur Tava Çaçik ve Karintas Ustalar gibi zamanın dama kurdu rakipsiz şampiyonları bile bir hafta süren devamlı iddialı çetin bir oyunun sonunda beş altı taşı birden toplayıp hepsini kıskıvrak yakalamış ve bir daha kendisiyle dama başında karşılaşmaya tevbe ettirmişti. Şehzadebaşı, Beyazıt kahvelerinde etrafına toplanıp oyunu merakla takip eden seyircileri de şahit gösterdiklerini günün gazetelerinde herkes okuyordu.

Ahmed İzzet Molla bazen sinirli, sert mizaçlı göründüğü hâlde keyifli, neşeli saatlerinde hiç de öyle değildi. Kalender ruhlu, hakikaten deryadil, meclisârâ bir insandı. Hele bir iki kadeh attığı zamanlarda sohbetine doyulmazdı. Hâlâ unutulmayan zarif fıkraları, tekerlemeleri, hazırcevaplıkları ve eski devlet ricaline, ulema ve eşraftan meşhur kimselere dair dinledikçe dinlenilen cazip hatıraları ile her yerde, her mecliste daima aranır ve beklenirdi. Bu hâlini bilenler onun hakkında "Ölüyü güldürür" derlerdi.

Yaz kış göğsü bağrı açık, bazen kolları sıvalı gezerdi. İstanbul'un meşhur simalarından Sucu Ekrem Efendi gibi o da ekseriya elinde baston yerine kalınca sarı bir sopa bulunurdu, adam dövecekmiş gibi sağa sola savura savura yürümesi vardı, çok acayipti hakikaten. Hele şimdiki Darüşşafaka Caddesi üzerinde büyük Çarşamba pazarının kurulduğu yerde akşama yakın saatlerde konağının çifte kanatlı yüksek kapısı önüne don paça çıkar, sırtına o devrin kibarlarına mahsus Selanik örgüsü, Selanik feldikosu denilen bal rengine çalan yumuşak iç fanilası yahut sako dedikleri yünlü yelek, ayağında ceviz ağacından rugan tasmalı kakavo takunyalarla ayakta durur, elinden bırakma-

dığı sedef işlemeli enfiye kutusunu evire çevire geleni geçeni saatlerce seyre dalardı. Bunların içinde gözü aşinalardan birine ilişirse onu ve yanındaki dostları hususî iltifatla yerden temenna ederek selâmlar, birkaçını kolundan tutup içeriye çeker ve akşam yemeğine kalmaları için onları âdeta zorlardı, hatta caymasınlar diye içeride ayakkabılarını saklattırdığı olurdu. Mollanın en büyük zevki hoşlandığı bir kimse ile karşı karşıya yemek yemekti, "Ali'nin yolu budur!" derdi; en büyük üzüntüsü de sofraya yalnız oturmaktı, bunu büyük bir talihsizlik sayardı.

Bir gün oradan geçen Darüşşafaka talebesinden on beş, on altı yaşlarında bir çocuğu içeriye almış, çocuk korkmuştu. Deli İsmet bu ya, çocuğu, sekiz dokuz yaşındaki kızı ile ilgileniyor sandığından ikisini de karşısına oturtup nikâhlarını kıymış, çocuğun yanağını okşayarak: "İşte bak yavrum!" demiş, "Size dayalı döşeli bir güzel ev, istediğiniz kadar burada sevişin, fakat dışarı çıktığınızı görmeyeceğim!" Kendisine "Deli İsmet" denilmesi bu gibi delişmen hâllerinden dolayı idi.

İsmet Molla ortaya yakın boyda, şişmanca, kısa sakallı, koca bıyıklı, kalın kaşlı, donuk gözlü idi. Çirkince olduğu hâlde gayetle güzel, yakışıklı, fidan boylu bir oğlu vardı. Herkesin alâkasını üzerine çeken ve hayranlıkla kendisinden bahsettiren bu gencin şuhluğu, dilberliği hüsne esir olmuş melâhat meclûbu cemal âşıklarını bir hayli meşgul ediyordu. İsmi Abdülkerim idi, "Kerim Bey" derlerdi, fakat erkeği kadını onu "Mollanın pırlantası" diye tanırdı.

Bu pırlanta çocuğun bazı akşamları evinin penceresi önünde oturduğunu bilenler yürek oynatan bu güzeli görmek için konağın önünden bilhassa geçerler ve kendisini yakından gördüklerini sevinerek, biraz da övünerek birbirlerine müjdelerlerdi. Bu şekilde dilden dile dolaşan hatıraları sohbet meclislerinde efsanevî bir menkıbe hâlinde tekrar edilirdi, her macerası bir masal mevzuu şeklinde anlatılırdı. Ne yazık ki Mercan Sultanisi'ni bitirdiği terütaze bir çağda vereme yakalandı, ne yapıldı ise kurtulamadı, henüz 22 yaşında hayata veda etti. Vefatı bîçare mollayı çok sarsmıştı, aylarca kendisine gelemedi.

Diğer oğlu Abdülhakim Bey albay emeklisidir, şimdi Caddebostan'da Gelengül Sokağı başındaki apartmanda oturuyor. Evin bahçesinde çiçek yetiştirmekle meşgul bulunmaktadır. İnzivadan hoşlanan, sükûtî, güngörmüş, halûk, kibar bir zattır.

Ahmed İsmet Molla Bey yaratılışında medenî ruhlu, uyanık bir insan olduğu için kisve inkılâbını hiç yadırgamadı, meslektaşlarından önce şapka giymişti. Soğuk havalarda kadife kasket, yazları hasır şapka giyerdi. Sarıklı iken elinden bırakmadığı kalın sarı sopasını bu defa gümüş saplı ince bastonla değişti. Veraset davalarında ehl-i hibre (bilir kişi) olarak çağırıldığı İstanbul adliyesine bu kıyafetle gelir giderdi.

Son zamanlarda hayatı perişanlık ve sefalet ve ıstırap içinde geçtiğinden huzur ve şuuru bozulmuştu. Bu hâlde iken bile başkasına yardım etmeyi düşünüyordu. 21 Temmuz 1931 tarihinde gözlerini hayata yumduğu zaman yaşı yetmişe yetmişti.

İstanbul'da herkesin tanıdığı, sevdiği ve saygı gösterdiği, gün görmüş, eyyam görmüş bu hanedandan adamın cenazesini ne acıklıdır ki eş dost yardımı ile kaldırdılar. Edirnekapı dışında Topkapı'ya giden yolun sağ kenarında ve baş tarafta yatıyorsa da taş konulmadığı için yeri kaybolmuştur.

İsmet Molla'yı başka cepheleriyle bir de Refi Cevad Ulunay'dan okumalı. 6 Temmuz 1941'de Yeni Sabah'ta yazmıştı:

İstanbul'un dama meraklılarından biri merhum İsmet Molla Bey'di. Muhiddin Efendi'nin oğlu olan bu zata garip hâllerinden dolayı "deli" derlerdi. Sokakta giderken cübbesini daima arkasına toplar, elinde kalın bir baston taşır, rintmeşrep, tatlı dilli, kibar ruhlu bir adamdı. Son derece titiz olduğu için kapı tokmaklarını bile cübbesinin eteğiyle açar, yaz kış sırtına deve yününden yapılmış bir zıbın giyerdi.

Fareden iğrendiği için Fatih'te yaptırdığı büyük evin tavanlarını "bakkal tavanı" denilen tarzda yaptırmış, bununla da iktifa etmeyerek tahtaların aralık kalmaması ve dışarıdan soğuk girmemesi için gemi ustalarını getirterek evin bütün cephesini kalafat yaptırmıştı. Hatta alevleri, kara dumanları gören Beyazıt Kulesi'nin kalafatı yangın zannederek itfaiyeyi gönderdiğini herkes bilir.

İsmet Molla evin kapısını tokmakla yahut çıngırakla çalmaz, sokağın başından:

- Açın kapıyı! diye bağırır, işittiremezse kapıya elindeki koca sopa ile vururdu.

Çoluğuna çocuğuna çok düşkün olduğu için evlenen çocuklarından hiçbirinin ayrı eve çıkmalarına müsaade etmemiştir. Kalafatıyla gemileri karadan yürüten Fatih'in planını hatırlatır gibi bir şekil alan evin içi vıcır vıcır insan doluydu.

Yaz kış kuyudan çektiği soğuk su ile yıkanır, pamuk ipliği ile her gün dişlerinin arasını bile temizlerdi.

Onun için tahsil ezbercilikten ibaretti. Salı günleri odasına kapanır, vaktiyle papağan gibi öğrendiği mantık dersini unutmamak için "el-Mantıku âletün, kânûniyyetün…" diye saatlerce bir kelimesini anlamadığı koca kitabı devrederdi.

Kendisine ilmiye rütbesi verildiği zaman bayram muayedesi münasebetiyle saraya gitmiş ve yanlışlıkla yol halısının dışına, cilâlı parkeye basarak ayağı kayıp düştüğü için bir daha muayedeye de gitmemiştir.

İsmet Molla güçlü kuvvetli adamları, kabadayıları fevkalâde takdir ederdi. Onun için ilim, irfan, kâtiplik, münşîlik gibi şeylerin ehemmiyeti yoktu. Birinin meziyetini tahkik etmek istese:

- Nasıl derdi, şöyle bir vuruşta bir adamı yere yuvarlayabilir mi ha?

Tahtakale Mahkemesi'nde kadı iken ilâmları daima ikindiden sonra okuduğunu bilen ahbabından birisi mahsus bir azizlik yapmak istemiş ve mahkeme binasının altındaki dükkânlarda gaz tenekesi açan İranlılara birer mecidiye çeyreği dağıtarak tenekeleri ikindiden sonra açmalarını söylemiş. Gürültüden okuduğunu anlayamayan İsmet Bey sopasını kapınca aşağı inmiş ve tenekecileri önüne katarak mahalle mahalle koşturmuştur.

İsmet Molla'nın damada en çetin muarızı Peynirci Bodos'tu.

Bir gün Balat'ta bir kahvede iddialı bir partiye tutuşmuşlar ve bir tek oyun on beş gün sürmüş. Her akşam dama tahtasını olduğu gibi bırakırlar, kahvenin kapısını kapayıp iki taraf mühürler, ertesi sabah mührü fekk ederek yine karşı karşıya geçerlermiş. İsmet Molla partiyi peyniriciye küfredip sinirlendirerek yanlış bir oyun oynatmak suretiyle kazanmıştır.

Bu inatçı oyuncunun en heyecanlı partisini kendisinden şöyle dinledim:

Bir gün Divanyolu'nda Arif'in kıraathanesinde bir adamla tanıştık. Bir iki parti dama oynadık. Fena oynamıyordu. Beni kendi semtine davet etti:

- Falan gün buyurunuz, hoşça bir vakit geçiririz.
- Nerede oturuyorsunuz?
- Üsküdar'da.
- Üsküdar'ın neresinde?
- Toptaşı'nda.

Bunu işitince midem bulandı, çünkü Toptaşı denilince mutlaka insanın aklına tımarhane gelir. Fakat o adamın o mahallede de bir evi olabilirdi.

Üsküdar iskelesinde buluştuk. Doğru nereye gitsek beğenirsin? Hüve hüvesine tımarhaneye. Meğer dama meraklısı, Toptaşı Tımarhanesi'nde güllâbicibaşıymış! Bırakıp dönsem adım deliye çıkmış, büsbütün fena olacak; kalsak evhamıma dokunuyor. Bütün keyfim, neşem kaçtı. Yemekten sonra karşılıklı geçtik. Aklım fikrim tımarhanede. Boyuna yeniliyorum ve yenildikçe sinirleniyorum. Güllâbici bana bu oyunu oynadıktan sonra gece de beni tımarhanenin hastahanesinde yatırdı. Sabaha kadar gözüme uyku girmedi. Ertesi günü güllâbici beni yendiğini tefâhür kabilinden önüne gelene anlatmış. Bütün İstanbul çalkalanıyor, herkes:

- İsmet Molla tımarhanede yatmış! diyorlar.

Yemin etseler başları ağrımaz. Meseleyi pişkinliğe vurup unutturuncaya kadar başıma hâl geldi.

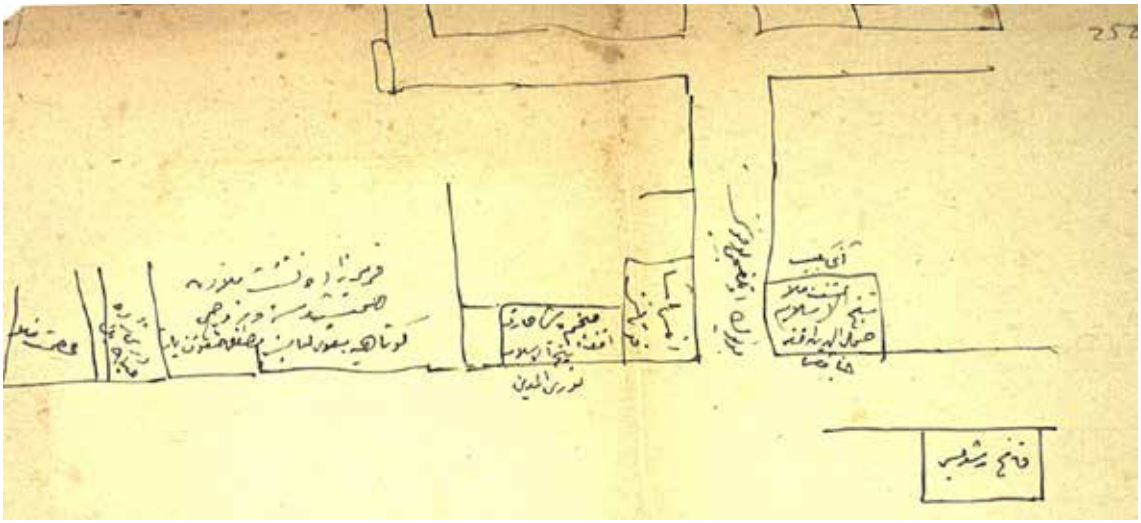
Darüşşafaka Caddesi Konakları

Darüşşafaka Caddesi, üzerinde Cedîd Abdurrahman Efendi Medresesi sırasında meşhur konaklar vardı.

Revnakoğlu'nun dosyalarında yer alan krokiye göre aynı sırada, Darüşşafaka Caddesi üzerinde, Yeşil Sarıklı Sokağı'na (eski Otlukçu-Büyük Otlukçu Yokuşu) dönmeden 24 numaralı apartmanın bulunduğu yerde Şeyhülislâm Cemaleddin Efendi'nin konağı vardı. (Ali Kuşçu Mahallesi, 14571 ada, 15 parsel). Darüşşafaka Caddesi'nde Otlukçu Yokuşu'nu dönmeden devam ettiğimizde 26 ve 28 numaralı binanın olduğu yerde Enes Paşa konağı (Ali Kuşçu Mahallesi, 1459 ada, 35 parsel). 30 numaralı binanın olduğu yerde Müneccimbaşı Arif Efendi ve Şeyhülislâm Nureddin Efendi'nin konağı (Ali Kuşçu Mahallesi, 1459 ada, 36 parsel). 34 numaralı binanın olduğu yerde Kırımîzâde Neşet Molla'nın kızkardeşi ve onun eşi Kitapsız Mustafa Safvet Paşa'nın konağı (Ali Kuşçu Mahallesi, 1459 ada, 6 parsel). 34 numaralı binanın olduğu yerde Dürrîzâde Abdullah Bey'in konağı (Ali Kuşçu Mahallesi, 1459 ada, 7 parsel)

Revnakoğlu bir vesile ile Şeyhülislâm Dürrîzâde konağını tasvir etmişti (131:467): "Mektebin arkası, şimdi Nişancı otobüs durağı üzerindeki yola kadardı. Bu sokağın yanı başında meşhur Şeyhülislâm Dürrîzâdeler'in her taraftan göze çarpan büyük konağı vardı. Bu hanedan adamların kapısı, sofrası herkese açıktı. İçinde asil, kibar insanlardan kurulmuş edibane meclislere, zarifane sohbetlere ve yıllar yılı devam etmiş her türlü misafirperverliklere dair birçok güzel ve tatlı hatıralar taşıyan bu tarihî konak da Fatih yangını denilen büyük afette kül oldu."

Kazasker Kırımîzâde Konağı ise, İstanbul'un ilmiye hanedanlarından Kırımîzâdelerindi.

Revnakoğlu çizimiyle Darüşşafaka Caddesi üzerindeki konaklar (252:69)

Bu hanedanın en eski şahsiyetlerinden 13 Ekim 1827 (22 Rebiülevvel 1243) tarihinde vefat eden Kırımî Mehmed Efendi (179-2:76), huzur hocalarındandı, aynı zamanda Sultan Mahmud'un kiler-i hâs hocasıydı. Edirnekapı'da Baki'nin karşı köşe başında ve elektrik direğinin altında, servi dibinde yatıyor. Kırımî Mehmed Efendi'nin oğlu Anadolu kazaskeri Kırımîzâde Ahmed Reşîd Efendi (ö. H.1279, M. 1862-63), Nişancı Câmi'-i şerîfi haziresinde paşanın türbesi arkasında medfundur. Revnakoğlu, Bursalı Mehmed Tâhir'in *Kırım Müellifleri*'nde arkasında fıkıhta cinayet mevzuunu ele alan ve 1871'de basılan *Kırımîzâde Mecmuası*'nın sahibi Ahmed Reşîd Efendi'nin Fatih Camii haziresinde medfun olduğu kaydını tashih eder.

Kırımî Mehmed Efendi'nin oğlu Neşet Molla, 1900'da vefat ettiğinde Edirnekapı'da büyük babasının koynuna defnedildi. Bu sonuncusu tahsili itibarıyla ilk Türk avukat olarak tanındı. Yaptığı bestelerden günümüze iki şarkısı gelebildi.

Not düşelim, bir hatayla umumî literatürde, Neşet Molla'nın Şeyhülislâm Cemaleddin Efendi'nin yeğeni olduğu, Neşet Molla'nın oğlu Said Molla'nın da İngiliz Muhipleri Derneği'ni kurduğu, 1922'den sonra yurt dışında yaşadığı, yüz ellilikler listesinde olduğu ve 1930'da Atina'da vefat ettiği yazar. Hakikatte Kırımîzâde Neşet ile Mustafa Neşet Efendi karıştırılmıştır.

Şeyhülislâm Cemaleddin Efendi'nin babası Ahmed Hâlid Efendi'yken (ö. 1882), Neşet Molla'nın babasıysa Kırımîzâde Ahmed Reşîd Efendi'dir (ö. 1862-63).

Neşet Molla'nın hem burada hem de Boyacıköy'de konağı vardı

Samanîzâde Medrese ve Tekkesi

Darüşşafaka Caddesi'nin üzerinde, bir cephesi Başhoca Sokak'a bakan 39 numaralı Samanizade Yurdu önündeyiz, Bu bina Samanîzâde Medrese ve Tekkesi arsası üzerinde yükselir. (Ali Kuşçu Mahallesi, 1455 ada, 22 parsel)

Şehrin beş semtine, Eyüp, Üsküdar, Fatih, Eminönü ve Beyoğlu'na yayılmış kalenderhanelere rastlanır. Bu kalenderhanelerde edebî ve sufî metinlerde gördüğümüz "kalender"in rintliğe işaret eden manası karşılık bulmaz; bu tekkelerde ne cemiyet kaydından azade bir hâl ne de şeriata karşı laübalî bir tavır vardır. Kalenderhaneler umumî olarak Özbek ve Afgan muhitinden gelen bekâr sufî zümrelerin faaliyet yürüttükleri tekkelerdir. Sultanahmet'teki Özbekler Tekkesi, Üsküdar Afgan Tekkesi (Çinili Cami karşısındaki Afgan Kalenderhanesi), Eyüp Kalenderhanesi (La'lîzâde Tekkesi) böyledir. Bu tekkelere ait vakfiyelerde bekâr olma şartı, şeyhin aile fertleriyle yerleşerek mahdut tekke hücrelerini büsbütün işgal etmesinin önüne geçmeye matuftur. Eyüp'te Özbekler Kalenderhanesi şeyhliğine talip olan Buharalı Mehmed Sâdık Efendi bu sebeple reddedilmiş, Üsküdar'daki Afgan Dergâhı şeyhi Mehmed Abdullah Efendi bekâr olduğu anlaşılınca vazifesinden azledilmişti.

Fatih Darüşşafaka Caddesi üzerinde şimdi vücûdundan eser kalmamış olan Ömer Hulûsî Efendi'nin kalenderhanesinde ve Eyüp'te Afife Hatun Kalenderhanesi'nde sakinlerinin köken meselesi ve bekârlık şartı vakfiyelerine rağmen tatbikatta gevşetilmiştir. Her hâlükârda İstanbul'daki bu kalenderhaneler Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında Orhan Gazi tarafından tesis edilen Mekece, Bursa, İznik imarethanelerini dar mahiyette takip eder.

Her hâlde İstanbul'un ilk kalenderhanesi olan Şehzadebaşı'ndaki kiliseden münkalip cami, henüz Devlet-i Aliyye'nin hudutları haricinde olan Mevlevîlerin İstanbul'a geldiklerinde zikir ve ikamet amacıyla kullanılmış, kalenderhane ismi de bu ribat kavramını içeren anlamıyla işaretlenmiştir.

Revnakoğlu bir kaynak göstermeksizin İstanbul kalenderhanelerinin Tophane'de bulunan bir merkezî kalenderhaneye bağlı teşkilâtlandığını kaydeder (28:13):

> Tophane'de kışla ve kahveler arasında dönemeçten sonra yukarı doğru çıkan cadde üzerinde sağ tarafta bir kalenderhane vardı, İstanbul'da bulunan kalenderhanelerin merkezi sayılırdı, bundan dolayı diğer kalenderhanelerin şeyh intihabında hilâfet ve berat tevcihinde ve tayinat işlerinde doğrudan doğruya sadrazama arz vermek hakkı buranın şeyhi olan zata verilmişti. II. Sultan Mahmud'un da bu şeyhe teveccühü ve tekkeye yüksek bir alakası vardı, vefatına kadar bu rabıtayı kesmiş değildir. Sultan Mahmûd'un Mevlevîhanelerden sonra en çok tahsisat verdiği ve tayinat bağladığı tekkelerden biri

idi. Yalnız Sultan Mecid devrinde biraz ihmal edilen bu dergâha II. Sultan Hamid zamanında gerek sarayca ve gerek saray erkânınca yüksek bir alâka gösterilmiştir. İstanbul'un büyük dergâhlarından biri de burası idi. Tophane yangınında yanmış, bugün arsa hâlindedir.

Şeyhülislâm Samanîzâde Ömer Hulûsî Efendi'nin (ö. 1812) yedi yıl süren şeyhülislâmlığından önceki döneminde, 1792-93'te vücuda getirdiği müştemilât, esasen birçok oda ve bir mescide ilâve olarak Nakşibendiyye tarikatından Özbek dervişlere tahsis edilmiş bir kalenderhaneden müteşekkildi. Otlukçu Yokuşu'nun başında kalenderhane olarak yaptırılmasına rağmen esas olarak burası Meşrutiyet'e kadar medreseydi, Meşrutiyet'ten sonra bir müddet daha medreseliğini muhafaza etti. Revnakoğlu bu yapının son hâlini notlarına kaydeder (28:21-22):

Medrese sıra sıra on beş odadan ibaret idi. İçeride yer seviyesinden bir hayli yüksekte olan esas binaya binek taşına ulaşan 25 ayaklı geniş bir merdivenle çıkılırdı. Ön kısmı çevreleyen hazire ile dış avlu Darüşşafaka Caddesi'ne kıvrak bir çıkıntı meydana getiriyordu. Cümle kapısının sağında ve yine cadde üzerinde Türk işçiliğinin hakikaten sanatlı, kıymetli nefis örneklerinden olan fürceleri yekpare dökülmüş beş köşeli pirinçten büyük bir şebeke vardı (Fatih yangınında çalındı). Bunun arkasında tekke banisinin ailesi efradının, müderris ve şeyhlerden bazılarının yattığı hazire görülürdü. Buradan medrese ve dergâha girilirdi. Avlunun ortasından geçen ve tekkeyi kuşatan geniş yolun arka kapısından Hafız Paşa Mektebi'nin ve büyük bahçeli kahvenin bulunduğu dar sokağa geçilirdi. Dergâhın en son postnişini bulunan Nasûhîzâde Mustafa Âsım Efendi mukabeleden önce tevhîdhanede ilm-i kelâma ait *Şerh-i Akâid* okutur, sonra hatm-i hâce yaptırırdı.

2 Recep 1215 ve Cemaziyelahir 1217 tarihli iki vakfiyesi vardır.

Revnakoğlu (28:19), bu Darüşşafaka Caddesi üzerinde yanmış Leblebici Mescidi'nin arsasının berisindeki Şeyhülislâm Ömer Hulûsî Efendi Tekkesi'ne ait talik hatlı cümle kapısı kitabesini de tesbit etmişti: "Hazret-i hem-nâm-ı Fârûk ol Hulûsî-zât kim - Eyledi bünyâd-ı vâlâ Nakşbendî tekkesi - Hâlet-i aşk-ı ilâhî ile tevhîd etmeğe - Oldu şâyeste bu ra'nâ Nakşbendî tekkesi - Hak muammer eylesin rahmet ile bânîsini Kıldı hak yolunda ihyâ Nakşbendî tekkesi - Her birin târîhini inşâd kıldım Vehbiyâ - Oldu âlî cây-ı zîbâ Nakşbendî tekkesi" H. 1207 [1792-93]

Revnakoğlu 19 Mart 1953'te Ömer Hulûsî Efendi'nin Çarşamba Caddesi üzerinde Şeyhülislâm Bahâî Efendi'ye sonradan Şeyhülislâm Mekkî-zâdelere geçmiş yüksek set üstü hazirede bir kenara atılmış, başlığı ve üstünden sağ kenarı kırılmış, talik yazılı batık mermer şahidesini kazarak yerden çıkarmış, kitabesini kaydetmişti (28:10): "Hüve'l-Bâkî - Sâbıkan şeyhülislâm olup intikâl-i dâr-ı bekâ eden merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr el-Hâc Ömer Hulûsî Efendi rûhıyıçun rızâen lillâhi el-fâtiha, sene 10 Şevvâl 1227"

Samanîzâde'nin mezar taşı (28:10) "Fatih yangınından sonra şuraya buraya atılmış ve Otlukçu Yokuşu'nun başındaki kendi medrese ve tekkesinin enkazı arasında kalarak buranın kiracısının arsa etrafına çektiği koru duvarın içinde kullanılmıştı!" Şimdi ancak bir kısmı kalan bu şahide, Bahâî haziresindedir:

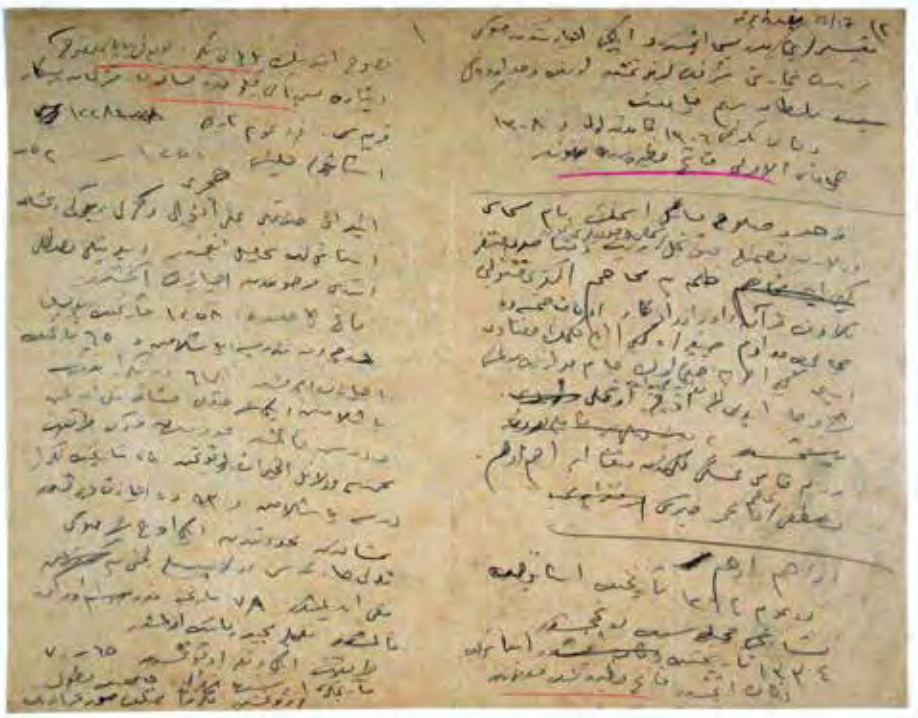

Şeyhülislâm Ömer Hulûsî Efendi'nin şimdi Bahâî haziresinde duvara talik edilmiş mezar taşı

Kalenderhanenin ilk şeyhi Ömer Hulûsî Efendi'nin vakfiyesinde işaret ettiği gibi Mahmud Efendi'ydi. Bu şeyhin posttan çekilmesiyle "tarîk-i Nakşbendiyye hulefâsından ve güzide kalenderândan Buhârî eş-Şeyh Abdulkâdir Efendi"nin şeyhlik makamına geçtiği görülür. Tarih 5 Aralık 1801'dir. Bundan sonra sırasıyla Şeyh Yûsuf Efendi, Şeyh Mustafa Efendi b. Mehmed (Şeyh Ahmed Hudâverdi'nin halifesi) ve Ebü't-Tevfîk Şeyh Seyyid İbrahim Efendi en-Nakşbendî burada şeyhlik yaptılar. Ebü't-Tevfîk Şeyh Seyyid İbrahim Efendi'nin 1836-37'de vefatından 1917'ye kadar tekkede bir şeyhin ismine rastlanmaz. Fatih yangınından biraz önce 12 Ekim 1917'de Nasûhîzâde Mustafa Âsım Efendi son şeyh olarak buraya tayin edildi. Bir yıl sonra Fatih yangınıyla Samanîzade müştemilâtından geriye pek bir şey kalmadı.

Revnakoğlu, bu son şeyhin biyografisini hazırlamakta olduğu *Güzideler Kafilesi* isimli eseri için yazmıştı (21:120-27):

> Mustafa Âsım Efendi hazretleri, soyadı Yörük, şöhreti Nasûh-zâde'den galat olarak Nasûhî-zâde. Âlim, şair, muhaddis, mukarrir, mütekellim, natûk ve siyasî İttihatçı. 1276-1860 Teşrîn-i evvelinde İstanbul'da Fatih'te Hafız Paşa Mahallesi'nde Hafız Paşa Câmi'-i şerîfinin arka sokağında Fatih mücîz dersiamlarından Bozkırlı Mustafa Efendi'nin evinde doğdu. Babası Hoca Nasûh Efendi o sırada Kuleli hadisesi dolayısıyla Limni adasına nefy edilmiş, ailesi de bu Bozkırlı Hoca Mustafa Efendi'ye emanet bırakılmıştı. Âsım Efendi bu münasebetle bu evde dünyaya geldi. Aslen Afyonkarahisarlı olan meşâhîr-i ulemâdan ve tarîkat-i Nakşbendiyye meşayihinden Hafız Mehmed Nasûh Efendi'nin oğludur. Nasûh Efendi, Fatih mücîz dersiamlarından âlim, fazıl, kâmil, müfessir, muhaddis, fakih ve oğlu gibi natûk, züht ve salâha mail ve isminin tam müsemması olarak irşat ve nasihatla mütevaggıl olup üç defa icazet vermiştir.
>
> Hicrî 1228'de Afyon'a tabi Sandıklı kazasının Dinar istasyonuna beş altı kilometre mesafede şimdi nahiye olan Kazpınar Köyü'nde doğmuş ve Hicrî 1251'de İstanbul'a gelip müderris ve muallim olarak hayli talebe yetiştirmiştir. 1258'de Fatih Câmi'-i şerîfinde derse başlamış ve 1260'ta talebesine birinci

Revnakoğlu'nun Hoca Nasûh Efendi'ye dair notları (21:142)

defa olarak icazet vermiştir. İktisap ettiği şöhret dolayısıyla bu icazet merasiminde Sultan Abdülmecid de bulunmuştu. Dört beş sene sonra Uşak'a nefy edilmiştir ki *Sicill-i Osmânî*'nin 4. cilt, s. 558'de "Nasûh Efendi Uşşâkî'dir" denilmesi bundan galattır. 13 Cemaziyelevvel 1308, 13 Kânûn-ı evvel 1306'da seksen yaşını mütecaviz iken (*Sicill-i Osmânî*'de doksan gösterilmesi yanlıştır) irtihal eyledi, Fatih Câmi'-i şerîfi haziresinde medfundur. Üsküdarlı Talat Bey merhum, hocanın vefatına "Hâce Nâsûh Efendi oldu revân cennete" (1308) mısraını tarih düşürmüşse de devrin icabı olarak gazetelerde neşredilememiş, ancak şair tarafından oğlu Âsım Efendi'ye okunduğunu öğrenmekteyiz. Mezar taşındaki mensur yazı Hüseyin Cahit Yalçın'ın büyük kayınpederi meşâhîr-i hattâtînden Fethiyeli Hacı Ârif Bey merhumun. Nasûh Efendi Hoca'nın baş taşında Arapça manzum parçadan sonra yazılmış bulunan mensur kısım şudur: "Efâhim-i ulemâ-yı ahyâr ve e'âzım-ı urefâ-yı ebrârdan üstâd-ı zî-irşâd meşhûr Hafız Nasûh Efendi hazretlerinin halvetgâh-ı ma'nevîsidir. Rûhıyıçun fâtiha. Fî 13 Cemaziyelevvel 1308." [25 Aralık 1890]

Nasûh Efendi'nin babası aynı köyden Çiftçi Bekir Ağa, onun da babası Hicrî 1150 [1737-38] ricalinden Kazanpınar Köyü'nün ve câmi'-i şerîfinin bani ve hatibi Koca Nasûh'tur. Kendisinin hitabet vazifesi son zamanlarda torunu Âsım Efendi'ye kadar teselsül edegelmiştir.

Hoca Nasûh Efendi menfadan avdetten sonra evini Çarşamba - Fethiye Caddesi'ne nakletti. Âsım Efendi bundan dolayı ilk tahsiline Fethiye Mektebi'nde başlamış oldu. Hocasının vefatı üzerine oradan Hafız Paşa Mektebi'ne geçti. Burada meşâhîr-i ekırrâdan ve Sultan Selim Câmi'-i şerîfi imâm-ı evveli Hafız İsmail Efendi'den hatm-i Kur'ân edip hıfza çalıştı ve 1870'te ikmal eyledi. Sultan Selim Câmi'-i şerîfinde yapılan hafız cemiyeti Reîsü'l-kurrâ Hacı Feyzullâh Efendi zamanına rastlar. Bir müddet yine İsmail Efendi'den kavâid-i tecvîdiyye okuduktan sonra Düşenbeli Hacı Ahmed Efendi'nin cami derslerine devam etti. Ayrıca 1336 Ramazanında [Mayıs-Haziran 1724] İstanbul'da vefat ederek Fatih Câmi'-i şerîfi haziresine gömülen Rumeli kazaskerliğinden mütekait fukahadan büyük biraderi Hacı Hafız İbrahim Edhem Efendi'den ulûm-ı Arabiyye ve mebâdî-i riyâziyye tahsil ediyordu. 1877'de vücûhtan kırâet-i aşereyi tahsil merakına düşerek hıfz hocası Hafız İsmail Efendi'nin vefatına binaen Reîsü'l-kurrâ İspirîzâde Hafız İsmail Hakkı Efendi'den aşere okudu. H.1281 (1880) yıllarında Fatih Câmi'-i şerîfinde yapılan cemiyette icaze alıp kurrâ oldu.

Babasının vefat tarihi olan Hicrî 1308'de Fatih mücîz dersiamlarından ve mukarrirînden Alaiyeli Ahmed Hamdi Efendi'nin cami derslerinden mezun edildi. O senenin 15 Ağustosunda 600 kuruş maaşla Vefa İdadisi akait muallimliğine ve dört sene sonra mezkûr idadinin ahlâk muallimliğine tayin olundu. 1900'da Dârülmuallimîn-i Âliye'de akait ve ilm-i kelâm dersleri okuttu. 1901'de Darülfünun târîh-i dîn-i İslâm muallimliğine verildi. Meşrutiyet'i müteakip yapılan ıslahat üzerine tesis olunan siyer-i şerîf derslerini tedris etti. 1906'da ilâveten Mekteb-i Mülkiye tefsir, hadis ve ilm-i kelâm müderrisi oldu. Uzun müddet bu dersleri okuttuktan sonra istifa etmiş ve yalnız Darülfünun'da muhtelif zamanlarda tefsir, kelâm, usûl-i fıkh ve hikmet-i teşrî'iyye dersleri vermekle iktifa eylemiştir. Bir aralık siyer dersleri ile Darülfünun Edebiyat Fakültesi'ndeki edebiyât-ı Arabiyye dersleri mübadele edildi.

Millî ve Siyasî Hayatı: Hicrî 1312'de bi'l-imtihân ikinci derecede isbât-ı ehliyetle Fatih Câmi'-i şerîfinin sıra derslerine başlamış ve 1907'de bi'l-ikmâl 68 efendiye icazet vermiştir. 1903'te huzûr-ı hümâyûn dersleri muhataplığına ve 1911'de mukarrirliğine irtifa etmiş ve 1922'ye kadar uhdesinde kalmıştır. 1908'de Meşrutiyet'in ilanı üzerine Maarif Nezareti Kütüphaneleri müfettişliğine tayin

Mustafa Asım'ın "Gençliğin çalışkan ve tutkulu yavrularından oğlumuz Cemaleddin Server Beyefendi'ye hatıradır, 3 Temmuz 934" imzalı *Akaid Dersleri* adlı eseri

عقائد درسلری

مصطفی عاصم

ترکستان

فلاکتزدگانی منفعته اولمق اوزره فریم طلبه

جمیتی طرفندن ویریلان قونفرانس

قونفرانس ورین ذوات محترمه :

استانبول مبعوثی:

مصطفی عاصم افندی

خطیب شهیر :

یوسف آقچورا بك

حکمت جریدهسی سرمحرر محترمی:

احمد حلمی بك

استانبول دار المعلمین مدیر محترمی:

ساطع بك

فیاتی ۵۰ پارهدر

درسعادت

شرکت طبعیه

۱۳۲۷

Türrkistân Felâketzedegânı Menfaatine Verilen Konferansın Zaptı

olunmuş ve oradan İstanbul mebusluğuna intihap edilmesi üzerine infikâk etmiştir. Meclis-i Mebûsân'ın ikinci yılında reis vekilliğine seçilmiş ve üçüncü senesi meclisin feshiyle yalnız medâris müfettişliği uhdesinde kalmak üzere Meclis-i Maârif azalığına tayin ve 1913'te bu azalıktan açığa çıkarıldı.

Bir müddet mazuliyet maaşı aldıktan sonra 1917 başlarında Medrese-i Süleymâniye tabakât-ı müderrisîn ü kurrâ müderrisliğine ilaveten Dârü'l-Hikmet-i İslâmiyye müfettiş-i umûmîliğine, bir müddet sonra şeyhülislâmın uhdesindeki ders vekâleti vekilliğine ve bir ay sonra asaleten riyasete tayin olunmuştu. İki gün sonra Ayan azalığına, on beş gün sonra da riyasetine intihap edilerek ilgasına kadar bu hizmetlerde bulunarak müddet-i nizâmiyesini bi'l-ikmâl müstehak olduğu maaşla tekaüde sevk edildi. Ayrıca Hadîka-i Meşveret Mektebi ders nazırlığı gibi medâris, Mülkiye ve Darülfünun müderrisliklerinden başka iki üç sene kadar hususî tedrisatı vardır. Bu arada Elmalılı Allâme Küçük Hamdi Yazır merhumla Beyânu'l-Hakk'ı mesuliyeti altında çıkarmış ve bu mecmua üç sene kadar devam etmişti.

Neşriyattan hoşlanmadığından mekteplerde talebesi namına yazdırdığı notları bile basılmamıştır. Ancak mekâtib-i idâdiyyenin birinci senesinde tedris olunmak üzere Maarif Nezaretince tertip ettirilen *Akaid Dersleri* 1908'de 38 sayfalık risale hâlinde Hilâl Matbaası tarafından basıldığını biliyoruz. 1911'de Türkistan felâketzedegânı menfaatine Kırım Talebe Cemiyeti tarafından tertip edilen on beş sayfalık konferansı matbudur. 1890'da Mürüvvet Gazetesi'nin idare memurluğunu deruhte etmişse de gazete altı ay sonra tatîl-i neşriyât ettiğinden bırakmıştır.

1910-1911 yılları arasında Tanin'de, Mekteb-i Harbiye'de yeni teşekkül eden İhtiyat Zabit Mektebi münasebetiyle "İhtiyat Zabit Mektebini Ziyaret" başlıklı tarihî makaleleri gibi Tercümân-ı Hakîkat'te, Cerîde-i Havâdis'te ilmî ve şer'î kıymetli neşriyatı vardır. Beyânu'l-Hak'ta İslâm tarihine ve İslâm felsefesine müteallik dinî ve edebî mevzulara dair yirmi kadar makale neşretmişti. Bunların en mühimmi "Dindarlık ve Dinsizlik" serlevhasını taşıyan üç dört makaledir ki gayet vâkıfane yazılmıştır.

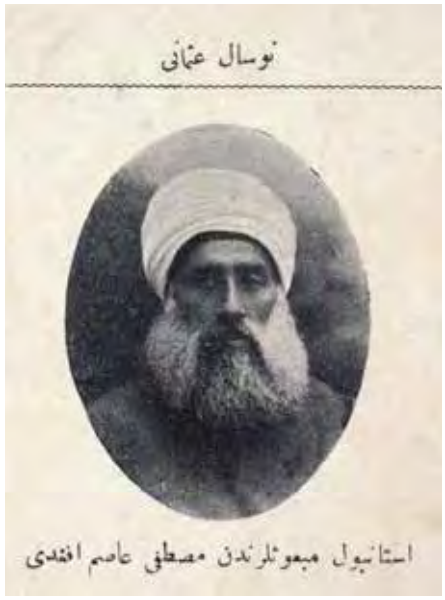
26 Nisan 1914'e kadar Çarşamba'da bize komşu olmak şerefini bahşeden muhterem mübarek hocamız evvela Erenköyü'nde Sahrayıcedit'te daha sonra Çamlıca'da, şimdi de Göztepe'de İstasyon Caddesi'ndeki köşklerinde mün-

zeviyane bir hayat geçirmekte, âsâr-ı eslâfı tetkik ve tetebbu ile daha ziyade ibadet ve taat ile meşgul bulunmaktadırlar. Rahmetli babacığıma olduğu gibi Cenap Şehabettin merhuma ve ondan evvel vefat eden kardeşi Nusret Bey'e de mukaddimât-ı Arabiyye ve kavâid-i edebiyyeyi gösteren kendisidir. Meşhur vaizlerden olması dolayısıyla bazı sultanlar zaman zaman kendisini davet ederek saraylarında vaaz ettirirlerdi.

Edebiyata ve güzel şeylere az çok mail olmakla beraber daha ziyade ilm-i kelâm ve İslâm felsefesi ile mütevaggıl olup küçük kardeşi merhum Ömer Hayri Efendi gibi talâkat ve hüsn-i beyânla maruftur. İttihatçılar birkaç defa şeyhülislâmlık teklif etmişlerse de kabul etmemiştir.

Not: Cenap tıbbiyeden çıkıp Avrupa'ya gidinceye kadar Mustafa Âsım Efendi'den aruz ve edebiyât-ı Arabiyye okumuştur; edebî zevkini Hâmid ve Ekrem'e borçlu olduğu gibi, resmî tahsilinin dışındaki dinî, ahlâkî ve edebî malûmatını da Âsım Efendi'ye medyundur.

Göçebe vaziyette dolaştıklarından Âsım Efendi "Yörük" ismini aile adı olarak seçmiş bulunuyor.

Not düşelim, Mustafa Nasuh'un oğlu Selman Yörük, 27 Mayıs 1960 darbesi sonrası kurulan Yassıada yargılamalarının yargıcıydı.

Leblebici Camii

Darüşşafaka Caddesi'nde ilerlerken Mükerrir Sokak'a sapıyoruz, biraz ileride sağda 4 numaralı Leblebici Camii'nin önündeyiz. (Ali Kuşçu Mahallesi, 1455 ada, 2 parsel)

Molla Hüsrev'in talebelerinden Yusuf b. Cüneyd Tokadî'nin yaptırdığı cami, 1918'de yanmıştı. Caminin arsasına bir asır sonra 2017'de Vakıflarca yeniden "Leblebici Camii" adıyla yapıldı. Cami, adını altındaki leblebici dükkânlarından (131:467) almıştı. Daha çok "Ahi Çelebi" adıyla tanınan ve Sadrüşşerîa'ya *Zahîretü'l-Ukbâ* adlı şerhini, Arap dili retoriğine dair *Zübdetü't-Ta'rîfât*'ı yazan bu caminin banisi, kitaplarını da buraya vakfetmiş, 1499'da vefat ettiğinde caminin haziresine defnedilmişti. Revnakoğlu, caminin banisinin de her nedense Leblebici Baba olduğunu kaydeder (226:78):

> Leblebici Baba, Çarşamba - Darüşşafaka Caddesi üzerinde askerî rüşdiye sırasında Leblebici Câmi'-i şerîfi banisidir. Fatih yangınından sonra yeri kayboldu. Câmi'-i şerîfin son imamı Hafız Salih Efendi merhum, Fatih Câmi'-i şerîfinde devrhân başıydı, dersleri ve hatm-i şerîfi kum saati ile takip ederdi; kocaman sarık sarardı.

Not düşelim, Revnakoğlu'ndan alıntıladığımız bu paragraftaki "askerî rüşdiye" ifadesi, "merkezî rüşdiye" olmalıydı! Yeniden yapılan bu cami, eski arsasının yola katılmasından dolayı yeri kaydırılarak yapılmıştır. Eski camii Darüşşafaka Caddesi'ne bakan 49 numaralı bina ve genişletilen Darüşşafaka Caddesi'nin üzerindeydi. Revnakoğlu, İstanbul'da bir de Beykoz civarında Leblebici Baba'dan bahseder:

> Leblebici Baba (226:77), bir adı da "Uzun Evliya"dır. Beykoz Akbaba yolu üzerinde Ortaçeşme'de tahta köprü civarındadır. Uzun Evliya Sokağı'nın içinde iki dişbudak, beş servi altında yatıyor. Daima esen, gönül açıcı bir yerdedir. Kenarları eski taşlarla ve betonla çevrili toprak kabrinin boyu 12 metre uzunluğunda olduğundan "Uzun Evliya" diyorlar. İsmi Ömer Yâdî imiş. Ayak ucunda mermer bilezikli, demir kapaklı, suyu bol muntazam bir kuyusu vardır. Muradı olanlar ziyarete geldikleri zaman kabrinin üstüne leblebi serperler.

Âbid Çelebi Tekkesi

Darüşşafaka Caddesi'nden Salih Zeki Sokağı'na sarkıyoruz, sokak Haliç Caddesi'ne inmeden sağda 5 ve 1 numaralı apartmanlar arasında kalmış hazire bulunur. Burası İstanbul'un en eski Mevlevîhane ve Nakşî tekkelerinden olan Âbid Çelebi Tekkesi'nden geriye kalanlardır. (Ali Kuşçu Mahallesi, 1465 ada, 9 parsel)

Reşat Ekrem'in (*İstanbul Camileri*, s. 17-18) "Dergâhın dördü haremde, dördü selâmlıkta olmak üzere sekiz büyük odası vardı. İki kattan ibaret ahşap bir bina olup üstü harem, altı selâmlığa ayrılmıştı. Aşağı sofaya bitişik tevhîdhanesi gayet büyük olarak inşa edilmişti" kaydıyla son hâlini verdiği bu tekkenin tarihi, Revnakoğlu'nun Tercüman'ın özel ilâvesindeki "İstanbul Mevlevîhaneleri" başlıklı yazısında yer bulur (132:181).

Dergâh-ı şerîf, Mevlâna soyundan Âbid Çelebi tarafından meydana getirilmiştir. Buraya evvelâ bir mescit ve bitişiğine Mevlevîhane olarak bu tekkeyi yaptırmıştı; bundan dolayı dergâhın az kullanılan bir ismi de "Âbid Baba Tekkesi" idi (155:17): Âbid Çelebi, tekkenin mihrap önünde yatıyordu. Caddeye bakan ziyaret penceresinin üstünde talik yazılı, dört köşeli beyaz mermer kitabesinde şu tarih kıtasını okuyoruz: "Gafleti koy gözün aç hû diyerek - Eresin lutfuna lâbüd giderek - Tekyenin sâhibine de târîh - Gitti Âbid Çelebi hak diyerek, 903")

Âbid Çelebi aynı zamanda Nakşibendiyye tarikatı büyüklerinden Şeyhü'l-Ahrâr halifesi Şeyh Abdullah İlâhî'den hilâfet almış, Emir Buhârî ile pîrdaş olmuştu. Bu tarikatın da ayrıca şeyhliğini yapıyordu, bundan dolayı kendi hayır eseri olan Fatih Mevlevîhanesi'nde cuma geceleri Nakşibendiyye usulü icra edilir, perşembe günleri de Mevlevî mukabelesi (toplu sema, ayin) olurdu.

Kendisi "Gitti Âbid Çelebi Hak diyerek" mısraının gösterdiği H.903 (1491) hicret yılında vefat edince yerine şeyh olarak yine Mevlâna torunlarından Mehmed Sâhib Çelebi geldi, yarım asırdan fazla bu mekânın irşat postunda şeyhlik vazifesi gördü, o da H. 978 (M. 1570-71)de göçtü. Daha sonra tekkeye postnişin olan Şeyh Hacı Mehmed Efendi'nin H.1195 (M.1780-81) yılında vefat etmesiyle tekke uzun bir müddet bakımsız, şeyhsiz ve çelebisiz kaldı.

Sonradan meşhur Hâlet Efendi, dergâhın Evkâf-ı Celâliye'de Âbid Çelebi mescit ve zaviyesi olarak yazılı bulunduğunu görmüş, ayrıca banisinin namına bir de musakkafât defteri bulmuştu. Burasının dolayısıyla Fatih Mevlevîhanesi olarak yeniden açılmasına padişahtan irade almış bulunuyordu, fakat kendisinin başına gelen malûm felâketler yüzünden bunu yaptıramadı, tekke de nihayet büyük bir yangında yandı ve binasından eser kalmadı.

Âbid Çelebi Tekkesi son şeyhi Selâhaddin Efendi

Yıllarca sonra Eyüp'te Nakşibendiyye ve Sa'diyye tarikatından Taşlıburun şeyhi Ahmed Hulûsî Efendi'nin halifesi ve Haliç Sütlücesi'nde yine Sa'diyye'den Hasırîzâde Tekkesi şeyhi Mustafa İzzî Efendi'nin damadı Hüseyin Hamdi Efendi bu boş arsa üzerine haremli - selâmlıklı, iki kattan ibaret büyük bir tekke yaptırdı. Bu tarihten sonra Fatih Mevlevîhanesi, Sa'dî Tekkesi olmuştu, fakat her hafta ayin günleri Sa'dî usulüne başlanılmadan önce dergâhın şeyhi tarafından mutlaka *Mesnevî-i şerîf* okutulurdu. Bunun için tekkenin şeyhliğinde bulunacak kimselerin aynı zamanda Mesnevîhân olmaları o tarihlerde tertiplenen vakfiyenamesinde şart koşulmuştu.

Ritmik, estetik büyük bir ustalıkla yapılan kıyam zikrini idare hususunda bilhassa ism-i celâlde kıyam tevhîdini açmak ve yürütmekte zamanının sayılı şahsiyetlerinden biri olan Şeyh Hüseyin Hamdi Efendi'nin manevî meslek hayatı hemen daima vecd içinde geçtiğinden kendisine "Deli Şeyh Hamdi Efendi" derlerdi. H. 1257 (M.1841-42) tarihinde vefat eyledi.

Oğlu ve halifesi Şeyh Hacı Mustafa Sıdkı Efendi onun yerine şeyh oldu. "Şeyh Mıstık" denilen Mustafa Sıdkı Efendi de babası gibi kıyam reisliğinde şöhret yapmıştı; diğer kıyam reisleri ondan usul, erkân ve tavr-ı mahsûs öğrenmeye gelirlerdi. Kendilerinden yetişmiş ve reisliğe izin verilmiş zamanın birinci sınıf kıyam reislerinden bahsedilirken onları "Şeyh Mıstık'ın çırağı" diye överler yahut "reislik fâtihasını ondan almıştır" diye değerlendirirlerdi. Bu zat da H. 1307 Cemaziyelahirinde (M. Ocak-Şubar 1890) vefat etmiş, tekkenin haziresine gömülmüştür.

Eski İstanbul hayatına, millî folklora ve geleneklerimize ait çok zengin bilgisi bulunan Ahmet Rasim Bey merhumdan sonra bu konularda yıllarca kalem kullanmış, orijinal eserler vermiş rahmetli Osman Cemal Kaygılı'nın babası Eğrikapılı, mahalle bakkalı sonra sütçü Mustafa Efendi bu dergâhın mensupları arasında idi; Şeyh Mıstık'ın biatli dervişlerinden biri olarak meydanda hizmete soyunmuş, zamanla dereceleri bitirip kıdem ve emanet sahibi olmuştu. Dedelik mertebesine de yükselmiş bulunduğu için "Mustafa Dede" derlerdi. Osman Cemal'in kendisi de çocukluğunda babasının elinde bu tekkeye getirilip Şeyh Mıstık'ın elinden bal köpüğü renginde bir arakiye (derviş başlığı) giydiğini rahmetliden dinlerdik (155:12: Osman Cemal henüz çocukken babası ölmüştü.)

Tekkenin son şeyhi Mesnevîhân Selâhaddin Bey de Hasırîzâdeler ailesindendi. Sütlüce Sa'dî Tekkesi şeyhi Elîf Efendi tarafından kendisine hilâfet (şeyhliğe ve irşada izin) verilmişti. Diyarbakır'da birinci umumî müfettişlik tahrirat müdürüyken 20 Temmuz 1930'da orada vefat etti.

Fatih yangınında tamamıyla yanan Fatih Mevlevîhanesi'nden şimdi yerinde kalan etrafı sadece gecekondularla çevrili harap bir mezarlık ile toprakta gömülü temel izleri duvar parçası ve on beş kadar batık mezar taşından ibarettir. Bunların içinde medfunun şahsiyeti, kitabesinin yazı sanatı veya tarih düşürme bakımından edebî değeri bulunanlar tarafımızdan tesbit edilmiştir...

Revnakoğlu bir başka dosyada tekkenin son şeyhi Selâhaddin Bey'in kuş merakı dolayısıyla pek sanatkârane kafesler yaptığını ve İzzet Efendi usulüyle çok güzel rika yazdığını kaydeder (155:12):

"İlk memuriyeti sadaret mektubî kalemi hulefâlığıdır. Oradan meclis-i vükelâ maruzat kalemine mümeyyiz olmuş ve Babıali'nin sukutu üzerine Diyarbakır'a gönderilmişti. Sütlüce şeyhi Elif Efendi'den cami dersleri görmüş, *Mesnevî-i şerîf* okumuş ve ikisinden de icazetname almıştır. Bundan dolayı *Mesnevî*'nin Ankaravî şerhi üzerine daha açık bir Türkçe ile şerh yazmaya başlamış, birinci cildin üçte birini tamamlamış, "pâdişâh-ı cühûd"un hikâyesine kadar gelmişti. Bu kısmının büyük bir kitap hâlinde yazılması 21 Rebiülahir 1334'te bitiyor. Bundan dolayı kendi dergâhında mukâbele-i şerîfeden önce *Mesnevî-i şerîf* okuturdu. Destâr-ı şerîf, Veled Çelebi Efendi tarafından gönderilmişti. Bunun için sikke-i şerîfe üzerine destar sararak kürsüye çıkar ve o şekilde *Mesnevî* okuturdu. Aynı zamanda kuş meraklısıydı, bilhassa ispinoza ayrı bir merakı vardı. Şeyh Elif Efendi'den aldığı icazetnameyi Hacı Kâmil Efendi yazmıştı, Fatih yangını neticesinde tekkede yandı. Kâmil Efendi, bu güzel icazeyi civarında oturduğu bu tekkenin şeyhine hediyeten yazmıştı."

Dosyada yer alan aşağıdaki fotoğraf kuvvetle muhtemel Selâhaddin Efendi'ye aittir (155:18):

Mevlana soyundan gelen Âbid Çelebi, isminde olduğu gibi Mevlevîlerde Mevlana soyundan gelenler için kullanılan "çelebi" unvanını taşır. Revnakoğlu bir notunda bu kavramı ele alır (132:194-96):

"Çelebi" - "Çelebi Efendi", Mevlana çocuklarına verilen isimdir. Pîr makamına şeyh olacak zatın bu soydan gelmesi, pîr evlâdı - çelebi olması şarttır. Çelebi efendi, diğer bütün Mevlevîhanelerin de şeyhi sayılır, zaviye veya asitane, şehirlerde bulunan Mevlevîhanelerin postnişini, bu çelebi efendinin usulen vekili bilinir.

Postnişin olacak Mevlevî şeyhlerini Konya'dan çelebi efendi gönderir; Mesnevîhânların destâr-ı şerîfi de yine çelebi efendiden gelir; o izin vermeyince kimse destar saramaz.

Çelebi efendi bir seyahat veya ziyaret münasebeti ile bir Mevlevîhaneye gelecek olsa aslında kendi vekili bulunan postnişin efendi hemen yerinden kalkar, makamını çelebi efendiye bırakır, o günkü âyîn-i şerîfi çelebi efendi ida-

Âbid Çelebi Tekkesi'nden geriye kalan hazire

re eder, çünkü Mevlevî tekkelerinde postnişinin yeri esasında Mevlana makamıdır ve onun asıl sahibi Mevlana soyundan gelen çelebi efendidir.

Çelebi efendi dilerse postnişin efendinin makam postunun sol yanına ve kendi sırasına oturmasını işaret eder, böyle bir emir olmazsa postnişin efendi başından destarlı sikkeyi çıkarır, "dal sikke" denilen destarsız sikkeyi giyer ve semazenbaşının üst tarafına oturur. Çelebi efendinin bulunduğu yerde kendisi derviş ve nihayet dede sayıldığı için çelebi efendi semahaneden çıkıncaya kadar kendisinin yeri semazenbaşının yanıdır.

Revnakoğlu dergâhın kendi devrindeki vaziyetini şöyle tasvir eder: (155:19,3) "Fatih yangınında tamamıyla yanan Fatih Mevlevîhanesi'nden şimdi yerinde kalan, etrafı gecekondularla çevrilmiş harap bir mezarlık ile toprakta gömülü temel izleri, duvar parçası ve on beş kadar batık mezar taşından ibarettir. Bunların içinde medfunun şahsiyeti, kitabesinin yazı sanatı veya tarih düşürme bakımından edebî değeri bulunanlar tesbit edilmiştir..."

Şimdi daha da perişan ve bakımsızlığın son kertesinde olan bu hazirede yer alan mezarların Revnakoğlu dosyalarında yer alanlarından bazılarının kitabeleri şunlardır:

Şeyh Hüseyin Hamdi (155:13): "Geniş ve kalınca adi pehle üzerinde düz, beyaz mermer taş, mısra altları çizgili, başında cesîm Sa'dî tâcı; talikle: "Fa'lem innehu lâ ilâhe illallâh - Mefhar-i sâdât-ı âlem mürşid-i âgâh kim - Hânkâh-ı mihneti terk eyleyip oldu revân - Dergeh-i Sultân Sa'deddîn'de rehber iken - El çekip fânî cihândan oldu firdevs-âşiyân - Menba'-ı feyz-i hüviyyet matla'-ı irfân idi - Feyz-bahşây-ı tarîkat reh-nümây-ı sâlikân - Vakt erişti gitti ol envâr-ı zikrullah ile - Rûhunu takdîs ede her dem Cenâb-ı Müsteân - Yazdı mânend-i güher târîhin ehl-i ma'rifet - Şeyh Hüseyn-i Hamdi hakkâ ki sezâ-yı kudsiyân, 1257."

Şeyh Mustafa Sıdkı Efendi (155:15): "Etrafı geniş mermer pehleli, toprak yeri büyükçe, baş taşı kalın, ayak taşı süslü ve ziynetli, başında cesîm Sa'dî tâc-ı şerîfi, önünde beyziyyü'ş-şekl küçük su yeri, mısra araları çizgili, talikle: "Fa'lem innehu lâ ilâhe illallâh - Şeyh Arif Mustafa Sıdkı Efendi çok zamân - Post-ı irşâd üzere sa'y etti ulûm-ı vahdete - Tâm elli sâl Âbid Çelebi Dergâhı'na - Sûfiyâne hidmet etti düşmedi hîç kesrete - Ehl-i beytin çâkeri dervîş-i sâhib-dil idi - Verdi revnak aşk-ı âl-i beyt-i Ahmediyyete - Hem Hasîrî-zâde ahfâd-ı kirâmından idi - Son kelâmı dâlldir îmânına, abdiyyete - İsm-i dâim Hayy ile tekmîl-i enfâs eyleyip - Girdi dervîşâne ebrârâne

bâg-ı cennete - Tâm târîhle İhsân ben de mâtem eyledim - İsm-i dâim Hayy'la girdi civâr-ı rahmete - Rûhıyıçun el-fâtiha, 12 Cemaziyelahir 1307, yevm-i cuma"

Şeyh Mehmed Efendi (155:13): "Yeşil boyalı, gayet eski, 13 cm kalınlığında, başındaki Halvetî tâcının dilimleri ve destarı kısmen dökülmüş, yıpranmış, köfeki taş, satır araları kalın çizgi ile ayrılmış, kalın eski bir sülüsle: "Hû - Âbid Çelebi şeyhi el-Hâc Mehmed Efendi'nin rûhıyıçun el-fâtiha, 1195"

Şeyh Seyyid Mehmed Efendi (155:13): "Yere yıkılmış, başlığı kırık, düz ve sade mermer taş, sülüsle: "Yâ Hû - Tarîkat-i aliyye-i Şa'bâniyye hulefâsından sâbık yağlıkçılar kethüdası merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr el-Hâc eş-Şeyh es-Seyyid Mehmed Efendi'nin rûhıyıçun el-fâtiha, 1266"

Kubbe Tekkesi şeyhi İsmail Efendi'nin halifesi Şeyh Tâhir Efendi (155:15): "Başında Rifâ'î tâc-ı şerîfi, düz ve sade beyaz mermer taş, satır araları çizgili, sülüsle: "Yâ Hû - Merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr tarîk-i Seyyid Ahmed er-Rifâ'iyye'den sâbıkan Kubbe Tekkesi şeyhi eş-Şeyh İsmail Efendi hulefâlarından Şeyh Tâhir Efendi'nin rûhuna el-fâtiha, Rebiülahir 1255"

Âbid Çelebi haziresinde Şeyh Hüseyin Hamdi Efendi

Haffafbaşı Hacı Hurşid Ağa (155:15): "Başında destarsız Mevlevî sikkesi, düz beyaz mermer taş, satır araları çizgili, talikle. Yarıya kadar gömülüydü: "Yâ Hû - Ziyaretten murat bir duadır, bugün bana ise yarın sanadır. Merhûm ve magfûr el-muhâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr Haffâfbaşı el-Hâc Hurşid Ağa'nın rûhıyıçun el-fâtiha, gurre-i Rebiülevvel 1218"

Abdullah İffet Bey (155:15): "Yere yıkılmış, başlığı kırık, kenarları kıvrımlı, satır araları çizgili, beyaz mermer taş: "Hüve'l-Bâkî - Ser-musâhib-i şehriyârî Hafız Abdullah Ağazâde es-Seyyid Mustafa Rifat Bey'in mahdumu merhûm ve magfûr murg-ı bâgu'l-cennet Abdullah İffer Bey'in rûhıyıçun el-fâtiha, 28 Ramazan 1252"

Âbid Çelebi haziresinde Haffafbaşı Hacı Hurşid Ağa

Dergâh-ı âlî kapıcıbaşısı Zühdü Hasan Beyefendi (155:15): "Yere yıkılmış, satır araları çizgili, başında çift püsküllü cesîm mahmudiye fesi, istifli güzel bir celî: "Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Sâbıkan Bağdat valisi devletli Davud Paşa hazretlerinin mahdûmu Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından necâbetli Zühdü Hasan Beyefendi hazretlerinin rûhıyıçun rzâen lillâhi taâlâ el-fâtiha, 1252"

Şerife Hatice Hatun (155:14): "Tepesi sivri, müsellesü'ş-şekl, düz beyaz ve sade mermer taş, talikle: "Lâ ilâhe illallâh Muhammedün resûlullah - Seyyid Şeyh Hüseyin Efendi'nin validesi merhûm ve magfûrun lehâ Şerîfe Hadîce Hatun rûhıyıçun el-fâtiha, 1226"

Âbid Çelebi haziresinde Hacı Ahmed

Âbid Çelebi haziresinde Şerife Nesîbe Hanım

Hacı Ahmed: (155:16): "Başında esnaf kavuğu, güçlükle okunan yazısı gayet ince ve istifli, düz sade mermer taşı, nesihle":

İbrahim Edhem Dede (155:14): "Beyaz mermer pehle üzerinde düz, beyaz, mısra araları çizgili mermer taş. Başında destarsız Mevlevî sikke-i şerîfesi, talikle: "Hû - Ziyaretten murat bir duadır, bugün bana ise yarın sanadır. Sultan Mehmed civarında Kadıçeşmesi sakinlerinden hatab ambarı memurlarından merhûm Kemhacı el-Hâc Emrullah Ağazâde merhûm ve magfûr İbrahim Edhem Dede'nin rûhıyıçun fâtiha, 27 Safer 1271"

Şerife Nesibe Hatun (155:14): "Yere yıkılmış düz ve sade, satır araları çizgili, başlıksız mermer taş, talikle: "Hüve'l-Bâkî - Merhûme ve magfûrun lehâ el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr Kavukçubaşı Mustafa Efendi'nin halîlesi Şerîfe Nesîbe Hatun'un rûhıyıçun el-fâtiha, 18 Muharrem 1231"

Seyyid Mustafa Vehbi (155:14): "Yere yıkılmış, kalınca başlığı kırık, alt kısmı oymalı, nakışlı mermer taş, talikle: "Hüve'l-Bâkî - Fukarâ-i Nakşiyye-i Sünbüliyye'den Yanyavî Müderriszâde merhûm ve magfûrun leh es-Seyyid Mustafa Vehbi Efendi'nin kabridir, el-fâtiha. 2 Ramazan 1280, yevm-i çehârşenbe"

Seyyid Mustafa Vehbi (155:14): "Yere yıkılmış, kalınca başlığı kırık, alt kısmı oymalı, nakışlı mermer taş, talikle: "Hüve'l-Bâkî - Fukarâ-i Nakşiyye-i Sünbüliyye'den Yanyavî Müderriszâde merhûm ve magfûrun leh es-Seyyid Mustafa Vehbi Efendi'nin kabridir, el-fâtiha. 2 Ramazan 1280, yevm-i çehârşenbe"

Sadeddin Efendi (155:13): "Muntazam mermer pehle üzerinde, ortası delik, kapaklı mermer sanduka. Baş ve ayak taşları kalınca, yuvarlak, başlıksız. Tepeleri ve kaideleri ile ayak taşının ortası süslü ve çiçekli. Baş taşı göğsünde kabartma Sa'dî tâc-ı şerîfi, talikle: İbtidâ-yı âferînîş-dem gelince bu deme - Bulmadı kimse cihânın dest-i kahrından rehâ - Bir zamân ser-kâtib-i kassâm iken bu nîk-nâm - Oldu bu merkadde şimdi ser be-ceyb-i ihtifâ - Kırk yedi yaşında nâgâh erişip fermân-ı Hak - Füc'eten etti ecel eyvâh kim mahv ü hebâ - Zâhir ü bâtında dense vasfına şâyestedir - Hâdim-i şer'-i şerîf ü bende-i Pîr-i Cibâ - Eylesin Allah rahmet bir maârifmend idi - Şâfi'i olsun onun mahşerde fahr-i enbiyâ - Sa'intâk-ı haktır işte bu târîh-i tâm - Oldu Sa'deddîn Efendi vâsıl-ı huld-i bekâ", gurre-i Cemaziyelevvel 1289"

Âbid Çelebi'nin mezarı Revnakoğlu tesbitlerinde şöyleydi (155:10) "Hazirenin sonunda ve parmaklık içinde medfun olup mezar taşının göğsünde kabartma destarlı sikke-i şerîfe vardır. Dört köşeli beyaz mermer taş üzerine talikle yazı ile yazılmış kitabesi şudur: "Evlâd-ı Hazret-i Mevlânâ'dan Âbid Çelebi hazretlerinin makbere-i âlîleridir. Târîh-i vefâtı 903." Bu kitabenin şimdi ancak kırık bir parçası yerlerde sürünmektedir:

Bu hazirede hattatlardan "Dursunzâde Abdullah Feyzi Efendi (40:120) de medfundu. H.1019 - M.1610 yılında göçmüş, bu hazireye sırlanmıştı." Vefatına "Kıldı Abdullah yerini dâr-ı bekâ" denilen hattatın Revnakoğlu, mezarını bu hazirede bulamamıştı.

Reşad Ekrem Koçu, İstanbul Camileri'nde "Âbid Çelebi" maddesinde bu cami - tekke hakkında şu notları yazmıştı:

> 1934 Belediye Şehir Rehberinin 6 numaralı paftasına göre Şeyh Resmi Mahallesi'nde Otlukçu Yokuşu'ndan inerken solda Hüseyin Remzi Bey Sokağı kavşağı köşesinden birkaç adım ileridedir. Bir duvar parçasıyla bazı temel izleri ve üç dört taşı ayakta duran bir mezarlık harabesi kalmıştır, etrafına kulübemsi evler yapılmıştır. Mescit yanında Âbid Çelebi Tekkesi adıyla maruf bir de Sa'dî dergâhı vardı ki ayin günleri perşembeydi. Vaktiyle mezarlığın sokağa bakan bir penceresi üzerinde bulunduğu tahmin edilebilen mermer bir kitabe taşı duvar enkazı taşlar arasında yerde durmaktaydı, üzerinde kabartam bir Mevlevî sikkesi altında talik ile "Evlâd-ı Hazret-i Mevlana'dan Âbid Çelebi hazretlerinin makbere-i âlîleridir, târîh-i vefâtı 903" ibaresi hakkedilmiştir ki yangından evvelki tamirlerinden birinde konduğu ifadesiyle taş işçiliğinden aydın olarak anlaşılmaktadır.

Âbid Çelebi haziresinde Sadeddin Efendi

Âbid Çelebi'nin mezar taşı

Benlizâde Ahmed Efendi Mektebi, Türbesi ve Sebili

Tekrar Darüşşafaka Caddesi'ne dönüyoruz. Cephesi Darüşşafaka Caddesi'ne bakan, Darüşşafaka Ön Sokak'a girerken de takip edilen Kazasker Benlizâde Ahmed Efendi mektebi, türbesi ve sebili önündeyiz.

Mekke kadılarından Benlizâde Ahmed Râşid'in 18. yy sonlarında inşa ettirdiği, sebil üstü sıbyan mektebidir. Bu tarz bir mektebin bir diğer örneği de Vefa'da Recaî Efendi sıbyan mektebidir. Bu sıbyan mektebi halk arasında yakınındaki yerden dolayı Necip Bey haritalarında da görüldüğü gibi "Kovacı Dede Mektebi" diye biliniyordu. 1334 (M. 1918) Fatih yangınında Benlizâde sıbyan mektebi, türbesi ve sebili yanmış, harap hâldeydi. Bu satırların yazıldığı sırada 2020'nin sonlarında başlayan restorasyon çalışmaları tamamlanmak üzereydi.

Arka kısmındaki arsada bulunan Bahriye feriklerinden Maşuk Paşa'nın konağı bahçesiyle birlikte Cemiyet-i Tedrîsiyye-i İslâmiyye tarafından satın Darüşşafaka Lisesi'ni yaptırmak için satın alındığında Benlizâde Ahmed Efendi'nin şimdi lisenin avlusuna bakan alanı da 1926'da mütevellilerinden alınarak mektebin bahçesine dahil edilmişti.

1940'larda Benlizâde Mektebi'nin Darüşşafaka Caddesi cephesi (Encümen arşivi)

Mektebin bahçesinde Benlizâdeler'den birçok kimsenin mezarı vardı. Revnakoğlu geçen asrın ortalarına kadar Benlizâde Mektebi'nin Darüşşafaka Lisesi bahçesine bakan kısmındaki mezar kitabelerini kaydetmişti. Şimdi yerlerinden taşınmış olan bu mezar taşları Kovacı Camii'ndedir.

Reşîd kadısı Mustafa Efendi (23:35): "el-Fâtiha - Mustafa Efendi, Reşîd kâdîsi sâbık fevt olup - Cümle taksîrâtını Hak afv edip magfiret ede - Garka-i deryâ-yı rahmet eyleye onu Hudâ - Meskenin dâr-ı behişt ü hem-nişîn-i civâr ede - Bir haber geldi dedim fevti için târîhini - Hacı Mustafa Efendi kabrini Hak nûr ede, 1132"

Numan Efendi (Benlizâde Ahmed Râşid'in üç oğlundan Numan Efendi) (153:211): "Küllü men aleyhâ fân - Mûsıla-i Süleymaniye müderrisi iken irtihâl-i dâr-ı bekâ eden Benlizâde Ahmed Râşid Efendi mahdûmu merhûm ve magfûrun leh Mehmed Numan Efendi rûhıyıçun el-fâtiha, 1235."

Benlizâdelerden Mehmed Efendi (153:211): "Hüve'l-Bâkî - Benlizâde tevâbiinden Anadolu eşrâf-ı kuzâtı ve İstanbul es'âr nâib-i esbakı merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr el-Hâc Mehmed Efendi'nin rûhlarına ve kâffe-i ehl-i îmân ervâh-ı şerîfelerine rızâen lillâhi el-fâtiha, 1241"

Yukarıdak bahsettiğimiz gibi bu üç mezar (Reşîd kadısı Mustafa Efendi, Benlizâde Numan Efendi ve Mehmed Efendi), bugün Kovacı Dede Camii haziresindedir:

Benlizâde Mehmed Muhyiddin Efendi: Encümen arşivinde yer alan bir fotoğrafta görülen, Benlizâdelere ait mektebin türbesinde sandukalardan birinin önünde asılı

Benlizâde Mektebi'nin 1939'daki hâli (Encümen Arşivi)

Benlizâde Numan Efendi (ağacın arkasındaki mezar), Reşîd kadısı Mustafa Efendi (Melâmî tarzlı mezar), Benlizâde Mehmed Efendi (sağdaki başlıklı mezar)

Cemile Kadın (Encümen Arşivi)

Benlizâde Mehmed Muhyiddin'in sandukası (Encümen arşivi)

cam levhada: "Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Mahkeme-i teftîş-i Evkâf-ı hümâyûn müsteşarı, İstanbul payelilerinden merhûm ve magfûrun leh el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr Benlizâde es-Seyyid Mehmed Muhyiddin Efendi'nin rûhıyıçun el-fâtiha"

Yine bu hazirede aynı hanedandan H. 1241'de vefat eden İstanbul ambar naibi Mehmed Efendi de medfundu.

Not düşelim, Benlizâdeler'den ayrı olarak Darüşşafaka Lisesi içinde Abdüsselâm Dede'nin makberesinde toplanmış on kadar mezar vardı. Revnakoğlu bu kitabelerden Dergâh-ı âlî yeniçeri efendisi Seyyid Mehmed Hâşim Efendi, 1177", "Simkeşhane emîni Mehmed Ağa, 1127" ve "Müsevvid Ahmed Efendizâde Mehmed Atâullâh Efendi, 1168"yi tesbit etmişti.

Benlizâde Mektebi'nin Daruşşafaka Caddesi yönünde Encümen arşivinde de görülen, şimdi 44 ve 46 numaralı apartmanların yükseldiği yerde birkaç mezarın bulunduğu hazire göze çarpar. Bunlardan kitabesi okunabilen hanım mezar taşında şu ifadeler yer alır: "Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Sâbıkan Kazasker Abbas Efendi merhûmun müstefreşeleri merhûme ve magfûre Cemile Kadın rûhıyıçun el-fâtiha, 1179"

Aziz Mahmut Kutlu

Fatih Camii başmüezzinlerinden Aziz Mahmut Kutlu (ö.1969), Benlizâde Mektebi'nde okumuştu.

Revnakoğlu notlarında Benlizâde Mektebi'nde okuyanlardan ve kendisinden bir sene sonra vefat edip 2 Şubat 1969'da defnedilen Fatih Camii'nin meşhur başmüezzinlerinden Aziz Mahmut Kutlu'nun biyografisine yer verir (180:147-152):

> "Kutlu" soyadını kendisine Tâhirü'l-Mevlevî merhum vermişti. H.1307 tarihinde İstanbul'da Tercüman Yunus Mahallesi'nde dünyaya geldi. Gümrük muayene memurlarından Hoca Abidin Efendizâde Mehmed Sadık Bey'in ikinci oğludur. Sadık Bey H.1327 yılında vefat eyledi. Annesi tarafından Rumelihisarı Bektaşî Tekkesi postnişini zurefâdan meşhur Nâfi' Baba'nın torunlarındandır. Annesinin babası rüsûmât muhasebe kalemi ketebesinden Cafer Bey, Nâfi' Baba'nın torunu idi.
>
> İlk tahsilini Çarşamba'da Benlizâde Mektebi'nde yaptı, sonra Kesmekaya'daki Eğrikapı Rüşdiyesi'ne girdi, onu da bitirdi ve Dârü'l-hilâfe'ye yazıldı. 1330 yılında Dârü'l-hilâfe'nin kısm-ı tâlisinden Taksim'deki Levazım Mektebi'ne aldılar, oradan talimgâha gitti. Talimgâhtan Orhaniye Kışlası'na verildi ve burada ihtiyat zabiti olarak askerliğini yaptı, bitirdi. Levazım Okulu'ndan levâzımât-ı umûmiye erzak ambarında subay namzedi olarak vazife gördü ve bu hizmet beş sene sürdü. Kendisine hesap memuru vekili unvanı

Nâfi' Baba
(Konyalı Arşivi)

Fatih Camii'nin başmüezzinlerinden Aziz Mahmut Kutlu (147:153)

verildi. Anadolu harbinde Sakarya'da bulundu. Motorlu kıtada iki sene, birinci orduda hesap memur muavini oldu. İki sene sonra terhis edildi. Terhisten sonra ilk vazifesi Üsküdar'da İmrahor'da Mithat Paşa Kız Enstitüsü'nde muhasip olarak vazifeye getirildi. Burada mütedavil sermaye muhasibi idi, mektep namına hesap vermekle mükellef idi.

[Askerlik] dönüşünde tekrar tahsil hayatına girerek Kerküklü-Süleymaniyeli Yekçeşm Abdurrahman Efendi'den ilm-i kelâm ve Karacaovalı diğer Abdurrahman Efendi'den usûl-i fıkh, tefsir ve tenkîh dersleri okudu, ayrıca Manisalı Mustafa Efendi'nin cami derslerine devam etti. Bu arada daha önce Kesmekaya Mescidi ve Tekkesi imamı Hafız Âdil Efendi'den hıfzını bitirdikten sonra Duhânîzâde'nin teşviki ile Eyüpsultan'da Humbarahane imamı Hacı Süleyman Efendi'den ve Fatih başimamı Filibeli Arap Hoca-Mehmed Râsim Efendi b. Hasan'dan ayrı ayrı Kur'ân-ı kerîm talim etti; Filibeli'den ayrıca secâvend, aşere, takrip okuyup ondan icazetname aldı. Şevval 1345'te cemiyeti Fatih Câmi'-i şerîfinde yapılmıştı, fakir de bulunmuştum.

Musikiye başlayışı: En önce Sultanselimli Tulumbacı Cemal Efendi'den usul öğrenmek ve bazı şarkılar geçmek suretiyle olmuştur, sonra Şeyh Edhem Efendi'den, daha sonra Kasımpaşalı Şeyh Cemal Efendi'den kâr-ı nâtık, beste, şuul ve ilâhîler meşk etti. Balat şeyhi Kemal Efendi'den yine birkaç ilâhî ve durak geçti. Muallim İzzeddin Hümâî Bey'den tekrar bazı şarkılarla beraber muzika-i hümâyûndan Muallim Zâtî Bey'den nota öğrenmiştir. Sonradan dergâhlara ve hususî saz takımlarına devam etmek suretiyle şarkı ve ilâhî mahfûzâtını artırmıştır, bu itibarla zakirliği ve taksimleri muvaffakiyetli olduğu gibi def elinde saz idaresi de ustalıklı idi. Hafızasında hayli fasıl vardı, okurken usulden ayrılmaz, eslâftan gelen tavr-ı mahsûsa daima riayet ederdi. İstanbul camilerinin pek çoğunda yıllarca hatim ile teravih kıldırmış ve hutbe okumuştur.

Dergâhların seddine kadar zakirliği bırakmamıştır. Daha ziyade devran zakirliğinde bulunduğundan Halvetî dergâhlarına sıkça giderdi. Okuyuşları gayetle usûl-şinâsânedir, mahfûzâtı pek zengindir, çok da talebe yetiştirmiştir. Zakirlik ettiği tekkeler: Balat Tekkesi, Draman Tekkesi, Nureddin Asitanesi, Çakır Ağa Tekkesi, Murad Molla, Kefevî Tekkesi, Tâhir Ağa, Sütlüce'de Elif Efendi Tekkesi, Unkapanı'nda Yeşil Tulumba Tekkesi, Altay Uşşâkî Tekkesi, Kasımpaşa Uşşâkî Asitanesi, Beyazıt'ta Tavşantaşı Tekkesi, Kenan Bey'in tekkesi, Tahta Minare Tekkesi, Kabakulak, Fatih'te Nişancı Tekkesi

Muallim İzzeddin Hümâî Bey merhumun parlak çıraklarından Fethiye'de oturan gümrük memurlarından Kanunî Avni Bey'den kanun meşkine de başlamıştı. Fasıllara bazen kanunla iştirak ettiği de olurdu. 1340'ta Fatih Câmi'-i şerîfinde müezzinbaşı oldu. Bundan önce Beyazıt Câmi'-i şerîfinde müezzin vekili idi...

Ali Haydar Efendi ve Evi

Darüşşafaka Caddesi'nde şimdi altında bir eczane olan 52 numaralı apartman önündeyiz (Ali Kuşçu Mahallesi, 1460 ada, 4 parsel). **Bu apartmanın bulunduğu yerde 1970'lerde yıkılan Ali Haydar Efendi'nin evi vardı.**

İstanbul'un son yarım asırdır Çarşamba semtine umumî rengini veren dinî-sufî yapılanmanın merkezî şahsiyeti, İsmet Efendi Nakşî-Hâlidî Tekkesi'nin son şeyhi olan Ali Haydar Efendi'ydi. "İsmail Ağa Cemaati" denilen dinî-sosyal yapıyı şekillendiren bu zatın, şeyhi olduğu İsmet Efendi Tekkesi'ne biraz ileride yer vermek kaydıyla burada biyografisini kendisini yakından tanıyan Revnakoğlu'nun kaleminden aktarıyoruz (212:70-93):

> Ahıskalı Şeyh Hacı Ali Haydar Efendi, Ahıska'nın eski bir ailesinden Mehmed Şerîf Efendi'nin oğludur. Pek küçük yaşta iken ilim aşkıyla memleketinden çıkmış ve yaya olarak Erzurum'a gelmiştir. Burada Sadrazam Said Paşa'nın okuduğu Yazıcızade İbrahim Paşa Medreselerinde tahsile başlamış, oldukça ilerlettiği hâlde bununla yetinmemiştir. Yine ilme susayış cehdi ile aynı şekilde yaya olarak Samsun'a geçmiş, oradan vapurla İstanbul'a gelmiştir. Artık Fatih Câmi'-i şerîfinde Çarşambalı Hoca'nın, Eğinli Hacı Hafız Efendi'nin kürsüleri önünde feyiz almak ihtiyacıyla biriken taze mollalar arasında bu parlak zekâlı, derin bakışlı Ahıskalı genç de bulunmaktadır.
>
> Fatih Camii'nin tarihî haziresi gül ve karanfil bahçelerinden çıkarılıp kabristan hâline getirildikten sonra buraya ilk defa gömülen insan Şeyhülislâm Bosnalı Mehmed Refik Efendi olmuştu. Bu zat bir Muharrem ayının sonunda toprağa verilirken kabrin başında bulunan Cevdet Paşa teessürden kendisini kurtaramayarak ağlamış ve şöyle demişti: "Bugün buraya bir fıkıh hazinesi gömüyoruz!" Tıpkı bunun gibi aynı Fethiye'deki bir kaybın acısını duyarak ve aziz hatıralarını ciğerimizde yaşatarak zamanımızın en eski ve kuvvetli bir fıkıhçısını, bir İslâm hukukçusunu yine böyle ahirete yolcu etmiş bulunuyoruz.
>
> Haydar Efendi Hoca son rahatsızlığı dolayısıyla başı yastığa düşünceye kadar elinden kitap düşmemiş, gece gündüz okuyan, okutan, bir mesele üzerinde saatlerce konuşan, en çetin davaları ayakta çözen ve bitiren, şüpheyi izale eden ve davayı ispat için de bol bol vesika veren ve kaynak gösteren bir adamdı. Konuşurken, ders verirken, açıklarken hatta dikte ettirirken onda sık sık kitaba bakmak diye bir şey yoktu. Kafasının içi kitaptan meydana gelmiş canlı bir hazine hâlinde idi. Bundan dolayı şer'î ve İslâmî ilimlerde, bilhassa fıkıh ve feraizde zamanın hacet kapısı sayılıyordu. Bu kapının ipini çekenler arasında şöhretli ders hocaları, kürsü şeyhleri, dersiamlar, müderrisler sık sık

görüldüğü gibi fetvahane mensupları da dara geldikleri vakit ona koşarlardı. Bunun için kendi sahasında "Mecelleci Haydar Efendi" kadar şöhret yapmıştı. Yetiştirdiği talebenin çoğu da hoca olmuştu. Bu hocalığı gerçek manasıyla kullanıyorum, ilimde salâhiyet sahibi kimselerden bahsetmek istiyorum, yoksa camide alaca takke giyen, üstü başı hacı yağı kokan, toy çağında tüy sakallı, kırpık bıyıklı, kafası ustuvane traşlı, başında şapka yerine limon kabuğuna dönmüş, kirden rengi kaçmış ve bozulmuş iplikli bere, sırtında palto eskisinden bozma daracık Muaviye cübbesi, ayağında uçkur şalvar, şu medenî dünyada ve yaşadığı toplumun içinde böyle acayip kılıkla dolaşan medeniyet kaçkını, gerilik örneği, gülüncün gülüncü biçare mahlûklar değil bittabi.

Hoca Haydar Efendi klasik medrese kültürünü selefe mahsus tam bir salâhiyet ve salâbetle temsil eden, ilmî ananeye sadık eski hocaların zamanımızda en yaşlı bir rüknü idi. Kendisine mensup bulunanların söylediği gibi yaşı yüzü aşmamıştı, ama yüze de yaklaşmamış değildi. Bununla beraber son günlere kadar hafızasından, şuurundan hiçbir şey kaybetmemiş olduğunu, her zamanki gibi aynı idrak ve fikir canlılığı içinde görüşüp konuştuğuna daima şahit oluyorduk. Yatakta geçen günlerinde bile ilmî bahisleri hassasiyetle takip ediyordu. Kendisine sorulan meseleler üzerinde mütalaasını bildirirken kılı kırk yarar, ondan sonra hükmünü verirdi. Bu prensip kendisinde bir sabit seciye, bir ilmî haysiyet hâline gelmişti. Bilhassa bunun içindir ki bütün meslek hayatı boyunca daima selefî ve kitabî kaldı, bir gün olsun kendinden ve cebinden konuştuğuna rastlamadık, ne söyledi ise, neden bahsetti ise hemen kitapta yerini göstermiş, vesika vermiş, davayı, muhtevayı doyurucu, sağlam delillerle kesinleştirmeye uğraşmıştır. Bu sebeple hiçbir devirde ve devrede zaman adamı olmadı, olamadı.

Lâkin üzücü de olsa kabul etmek lâzım gelir ki onun bu tarafı kusur sayılacak bir dereceye gelmişti. En büyük eksiği de geniş salâhiyetine rağmen eser vermemiş olması idi. Şifahî neşriyat hâlinde dersleri ve sohbetleri ile yetiniyordu. Teklifler, teşvikler karşısında bile bir türlü yazmadı, yazdırmadı. Kitap kenarlarına karaladığı ufak tefek haşiyelerden başka kendisini hayırla yâd ettirecek derli toplu bir şey bırakmadı. Muhakkak ki bu yanlış hareketi ile çok yersiz ve haksız bir yol tuttu. Eğer her bilgin böyle yapsaydı; bilinenler, bildirilenler yazılmasaydı geçen asırlardan bize ne gelirdi, ne kalırdı? Kur'ân-ı kerîm, hadîs-i şerîf bile birer birer derlenip toplanma, zaman zaman yazılıp aktarma yolu ile bize kadar gelmiş ve elimizde kalmış bulunuyor. Mamafih şu da var ki her ilim sahibi kalem sahibi olamaz, bu da ayrı bir hasîsa.

İri yapılı, boylu poslu, gösterişli bir zattı. Kıvılcım gibi ateşli, cıvıl cıvıl yanan iri parlak gözleri vardı. Çok keskin bakışlı idi. Heyecan verici ilmî ve ilâhî meseleler görüşülürken bu zekâ taşıyan gözlerden bazen de yaşlar dökülürdü.

Sevdiklerine "mevlânâ" diye hitap ederdi. İlim, fazilet, hâl ve ahlâkî bakımdan değer verdiği kimseleri sohbette ve sofrada yanına oturturdu. Yemek dağıtılmasını da oturduğu yerde kendisi yapardı, meselâ et parçalarını eliyle koparır, sofrada bulunanların önüne koyardı. Çatal kullanmazdı. Hoşaf, ayran gibi şeyleri iki avucu arasına aldığı kâse ile içerdi. Su içerken de suyu dudakları ile süzgeçler, emer ve yudumlardı. Vücutlu olduğu için çok yerdi ve çok çalışırdı.

İbadet ve mütalaa dışında kalan saatlerini bahçede toprak çapalamakla geçirirdi. Hoşlandığı şeylerden biri de bahçede çiçek, sebze ve meyve yetiştirmekti. Onlara bakmak ve kendi eliyle sulamaktan zevk duyardı.

Çarşamba'da Darüşşafaka Caddesi üzerinde yan yana iki evini yaptırırken el arabasıyla taş taşıdığını, harç karıştırmak ve sırtında getirmek suretiyle bizzat amelelik ettiğini görmüştüm.

Eli çok açıktı, kendisine gelen hediyelerden bir kısmını ihvandan fakir olanlara bizzat dağıtırdı. Kendisine gelip giden, sonradan müslüman olmuş Hidayet Hanım isminde yaşlıca fakir bir Fransızca öğretmenine hastalığı ve bakılmaya muhtaç hâli dolayısıyla bozdurup kullansın diye bir altın gönderdiğini bilirim.

Gündüz daima Fatih Câmi'-i şerîfinde bulunurdu. Namazı çok ağır kılardı, huzura durduğu zaman sanki çıkmak ve bitirmek istemezdi, bu yüzden namazda kalışı uzun sürerdi. Kıyamda çok okur ve bazen cezbelenmiş gibi hafif sağa sola yattığı ve ayağını değiştirdiği olurdu. Kulakları işitmediğinden kendi duyacak kadar içinden okuyamazdı, bütün okuduklarını yanında bulunanlar duyarlardı. Son zamanlarda işitmezliği artmış ve ilerlemişti, hemen hiç duymaz hâle gelmişti, artık kendisiyle karşı karşıya oturup konuşmak kabil olamıyordu. Kâğıtla yazışma usulüne baş vuruldu. Yazı ile konuşma şekli anlaşmayı birazcık sağlıyorsa da yorucu ve zevksiz olduğundan çok sürmüyor, birden etrafı sessizlik kaplıyordu.

Hayatının son yıllarında uçakla hacc-ı şerîfe gitti. Döndükten sonra hastalandı, yatağa düştü ve bir daha kalkmadı. Vefatında Fatih Câmi'-i şerîfi haziresine gömülecekti. Üç yıl önce müracaat etmiş, her türlü işlemi yapılmış, müsaadesi alınmış, emri de gelmişti, fakat ailesi tarafı ve bazı ihvanı bunu arzu etmediler.

Cenazesinde caddeleri ve sokak içlerini dolduran pek çok cemaat vardı. Çarşamba'da, Kireçhane Sokağı'ndaki dergâhından cenazeyi alıp Sultan Selim'e getirmek saatler sürdü. Kalabalık geçilmez bir hâlde idi. Sultan Selim Câmi'-i şerîfi bahçesinde öğle namazından sonra kılınan cenaze namazını Odabaşı Kelâmî Tekkesi son şeyhi Erbilli Esad Efendi halifelerinden Hacı Sami Efendi kıldırdı. Cenazede intizamı sağlamak için askerî tertibat alınmıştı. Vali Refik Tolga Paşa da gelmişlerdi...

Edirnekapı Sakızağacı 4. adada, ustuvane şeklinde, başlıksız, çift şahideli mermer mezar, açık yeşile boyanmış, talik yazı ile (212:114): "Hüve'l-Bâkî - Ulemâ-i kirâmdan Fatih mücîz dersiâmı ve meşîhat-i İslâmiyye hey'et-i te'lîfiyye reisi kutbu'l-evliyâ es-Seyyid eş-Şeyh Mustafa İzzet Garîbullah Dergâhı postnişîni el-ârif billâh el-vâsıl ilallâh zü'l-cenâheyn kutbu'l-irşâd ve gavsü'l-evtâd eş-Şeyh el-Hâc Ali Haydar el-Ahıshavî rûhıyıçun el-fâtiha"

Âşık Behcet Efendi

Darüşşafaka karşısında Kekeme Hidayet'in kahvesi vardı, müdavimleri arasında Âşık Behcet Efendi, İstanbul'un meşhur semaicilerindendi.

Bu kahve geçen asrın başlarında her semtten gelen şairlerin semai, destan okudukları, saz çaldıkları çalgılı kahvelerdendi. İstanbul'da 1920'lere kadar devam eden bu çalgılı kahveler, şehrin bütün belli başlı semtlerinde âşıkların karşılıklı semai okudukları, irticalî şiir söyledikleri eğlence ve sohbet mekânlarıydı. Dertli, Gevherî, Seyranî, Âşık Ömer gibi şairleri pîr belleyen bu zümre daha ziyade semtin tulumbacı kahvelerinde sanatlarını icra eder, mani, semai, koşma, destan ve kalenderî tarzı manzumeler söylerdi. Bu kahveleri ve âşıkların bir kısmını Osman Cemal Kaygılı, 1937'de neşrettiği kitabında ele alır. Behcet Efendi onun eserinde yer bulmadı.

Osman Cemal Kaygılı'nın çalışmalarının meçhul bir kaynağı Hacı Şeref'ti. Bir başka yerde uzun hikâyesini vereceğimiz Hacı Şeref'in Osman Cemal'e tesirine dair Revnakoğlu'nun notu dikkat çeker (181:79):

> Fatih Merkez Rüşdiyesi'ni bitirip tapu dairesinde göreve başlayan ve en son Üsküdar Tapu kâtipliğinden 1935'te emekli olan küçük oğul Hacı Şeref (Hüseyin Şerefüddin Erarslan), İstanbul'un hafızalarındandı. Osman Cemal Kaygılı'nın İstanbul argosu ve tulumbacılık edebiyatı çalışmalarında sık sık baş vurduğu, kapısını aşındırdığı canlı kaynaklardan biri, bu eski dostu Hacı Şeref'ti. Gençliğinde Eyüp - Defterdar Vezir Tekkesi ve civarının sayılı tulumbacılarından biri olarak bilinen Osman Cemal, İstanbul tulumbacılarından ve onların hatırat ve edebiyatından bahsettiği yazılarını makale hâline getirmeden önce Hacı Şeref'e okumak, göstermek için üşenmeden Karagümrük'e kadar gelir, Hacı Şeref'i orada bulamazsa Defterhane'ye kadar koşup ondan alacaklarını ancak aldıktan sonra yazısını neşrederdi. Hacı Şeref, İstanbul'un tanınmış şeyhleri, âlimleri, musiki üstatları, kürsü şeyhleri, eski ve yeni zakirlerle mevlidcileri, güzel sesli hafızları, duâgûları, meşhur abdalları, meczupları ve halk sanatçılarının kısa hâl tercümelerini, fotoğraflarını içinde toplayan büyük ve orijinal bir mecmua meydana getirmişti.

Revnakoğlu, İstanbul hayatından çekilen bu kültürün son mahsullerinde kayıtlara geçmeyen mühim, kıymetli bir semaiciyi, Âşık Behcet Efendi Dede'yi biyografisi ve semaileriyle tesbit etti (252:176...):

Tarîk-i Kâdiriyye hulefâsından İzmirli Âşık Behcet Efendi Dede, İzmir rüsûmât memurlarından; 65 yaşlarında vefat etmiştir. Şiirlerini irticalen söyler ve eserlerini okutturduğu Hâlid Efendi'ye yazdırırdı. Kuşlara ziyadesiyle merakı olduğundan büyük bir çiftehanesiyle iskete, florya, saka kuşlarını beslediği zarif ve sanatkârane yapılmış kuş kafesleri vardı. Fatih Kadıçeşmesi'ndeki Ali Bey'in kahvesi devam etmekte olduğu kahvelerin başlıcalarındandı. İzmir'den muvakkat bir mezuniyetle geldiği zamanlar Kadıçeşmesi civarında ihtiyâr-ı iskân eder, akşamları Ali Bey'in kahvesine çıkar, gündüzleri de refakatinde Komiser (Mektepli) Ahmet Bey, talebesi ve hanendesi Hâlid Efendi olduğu hâlde kırlar, bilhassa Mısır Tarlası, Edirnekapı açıkları her zaman gidilen yerlerden, meclis-i şuarâ ittihaz edilen mahallerdendi.

Sigara, nargile katiyen içmez, enfiye kullanmaz, fakat pek mahirane iskambil oynardı. Şiirlerini cura veya saz tabir edilen bir nevi tanbur ve udu andıran sazla çaldırır ve Hâlid Efendi'ye okutturdu. Cura tabir edilen sazların iki veya dört değil, tam 12 bağırsak teli vardı. Maden teller mergup olmadığı için hiç kullanılmazdı. Zevkine giden müstesna mahallerde kendi de okurdu, ama ihtiyarladığı zaman yalnız talebesine okutmakla iktifa ediyordu.

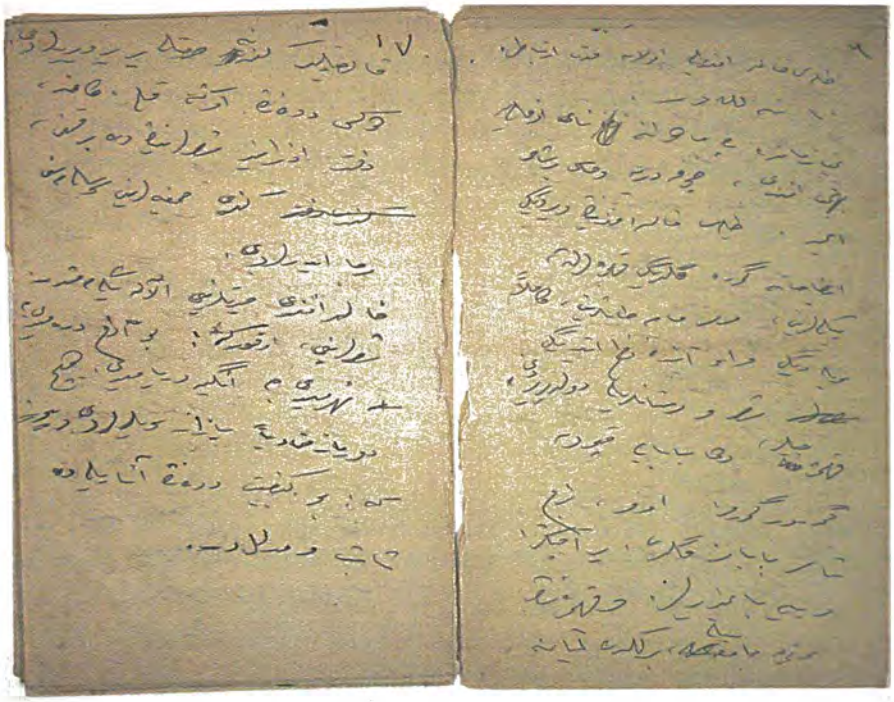
Sâika-i şâiriyetle 12 sene seyyahlık etmiş, Anadolu ve Rumeli ve havalisi köylerini dolaşmış ve saz şairleri kahvelerini kâmilen gezmiş ve tetkik etmişti. Seyahat eşyası meyanında teber, asa, post ve emsali şeyler bulundururdu.

İstanbul'a bir sene zarfında ancak iki ve en fazla üç ay kadar gelebilir ve bütün zamanını şiir yazmak ve okutturmak ile imrâr ederdi. Edirnekapı, Şehremini, Fethiye kahvelerine de uğradığı vaki idi.

Şiir söylemeye bir dakikalık tefekkürü kâfi gelir, heyecanlı anlarında derin oflar çeker, kadimî bastonu çenesinin altına dayar ve üzerine yaslanır, sakalını parmaklarıyla taraklar ve sıvazlardı. Şiirlerini dikte ettirirken dakikalarca gözlerini açmaz ve söylediği hiçbir mısra ve beyti küçük bir inkıtaa olsun uğratmaz, selis ve hoş bir vecd içinde söyler ve söyledikçe zevklenir, heyecanı artardı. Etrafındakilerin birçoğu bir şelâle kudretiyle akan bu engin şiir heyecanını acilen kâğıda tesbit edemediklerinden masaların, masa taşlarının üzerlerini doldururlardı.

Behcet Dede görünür görünmez mütehassiren bağırırlardı:
- Oooo gel bakalım beybaba! Kim bilir yine neler söyleyecek...
Aynı zamanda pek mahirane ney üfleyen Behcet Efendi çok derin ve hassas bir şairdi. Talebesi Hâlid Efendi'nin verdiği izahata göre geldiği kahvelerin peykelerini, mermer taşlarını kâmilen söylediği ve o anda nazmettiği şiir ve destanlarıyla doldururdu. Kahveciler daha babayı kapıdan görür görmez: "Oooo, bizim şair babamız geldi, yer açınız!" diye bağırırlar ve kahvenin bütün camiasıyla birlikte ayağa kalkılır, kendisine hürmetle yer verirlerdi. Herkes dedenin önüne kalem, kâğıt, defter uzatır, şiirlerinden bir kısmını kendi sayfalarını süslemesini rica ederlerdi.

Hâlid Efendi hayretlerini elân yenememiştir, şiirlerini okurken: "Bu adam dere miydi, nehir miydi, engin derya mıydı? Hiç durmaz, mütemadiyen yazar söylerdi" diyor ki bu keyfiyet dedenin âsârıyla sabit ve müdelleldir.

Behcet Efendi'nin biyografisi ve semaîlerinin olduğu defterden (252:173)

Bir gece Darüşşafaka karşısındaki Kekeme Hidayet'in kahvesinde oturuluyordu. Her semtten şairler gelmiş, semai, destan okuyorlar, saz çalıyorlardı. Dedeye mülâtafe olsun diye "Hiçbir şuarâda böyle destan bulunmaz" mısraıyla ve 14 beyitle destan okudular. Dede de bunlara şu irticalkâr nazmıyla cevap vermişti:

Sebeb-i hilkati bu kevn ü eşyâ
Bilmeziz hikmeti îzâha mahsûs
Cümle mahlûkâtın rızkını i'tâ
Eylemeklik Perverdigâr'a mahsûs

Âdem'i halk etti balçıktan Mevlâ
İ'tâ-yı rûh edip eyledi ihyâ
Buyurdu âyeti "Lekad kerremnâ"
Hakkı halka oldı izhâra mahsûs

Zuhûr etti ol dem Allah'ın emrî
Melâike kıldı secde-i şükrü
Mâni' oldu buna iblîsin kibri
Halka-i la'nettir murdâra mahsûs

Çok cefâsın çekti Âd kavminin Hûd
Mu'cize-i nâka Sâlih'te mevcûd
Zerrece bakmadı ol nâra Nemrûd
İbrâhîm Halîl'dir gül-zâra mahsûs

Vergidir Yezîd'e cevr ü ihânet
Vak'a-i Kerbelâ zümre-i kıyâmet
Atşân nûş eylemek câm-ı şehâdet
İmâm Hüseyin-i serdâra mahsûs

Cerces-i Azîz'e ölmek dirilmek
Lokmân'a hikmet ü devâyı bilmek
Ye'cûc ü Me'cûc'ü mahbûs eylemek
İskender'dir seddi i'mâra mahsûs

Fâtımatu'z-zehrâ ol hayrü'n-nisâ
Düldül ü Zülfikâr seyf-i bî-bahâ
Nâmı Esedullâh Şâh-ı Murtazâ
Alî-i Haydar-ı Kerrâr'a mahsûs

Kardeşleri çâhta mahbûs kılması
Kârvânın gelip orada bulması
Evvelâ kul iken sultân olması
Yûsuf'undur Mısır diyâra mahsûs

Dâvûd'a verildi kitâb-ı Zebûr
Âhen mûm olur mu'cize-i meşhûr
İtâ'atinde bir nice hoş tuyûr
Mühür Süleymân hükümdâra mahsûs

Lût kavmi şenî' şu'beye de zahmet
Hazret-i Yahyâ'da vâki' şehâdet
Rûh-ı Zekeriyyâ öldü nihâyet
Kavakta erre-i ezkâra mahsûs

Hazret-i İdrîs'tir cennete erdi
Hulle biçmekliğe Hak emir verdi
Sefîneye mahlûk birer çift girdi
Nûh'tur tûfân-ı fevvâre[ye] mahsûs...

Tophanelilere hitaben söylediği bir semai :

Efendim ehl-i aşka evvelâ üstâd lâzımdır
Hudâ'nın nâmını vakt-i seherde yâd lâzımdır
Ma'ârifle gönül kandîlini îkâd lâzımdır
Hakîkat râhına medhiyeler inşâd lâzımdır

Nakarat:

Ulûm-ı Kur'ân'la kalp hânesin âbâd lâzımdır
Kalem aldıkta deste türlü söz îcâd lâzımdır
Güvenme mâl-ı dünyâya onunla iftihâr etme
Büyültme kendini mağrur olup kibr ü vakâr etme
Sokulma her kelâma öyle kendin şermsâr etme
Sor öğren bilmediğin ehline akla âr etme

Nakarat...

El öpmekle aşınmaz hiç dudak bu nushumu belle
Gönül yapmaklığa sa'y et güler yüzle şeker dille
Dokunma ehl-i aşkın hâtır-ı nâ-şâdına gülle
Çıkılmaz başa Behcet uğraşılmaz bir zamân elle

Revnakoğlu'nun defterinde Behcet Baba'nın başka bir çok semai yer alır. İlâve edelim, Behcetî Efendi'nin mensur şiirleri de vardı:

Sahrâ-nişîn olsam ağlarım.

Tulûun hazîn ve gurûbun temâşâsı beni müteessir eder, ağlarım.

Bir gecede küre-i semânın arza karşı bir hande-i istihzâsı olan yıldızları seyrederim, nazarım a'mâk-ı gayr-i mütenâhîde mestâne dolaşır, ağlarım.

Zulâmın hüküm-fermâ olduğu bir şeb-i deycûrda mevcûdâtın hey'et-i müdhişesi nazarımı celp eder, kalbime hayât mâlî olur, ağlarım.

Çemenzârda müsâdif-i nazarım olan bir çiçek, sâmiamı elhân-ı hazîn ile tehzîz eden bir bülbül, hafif ahenklerle çağlayan bir şelâle, derenin kenarında hazin hazin kaval çalan bir râ'î müşterek-i âlâmım olur, ağlarım.

Şehir-nişîn olsam,

Tâb-ı sefâletin hâk-i dû-tâiye ilka eylediği bir ihtiyar, bir kâşâne-i âlînin pencerelerini ta'dâd ile imrâr-ı vakt eden melcesiz bir çocuk, tebessüm-i ma'sûmânesi bûse-i şehvete feda olacak hamîsiz bir kız müsâdif-i nazarım olur, ağlarım.

Kuvve-i ma'neviyyesi mahvolmuş bir meyhor, sâika-i mezellet ü felâketle ihtiyâr-ı cinâyet etmiş bir sefil rikkat-i kalbimi; bedbahtların göz yaşlarıyla, âh u enînleriyle vücuda gelen esbâb u âlâyiş pür-hışım nefret-i kalbimi mucip olur, ağlarım...

Sivasî Tekkesi (Yavsı Baba Tekkesi)

Benlizâde Mektebi'nden sağa Darüşşafaka Ön Sokak'a dönüyoruz. Sokağın Ali Naki Sokak'la kesiştiği, şimdi Darüşşafaka Lisesi'nin içinde kalan yerde Sivasî Tekkesi (Yavsı Baba Tekkesi) vardı.
(Ali Kuşçu Mahallesi, 1459 ada, 22 parsel)

II. Beyazıt tarafından kiliseden çevrilmiş bu tekkenin ilk şeyhinden dolayı adı "Yavsı Baba Tekkesi" iken, Sivasîlerin posta geçmeleriyle "Sivasî Tekkesi" diye de bilindi. Tekke ve altındaki sarnıcı Revnakoğlu tayin eder (23:5):

> Bu dergâhın bulunduğu yer vaktiyle kiliseymiş; *Hülâsatü'l-Hediyye*'nin yazdığına göre Sulyan Bâyezîd-i Sânî zaviye eylemiştir, "Sivasî Tekkesi" de denilir.
>
> Bugün boş arsasına Darüşşafaka talebesi arasında "Bekâr Yaylası" ismi verilmiştir. Mezarlığın altındaki su mahzenlerinin üstü kemer ve toprak olup içinde büyük sütunlar, direkler vardır, şimdi belediyenin ihtiyat kömür deposu olarak kullanılmaktadır. Bir müddet için de umumî sığınak olmuştu. Daha önce çingeneler burada ip bükerlerdi. Kapısı dışarıdan Sultan Selim istikametindedir.

Revnakoğlu'ndan sonra bu sarnıç bir hayli atıl kaldıktan sonra elden geçirildi, bugün düğün sarayı olarak kullanılıyor; tekkenin hazire yerinde de şimdi lisenin yeni yapılmış olan öğrenci yurdu yükseliyor. Tekkenin yola bakan kısmı bir süre kömür deposu ve araba yıkama yeri oldu. Haziresinden artakalan birkaç mezarsa Yavuz Sultan Selimi Camii'ne giden yolun ortasında kaldı.

Revnakoğlu'nun notlarında tekke, 1918 Fatih yangınında etrafındaki birçok medrese ve cami ile birlikte yanmış, arsa hâline dönmüştü. Meclis-i Meşâyih tarafından tekkenin sondan bir önceki şeyhi Şeyh Mustafa Sâim Efendi'ye verilen postnişinlikte burasını yeniden bina ve inşa etmesi şartı koşulmuştu. Sâim Efendi, Evkaf'tan aldığı tekkenin vaziyetini gösteren haritalarla Meclis-i Meşâyih'e başvurmuş, ancak büyük kısmı Darüşşafaka Lisesi bahçesinde kalmış olan tekkesini yaptırma arzusu bahçeye dahil edilen kısma cami yapılacağı, ancak bundan sonra burada ayine müsaade edilebileceği söylenilerek Darüşşafaka Mektebi'nin müdürü Hüseyin Paşa tarafından geri çevrilmiş, şeyhin talebi yerine getirilmemişti. Sâim Efendi'nin müracaatlarına rağmen yangın bakiyesi tarihî eserlerin bulunduğu diğer yerlerle beraber bu tekke arsası da 1926'da devlet kararıyla lisenin bahçesine dahil edildi.

1927'de neşredilen *Darüşşafaka Türkiye'de İlk Halk Mektebi*'nde bu husus şöyle kaydedilir:

Mektebin Fatih civarında Bahriye feriklerinden Maşuk Paşa Konağı'nın bulunduğu yüksek ve havadar mahalde inşası Cemiyetçe kararlaştırılarak bu konak ile arsası 420 keseye (2.100 altın) mübayaa ve bilahare bitişiğinde bulunan Aliye Hanım'ın bostan mahalli ile Kazasker Benlizâde Ahmed Râşid Efendi arsası mukataaya rabt ile mütevellilerinden alınarak mektep arsası genişletilmiştir. 1334 Fatih büyük yangınında Darüşşafaka girişinin tam karşısında Sakızağacı mevkiinde bulunan Şeyhülislâm Zekeriya ve Yahya Efendilerle Kazasker Ahmed Efendi ve Çukur Müftüzâde Mehmed ve Debbağzâde Medreseleri ve Benlizâde Mektebi, türbesi, sebili ve Sivaslı Abdülmecid Efendi mescit ve müştemilâtı yanarak arsa halinde kalmış ve bu gibi arsalar bilâhare müstagniyen anhâ addolunmuş olduğundan hem Darüşşafaka'nın bahçesini genişletmek ve hem de Darüşşafaka cephesini Çarşamba Caddesi'ne çıkararak caddenin ve mektebin şerefini arttırmaya medar olmak üzere bu arsaların mektebe terk ve tahsisi esbabına Cemiyet-i Tedrisiyyece bi't-tevessül Evkaf Müdüriyet-i Umumiyesi'nin muvafakati ve İsmet Paşa hazretlerinin müzaheretiyle ve Bakanlar Kurulu'nun 8 Kânûn-ı evvel 1926 tarihli kararnamesiyle mevzu-i bahis arsalar Darüşşafaka'ya zamm ve ilhak olunmuştur.

Şimdi tekkeden neredeyse geriye hiçbir şey kalmamıştır. Arsa üzerinde 2020'de tamamlanan cami vardır. Daha önce Meclis-i Meşâyih reisi Muhyiddin Efendi tomarında şu notları düşmüştü:

"Tekke-i mezkûr birçok zamandır arsa-i hâliyedir. Arsanın bulunduğu mahal şimdi Darüşşafaka'nın dahilinde kalmıştır. Mektep, arsanın bulunduğu mahallin yanına çamaşırlık ve mutfak bina eylemiştir. Zeminden bodrumdur. Gayet metin ve müstahkem kemerlerle onun üstü yani bodrumun üstünü Darüşşafaka Mektebi çamaşır sermek ile istimal ediyor. Gayet mürtefidir. Haricen sokak cihetinden bodrum kapısı kullanılabilir. Mafevki Darüşşafaka Mektebi dahilinde bulunmaktadır. Bodrumda ipekçiler iş işlerler. 120 kuruş kadar bir icar alınırmış. Şimdi tekke arsasını mektepten ifraz etmek müşkülcedir. Tekke arsasına muttasıl cami arsasının bir kısmı mektebin çektiği duvarın haricinde yani mahalle tarafında kalmıştır. Mektep duvarını câmi'-i şerîfin minaresi dibine dayamıştır.

Revnakoğlu'nun bahsettiği tekkenin lise avlusunda kalan tekke-mescit minaresinin son kalıntıları hâlâ görülebiliyor. Lise şimdi sarnıcın üst kısmına denk düşen bu kısma büyükçe bir cami yükseltiyor.

Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi'nin babası ve tekkenin ilk şeyhi Mehmed Muhyiddin Yavsı Efendi, II. Beyazıt'ın itibar ettiği ve "hünkâr şeyhi" diye maruf Melâmî şeyhidir. Kendisi Hacı Bayram'ın haleflerinden İbrahim Tennûrî'nin halifelerindendi. Mensup olduğu tarikata Hacı Bayram Velî'nin adına nisbetle "Bayramiyye", ve şeyhine nisbetle "Tennûriyye" denilirdi. İskilip'in yeni adı Direklibel olan İmad köyünde doğmuştu.

Meşhur âlimlerden Ali Kuşçu, kendisinin amcasıydı. Devrinin bu ünlü sufisi, Ali Kuşçu'dan ilim, İbrahim Tennûrî'den irfan temin etmiş, etrafından hürmet görmüş, muhitine tesir etmişti. Daha önce hac için çıktığı yolculukta Amasya'dan geçerken Şehzade Beyazıt'la görüşmüş, hacdan dönüşlerinde şehzadeyi saltanat makamında göreceklerini söyleyerek müjdelemişti. Vaka böyle tahakkuk etmiş, "padişah şeyhi" olarak hünkârın hürmet ettiği Şeyh Yavsı'ya İstanbul'da bu tekke yaptırılmıştı.

Akşemseddin'in Zeyrek'teki tekkesinden sonra bu yolun ikinci sufî makamı burası oldu.

Tekkenin ilk şeyhi Mehmed Muhyiddin Yavsı Efendi'nin adındaki "Yavsı", medresede talebelik yıllarında bir meseleyi çözmeden bırakmadığı, meseleye kene gibi yapışıp halletmeden rahat edemediği için şeyhe arkadaşlarınca verilmişti. "Yavsı", o dönem Türkçesinde "kene" için kullanılan bir başka kelimedir.

Yavsı, H.922'de vefat edince posta şeyhin halifelerinden sırasıyla Şeyh Muslihüddîn Sirozî (ö. H. 926), Şeyh Abdurrahîm el-Müeyyedî (ö. H. 944), Bahâüddînzâde Şeyh Muhyiddin Efendi (ö. H. 951) ve Zâhidîzâde Edirneli Şeyh Abdurrahmân Hâtifî Efendi geçti. Tekkenin Bayramiyye'den son şeyhi Yavsızâde Şeyh Nasrullah Nasruddîn Efendi'ydi (ö. H. 974).

Bu şeyhlerden Muslihüddîn Sirozî tekkede yedi yıl kalmış, ardından Edirne'de Şeyh Şücâ' Zaviyesi'ne geçerek burada yüz yaşında vefat etmiş, oraya gömülmüştü. Abdurrahîm el-Müeyyedî, Eyüp'te Yahyâzâde Tekkesi yanındaki mescidin banisi Şeyhülislâm Abdülkâdir Efendi'nin (ö. M. 1594) amcasıdır.

Bahâüddînzâde Şeyh Muhyiddin Efendi'ye intisap etmiş bir Bayramî iken, daha sonra Zeyniyye tarikatından Şeyh Burhân Efendi'ye bağlanarak Zeynî olan Kirmastîzâde İznikli Şeyh Mustafa Selâmî tekkeye şeyh oldu.

Tekke çevresi halkının "Selâmî Dede" dediği ve 1584 (H. 992) başında seksen yaşında vefat ettiğinde tekkenin mezarlığına defnettikleri Mustafa Selâmî, geçen asrın ortalarına kadar mezarında Darüşşafaka talebesinin imtihanı başarmak, sınıfı geçmek için mum adadıkları, geceleri duvardan atlayarak kabrinin üstünde mumlar uyandırdıkları bir şahsiyetti. Soyu Fatih devrinin ulemasından Molla İzârî'ye dayanıyordu. Şeyh Yavsı Zaviyesi'nde şeyhlik etmeden önce Fatih Camii'nde vaizlik yapmış, Süleymaniye Camii'nde vaaz kürsüsünde halka hadis ve tefsir dersleri vermişti. Darüşşafaka Lisesi içindeki mezarının kitabesinde tuhaf bir şekilde vefat tarihi H. 1135 gösterilmiştir: "Merhûm ve magfûr kutbu'l-ârifîn Abdüsselâm Dede'nin rûhuna fâtiha. 1135." Yine bazı kaynaklarda yanlış bir şekilde Selâmî'nin mezarı Emir Buhârî haziresinde gösterildi.

Revnakoğlu'nun yakın dostu Kazım Büyükaksoy'un yayımlanmamış olan *Kibâr-ı Evliyâ*'sında Selâmi Dede müstakil olarak ele alınır (23:36-37):

> Şeyh Mustafa Selâmî: Fatih devrinin ulemasından Molla İzârî'nin kızının oğlu ve Kirmastizâde Hüserev Çelebi'nin ana bir kardeşidir. İznik'te doğdu. Asrının âlimlerinden okudu. Zamanında meşhur danişmenddi, binicilikte eşi

Mustafa Sâim'in beyhude çabaları (1319 Muharreminde Meclis-i Meşâyih'e istidası (23:16)

yoktu. Mesleğini bırakıp Bayramiyye tarikatı azizlerinden Bahâüddînzâde Efendi'ye hizmet etti. Sonra Zeyniyye tarikatından Şeyh Burhân Efendi'ye inabe ve tekmîl-i tarîkat ederek Fatih Câmi'-i şerîfinde vaaz ve nasihat etmeye, ondan sonra Süleymaniye Câmi'-i şerîfinde mahfil-nişîn-i va'z u tezkîr olup cemaate hadis ve tefsir elmasları dökmeye başladı. O esnada Sultanselim'de Şeyh Yavsı Zaviyesi'nde şeyhlik seccadesine oturdu. İlmî, edebî meclislere parlaklık verdi. Müşarünileyh zahir ve batın kuvvetlerini toplamış, açık takrirli, güzel ve müessir sözler bulup söylerdi. Etvarı müsellem bir pîr-i nûrânî idi. Vaaz kürsüsünde ilm-i tefsîre ve ince nüktelere işaret edip "Biz bunu böyle yazmışızdır" derdi, bu tarz sözlerden murâd-i ârifâneleri kendi muhakkıkane şiirleri ve o nutuklarda münderiç hakimane, mürşidane remiz ve işârâta telmih idi. Bir hazîne-i kemâlât olan bu pîr-i muhterem H.994'te seksen yaşında azm-i dârüsselâm ve cennât-ı firdevs-makâm eyledi.

Tekkeye bundan sonra Sivasîler geldi. Mezarları hep Eyüp Nişancısı'nda olan bu aile Halvetîlik'te Sivasî şubesini tesis eden Şeyh Şemseddîn Sivasî'nin III. Mehmed döneminde İstanbul'a gelen yeğeni ve damadı Abdülmecid-i Sivasî ve soyundan gelenlerdi: Abdülbaki Efendi (ö. H.1122), Mehmed Efendi b. Zülfikâr (ö. H.1143), Abdülmecid Efendi (ö. H.1149), Abdülbaki Çelebi (ö. 10 Safer 1213 - 24 Temmuz 1798).

Revnakoğlu bu şeyhlerden ikisinin Eyüp'te Sivasî Tekkesi haziresindeki mezar taşlarını tesbit eder:

Abdülmecid Efendi (23:2): Eyüp Nişancısı'nda Sivaslı Baba Hânkâh-ı şerîfi bahçesinde türbe-i şerîfe önünde, kendisine ait, tâç kubbeli, başlıksız, mistarlı mezar taşında şu şekilde yazılıdır: "Hüve'l-Bâkî - Olmuşıken tekye-i pür-feyz-i Sivasî'de şeyh - Hânkâh-ı bî-bekâdan döndü bu zât-ı ferîd - Hâtif-i gaybî dedi târîh-i sâl-i rıhletin - Cilve-gâhın gülşen-i cennet ola Abdülmecid, 1149"

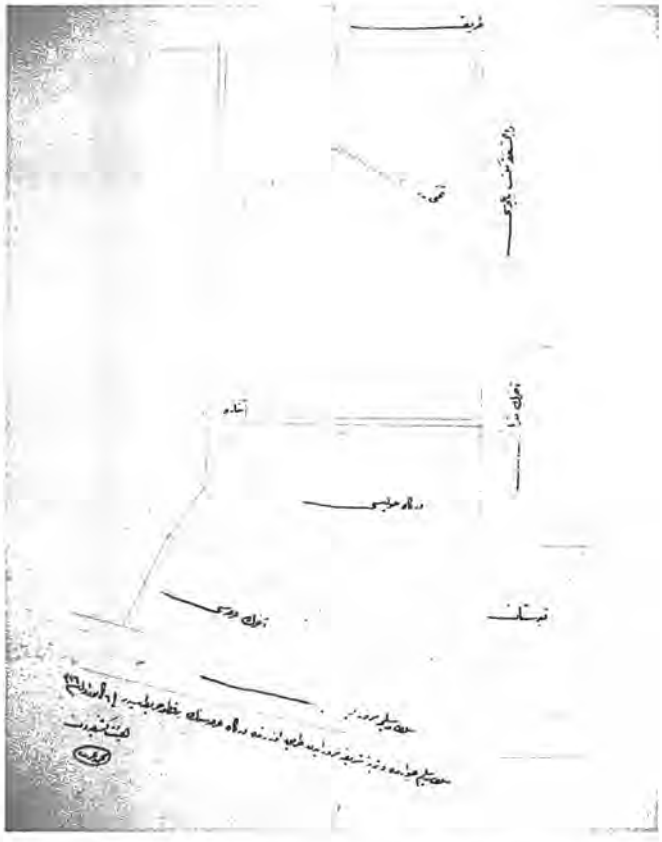
Abdülbaki Çelebi (23:2): Eyüp Nişancı Sivasî Baba'da türbe-i şerîfe önünde üç köşeli, sarıca boyalı, dar yüzlü, başlıksız, mistarlı, uzunca mermer taş: "Cennet-mekân

firdevs-âşiyân merhûm ve magfûr Sivasîzâde Şeyh Abdülbaki Efendi rûhuna fâtiha, 10 Safer 1213"

Tekkeye sonra Sünbüliyye'den Seyyid Abdülhâlık Efendi geldi. Balat Tekkesi şeyhi olan ve Koca Mustafa Asitanesi'nde müstakil türbesinde gömülü bulunan Şeyh Seyyid Mehmed Hâşim'in oğlu Abdülhâlık Efendi ö. H.1227'de vefat ettiğinde oğlu Abdülkerîm Hilmi Efendi ve Hilmi Efendi'nin de sırasıyla Mehmed Hâşim Çelebi (ö. 11 Ramazan 1258 - 16 Ekim 1842 ve Mehmed Şükrullah Efendi (ö. 25 Rebiülahir 1285 - 15 Ağustos 1868) adlı iki oğlu posta geçti. Bu son dört şeyh Balat Ferruh Kethüda Tekkesi'nin de şeyhleriydi.

Yavsı Tekkesi'nin yukarda ismini verdiğimiz şeyhi Seyyid Mehmed Şükrullah Efendi, Koca Mustafa Paşa Hankahı pîş-kademi Şeyh Seyyid Abdülhâlık Efendi'nin oğlu, Şeyh Yunus Efendi'nin de halifesiydi. Uhdesinde hem bu tekkenin hem de Balat Tekkesi'nin şeyhliği vardı. Bektaşîmeşrepti, kendisini kuyuya atarak intihar etti.

Bir not olarak kaydedelim, Yavsı Tekkesi'nin Sivasîlerce değil de Sünbülîlerce şenlendirilmesi garip görülse de buraya Sünbülî meşihatını getirenler, Şemsüddîn Sivasî soyundan gelir ve bir kısmının mezarı Eyüp'te Sivasî Tekkesi haziresindedir.

Yavsı Baba Tekkesi ve etrafının 1920'lerde çizimi (23:18)

Tekkeye daha sonra Şeyh Hüseyin Efendi b. Tevfik posta geçti. Kendisi Eyüp'te Sa'dî tekkesi olan Taşlıburun Tekkesi şeyhi Süleyman Sıdkı Efendi'den ve Sünbüliyye'den Yedikule'de Hacı Evhad Tekkesi şeyhi Hacı Abdullah Nidâyî Efendi'den tâç giymişti. 28 Rebiülahir 1318 - 25 Ağustos 1900'de vefat ettiğinde Eyüp Nişancısı'nda Sivasî Tekkesi'nde Abdülehad en-Nûrî hazretlerinin yakınına gömüldü.

Şeyh Hüseyin Efendi vefat ettiğinde oğlu Tahsin Efendi'nin Edirne'de kolağası olmasından dolayı Eyüp'te Sünbüliyye'den Şah Sultan Tekkesi şeyhi Ebülfeyz Efendi'nin oğlu Mustafa Sâim Efendi'ye bu tekkeyi bina ve inşa etmek şartıyla şeyhlik verildi.

Boş arsa karşısında devlete yaptığı müracaatlardan netice alamayan Sâim Efendi'nin ardından tekke son şeyh "Kutucu Faik Efendi" diye bilinen Faik Efendi'ye geçti.

Faik Efendi (23:31), Draman şeyhi Şerefüddin Efendi merhumun halifesidir. Kapalıçarşı'da cevahir kutusu yapardı. Son zamanlarda Kefevî Câmi'-i şerîfinde müezzinlik ediyordu. Usulüyle, erkânıyla cenaze gasl etmesini gayet iyi

Darüşşafaka Lisesi'nde sünnet merasiminde orta oyunu temsilcileri (Abdullah Freres'den)

bilenlerdendi. Zikir esnasında gür ve dolgun sesiyle meydanı doldurur, bilhassa Sünbülî devranında, ism-i Hayy'da pek âşıkane, safiyane hâlleri görülür, göz yaşı dökmeden zikirden çıkmazdı.

Faik Efendi'ye de yanmış olan Yavsı Dergahı'nın boş meşihat cihetinin, kanuna uygun olarak yeniden kendi malından bina ve inşa etmesi şartıyla tevcih edilmesi saçmalığıyla tekkenin tarihi tamamlandı! Faik Efendi beyhude Evkaf'tan haritalar çıkartıyor, liseden arsasını istiyordu. Aldığı cevap "Harita mucebince dergah-ı mezkûr arsası yola kalbedileceği münderecat-ı tezkireden anlaşılmakla başka muameleye lüzum kalmadığından işbu tezkirenin hıfzı karargir olmuşdur" oldu.

Çırakçı Tekkesi

Ali Naki Sokak'tan Haliç Caddesi'ne doğru inerken sola Çırakçı Çeşmesi'ne dönüyoruz. Sokakta sağda 46 numaralı bina ile 50 numaralı bina arasında kalan arsa önünde duruyoruz. Bu arsa aşağıda Haliç Caddesi'ne kadar Çırakçı Tekkesi'nin bulunduğu yerdi.
(Yavuz Sultan Selim Mahallesi, 2472 ada, 33 parsel)

Revnakoğlu tekkenin tarihini ve 1950'lerdeki vaziyetini şöyle notlar (175:236-38):

> Küçükmustafapaşa çevresinde Sultan Selim eteklerine düşen, Çeragî Hamza Dede Mahallesi'nde ve meşhur Çırakçı Çeşmesi'ne yakın yerdedir.
>
> İki kapılı olup cümle kapısı Eski Çırakçı Sokağı'ndadır, şimdi buraya Haliç Caddesi deniliyor. Bu kapı Fatih yangınından beri kapalı bulunduğu için numara verilmemiştir. Ferah Sokağı'ndaki harem kapısı 79-1 numaralıdır. Önceleri Halvetiyye'den iken sonra Rifâ'î tarikatına geçmiştir; pazar günleri mukabele olurdu.
>
> Tekkeyi uyandıran Nureddin-i Cerrâhî'nin başhalifesi Süleyman Veliyyüddin Efendi'dir. Burada az müddet bulunmuş, tekkenin şeyhliğini kendi halifelerinden Saçlı Şeyh Mustafa Efendi'ye bırakmıştır, bundan dolayı "Saçlı Efendi Tekkesi" de denilir. Vefatıyla yerine postnişin olan Fatih Camii kürsü şeyhlerinden Hüseyin Lebîbâ Efendi'nin zamanında tekke Rifâ'îliğe geçmiş ve sonuna kadar böyle devam etmiştir; bundan dolayı buraya şeyh olanlar Karagümrük'teki Nureddin Asitanesi şeyhlerinden ayrıca bir dallı giyerlerdi.
>
> Bulunduğu mahallenin ismiyle eski adı Çerâgî Hamza Dede yahut Çerâgî Tekkesi idi, fakat bu isim tamamıyla bırakılmıştır, halk doğrudan doğruya Çırakçı Tekkesi demektedir.
>
> Fatih yangınında tamamıyla yanan ve bir daha yaptırılmayan tekke yakın yıllara kadar boş arsa hâlinde duruyordu, son imar planının tatbiki sırasında yola karıştı, kalan kısmın üzerine de binalar yaptırıldı.

Çırakçı Tekkesi'nin Şeyhleri (175:239-53):

> Şeyh Süleyman Veliyyüddin Efendi: Hazret-i Nureddin-i Cerrâhî'nin baş halifesidir. Bu dergâhı uyandırmış, fakat şeyhliğinde az müddet bulunduktan sonra H.1158, M.1745 yılında vefat etmiştir, Nureddin Asitanesi'nde pederinin yanında yatıyor; Nureddin Tarikatı'nda ikinci şeyh sayılır. Vefatına Fatih kürsü şeyhi Hüseyin Lebîbâ Efendi tarih söylemiş ve cenaze namazını kıldırmıştır.
>
> Şeyh Mustafa Efendi: "Saçlı Şeyh" derler, Şeyh Süleyman Veliyyüddin Efendi'nin halifelerindendi. Tekkeyi yeniden yaptırtmış, genişletmiş ve tekkeye is-

mini bırakmıştır. Feyizli mübarek bir insandır. Hicrî 1173 (M.1759-60) yılında göçerek tekkenin haziresinde sırlandı, tevhîdhaneye bakan kısımda yatıyor. Baş taşı kadınlara mahsus şekilde süslüdür. Sülüs yazılı mistarlı kitabesinde şunları okuyoruz: "Küllü nefsin zâikatü'l-mevt - Bu tekke-i âlî-makâmı sâbıkan binâ ve îcâd ile şeref-i ihyâsına muvaffak olan ârif ü âgâh vâsıl ilallâh mürşid-i sâlikân tarîkatte pişvâ-yı ârifân-ı hakîkat Saçlı eş-Şeyh Mustafa Efendi hazretlerinin rûh-ı feyz-fütûhlarıyıçun rızâen lillâhi el-fâtiha, sene 1173"

Şeyh Hüseyin Lebîbâ Efendi: Fatih Câmi'-i şerîfi kürsü şeyhlerindendir, şairdir. Kubbe Tekkesi şeyhi Hattat İsmail Hilmi Efendi'den istihlâf edilmiştir. Kaşıkçılar kahyası Hacı Hüseyin Efendi'ye damat olduğundan "Kaşıkçıların Lebîbâ Efendi" derlerdi. Tekkeyi baştan yaptırmış, gelirini arttırmış, vakıflar bırakmıştır, tekkenin şeyhliğini kendi evladına şart kılmıştır. H.1227 (M.1812-13) tarihinde göçtü. Türbede yatıyordu, tekkelerin sırlanışından bir müddet sonra Merkez Efendi haziresinde hulefâ kabristanına kaldırıldı.

Muhyiddin Efendi tomarındaki kayda göre, Şeyh Hüseyin Lebîbâ Efendi'ye kadar tekke Cerrâhiyye'den yürürken Lebîbâ Efendi, Cerrâhî olan şeyhiyle arasında geçen bir münakaşadan sonra bu tarikattan ayrılıp Rifâ'îlik'ten hilâfet almıştır: "Müddet-i kalîle zarfında mumaileyh tecennün ederek bu hâl üzere üç sene sonra irtihal eder; maslûben kendi kendini boğazından asmıştır, tekkede medfundur."

Şeyh Cemaleddin Efendi: Hüseyin Lebîbâ Efendi'nin büyük oğludur; kaşıkçı ustası ve kaşıkçılar kahyasıydı. Gençliğinde Aksaray'ın on ikilerinden biri olarak tanınmış bulunduğundan Aksaray'da Yeşil Tulumba isimli mahallenin meşhur yangın tulumbasını kurmuş, tulumbacılara kendi parasıyla yeşil mintan giydirmiş ve böylece hala kullanılan şimdiki sokağa "Yeşil Tulumba" ismini bırakmıştır. Sultan Abdülhamid'in sarayında kullanılan sofra kaşıklarını Şeyh Cemaleddin Efendi'ye yaptırırlarmış. Sarayın kilerciliğini de bir müddet için kendisine vermişlerdi. Biraz sekerek yürüdüğünden "Aksak Usta" derlermiş; bir adı da "Fransız Motoru" idi. Seyr ü sülûku sırasında elde keşkül, teber seyahat ederek yaya olarak Anadolu'ya kadar gitmiş, oralarda görüştüğü halkın konuşma tarzını, dil hususiyetlerini aynen öğrenmiş olduğundan icabında onlardan ayırt edilemeyecek şekilde bu dilleri konuşur, herkesi hayrette bırakırdı. Akşamları biraz da atarmış; ehl-i dil, ehl-i hâl bir zat imiş. Dergâhın türbesinde yatmakta iken tekkelerin seddinden sonra Merkez Efendi haziresine kaldırıldı.

Şeyh Galip Efendi: Hayatı devlet memuriyetlerinde geçtiğinden tekkede bulunamadı, üzerindeki şeyhlik vazifesi vekâletle ifa olundu. Kibar, zarif, efendi bir zattı. Zaten pek gönülsüz ve utangaç bir zat olduğundan kendisinde tekke şeyhliği edebilecek derecede manevî bir liyakat ve kifayetin bulunduğunu düşünmek bile istemezdi. Tâhirü'l-Mevlevî'den dinlemiştim, babadan kalma şeyhlik makamı kendisine resmen ve usulen verilince ertesi günü seccadeyi, feraceyi bir bohçaya koyup Meclis-i Meşâyih'e götürmüş ve:

-Şeyh Efendi size teşekküre geldi! demiş
O derece insaflı, çekingen ve nüktedan bir zat imiş. Son vazifesi Orman Maadin'de sicil müdürlüğüydü.

Medfun bulunduğu tekkenin türbesinden son zamanlarda Merkez Efendi haziresine kaldırıldı. Kızı Şerife Naciye Hanım ile aynı kabrin içinde yatıyorlar. Kendileri için Merkez Efendi Türbesi arkasında beyaz mermerden yeni mezarlar yaptırılmış ise de vefat tarihi yazılmamıştır.

Şeyh Hacı Ahmed Efendi: Mevlanakapı'da Kılıççı Tekkesi şeyhi Mehmed Râşid Efendi'nin tanınmış halifelerindendir; İlmiye terzisiydi ve bu meslekte şöhreti vardı. Çırakçı Tekkesi'nde Galip Bey'e vekâleten uzun zaman şeyhlik etti, zaten bu tekkede oturup kalkardı. İstanbul Rifâ'î şeyhlerinin yaşlılarından kemalli bir zat olduğundan herkesten saygı görür ve ilbâs ve iclâs cemiyetlerinde halifeyi posta çekme işini bazen ve teberrüken Şeyh Ahmed Efendi'ye yaptırırlardı. Duası alınacak bir insan bilinirdi. Zikir ettirmesi de âşıkaneydi. H.1300 (M.1882-83) tarihinde göçünce tekkenin haziresine sırlandı. Ortalarda önceden yaptırdığı kapaklı, pehleli ve çift şahideli muntazam mezarında yatıyor; çapraz mistarlı, talik yazılı baş taşının kitabesi şudur: "Yâ Hû - Tarikat-i aliyye-i Rifâ'î meşâyihinden ve bu dergâh-ı şerîfin vekîli iken irtihâl-i dâr-ı bekâ eyleyen merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr eş-Şeyh el-Hâc Ahmed Efendi'nin ruhu için lillâhi'l-fâtiha, 1300"

Şeyh Cemaleddin Efendi: Galip Bey'in kardeşidir. Tekkenin şeyhliği kendisine küçük yaşta verildiğinden bu vazife daima niyabet suretiyle görülmüş, kendisi bizzat şeyhlik edememiştir.

Şeyh Bedreddin Efendi: İlmiye terzisi Hacı Ahmed Efendi'nin büyük oğlu ve halifesidir. Galip Bey'in kardeşi Cemaleddin Efendi'ye vekili olarak şeyhlik etti ve uzun zaman bulundu; kendisinin Melâmîlik'e de intisabı vardı, Muhammed Nûru'l-Arabî hazetlerinin tanınmış halife ve damadı Abdurrahim Fuâd Efendi'den müstahlef, ulemadan Kürsü Şeyhi Üsküplü Hacı Hafız Abdurraûf Efendi'den icazetname almıştı. 20 Safer 1337, 25 Teşrîn-i sânî 1334, Kasım 1918 pazartesi günü Eyüp'teki evinde vefat eyledi. Merkez Efendi haziresinde hulefâ kabristanında yatıyor. Birkaç gün sonraki İkdâm Gazetesi'nde şu irtihal haberini buluyoruz: "İrtihal: Sultan Selim'de muhterik Çırakçı Dergâh-ı şerîfi Şeyhi Bedreddin Efendi evvelki gün Eyüpsultan'daki hanesinde vefat eylemiş ve Merkez Efendi Dergâh-ı şerîfindeki hulefâ kabristanına defn olunmuştur." 22 Safer 1337, 27 Teşrîn-i sânî 1334, Çarşamba 1918."

Şeyh Seyyid Ali Efendi (Bilgen): İlmiye terzisi Şeyh Hacı Ahmed Efendi'nin küçük oğludur; Alyanak Tekkesi'nden istihlâf olunmuştur. Döşemeci ustasıydı, esnaf kahyalığında bulunup Fatih yangınından bir müddet sonra tekke bahçesine harem kısmına ek olarak iki oda yaptırmıştı. 1942 senesinde 73 yaşında iken göçtü. Edirnekapı dışında namazgâhın arkasında yatıyor. Tekkenin son şeyhidir. Refikası Hatice Hanım tekkede oturuyor, bir hayli yaşlanmış mübarek bir hatundur.

Halkın Dili

Tarihî bir çeşme toprakla kapatılmış

Küçükmustafapaşa Müftü Ali mahallesi Haliç caddesi 79/1 sayılı binanın bitişiğinde bulunan eski eserlerden Çırağhamza Çeşmesi namı ile anılan bu tarihî yeri aynı sokakta ve bitişik komşum tarafından yapılan hafriyatla çeşme toprakla kapatılmıştır. Fatih Kaymakamlığına müteaddit ricalarda bulunmuş sam da lâkayt kalınmıştır. Belediye nizamlarını hiçe sayan komşum hakkında ilgililerin nazarı dikkatini çekmenizi rica ederim.

Bakkal Kenan

Darüşşafaka mezunlarından Udî Mustafa Bey, Seyyid Alî Efendi'nin kardeşidir; ud, keman, cünbüş yapar ve çalardı, İstanbul gümrüğünde muayene memuruydu.

Çırakçı Tekkesi haziresi:

Hatice Kadın (175:256): "Ortalarda, Karasarıklı Tekkesi Şeyhi Arap Şeyh İbrahim Efendi'nin sırasında çapraz mistarlı, ziynetli, talik yazılı, beyaz mermerden kadın taşı: "Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî - Zevce-i zâhide-i Hazret-i Şeyh İbrahim - Göçtü Mevlâ'ya emânet ederek evlâdın - Devşirip çekti bu dergâh-ı sivâdan eteği - Lutf-ı pîrân-ı tarîkatle görüp irşâdın - Zikr ile gitti erenlerden erişti himmet - İşte buldu bu şerîfe şerefin isnâdın - Oku ihlâs ile târîh-i vefâtın yâhû - Bezm-i adne yürüdü cân-ı Hadîce Kadın, sene 1259"

Şeyh Mehmed Hulûsî (175:257): "Karasarıklı Tekkesi Şeyhi Arap Şeyh İbrahim Efendi'nin yanında kitabesi nesh ile yazılmış, başında küçük Rifâ'î tacı görülüyor; taş mistarlı, beyaz mermerden: "Hû - Verdi mahdûmunu Mevlâ'sına Şeyh İbrahim - Hû deyip terk-i fenâ kıldı o abdâl-ı Hudâ - Öyle müstagrak-ı aşk etmiş idi zâtını Hakk - Aklına gelmez idi lezzet-i dünyâ kat'â - Himmet-i pîr-i Rifâ'î ola merhûma mu'în - Hakk erenler ile haşr ede Cenâb-ı Mevlâ - Yazdı hâmem iki târîh biri mu'cemdir - Oku ihlâs ile hem rahmet edip eyle du'â - Rûhu şâd ola göçüp Şeyh Muhammed yürüdü - Hakk ede rûh-ı Hulûsî'ye cinânı me'vâ", fî yevmi râbi'a sene 1255.

Seyyid Mehmed Salih (175:258): "Ortalarda talik yazılı, mistarlı, yuvarlak, beyaz mermer şahide: "Yâ Hû - Çerâgî Dergehi'nin şeyhi İbrahim Efendi'nin - Bekâya genciken mahdûmu hayfâ eyledi rıhlet - Rifâ'îler içinde bir gül idi nâr-ı mevt âhir - Gül-i ruhsârını soldurdu Mevlâ eylesin rahmet - Erenler bir melektir eyleyen târîhin istihrâc - Makâmın kıldı Hak, Seyyid Muhammed Sâlih'in cennet, sene 1260, li'llâhi'l-fâtiha"

Seyyid Ahmed Hâşim Efendi (175:259): "Arkaya doğru ortada mailen mistarlı, talik yazılı, beyaz mermer taş. Başında önde sırmalı ilmiye imamesi: "Yâ Hû - Bu tekkenin şeyhi merhûm Seyyid Hüseyin Lebîbâ Efendi'nin büyük birâderi ve arz odası imâmı merhûm ve magfûr el-Hâc es-Seyyid Ahmed Hâşim Efendi'nin rûhuna fâtiha, sene 1259 fî 22 Muharrem"

Ayşe Sıddıka Hanım (175:260): "Arka duvara yakın yerde, çapraz mistarlı, talik yazılı, başlıksız beyaz mermer şahide: "Yâ Hû - Bu tekkenin şeyhi ve bânî-i sânîsi es-Seyyid Hüseyin Lebîbâ Efendi'nin vâlidesi merhûme Âyişe Sıddîka Hanım'ın rûhıyıçun rızâen lillâhi taâlâ el-fâtiha, sene 1224, fî 24 Rebiülahir"

Not düşelim, tekkenin karşısında bulunan ve sokağa adını veren tarihî Çırakçı Çeşmesi, yakınındaki binada sakin biri tarafından satışa da çıkartılmıştı! Mahallenin bakkalı Kenan Bilgen, bu hususu ifşa eden bir şikâyeti gazeteye ilân vererek duyurmuş, satışı durdurmuştu:

Said Çavuş Tekkesi (Atâ Efendi Tekkesi)

Çırakçı Çeşmesi Sokağı'ndan ilerlerken ileride sağa dönen dördüncü sokaktan, Pir Sultan Sokağı'ndan Haliç Caddesi'ne doğru iniyoruz. Sokağın sağ cephesinde 5 numaralı apartmanın olduğu yerde Said Çavuş yahut sonraki adıyla Atâ Efendi Tekkesi vardı.

Yine Revnakoğlu'ndan aktarıyoruz (143:170,173):

Perşembe günleri âyîn-i şerîf icra edilirdi. Küçükmustafapaşa'da Gül Camii civarında olduğundan "Gül Camii Tekkesi" de denilmiştir. Rifâ'iyye'nin Sebsebî (Şeyh Mustafa Sebsebî, Şeyh Mehmed Veysî'nin oğludur, Şeyh Mehmed Emîn b. İbrahim er-Rifâ'î'den müstahleftir) kolundandır. III. Selim zamanında kaptanıderya ve sonra sadrazam olan Cezayirli Hasan Paşa'nın 66 numaralı çıplak çavuşu "Said Çavuş" denilen Şeyh Mehmed Said Hasbî Çavuş er-Rifâ'î b. Süleyman tarafından yaptırılmış, sonra oğlu Mehmed Atâullah Hasbî Efendi de yerine şeyh olmuş ve tekkeyi yeniden yaptırmıştı.

Tekkeyi yaptıran Said Çavuş, Kasımpaşa'da havuzlar arkasında tekkesi bulunan ve "Kalfa Şeyh" denilen Hafız Mehmed Salih b. Hacı Ali Efendi'nin halifesidir (O da Şeyh Mehmed Emîn b. İbrahim'den, o da Şeyh Ali er-Rifâ'î b. Ahmed el-Mekkî es-Sebsebî'den müstahleftirler.)

Şeyh Mehmed Said Hasbî Çavuş, 1243 Şabanında göçmüş, kendi tekkesine gömülmüştür.

Atâ Efendi, Mevlanakapı Caddesi üzerinde Rifâ'î tekkesini yaptıran Edirneli Kılıççı Şeyh Mehmed Sabri Efendi'nin halifesidir. H.1243 doğumlu olan Atâ Efendi, 1306 Kânûn-ı sânîsinde tekkenin ayin günü olan bir perşembe gününde göçtü. 1308 yılının 11. C'ye rastlamaktadır.

Şeyh Atâ Efendi tarafından eski küçük tekkenin yıktırılıp yeniden ve daha mükemmel şekilde yaptırılmasında Mehmed Vehbi Paşa'nın büyük himmetleri olmuştur; tekkenin büyük masraflarını da kendisi üzerine alırdı. Bu son yapılışta tekkenin odaları genişti, pek metin bir bina üzerine kurulmuştu. Türbe-i şerîfe en alt kattaydı, pencereleri sokağa nazırdı. İçerisinde üç sanduka vardı, pencereden bakışta en öndekinde Said Çavuş'a aitti, onun arkasında Atâ Efendi'nin ve ailesi olan birçok hanım ile Said Çavuş'un ailesi bir sanduka içinde yatmaktaydılar.

Şeyh Atâ Efendi'nin Halifeleri (143:169):

Müftü Hamamı şeyhi Mehmed Mustafa Râşid Efendi (Erkaltan): 1296'da istihlâf olundu.

Şeyh Abdülkâdir Râşid Efendi (Kitâbî): Soğukçeşme Rifâ'î Tekkesi şeyhi.

Şeyh Mehmed Rif'at Beyefendi: Bâb-ı Seraskerî (Harbiye Nezareti) muhasebe mümeyyizidir. Eyüp'te Rifâ'iye'den Şeyh Hasîb Efendi Tekkesi'nde, babası Edirneli Şeyh Abdullah el-Hâdî Efendi'nin yanında medfundur. Büyük bir aşk cezbesi hâlinde ve daima zikir etmesinden hadîs-i şerîfin sırrına mazhariyetle kendisine "Deli Rif'at" derlermiş.

Attâr Şükrü Efendi: Tophane nazırı Zeki Paşa'nın kardeşidir.

Ayakapılı İbrahim Edhem Efendi merhum: Bahriye kolağalarındandır. İclaliye Zırhlısı çarkçıbaşısıydı. 1308'de göçtü, Eyüp Yavedud Kabristanı'nda sırlıdır, taşı yoktur.

Muhyiddin Efendi, tomarında Atâ Efendi için şu notu düşer: "Zamanında o kadar serkeş ve tulumbacı kıyafetinde bir hayta ve cahil herifi tarikatta güzel istikamet ve sebat göstermesi mahza Kılıççı Şeyh merhumun kerâmâtındandır... Çok kimsenin kaldıramayacağı yükleri kendisi kolaylıkla kaldırdığı, tekkenin inşasında bizzat çalıştığı ve pehlivan yapılı bir zat olduğu için kendisine Hammâlî Atâ Efendi de derlerdi. Abdest almak için kullanılan büyük musluk taşını birden kucaklayıp yerine oturtmuş ve herkesi hayrette bırakmıştı." Atâ Efendi'nin evlâdı olmadığından halifesi Râşid Efendi posta geçer. Revnakoğlu'ndan tekkeyi takip ediyoruz (143:174):

Tekkenin şeyhliği ekber ve erşed hulefâya meşrût olduğundan Atâ Efendi'nin irtihaliyle meşihat halifesi Mustafa Râşid Rahmi Efendi'ye kaldı. Râşid Efendi'nin Bahriye Nezareti mümeyyizlerinden bulunması münasebetiyle vekil olarak yerine Şeyh Atâ Efendi nukabâsından ve Kılıççı Tekkesi şeyhi Saçlı Süleyman Sıdkı Efendi (Saraç) halifelerinden Çorbacı Rıza Efendi şeyhlik vazifesini gördü. Bu Şeyh Rıza Efendi'nin Kılıççı şeyhi Arif Efendi'ye de bazen vekâlet ettiği de olmuştur.

Çorbacı Şeyh'in irtihalinden sonra Şeyh Râşid Efendi H.1295 tarihinde istihlâf eylediği Camcı İsmail Hakkı Efendi'ye kasr-ı yed ederek tekkenin şeyhliğini ona bıraktı. Varnalı Camcızâdeler soyundan olan Camcı İsmail Hakkı Efendi b. Mustafa tekkenin son şeyhidir. 1939 yılına rastlayan Zilhiccenin 7. cuma gecesi sabaha karşı göçtü. Edirnekapı dışında İbn Kemal'in arkasında yatıyor. Pek sakin, halûk, halim, latifeden hoşlanır, mahcup, güler yüzlü, ehl-i hâl bir zattı.

Edirnekapı Orta Bağ'da İbn Kemal'in arka taraflarında etrafı betonla çevrili küçük toprak mezar. Baş ucunda mistarsız beyaz mermer üstünde acemice bir talik ile: "Hû - Said Çavuş Dergâhı şeyhi İsmail Hakkı. 7 Zilhicce 1357-15 Kanun-ı sani 1939

Tekkenin zakirleri: Meşhur Yaşar Baba, Yeni Cami müezzini Hafız Ali Efendi; peyrevi Karagümrüklü Hacı Şeref Bey'di. Yaşar Baba burada zakirbaşı olduğu gibi bir müddet kıyam reisliği de etmiştir, sonra Terlikçi Mehmed Efendi geldi.

Vâlide Medresesi

Tekrar Darüşşafaka Caddesi'ne dönüyor, Benlizâde Mektebi'nin önünden ilerliyoruz, biraz ileride dört yol ağzından solda Muallim Yahya İlkokulu'nu görüyoruz. Burası eskiden Vâlide Medresesi'ydi. (Atikali Mahallesi, 1377 ada, 24 parsel)

Darüşşafaka Caddesi'nden Çarşamba Caddesi'ne geçerken büyük bir kısmı günümüze intikal etmeyen medreseler bolluğunun içine gireriz.

Bunlardan biri Revnakoğlu'nun dosyalarında yer almayan 15 odalı bir mescitli Vâlide Medresesi'ydi. Mahpeyker Kösem Vâlide Sultan'ın adını taşısa da medresenin ilk banisi 1585'de vefat eden Özdemiroğlu Osman Paşa'ydı. Bir vakfiye ile Kösem Sultan bu medreseyi ihya etmiş, "Vâlide Medresesi" adı ondan kalmıştı. Medrese 1914'te yeniden yapıldı, bugüne kadar da o hâliyle devam etti.

Bu okul daha önce "60. İlkokul"du.

1948'de isimleri numarayla kayıtlı okulların adları bulunduğu mahalle veya tanınmış şahsiyetlerin adları verilerek değiştirildi:

Fatih kazası okulları: Hacı Arslanbey (11); Şehit Niyazi Bey (12); Fatih (13); Gülcamii (14); Yavuzselim (15); Fethiye (16); Muallim Naci (17); Ali Kuşçu (18); Hırkaişerif (19); Hattat Rakım (20); Silivrikapı (21); Hoca Sadettin (22); Hekimoğlu Alipaşa (24); Davutpaşa (25); Karagümrük (27); Kocamustafapaşa (28); Uzunyusuf (30); Çapa (31); Topkapı Maltepesi (34); Akşemsettin (40); Yedikule (43), Aksaray (45); Mevlanakapı (50); Şehremini (51); Samatya (52); Atikali (53); Katipçelebi (54); Eğrikapı Ulubatlı Hasan (55); Saraçhanebaşı (56); Kazlıçeşme (58); Fatih Yahyaefendi (60); Fatih Hayriefendi (62); Cibal (63); Tayyareci Fethi (64); Yusufpaşa (65); Molla Gürani (67); Nişancı Mehmetpaşa (68)

Eminönü kazası okulları: Mahmutpaşa (1); Cankurtaran (2); Kadırga (3); Büyük Reşitpaşa (4); Bayezit (5); Vezneciler (6); Süleymaniye (7); Mimarsinan (8); Şehzadebaşı (9); Koca Ragıppaşa (10); Hocapaşa (41); Küçükpazar (42); Sultanahmet (44); Balipaşa (47); İbrahim Müteferrika (48); Alemdar (49); Cevriyekalfa (59); Kumkapı (61); Nuruosmaniye (66)

Eyüp kazası okulları: Rami (33); Hacialipaşa (35); Eyüp Merkez (36); Defterdar Ebussuut (37); Eyüp Nişanca (38); Eyüp Otakçalar (39); Eyüp Çömlekçiler (46); Tantavi (57)

Beyoğlu kazası okulları: Halıcıoğlu Hoca İshakefendi (1); Sütlüce (2); Kasımpaşa Kadımehmet (3); Kasımpaşa Piyale (4); Kasımpaşa Cezayirli Gazi Hasanpaşa (5); Pirireis (6); Hacıhüsrev yatı okulu Okmeydanı Halil Rifatpaşa (7); Güzelce Kasımpaşa (8); Kasımpaşa Süruri (10); Evliyaçelebi (11); Firuzağa (12); İnönü (13); Feriköy (17); Hasköy (21); Taksim (29); Çukurcuma (31); Cihangir (32); Galipdede (35); Tophane (37); Mecidiyeköy (42); Şişli 19 Mayıs okulu (43); Talatpaşa (44); Beyoğlu İstiklal (45); Hürriyetiebediye (46); Kuledibi (47); Okçumusa (48); Kurtuluş (49); Mahmut Şevketpaşa (53); Parmakkapı (58)

Bu tarihten de sonra da bu okullar ilk okul ve orta okul olarak isimlerini bazen birkaç defa değiştirdi.

Kovacı Dede Camii

Yavuz Selim Ortaokulu'nu geçince biraz ileride aynı hizada Kovacı Dede Camii ve haziresi önündeyiz.
(Atikali Mahallesi, 1373 ada, 17 parsel)

Fatih devri Halvetî şeyhlerinden Kovacı Dede (Şeyh Şücaeddin Halvetî) tarafından zaviye olarak yaptırılmış, şeyh efendi vefat edince de zaviyesinin mihrabı önündeki türbeye gömülmüştü. Gazi Evrenos soyundan gelen Vardarî Şeyhzâde Şeyh Mehmed Efendi (ö. H.1075, M.1664-65) tarafından minber ilâvesiyle mescide dönüştürülen yapıya, IV. Mehmed zamanında bir de medrese ilâve edilmişti.

Geçen yüzyılın başlarında, 1914'te ahşap medresenin on bir hücresi hâlâ ayaktaydı. Daha sonra büsbütün harap olup yıkılmış, sade minaresi ayakta kalabilmiş bu erken devir hatırasının karşısında Şeyhülislâm Yahya Efendi ve Şeyhülislâm Zekeriya Efendi'nin medreselerinin de bu tarihlerde sade arsası kalmıştı. Bu iki şeyhülislâmın mezarları da Draman'a giden dar yolu genişletme çalışmalarında ortadan kaldırılmıştı.

Revnakoğlu notlarında Kovacı Dede, *Hadîka*'dan istifadeyle şöyle yer bulur (162:396):

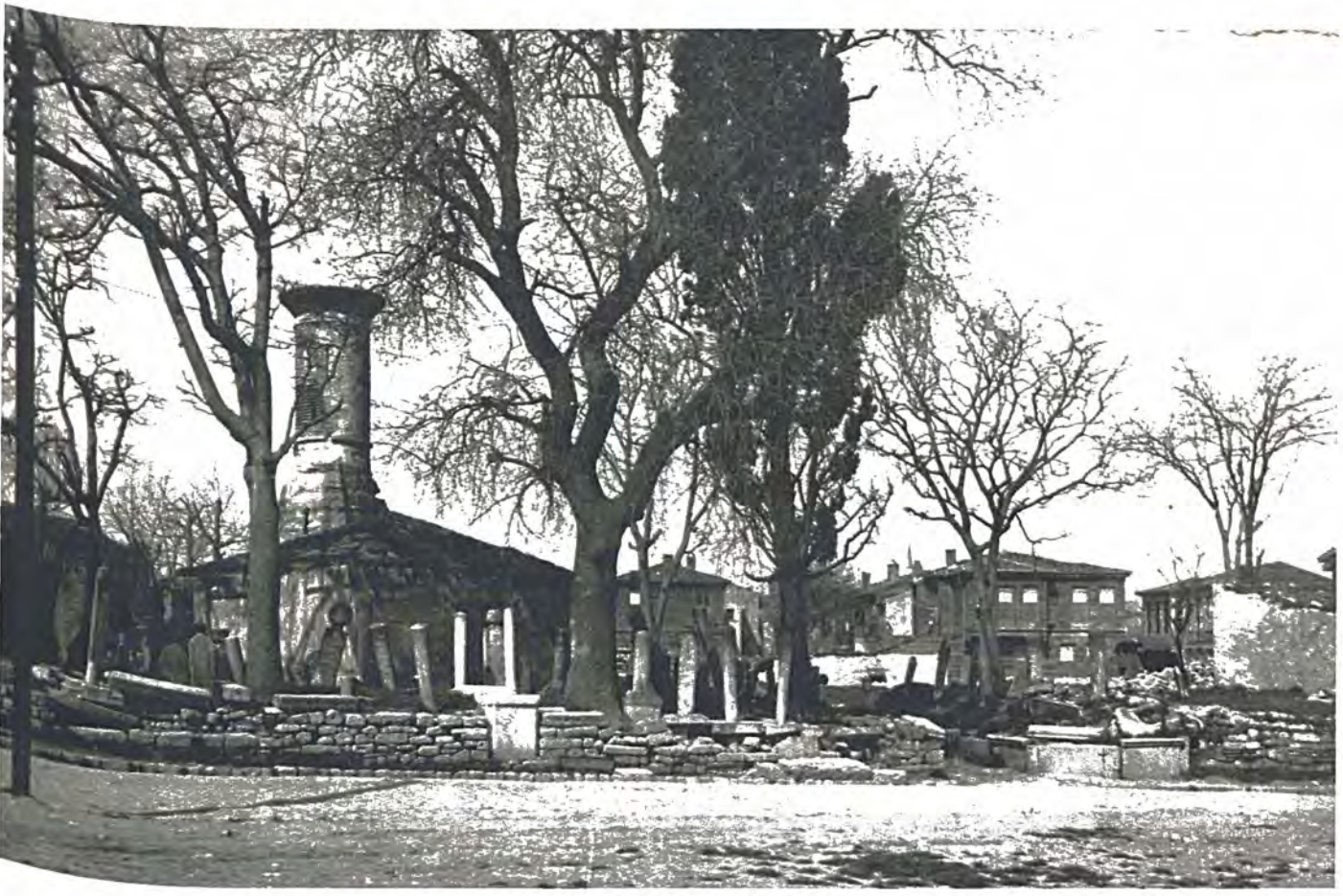
> Kovacı Dede, Fatih devrinin büyük sofilerindendir. Zamanının Halvetiyye şeyhleri arasında manevî kemali ve cezbesiyle geniş şöhret yapmıştır. Kendisine "Şeyh Sevindük" de denilir; asıl ismi "Şeyh Şücâüddîn-i Halvetî"dir. Sultan II. Beyazıt zamanına kadar yaşamış ve H.900 (M.1494-95)te vefat ederek Çarşamba'da kendi ismi ile bilinen mescit ve tekkesinin haziresinde hususî türbeye gömülmüştür. *Târîh-i Osmânî* isimli yazma eserde "Şeyh-i müşârünileyhin merkad-i şerîfleri İstanbul'da ise de semti kayden müsbet değildir" denilmesi tamamıyla yanlıştır.
>
> Şimdi yalnız boş arsası görülen Kazasker Mustafa Efendi Medresesi'nin karşısındaki Kovacı Dede Mezarlığı'nda Şeyhülislâm Ankaralı Mehmed Emin Efendi, ulemadan Vardaryeniceli Şeyhzâde Mehmed Efendi, Manyasîzâde Refik Bey gibi tanınmış simaların da medfun bulunduğu görülmektedir. Kovacı Dede'nin vefatından sonra bu tekkede Merkez Efendi'nin bir müddet şeyhlik ettiği rivayet olunur.

Kovacı Dede
(Sevindik Dede)

Meşhur Türk Hukukçuları'nda Kovacı Dede haziresinde medfun Manyasîzâde Refik Bey vesilesiyle yer alan aşağıdaki iktibasta Kovacı Dede haziresi ve karşısındaki medreselerin vaziyetine temas edilir (139:260):

> Kovacı Dede Mezarlığı denmekle maruf olan bu kabristanda Fatih Sultan Mehmed'in kovacıbaşısı da gömüldüğü için onun ismine izafe edilmiştir. Mezarlık vaktiyle çok genişmiş, burada bir de cami varmış ki hâlen yıkık, harap minaresinin gövdesi durmaktadır. Bu mezarlığın karşı tarafında Şeyhülislâm

Kovacı Dede Camii 1939'da
(Encümen arşivi)

Zekeriya ve Yahya Efendilerin mezarları bulunmaktaymış. Fatih Camii'nden gelip Çarşamba'ya giden dar yol, Kovacı Dede Mezarlığı ile şeyhülislâmların gömülü bulunduğu etrafı duvarla çevrili mezarlığı birbirinden ayırırmış. Bilâhare yolu genişletmek için Zekeriya Efendi ile Yahya Efendi'nin mezarları yıkılmış, yola kalbolmuş. İnsafsız kazmalar bu iki güzide âlimin mezarlarını hâk ile yeksan etmişler. O civarın kadirşinas halkı şeyhülislâmlarının mezarlarının yıkılmaması için amelelere bir müddet mani olmuşlar, hatta söylenenlere göre mazbata da yapmışlar, İstanbul valiliğine, Ankara'ya göndermişler, fakat hiçbir makam bu itirazları nazarıitibara almamış. Mezarlar yıkıldıktan sonra halk, şeyhülislâmların mezarlarından çıkan kemik parçalarını toplayıp yolun karşı tarafındaki Kovacı Dede'nin mezarının yanı başına gömmüşler, bu sebeple her iki şeyhülislâmın mezarlarından iz dahi kalmamıştır. Asâr-ı Müfîde Kütüphanesi tarafından 1334 senesinde çıkarılmış bir kitapta Yahya

Kovacı Dede Camii haziresi (Belediye arşivi)

Kovacı Dede Camii haziresi (Belediye arşivi)

Efendi'nin mezarında şu kitabenin mevcut olduğunu yazmaktadır: "Sâbıkan üç defa şeyhülislâm olup sadr-ı fetvâda iken vefat eden merhûm ve magfûrun leh Yahya Efendi rûhıyıçun el-fâtiha, sene 1053."

Kazasker Mustafa Efendi Medresesi

Kovacı Dede Camii'ni geçince yine Darüşşafaka Caddesi'ne bakan aynı hizada Kazasker Mustafa Efendi Medresesi arsası önündeyiz. (Atikali Mahallesi, 1372 ada, 1 parsel)

Bu yazıların yazıldığı sırada uzun zamandır arsa olarak kalmış yerine medrese, Kovacı Dede Vakfı tarafından yeniden yapılıyordu. Medresenin banisi Kazasker Mustafa Efendi'dir, kendisi Şeyhülislâm Esîrî Mehmed Efendi'nin kardeşiydi. H.1098 (M.1686-87) de vefat ettiğinde medresesi avlusuna gömülmüştü. "Ede Allah, Mustafa'ya cennet-i adni makâm" tarihini Müstakimzâde düşürmüştü. 1918'e dokuz odasıyla erişebilen medrese az sonra büsbütün yıkılarak ortadan kalktı.

Medresede bir zamanlar şöhretli müderrislerden Sultanselimli Şehrî Şakir Efendi ders veriyordu. Revnakoğlu, Şeyhülislâm Musa Kâzım'ın da hocası olan bu âlime dair şu kayıtları düşer (158:129,278,286):

> Musa Kâzım... Sultanselimli Şakir Efendi diye bir isim duyuyor, hemen ona koşuyor. Şakir Efendi o zamanlar Fatih Çarşamba Caddesi üzerinde Halvetiyye'den meşhur Kovacı Dede Tekke ve türbesinin yanındaki Kazasker Mustafa Efendi Medresesi'nde ders okutmaktadır. Önündeki kitap Teftâzânî'nin *Akâid Şerhi*. Musa Kâzım'ın derse oturduğu günde ele alınan konu zat, sıfat bahisleri. Hoca bunları açıklıyor. Musa Kâzım bakıyor ki Şakir Efendi derya gibi insan, takriri erişilir şey değil, ifadesi dehşet saçıyor, meselenin birini çözüp birine giriyor, anlatma tarzı çok üstün...
>
> İstanbullu Şehrî Hafız Şakir Efendi (158:277-78, 282,286-87) "Sultanselimli Hafız Şakir" diye maruftur. Sultanselim'de Çukurbostan'ın karşı sokağındaki evi hâlâ duruyor. 93 Harbi'nde İstanbul talebe-i ulûmundan birkaç tabur teşkil ederek harbe iştirak eylemiştir. Kendisi Kocamustafapaşa'da Küçük Efendi Tekkesi şeyhi Reîs-i kurrâ Şeyh Mehmed Galip b. Mehmed Emîn el-Kâdî'den mücâzdır. Şeyhülislâm Musa Erzurumî Kâzım Efendi başta olmak üzere ders hocaları ve ulema arasında okuttuğu talebeden en çok âlim ve meşâhîr yetişmiş bir insandır. Meşhur Tokatlı Kemerlinin Şakir Efendi Hoca, bu Hafız'ın şakirtlerindendi, ikinci tertipte icaze alanlardandır. Son zamanlarda kendisine Mısır mevleviyeti verilmişti, bunun atiyyesi olarak Mısır'dan kendisine gönderilen üç bin liranın mühim bir kısmını fakir talebeye ve tanıdıkları arasında ihtiyacı olanlara dağıtmıştı.
>
> Bir gün kendisine "Bu kadar şöhretin var, hiç telifatın yok!" demişler. "Nasıl yok? Ben yüzlerce adam telif ettim!" demiş. Yaşlılığında pek kalenderleşmiş, laübali mizaç olmuştu. Çarşamba pazarında dolaşır, hemen her gece Mehmed Ağa Câmi'-i şerîfi civarındaki Defterdar İbrahim Efendi Medresesi'ne

gider, yaşlı müderrislerle, taze mollalarla sabahlara kadar sohbet ederdi. Kendisini Merzifonlu Mustafa Tahsin Efendi Hoca lahde koymuştur.

Sultanselimli Büyük Şakir Efendi çok basit giyinirdi. Uzaktan gören, kendisini esnaftan veya köyden yeni gelmiş bir kimse sanırdı. Kırmızı kuşak sarıp fasona nevinden yünlü bol şalvar giyerdi, intizamsız bir sarık sarardı; cübbesi abadandı, daima sırtında zembil ile gezerdi. Fıkıhta, hikmet ve mantıkta, edebiyât-ı Arabiyye'de, hele menus olmayan nadir lügatlarda çok geniş bilgisi vardı, bunları ebcet gibi ezber okurdu, akıl ve nakil ilimlerin hepsinde behresi vardı. Derslerine uzak yerlerden talebe gelirdi. Bahçekapısı'nda Hamidiye Medresesi'nde oturan mollalar, yol üstünde ve çevrelerindeki Beyazıt ve Süleymaniye'yi bırakıp Hoca Şakir Efendi'nin derslerinde bulunmak için Fatih'e kadar yürürlerdi. Talebesi arasında başka hocalardan okumuş yaşlı kimseler hatta yeni icazet almış taze mollalar da bulunurdu. İlk icazesi 1301'dedir, ikincisi 1307-08, üçüncüsü 1311-12 yıllarındadır.

Elliye yakın telifatı olan, son ders vekili Düzceli Çerkeszâde Zâhid el-Kevserî'nin *Makâlâtu'l-Kevserî*'sinde ve benim gördüğüm ilmiye icazelerinde babasının adı "Halil Efendi"dir ve Safranboluludur. Batumlu olduğu hâlde Ödemişli diye bilinen Fatih dersiamlarından Hacı Abdullatif Efendi, bu Hafız Şakir Efendi'den mücâzdır. Son Kadıköy müftüsü Vanlı Zekeriya Efendi de bu Hacı Abdullatif Efendi'den icazet almıştı. Merhum Edhem Rumi Balkan da Sultanselimli'den okumuştur.

[Mezar Taşı:] Hüve'l-Bâkî: Fatih dersiamlarından İstanbulî el-Hâc Hafız Ahmed Şakir Efendi'nin ruhuna el-Fâtiha. Fî 23 Ramazân-ı şerîf 1315.

Sultanselimli Hafız Mehmed Şakir Efendi (Büyük) Reis-i kurrâ İstanbullu Şeyh Mehmed Galip b. Mehmed Emîn el-Kâdî Efendi'den okumuş ve ondan icazet almıştır, o da Şeyh Süleyman b. Hüseyin el-Giridî'den icazetlidir...

Zekeriya Efendi Medresesi

Sağda Çarşamba Meydan Parkı'nın bulunduğu alanda Zekeriya Efendi Medresesi vardı. Medresenin bir kısmı Fatih Kız Anadolu İmam-Hatip Lisesi'nin avlusuna uzanıyordu.

1592'de yaptırılan medresenin geçen asrın başlarında geriye kalabilen haziresindeki türbede Rukiye Hanım (ö. 1034), Şeyhülislâm Zekeriyya Efendi, oğlu Şeyhülislâm Yahya Efendi (ö. 1643) ve Rumeli kazaskeri Vişnezade İzzetî Mehmed Efendi medfundular. Ne türbe ne medreseler kaldı, geçen asırda düzlenmiş, etrafı duvarla çevrilip malzeme deposu olarak kullanılan arsada diğer mezarlardan bir iz kalmadı. Zekeriya ve Yahya'nın buradaki mezarları (56:276) 1945 yılında Edirnekapı'ya kaldırıldı.

31 Ekim 1956'da yapılan İstanbul Belediyesi Tarihî Merkadleri Islâh İlmî Encümeni toplantısı karar metninde şu ifade yer alıyordu (79:175):

> Maruf Şeyhülislâm Zembilli Ali Efendi ile çok güzide bir şair olan Şeyhülislâm Yahya Efendi ile pederi Şeyhülislâm Zekeriya ve yeğenleri Vişnezâde Mehmed Efendi'nin hazireleri Çarşamba semtinde Kovacı Dede Mezarlığı yanındaydı. Çok mühim ve tarihî bir şahsiyet olan bu zevat için Fatih'in kovacıbaşısı olan ve İstanbul fethinin 500. senesi münasebetiyle bu enstitü tarafından mezarı ihya ve ıslâh edilen bu mübarek zatın kabri yanında (temsilî) bir mezar yapılması encümenimizce takarrür etmiş ve bu işi Çemberlitaş'ta Anıtlar Derneği İstanbul şubesi deruhte etmişti. Fakat Zembilli Ali Efendi'nin Zeyrek'teki makberesi kısmen ıslâh edilmişti, bu defa mezkûr dernek şubesinden alınan cevapta bu sene belediyeden tahsisat alınamadığı cihetle bu işlerin gelecek seneye bırakıldığı bildirilmiştir. Şeyhülislâm Yahya Efendi'ye ait temsilî mezarın önümüzdeki malî seneye bırakılması muvafık ise de...

Aynı encümen 11 Ağustos 1956'da da (112:265) "Çok maruf Şair Şeyhülislâm Yahya Efendi ile babası Şeyhülislâm Zekeriya ve yeğenleri Vişnezâde Mehmed Efendilerin Darüşşafaka Caddesi'nde kaybolan mezarlarının temsilî bir şekilde Kovacı Dede Mezarlığı'nda yapılması" isteklerinin hâlâ yerine getirilmediğini söylüyordu!

Şeyhülislâm Yahya Efendi için düşünülen bu temsilî mezar hiçbir zaman yapılamadı.

Lokmacı Tekkesi (Re'fet Efendi Tekkesi)

Darüşşafaka Caddesi'nden sağa Lokmacıdede Sokağı'na dönüyoruz, karşımıza Lokmacı Tekkesi (Re'fet Efendi Tekkesi) çıkar. (Balat Mahallesi, 1913 ada, 8 parsel)

Revnakoğlu notlarında tekkenin şeyhleri müstakil olarak ele alınır, oradan toplayarak aktarıyorum (197:3-7):

Sebzehane kâtibi Mahmud Efendi'nin yaptırmış olduğu Oymakapı Mescidi (Sebzehane kâtibi Mahmud Efendi Mescidi), Keçeci Şeyh Hafız Ali Efendi'nin ilk şeyh olarak posta oturmasıyla Şa'bânî tekkesine çevrildi. Tekke adını cemiyet günlerinde (cuma) verilen lokmadan aldı. Buranın bir diğer adı da 5 Şubat 1874 (17 Zilhicce 1290) tarihinde vefat eden mütevellisi Hasan Re'fet Efendi (Re'fet Molla)dan dolayı "Re'fet Efendi Tekkesi"ydi.

Mevlid ayından berat kandiline kadar her hafta zikir günü bu tekkede mukabeleden önce mevlid okunur ve hatim indirilirdi.

Tekkenin ilk üç şeyhi Kuşadalı'nın halifeleriydi. Sırasıyla 1855-56'da ölen Şeyh Hafız Ali Efendi (Keçeci), 1856-57'de vefat eden Şeyh Hafız Mehmed el-Kırımî (Sahhaf) ve 29 Ağustos 1875 (27 Recep 1292) tarihinde göç eden Şeyh Ahmed İzzet Efendi posta oturdular. Hasanpaşa Karakolu civarında Yakup Ağa Camii'nde medfun olan Şeyh Hafız Mehmed el-Kırımî hariç tekkenin şeyhleri Lokmacı Tekkesi'ne gömüldü.

Bu tekkenin müdavimlerinden biri de Amiş Efendi'ydi. Abdülaziz Mecdî Efendi, şeyhi Ahmed Amiş Efendi'ye ait notlarında: "Ahmed Amiş Efendi bazen de Kuşadalı hazretlerinin telkîn-i ezkâra mezun buyurdukları müstesna ricâl-i ma'neviyyeden Keçeci Hafız Ali ve İzzet Efendilerin medfun bulundukları Çarşamba'da Lokmacı Tekkesi'ne giderek halka-i ezkârda bulunurlardı" demişti.

Şeyh Ahmed İzzet Efendi, eli öpülesi, duasını almaya gelinen gayet ihlâslı, mübarek bir kişi olarak tanınmış, hürmet görmüştü. Hastalıklı bir bünyesi olduğu için başka bir yere gidemiyordu. 1875'te vefat edince oğlu Bâb-ı âlî memurlarından Seyyid Hayri Bey şeyhlik makamına geçti. Lupus hastası olduğundan bazen kendisine kendisine Şûrâ-yı devlet azasından Salih Bey vekâlet ederdi. Salih Bey bir çarşamba günü vefat etmiş, önündeki çarşamba da Şeyh Hayri Efendi'nin vefatı vuku bulmuştu: 25 Safer 1311 (7 Eylül 1893)

Hayri Bey'den sonra büyük oğlu ve halifesi Şeyh Tevfik Bey (Hacı Tevfik Bey) posta çekildi. Kendisi de Bâb-ı âlî hulefâsındandı. Dahiliye kalemi mektubî müdüriyetine tayin olduğunda meşihat vazifesi memuriyetine mani tutulduğundan yerine vekâleten tarîk-i Şa'bâniyye hulefâsından Karasarıklı İbrahim Efendi 1901 Ağustosunda tayin olundu.

Şeyh Hayri Efendi'nin daha önce doğan ilk oğlu Mehmed Murad Bey, Vefa Lisesi'nden mezun olmuş, Bâb-ı âlî hariciye kâtiplerindenken vefat etmişti. Hayri Bey, 17 Kânûn-ı sânî 1944'te yanan Hayriye Lisesi'nin müdürü Sedad Bey'in annesinin babasıdır. Hayriye Lisesi, Bursa valisi Münir Paşa'nın konağıydı.

Revnakoğlu notlarına şunları da ilâve eder (197:3): "Babacığım rahmetlinin parti arkadaşlarından bulunan Tevfik Bey, Edirne mektupçuluğundan emekliydi. Son zamanlarda mescid-i şerîfin imamlığını yaptığından bir müddet sarık sarabilmişti. Meşhur Edirne müdafaasında mektupçuydu. 1942'de tekkesinde vefat eyledi."

Lokmacı Tekkesi türbesinde yer alan dokuz sandukanın bugün kime ait olduğuna dair kimsede ne malûmat ne de bir kayıt vardır. Revnakoğlu geçen asrın ortalarında bu meseleyi halleder (197:4,5,8):

> Bahçeye açılan müstakil kapıdan girilince en önde sağda birinci sanduka Salih Bey'in ve refikası Şerîfe Fatma İffet Hanım'a aittir. Salih Bey, Şeyh Ahmed İzzet Efendi'nin küçük oğludur. Onun yanında ortada en büyük sanduka babası Şeyh Ahmed İzzet Efendi'nindir. Sol yanında biraz geride Şeyh Hafız Efendi (beyaz destarlıdır) Yanında, duvara doğru bu sıranın son sandukası Kazasker Hasan Re'fet Efendi ve kardeşi.
>
> Sandukası önünde talik yazılı levhadan: "Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Bismillahirrahmânirrahîm. Kutb-ı aktâb-ı cihân vâkıf-ı sırr-ı subhânî Kuşadalı Şeyh İbrahim Efendi kuddise sırruhu'l-âlî hazretlerinin bendelerinden ve fukahâ-yı asrdan olup meclis-i tedkîkât-ı şer'iyye riyâset-i aliyyesi inzımamıyla bilfiil Rumeli kazaskeri iken irtihâl-i dâr-ı bekâ eden merhûm ve magfûrun leh es-Seyyid el-Hâc Hasan Re'fet Efendi'nin rûh-ı şerîfleriyiçün el-fâtih, sene fî 17 Zilhicce 1290"
>
> Türbede sandukası önündeki levhadan: "Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî - Sudûr-ı izâmdan merhûm el-Hâc Hasan Re'fet efendi hazretlerinin kerîme-i muhteremeleri ve icra cemiyeti şubesi azasından izzetli Salih Beyefendi halîlesi tarîkat-ı aliyye-i Şa'bâniyye'den Fatma İffet Hanımefendi rûhıyıçun el-fâtiha, sene 13 Şaban 1295."
>
> Solundaki sandukada Şeyh Hayri Efendi'nin vâlidesi Havva Hanım ve refikası Saîde Hanım yatmaktadırlar. Kadri ve Ali Beylerin yanında da Şeyh Hayri Efendi'nin diğer oğlu mektubî kalemi hulefâsından Murad Bey medfun bulunuyor.
>
> Arkada iki sandukanın soldan birincisi Şeyh Hayreddin Efendi'ye aittir. Sağında kardeşleri Kadri ve Ali Beyler yatıyor bir sanduka içinde. En arkada çökmüş küçük sanduka tekkenin son şeyhi merhum Tevfik Bey'in küçük kızı Fıtnat'ındır."

Tevfik Bey'in daha önce sandukası önünde bulunan talik yazılı levha, şimdi mescidin duvarına asılı; "Hû - Bismillâhirrahmânirrahîm Lâ ilâhe illallâh Muhammedün resûlullâh. el-Mü'minûn lâ yemûtûne bel yentekılûne. Kutb-ı aktâb-ı zamân Kuşadalı es-Seyyid eş-Şeyh el-Hâc İbrâhim Efendi kuddise sırruhu'l-âlî hazretlerinin halîfeleri allâme-i asr âsitâneli es-Seyyid eş-Şeyh Ahmed İzzet Efendi kaddesallâhu sırrehu hazretlerinin kabr-i şerîfleridir. El-fâtiha. Velâdetleri 17 Şevval 1217 Çarşamba, irtihalleri 27 Recep 1292 pazar" yazıyor.

Şa'bânîlerde Türbe Ziyareti: Şa'bânîlerde bilhassa bayramlarda türbe ziyareti bir usul içinde yapılırdı.. Revnakoğlu notlarında bunun teferruatına da rastlıyoruz (231:332-36):

"Tekke içinde yatan hazret-i pîrin veya ikinci pîrin yahut tarikat büyüklerinden birinin, tekkeyi yaptıran zatın, o makamdan gelip geçen şeyh efendilerin, belli başlı halifelerin, kıdemli dede veya mensuplardan bazısının yattığı türbe, bayram namazlarından sonra toplu bir hâlde ziyaret olunur. Namazdan çıkılınca bu ziyaret başlar, o bitmeden hiçbir iş yapılmaz. Şeyh efendi gelir, türbenin ziyaret penceresi önünde boyun keser, duraklar, fâtiha eder, fâtiha içten okunduktan sonra edeple orayı bırakır, türbe kapısının ağzında durur, ileriye geçmez. Gelenler, şeyh efendinin elini öpüp içeriye girerler ve sandukaların etrafında sıraya dizilirler. Gelenler tamam olunca şeyh efendi kendi başına vird-i Yahyâ'ya başlar ve kimse iştirak etmez, sadece dinler ve sükûnetle takip eder. Şeyh efendi sonuna kadar açıkça okur, esmâü'l-hüsnânın kısmına gelince daha ağır, daha yavaş okumaya başlar ve her ism-i şerîfin sonunda bir puan konulmuş gibi durur ve susar. Dinleyenler işitilecek kadar "celle şânuhu" derler. Şeyh efendi tekrar esmâullâhtan birini okur, yine etraftan duyulacak şekilde "celle şânuhu" denilir, bu şekilde karşılıklı olarak sıra ile tekrarlanıp gider ve esmâu'l-hüsnânın okunması biter, sonra şeyh efendi fâtiha eder, fâtihaları herkes içinden okur ve boyun keserek türbeden çıkar. Gelirken ve ayrılırken tarikat usulünce karşılıklı el öperek musafaha da edilmiş olduğundan bu ziyaret toplantısı aynı zaman da ihvan arasında bir muayede (bayramlaşma) sayılır."

Şa'bânîlerde Mukabele: İstanbul Şa'bânîlerinde, bilhassa Nasûhiyye kolundan gelenlerde tevhîdhanenin ortasında mihraba yakın tarafta ve halka hâlinde zikre oturulur, kenarlara, duvar hizasına oturulmaz. Postnişin halkanın içinde bulunur ve minberin kapısı önüne rastlayan taraftadır. Sağını misafir şeyhler teşkil eder. sol başına zakirler, hafızlar ve tekkenin mensupları oturur, maksurelerde ziyaretçiler, misafirler bulunur. Revnakoğlu notlarında Şa'bânî tekkelerinde haftanın zikir günü yürütülen ayin teferruatlı bir şekilde anlatılır (231:13-31):

Namazdan sonra halka hâlinde otururlar. Şeyh efendi e'ûzu ile fâtiha-i şerîfeyi duyulacak şekilde ağır ağır kendi başına okur, sonunda "İnnallâhe ve

melâiketehu..." âyet-i celîlesine geçer, bunu da kendisi okur. Bitirdiği zaman "Ve sellimû teslîmen allâhümme..." diyerek âyet-i kerîmenin sonu ile salavât-ı şerîfenin başını birleştirir ve hemen beraberce iştirak edilir. Okunulan bu salât, Kâdirî evrâdında görülen "...abdike ve nebiyyike ve habîbike" şeklinde devam eden salât-ı ümmiyedir. Üç, beş veya yedi defa bir ağızdan tekrar edilir. Bitiminde "subhânallâh" diyecek kadar durulur, arkasından "Küllemâ zekerake ve zekerehu'z-zâkirûn"a girerler ve yine cumhurla (beraberce) sonuna kadar okunulur. Bu da tamam olduktan sonra şeyh efendi e'ûzu besmele ile "Fa'lem ennehu lâ ilâhe illallâh" der ve bunu gayetle ağır olarak üç defa tekrar eder, aralarında duraklar. Üçüncüye geldiği zaman musikide karar vermeye benzer bir şekilde perdesini yavaş yavaş düşürür ve dindirir, yine bir "subhânallâh" diyecek kadar durulur. Kelime-i tevhîdin dördüncüsüne geçişte söyleniş tarzı değişir, her tarikatta meydan açılırken oturulduğu yerde okunması âdet olan düz tevhîd hâline girer, buna herkes katılır; bir tonda, bir seste bir hayli uzayıp gider. Bu şekilde umumî tevhîd başlamış olur.

Zikirde bulunanların sayısına, şeyh efendinin zevkine ve tensibine göre tevhîd-i şerîf perde perde hızlanır, yükselir ve bir ahenk içinde ara vermeden topluca yürür. Şeyh efendi zikri kesmek istiyorsa tevhîd gulgulesinin üstüne çıkan yüksek bir sesle âdeta haykırırcasına "illallâh" der, tevhîd-i şerîf hemen durur. Dinlenmeyi ve dindirmeyi sağlamak için zakirlerden birisi veya bir istekli durak okur. Bu durak tek duraktır, bir kişi tarafından okunur. Bu durağın kendine mahsus çok ağır bir tavrı vardır, okunuş tarzı pek sanatlıdır, miraciyeye biraz benzer, nağme içinde nağme göstererek devam eder. Bunun meydana getirdiği ilâhî akisler tevhîdhaneyi doldurur ve herkes gönlünü vererek durağı görülmeye değer bir huzur ve huşu içinde sonuna kadar dinler.

Durak bu suretle karara varıp tamamlanınca şeyh efendi ism-i celâle geçer yahut ism-i celâl açmasını misafir şeyhlerden birine teklif eder. Bu her tarikatta bu usuldedir, fakat yapılması şeyhin isteğine bağlıdır.

Şeyh efendi duraktan sonra isterse ism-i celâle girmeden doğrudan doğruya darb-ı esmâya başlar yahut bunu ism-i celâlin sonunda yapar. Darb-ı esmâya giriliyorsa zikir halkası biraz daha toplanır ve sıklaşır. Şeyh efendi iki elini dizleri üstüne veya yere vurarak önce ağır ağır sonra sıklaşan fasılalarla darb-ı esmâyı açar. Şa'bânîlerde her hafta ayağa kalkılması âdet olmamıştır, bir başka şekilde zikir tarzı da bu tarikatta mevcut olmadığından darb-ı esmâ çok defa uzun sürer. Sesler, hareketler gittikçe artar, hızlanır, sonlara doğru kalbe dökülür, bir süre de böyle gider. Zakirler toplu hâlde birbirinin peşine ve zikrin usulüne uygun olarak ilâhî ve şuul okurlar, arada bir taksim ederler. Zikrin, zikir zevkinin en coşkun, en olgun yeri burasıdır. Halkada bulunanları hatta dışarıda ve uzakta seyre dalanları gönlünden yakalar, cezbeye sürükler, insanın gözü dünyayı görmez olur. Herkes kalp âlemine dalmıştır.

Bu şekilde devam etmekte olan darb-ı esmâ zikri şeyhin kesmesiyle sona erince zakir veya hafızlardan sesi güzel bir zat aşr-i şerîf okur, o da sessiz sedasızca, hareketsiz, huzur içinde dinlenilir. Sonunda okuyan kimse fâtiha demez, efendiye bırakır. Bunun üzerine efendi veya zakirbaşı yahut efendinin "Buyurun!" diye dua etmesini istediği misafir şeyhlerden biri kısaca bir dua eder, sonunu yine efendiye verir, efendi fâtiha der yahut aşr-i şerîfi okuyan zata fâtiha etmesi için işarette bulunur, o zat teberrüken fâtiha eder. Herkes fâtihayı içinden okur, netice eller yüze sürülür. Efendi isterse kısa bir gülbank çeker ve sonunda yüksek sesle "Tekabbel minnâ bismike yâ Allah hû" der ve hemen karşılık görür. Orada ne kadar insan varsa hepsinin elleri çaprazlama olarak omuzları başında "tekabbel minnâ"nın sonundaki "hû" sesine daha yüksek bir perdede bir ağızdan katılırlar. Her tarafı kaplayan bu toplu haykırış son soluğa kadar perde perde uzayıp kesildikten ve tamamıyla dindikten sonra şeyh efendi oturduğu yerden umuma hitaben "es-Selâmu aleyküm" der. Bu sefer eller göğüstedir yahut sadece sağ el göğüs üstüne konulur, hep beraber boyun keserek şeyhin sesi tonunda ve aynı perdede "Ve aleykümü's-selâm" derler, hemen yüzlerini yere koyarlar, yer öpülüp kalkılır ve tevhîdhaneden çıkılır, böylece iki saat kadar süren mukabele sona ermiş olur. Fakat her tarikatın adabından olduğu gibi kapıdan dışarıya geri geri, yavaş yavaş çıkılması; şeyhler, halifeler ve mensuplar arasında kıdem sırasına riayet olunması mutlaka şarttır, buna daima dikkat edilir, bu usul aslâ bozulmaz.

Her tekkede olduğu gibi zikirden çıkanlar isterlerse dinlenmek için dergâhın hususî odalarında kahvelerini cünbüşlenerek (içerek) bir müddet sohbet ve istirahat ederler ve sonra dergâhtan ayrılırlar.

Şa'bânîlerde Darb-ı Esmâ: Revnakoğlu bir başka notunda Şa'bânî ayini esnasında çekilen "darb-ı esmâ"yı açar (231:434-39):

Şa'bânîlere mahsus derunî bir zikirdir, "ism-i darb" da denilir. Kâdiriyye ve Veysiyye'den olanlar da yaparlar. İsmullah (Allah adı) çekilirken kalpte yaptığı tesir ve tecelliler dolayısıyla aşka kapılıp sine dövüldüğü için bu isim verilmiştir. Mecazî, tasavvufî bir mana taşır. Açık Türkçe ile "esma vurma" diyorlar.

Darb-ı esmâ oturulduğu yerde halka hâlinde yapılır. Her ayın başlangıcında olduğu gibi cumhurla başlayıp biten düz kelime-i tevhîdin sonunda veya onun bitiminde çekilen kuûd ism-i celâlinden sonra başlar. İki heceye bölünerek söylenilen "Allah" lafz-ı şerîfi yavaş yavaş hızlanır ve kalbe dökülerek ahenk ve intizam içinde devam eder. Hareketler vecd vericidir. "Allah" lafzında eller birbirine tokmak gibi sımsıkı kavuşmuş, bazılarında açık olarak, dizler üzerinden göğüs istikametine doğru bir ileri bir geri gidip gelmededir. Öne doğru hafif tertip eğilip doğrulan vücut da bu hareketlere aynı şekilde iştirak eder. Bu suretle eller vücutla birlikte devamlı, intizamlı ve çok ahenkli bir tarzda hareket hâlinde olur. Dıştan görünüşü bir bakıma metotlu kürek

çekme talimlerine benzer. Bu el ve vücut hareketleri başladığı gibi kalmaz, zikir seslerinin gittikçe artan, yükselen tonajına uygun bir şekilde hızlanır, sıklaşır. Ses perdesi daha dolgunlaşır, artık zikrin manevî zevkine girilmiştir.

Darb-ı esmâ çok neşe verici bir gönül safası ve ruh kaynaşması içinde coşkunluğun son derecesini bulur. Herkes vahdetin tadına dalmış, ruh ve gönül birliğine varmıştır. Bu sıralarda daha çok hızlanan ve durmadan tekrarlanan el hareketleri bazen dizlere bazen göğüs ortasına üst üste yumruk ile vuruluyormuş gibi bir hâl alır. Şairin "Mânend-i kudûm sîne kemân oldu hep - Tennâ tenennâ ten dediğim sensin hep" dediği tarzda içlerinden birçoğu vecde gelip (kendinden geçip) hızlı hızlı sine döver.

Halkanın içinde şeyh efendinin bulunduğu yere en yakın tarafta ve onun sol yanında bir sıraya dizilmiş bulunan zakirler zikrin devamı süresince çeşitli ilâhîler atarlar (okurlar), ayrıca düz tevhîdde devranda olduğu gibi içlerinden birisi oturduğu yerde usul usul taksim eder. Taksimde okunan sözlerin çoğu Allah aşkını, Resulullah sevgisini artıracak mahiyette yazılmış ve bestelenmiştir; hemen hepsi de tarikat ve tasavvuf büyüklerinin nutk-ı şerîf denilen ilâhî, terbiyevî deyişlerinden ve öğütlerinden alınmıştır. Okuyan zat, musikiyi iyi bilir, içli ve yanık sesli, hele biraz da anlayışlı olursa her tarikat ayininde zikir meclislerinde görüldüğü gibi zikir edenin, zikirde bulunup dinleyenin aşkını artırır, zikrin neşesine neşe katar. Lezzeti damaktan dimağa, oradan kalbe inen bu ilâhî zevkin manevî sarhoşluğu içinde sürüp giden darb-ı esmânın bir saati bulduğu, bazen de geçtiği olur.

Not olarak kaydedelim, Lokmacı Tekkesi'nde her sene mevlid ayından berat kandiline kadar her hafta günü mukabeleden önce mevlid-i şerîf okunur ve hatim ettirilirdi demiştik, mevlidin ilk bahrini daima Zakirbaşı Eyyûbî Mehmed Efendi okurdu. Zakir ve hânende Arap Hüsnü Efendi'nin babası Giritli Seyyid Mehmed Efendi tekkenin resmî müezziniydi (1987:7).

Hayriye Medresesi

Darüşşafaka Caddesi, Draman'a doğru uzanırken buradan itibaren Manyasızade Caddesi adını alır. Manyasızade Caddesi'ne girdikten sonra ilk sağa dönen İsmailağa Sokak'ta 4 numaralı apartmanın bulunduğu yerde Hayriye Medresesi vardı. (Balat Mahallesi, 1912 ada, 12 parsel)

1940'ların başında özel idare tarafından elden çıkarılan, daha sonra da yıktırılarak arsasına apartman yaptırılan bu medrese için Revnakoğlu'nda şu kısa not yer alır (174:40):

> Çarşamba Caddesi üzerinde İsmail Efendi Câmi'-i şerîfinin bitişiğindeki (Mesnevîhane'ye giden İsmail Efendi Sokağı'nın başındadır) on odalı ahşap bir medreseydi; "Tevkii Cafer Efendi Medresesi" de denilirdi. Son müderrisleri Boşnak Süleyman Efendi ile Mesnevîhane'nin son şeyhi Mustafa İsmet Efendi merhumlardır.

İsmail Ağa Camii

Şimdi bir cephesi Manyasızade Caddesi'ne bakan, haziresi İsmailağa Sokağı'nda bulunan İsmail Ağa Camii ve haziresi önündeyiz. (Balat Mahallesi, 1910 ada, 119 parsel)

Revnakoğlu'nun müstakil bahsetmediği, ancak haziresine temas ettiği camilerdendir. Banisi Şeyhülislâm İshak Efendi'dir. *Hadîka*'ya göre cami Kabe ölçülerine göre H.1136'da yapıldı. 1894 depreminden geçen yüzyılın ortalarına kadar harap bir hâldeydi, bir iskelet manzarası vaziyetinde mezbeleye dönmüştü.

Çok zamandır cami Şeyhülislâm İshak Efendi tarafından yaptırılmış olduğu hâlde "İsmail Ağa Camii" veya "Kara İsmail Ağa Camii" diye anılır oldu. Revnakoğlu, bu camiye dair belediyeye bağlı ilmî encümenden Vakıflar'a yazılan 14 Aralık 1955 tarihli bir yazının kopyasını verir (56:327):

> Vakıflar Müdürlüğüne,
>
> III. Sultan Ahmed'in şeyhülislâmlarından eser sahibi İsmail Efendi ile oğulları Şeyhülislâm İshak ve Esad Efendilerin tevabii Çarşamba'da yaptırdıkları câmi'-i şerîfin hariminde medfundurlar. Bu câmi'-i şerîf yakın zamana kadar harap idi. Halkımızın büyük bir gayretiyle 150.000 lira ile yeniden ihya edildiği malûm-ı âlileridir...

Caminin haziresinde birbiriyle akraba dört şeyhülislâmın mezarı yer alır. Bunlar Şeyhülislâm İsmail Efendi ile iki oğlu Şeyhülislâm İshak Efendi, Şeyhülislâm Esad Efendi ve son olarak Şeyhülislâm Esad Efendi'nin oğlu Şeyhülislâm Mehmed Şerif Efendi (56:320-21):

> Câmi'-i şerîfin Mesnevîhane'ye giden sokağın üzerindeki kapısından girince sağda, set üstünde ustuvaneli, başlıksız, talik yazılı kalınca beyaz mermer şahide: "Hüvalllâhu'l-Bâkî - Bi'l-fi'l mesned-ârây-ı sadr-ı fetvâ iken vedâ'-ı âlem-i fânî eden Şeyhülislâm merhûm ve magfûr İshak Efendi rûhıyıçun el-fâtiha, 1147"
>
> Yanında aynı tarz ve şekilde: "Hüve'l-Bâkî - Sâbıkan şeyhülislâm olan merhûm ve magfûr İsmail Efendi rûhıyıçun el-fâtiha, 1137"
>
> Set üstünde, sağ baştan sırayla üçüncü mermer taş, aynı şekildedir: "Hüvallâhu'l-Bâkî - Sâbıkan pîrâye-bahş-i sadr-ı fetvâ merhûm ve magfûr Mehmed Esad Efendi rûhıyıçun el-fâtiha, 1166"
>
> Yanında aynı tarz ve şekilde, yine talik yazıyla: "Hüve'l-Bâkî - Esad Efendizâde sâbıkan şeyhülislâm merhûm ve magfûrun leh Mehmed Şerif Efendi rûhıyıçun el-fâtiha, 1203"

İsmail Ağa Camii (Salt – Ülgen arşivinden)

Bu aile içinde Şeyhülislâm Esad Efendi (ö.1753), 17. ve 18. yüzyıl musikişinasların biyografilerini içeren *Atrabu'l-Asâr Fî Tezkireti Urefâi'l-Edvâr* adlı eseriyle de dikkat çekmişti. Kendisi nisbeten musikiye mesafeli duran ilmiye sınıfına dahil olduğu hâlde süslü bir nesirle meydana getirdiği bu eser, bizde sahasında vücut bulmuş ilk tezkiredir. Esad Efendi, Hafız Post, Itrî, Zaharya, Sait Nuh, Bekir Ağa gibi musikide klasik şöhretlerin muhitinde yetişmiş, birçok makamda besteler yapmış; şiirdeki kudretini müstakil bir divan ortaya koyarak da ispat etmişti. *Lehcetü'l-Lügat* adlı Türkçenin mühim bir sözlüğü de onun kalemi mahsulüdür.

Düzenlenmeden önce İsmail Ağa Camii'nin haziresi

Kızı şairlerimizden Fıtnat Hanım (ö.1780), oğlu da kendisi gibi ilmiye mesleğine mensup Şeyhülislâm Mehmed Şerif Efendi'ydi.

Fıtnat Hanım'ın uzun süre yeri bilinmeyen mezarını İsmail Hakkı Uzunçarşılı, her nasılsa Eyüp'te bulmuş, türbesi bunun üzerine Milli Eğitim Bakanlığınca ihya edilmişti! Hakikat daha sonra ortaya çıkmış, Konyalı'nın tesbitleriyle Fıtnat Hanım'ın mezarının babasıyla aynı hazirede olduğu tesbit edilmişti. Uzunçarşılı bunu hiç kabullenmedi.

İsmail Hakkı Konyalı, "Mediha Atis" müstearıyla 1951'de Tarih Hazinesi'nde "Şair Fıtnat'ın Mezarı Bulundu" yazısının takdim paragrafında kendine mahsus kibriyle şu açılışı yapar: "Türk milletine beş şeyhülislâm veren Alanyalı bir Türkmen ailenin kızı olan biyük Türk şairi Fıtnat Hanım'ın hayatı ve eserleri hakkında şimdiye kadar bilinenlerin hepsinin yanlış olduğunu ispat eden bu yazı şairimizin yeni bulunan mezar taşını da tanıtmaktadır!"

Bu girişten sonra, faş edeceği hakikate hazırlık sadedinde Eyüp'te ona nisbet edilerek tamiri yapılan türbeden bahseder: "Milli Eğitim Bakanlığı, ikinci dünya savaşı devam ederken İstanbul'da bazı türbeleri tamir ettirmiştir. Bu arada Şair Fıtnat Zübeyde Hanım'ın türbesi de esaslı bir surette tamir edilmiştir. Tamir edilen türbe, Eyüp'te Defterdar Caddesi üzerinde eski Debbağhane karşısındadır. Kapısı ve birinci sıra pencereleri yarısına kadar toprağa gömülen bu binanın kurşunsuz kubbesi de bir alyandoz ormanı hâline gelmişti..."

Konyalı yukarıdaki paragrafı yazarak eğleniyordu. Eyüp'teki o türbenin muhafazası Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğüne tevdi edilmişti; müdür de Tahsin Öz'dü. Konyalı ilâve eder: "Tamir edildiğini söylediğimiz türbe, Şair Fıtnat Hanım'ın değil, III. Murad'ın musahibesi Ahşe Hubba Hatun'undur!..."

Revnakoğlu dosyalarında Şeyhülislâm Mehmed Esad Efendi'nin biyografisine dair bir yazmanın giriş sayfaları (56:291)

Konyalı, babası Şeyhülislâm Esad Efendi, dedesi Şeyhülislâm Ebû İshak Efendi, kardeşi Mehmed Şerif olan Fıtnat Hanım'ın mezarını bu sayılan şeyhülislâmların medfun oldukları hazirede bulduğunu ileri sürdü. Vefat tarihi H. 1223 yazan kitabesinin giriş beyitlerinde şöyle yazıyordu:

Sülâle-i şeref-ârây-ı âl-i feyzden âh
Felek bu gonca-i nevres nihâli kıldı hebâ
Dirîg Seyyide Fıtnat Zübeyde Hanım kim
Kemâle ermeden etti vücûdın ifnâ...

Konyalı, kaynaklarda H.1221'de ölen Fıtnat Hanım'ın mezar kitabesindeki 1223 tarihini, taşçıya yüklüyor, geç dikilen mezar taşına yazıyı kazan ustanın sehven taşı kazıdığı tarihi koymuştur diyordu.

Hakikatte ne Uzunçarşılı ne de Konyalı doğru yeri tesbit etmişti. Fıtnat Hanım'ın mezarı Eyüp Sultan Türbesi'nin arkasındaydı ve kitabesinde "Sâbıkan Şeyhülislâm Mehmed Esad Efendi merhûmun kerîme-i mükerremesi bülbül-i gülistân-ı ismet ve tûtî-i şekeristân-ı iffet merhûme ve magfûrun lehâ Şerife Zübeyde Hanım rûhıyıçun el-fâtiha, Zilhicce 1194" yazıyordu, Fıtnat Hanım Milâdî 1780'de vefat etmişti.

Mezar taşını son keşfeden Asım Sönmez'di. Bunu köşesine taşıyan Refi Cevad Ulunay, 23 Ekim 1966'daki "Fıtnat Hanım" başlıklı yazısında anlatır:

> Bizim Asım Sönmez Bey ziyaretleriyle ikinci defa iltifat buyurdular. Selâm sabahtan, hâl hatır sormadan sonra hâlinden bir şeyler söylemek istediğini anladım.
>
> - Ne haber hazret?
>
> - Sizi alâkalandıracak bazı keşiflerim var.
>
> Gözlerinin içi gülüyordu.
>
> - Fıtnat Hanım'ın mezarını buldum.
>
> - Ne hâlde?
>
> - Sormayın, taş tamamen eğilmiş, okumak için arka üstü yere yatmaya mecbur oldum.
>
> - Onun mezarı olduğuna emin misn?
>
> - Elbette, bakınız taşında ne yazıyor: "Hüve'l-Bâkî - Sâbıkan Şeyhülislâm Mehmed Esad Efendi merhûmun kerîme-i mükerremesi bülbül-i gülistân-ı ismet ve tûtî-i şekeristân-ı iffet merhûme ve magfûrun lehâ Şerife Zübeyde Hanım rûhıyıçun el-fâtiha, sene 1194"...

İsmet Efendi Tekkesi

İsmailağa Sokağı'nın sonunda sağda 42 kapı numaralı Nakşibendiyye'nin Hâlidiyye koluna ait İsmet Efendi Tekkesi'nin önündeyiz (Balat, 2284 ada, 5 parsel)

Tekkenin eski adı "İsmetiye Tekkesi"ydi, "İsmetullah" da denilirdi

19. yy başlarında İstanbul'a Nakşibendiyye'nin Hâlidîlik kolu geldi. İstanbul'un bu tarikatla ilk karşılaşması sıkıntılı oldu. Bu ilk temasa işaret eden *Mecmua* sahibi Süleyman Faik (ö.1838), asitanesi Süleymaniye'de (Şehrezûr) bulunan bu tarikatın şube şeyhi Mevlana Hâlid'e karşı menfi düşünceler besler: "Tavrı âyîn-i tarîkat-i Nakşbendiyye'ye külliyen muhâlif ve murâdı sâhib-zuhûr olarak ilkâ-yı fitne vü fesâd idüği ukalâ-yı zamân ve hurde-bînân-ı devrân indinde zâhirdir..."

Az bir zaman içinde İstanbul'a diğer bütün sufi müesseseleri etkileyerek yerleşecek olan bu tarikatın ilk temsilcileri Muhammed Sâlih ve Abdülvehhâb es-Sûsî İstanbul'un kadim sufi muhitleri için olumsuz karakterlerdir. Süleyman Faik, bilhassa Abdülvehhâb'ı ağır bir şekilde itham eder: "Bunun (Hâlid-i Bağdadî'nin) ashâbından ibtidâ Abdülvehhâb nâm kimesne âsitâneye gelip bir alay har-ı lâ-yefhem kimesnelerin akîdelerini bozup... âkıbet fesâdı zâhire çıkıp İstanbul'dan tard olunmuş iken..."

Abdülvehhâb es-Sûsî'yi Hâlidî kaynakları da şiddetle tenkit eder. Abdülvehhâb, Hâlid-i Bağdâdî'nin talimatlarına uymadığı, asitaneden bağımsız hareket ettiği ileri sürülerek tarikattan uzaklaştırılmıştı.

II. Mahmud'un bu tarikatın temsilcilerine ve mensuplarına şiddetle muarız olduğu, bir gece içinde Hâlidîlerin toplatılarak Sivas'a sürüldüğü bir diğer tarihi vakıadır. Süleyman Faik, II. Mahmud'un bu vaziyetinden övgüyle bahseder: "Sultân Mahmud Hân efendimiz bi'n-nefs tebdîlen Şehzâde Türbesi odalarına gelip bunları kendileri çıkarıp âsitâneden tard eylediler, bir dahi nâm u nişânları işitilmedi."

Hâlidîlik'in İstanbul'da zuhuruna dair Süleyman Faik'in ilk elden verdiği bilgilerde, İstanbul'da tarikat kıskançlığıyla Hâlidîlere karşı çıkıldığı, Kürt ve Arap muhitinden geldiği için bu sufi cereyanın taşralı addedildiği, devlet erkânı ve halk üzerinde meydana getirdiği tesirlerin diğer tarikatlarde, bilhassa Mevlevîlerde rahatsızlığa yol açtığı söylenebilir. İstanbul ahalisinin bu taşra menşeli tarikata teveccühünü Süleyman Faik sert bir şekilde tenkit eder: "Bizim İstanbul şeyhlerini kimesne beğenmez, bir Hindî cingânesi veyâhud aslı ve nesli mechûl Mâverâünnehr'den biri gelip bir mikdâr da nâtıkası olacak olursa işte şeyh böyle olur diye dâmenine sarılırlar. Herîfin hâli ma'lûm olunca[ya] kadar bir alay har-ı lâ-yefhemi güzelce haklar. Ve halkımız bundan vazgeçmedi. Tarîk-i Hak'ta bulunmak isteyen bizim İstanbul şeyhlerinin hüsn-i zan olunanlarından birine biat eylesin."

Mehmed Nurullah Pertevoğlu'nun (ö.1956) "Yâ Hazret-i Şâh-ı Nakşbend" hattı (170:75)

Esasen İstanbul'da ilmiye ve devlet ricali arasında kısa sürede taraftar temin edecek olan Hâlidîlik'e karşı beliren bir aksülamelin varlığına 19. yy'ın ilk yarısını ele alan diğer kaynaklar da işaret eder, ancak İstanbul'un kadim tarikatlarınca doğuda beliren ve taşralı bir karakter yüklendiği için hor görülen bu cereyana muhalif tavırları, II. Mahmud devri ile mahdut kalmadı. Revnakoğlu u vaziyeti tesbit eder (170:430): "Hâlidîler, Selânik'te tutunamadıklarından tekkeleri yoktur. Tarikat mensupları bunları aralarına karıştırmazlar ve hiç konuşmazlar, ancak camilerde softa bozuntusu, medrese kaçkını ham ervah taifesi yanında kendilerini dinleyecek üç beş budalanın bulunduğu olur. Diğer tekkelere giremezler, girseler de almazlar!"

Sur içinde Nakşibendiyye'nin Hâlidiyye koluna mensup iki Hâlidî tekkesinin banileri paşalardı. Bunlardan Sirkeci civarında Karaki Hüseyin Ağa Mahallesi'nde Kamer Hatun Mektebi yanındaki tekkeyi, beş defa Maliye nazırlığında, ayrıca Evkaf nazırlığı, daha önce de Meclis-i Vâlâ-yı Hükkâm-ı Adliye reisliğinde bulunan Musa Safvetî Paşa 1845'te yaptırılmıştı.

Banisi paşa olan ikinci tekke şimdi bahsedeceğimiz İsmet Efendi Tekkesi'dir. Tekkeyi kısmen inşa ettiren Memduh Paşa, Revnakoğlu'nun kaleminde yer bulur (212:96):

> Dahiliye nazırı Memduh Paşa, Sultan Aziz'in mâbeyn-i hümâyûn kitabetinde, sonra da Maarif ve Maliye mektupçuluklarında ve uzun zaman Şûrâ-yı devlet azalığıyla valiliklerde ve en son olarak da on üç yıl Dahiliye nazırlığında bulunmuş, fen, şiir ve inşada dahi kudret-i kâmilesiyle tanınmıştır. Divanı ile *Bedâyi'-i Âsâr* adındaki mektûbâtı ve *Asvât-ı Sudûr*'u meşhurdur. 1330 (1914)te bastırılan *Bedâyi'-i Âsâr*, Beyazıt Umumî Kütüphanesi'nde 334 numaradadır.
>
> Bu dergâh-ı şerîfin fahrî mütevellisidir. Tekkenin selâmlık dairesini, aşağıdaki türbelerin yanında iki büyük daireden ibaret ahşap kısmı kâmilen Memduh Paşa yaptırmıştır.
>
> Memduh Paşa hayatının son günlerinde dergâhın tevliyetini Bandırmalı Şeyh Ali Rıza Efendizâde Hacı Hafız Sami Efendi'ye devretmişti.

Tekkenin ilk şeyhi ve kısmen de diğer banisi İsmet Efendi'ydi (212:100): "Şeyh Hacı Mehmed Mustafa İsmet Efendi, 16 Zilkade 1289 (15 Ocak 1873)te göçmüştür. Aslen Yanyalıdır, "Hacı İsmet Efendi" diye maruftur. Mevlana Hâlid'in hulefâsından "Yanyalı Hacı İsmetullah Efendi" diye bilinir. İcazetnamelerde mührü "Mustafa İsmet en-Nakşibendî el-Hâlidî el-Müceddidî" suretindedir. Abdullah el-Mekkî'den müstahleftir. *Bahr-i Esrâr* yahut *Risâle-i Kudsiyye* adında tarikat adabı ve erkânına dair talimî mahiyette kaleme alınmış eserleri vardır, Muharrem 1271 tarihinde tamamlanmış ve 1290 Rebiülahirinde bastırılmıştır. Revnakoğlu, İsmet Efendi için şunları da ilâve eder (212:145):

> Yanyalıdır. Mekke'de Mevlana Hâlid'in halifelerinden Abdullah el-Mekki'nin yanında yirmi sene kalmış, hizmet ve sülûkunu tamamlayıp ondan hilâfetname almıştır. Önce Edirne'ye gelmiş, tarikatı oralarda yaymış, ticaret ve ziraat işleri ile meşgul olmuştur. Bir müddet sonra Edirne'deki evini, arazisini ve değirmenini satarak İstanbul'a gelmiş ve Çarşamba'da büyük bahçe içindeki bugünkü evi alıp Memduh Paşa ve ihvanın yardımıyla tekke hâline getirmiştir. Tekkenin şeyhlik vazifesini şeyh çocuklarına değil de ulema ve en kıdemli halifeye şart eylemiştir.
>
> İsmet Efendi'ye karşı Sultan Abdülmecid'in büyük saygısı ve teveccühü vardı, bu sebeple kendisini bazen tekkeye ziyarete gelirdi. Sultan Mecid yine bu sevgisi dolayısıyla hayatında yaptırdığı Sultanselim'deki kendi türbesinin medhali önünde ilâve kubbenin altında cuma günleri cuma namazından önce İsmet Efendi'nin dervişleri tarafından hatm-i hâce okunmasını şart kılmıştı. Etvâr-ı seb'aya imtisalen yedi kişiden aşağı olmamak üzere her cuma günü öğle namazından önce türbeye gelirler, hatm-i hâce okumak suretiyle bu vazifeyi yerine getirirlerdi. İştirak eden dervişlere sonunda birer mecidiye verilirdi. Şeyh efendi için de üç mecidiye ayrıldığı hâlde İsmet Efendi bu parayı almazdı, dervişler arasında nisbeten daha fakir olanlara verilirdi.

İsmet Efendi'nin hilâfet aldığı şeyhi Abdullah el-Mekkî'nin Revnakoğlu dosyalarındaki kısa biyografisi şöyleydi (212:100):

> Abdullah el-Mekkî aslen Erzincanlıdır. Seyahatinde Erzurum ve Bağdat'tan sonra Mekke'ye gelmiş ve irtihalinden sonra da Mekke'de kendisine halifelerinden Şeyh Süleyman Kırımî câ-nişîn olmuştur. Erzurum, Bağdat, Çin, Java, Yemen, Rumeli, Anadolu halkı Abdullah el-Mekkî'den irşat olunmuşlardır. Abdullah el-Mekkî'nin Mekke'de Cebel-i Kubeys'teki tekkesi hâlen mevcuttur, ahfâdından şeyhleri vardır. Abdullah el-Mekkî, Mevlana Hâlid'den Bağdat'ta istihlâf olunmuş, Mekke'ye de irşat için gönderilmiştir. Abdullah el-Mekki'nin maruf bir halifesi de Dağıstanlı İbrahim Bey'dir. Erzincan'daki Hayyat Vehbî de Mevlana Hâlid'den Şam'da hilâfet almıştır, Erzincan'a irşat için gönderilmiştir.

İsmet Efendi'nin halifelerine genişçe yer veren Revnakoğlu, İsmet Efendi'nin oğlu Sıdkı Efendi'ye ve torunu Fehmi Özelgün'e de temas eder. Sıdkı Efendi, Revnakoğlu'yla aynı mahallededir (212:99):

Şeyh Hacı İsmet Efendi'nin oğlu ve mahallemizin eskilerinden bulunan merhum Sıdkı Efendi, Memduh Paşa'nın sahâbetiyle girdiği belediye hizmetinde ve en sonra Fatih Dâire-i Belediyesi tahrirat kâtipliğinden emekliye ayrılmış, bir müddet Draman'da meşhur eski turşucunun yanındaki dükkânda bizzat kahvecilik etmiş ve bu münasebetle "Kahveci Sıdkı Efendi" diye de söylenilir olmuştu. Nargileye pek düşkün olan bu zat da 1944'te göçtü. Onun oğlu Fehmi Özelgün ise posta-telgraf ayniyat muhasibi olarak vazife görüyor. Son zamanlarda meflûç oldu.

Edirne'deki emlâkini satarak onun parasıyla tekkenin arsasını alıp H.1270 (1853-54) posta geçen İsmet Efendi'nin on kadar halifesi vardı:

Bahrullah Efendi (212:99,151): Şeyh İsmetullah'ın bir halifesi de Erbaa'nın Eksel nahiyesindeki türbede medfun bulunan Bahrullah Efendi'dir ki gençliğinde tahsil için bir çobana katılarak davarın peşi sıra yaya olarak İstanbul'a gelmiş, İsmet Efendi Tekkesi'nde oturmuş, ondan ders okumuş ve nihayet hilâfet almıştır (Bahrullah Efendi'nin kardeşi de yine İsmet Efendi'den istihlâf edilerek irşat için Mekke'ye mücavir gönderilmiştir.) Ekselli Mehmed Bahrullah Efendi burada hilâfet aldıktan sonra tekrar memleketine dönmüş, manevî cephesini kimseye bildirmeyerek orada çiftçilikle meşgul olmuştur. Bu tarihten beş sene kadar sonra o zaman Sivas valisi bulunan Memduh Paşa bir tetkik ve teftiş seyahatinde Erbaa'ya uğramış, İstanbul'da İsmet Efendi Tekkesi'nde tanıdığı Bahrullah Efendi'yi aramış ve tarlada çiftinin başında çalışır bulmuştur. Kendisine muhabbeten orada hemen bir tekke, bir değirmen, bir de ikametgâh yaptırmış, tekke ve misafirhane olarak Bahrullah Efendi ensâline vakfetmiştir. Hâlen mevcut bulunan bu tekkede Bahrullah Efendi'nin oğlu Hacı Efendi son postnişin olarak bulunmakta idi.

Şeyh Osman Necmeddin Efendi (212:151): Edirne'nin Hasköyü'ndendir. Bursa'da Muradiye'de Koca Naip Mahallesi'nde Nakşibendiyye-i Hâlidiyye'den Mîr-i Büdelâ Tekkesi'nde postnişindi. Bursa halkı bu dergâha "Kedili" yahut "Kediler Tekkesi" diyor. Şeyh Osman Necmeddin Efendi 1323 yılında seksenine yakın bir yaşta vefat etti.

Osman Necmullah Efendi (212:101): Bursa'da medfun bu zatın oğlu ve halifesi Şeyh Mehmed Şemseddin, Hazret-i İsmet'in *Risâle-i Kudsiyye*'sini bastırtmıştır.

Mehmed Tâhir Bahrullah: Edirne'de medfundur; Vaniköy imamı Şeyh Ali Safiyyullah Efendi bu zattan müstahleftir.

Şeyh Ali Sırrı Efendi: Kastamonu vilâyet mektupçuluğunda, sonra dîvân-ı temyîz riyasetinde bulundu. Hazret-i İsmet'in *Mebde' ve Meâd* isminde bir araya getirilen sohbet ve irşatnamelerini Kastamonu Matbaası'nda 1290 Rebiülahirinde bir risale şeklinde bastıran zattır. Bu eser 66 bahsi ihtiva etmekte, orta boyda 63 sayfadır.

Dağıstanlı Şeyh Musa Kâzım Efendi merhum (212:102): Haseki'de Seyyid Baba Tekkesi'nin son şeyhi Hoca Hüseyin Zühdü Efendi merhum bu zattan icazetname almıştı.

Halifeler listesi, İsmet Efendi Tekkesi'nde medfun Şeyh Hüseyin Kudsî, Şeyh Şerîf Kudsî ve Şeyh Halil Nurullah Efendilerden başka, Edirne'de medfun İbrahim Şem'ullah'la tamamlanır.

İsmet Efendi'den sonra İsmet Efendi'nin üç halifesi sırasıyla posta geçtiler (212:100): Şeyhi İsmet Efendi'nin *Risâle-i Kudsiyye*'sinin mütercimi ve *Pend-i Mahdûmân* adında bir divanın sahibi Dimetokalı Şeyh Mehmed Şerîf Kudsî Efendi (ö. 10 Cemaziyelahir 1303 - 19 Kasım 1893), Edirneli Şeyh Seyyid Hüseyin Kudsî Efendi (ö. 4 Safer 1304 - 2 Kasım 1886), ve seyr-i sülûka, âdâb-ı tarîkata dair gayr-i matbû *Nakşibendiyye-i Hâlidiyye Risalesi*'ni yazan Zağralı Şeyh Halil Nurullah Efendi (ö. 13 Cemaziyelahir 1311 - 22 Aralık 1893)

Bundan sonra tekkeye Bandırma'dan getirilen Nevrekoplu Hacı Ahmed Hilmi Efendi şeyh oldu (212:150):

Zağralı Halil Nurullah Efendi'nin halifelerindendir. 27 Cemaziyelahir 1323'te vefat eyledi. İhvan arasında "Hacı Ahmed Efendi" derler. Zağralı Halil Nurullah Efendi'nin vefatıyla ondan müstahlef bulunan bu Hacı Ahmed Hilmi Efendi ihvanın arzu ve intihabıyla Bandırma'dan İstanbul'a getirilmiş, İsmet Efendi Dergâhı meşihati kendisine verilmiştir. Sultan Hamid'in huzur hocaları kendisine mesele danışmaya ve ziyarete gelirlerdi. Yirmi seneyi bulan medrese derslerini beş senede hepsini okutur ve icaze verirdi. İlmî kudret ve şahsiyeti ile İstanbul uleması arasında isim yapmış, büyük teveccüh ve alâka görmüştür.

Nevrekoplu Hacı Ahmed Hilmi Efendi'den sonra yine Zağralı Halil Nurullah Efendi'nin halifelerinden Hacı Ali Rıza Efendi geldi (212:153,118):

Bandırma eşrafından Şeyh Hacı Ali Rıza Efendi (b. Hafız Halil Sâmî b. Şeyh Aşık Ali b. Seyyid Hamza-i Buhârî, Zağralı Halil Nurullah Efendi'den müstahleftir. Bandırma'da Cabi Mahallesi'nde bidayette Kâdiriyye'den sonra Nakşibendiyye'den olan kendi dergâhının ilk ve son evlâdı olarak meşihatte bulunmakta iken 1328 Eylülünde 63 yaşında olduğu hâlde rıhlet etmiştir. Bu dergâhın banisidir, taşı mevcuttur. İsmetullah Efendi Tekkesi'nde vekâleten bulunmuştur 1330'a kadar. Bandırma'da babasının tekkesinde de akşam sabah hatm-i hâcegân okutmakta idi. Bandırmalı diye maruf ise de 93 Harbi'nde Ahyolu Burgazından İstanbul'a, sonra da Bandırma'ya hicret etmiştir. Bandırmalı Şeyh Ali Rıza Efendi merhum Bandırma'da Tekke Câmi'-i şerîfinin avlusunda yatıyor.

Revnakoğlu, Hacı Ali Rıza Efendi'nin dört halifesini kaydeder:

Büyük oğlu fuzalâdan Hacı Hafız Halil Sami Efendi (Akyol): Beylerbeyi Câmi'-i şerîfi imamı idi. İlk halifesidir, 1963 Nisanında vefat etti.

Varnalı Hacı Bilâl Efendi merhum: Varna'nın Osmanpazar kazasından ve Fatih dersiamlarındandır. Bandırma dergâhında vekâlet ederdi. 1332'de vefat eyledi, Bandırma'da dergâhın haziresinde medfundur.

Edirneli Mahmud Ferdî Efendi: İsmetullah Efendi'nin kayınbiraderidir; Şeyh Hüseyin Kudsî Efendi'nin de ortanca oğludur.

Mamuretülazizli Türbedar Ahmed Efendi merhum: Dolmabahçe Sarayı'nda Sultan Aziz'in camlı köşkünün karşısında Turanî Ahmed Efendi'nin türbedarıdır. 1948'de göçtü.

Bu devreden sonra tekke şeyhliği iki şahsın müştereken üzerinde bulunur: Şeyh Ahmed Nimetullah Efendi ile biraderi Şeyh Mehmed Ferdî Efendi (212:154):

Tekkenin meşihati müştereken ve vekâleten üzerlerinde idi. Bu iki kardeş aynı zamanda İsmetullah Efendi'nin kayınbiraderi bulunuyorlardı. İttihatçıların iltizamıyla meşihat bu zevatın üzerlerinden alınarak Gümüşhane mebusu Tokatlı Mustafa Hâkî Efendi'ye resmen tevcih olundu.

Ağır ceza reisliği ve adliye müfettişliğinden gelme ve aynı zamanda Yavuz Sultan Selim'de Sultan Mecid türbedarı bulunan bâlâ ricalinden Şeyh Ahmed Nimetullah Efendi (Kırkağaç) on on iki kişiyle cuma günleri tekkeden bu türbeye gelir, pencere perdelerini indirip türbenin camekânında cuma namazından önce hatm-i hâcegân okurlardı. Ayda kırk kuruş aidatı vardı. Sultan Mahmud türbesinde olduğu gibi bu türbede de ayrıca salı günleri sabah namazından sonra *Şifâ-i şerîf*, yine cuma günleri sabah namazını müteakip *Buhârî-i şerîf* okunur, salı gününden maada her sabah namazlardan sonra otuz kişi birer cüz'-i şerîf tilâvet ederdi. Perşembe günleri de öğleden sonra on kişiyle hatm-i şerîf indirilirdi.

Şeyh Ahmed Nimetullah Efendi, Fatih Nişancısı'nda Bakkalzâde Câmi'-i şerîfinin banisi bakkalzâde Mehmed Çelebi'nin kabrini ve medfun bulunduğu bahçenin duvarlarını tamir ettirmiştir. 87 yaşında iken 1935'te göçtü.

Tekkenin son iki şeyhi Mustafa Hâkî Efendi ve Ahıskalı Şeyh Ali Haydar Efendilerdi. Bunlardan Mustafa Hâkî Efendi, vefatında tekkenin iç çekişmeleri neticesinde tekkeye gömdürülmeyecekti (212:65-66):

Şeyh Hacı Mustafa Hâkî Efendi, Eski Tokat mebusu, sonra şeyhülislâm Tokatlı meşhur Mustafa Sabri Efendi'nin eniştesidir ve Soytarızâde ailesindendir. Gümüşhane mebusluğunda bulunmuştu. "Tokat Şeyhi" namıyla maruftur. Bundan önce Tokat'ın içinde Soğukpınar Mahallesi'ndeki kendi namını taşıyan Nakşî dergâhının şeyhi ve Soğukpınar Câmi'-i şerîfinin hatibi idi.

Aslen Şırlığlı (Kelkit nehrinin membaı bulunan) olup Çorum'a hicret ve orada tavattun etmiş olmasından "Çorumlu" diye tanınmış Hacı Mustafa Rumî

Efendi'nin halifesidir. Nakşibendiyye'den Haseki'de Seyyid Baba Tekkesi son şeyhi ulemadan Şeyh Hüseyin Zühdü b. Şeyh Mehmed Selâm Efendi merhumdan ayrıca istihlâf edilmiştir. Fatih haziresinde medfundur.

Birinci Büyük Millet Meclisi'nde Sivas mebusu bulunan Sivaslı Takî Efendi kendisinin baş halifesidir ki o da Sivas'ta medfundur. Onun da halifesi İsmail Hakkı Efendi -iki haccı vardır- hâlâ Sivas'ta kendi evinde neşr-i tarîkat etmektedir; kadın erkek yirmi bin kadar müridi vardır; Sivas'ın İhramzadeler ailesindendir.

Fatih haziresinde: "Eâzım-ı Nakşibendiyye-i Hâlidiyye'den İsmetullah Efendi Dergâhı postnişîni Tokadî es-Seyyid el-Hâc Mustafa Hâkî Efendi hazretlerinin ârâmgâh-ı ebedîsidir. Fî 22 Rebiülevvel 1338 - 10 Kânûn-ı sânî 1333."

Son şeyh Ali Haydar Efendi'ydi (212:79):

Ahıskalı Şeyh Ali Haydar b. Şerîf Efendi (Gürbüzlü, fukahadan, dersiam), Ahıskalıdır "Sağır Ağa" derler, Medrese arkadaşları arasında "Gümüşgöz" diye bilinir. Tekkenin son şeyhidir. Erzurum ve İstanbul'da tahsil etmiştir. Bandırmalı Şeyh Hacı Ali Rıza Efendi'nin beşinci halifesi ve Fatih dersiamlarından olup tekkenin şeyhliği kendisine 1335 tarihinde tevcih olunmuştur. Bandırma'dan ayrılmaması dolayısıyla Haydar Efendi'ye kendi namına vekâlet vermiş, Meclis-i Meşâyih de o şekilde kabul ederek tekkeyi ona vermiştir.

Yirmili yaşlarda İstanbul'a gelip Fatih medreselerinde tahsilini tamamlamış ve dersiam olmuştur. Bir müddet cami dersleri okumuş, meşihat makamının lağvına kadar uzun yıllar Fetvahane'de vazife görmüş, son olarak da te'lîfât-ı şer'iyye reisliğinde bulunmuştur. Yüz yaşına yaklaşmış bulunmaktadır...

Fatih Camii haziresine müsaade edilmediğinden öğle namazı Sultan Selim Câmi'-i şerîfinde kılındı ve Edirnekapı Şehitlik'in karşısına defnedildi.

Bu zatın geniş biyografisine Darüşşafaka Caddesi'ndeki evi münasebetiyle daha önce yer verilmişti.

Tekkenin haziresi:

Abdullah Bahaeddin Efendi (212:97): Kırık pehleli, şahidesi eğri, başlıksız, yuvarlak, mistarlı küçük beyaz mermer taş, talikle: "Bâkî Hû - Merhûm eş-Şeyh Mustafa İsmet Efendi kuddise sırruhu hazretlerinin mahdûmu erhûm ve magfûrun leh Abdullah Bahaeddin Efendi rûh-ı şerîfine el-fâtiha, 1292" (Öğle namazı Fatih Câmi'-i şerîfinde eda edildikten sonra vasiyeti üzerine babası İsmet Efendi'nin ayak ucuna sırlanmıştır.

Memduh Paşa (212:97): 45 cm beton duvarla çevrili, sağlam ve muntazam yeşil parmaklıklı, üstü açık hususî kabir. Baş ucunda, yüksekte, parmaklığa dışarıdan asılı yeşil demir çerçeveli, murabbu'ş-şekl, mistarlı beya mermer kitabe, talikle: "Dahiliye nâzır-ı esbakı Memduh Paşa'ya Hak taâlâ rahmet eylesin. Kendisi tarîkat-i aliyyeye mensup idi. 1341"

Hüseyin Kudsî Efendi (212:97): Muntazam mermer pehleli, şahidesi filizle süslü, baş

taşının göğsü kabartma çiçekli, mistarlı beyaz mermer, talikle: "Hüve'l-Bâkî - eş-Şeyh Mustafa İsmet Efendi kuddise sırruhu hazretlerinin hulefâ-yı kirâmından ve kayınpederi Edirnevî es-Seyyid eş-Şeyh Hüseyin Kudsî Efendi kuddise sırruhu hazretlerinin rûhuna el-fâtiha, 4 Saferü'l-hayr 1304, yevm-i pazar"

Nevrekoplu Hacı Ahmed Hilmi Efendi (212:141): İki katlı muntazam mermer pehleli, şahidesi çiçek ve filizlerle müzeyyen, kaideleri ziynetli, kalın, yuvarlak, başlıksız beyaz mistarlı mermer taş: "Hüve'l-Bâkî - Kutbu'l-irşâd es-Seyyid eş-Şeyh Halil Nurullah Efendi'nin hulefâ-yı kirâmından işbu dergâh-ı şerîfin postnişini şeyhü'l-meşâyih eş-Şeyh Nevrekobî el-Hâc Ahmed Hilmi Efendi kuddise sırruhu hazretlerinin rûh-ı âlîsi ve Cenâb-ı Hakk'ın rızâ-yı şerîfi için el-fâtiha, 27 Cemaziyelevvel 1323, 17 Temmuz 1321"

Ali Sırrı Efendi (212:141): Mermer pehleli, şahideli, yuvarlak, başlıksız, mistarlı beyaz mermer taş, talikle: "Hüve'l-Bâkî - Hulefâ-yı Nakşibendiyye'den ve kudemâ-yı ricâl-i Devlet-i Aliyye'den el-Hâc Ali Sırrı Efendi'nin rûhuna el-fâtiha, 18 Recep 1310, 25 Kânûn-ı sânî 1308"

Miralay Mehmed Arif Efendi (212:141): Mermer pehleli, mistarlı, yuvarlak, başlıksız sağlam beyaz mermer taş, talikle, kaidesi ziynetlice: "Şeyh İsmet Efendi kuddise sırruhu hazretlerinin hulefâsından tahniye dairesi müdîr-i esbakı Yozgatlı merhûm Miralay Mehmed Arif Bey'in rûhıyıçun el-fâtiha, 27 Muharrem 1322, 31 Mart 1320, çarşamba"

Mustafa İsmet Efendi (212:143): Sağda birinci taş, iki kat mermer pehleli, şahideli, üstü açık yüksekçe mezar, baş taşı mistarlı ve yeşil boyalı, yuvarlak, başlıksız, talikle: "Kutbu'l-evliyâ es-Seyyid eş-Şeyh Mehmed Mustafa İsmet en-Nakşibendî el-Hâlidî, 16 Zilkade 1289"

Dimetokalı Mehmed Şerif Kudsî Efendi (212:143): Muntazam mermer pehleli, kapaklı, şahideli mezar, baş taşı mistarlı, göğsü çiçekli, beyaz ve yuvarlak, talikle: "Hüve'l-Bâkî - eş-Şeyh Mustafa İsmet Efendi kuddise sırruhu hazretlerinin hulefâ-yı kirâmından işbu dergâh-ı şerîfin şeyhi Dimetokavî es-Seyyid Mehmed Şerif Kudsî Efendi kuddise sırruhu rûhuna el-fâtiha, 10 Cemaziyelahir 1303, salı"

Halil Nurullah Efendi (212:143): Muntazam mermer pehleli, şahidesi kandilli, başlıksız, yuvarlak, mistarlı, beyz mermer taş, kaidesi ziynetli, talikle: "Hüve'l-Bâkî - Gavsü'l-vâsılîn eş-Şeyh Mustafa İsmet Efendi kuddise sırruhu hazretlerinin hulefâ-yı kirâmından ve bu dergâh-ı şerîfin postnişinlerinden kutbu'l-irşâd Zagravî es-Seyyid eş-Şeyh Halil Nurullah Efendi kuddise sırruhu hazretlerinin rûh-ı şerîflerine rızâen lillâhi taâlâ el-fâtiha, 13 Cemaziyelahir 1311, 8 Kânûn-ı evvel 1309"

Ahmed Hulûsî Efendi (212:144): Mermer pehleli, şahidesi ziynetli, göğsü kabartma çiçekli, başında sırmalı ilmiye imamesi, mistarlı, yeşil, kalınca mermer taş, talikle: "Hüve'l-Bâkî - Huzûr-ı hümâyûn hocalarından Cuma-i Atîkli merhûm ve magfûr Hafız Ahmed Hulûsî Efendi'nin rûhıyıçun el-fâtiha, 4 Zilkade 1322, 28 Kânûn-ı evvel 1320"

Tevkii Cafer Medresesi

İsmet Efendi Tekkesi'nin hemen karşısında, Tevkii Cafer Camii'nin Mesnevîhane Sokağı ile İsmail Ağa Sokağı'nın kesiştiği tarafa bakan yüzünde Tevkii Cafer Medresesi vardı. (Balat Mahallesi, 1910 ada, 1 parsel)

Banisi Tâcîzâde Cafer Çelebi o kadar meşhurken medresesi hep silik kaldı. Bugün yerinde kârgir odalar bulunan ve orijinal vaziyetini büsbütün kaybeden bu medrese için Revnakoğlu şunları söyler (174:41):

> Mesnevîhane'nin karşısında, câmi'-i şerîfin yanında set üstündeydi. Sokağın başında bir burun teşkil ediyordu. Sekiz ahşap odasından başka üstünde denize doğru köşk gibi bir çıkma vardı, bu kısma da iki oda yapılmıştı. Asıl Tevkii Cafer Medresesi burasıydı. Çarşamba'daki Hayriye Medresesi'ni yaptıran zat da bunun akrabasından olduğundan onun yaptırdığı medreseye de "Tevkii Cafer" denilirdi.

Mesnevîhâne

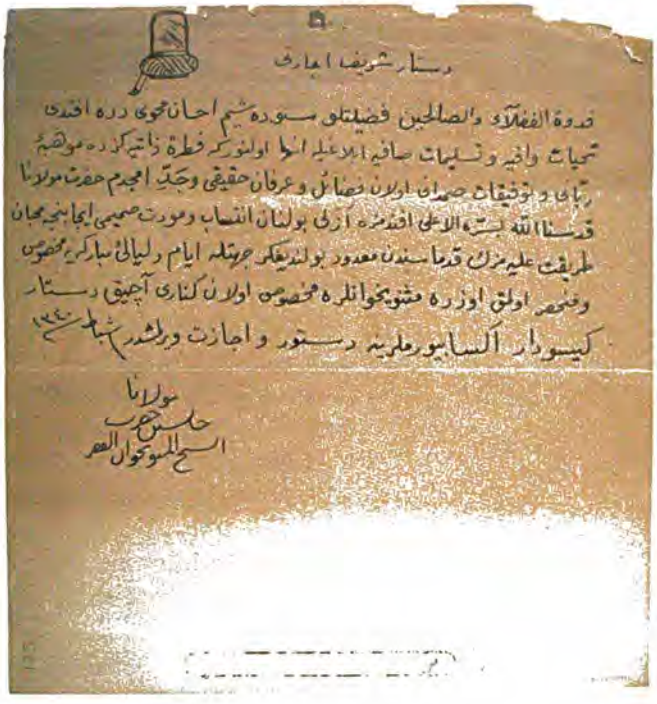
İsmailağa Sokak'tan Mesnevîhane Sokak'a girince sağda bulunan Mesnevîhâne önündeyiz.
(Balat Mahallesi, 2286 ada, 1 parsel)

Osmanlı kültüründe kitap hacmini bulmuş uzun manzum dinî bir metni merkeze alan okuyucular, bir nevi okutmanlar zümresi vardı. Bunlar çok defa yazılı metin üzerinden yürüyerek ders takrir ediyorlar, metinleri hususî meclislerde okuyup anlamlandırıyordu. Yazılı dinî metin okuyanlar okuttukları metne göre adlandırılıyordu: Muhammediyehân, Ahmediyehân, Mesnevîhân... Besteli okunan bir metin olan Mevlid de buna dahil edilebilir: Mevlidhânlar.

Mevlevîlik tarikatının esas metni olan *Mesnevî*, doktrini inşa eden referansı olmakla birlikte Mevlevî olmayanlarca da okutulurdu. İster Mevlevî olsun ister olmasın bu kitabı okutmaya ehliyeti olanlara "Mesnevîhân" denilirdi. Mevlevîlik'te müstakil bir paye ve tarikatın bir iktizası görülen bu meslek, diğer bazı tarikatlarda tarikatın bir rüknü olmamakla beraber bazen karşılık bulur, aynı zamanda Mevlevîlik dışındaki tarikatlarda da Mesnevîhân şeyhlere rastlanırdı. Esasen şeyh sıfatını haiz olmayan kimseler de Mesnevîhân olabilirdi. Bu hususta herkes için herhâlde yegâne şart, tarikatlarda hilâfet benzeri bir sisteme dahil olarak icazetli Mesnevîhândan icazet alarak Mesnevîhân olmaktı. Usta-çırak ilişkisi bu yolun esas düsturuydu.

Mesnevî okutmaya ehliyeti olanlara giydirilen destar, "kenarı açık destâr-ı gîsûdâr" denilen hususî surettedir. Revnakoğlu, dostu İhsan Mahvi'ye verilen Mesnevîhânlara mahsus "destâr-ı şerîf icazeti"nin bir kopyasına yer verir (269:2):

Destâr-ı şerîf icâzeti

Kıdvetü'l-fuzalâi ve's-sâlihîn faziletli sütûde-şiyem İhsan Mahvî Dedeefendi tahiyyât-ı vâfiye ve teslîmât-ı sâfiye iblâğıyla inhâ olunur ki fıtrat-ı zâtiyenizde mevhibe-i rabbânî ve tevfikât-ı samedânî olan fezâil ve irfân-ı hakîkî ve cedd-i emcedim Hazret-i Mevlânâ kaddesenallahu bi-sırrıhi'l-a'lâ efendimize ezelî bulunan intisap ve meveddet-i samîmî icabınca muhibbân-ı tarîkat-i aliyyemizin kudemâsından madut bulunduğu-

nuz cihetle eyyâm u leyâlî-i mübârekeye mahsus ve münhasır olmak üzere Mesnevîhânlara mahsus olan kenarı açık destâr-ı gîsûdâr iksâ buyurmalarına destur ve icazet verilmiştir, Şubat 1340.

Câ-nişîn-i Hazret-i Mevlânâ eş-Şeyh el-Mesnevîhân el-fakîr Abdülhalim b. Hazret-i Mevlânâ

Her Mesnevîhânın yukarıda örneğini verdiğimiz tarza benzer bir *Mesnevî* okutma icazeti olmalıydı. Nihayetinde bu silsileler geriye doğru gittikçe mutlaka bir Mevlevî şeyhine dayanırdı. Bu her zaman riayet edilen bir usul müydü? Her hâlde Osmanlı'nın son asrında ferdî teşebbüsler mevcuttu. Aşçı Dede İbrahim Efendi'nin hatıratında geçen "Üsküdarlı Deli Tahsin" denmekle maruf Hoca Tahsin Efendi'nin bir Ramazân-ı şerîf Üsküdar İskele Câmi'-i şerîfinde *Mesnevî-i şerîf* okuttu. Paşalar, beylerden camide yer yok idi. Şeyhülislâma varıncaya kadar dersine hazır olmuşlardı. Kendisi başında bir eski fes, kısa boylu, çuha sako ve pantolon giyer; ayağından kundura; siyah, kâtip sakallı bir zat idi..." ifadelerine nazaran hep istisnalar mevcuttu, kendisini yetiştirmiş fertlerle de bu okutma işi yürütülebiliyordu.

Zaman zaman Mevlevî olmayan kudretli bazı şeyhlerin *Mesnevî* okutmaktaki şöhreti asırlarının Mevlevî şeyhlerinin de üstüne çıkabilirdi. Nakşî şeyhlerden Eyüp'teki Hatuniye Tekkesi şeyhi Hoca Hüsameddin Efendi, Sütlüce'de Hasırîzâde Tekkesi'nin Sa'dî şeyhi Elîf Efendi ve Çarşamba'daki Murad Molla Tekkesi'nin şeyhi Murad Efendi bu zümredendi.

Nakşî-Mevlevî şeyh tipinin İstanbul'da ilk temsilcisi Âbid Çelebi'ydi. 19. yy'da Hatuniye Tekkesi şeyhi Hüsamedddin Efendi de Nakşî-Mevlevî çizgisinde görülür. Murad Molla, Selimiye gibi *Mesnevî* okutulan Nakşî tekkelerinin bilhassa Nakşibendiyye'nin Müceddidiyye kolundan olduğu dikkat çeker.

Esas itibarıyla Mesnevîhânlık kültürü Mevlevîhanelerde karşılık bulur. Bir zamanlar bu işi hususî surette icra edenlerin hafızalarına bütün *Mesnevî*'yi zaptettiklerini, ilk zamanlarda "kârî-i *Mesnevî*" denilen bir kimsenin *Mesnevî*'nin o gün işlenecek beyitlerini önceden okuyarak Mesnevîhânın önünü açtıklarını, kârî-i *Mesnevî*lerin unutma, atlama gibi meydana gelebilecek hâllerde Mesnevîhânı uyardıklarını, bunun için hem Mesnevîhân hem de kârî için iki ayrı kürsünün bulundurulduğunu kaydeden Revnakoğlu, bu usulün daha sonra terk edildiğini notlarına ilâve eder (132:245):

Şarih Ankaravî'nin *Mesnevî* şerhinde bildirdiğine göre eski Mesnevîhânlar, hâfız-ı *Mesnevî* imişler, *Mesnevî*'yi ellerinde kitap bulundurmaksızın takrir ederlermiş. Hasbe'l-beşeriyye tutulmak ve bir beytin sonrasını bulamamak ihtimaline binaen dervişlerden biri "kârî-i *Mesnevî*" namıyla Mesnevîhân kürsüsünün yanındaki kürsüye çıkar, elindeki kitaptan o gün okunacak dersin iki beytini inşâd eder, ondan sonra Mesnevîhân takrire başlarmış, şayet Mesnevîhân beytin alt tarafını bulamayacak olursa onu da ihtar edermiş. Mevlevîhanelerde yan yana iki kürsü konulması sebebi buydu. Sonra Yeni-

kapı Mevlevîhanesi şeyhi Osman Salahaddin Dede "Madem ki Mesnevîhân kitaptan takrir etmiyor, kârî-i *Mesnevî*'nin kürsüye çıkmasına lüzum yoktur" demiş, kârî-i *Mesnevî*'yi kürsünün dibine oturtmuştu.

Eski usulün ve bir kısmı olsun bozulmamak için evvelâ *Mesnevî* kârii iki beyit okur, ondan sonra Mesnevîhân takrire başlar ve dersin sonuna kadar devam ederdi.

Ferid Kâm bir yazısında "Eslâf nazarında *Mesnevî-i şerîf*'in mevkii pek yüksek olduğundan tedrisi için "dârü'l-Mesnevî" namıyla hususî dershaneler açmışlardı" diyordu. Bütün Mevlevîhaneler ve Hatuniye, Murad Molla, Hasırîzâde Tekkeleri gibi Mevlevî olmayan tekkeler birer dârü'l-Mesnevî olmakla burada kastedilen münhasıran *Mesnevî* okutulan mekânlardır. Bu cihetle bilinen yegâne dârü'l-Mesnevî, şimdi temas edeceğimiz Mesnevîhâne Tekkesi'dir:

Burası aynı zamanda yakınındaki Murad Molla Tekkesi'nin şeyhi bulunan Mehmed Murad en-Nakşibendî'nin de ilk şeyh olduğu tekkeydi. 9 Muharrem 1261 - 18 Ocak 1845'te de bir merasimle açılışı yapılmıştı. Cami olarak da işlev gören Mesnevîhâne'nin iç kapısı üstünde, yüksekte talik ile yazılı beyaz mermer kitabede Hakkı Bey, burasının yapılış gayesini anlatır (99:105):

Mâlik-i ilm-i ledünnî kâşif-i esrâr-ı Hak
Zü'l-kerem Seyyid Murâd ol çâker-i âl-i abâ

Hazret-i Mollâ-yı Rûm'un Mesnevîsin şerh edip
İlm ü feyz-i ma'nevîsin kıldı uşşâka atâ

Rûh-ı pâkiçün okunsun Mesnevî bunda diye
İşte mescidle muallâ hücreler kıldı binâ

Böyle zât-ı pâk-i pür-lutf u ulüvv-himmetin
Sa'yini meşkûr edip ömrin füzûn etsin Hudâ

Bendesi Hakkı da târîhin mücevher söyledi
Yaptı Dârü'l-Mesnevî'yi hâce-i devrân becâ

Sene H. 1260 [1844]

Mescit ve hücrelerden müteşekkil bu yapı, kitabenin konteksine göre Mehmed Murad en-Nakşibendî'nin (ö.1848) *Mesnevî* şerhi *Hülâsatü'ş-Şürûh*'unu bitirdiği yıl yapıldı, kitabe de Mesnevîhâne'nin dış kapısı kemerinde yer aldı (99:104): "Hâzâ dâru tedrîsi'l-Mesnevî li-Hazreti Mevlânâ - Celâlüddîn er-Rûmî kuddise sırruhu's-sâmî - Ketebehu Ali Haydar gufire lehu 1260"

Mesnevîhân Murad Efendi'nin buradaki dersleri rağbet görmüş (99:107), "Ahmed Cevdet Paşa, medrese tahsilini yaparken arkadaşı Müşir Nâfiz Paşa ile birlikte burada Şeyh Murad Efendi'nin kendisinden *Mesnevî-i şerîf* okumuş ve ikmal etmişti."

Fatma Aliye Hanım, Murad Molla'dan tekkesinde *Mesnevî* dersi alan babasından bahsederken Mesnevîhâne'nin açılış merasimine de işaret etmişti:

> Murad Molla şeyhi yaptırmakta olduğu Mesnevîhâne'nin inşaatının bitmesi üzerine 1260 senesi Muharrem ayının 9. günü binanın açılışını yaptığı gün Sultan Abdülmecid Han hazretleri de hazır bulunmuş. Murad Molla şeyhi o gün padişahın huzurunda eski öğrencilerine icazet verdiği gibi babam Ahmed Cevdet Efendi'ye de *Mesnevî-i şerîf*'ten icazet vermiş...

Revnakoğlu, aynı zamanda Nakşî-Müceddidî tekkesi olarak faaliyet gösteren bu mekân için şu kısa notu ilâve eder (99:104) "Çarşamba'da Tevkii Cafer Mahallesi'nde meşhur Kırmızı Mektep'in önündedir. Cuma günleri namazdan sonra Nakşibendî usulü icra edilirdi. Son zamanlarda harap bir hâlde iken tamir gördü. Karşısındaki Tevkii Cafer Mahallesi Camii'nin daha önce harap olarak yıkılması üzerine Mesnevîhâne içindeki hususî câmi'-i şerîf mahalle camii hâline getirildi, hâlâ beş vakte açıktır."

Bu ilk şeyh ve Mesnevîhân Murad Efendi vefat ettiğinde Mesnevîhâne'nin avlusuna defnedilmiş, mezarının üzerine de hususî türbe yapılmıştı. Revnakoğlu, şeyhin sandukası önünde baş tarafına dayalı ince sülüs ile yazılı levhada yazılanları (aruzca sıkıntılı) kaydetmişti (99:101):

Hû

Azm-i bekâ eyledi Şeyh Mehemmed Murâd
Cennet ü dîdâr ile rûhunu kıla Hak şâd

Olmuş idi Nakşbend dergehine postnişîn
Sâlike eyler idi râh-ı Hudâ'yı küşâd

Hazret-i Monlâ-yı Rûm rûhunu şâd eyledi
Mesnevî'yi şerh edip işte bu sâhib-i irşâd

Çâker-i âl-i abâ idi bu zât-ı şerîf
Âh edip ağlar idi âl-i Resûl olsa yâd

Bendesi Hakkı dedi fevtine târîh-i tâm
Rûh-ı Hüseyn'le haşr ola Mehemmed Murâd

Sene H. 1264.

Murad Molla şeyhi Murad Efendi, Ramazanda Fatih Camii'nde *Mesnevî*'yi umuma karşı okutarak metnin halka intikalini temin ediyordu. Halka açık *Mesnevî* okumaları İstanbul'un camilerinde geçen asra kadar devam etti.

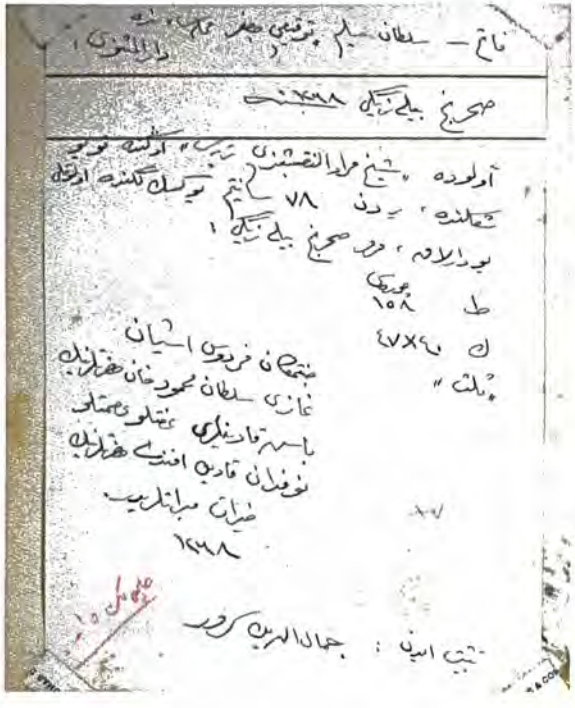
Pend-i Attâr ve *Mesnevî* şerhleriyle meşhur bu şeyhin vefatından sonra Mesnevîhânlık vazifesine Şeyh Hacı Hafız Seyyid Mehmed Tevfik Efendi getirildi (99:99):

Şeyh Hacı Hafız Seyyid Mehmed Tevfik Efendi, Şeyh Murad Efendi'nin talimizi olup onun yazılarını, kitaplarını da yazardı; Mesnevîhândır. 3 Recep 1274'te (17 Şubat 1858) vefat etmiş, avluda câmi'-i şerîfin kapısı önünde 30 santim yükseklikte kapalı mermer sanduka içinde medfundur. Üniversite kütüphanesinde tarih kısmında 2535 numarada kayıtlı bulunan Mollazâde şeyhi Köstendilli Süleymân Efendi'nin *Bahrü'l-Velâye* adındaki kitabı Tevfik Efendi'nin yazısıyladır.

Mesnevîhâne Tekkesi'nin son Mesnevîhânı, Revnakoğlu'nun babası Server Efendi'nin kendisinden *Mesnevî* okuduğu Şeyh Mustafa İsmet Efendi'ydi (99:98):

Şeyh Mustafa İsmet Efendi, mücîz dersiam, müderris, kuvvetli bir hoca idi. Gayet mübarek, muhterem, güler yüzlü, ehl-i hâl, malûmatlı, dirayetli bir zat olan Hoca Mustafa Efendi aslen İneboluludur, herkes tarafından sevilmiş fâzıl bir ihtiyardı. Âşık olunacak kadar güzel bir yüzü vardı. Sohbetinden, derslerinden her suretle istifade edilmiştir. Çarşamba'da Şeyhülislâm İsmail Efendi Câmi'-i şerîfinin karşısında Hafız Seyyid Efendi Medresesi'nde 1329'a kadar Ders vekili Asım Efendi'ye vekâleten ders okutmuştu. Tekkelerin seddinden vefatına kadar Mesnevîhâne Câmi'-i şerîfinin imamlığında bulundu. Babacığım kendisinden *Mesnevî-i şerîf* okumuştur. Mesnevîhâne Câmi'-i şerîfinin imamı ve mütevellisiydi. Hicrî 1346 M. 1927'de göçtü. Üsküdar'da Karacaahmet'te yatıyor. *Merâkıd-ı Mu'tebere-i Üsküdar*'dan naklettiğim kitabesi şudur: "Hû Üsküdar mücîz dersiamlarından ârif billah Mezarcızâde Hasan Hâşim Efendi aleyhi'r-rahmetü ve'r-rıdvânın tilmîzi, Çarşamba'da Mesnevîhâne müderrisi fuzalâ-yı be-nâm ve mücîz dersiam Hoca Mustafa Efendi rahmetullahi aleyhi, H.1346"

Mesnevîhâne'nin kuyu bileziği kitabesi (99:97)

Revnakoğlu, Mesnevîhâne'de "avluda Şeyh Murad en-Nakşibendî Türbesi önünde kuyu şeklinde, yerden 78 santim yüksekliğinde oluklu, yuvarlak mermer sarnıç bileziği"nin kitabesini de verir (99:97): "Cennet-mekân firdevs-âşiyân Gâzî Sultân Mahmud Hân hazretlerinin başkadınları iffetli ismetli Nevfidan Kadın Efendi hazretlerinin hayrât-ı müberrâtlarıdır 1268."

İstanbul'un Mesnevîhânları

Ahmed Bahâî Efendi

Kocamustafapaşa Sünbül Sinan Hankahı'nda, Nuruosmaniye Câmi'-i şerîfinde Mesnevî dersleri veren Erzurumlu Nakîbü'l-eşrâf Seyyid Abdürrezzak İlmî Efendi'nin yetiştirdiği Mesnevîhânlardan biri de geçen asıtda bilhassa düşürdüğü tarihlerle şöhret bulan şairlerden Ahmed Bahâî Efendi'ydi.

Not düşelim, İmrahor Tekkesi şeyhi Vahyî (Öztimer), Kadızâde Tekkesi şeyhi Naci Siral de Abdürrezzak Efendi'den yetişmişlerdi. Revnakoğlu, Ahmed Bahâî Efendi'yi iki ayrı yazıda ve birbirini tamamlayan unsurlarla ele alır. İlkinde (27:9-11):

Ahmed Bahâî Efendi merhum, tanburu Yenikapı şeyhi Celâl Efendi merhumdan öğrenmişti. Biraz Fransızca da bilirdi. Kendisine *Mesnevî-i şerîf* okumaya gelenler arasında yetmiş yaşını bulmuş Fatih hocaları da vardı, fakat bu Fatihli hocalar için "Zor yola geliyorlar, pek inatçı, nasipsiz adamlar!" derdi.

Kendisi *Mesnevî-i şerîf*'i Erzurumlu Seyyid Abdürrezzak Efendi'den okumuştu.

Nüfustaki kaydı şöyledir: Şehremini Ereğli Mahallesi, Pazartekke Sokağı, numara 14 yahut Topkapı Caddesi, Kürkçü Ahmed Şemseddin Mahallesi, Bostan Sokağı'nda. Cüzdan numarası ise cilt 20, s. 23'tür.

Tamamı bulunamamış bir na't-ı şerîfinden: "Ey Resûl-i müctebâ Ahmed Muhammed Mustafâ - Vey habîb-i kibriyâ şemsü'd-duhâ bedrü'd-dücâ - Münceli vechinde ma'nâ-yı ale'l-arşi'stevâ - Oldu zât-ı akdesin ol vech ile fevka's-semâ - Lutf edip göster cemâlin sen bize nûr-ı Hudâ - Cilve-bahş olsun cihâna..."

Topkapı ve çevresindeki câmi'-i şerîflerde saba salâlarında, hususiyle Pazar ve Cuma Tekkelerinde zikr-i şerîf esnasında okunan bu na't-ı şerîf maatteessüf tamamıyla tesbit edilememiştir.

Bahâî (İmamzâde, Ahmed Sadeddin Bahâî Efendi, şeyh ve şair) (27:10), İbnülemin'in *Son Asır Türk Şairleri*'nde, Hacı Hüseyin Vassâf Bey merhumun *Sefînetü'l-Ebrâr*'ından naklen yazdığına göre asıl ismi "Ahmed Bahaüddin Efendi"dir.

1289'da Şehremini'nde doğdu. Babası Şeyh ve Hattat Nureddin Efendi merhum, Topkapı'da Sinâniyye'den Harirî Mehmed Efendi Dergâh-ı şerîfi postnişini Ahmed Zarifî Efendi merhumun halifesiydi. "Pazar Tekkesi" denilen bu dergâhın hemen yanındaki Kürkçübaşı Ahmed Şemseddin Efendi Câmi'-i şerîfinin (yıktırılmıştır) imam ve hatibi olup mahalle imamlığı da üzerindeydi. Uzun boylu, pek sehi ve mürüvvetkâr bir zat olan Nureddin Efendi yolda yürürken daima okurdu ve uzun asasıyla gezerdi. Hürriyetten önce vefat etti. İmametinde bulunduğu yıkılan câmi'-i şerîfin haziresinde pencere önünde medfundu.

Ahmed Bahâî Efendi merhum, Nureddin Efendi merhumun üçüncü evlâdıdır. Maliyede birinci mümeyyizdi. Arapça ve Farsçayı iyi

bilirdi. Yenikapı Mevlevîhanesi son şeyhi Abdülbaki Dedeefendi merhuma ve Sultan Reşad'ın oğullarına Farsî okutmuştur.

Nureddin Efendi'nin dördüncü evlâdı olan Aliye Hanım merhum da kadın muharrirlerimizdendir, Servet-i Fünûn'a yazıyordu. Beşinci evlâdı Abdullah Sabit Bey merhum, Maltepe Askerî Hastahanesi'nde kâtip iken İzmir'de vefat etti. Nureddin Efendi'nin ilk oğlu olan Şeyh ve Hattat Mehmed Niyazi Efendi, Babıali'de dahiliye muhasebesi kaleminde başkâtip ve pederinin medfun bulunduğu câmi'-i şerîfin imam ve hatibiydi; 1 Şubat 1929 tarihinde vefat etti, Merkez Efendi çevresinde gömülüydü, mezarı yola gitti. Bu zatın kızı olan Fevziye Hanım, Şehremini'de Ümmî Sinân dergâh-ı şerîfi karşısındaki sokağın içinde oturuyordu.

Şeyh ve şair Ahmed Bahâî, 1342 Rebiülahirinde, elli beş altmış yaşlarında irtihal etti. Yenikapı ile Silivrikapı arasında "Üçkozlu" denilen mahalle defnedilmişse de ön safta gelen şeyh ve mutasavvıfların vefatına hemen tarih düşüren ve sanatlı tarih söyleyen bu şairin kabri başında ne taş ve ne de ona benzer bir şey vardır.

10 Nisan 1320 salı günü yedi aylık olarak dünyaya gelen sevgili oğlu Abdülgaffar, Merzifon'da jandarma çavuşluğu ediyordu. Hâlen Adapazarı'nda rindane ve kalenderane bir hayatın neşesi içindedir. Orada "kurtaran Molla" isimli serazat bir zat ile beraber bulunmaktadır.

Kızlarından Mutia Sabri Hanım'ın *Kadın Muharrirlerimiz*'de adı geçmektedir.

Revnakoğlu, Bahâî Efendi'yi ikinci defa müsveddelerine biraz daha farklı cepheleriyle aktarır (27:13-15):

Ahmed Bahaeddin Efendi merhum (İmam Ahmed Efendi): "Bahâî" mahlasıyla bir hayli güzel tarihler vücuda getirmiş olan Ahmed Bahaeddin Efendi, son devrin en çok tarih söylemiş ve bunların pek çoğu taşa geçmiştir. Tekke, türbe, çeşme ve meşâhir kitabelerinde çok okuduğumuz şairlerin kuvvetlilerindendir. Asıl adı "Ahmed Sadeddin"dir.

Şehremini'de Ereğli Câmi'-i şerîfi imam ve hatibi Nureddin Efendi'nin ikinci oğluydu. Birinci oğlu Niyaz Efendi'dir. Vaktiyle Servet-i Fünûn'da yazıları çıkmış olan Emine Aliye Hanım merhum da kendisinin küçük hemşiresidir.

Erzurum nakibüleşrafı Ahmediye müderrisi Mesnevîhân Seyyid Abdürrezzak Efendi'den *Mesnevî* okumuştur.

Ahmed Bahaeddin Efendi, kolu kesildikten sonra "Çolak Ahmed Efendi" adıyla bilinir olmuştu. Bu tarihten sonra yazdıklarının mühimce bir kısmını "Kanatsız" imzası altında yayınladı. Pek aşırı mahviyetinden imzası üstüne "Gazete Müvezzii" diye yazardı.

Kırkından sonra tanbur, kanun, piyano gibi birtakım sazlar çalar, şarkılar besteler, isteyenlere hususî surette dersler verirdi. Topkapı'da Pazar Tekkesi'nin karşısındaki taş mektepte muallimlik etmiştir. Çapa'da hâlen tamir edilmekte bulunan Kazasker Câmi'-i şerîfi'nin yanında Muhtar Said Paşa konaklarındaki Topkapı Merkez Rüşdiyesi'nde Ahmed Bahâî Efendi, 1323'ten 1325'e kadar Fârsî dersleri muallimliği etmiş, çocuklara *Gülistân* ve *Sünbülistân* okutmuştur.

Zakirliği de vardır.

Son zamanlarda Kürkçübaşı Ahmed Şemseddin Efendi Mahallesi ve Câmi'-i şerîfi'nin babadan kalma imamlığını yürütmekteyken uzun zamandan beri

Şevket Gavsi'nin yayınlanmamış denemelerinden bir sayfa (176:118)

çekmekte olduğu şeker hastalığının ve kesilen sol kolunun ikinci defa kangren yapması neticesinde Hicrî 1342 yılında ve 56 yaşındayken Gureba Hastahanesi'nde göçtü. Topkapı'da Beylerbeyi Çeşmesi'ne inilecek bostanların üzerinde Köprülüler sülâlesinin mezarlarının üst tarafında gömülüdür. Hazret-i Pîr'in zakirbaşısı Aziz'in kırk metre kadar sağ yukarısındadır.

Gayetle nüktedan ve zarifti, o kadar ki en mustarip zamanlarında bile son derece neşeli görünürdü. Güler yüzlü muhterem bir zattı. Siması da pek güzeldi.

Şevket Gavsi Bey

Şevket Gavsi Bey, Mudanya Kaymakamı Şehit Musa Paşazâde Hasan Dâniş Bey'in oğludur. *Bahâr-ı Hevesim* ve *Gül-zâr-ı Şebâb* adlarında iki şiir kitabı da olan Gavsi, "Yavrular Yurdu" isimli bir özel okul açmıştı. Revnakoğlu, "Unutulan Kıymetlerden Şevket Gavsi" başlığıyla bu Mesnevîhân dostunu anlatır (176:98-99;116-151):

Unutulan Kıymetlerden Şevket Gavsi Bey

Son Mevlevî şair ve edipleri içinde Tâhirü'l-Mevlevî'den sonra en çok tarih söyleyen, eser veren, *Mesnevî-i şerîf* okutan bir kendisi kalmıştı. Naci devrinden beri yazıyor, ney üflüyor, ders veriyordu. Çocukluk yaşında başlayan tahsil hayatından beri sekseni aşan ömrünün son gününe kadar okuyor, yazıyor, dersler, sohbetler yapıyor, kitap kalem elinden düşmüyordu. Bu itibarla klasik kültürü çok kuvvetliydi. İslâmî ilimlerde hoca denilecek olgunluğa gelmişti. Edebî sanat ve inceliklere vukufu vukûf-ı küllî hâlini almıştı. Musiki bilgisi herkesin faydalabileceği bir kudrete yükselmişti. Babasının dostu olan Muallim Naci ile pek genç yaştayken baba evinde tanışmış olduğundan bol bol istifade etmiş, zekâ ve kabiliyeti sayesinde ondan çok şey öğrenmiş ve Naci'nin takdirini kazanmıştı. Naci *Istılâhât-ı Edebiyye*'sini 1307'de yayınladığı zaman genç şair Şevket Gavsi bu yakınlığın icabı olarak mücevher bir tarih söylemişti. Naci'den öğrendiklerine kendisi de yıllarca çalışarak çok şey katmıştı.

Eskilerin lisaniyat dediği dilbilgisinin hemen bütün özellik ve inceliklerini gayetle iyi biliyordu, bunu üstadın her yazısında ve eserlerinde görmek mümkündür. İstanbul basınında bilhassa Peyam gazetesinde "edebiyât-ı musikî" tabirini ve bu tabiri başlık yapan ilmî, edebî yazılar ilk defa onun kaleminden çıktı, yıllar yılı devam etti. Beyânu'l-Hakk'ın ikinci cildinde gördüğümüz "kalem", "seyf" ve "ney" manzumeleri bu konuda göze çarpan orijinal örneklerden biri olarak gösterebiliriz...

Neyzenliği: En önce Yenikapı Mevlevîhanesi neyzenbaşısı Manisalı (Demircili) Hilmi Dede'den ney meşkine başlamış, sonra Eyüp Bahariye Mevlevîhanesi postnişini Hüseyin Fahreddin Dedeefendi'den *Mesnevî-i şerîf* okuduğu sırada ondan bu hususta da istifade ederek ney üflemesini ilerletmiş ve musiki bilgisini ilerletmiştir. Notayı ilk hocası Hilmi Dede'den öğrenmiş, Hakkı Dede'den de başka usulde ayrıca ney meşk eylemiştir. Önceleri mansur ney ile başlamış, sonra şâha çevirmiştir. Son yıllarda yaşının bir hayli ilerlemiş olmasına rağmen kısa boylu, kısa kollu olduğu hâlde kendi açtığı kalın gövdeli davut ney üflüyordu. Mehter takımında vazife aldığı zamanlar bu davut ney ile saza katılmıştır, sonra çevgânî olmuştur.

Memuriyetinden emekliye çıktıktan sonra Çemberlitaş'ta Kara Baba-yı Velî Tekke ve türbesinin bulunduğu sokağın içinde ve son kısmında küçük çocuklar için "Yavrular Yurdu" isimli bir özel okul açmıştı. Birkaç yıl devam eden bu okulda çevrenin çocuklarına faydalı olabilecek bir eğitim ve öğretim sağlanmış olduğu her bakımdan görülüyordu. Fakat öğrenci velilerinin intizamlı tediyelerde bulunmaması yüzünden okulu, bu faydalı çalışmalarını yarıda bırakmak zorunda kaldı. Okul binası sonradan oturma evi hâline

Şevket Gavsi

getirildi. Şevket Gavsi Bey, Bakırköy'e taşınıncaya kadar burada kaldı, oğlu Santurî Daniş bu evde yetişti.

Kendisinden Meşk Edenler: Kendisinden musiki öğrenmiş ve ney meşk edenlerin başında Neyzen Hattat Emin Dedeefendi merhum gelir. Sadeddin Kaynak'ın hocası bulunan Emin Dede postahanede kâtip iken musiki bilgisini arttırmak için Şevket Gavsi Bey'e gelirdi. Alafranga notayı bu arada ondan öğrendi ve onun yanında iki defa tatbike başladı ve az bir zaman içinde ilerletti. Neyzen Tevfik de gençliğinde bir müddet Şevket Gavsi Bey'e devam etmiş, ilk öğrendiğinden başka usul ve tavırda ondan da ayrıca ney meşk eylemişti. Son devrin en kuvvetli, en parlak mevlidcisi Hafız Kemal merhum mevlid-i şerîfte okuduğu kasidelerin edebî icaplara uygun şekilde doğru dürüst okunmasını da sağlamak ve bu hususta rastladığı güçlükleri çözmek için daima Gavsi Bey'e koşardı.

Hayatının son yılları biraz inziva içinde geçti. Kendisini tamamıyla ibadete ve mütalaaya vermişti. Haftada birkaç gün yalnız Abdülhakîm Efendi'nin cami derslerine gidiyordu. Kendisi de en son zamanda Kılıç Ali Câmi'-i şerîfinde bir müddet *Mesnevî-i şerîf* okuttu, dersleri çok rağbet gördü. Kürsüsü etrafında iştiyakla toplanan kalabalığın câmi'-i

Şevket Gavsi'nin nüfus tezkiresi (176:82)

şerîfi vaktinden önce doldurduğu daima görülürdü. Vefatından birkaç ay öncesine kadar bu derslerine devam eyledi.

Son günlerde ise odanın içinde bile dolaşamaz bir hâl aldığından artık Bakırköy'deki evinden dışarı çıkamaz olmuştu, ancak misafir ve ziyaretçi kabul edebiliyordu. Gelenlerin içinde sevdiklerinin ve ilim adamlarının bulunması içini açıyor, rahatsızlığını unutturuyordu. Sohbet sırasında eski hatıralar anlatılırken gözlerinin yaşardığı olurdu. Üzerinde bir çocuk masumiyetine benzeyen hâller belirdiğinden konuşmaları dinlerken bazen dalıp kaldığı görülüyordu. Dünyaya ait her şeyin, kâinatın nesi varsa hepsinin boş ve geçici olduğunu artık anlamış gibiydi. Bu gerçeği henüz fark edemediğini sandığı kimselerin yüzüne alay eder gibi bakıyor ve gülümsüyordu. Nihayet bir Ramazân-ı şerîfte kadirden bir gün sonra iftar saatinde huzûr-ı kibriyâya iftara çağrıldı. Bu zevke erişmek için seve seve gitti: 28-29 Ramazân-ı şerîf 1372, 10-11 Haziran 1953. Ertesi çarşamba günü Silivrikapı dışında Seyyid Nizam Hankâh-ı şerîfi çevresine sırlandı. Arkasında veresesi olmadığından taş konulamadı. H.1290'da dünyaya gelmiş olduğuna göre göçüşünde sekseni aşmıştı.

Şevket Gavsi'nin sanatkâr oğlu Daniş Özden'in vefatı babasından öncedir. 1950 yılının Aralik ayında yıl başından bir hafta kadar öncedir. Çocukluk yaşında babasından musiki ve edebiyat dersine başladığı ve zamanla ilerlettiği için musiki kültürü kuvvetli idi. Üç sazı birbirinden güzel ve ustalıklı çalıyordu, ayrıca dersler veriyor, fasıllar idare ediyordu; babası gibi ney de üflüyordu, hele ud, tanbur ve santuru hakikaten yenmişti, bu sazı hepsinden fazla severdi. Kendisinin istediği gibi "Santurî Daniş Bey" diyorlardı. Ne yazıktır ki yorgunluk ve uykusuzlukla geçen çapkınlık ve içki âlemlerine fazla dadanmış olması yüzünden çok genç çağda henüz 26 yaşında iken bir ameliyat sonunda hayata veda eyledi. Bakırköy Kabristanı'nda yatıyor, taş konulmadı.

Şevket Gavsi Bey'in oğlu Daniş Bey merhum bazen santurun kılıfını çıkarmadan üstünden çaldığı olurdu...

Şevket Gavsî'nin Vasiyetnamesi

Bismillâhirrahmânirrahîm

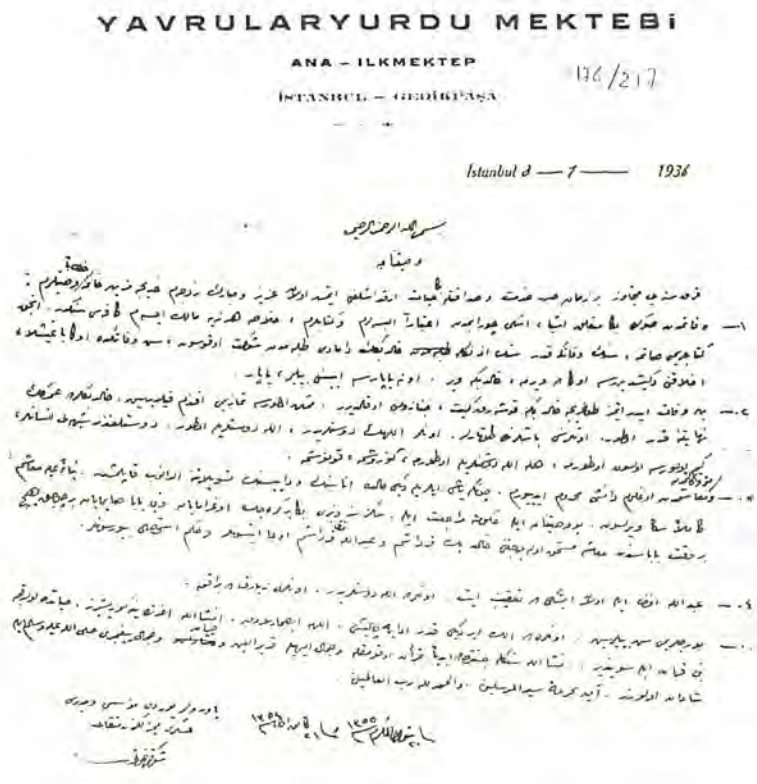
Kırk seneyi mütecaviz bir zaman hüsn-i hizmet ve sadakatle bana hayat arkadaşlığı etmiş olan aziz ve mübarek zevcem Hatice Müzeyyen Hanım'a hitaben vasiyetlerim:

Vefatımdan sonra bana müteallik eşya, eski çorabımdan itibaren elbiselerim ve kitaplarım, hülâsa her neye malik isem kâffesi senindir. Ancak kitaplarımı satma, senin vefatına kadar senin izninle Hâlid Bey'in damadı talebemden Şevket okusun, sen vefatında ona bağışla; ahlâkını değiştirirse ona da verme, Hâlid Bey'e ver, o ne yaparsa iyisini bilir, yapar.

Ben vefat eder etmez doğruca Hâlid Bey'e koşarak git, cenazemi o kaldırır. Mümkün olursa namazımı efendim kıldırsın. Hâlid Beylerde ömrünün nihayetine kadar otur, onlar seni başlarında tutar, onlar Allah'ın dostlarıdır, Allah dostlarıyla otur. Dostluğundan şüpheli insanlar kim olursa olsun oturma, hele Allah düşmanlarıyla oturma, görüşme, konuşma.

Metrukâtımdan ve maaşımdan oğlum Daniş'i mahrum ediyorum, çünkü yaşı ilerlediği hâlde anasının ve dayısının tesvilâtına aldanıp kapılmıştır. Binaenaleyh maaşım kâmilen sana verilsin. Bu vasiyetname ile müracaat eyle. Sekiz seneden beri bana bir kerecik uğramayan ve beni baba saymayan bir çocuk hiçbir vakit babasından maaşa müstehak olamayacağını Hâlid kardeşim ve Abdullah Efendi kardeşim iddia etsinler ve hüküm istihsal buyursunlar.

Abdullah Efendi ile olan işini de takip et. Onlar da Allah dostlarıdır, onları ziyareti de bırakma.

YAVRULARYURDU MEKTEBİ

ANA – İLKMEKTEP

İSTANBUL – GEDİKPAŞA

Istanbul 8 — 7 — 1936

Şevket Gavsi Bey'in vasiyetnamesi (176:100)

Borçlarımı sen bilirsin. Onları da elin erdiği kadar edaya çalış. Allah'a ısmarladık. İnşallah ahirette görüşürüz. Hayatta oldukça beni Kur'an ile sevindir. İnşallah seninle cennette ebediyyen Kur'an okumakla ve cemâl-i ilâhiyle karîrü'l-ayn ve hayran ve cemâl-i Peygamberî sallallâhu aleyhi ve sellem ile şadan oluruz. Âmîn bi-hürmeti seyyidi'l-mürselîn ve'l-hamdü lillâhi rabbi'l-âlemîn.

20 Şevvâlü'l-mükerrem 1344, 21 Kânûn-ı evvel 1352

Yavrular Yurdu Müessisi ve Müdürü Askerî Mümeyyizlikten Mütekait Şevket Gavsi

Midhat Beharî'nin kendi kaleminden biyografisi (285:30)

Ahmed Midhat Beharî

Eyüp Taşlıburun Sa'dî Tekkesi'nde ve Bahariye Mevlevîhanesi'nde yetişmişti. Annesi, Taşlıburun Tekkesi'nde şeyhlik etmiş Şeyh Hacı Süleyman Sıdkı Efendi'nin kızıydı. Beharî Bey'in kardeşi Şeyh Re'fet Efendi de Mesnevîhândı. Revnakoğlu, kendisinden üç yıl sonra vefat edecek olan Midhat Beharî'nin kaleminden biyografisini de almıştı (285:30):

İsmim Ahmed Midhat Beharî'dir.

Kütahyalı Emirzâde Salim Efendi'nin hafidi, kısmet-i askeriyye mahkemesi başkâtibi merhum Mehmed Nuri Efendi'nin oğluyum. 1295'te İstanbul'da Bahariye'de eniştem Haşim Paşa'nın yalısında doğmuşum. Annem Sa'dî meşayihinden Süleyman Efendi merhumun kızı Hatice Aliye Hanım'dır. Babamın vefatıyla çocukluğumu Bahariye'de annemin babası nezdinde geçirdim.

İlk tahsilimi Eyüp'te Dârü'l-feyz-i Hamîdî Mektebi'nde yaptım. Bilâhere biraderim esbak Ankara defterdarı İsmail Zihni Bey'le Bitlis'e gittim, oranın idadisinde okuyarak şehadetname aldım.

Farsî ve edebiyatı hususî muallimlerden, *Bahâristân*'ı, Hafız'ın divanı gibi bazı müellefâtı büyük biraderim Re'fet Efendi'den okudum. *Mesnevî-i şerîf*'i Bahariye Mevlevîhanesi şeyhi Hüseyin Fahri Dedeefendi'den tederrüs ettim. Beyazıt dersiamlarından Hüseyin Avni Efendi'nin dersine devam etmekle beraber ilmî eserleriyle temayüz eden fuzalâdan Mülkiye ve Darülmuallimîn edebiyat muallimi Said Efendi'den de edebiyât-ı Arabiyye tahsil ettim. *Mesnevî*'den ve medreselerde okunan ulûmdan icazetnamelerim vardır. İcazetname alırken 1316 tarihinde bir de liyakat madalyası aldım.

Memuriyet hayatım: Evvelâ Maliye Nezareti muhâsebe-i umûmiye kalemine girdim. Bir sene sonra Ticaret ve Ziraat Nezareti muhasebe kalemine ve iki sene sonra da Maadin müdiriyet-i umûmiyesine nakl-i me'mûriyet ettim. 1335 Nisanında Maadin mümeyyizi oldum. Altı ay kadar Vefa İdadisi Türkçe ve ahlâk muallim vekâletinde

bulundum. Muahharen Beyoğlu tâlî mübadele komisyonu azalığına tayin olundum. Komisyonun lağvı üzerine Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası muhaberat başkâtibi oldum. Sanayi ve Maadin Bankası'nın Sümer Bank'a istihalesiyle Sümer Bank'ın İstanbul şubesi muhaberat servisine nakl-i me'mûriyet ettim.

Matbuata intisabım: İbtida Hazîne-i Fünûn ve Mektep risalelerinde manzum ve mensur eserler neşrederek matbuata intisap ettim. Sonra Şair Mehmed Akif ve İbnülemin Mahmud Kemaleddin Beylerin çıkardığı Resimli Gazete'nin tahrir heyetinde bulundum. Tercümân-ı Hakîkat gazetesine ve bazı mevkut risalelere fikriyata ve edebiyata dair yazılar yazdım.

Matbu eserlerim:

Ravza: Edebiyata ve ahlâka dair ilk eserimdir.

Leâlî-i Maânî: İbn Kemal'in *Beyânü'l-Vücûd* namındaki tevhid ve İslâm felsefesine ait eserinin izahen tercümesidir.

Sünbülistân Şerhi: *Sünbülistân*'ın kavâid, lügât, Türkçe ve Farsî lisanları nokta-i nazarından faydalı malûmat ilâvesiyle yazdığım bir şerhidir. Vaktiyle mekteplere kabul olunmuştu.

Gûşvâr: Çocuklar için kıraat kitabıdır.

Risâle-i Sipehsâlâr Tercümesi: Türk ve İslâm âleminin dahisi Hazret-i Mevlânâ'nın hayat ve menkıbelerine dair tarihî ve ilmî bir eserdir.

Rûh-ı Kur'ân'dan Bir Sahîfe-i Nûr: Kur'ân-ı kerîm'in rümuzuna ait bazı ayetlerin tercümeleriyle tasavvufî izahlarından vücuda gelmiştir.

Destegül: Hazret-i Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inden, *Mesnevî*'sinden topladığım bazı şiirlerle bunların tercümelerinden ve edebî mensurelerimden müteşekkildir.

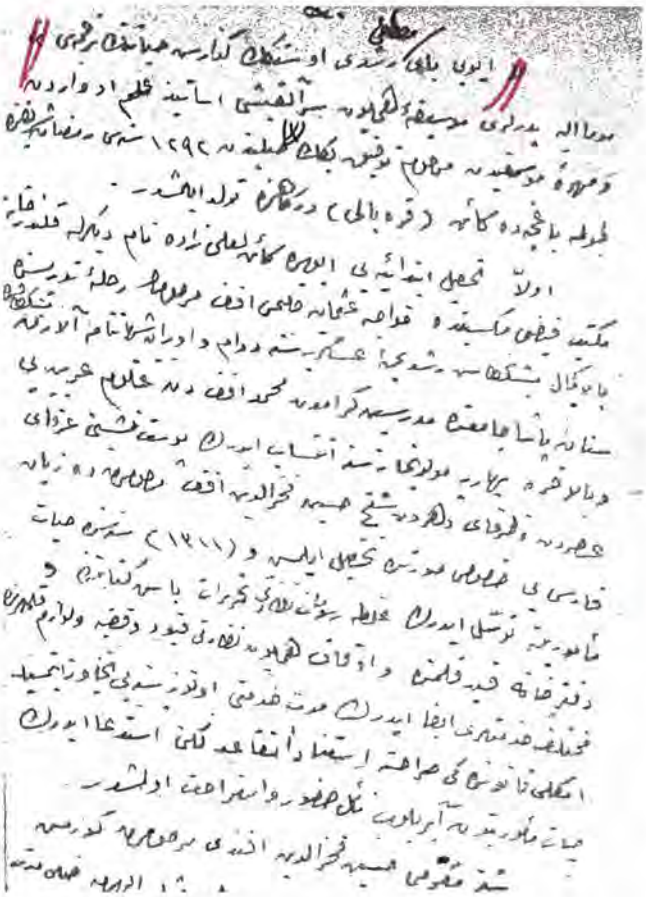
Mustafa Rüşdü Üstek

Biyografisinin birçok cephesine Kumrulu Mescit bahsinde Revnakoğlu'ndan aktardığımız Rüşdü Üstek'in mühim bir tarafı da Mesnevîhânlığıydı. Revnakoğlu yakından tanıdığı Üstek'in kendi kaleminden "Eyyûbî Bay Mustafa Rüşdü Üstek'in Güzerân-ı Hayâtının Tercümesi" başlığıyla biyografisini dosyalarına ilâve eder (311:272).

Mumaileyh pederleri mûsîka-i hümâyûn ser-alkışı esâtîz-i ilm-i edvârdan ve mehere-i mûsikîden merhum Tevfik Bey'in sulbünden 1292 senesi Ramazân-ı şerîfinde Dolmabahçe'de kâin Kara Bali Dergâhı'nda tevellüt eylemiştir.

Evvelâ tahsîl-i ibtidâiyyeyi Eyüp'te kâin La'lîzâde, nâm-ı diğerle Kalenderhane Mekteb-i feyz-meksebinde Hoca Osman Hilmi Efendi merhumun rahle-i tedrîsinde bi'l-ikmâl Beşiktaş Rüşdiye-i Askeriyesi'ne devam ve oradan şehadetname alarak Beşiktaş Sinan Paşa Camii'nde müderrisîn-i kirâmdan Mehmed Efendi'den ulûm-ı Arabiyyeyi ve bilâhare Bahariye Mevlevîhanesi'ne intisap ederek postnişini urefâ-yı asrdan ve zurefâ-yı dehrden Şeyh Hüseyin Fahreddin Efendi merhumdan da zebân-ı Fârsîyi hususî surette tahsil eylemiş ve 1311 senesinde hayât-ı me'mûriyyete tevessül ederek Galata rüsûmât nezareti tahrîrât-ı kuyûd-ı vakfiye ve levazım kalemlerinde muhtelif hizmetleri ifa ederek müddet-i hizmeti otuz seneyi tecavüz etmesiyle emekli kanunundaki sarahate istinaden tekaütlüğünü istida ederek hayât-ı me'mûriyetten ayrılıp nâil-i huzûr u istirâhat olmuştur.

Şeyh-i mükerremi Hüseyin Fahreddin Efendi merhumdan görmüş olduğu eser-i teşvîk ü tergîb dolayısıyla müşarünileyhten

Rüşdü Üstek'in kendi kaleminden biyografisi (311:272)

hayli müddet edebiyat tahsiline tevaggul ederek edebiyat hayatına da intisap etmiştir. Peyderpey vücuda getirdiği âsâr-ı edebiyye postnişin-i dergâh-ı Mevlânâ olan Halim Çelebi Efendi hazretleri tarafından mazhar-ı takdîr olarak Mesnevihânlık icazesiyle taltif edilerek Konya'dan bir de destarlı sikke-i şerife ihdâ ve irsal buyurmuşlar ve o zaman hayatta bulunan eş-Şeyh Seyyid Burhâneddin el-Belhi el-Kılıncî Efendi tarafından destarlı sikke-i şerifenin vüruduna "Varıp matlûba bir pîr ol, erişsin feyz-i rahmânî" mısraını tarih düşürmüşlerdir. Ve yine az müddet sonra müşarünileyh Abdülhalim Çelebi Efendi hazretleri İstanbul'u ziyaret ettikleri zaman hilâfetname be-kâm buyurarak hulefâ-i sâdât-ı Mevleviyye miyanına idhal eylemişlerdir. Müşarünileyh Abdülhalim Çelebi Efendi tarafından münhal bulunan Erzincan Mevlevihanesi meşihati tevcih edilmiş ise de müşarünileyhe arz-ı i'tizârla istifa eylemiştir.

Eyüp'te kâin Maşrık-ı Füyûzât Mektebi'nde kendisinin Fârsî muallimliği olduğu gibi cevâmi'-i şerifelerde *Mesnevi-i şerif* takrir etmek üzere dersi vekâlet-i celilesinden ruhsat-ı resmiyyeyi haiz tezkirelerle iktidâr-ı zâtisine takdirkârlık gösterilmiştir.

Zîrde muharrer âsâr nümûne-i tab'ıdır...

Mesnevîhân Şeyh Re'fet Efendi

Mesnevîhân Şeyh Re'fet Efendi merhum (252:227), Fethiye Câmi'-i şerîfinin yanında otururlardı. Kassâm kâtibi Nuri Efendi'nin oğludur. Kefevî Tekkesi'nde Şeyh Vasfi Efendi'ye, Eyüp Hatuniye şeyhi Agâh Efendi'ye bir müddet vekâlet eylemiştir. Topalcaydı, hiç evlenmedi. Şeyh Vasfi'nin annesinin ve Midhat Beharî Bey'in kardeşidir.

Revnakoğlu bir başka yerde hafız ve kurrâ da olan Re'fet Efendi'ye dair daha geniş bilgi aktarır (81:46):

Kefevî Tekkesi şeyhi ve Kefeli Mektebi hocası Hoca Şeyh Mehmed Râşid Efendi halifelerinden Şeyh Re'fet Efendi (Çolak - Fethiyeli), "Topal Hoca" da derler. Taşlıburun şeyhi Süleyman Sıdkı Efendi'nin üvey çocuğu ve Şeyh Vasfi'nin annesinin kardeşidir. 18 sene Taşlıburun Tekkesi'nde oturmuştu. Şeyhinin hocası bulunan Eyüp Hatuniye şeyhi Hoca Hüsameddin Efendi'den *Mesnevî-i şerîf* okumuş ve ondan icazetname almış bulunan

Gelibolulu Mesnevîhân Tâhir Efendi'nin *Mesnevî* derslerine devam etmiş ve ondan mezun olmuştu. Kefevî Tekkesi'nde bir müddet Şeyh Vasfi Efendi'ye, Eyüp Hatuniye şeyhi Agâh Efendi'nin askerliğinde de ona vekâlet etmişti. Hürriyetten biraz sonra Taşlıburun Tekkesi'nde göçtü. Lâgarî Mehmed Efendi'nin yanında sırlıdır. Hiç evlenmemişti. Midhat Beharî Bey'in ağabeyidir. Eyüp Bahariye şeyhi Fahreddin Efendi'ye de intisap etmişti.

Defterdar Zihni Bey de (252:293), Meşrutiyet'ten sonra vefat etmişti. Midhat Beharî'nin ağabeyidir. Lâgarî Mehmed Efendi'nin yanında yatıyor..

Diğer Mesnevîhânlar:

Selimiye Tekkesi şeyhi Behcet Efendi'nin halifelerinden Eyüp'te Murad el-Buharî Tekkesi şeyhi Eyyûbî Şeyh Hafız Feyzullah Efendi ve Unkapanı'nda Ahmed el-Buharî Tekkesi şeyhi Hoca Mehmed Rıfkı Efendi, aynı zamanda Mesnevîhândılar (234:67).

Kadıköy Kuşdili'nde Sa'diyye'den Şeyh Abdülbaki Tekkesi'nin son şeyhi Yusuf Nizameddin Bey (Yusuf Fahir Baba) de Mesnevîhândı (234:94); Mesnevîhânlık icazesi ve destarı Abdülhalim Çelebi'dendi.

Üsküdar Şeyh Hasîb Efendi Tekkesi'nde Mehmed Sâdık Efendi (ö. H.1278, M.1861-62) vefatından sonra bir önceki şeyh olan Kalpakçı Şeyh Mustafa Efendi'nin halifelerinden Üsküdarlı Tüysüz Hasan Efendi (173:118) bir süre posta vekâlet etmişti. Haremeyn tercümanlığında bulunmuş, bu dergâhın karşısında köşede evinin üst katında büyük odayı tevhîdhane hâlinde açıp usûl-i Bedeviyye de icra etmiştir. Hasan Efendi, buradaki hanesine "Tüysüz Hasan Efendi Tekkesi" derlerdi; kendisi Mesnevîhândı. Karacaahmet'te Osman Şems Efendi'nin yanında medfundur. Taşındaki uzun tarih Osman Şems Efendi'nindir. Bu tarih manzumesinde merhumun Kâdiriyye ve Rifâ'iyye'den de mezun bulunduğu yazılıdır; sikkesi de vardır.

Sultanselimli Hafız Cemal (Tulumbacı Cemal)

Sultanselimli Hafız Cemal (Tulumbacı Cemal), Çarşamba'nın meşhur musikişinaslarından, kahvecilerinden ve polislerindendi.

Bestenigâr Rıza Bey'den de epeyce fasıllar geçmiş, Sultanselim'deki Fıstıkdibi'nde tulumbacı reisliği etmiş, bilâhare Hürriyet-İtilâf Fırkası'na intisap etmiş, biraz daha önce de Edirnekapı-Topkapı yolu arasında ortada Beylerbeyi Çeşmesi'nde çalgılı yazlık gazino işletmiş, birkaç sene bu şekilde burasını devam ettirdikten sonra Mustafa Sabri'nin maiyetinde komiser rütbesiyle muhafızlığında bulunmuş ve sonra da 150'liklere dahil olmuş, nihayet Mustafa Sabri ile Mısır'a kaçmıştı. Yine Revnakoğlu'ndan dinliyoruz 180:142-146; 182:258):

Sultanselimli Hafız Cemal (Tulumbacı Cemal), Mütareke devrinde İstanbul Polis Müdüriyet-i Umûmiyesi kısm-ı siyâsî şubesinde ikinci komiserdi. Bu daire o zamanlar Çemberlitaş'ta Kara Baba Dergâhı'nın bulunduğu sokağın içindeydi. Udî Rafet Bey de bu sıralarda ikinci şubede memurdu.

Hafız Cemal çok temiz ve şık giyinirdi. Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi'nin muhafızı olarak vazifelendirilmişti. Mustafa Sabri Efendi'nin makam arabasında ve daima yanında bulunurdu, her yere beraber giderdi. Nihayet onunla Mısır'a kaçtı. Sonradan İstanbul'a dönebilmesi için teşebbüse geçti,

gelebilir diye emri çıktı. Yol hazırlığı yapmakta iken heyecandan ve sekte-i kalpten Mısır'da öldü.

"Tulumbacı", "kahveci" ve "üzümcü" isimleri ile tanınmıştır. Çarşamba'da Tulumbacı Rıza ile beraber kahve işletirlerdi, sonradan bu kahveyi tamamıyla kendi üzerine almıştı. Uzun müddet devam ettirdi.

Bestenigâr Rıza Bey merhumun göze çarpan talebesi arasında sayılır. Nota bilmezdi, öğrenememişti, fakat kendisinde çok fasıl vardı, sayısız şekilde eser geçmişti ve hepsi de bütün usulleriyle kafasındaydı, bu sebeple aynen hocası gibi okurdu, okuduğu gibi de geçerdi. Usul vuruşları pek düzgün ve oturaklıydı, hocasının da takdirini mucip olurdu. Hele devr-i kebîr, ağır çember ve remel gibi büyük usulleri falsosuz vurmakta ve kadim besteleri ile okumakta hemen hemen bir taneydi. Onun bu ustalığına zamanında kimse erişemiyordu. Sesi de pek tatlı, akortlu ve güzeldi, eski eserleri okumaya pek elverişliydi. Nota bilmediği hâlde bu sağlam usulleri sayesinde nota bilenler bile kendisine yeniden meşke gelirlerdi. Meşhur Hafız Sami, Sultanselimli Hafız Ali Rıza, Hafız Kemal Gürses merhumlarla Fatih Camii müezzinbaşısı Hafız Mahmud Efendi, eski Sultanselim imamı Hafız Veysi, Debbağ Yunus müezzini Hafız Kemal bunlar arasındadır.

Güzel gençlere düşkünlüğü gözden kaçmayacak şekilde olduğundan hakkında bazı dedikodulara yol açmıştı.

Tekke zakirleri arasında cumhura katışması bazen ve misafirlik suretiyle olurdu. Çevresindeki tekkeleri tercih ederdi.

Sultanselimli Mühendis Suphi Bey de Sultanselimli Hafız Cemal Efendi'nin meşklerine devam edenlerdendir. Meşkler de bu Mühendis Suphi Bey'in Sultanselim Caddesi'nde Çarşamba günü Çukurbostan'ın karşısındaki konağında akşamları yapılırdı. Tekkelerin sırlandığı tarihe kadar Lokmacı Dergâhı'nda durak okuyan Şükrü Bey de bu konakta otururdu, Suphi Bey ailesinin damadıydı.

Murad Molla Tekkesi

Tekrar Manyasızade Caddesi'ne dönüyoruz. İsmail Ağa Camii'ni geçince sağa dönen Murat Molla Sokağı'na giriyoruz. Biraz ileride sağda şimdi İsmail Ağa Camii İlim ve Kültür Merkezi olan 18 numaralı Murad Molla Tekkesi önünde duruyoruz. (Balat, 1910 ada, 54 parsel)

Çarşamba'nın eski vaziyeti bugünkünden büsbütün farklıydı. Tulumbacı kahveleri, hanendeleri, fasılcıları, edebiyatçıları, tulûatçıları ile mahallede geçmiş zamanın bütün renkleri vardı. Mutaassıp hayat, şehrin diğer mahallelerinden farksızdı. Semte karakterini veren tekkelerin çok defa şeyhleri kalender mizaçlıydı. İçinde Mevlana'nın *Mesnevî*'si okutulan Murad Nakşibendî Tekkesi bunlardandı. Tekke (170:93) "Çarşamba'da kendi adını taşıyan sokağın içinde yine kendi namıyla bilinen meşhur kütüphanenin bulunduğu yerde büyük bahçe içindedir."

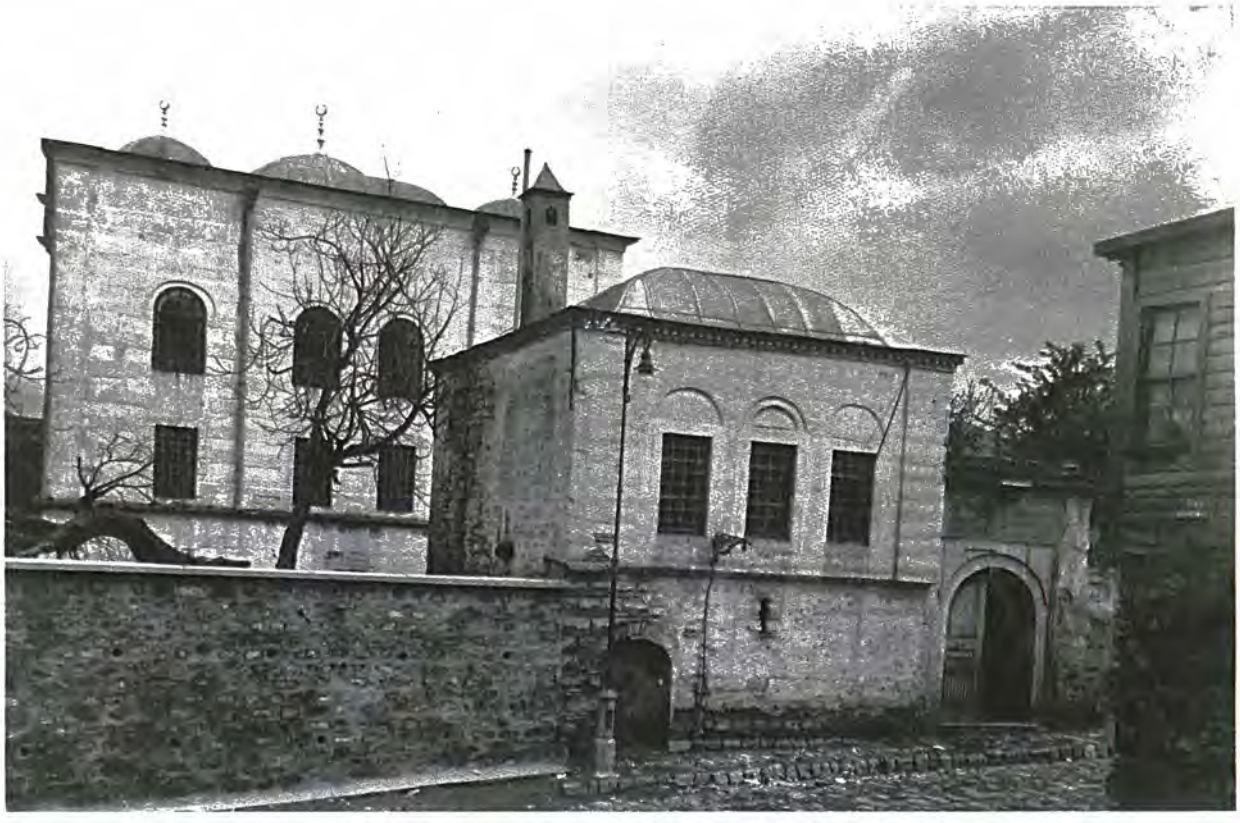
Tekkenin banisi, Şeyhülislâm Damadzâde Feyzullah Efendi'nin (ö. 1761) oğlu ve Rumeli kazaskeri olan Damadzâde Mehmed Murad'dı. Kendi adıyla anılan Murad Molla Tekkesi'ni 11 Şevval 1181 - 1 Mart 1768 tarihinde hazırlattığı bir vakfiyeden sonra faaliyete geçirdi. Tekke kuruluşunda bir tarikata tahsis edilmemişti, Kâdirîhane şeyhi Muhyiddin Efendi tomarında bu cihete işaret edilir: "Binası ve küşâdı H.1185'tedir. Pazar günleri ayin icra olunur. Tekke-i mezkûrun şurût-ı vakfiyesi bir tarik ile mukayyed olmayıp *Kudûrî* ve fıkıh okutmaya muktedir sulehadan bir kimseye meşrûttur."

Revnakoğlu, "1181 Şevvalinin 11'inde yazdırılan ilk vakfiyesinde tekkenin yeri ve tetimmeleri şöyle tarif olunur" dedikten sonra vakfiyeden şu bilgileri aktarır (170:130):

> "İstanbul'da Sultan Selim Câmi'-i şerîfi kurbünde Çarşambapazarı'nda İsmail Efendi Câmi'-i şerîfine karîb Tevkii Cafer Mahallesi'nde kâin "Kebîrîzâde Konağı" demekle arîf menzilleri karşısında vaki dört bin zira mülk bahçe arsasının bin yüz zira arsası üzerine yaptırılan tarîkat-i Nakşibendiyye erbabına bir tekke ve iki adet şeyh odası ve tarîkat-i merkûme erbabından ikişer nefer kimse sakin olmak üzere on adet oda ve bir bevvâb odası ve bir matbah ve bir mescid-i şerîf ve mabed-i latîf bina ve ihya buyurmalarıyla..."

Revnakoğlu yukarıdaki iktibasa "Bir yıl sonra yeniden ilhak edilen müteaddit vakıflar için 3 Recep 1194 tarihine kadar bir hayli vakfiyename tanzim edilmiştir" notunu düşer.

> Tekkenin ilk şeyhi Beyzâde Mustafa Efendi (b. Ali Ahıshavî) oldu. Kendisi Fatih Camii vaizlerindendi. Bir süre vekâleten Eyüp'te Murad el-Buhârî şeyhliğini de yürüten Gelibolulu Şeyh Mustafa Efendi'den (ö. H.1176, M.1762-63) hilâfet almış olan Hisarî Hafız Mehmed Efendi'den sülûk görmüştü. Birçok

Murad Molla Tekkesi
(Encümen Arşivi)

telifatı bulunan Beyzâde Mustafa Efendi hac için giderken Cidde civarında H.1200 - M.1786'da vapurda vefat etti.

Tekkeye bu sefer Beyzâde Mustafa Efendi'nin halifesi Abdülhalim Efendi geldi.: 18 Zilkade 1230 - 22 Ekim 1815'te vefat ettiğinde Edirnekapı haricinde Dürrî Efendi makberesi yakınına defnedildi.

Tekkenin postnişinliğine Abdülhalim Efendi'nin vefatından sonra oğlu Murad Efendi getirildi. Muhyiddin Efendi'nin tomarında "Mumaileyhin vaiz, nâsıh ve Mesnevîhânlıkla sît ü şöhreti müsellem beyne'l-avâm ve'l-havâs bir zât-ı huceste-sıfât imiş. Tercüme-i hâli kendi telifatından olan *Pend Şerhi Mâ-Hazar* nam kitabın ahirinde mastûrdur. 27 Ramazan 1264'te rıhlet buyurmuşlardır. Tevkii Cafer Mahallesi'ndeki Mesnevîhane'de hususî türbede medfundur" şeklinde kaydettiği Şeyh Murad Efendi'nin Attâr'ın *Pendnâme* adlı eserini şerh ettiği *Mâ-Hazar*'ında yer verdiği kendi biyografisini Fahri Dalsar, Ülkü dergisindeki (1 Temmuz 1946, sayı 1115, s. 19-20) "Eski Kitaplar ve Yazarları" başlıklı yazısında özetlemişti, oradan aktarıyorum:

Murad Molla Tekkesi
(Konyalı Arşivi)

İstanbul'da Sultan Selim Camii'ne yakın Çarşambapazarı'nda Damadzâde Mehmed Murad Efendi'nin yaptırdığı Nakşibendî tekkesinde post sahibi olan Ahıskalı Hacı Abdülhalim'in oğlu olduğunu ve 1780 tarihinde doğarak tamam beş yaşına girdiği zaman babası tarafından Mehmed Himmet Efendi'nin mektebine verildiğini anlatıyor. Yedi yaşına geldiği zaman okuma yazma bahsinde epeyce ilerlemiş, Kur'an'ı yarısına kadar ezberlemiş ve bu üstün başarısından dolayı ona kazanç getiren bir vazife verilmesi uygun görülmüş, Eyüp'te Sultan Selim'in validesi Mihrişah Sultan'ın yaptırdığı türbenin baştürbedarlığı verilmiş.

Yedi yaşında ve yarı hafız olan bir çocuğun bir çeşit bekçilik demek olan türbedarlığa tayin edilmesini düşünmek bugün bile insana zor geliyor.

Şimdi bu yavrunun daha neler yaptığını görelim:

Adı Mehmed Murad olan küçük hafız, kendi anlatışına göre yedi yaşında mektep gürültüsünden kurtularak yine Çarşambapazarı'nda Gebzeli Ahmed Efendi'nin feyizli mektebine devama başlamış, tamam on yaşına geldiği za-

man bütün Kur'an'ı ezberlemiş, artık yetişkin bir yaşa gelmiş. Yine Murad Efendi'nin anlattığına göre Kur'an'ı ezberledikten sonra tam bir hafız olmuş, yaşlı kimselerin huzurunda bir imtihan geçirmiş, bundan sonra ehliyeti kabul edilmiştir. Hafızlık imtihanı için babası gereken hazırlığı yapmış, pek çok hafızlar bir araya toplanmış, Murad Efendi'nin Kur'an'ı baştan aşağı okuyuşu dinlenmiş, altmış altı yanlışla imtihanı kazanmış, hayırlı dualar yapılmış, yeni bilgiler öğrenmenin sırası geldiğine karar verilerek Hoca Ahmed Efendi'nin mektebine devam etmesi uygun görülmüştür.

İki yıl süren yeni okuma devresinde Murad Efendi şu kitapları okumuştur: Secâvend, tecvîd, ilmihâl, Birgivî şerhi vesaire.

On iki yaşına gelen genç talebe, tekkede oturan müderrsilerden Bolulu Halil Efendi'ye teslim edilmiş, dil bilgisi demek olan ilm-i sârî dersine başlamış, Birgivî merhumun *İzhârü'l-Esrâr* adlı kitabını da bu arada okumuştur.

Bundan sonra yüksek tahsil yapmaya sıra gelmiş, Fatih Medresesi'nin feyzinden istifade etmek üzere Erzurumlu Şeyh Yahya Efendi'nin derslerine devama başlamış, Molla Câmî'nin *Kâfiye* kitabını, *İsagoci*, *Fenarî*, Mehmed Emin ve tasavvurât kitaplarını da okumuştur.

Artık on beş yaşına gelen Murad Efendi burada tahsiline ara vermiş ve İstanbul'dan ayrılarak Bursa'ya gitmiştir. Fakat Bursa'da boş durmamış, yeniden bir müderris bularak tasdikât, *Tehzîb* ve *Meşâriku'l-Envâr* kitaplarını da burada bitirmiştir. Bundan sonra akaid derslerine başlamış, fakat bu sırada babasının öldüğünü haber alan Murad Efendi pek çok üzülmüş, İstanbul'a dönmeye mecbur olarak derslerine İstanbul'da yeniden başlamıştır.

Murad Efendi, 18 yaşını doldurduğu zaman *Tuhfe-i Vehbî*, *Pend-i Attâr* ve *Gülistân* kitaplarını okumuş, biraz da Şirazlı Hafız'ın divanından ders almıştır. Bir aksi tesadüfle Murad Efendi'nin dersleri yeniden kesilmiş, kendisine bu dersleri okutan ve hac niyetine Mekke'ye giden hocası dönmediğinden dersleri yarıda kalmış, ne yapacağını şaşıran Murad Efendi, Ayvansaray yakınında Cabir b. Abdullah'ın yattığı caminin avlusunda oturan ve Kaşgarlı Sami'nin talebesi olan Salih Afif'le tanışmış, haftada bir gün *Dîvân-ı Sâib*, iki gün *Dîvân-ı Şevket* ve iki gün *Mesnevî* okumak üzere derslerine başlamış.

On yıl süren yeni okuma hayatında Murad Efendi bütün felsefe bilgilerini elde ettikten sonra astronomi - felekiyât öğrenmek üzere başka bir üstada devam etmiştir. Bu arada Ahmed Farukî'nin *Mektûbât* adlı eseriyle *Hikmetü'l-Ayn* adlı kitabı okumuş, dine ve dünyaya ait bütün bilgileri elde etmiştir.

Artık otuz yaşına gelen Murad Efendi ders aldığı son hocasından bahsederken diyor ki "Lisân-ı Türkîde mahareti olmadığından ders sırasında kâh Arapça ve kâh Farsça takrir buyururdu. Bir Nakşibendî risalesi vardır ki yapılır şey değildir; fakirde bu kitaptan vardır, isteyenler istinsah etsin."

Murad Efendi otuz beş yaşına kadar daha nice kitaplar okumuş, nihayet törenle kendisine icazet (diploma) verilmiştir.

Bu kadar yıllar sonra Murad Efendi'nin ne iş yapacağı merak edilecek bir şeydir. Fakat bütün bir çalışmayı sadece babasının yerini tutmak arzusuyla göze almış olan Murad Efendi, babasının köşesinde (tekkesinde) oturmuş ve yeni yetişmekte olan gençlere ders vermeye başlamıştır.

Murad Efendi sözlerinin sonuna geldiği zaman ders aldığı bütün hocalarının adlarını saymakta ve her birisine hayır dualar ettikten sonra kütüphanesinden kitap aldığı ve bilgilerinden faydalandığı pek çok kimselere de teşekkür etmektedir...

Devrinde vaiz, Mesnevîhân, duâhân ve birçok eserin de sahibi olarak şöhret bulan Şeyh Murad'ın *Mesnevî* derslerine genç yaşlarında Ahmed Cevdet (Paşa) gibi mühim simalar devam etmişti. Tekkesi ve Mesnevîhanesi İstanbul'un meşhur ilim ve irfan merkezlerinden birisi olan bu şeyhin iftarına sultan geliyordu.

Arkasında birçok telif ve tercüme eser bırakan Şeyh Murad Efendi vefat ettiğinde bu tekkenin yakınında kendi yaptırdığı Mesnevîhâne'nin avlusuna defnedildi.

Ahmed Cevdet Paşa, talebelik yıllarında Şeyh Murad'ın derslerini takip ederken Sultan Ahmet Camii vaizi de olan şeyhin zaman zaman vaaza gidemediği zamanlarda şeyhin arzusuyla cuma vaizliğini yürütüyordu. Talebe Cevdet o zamanlar 22 yaşındaydı. Bu yıllara ait bir anekdot, paşanın kızı Aliye Hanım'ın satırlarına akseder:

Üst seviyedeki âlimler arasında adı geçen Hafız Seyyid Efendi de gayet abit ve zahit bir zat olup kendisine büyük hürmet gösterilirdi. Hafız Seyyid sofiyye mesleğini inkârda ısrarlıydı, hatta Kuşadalı gibi tarikat şeyhlerinin müritlerine öğretmeye ve telkin etmeye çalıştığı rabıta, şeyhin yüzünü zihnine nakşederek yapılması ona teveccüh demek olduğundan bu durumda şirk-i celî (açık şirk) olduğunu ispat için bir risale yazdı. Murad Molla şeyhini "şia ve sapık" diye kötüledi; Murad Molla şeyhi de onu "kaba softa" diye kötüledi. Cevdet Efendi her ikisinden de ders aldığından böyle birbirinin tersi sözler işitiyordu. Şeyh efendi, kadirbilir bir kimse olduğundan Hafız Seyyid Efendi'ye yardımda bulunmaktan vazgeçmezmiş. Hafız Seyyid Efendi bir derse başlayacak olsa fakir bulunduğundan dolayı kitabı alacak parası olmadığından borca girmesi gerekiyordu. Şeyh Murad Efendi, Hafız Seyyid Efendi'ye lâzım olacak kitapları evvelden temin eder, Hafız Tevfik Efendi vasıtasıyla ona gönderirdi. Sanki kendisine karşı kullanması için ona cephane ve silâh verirdi...

Cevdet Paşa, yıllar sonra kızına şöyle diyordu: "Fatih semtinde o vakit ilim ve maarife dair mevzular konuşulduğu sırada böyle bâtın ve zâhir mücadeleleri eksik olmazdı. Şimdi ne o var ne bu var! O zevatın tamamı âlem-i bahsi, cede-

li terk ettiler, hepsi yerlerini boş koyup gittiler. Keşke bir Murad Molla şeyhi olaydı da onu kötüleyecek bir de Hafız Seyyid bulunaydı..."

Şeyh Murad Nakşibendî'den sonra yerine oğlu Mehmed Arif Efendi geçti. Arif Efendi'den bahseden kaynakların dilinde tenkit dili dikkat çeker. Meclis-i Meşâyih reisi Muhyiddin Efendi, Meclis-i Meşâyih azası da olan Mehmed Arif Efendi için şöyle diyordu (170:104,133):

> Mezbûr, babasının bıraktığı Türkçe eserlerden müstefîd cühelâdandır, çünkü zamanında ekser-i evkâtını serserilik ile geçirip hatta bu hâli üzerine pederi kaç defa tekkeden ihraç eylemiştir. Kasîrü'l-kâme, nahîfü'l-vücûd bir adamdı. Tarîk-i Nakşibendiyye'den dahi aslâ behre ve nisbeti olmadığı hâlde Meclis-i Meşâyih azası olmakla bazı sâde-diller "Nakşî tekkesi mahlûlünde ben alırım" diye bundan ahz-ı nisbet eylemişlerdir. Maa-hâzâ sinn-i şeyhûhatına eriştikte gayet halim ve mütevazı, ekser tekke cemiyetlerinde duâhân va'ziyye ve imamet ve cihât-ı sâire dahi tasarrufundaydı. Yetişmiş "Murad" isminde ve henüz on altı, on yedi yaşındaki mahdumu irtihal ettikten sonra artık bütün bütün dünyasından geçip ahiret adamı olarak müşarün bi'l-benân olmuştur. 28 Şevval 1306 - 15 Haziran 1305 pazartesi gecesi Edirnekapı haricinde Emir Buharî civarında İbn Kemal kurbünde taallukatı kurbüne defn olunmuştur.

Revnakoğlu burada Arif Efendi'nin oğlu için şu notu düşer (170:133): "Pek genç yaşta vefat eden oğlu Hafız Mehmed Murad Efendi, arkasında medfundur. H.1287'de irtihal etmiştir. Kabir taşında yazılı tarihin son mısraı şudur: "Behişti câ ede Mennân, Murad Efendi'ye, 1287"

Mehmed Arif Efendi'nin cehaletle töhmetinin arkasında Darülfünun'un açılışında cereyan eden bir hadise rol oynamıştı. Maarif Nazırı Safvet Paşa'nın teşebbüsleriyle 20 Şubat 1870'te bugün Basın Müzesi olan binada Darülfününun açılış merasimi yapılmış; Sadrazam Âlî Paşa, Maarif Nazırı Safvet Paşa, bütün vükelânın hazır bulunduğu törende Safvet Paşa açılış konuşmasını yapmıştı. Bu törende Cemaleddin Efganî'nin nutkunu ayet ve hadislerle dua zanneden Murad Molla Tekkesi şeyhi Mehmed Arif Efendi buna amin diyerek el kaldırıp dua etmişti.

> Mehmed Zeki Pakalın, *Safvet Paşa* (İstanbul, 1943) adlı eserinde bu vakaya dair sadaret müsteşarı Ali Fuad Bey'in mektubunu aktarır (170:103):
>
> Darülfünun'un hîn-i küşâdında edilen dua fıkrası külliyen hâtır-ı çâkerânemden çıkmıştı. Bunun tahattur buyuruluşu bir kat daha mûcib-i teessür oldu, nasıl olmasın ki? Kendisi nâsı irşat için Murad Molla Tekkesi'nde postnişin olduğu ve peder-i merhûm Mesnevîhân ve fuzalâdan olarak malik olduğu kütüb-i mütenevviayı mahdumuna terk eylediği, mumaileyh dahi uzunca sakal ve başında Özbek tâcı ile halka elini öptürdüğü hâlde o gün taraf-ı kemterânemden ve Münif Efendi ve Cemaleddin Efendi (Efganî) taraflarından

kıraat olunan kelimât Türkçe muharrer bulunup aslâ ve zerre kadar müşabeheti yok iken bunları âyât-ı Kur'âniyye ve ehâdîs-i şerîfe zannıyla ellerini kaldırıp "İşbu meclis-i melâik-enîste kıraat ve tilâvet buyurulan..." der demez Şirvanîzâde merhumun:

- Siz bu şeyleri mücerret dini tahkir için yapıyorsunuz! diyerek ve gözlerini açarak çakerlerine sitem edişi dahi şeyh-i câhilin Türkçe okunan şeyleri Arapça zannetmesi derecesinde garaipten değil midir?

Bakılsa, merhûm-ı müşârünileyh orada şeyhi ayağı altına alıp ve başındaki tâcı parçalayıp kendisini tard ve defetmek lâzım gelirdi. Bendenizin mumaileyh ile muarefe ve iltifatım olmadığından başka Murad Molla şeyhi merhumun öyle saçlı sakallı, vefatından sonra kendi yerine geçmiş mahdumu olduğuna dair aslâ malûmatım olmayıp mumaileyhin celbi mücerret Cevdet Paşa hazretlerinin tavsiyesi üzerine olmuştu.

İşte efendiciğim, böyle kelimât-ı Türkiyeyi Arabî zannıyla ecr ü mesûbâttan hazır bulunanların hissedar olmalarını dergâh-ı ulûhiyyetten temenni eden bir şeyhin seyyiesi, mechûlü'l-efkâr ve'l-ahvâl bir Efganlının "sun'-ı Hudâ" olduğunu murat ederek "Nübüvvet bir sanattır" demesi hezâr güçlükle sâha-i vücûda getirilen bir medrese-i cedîde-i ilmiyyenin ilgasını mucip olmuştur...

Revnakoğlu yukarıdaki hususlara itiraz ederek şeyhin müdafaasını yapar (170:105): "Meclis-i Meşâyih'te aza bulunan, Dârü'l-Mesnevî'de *Mesnevî* okutan, aynı zamanda hıfz-ı Kur'ân etmiş ve dergâhında icrâ-yı meşîhat eylemiş olan bu zat hakkında yapılan bu neşriyat, isnat mahiyetindedir. Kendisi çok yaşlı olduğu hasebiyle bazen duada uyuklar, fakat kendisine geldiği zaman yine bıraktığı yerden başlarmış..."

28 Şevval 1304 - 20 Temmuz 1887'de vefat eden Mehmed Arif'in mezarı Otakçılar'dadır (170:95):

Edirnekapı haricinde, Otakçılar'a sapan caddeyi geçince içeride ve ortalardaki aile sofasında, yüksek mermer kaideli, çift şahideli muntazam mermer lahit. Başında tepesi işlemeli Nakşî tâc-ı şerîfi, destarı ilmiye sarığı gibi olup kitabesi taliktir: "Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî - Çarşambapazarı'nda Murad Molla Dergâhı postnişini ve Meclis-i Meşâyih a'zâ-yı kirâmından merhûm ve magfûrun leh es-Seyyid eş-Şeyh el-Hâc Mehmed Arif Efendi hazretlerinin rûh-ı pür-fütûhlarıyıçun el-fâtiha, 28 Şevval 1304, leyle-i isneyn.

Kefevî Tekkesi şeyhi Vasfi, Mehmed Arif Efendi'nin halifelerindendi. Revnakoğlu dosyalarında Vasfi'nin, şeyhi Mehmed Arif Efendi'nin vefatıyla boşalan makamına talip olduğunu gösteren istidası yer alır (170:151).

Başlangıcından beri Nakşibendiyye'nin Müceddidiyye'ye mensup olan tekke bu sefer Vezirzâde Rodoslu Ali Tâlib Efendi b. Şeyh Abdullah Efendi'nin posta oturmasıyla Nakşibendiyye'nin Hâlidiyye koluna geçti. Bu sırada harap bir vaziyette olan tekke,

bu şeyhin Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa'yla teması sonucu elden geçirildi ve harem dairesi inşa edildi.

Şeyh Ali Tâlib, 9 Zilkade 1311 - 14 Mayıs 1894'te vefat ettiğinde Fatih Camii haziresine defnedildi (170:94):

> Başında destâr-ı şerîfli Nakşî tacı ve çiçekli ayak şahidesi vardır, kitabesi sülüstür: "Yâ Hû - Tarîkat-i aliyye-i Nakşibendiyye meşâyih-i izâmından Murad Molla Dergâhı postnişini Ali Tâlib Efendi'nin rûhıyıçun fâtiha, 9 Zilkade 1311.

Tekkenin son şeyhi Ali Tâlib Efendi'nin küçük oğlu Ahmed Hâlid Efendi'dir. Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa'nın da damadıydı. Meclis-i Meşâyih reisi Muhyiddin Efendi, Ahmed Hâlid'in aleyhindedir (170:131-32):

> Mumaileyh tersane ketebesindendir. Rodos'ta doğmuştur. Tekkenin şurût keyfiyyetini nazar-ı itibara almayıp evlâd cihetini iltizam edenler, "Sathîce ağızdan ilmihalden imtihan olmalı" dediler. Kasımpaşa şeyhiyle Safvetî Paşa şeyhleri, sâiriyyûn, "Bunlar bânî-i vakf evlâdından değildir, şurût-ı vâkıfa riayet mültezimdir, Halebî'den imtihan olmalı" dediler, bir hayli müddet teehhür ettiler. Nihayet ağızdan ilmihalden imtihan ciheti galebe etti. Feraizi sordular, vacibata cevap veremedi. Ekseriyetle meclis azaları, imtihanını kabul etmediler, isbât-ı ehliyet etmedi kararını verdiler. Bunun üzerine Kaptan Paşa'ya dehalet eder. O dahi şeyhülislâma ısrar ve iltimas eder. Şeyhülislâm Cemal Molla da kâtibi bi'l-iltizâm çağırıp mazbatasını mühürlesinler diye şifahen emreder. Cebren tekkeyi mumaileyh Hâlid Efendi bu suretle alır.

Revnakoğlu siyasî faaliyetler içinde yer alan ve babasının dostu olan bu şeyhi yakından tanır ve sever, onu da Muhyiddin Efendi'den farklı ele alır (170:131):

> Rahmetli babacığımın eski ve yakın dostu, partide mesai arkadaşı olan merhum Hâlid Bey gayet terbiyeli, vakur, efendi bir insandı. Mülkiyeden yetişmiş olup Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa'nın damadıdır. Bahriye Nezareti mühimme mümeyyizliğinden tekaüde çıktıktan sonra daha ziyade mensup olduğu İttihat ve Terakki, Müdafa-i Hukuk ve Halk Fırkası'nda göz yaşları dökecek derecede coşkun bir vatan sevgisi ile çalışmaktaydı. Eyüp'te kayınpederi Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa'nın aile makberesinde ve onun yanında medfundur, taşı vardır. 73 yaşında olduğu hâlde 31 Mart 1932 perşembe günü cuma gecesi saat 12'yi 5 geçe huzûr-ı Perverdigâr'a intikal eyledi. Eyüp'te kayınpederi Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa'nın aile makberesinde ve onun yanında nedfundur, taşı vardır.

Revnakoğlu bir notunda (170:94) "Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi merhum 1313-14 yıllarında Fethiye'de Toprak Sokağı'nda talebemden Hırka-i şerifli Zeki Sesli'nin

oturduğu evde ikamet ederken Murad Molla Dergâh-ı şerîfine muntazaman devam ederdi" bilgisini verir.

Tekkenin cümle kapısından avluya girince solunda yer alan bina kütüphaneydi. Yakın zamanlara kadar buraya taşınan birçok diğer tekke ve medreselerdeki koleksiyonlarla yazma eserler kütüphanesi olarak kullanılıyordu. Buradaki koleksiyon 1999 depremiyle hasar gören binadan Süleymaniye Kütüphanesi'ne taşındı. Bu kütüphane aynı zamanda tekkenin dârülmesnevîsiydi.

Murad Molla Tekkesi kütüphanesi (Encümen Arşivi)

Konyalı arşivine giren Fazıl Ayanoğlu notlarında Murad Molla Kütüphanesi için şu bilgilere yer verilir:

> Kütüphane dış kapıdan girilince ikinci binadır. Kütüphane olarak yapılan binaların en güzellerinden biridir. Kapı kitabesi beş beyitli ve Fıtnat Hanım'a ait olup son beyti şudur: "Dedim tahsîn birle Fıtnatâ itmâmına târîh - Zihî tarh-ı bihîn oldu bu nev dârü'l-kütüb hakkâ, 1189."
>
> Kütüphane yalnız bir salondan ibaret olup helâsı yoktur. Kütüphanede yazma olarak 1.835 cilt ve mecmualarla beraber 2.300 adettir, ayrıca matbu olarak 6.000 cilt kitap vardır. Bu kütüphane aynı zamanda dârülmesnevî olarak kullanılmıştır.
>
> Bevvap odası: Kütüphane binasının sırasında ve biraz altındadır. Eski eser hüviyetini muhafaza etmektedir; bodrum ve zemin kattan ibarettir. Bu kısımda kütüphane müdür Bay Nazif, hamam, oda, helâ, banyo ve giriş kapısına camekân yaptırmıştır, bu suretle binanın eski şekli değiştirilmiştir, mimarî ve tarihî bir esere tecavüz edilmiştir.
>
> Tekke ve cami: Cami, tekke Rumî 1308 (1890) tarihinde yıktırılmış ve Sultan II. Abdülhamid tarafından yaptırılmış olduğunu dış kapı kitabesi gösyermektedir. Bugün arsa hâlindedir.
>
> Hademe evi: Bahçe içinde meşruta hâlindedir. Kütüphane müdürü Bay Nazif tarafından hademe için iki odalı, helâlı ve gecekondu şeklinde yapılmıştır.
>
> Meşruthane: Şeyhlere mahsus bir meşruthane olup bahçe içinde ve kiraya verilmektedir, ahşaptır.
>
> Kuyu: Bahçede ayrıca bir kuyu vardır.

Murad Molla Tekkesi avlusu ve kütüphanesi
(Encümen Arşivi)

Dış kapı kitabeleri: "Kâlallâhu taâlâ fî kitâbihi'l-kerîm" "Fîhâ kütübün kayyimetün" sadakallâhu'l-azîm. Sâhibü'l-hayrât Damadzâde Mehmed Murad, 1192"

Bu kayıtlardan kütüphanenin 1189 - 1775 tarihinde yapılmış olduğu, diğer kısımlarla beraber inşaatın 1192 - 1778 tarihinde ikmal edildiği anlaşılmaktadır. Murad Molla Efendi'nin 1191 tarihinde Salihiyye'de öldüğüne göre inşaatın oğulları tarafından bitirildiği anlaşılmaktadır.

Bu kütüphane üzerine Muzaffer Gökman'ın değerli bir çalışması olduğu buraya ilâve edelim:

MURAT MOLLA

Hayatı
Kütüphanesi
ve
Eserleri

MUZAFFER GÖKMAN

Kalaycızâde Acem Hüseyin Ağa Camii (Acemoğlu Camii)

Manyasızade Caddesi'nde ilerliyoruz, solda eskiden "Kalaycızâde Acem Hüseyin Ağa Camii" denilen Acemoğlu Camii önündeyiz. (Atikali Mahallesi, 1393 ada, 55 parsel)

Boş arsasına 1975'te yeniden inşa edilen bu cami hakkında Revnakoğlu notlarında şu kısa bilgi yer alır (174:33):

> En son zamanlarda "Güdük Minare" de deniliyordu. Çarşamba Caddesi üzerinde Mehmed Ağa Câmi'-i şerîfine gelirken solda boş arsası kalmıştır. Bir asırdan fazla zamandan beri yıkıktır. Yirmi beş yıl önceye kadar yarım minaresi duruyordu. Daha önceleri caminin önünde bir kalaycı dükkânı varmış, şimdi arsası kısmen kiradadır, üzerine gecekondu yapılmıştır. Camii yaptıran zat, Bazirgânbaşı Acem Hüseyin Efendi olduğu için "Bazirgân Mescidi" en eski adıdır.

Kızlarağası Mehmed Ağa Camii ve Tekkesi

Acemoğlu Camii'ni geçince sola dönen Mehmet Ağa Camii Sokağı'na giriyoruz. Sokağın sonunda Kızlarağası Mehmed Ağa Camii ve Tekkesi önündeyiz. (Atikali Mahallesi, 1369 ada, 1 parsel)

Osmanlı sarayında resmî adı "darüssaade ağası" olan kızlarağası, vezir rütbesini haiz hadım ağaların en yüksek seviyedeki amiriydi. Harameyn vakıfları denilen Mekke ve Medine'deki vakıfların idaresi bunların üzerinde olur, her yıl Hicaz'a gönderilen surre alaylarını bunlar tanzim ederdi. Mevkice vezir oldukları hâlde vezirler için kullanılan "paşa" ifadesi bunlar için kullanılmaz, "devletli, inayetli ağa hazretleri" hitabıyla teşrifatta hürmet görür, ayrı maiyetleri, uşakları olurdu. Sarayda bir hayli nüfuza sahip bu ağalar vazifelerinden azledildiklerinde ya bir gemiye bindirilip Mısır'a gönderilir, orada ölünceye dek kalırlardı ya da azli müteakip sarayın Marmara tarafındaki Balıkhane Kapısı'na indirilip orada bir cellât marifetiyle öldürüldükten sonra cesetleri taş bağlanıp denize bırakılırlardı... Karşısında bulunduğumuz cami, kızlarağalarından Mehmed Ağa tarafından yaptırıldı.

Kızlarağası Mehmed Ağa'nın Mimar Davud Ağa'ya yaptırdığı ve tekke, cami, çeşme, hamam ile türbeden müteşekkil külliyenin cami kısmının inşası H. 993 (M. 1584-85) tarihinde tamamlandı. Kitabesi caminin banisini, mimarını ve tarihini de anlatır: "Abd-i dâ'î-i Hân Murâd-ı cihân - Ol Mehemmed Ağa-yı hoş-haslet - A'nî dârü's-sa'âde ağası - Bunca hayrâta sarf edip himmet - Kıldı bu câmi'-i şerîfi binâ - Oldu mecmû'a câmi'-i rahmet - Sâhibine bu hayrı Hazret-i Hak - Ede yarın vesîle-i cennet - Gâfiri Hak,onun şefî'i resûl - Kıla bunda ferâiz ü sünnet - Müstecâb olsa nola bunda duâ - Ehl-i İslâm'a kıble-i hâcet - Oldu mi'mâr-ı kâmili Dâvûd - Yaptı cân ile derc edip san'at - Dedi Âsâri târîhin hâtif - Beyt-i hâdî vü câmi'-i ümmet, 993"

Çinileri göz alıcı bu camiyi yaptıran Mehmed Ağa, avludaki türbesinde medfundur.

Tekke, Mehmed Ağa Camii'nin musalla taşlarının bulunduğu yerdeki meyyit kapısının karşısındaki sokağın (Çilekeş Sokağı'nın) başında, şimdi 6 numaralı yer sol başındaydı (Atikali Mahallesi, 1369 ada, 3 parsel), tekke cami ile beraber 1585 (H.993) te yapılmıştı. Geçen asrın ortalarında hayli harap hâliyle kiraya veriliyordu, sonra büsbütün yıkıldı. Vakfiye şartı gereği camide cuma günleri cuma namazından sonra mukabele yapılıyordu. Esasen tekke pek küçük olduğu için 1942'de vefat eden son şeyh Osman Râif Efendi zamanına kadar dergâh dahilinde zikir edilmemişti. Osman Râif Efendi bir müddet pazartesi geceleri tekkede mukabele ettirmek istediyse de kalabalığı sığdıramadığından vazgeçmişti. Meşhur Yaşar Baba, Lokmacı Tekkesi şeyhi Tevfik Bey'in halifelerinden Mehmed Efendi bu tekkenin zakirbaşılarındandı.

Revnakoğlu'nun notları şöyledir (54:157-58):

Mehmed Ağa Camii
(Salt – Ülgen arşivinden)

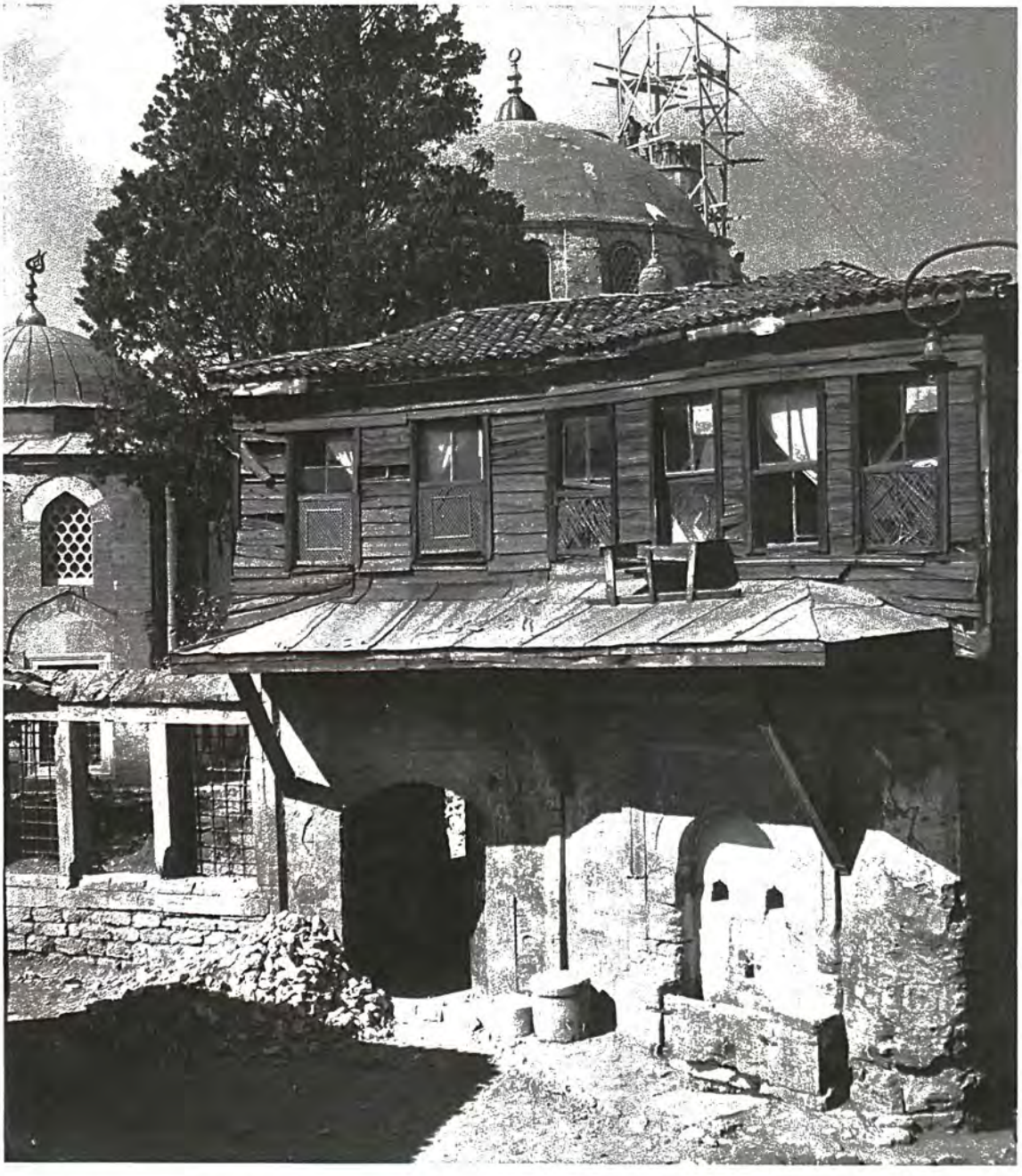
Çarşambapazarı civarında Mehmed Ağa Câmi'-i şerîfinin meyyit kapısı karşısındaki sokağın sol başında olup 993'te yaptırılmıştır. Hâlen çok harap olduğu hâlde kiraya verilmektedir.

Not: Şart-ı vakf câmi'-i şerîfe ait olduğundan cuma günleri cuma namazından sonra câmi'-i şerîfte mukabele olurdu. Esasen tekke pek küçük olduğu için son şeyh Osman Râif Efendi merhumun zamanına kadar dergâh dahilinde zikir edilmemiştir. Osman Râif Efendi bir müddet pazartesi geceleri tekkede mukabele ettirmek istedi ise de kalabalığı sığdıramadığından sonradan vazgeçmiştir. Zakirler: Meşhur Yaşar Baba, Lokmacı Tekkesi şeyhi Tevfik Bey'in halifelerinden ve o tekkenin zakirbaşısı Mehmed Efendi.

Revnakoğlu, Kızlarağası Mehmed Ağa Tekkesi'nin cümle kapısı kemerindeki mermer kitabeyi bulup ortaya çıkarmıştı. Bugün bu kitabe yerinde değil! Şöyle not düşer tesbit ederken bu taşı Revnakoğlu (54:152):

Leîm ve laîn ellerle üzerine mıhlanmış kalın kaplama tahtalarını ve altında baştan başa sıvanmış alçıyı dibinden sökmek için bir hayli uğraştım. Hamamdan getirdiğim merdiven, keser ve süpürge olmasaydı yazıyı meydana çıkarıp okumak ve hele tesbit etmek hiç mümkün olmayacaktı. Şimdi hamdolsun meydandadır. (19 Mayıs 1942)

Kızlarağası Mehmed Ağa Tekkesi'nin cümle kapısı tâkında, yeşil zemin üze-

Geçen yüzyılın ortalarında Kızlarağası Mehmed Ağa Camii'nin kitabesi ve çeşmesi (Salt – Halûk Doğanay arşivinden)

rine talik yazılı, kenarları 7 x 3 santim kadar sarıca boyalı ve kendinden pervazlı, mistarlı beyaz mermer kitabe. Üst ortasında "Abdülhamid Han" tuğrası yarım daire şeklinde olup kitabenin metninden ayrıdır:

el-Gâzî Abdülhamîd Han - Ömer Necmeddîn 1312
Şehenşâh-ı cihân Abdülhamîd-i ma'dilet-kârın
Cihân mi'mâr-ı eltâfıyla âbâd olmada her bâr
Husûsan işbu Kızlarağası Dergeh-i pâki
Harâb olmuşken ihyâ etti ol şâh-ı bülend-âsâr
Vücûdın zîb-i evreng-i hilâfet eylesin Mevlâ
Dil-i uşşâka fer bahş eyledikçe pertev-i ezkâr
Bu Bayram-ı Velî dergâhıdır ey sâlikân-ı Hak
Hulûs-ı kalb ile gel eyle dâim zikr ü istigfâr
Bahâî bendesi târîhin imlâ etti berceste
"Cihânın tâcdârı eyledi bu dergehi i'mâr"
H. 1312 [1894-95]

Revnakoğlu'nun tesbit ettiği kitabe, bugün Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi'nde (Amcazade Hüseyin Paşa Medresesi) bulunmaktadır

Muhyiddin Efendi'nin tomarına göre tekkenin ilk şeyhi Yayabaşızâde Hızır Efendi'ydi. Üsküdar'da Şemsî Ahmed Paşa Zaviyesi şeyhiyken buraya gelmiş, diğer birçok şeyhle katıldığı III. Mehmed'in Eğri seferinde 1596 (H.1005)te şehit düşmüştü. Ardından burada Şabân-ı Velî halifelerinden Vişnezâde Şeyh Mehmed Efendi posta geçti. Üsküdar'da Atik Vâlide Sultan Tekkesi şeyhi de olan Vişnezâde'nin 1601-02 (H.1010)da vefatıyla Sivasî Abdülmecid Efendi, Bezcizâde Şeyh Mehmed Muhyiddin Efendi, Yusuf Sinâneddin Efendi, Abdülehad en-Nuri-i Sivasî ile ilk dönem meşihati 17. yy'ın ikinci yarısına kadar sürdü...

Revnakoğlu arşivinden Kızlarağası Mehmed Ağa Tekkesi şeyhleri silsilesi

Tekkenin son yüzyılında Himmetzâde Şeyh Seyyid Abdülhayy Efendi'nin halifelerinden Yekçeşm Şeyh Seyyid Hacı Mehmed Râşid Efendi'yi postta görüyoruz. Bu şeyhle beraber devam eden diğer şeyhleri Revnakoğlu'ndan aktarıyoruz (54:154,161-64):

> Şeyh Seyyid Hacı Mehmed Râşid Efendi (Yekçeşm): Himmetzâde Şeyh Seyyid Abdülhayy Efendi'nin halifelerindendir. Burada 12 sene kadar şeyhliği vardır; gayet saf ve ümmî bir zattı. Doğumu 1230'dur. 1302'de göçmüş, Şehremini'nde Yenibahçe taraflarındaki Bayramiyye'den Himmetzâde Tekkesi'nin haziresine gömülmüştür. Yazılı taşı vardır.

Yenibahçe'de Himmetzâde Tekkesi haziresinde Ördek Kasap Caddesi'ne bakan tarafta, cümle kapısının sol yan köşesinde ve biraz yüksekte, sonda, şahidesi başlıksız, ustuvane şeklinde, pehle ve kaidesi yıkık ve kırıktır. Kitabesi talik ile yazılı olup göğsünde sehpa üzerinde Bayramî tâc-ı şerîfi vardır: "Lâ mevcûde illâ hû - Himmetzâde Seyyid Abdülhayy Efendi hazretlerinin hulefâlarından Mehmed Ağa Dergâh-ı Şerîfi seccâde-nişîni iken vefât eyleyen Seyyid Mehmed Râşid Efendi'nin rûhuna fâtiha, târîh-i velâdeti H. 1230, târîh-i vefâtı H. 1302"

Şeyh Hattat Ömer Necmeddin Efendi: Zilhicce 1320'de fevt. Şeyh Râşid Efendi'nin kabrinin içindedir. Sülüste mahirdi. Fatih dersiamlarından ve akait hocasıdır. Himmetzade Tekkesi'nde medfundur. Mehmed Ağa Câmi'-i şerîfinin kayyımlığı ve türbedarlığı da üzerindeydi. Muallim bulunduğu Yenibahçe Mektebi'nde vazife başında füc'eten göçtü. Yenibahçe'de Sinan Paşa Mahallesi'nin de imamıydı.

Not: Şeyh Ömer Necmeddin Efendi, Şehremini'deki Himmetzâde şeyhi Abdüşşekûr Efendi'den müstahleftir.

Şeyh Hattat Ömer Necmeddin Efendi (Dereboyu'ndaki Sinan Paşa Câmi'-i şerîfinin imamlığından bu dergâha şeyh gelmiştir) gayet zarif, nüktedan, hazırcevap, o nisbette vakur, düşünceli bir zattı. Ekseriya sırtında mavi cübbe ve altında mavi şalvar giyerdi. Ayağında sarı mest papuç, elinde asa bulunur, bazen Bayramî tacı giyer, çok defa yine taca benzeyen şeklinde beyaz fes üzerine yeşil sarardı. Bu şekliyle onu Anadolu hocalarına, köy imamlarına benzetirlerdi. Ekseriya mavi renkte cübbe ve şalvar giydiğinden dostlarından biri tariz ve latife olsun diye yolda giderken: "es-Selâmu aleyküm yâ Muaviye!" der, o da hiç değişmeden aynı eda ile: "Ve aleykümü's-selâm oğlum Yezid!" diye cevap verir.

Not: Şeyh Ömer Necmeddin Efendi, Şehremini'deki Himmetzâde şeyhi Abdüşşekûr Efendi'den müstahleftir. Meşhur Hayalî Şefik Sâfî Bey merhum, Şeyh Necmeddin Efendi'den arakiye giymiştir.

Şeyh Mehmed Nedim Efendi: Ömer Necmeddin Efendi'den sonra posta geçti. Bu zat da yekçeşmdir. Şehremini'ndeki Himmetzâde şeyhi Hüsameddin Efendi'den istihlâf olunmuştur. Birkaç sene şeyhlik ettikten sonra göçüp Himmetzâde Tekkesi'nin haziresine sırlanmıştır.

Oğlu Hafız Osman Râif (Taşçıoğlu) Bey merhum: Tekkenin son şeyhidir. Bayramiyye'den Himmetzâde Tekkesi şeyhi Mehmed Hüsameddin Efendi'nin damadı ve halifesidir. 1318 Teşrîn-i evvelinde Kızlarağası Mehmed Ağa Tekkesi'ne postnişin olmuştur. 1936 Haziranında kadastro haciz kâtipliğinden emekliye ayrılmıştı. 22 Kânûn-ı sânî 1942 perşembe günü akşamı gece yarısından sonra saat 2.30'da kara sarılık hastalığından 70 yaşında olduğu hâlde

ahirete gitti. Merkez Efendi haziresinde 9. adada ceviz ağacının dibinde 1.555 numaralı kabrinde gizlidir.

Not: Şehremini'de Himmetzâde Tekkesi şeyhi ve kayınpederi bulunan Mehmed Hüsameddin Efendi'ye, Bozdoğankemeri'nde Helvâî Yakup Dede Tekkesi son şeyhi Doktor Nâsıh Bey'e Şeyh Osman Râif Efendi'nin bir müddet vekâleti vardır. Şeyh Hüsameddin Efendi'nin evlâtlığı olan Emine Hanım'ı alarak manevî damat olmuştur.

Son şeyh merhum Osman Râif Efendi'nin halifeleri: Ticaret Nezareti muhasebe kaleminden Bahri Bey, Ziraat Bankası kalem-i mahsûs ketebesinden Hüseyin Zeki Bey, Kehribar tüccarı merhum Hacı Hasan Efendi, Adliyede mahkeme başkâtibi merhum Mehmed Emîn Bey.

Caminin müezzinbaşılarından biri Çavuşzâde Seyyid Ali bin Ebî Bekir Efendi'ydi, adını bu cami-tekkede şeyh olan Abdülehad Nuri vermişti. Sülüs ve neshi Derviş Ali'den meşk etmişti. Yaşı ilerleyip hattan kudreti düşünce elindekileri Kaptanıderya Kaymak Mustafa Paşa'ya hediye etmiş, bu hediye karşılığında aldığı ihsanla ömrünün sonuna kadar yaşamıştı. 1727-28 (H.1140) tarihinde vefatında Edirnekapı dışındaki Emîr Buhârî Tekkesi civarına defnedildi.

Yine bu tekkenin mensuplarından "Câbîzâde Nuri" diye bilinen Hattat Seyyid Mehmed Nuri Efendi, cami yakınlarında ikamet etmiş, tekkede bir hücrede hat eserleri vücuda getirmişti...

Revnakoğlu bu tekkenin mensup olduğu Bayramî-Himmetî yolunun zikir ve devran adabını, derviş ve şeyhlerinin başlık ve giysilerini de anlatır (213:68):

Himmetî tâcını yapan ve Himmetî kolunu kuran Bolulu Himmet Efendi en önce İstanbullu Şeyh Hüseyin Hüsameddin Efendi'den el almıştır. Silivrikapı'da Seyyid Nizam Hankahı'nda yatan Hüseyin Hüsameddin Efendi'den seyr ü sülûkunu bitirdikten sonra Ankara'dan gelmiş bulunan Şeyh Ahmed Bolevî'den tâc giymiştir. Hazret-i Himmet, Bayramiyye'de "pîr-i sânî" sayılır, "Koca Himmet" denir.

Hazret-i Himmet'in Bayramî tâcı altı terklidir, son zamanlarda dört terkli olmuştu, Edhemî'yi andırırdı. Beyaz şemle yerine yine sonradan siyah sarılmıştı. Asabe, krem rengidir; ortasında birbirinden ufak beş bazen de yedi pul vardır, bunlar kendi çuhasındandır; kademe kademe ufalarak birbiri üstüne dikilmiştir, hepsi de yuvarlaktır ve ortadan tutturulmuştur. En tepesinde kendi renginde ince çuhaya sarılmış şimşirî düğme vardır. Düğme, pulların direği gibidir ve ortaya kaynamıştır. Destarı Cüneydî'dir, asabesi donuk şal veya bal rengindedir.

Bayramîler çubuklu, kapaklı entari, üzerine bel kemeri olarak el dokuması, halkasız burgulu kuşak; pîr makamı şeyhleri dışarıda kalıplı beyaz arakiye giyerler ve üzerine krem renginde destar sararlardı.

Bayramiyye usulü şöyleydi: Vakit namazından sonra halka hâlinde oturulur. Şeyh efendi kendisi yahut tensip ettiği bir başka zat sûre-i Mülk'ü kendi başına okur, bitince şeyh efendinin başlamasıyla üç defa salât-ı ümmiyye beraberce okunur. Okunuşu başka tarzdadır, câmi'-i şerîflerde okunana benzemez. Bundan sonra yine oturulduğu yerde kelime-i tevhîd başlar, bir süre devam eder. Şeyh efendi münasip gördüğü yerde keser. Bir aşr-i şerîf okunur. Aşr-i şerîfin sonunda şeyh efendi fâtiha etmez, "Aaal-llaaaah!" diye ayağa kalkılır, Şâzeliyye usulüne benzer şekilde el ele tutuşulur. Eller belli belirsiz öne arkaya hafifçe gidip gelerek ism-i celâl okunur. İsm-i celâlin zikri el hareketlerine uygun şekilde devam eder. İsm-i celâl bir müddet sonra kalbiye dökülür, daha sonra bu ayaktaki halka devran tarzını alır, zikr-i şerîf bir süre de devran tarzında yürür. Sonlara doğru her devranî dergâhında okunması usulden olan "Allâhu Allâhu hû, rabbenâ rahmetî"ye geçilir ve bununla nihayet bulur. Bayramiyye'de devran ağır başlar, ağır biter, hızlanmaz, hızlanmadığı için perdesi de yükselmez, aheste bir ahenkle devam eder ve daima sola doğru gider. Usule başlarken şeyh efendinin okuduğu sûre-i Mülk yerine yahut sûre-i Mülk'ün sonunda şeyh efendi isterse vird-i Yahyâ'ya geçilir. Vird-i Yahyâ bittikten sonra kelime-i tevhîd başlar, fakat bu uzun sürmediği için her zaman yapılmaz.

Bayramiyye'nin Himmetiyye kolunda zikr-i şerîfe şöyle başlanırdı (231:54-55): Oturulduğu yerde en önce yedi ihlâs-ı şerîf okunur, sonra yedi defa "Yâ Mânî', yâ Dâfi', yâ Mu'în, iyyâke na'budu ve iyyâke neste'în" denilir. Bunun arkasından yine yedişer defa "İnne rabbî latîfün limmâ yeşâu, inne rabbî karîbün mücîbün, fe-seyekfîkehümullâhu ve hüve's-semî'ü'l-alîm" Sonra şu tesbih yedi defa tekrar edilir: "Subhânallâhi ve'l-hamdü lillâhi velâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber velâ havle velâ kuvvete velâ kudrete illâ billâhi'l-aliyyi'l-azîm" Bu tesbîhin sonunda yine yedi defa şunlar okunur: "Yâ Şâfî, yâ Şefî', yâ Bâkî, yâ Latîf. Yedincisinde "Ente Allâhu" denilir. Şeyh efendi hemen arkasından "Hakkun fa'lem ennehu lâ ilâhe illallâh" diye tevhîd-i şerîfe girer ve topluca devam edilir.

Himmetîlerde devran (231:56): Halvetîlerde olduğu gibi sağdan sola gider ve ism-i hû ile başlar, ancak şeyh efendi her defasında "Yâ Allâh" der, dervişler hemen arkasından "hû" derler ve böylece perde perde yükselerek devam eder.

Bayramiyye'de devran (231:62) el ele değil de arka arkaya, sırttan ve bel ortasından parmak ucu ile tutmak suretiyledir. İstanbul'da Himmetiyye koluna mensup dergâhlarda hep bu şekilde devran edilirdi.

İstanbul'un imarında bu caminin banisi dışında başka kızlarağaları da vardır. Revnakoğlu notlarında yer alan Kızlarağası Behram Ağa'yı buraya ilâve ediyorum:

Sultan Hamid-i Sânî zamanında sarayda çok nüfuz sahibi olan kızlarağasıdır. İstanbul tekkelerinden birçoğunu mükemmel şekilde tamir ettirmiş, kendi mensup bulunduğu Tophane çevresindeki Ayas Paşa Tekkesi gibi birkaçını da yeniden yaptırmıştır. Sarây-ı hümâyûn ağalarından iken başmusahip, sonra hazînedâr-ı şehriyârî oldu. H. 1297 tarihinde Nureddin Ağa'nın vefatıyla dârüssaâdetü'ş-şerîfe ağalığına yükseldi.

Kabataş iskelesinde Çizmecibaşı Namazgâhı'nı, yanındaki türbe ve tekke yerini yaptırıp yeniden dergâh hâline getirmek üzere iradesini almakta iken H. 1305 yılında vefat eyledi, yerine Nureddin Ağa geldi. Maçka'da Şeyhler Mezarlığı'nda kapıdan girince sağda set üstünde yatıyordu, cadde açılırken yola gitti.

Mir'at-ı İstanbul'da tesbit edildiğine göre Fındıklı çevresinde Seyyid Yahya Efendi'nin yaptırdığı Emir İmam Mescidi'nin minaresini H. 1299 yılında Hafız Behram Ağa yenilemiştir. Bu tamir son zamanlara rastladığı için *Hadîka* yazmıyor.

Behram Ağa'dan bir yıl sonra göçen (1306 Cemaziyelahir) Tebrizli Şeyh Remzi Baba bir kasidesinde Behram Ağa'yı şöyle övmüştü: "Behrâm-ı felek görse bu Behrâm-ı zemîni - Dergâhının ister ola derbân-ı kemîni"

Mecmû'a-i Muallim'de Nef'î'yi hatırlatan kudrette şiirlerini gördüğümüz Remzi Baba'ya Muallim Naci "belîg-i şehîr" derdi.

Beyazıt Umumî Kütüphane'de matbu fihrist 4606 numarada yazılı Alâeddîn-i Kirmânî'nin hey'ete (astronomi) dair *Risâletü'l-Küre*'si Hafız Behram Ağa'nın vakfettiği kitaplardan biri olarak gelmiştir.

Mersiyehân Fethiyeli Mehmed Nezihi Bey'in Konağı

Manyasızade Caddesi'ne dönüyoruz ve ilerliyoruz. Biraz sonra Manyasızade Caddesi, Fethiye Caddesi adını alır. Fethiye Caddesi'nin Fethiye Medresesi Sokağı'na tam girişte, girişin orta kısmında Pierre Loti'nin de bir süre oturduğu Mersiyehân Fethiyeli Mehmed Nezihi Bey'in konağı vardı.

İstanbul daha çok Pierre Loti'nin (ö.1923) Divanyolu'nda 1910'da kaldığı evi bilir. Loti burada yirmi gün, bir başka kayda göre de altı hafta kalmıştı. Kapısında evin girişinde Hattat Necmeddin (Okyay) elinden çıkma "Türklerin saadet ve felâket zamanlarında necip ve sadık dostu Fransız Enücümen-i Dâniş azasından Pierre Loti 1328 - 1910 tarihinde bu evde ikamet etmiştir" yazı hâlen durur.

Yeni İstanbul gazetesinde (1 Ocak 1950) çıkan haberde muhabir Loti'nin İstanbul'da kaldığı üç evden bahsediyordu. İlki yukarıda adı geçen Divanyolu'ndaki, diğer ikisi Fethiye'deki evlerdi. Muhabir, önce Divanyolu'ndaki eve gitmiş, girişteki levhadan bahsederek şu notları almıştı:

> Bu levha, Divanyolu'nda 45 numaralı evin üstündedir ve filhakika Loti bu evde bir müddet oturmuştu.
>
> Bir muharririmiz hâlen burada ikamet eden zatı gidip görmüştür. Kapıyı kendisine açanlar emekli Tümgeneral Cemal Bükey ile hemşiresi Bayan Nadir Bükey oldular. Tanımadıkları bu ziyaretçiye iyi bir kabul gösteren general ile hemşiresi ziyaret sebebini öğrenince muharririmize memnuniyetle izahat verdiler. General:
>
> - Bizim dedi, bir kardeşimiz vardı, Erkânıharp yüzbaşısı Kemal. Kendisi Tayyareci Salim, Mısır'a ilk muvaffakiyetli uçuşu yaptığı zaman beraberinde râsıt olarak bulunmuştu. Kemal, Loti ile tanışmış. 1326 senesi Temmuzundaydı, Loti camiler arasında bir ev arıyormuş. Görüyorsunuz, etrafımız cami ve medrese doludur: Atik Ali Paşa, Kara Baba, Arap Camii, Nuruosmaniye. O esnada peder rahatsızdı; valide, hemşire ve biraderlerle Kadıköy tarafına sayfiyeye gitmiştik. Kemal, valideden izin alarak Loti'nin burada kalmasını temin etmiş, burada yirmi gün oturmuş. Kemal bilâhare harp başlayınca ikinci fırkada erkânıharp olarak Çanakkale'ye gitti ve orada şehit oldu. Loti bunu haber alınca çok müteessir olmuştu. Valideye bir taziyet mektubu da yazmıştır. Ev bizimdir, valideden intikal etmiştir...
>
> Bundan başka Loti, kıymetli bir vesika olan aynı mektupta 1913 senesi 27 Ağustosunda Sultanselim'de Fethiye Camii yanında bir evin, Harbiye Nezareti tarafından ikametine tahsis edildiğini ve burada Eylül sonuna kadar otur-

duğunu da kaydetmektedir. Bir muharririmiz bu evi gidip bulmuş ve şu malûmatı toplamıştır: Çarşamba'da Kâtip Muslihiddin Mahallesi muhtarı Hüseyin Bayrak'ın anlattığına göre Pierre Loti, Fethiye Caddesi'nin camiye kıvrılan köşedeki iki katlı 30 numaralı, Posta ve Telgraf müdürlerinden Nezih Bey'in evinde altı ay kadar misafir kalmıştır. Fakat Nezih Bey birkaç sene evvel öldüğü için bu hususta fazla malûmat yoktur.

Pierre Loti'nin kaldığı; bir yüzü Yazıcı Camii Sokağı'na, diğer yüzü Kalpakçı Çeşmesi'ne bakan İkinci Daire müdürü Rifat Bey'in ahşap konağı (Dervişali Mahallesi, 1885 ada, 2 parsel)

Bu mahallenin en eskilerinden sayılan Haşim Durusu'nun söylediğine göre, az aşağıda Yazıcı Baba Camii Sokağı'nda mabedin hemen bitişiğindeki 17 ve 19 sayılı, İkinci Daire müdürü Rifat Bey'in evinde bir ay kadar misafir kalmıştır. Loti'nin gösterdiği arzu üzerine o zamanın en güzel seslilerinden Hafız Cemal her sabah erkenden camide de essalât verirmiş ve Fransız edibi tan yeri ağarırken uyanır, bu dinî besteyi dinlemekten büyük zevk alırmış; bazen kahveye çıkar, mahallenin eşrafıyla sohbet edermiş. Her iki ev bugün çok iyi vaziyettedir. Yazıcı Baba Camii Sokağı'ndaki konak, ahşap Türk mimarisinimn en güzel eserlerinden biridir. Bugün zamanla siyahlaşmış boyasız tahtaları ve çok ince bir zevkle yapılmış kapıları hiç bozulmamış bir hâlde olduğu gibi duruyor.

Revnakoğlu'nun notlarına dönelim. Loti'nin de bir süre kaldığı Fethiye'deki bu konak başlangıçta Mersiyehân Fethiyeli Mehmed Nezihi Bey'e (ö. 1968) aitti. Annesi Fatma Hanım'ın 1918'de vefatıyla Nezihi Bey'in Kadıköy'e taşınmasıyla ev, Kırtasiyeci Mazhar Bey'e, daha sonra da Balat şeyhi Necmeddin Efendi'nin (ö. 19 Şubat 1934) mülkiyetine geçmişti. Bu bilgilere temas eden Revnakoğlu, hem Fethiyeli Nezihi Bey'e hem de bu evin hikâyesini ele alır (180:168-177):

> Nezihi Bey (Mersiyehân), tesirli mersiye okumakta şöhreti olan değerli bir insandır. Billûrîzâdelerden ve Tomruk Ağası torunlarından Osman Bey'in oğludur. Osman Bey, İstanbul telgrafhanesinde sevk odası müdürüydü.
>
> Nezihi Bey doğma büyüme Fethiyelidir, hayatının uzun bir zamanı burada geçmiştir. Annesi Fatma Hanım'ın 1918 tarihinde vefatı dolayısıyla Fethiye'de cadde üstündeki büyük evini satarak buradan ayrıldı.

Pierre Loti'nin misafir kaldığı, daha önce Balat Tekkesi şeyhi Necmeddin Efendi'nin ikamet ettiği evin 25 Haziran 1967'de yıkılırken çekilmiş fotoğrafı (Fethiye Medrese Sokağı cephesi, 180:187)

[Not:] Kırtasiyeci Mazhar Bey'in, sonra Balat şeyhi Necmeddin Efendi'nin oturduğu cadde üzerindeki büyük evdir. Bir zamanlar Türk dostu Pierre Loti'nin misafir edildiği bu tarihî konağın Fethiye Caddesi üzerinden Fethiye Câmi'-i şerîfi Sokağı'na kavşak yaparak uzayan iki yüzü ve iki geniş kapısı vardı. Konak iki katlı ve sekiz odalıydı. Alt katta geniş taşlık vardı. Fethiye Caddesi üzerindeki kapının numarası 30 idi. 1935 yılında yapılan numarataj esnasında yeni numara aldı, 40 oldu. Fethiye Camii Sokağı'ndaki kapı numarası 1'di, bu değişmedi. En son oturanlar tarafından yerine apartman yapılmak üzere 1967 yılında müteahhide verildi. Müteahhit 17 Haziran 1968'de yıkmaya başladı. Yıktırılması on gün sürdü, 27 Haziran'da tamamlandı.

İsmi Mehmed Nezihi'dir, "Nezih Bey" derler. En önce Balat İmamı Hasan Efendi'den meşk etmişti, sonra Tahta Minare şeyhi Rıza Efendi'den ve Molla Aşkîli Muallim İsmail Hakkı Bey'den usul öğrendi; Üsküdar Toptaşı Bedevî şeyhi Ali Baba'dan durak, mevlid ve mersiye meşk etti.

25 Haziran 1967'de çekilmiş konağın fotoğrafı (Fethiye Caddesi cephesi, 180:183)

Sesi gür olmamakla beraber okuyuşları son derece tesirliydi. Yüreğe işleyen yanık bir edası vardı, dergâhlarda mersiye okurken kendisini dinleyenlerden bayılanlar olurdu. İstanbul tekkeleri Muharrem ayında hele aş günlerinde Nezihi Bey'i paylaşamazlardı, bu yüzden aynı günde üç dergâhta mersiye okuduğu olurdu; hepsinde de aynı hâli yaşardı, aynı aşkı duyardı. Okurken kendisinin de çok defa gözleri dolardı. Satış ve gösteriş adamı olmadığından çağrılan her yere gelirdi. Fevkalâde bir zaruret, mazeret olmadıkça herhangi bir yeri ve daveti başka bir yere tercih etmezdi, çünkü derviş insandı, derviş ahlâkı ruhuna sinmişti. Bilhassa Nevres'in, Kâzım Paşa'nın, Osman Şems Efendi'nin, Arap Şemsi Bey'in ve Dedebaba'nın mersiyelerini hakikaten emsalsiz bir eda ile okurdu, hele Sâfî Baba mersiyesindeki o içe işleyen tavrı taklit edilemez bir hâldeydi. Bunları daima rast makamı üzerinde okurdu. Yazıcıoğlu mersiyesini okuduğu pey seyrekti.

Mevlid okuyuşları da ustalıklıydı, eslâftan gelen usulü takip ederdi, gazel ve kasideye benzer şekilde okumazdı. Durak okumasında da dikkate çarpan bir hususiyet vardı.

Muallim İsmail Hakkı Bey'den bir hayli fasıl geçmiş olduğundan saz idaresi ve hânendeliği de muvaffakiyetliydi, bilhassa yanık ve kıvrak edasıyla taksim edişlerine dayanılamazdı.

Konak yıkılırken

Sarmaşık'ta Şeyh Türlü Tekkesi'nin son şeyhi Fâzıl Efendi merhumun evlenmesinde kına gecesi münasebeti ile musiki kulübünün saz takımı tekkenin harem dairesinde çalıyordu. Sazda Nezihi Bey de vardı. Yegâh faslına geçilmişti. Kemanî Fuad Bey'in hocası Kemanî Kıriz Efendi isminde bir Ermeni taksime başladı. Nezihi Bey'den taksim bekleniyordu, Nezihi Bey taksime girdi. Ortalığı yakıp kavuran tavrı ile perdeler üzerinde dolaşırken, nağmeden nağmeye geçerken Kemanî Kıriz Efendi kendinden geçmişti, büyük bir meclûbiyetle Nezihi Bey'i dinlerken gözlerinden dökülen yaşların keman tahtasından süzüldüğü görülüyordu.

Nezihi Bey, Gülşenî tarikatına mensuptu. İsmail Hakkı Bey'in Molla Aşkî'deki meşklerine gidip gelirken üstadın zakirbaşılık ettiği Gülşenîhane'ye Nezihi Bey de devam ediyordu ve ekseriya onun karşısında peyrev postuna oturuyordu, dolayısıyla tekkenin şeyhi Sezaî Efendi'ye 1318'de intisap ederek ondan arakiye giydi. Hafta günleri meydanda hizmete soyunur, başında şemleli arakiye ile dolaşırdı; dışarıda fes giyerdi. İsmail Hakkı Bey bulunmadığı zamanlar tekkenin zakirbaşılığını meşhur Yaşar Baba yapardı. Nezihi Bey meşk şeriki olan Yaşar Baba'ya da uzun müddet peyrevlik etmiştir.

Kendisinin zakirlik ettiği dergâhlar: Molla Aşkî'de kendi tekkesi olan Gülşenîhane. Karagümrük'te Nureddin Asitanesi. Yine Karagümrük'te Tahta Minare, Ejder, Kabakulak ve Hırka-i şerîf Tekkeleri. Draman, Kesmekaya, Balat Tekkeleri. Fatih çevresinde Kubbe, Karasarıklı. Hüsrev Paşa'da Bahçıvan Arif Efendi. Topkapı taraflarında Merkez Efendi, Kılıççı, Pazar Tekkesi, Hulvî Efendi, Başçı Mahmud Efendi. Fındıkzade'de Remlî, Matrak, Şerbetdar. Çemberlitaş'ta Kara Baba-ı Velî Dergâhı. Nuruosmaniye'de Çaylak, Mengene. Sultanahmet'te Düğümlü Baba ve Arasta Tekkeleri.

Sultan Hamid zamanında iki defa Posta-Telgraf nazırlığı yapan Fevzi Bey, Nezihi Bey'in dayısıydı, bu itibarla Nezihi Bey'in soyu sopu hep telgrafçı olarak yetişmişlerdir. Babasından sonra kendisi de uzun müddet posta-telgraf

Fethiyeli Mersiyehân Nezihi Bey (180:189)

idaresinin kontrol kaleminde telgraf muhabere memurluğunda bulundu, bu itibarla rahmetli babacığım ile aynı çatının altında yıllarca kalem arkadaşlığı ettiler.

Nezihi Bey son vazifesi olan İstanbul Postanesi tetkik ve muhâsebât-ı ecnebiyye kalemi şefliğinden 1931 Eylülünde kendi isteğiyle emekliye çıktı. Aldığı ikramiye ile Kadıköy'de Dörtyol ağzında bir dem evi açmıştı. Kendisi de içkiye düşkün, sohbet ve muhabbet adamı olduğundan burasını müşteriden ziyade kadeh arkadaşları ile doldurmaya başladı. Dostluk, ahbaplık havası bir sene kadar devam ettikten sonra Nezihi Bey rahatsızlanarak Edirne'ye gitti. Daha önce geçirdiği üçüncü zatülcenp arazı da zaten üzerindeydi. Edirne'de 1932 yılının Ocak ayından Nisan sonlarına kadar hasta yattıktan sonra biraz derman bulup İstanbul'a döndü. Fakat 1 Mayıs'ta tekrar yatağa düştü, ayın dördünde Cerrahpaşa Hastahanesi'ne yatırıldı. Çok candan ilgi gördüğü doktorların son derece dikkatli tedavilerine rağmen kurtulamadı. Sekiz gün sonra 9 Mayıs 1932'de 53 yaşında iken kendini bile bile gözlerini kapadı. Topkapı dışında yatıyorsa da kabrine taş konulmadı.

Gençliğinde çok yakışıklıydı. Terbiye ve kibarlığı hususunda "İsmi gibi nezih" derlerdi, pek ince ruhlu insandı. Kızı Kevser Hanım, Yeni Postane'de alt katta memurdur.

Not düşelim, Mersiyehân Fethiyeli Mehmed Nezihi Bey'in konağı yıkıldıktan sonra arsasına bina dikilmiş, o bina da yakın yıllarda yıkılarak Draman Caddesi'nin Fethiye Medresesi Sokağı'na girişi genişletilmiştir.

Tekkeler devrinde Molla Aşkî'de Yatağan Çeşmesi'nde bulunan Gülşenîhâne Tekkesi'nin mensubu Mehmed Nezihi Bey'den Revnakoğlu ilgili tekkenin dosyasında da bahsedecektir. Revnakoğlu, Vakit (Yeni Gazete)nin 4 Kasım 1951 tarihli nüshasında "Son devrin en maruf mersiye üstadı Fethiyeli Nezihi Bey merhumun nezih ruhuna" ithafıyla "Eski Muharremlerde Mersiye ve Aşure" yazısını neşretti (284:12; 263:102):

> Muharremin onundan otuzuna, bazen de Saferin onuna kadar kırk gün müddetle dergâhlarda zaten tantanasız olarak yapılan zikirlerin perdeleri kaldırılmaz. "Mâtem-i âl-i Resûl-i Rabb-i izzettir bugün - Mâtem etmek mü'mine ayn-ı ibâdettir bugün" icabınca gayet yavaş ve hazin hazin devam eden âyîn-i şerîflerden sonra yine İmam Hüseyin'in evlât ve etbaının mübarek ruhları için evvelâ tekke halkından, civar komşularından başlayarak her gün dolup taşan misafir ve ziyaretçilere, dışarıdaki kadınlı erkekli fukaraya ve çoluk çocuğa kadar herkes için büyük küçük ayrı somatlar (sofralar) hazırlanır, kurbanlar tığlanır (kesilir) ve meydan nakibi dedenin "Somata salâ!" davet ve nidasıyla Muharreme mahsus toprak çanaklar içinde bol bol aş (aşure) verilirdi. Lokma harici kurulan sofralarda da yani muayyen yemek saatinden sonra yapılan aş tevziatında herkesin önüne bir miktar peynir, ekmek konulması unutulmazdı.

Tevhîdhanede ise güzel ve yanık sesli mersiyehânlara veya sesli müzik topluluğunu idare eden zakirbaşılara yalnız Kerbelâ mersiyeleri okutulmakla iktifa edilir yahut ehl-i beyte, on iki imama muhabbet anane ve akidesini telkin eden birtakım manzume ve kasidelerle dokunaklı bir tarzda yazılmış ve bestelenmiş menkıbenameler okutulurdu.

Çemberlitaş'ta Rifâ'iyye'nin Ulvâniyye kolundan ve Fatih'in askerlerinden bir babayiğitin ismini taşıyan Kara Baba-yı Velî Dergâh-ı şerîfinde ise ki ben çocukluğumu bunun içinde geçirmişimdir, kısa bir usulden sonra yani Salât-ı Kemâliyye ve mihrap duasını takiben hemen mersiye başlar ve ekseriya şair ve bestekâr Musullu Âmâ Hafız Osman, Şehlâ Hafız Osman, dergâhın daimî zakirbaşısı Aksaraylı Sallabaş Âmâ Hafız Hasan, devrinin muazzam şöhreti Yaşar Baba, Fethiyeli Nezihi Bey, Kasımpaşalı Hafız Recep Efendi merhumlar gibi zamanında zirve sayılan büyük üstatların yakıp kavuran sesleri ve fevkalâde tavırlarıyla pek rikkatli bir surette okudukları mersiye-i ciğer-sûzun hitamında İmam Hüseyin'in kamîs-i saâdetleri (mübarek ten gömlekleri) herkes tarafından öpülerek koklanarak ziyaret olunurdu.

Kendine mahsus ve mazbut müstesna bir tavrıyla, besteye yakın bir edada okunan, ekseriya rast ve uşşaktan, fakat daha ziyade nühüft makamında okunması usulden ve anane iktizasından bulunan mersiyelerden, meselâ ashabın ayanından Hassan b. Sâbit'ten başlayarak Fuzulî'den, Habîbî'den son zamanlara kadar yani Kur'ân-ı kerîmden sonra *Delâil-i Hayrât* gibi müslüman halkın en çok okuduğu dua ve ibadet kitabı olan *Muhammediyye*'sinde "Senin vasfın kitâbını yazarken Yazıcıoğlu - Yanar cânı eder âhı elinde tutuşur evrâkı" diyen ilâhî-edâ şair Yazıcıoğlu Mehmed Efendi'nin mersiyesi başta olmak üzere yine bu neviden olarak Amasyalı Şadgeldi Paşa'nın Hicrî 760'ta yazdığı mufassal maktel kitabı ki on meclis üzerine sıralanmış ve her meclis Muharremin bir gününe tahsis olunmuştur. Kezâ Nevres-i Cedîd'in "Demdir ey dil alayım destime levh ü kalemi - Sûr-i mâtem ile tecdîd ederim köhne câmı" beytiyle başlayan terkibibendi ve buna benzer mersiye edebiyatından emsalsiz kıymetteki diğer mahsulleri pek tabiî ve yerinde olarak ön plana alınırdı.

Mamafih bu mevzu üzerinde görüşülürken İran'ın büyük şair ve nevhageri Muhteşem Kâşânî'nin namını da unutmamak lâzım gelir. Daha sonra Halvetiyye'den Seyyid Nizam'ın ve onun oğlu Seyyid Seyfeddin'in, Kulekapısı Mevlevîhanesi şeyhi Fasîh Dede'nin, Gülşeniyye ricalinden Edirneli Şeyh Hasan Sezaî'nin, Hazret-i Mısrî'nin, Ümmî Sinan'ın, Şa'bâniyye ve Sinâniyye'den Üsküdarlı Şeyh Mustafa Zekâî'nin İzmirli Şeyh Mustafa Selâmî'nin, Rifâ'iyye büyüklerinden Kabûlî'nin, Tanzimat'tan sonraki devirlerde ise Ziya Paşa'dan başlayarak Ali Rıza'nın *Hâdise-i Kerbelâ*'sı, İbnürreşâd Ali Ferruh Bey'in yine *Kerbelâ* kitabı, bu vadide meşhur ve ateşli bir şair olan Konyalı Musa Kâzım Paşa'nın fasıl fasıl tertiplenmiş *Mekâlîd-i Aşk*'ı, yine onun mer-

siye edebiyatına dair bastırılmış ve tutunmuş eserlerinden *Riyâz-ı Asfiyâ*'sı, Acem Feyzi namıyla da maruf Muallim Feyzi'nin "Meded yâ Hüseynü'bni Ali ibni Ebî Tâlib" redifli sanki arşa çıkan vaveylâsı, kezâ Ziya Paşa, Namık Kemal ve Eşref'in de şeyhi ve mürşidi bulunan Kâdiriyye ve Üveysiyye'den Üsküdarlı meşhur Osman Şemseddin Efendi'nin, Neccarzâde Beşiktaşlı Şeyh Mustafa Rızaeddin Efendi'nin, Sultan Mahmud devrinin pek kıymetli irfan ve tasavvuf adamlarından Kethüdazâde Mehmed Arif Efendi'nin, ayrı ayrı üç mersiye yazmış olan Bektaşî saz şairlerinden Beşiktaşlı Gedaî Baba'nın ve nihayet son zamanlara doğru her manada olgun ve dolgun üstadımız rahmetli Tâhirülmevlevî'nin "Cism-i latîfi düştü vâdî-i Kerbelâ'ya - Rûh-ı şerîfi uçtu tâ arş-ı kibriyâya" matlalı vicdan ve irfan vecdi ile yazılmış nevhalar, kezâ Mevleviyye'den Tokadîzâde Şekip ve Bektaşiyye'den Samih Rifat merhumların hakikaten pek âşıkane olan mersiyeleri, hele o Samih Rifat'ın "Resûl-i kibriyânın nûr-ı aynı - Muazzezdir bizimçün enbiyâdan" sözleri gibi çok kuvvetli feryatnamesi, Mehmed Ali Dedebaba'nın halifelerinden Kırklarelili Ahmed Servet Beybaba'nın terkibibent şeklinde 240 beyitten müteşekkil *Nevha-i Dil* risalesini, hatta son zamanlara kadar hocalıkla şeyhliği muhterem şahsında pek kâmilâne bir tarz u surette imtizaç ve izdivaç ettirmiş olmak gibi dikkat ve hayrete şayan bir muvaffakiyet gösteren Uşşâkiyye'den kütüphaneci Mehmed Hazmi Efendi hocamızın, bilhassa Sebilci Hüseyin'in tekke görmüş usta hançeresinden gönüllere selsebil akışıyla dökülen "olmaz" redifli mersiyesi, Manisalı Kadıoğlu Sami Niyazi Efendi merhumun Muharrem ve aşure dualarıyla beraber 1327'de yayınladığı ufak kıtadaki *Nâme-i Muharrem*'ler, keza Vamık Şükrü'nün divan ve mecmualardan topladığı *Girye-i Mâtem*'ler gibi eserlerden seçme parçalar alınır ve...

Tophane'de Pîr-i sânî İsmail Rumî makamı olan Kâdirîhane'de diğer dergâhlarda dinlediğimiz mersiyelerden hiçbiri müstakilen okunmaz, bunun yerine evliyaullahın nutuklarından seçilmiş, yine mersiyemsi mahiyette fakat tevşih tarzında bestelenmiş Kerbelâî manzumeler cumhur hâlinde okunurdu.

Sayısı ancak sekizi bulan İstanbul Bektaşî tekkelerindeyse mücerret kolun asitanesi ve eskilik bakımından ikincisi sayılan Merdivenköy'deki Şahkulu Tekkesi'nin şeyhi ve Mısrî Niyazî'nin tanınmış halifelerinden Azbî Baba'nın yani Azbî Mustafa Çavuş'un mersiyesi ile divanındaki na't-ı Alî'ler evrâd-ı şerîfe kadar takdis ve teberrük olunarak kıraat edilmekteydi.

Sonraları maruf Bektaşî şairlerden Mebnî Baba, Misalî Baba, hususiyle Sâfî Baba ve son devrin büyük şöhreti yine Merdivenköy Bektaşî Tekkesi'nin şeyhlerinden Mehmed Ali Dedebaba gibi başlı başına bir devri temsil ve teşkil etmekte olan mühim Bektaşî şair ve münevverlerinin elden ele dolaşan mersiyeleri hemen her Bektaşî tekke ve zaviyesinde son günlere kadar daima tercih edilmiştir. Hele Sâfî Baba'nın mersiyesi, başkalarından tamamıyla ayrı bir şekilde ayakta ve makam postunun önünde okunurdu.

Fethiye'nin, Draman'ın, Çarşamba'nın Meşhur Sakinleri

Kemanî Mustafa Bey (Sunar, Eyyûbî)

Aslen Dramanlıdır. Kavasbaşı'nın "Torunları" diye maruf olan ailedendir. Validesi Bozcaadalı Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa'nın odalıklarındandı. Revnakoğlu Draman'da doğmuş musikişinaslardan Eyyûbî Mustafa Sunar'ın ölümü ardından dostu Sabahaddin Volkan'ın 31 Ekim 1959 tarihinde radyoda yaptığı konuşmanın metnini de dosyalarına dahil etmişti (252:49-52):

> Aziz dinleyenlerim,
>
> Bu Ağustos ayının on sekizinci gününü on dokuza bağlayan gece yarısının ilk saatlerinde Türk musikisi meşhurları semasından bir yıldız daha kaydı. Bestekâr ve icrakâr Eyyûbî Mustafa Sunar'ı kaybettik.
>
> Türk musikisinde çok büyük bir emeği ve hizmetleri bulunan bu kıymetli sanatkâr 1881 yılında İstanbul'un Draman semtinde dünyaya geldi. Babası Maliye mümeyyizlerinden Hacı Hüseyin Hüsnü Bey, annesi Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa yeğeni Şahver Hanım'dı.
>
> Küçük Mustafa nâz u naîm içre büyütüldü. Onun ilk gençlik hevesleri arasında at, av, musiki başta gelmekteydi. Bir yandan tahsiline devam ediyor, artan zamanlarını da keman çalmakla geçiriyordu. Leon Hancıyan, Tatyos ve Memduh gibi o devrin ilerde gelen kemanîlerini dinliyor, yakın veya uzak musiki sohbeti olan her mecliste bulunmaya çalışıyor ve bu suretle durmadan bilgisini artırıyordu.
>
> On sekiz yaşına bastığı zaman kemanı dillerde söylenilir olmuştu. Mustafa Bey ilerisi için pek çok şeyler vadetmekteydi. Keman onun elinde gittikçe şahlanan bir lisan olmaya başlamıştı.
>
> 1901 yılında sevdiği bir kızla evlendi. Bu izdivaçtan bir kız çocukları meydana geldi. Fakat zevcesiyle arasında mahiyeti tahlil olunamayan geçimsizlikler başladı. Ayrıldılar. Mustafa Bey bu ayrılığın hüznüyle ezilmiş gibiydi. Istırap onun sanatkâr ruhunu kırbaçlıyor ve yüceltiyordu.
>
> Seneler dev adımlarıyla geçiyordu. Tekrar evlendi. Bu izdivaçtan da sırasıyla iki erkek ve bir de kız evlâdı oldu. Eyüp'te oturuyorlardı. Bu yüzden Zekâî Dedezâde Hafız Ahmed Bey'den birçok istifadeler etti. Bahariye Mevlevîhanesi'nin sadık müdavimlerinden kesilmişti. Aynı zamanda Darülelhan'ın kuruluşunu müteakip Şef İsmail Hakkı Bey onu heyete almıştı. Az sonra Darülelhan'ın keman muallimliği vazifesi verilmişti. Keman için küçük bir metot bile yazmıştı. Bunların dışında birkaç mektepte de musiki hocalığı yapıyordu. İşte bu senelerdeydi ki ilk oğlu Galip'i kaybetti. Sanatkâr baba yine kemanı ile haykırmaya başladı, dertli besteler birbiri ardına geliyordu.

Mustafa Bey, Türk musikisinin asil ifadesini ve karakterini bozmadan onu modernize etmeyi de denedi, bu vadide yeni eserler vermeye başladı, nitekim "Münzeviler Beldesi", ve "Hicran" isimli bu tarzdaki bestelerine sonradan birçok yenilerini de ilâve etti. Bunlardan maada bestelemiş olduğu saz eserleri de yepyeni bir eda ve ruh taşıyordu. Bilhassa sultanîyegâh makamındaki saz semaîsi emsali arasında ileride bir sanat şaheseriydi. Bütün bunlara müvazi olarak bestelediği şarkılar da bir başka revişteydi. Plaklar, radyolar bu şarkıları her gün tekrarlıyordu.

O bestelediği şarkılarında ömrü boyunca hasretini çektiği, vürudunu beklediği bir sevgiliyi aranıyordu. "Nerdesin sen gönlümün nazlı civanı nerdesin?" diye soruşlarında, "Nerde kaldı nazlı yârim kaç yıl oldu gelmedin?" diye sızlanışlarında, "Nerdesin bilmem ne oldun gelmez oldu hiç sesin?" diye seslenişlerinde hep ama hep o muhayyel maşukayı, o bir türlü gelmeyen sevgiliyi aranıyor ve ona, hep ona hitap ediyordu.

Mülga Darülelhan'ın "Konservatuvar" adı altında yeniden açılışını müteakip tekrar oradaki vazifesine döndü. 1925 senesinde eline aldığı en eski bir dünya sazını da dile getirmeye çalışıyordu. Gerek Konservatuvar ve gerekse radyodaki neşriyatlarında ara sıra bu sazı dinliyorduk. Bu rebaptı.

Mütemadi çalışmalarına ilâveten bir de "Eyüp Musiki Cemiyeti" adıyla tesis etmiş olduğu bir cemiyetin faaliyetine riyaset ediyor ve haftanın muayyen bir gecesini bu işin yorgunluğuna hasrederek civardaki musiki heveskârlarını yetiştirmeye çalışıyordu. Nitekim yakın günlere kadar sesini derin bir zevkle dinlemiş olduğumuz ses sanatkârı Safiye Ayla onun elinden tutup musiki dünyasına tanıttığı ilk talebelerinden biriydi.

Bütün bu dinlenmesi olmayan yorulmalar neticesi olarak 1932 yılında sinirleri zayıf düşmüştü. Kaldırıldığı hastanede birdenbire durumu ağırlaştı ve hatta bir gece onu öldü zannederek hastahanenin diğer ölüleri arasına indirdiler. Allah'tan olacak ki tedavisi ile meşgul bulunan genç bir doktor bu haberi alınca ertesi sabah erkenden onun yanına koştu ve dikkatle muayene ettiği zaman da ölmemiş olduğunu, kalbinin hissedilmez atışlarla çalıştığını tesbit etti. Derhâl yatağına iade ettiler. Üstat az sonra ba'sü ba'de'l-mevt sırrına ermişlerin neşesi içinde hayata yeniden doğdu.

Geçirdiği vahim hastalığın henüz nekahet devresindeydi ki zevcesini kaybetti. Bu acıya Türk musikisinin bilinmeyen bir müddet için radyolardan kaldırılması ve dolayısıyla Konservatuvar'daki vazifesinin lağvı keyfiyeti de inzimam etti. Mana bakımından yine yapayalnız, yine perişandı.

Nihayet 1934 senesinde çok eski dostlarından olan bir aileden bir hanımla evlendi ve Gelibolu'ya bir ortaokulun musiki hocalığını yapmaya gitti. Soyadı kanunu yürürlüğü girdiği zaman "Sunar" adını almıştı, artık onu herkes bu ismiyle tanıyordu.

Gelibolu'da bir sene kadar kaldıktan sonra Çorlu Ortaokul müzik hocalığına tayin olundu. 1941 senesi sonlarında 23 yaşındaki ve pek çok sevdiği kızı Leman'ın ani ölüm haberini aldı. Bu acı sanatkâr babayı can evinden vurmuştu. Bestelediği bir şarkısında "Felek aldı elimden ah seni gurbet eline!" diye feryat ediyordu...

1946 yılında 65 yaşında olarak İstanbul'a döndü, tekrar Konservatuvar'daki vazifesine başladı. İcra heyetindeydi, radyoda seanslar aldı. 1951 yılında Konservatuvar'ın tasnif heyetine seçildi. Ne yazık ki kaderi ona ihtiyar yaşında son bir darbe daha hazırlamıştı. 1953 yılında heniz 39-40 yaşlarında olan oğlu Selâmi'yi de yine ani olarak kaybetti.

Artık her şey, her şey bitmişti. Onun yedi ışıklı menşurlar arkasından seyretmek istediği bu dünya olanca vefasızlığı ile onu defalarca can evinden vurmuş ve hele şu sonuncusu ile de büsbütün yerlere sermişti. Her şeyden, her işten el çekti. Ailesini alarak Ankara'daki üvey kızının evine gitti ve şu on beş seneyi onun yanında derin bir tevekkül ve tuhaf bir bekleyiş içerisinde, ara sıra da yine acılarla dolu şarkılar besteleyerek geçirdi.

Evet, işte bu garibane bekleyişle geçen günler nihayet bu Ağustos ayının 18. gecesine kadar dayandı. Akşamın alacakaranlığı Ankara semasına inerken o sabahtan beri dalgın uyuduğu yastığında biraz doğrulur gibi oldu. Sonra sağ eliyle tıpkı geçmişlerde olduğu gibi sanki bir kemanın kortları üzerinde yayını kullanır gibi aşağı yukarı hareketler yapmaya başladı. Yanına sokulan eşi ona:

- Böyle ne yapıyorsun diye sordu.
Titreyen ve gittikçe sönen bir sesten aldığı cevap şu oldu:
- Rast peşrevi çalıyorum...
Dört saat sonra gece yarısını aşan ve ertesi günün başladığını haber veren ilk saat çalarken o ardındaki yetmiş sekiz yılın saadetlerle, şafaklarla, mehtaplarla, aşklarla, ölüm ayrılıklarıyla, göz yaşlarıyla dolup taşmış olan hatıratına son bir nazar fırlattı. Ve sonra kim bilir hangi semavî bir topluluğun kemanîsi olarak çalmakta olduğu peşrevini ulûhiyet dolu semalara dinlete dinlete Tanrısına kavuştu.

Evet aziz dinleyenlerim, hiç şüphem yok ki eserleriyle, sanatkâr şahsiyetiyle Türk musikisi tarihine mal edilecek olan Bestekâr, Kemanî ve Rebabî Eyyûbî Mustafa Sunar, aynı zamanda Türk milletinin ve bilhassa musikimizi tanıyıp sevenlerin kalplerinde ebediyen yaşayacak ve asil motiflerle, ince duygularla süslü olan içli eserleri dillerde tekrarlanıp duracaktır.

Tanrının engin rahmeti onun üzerinde olsun.

Sabahaddin Volkan

Bestekâr Hanende Şevki Bey

Gençliğinde uzun müddet Çarşamba'da Şeyhülislâm Ebû İshak İsmail Efendi Câmi'-i şerîfinin yanındaki Kireçhane Sokağı'nda oturmuştu. Hacı Arif Bey'in talebelerinden Şevki Bey için Revnakoğlu bağlı bulunduğu kuruma aşağıdaki yazıyı yazmıştı (264:625):

> Müdüriyet Yüksek Makamına,
>
> Son 100 yılın içinde 1000'e yakın eserleriyle musikimizde pek haklı olarak büyük şöhret yapmış, semtimin çocuğu olan Bestekâr Şevki Bey merhumun zaten son zamana ait olan mermer mezarının şimdi de her zamanki gibi dört başı mamur sapasağlam yerinde durduğunu, hiçbir suretle tamir ve tecdidine zerrece lüzum olmadığını, Nakkaş Baba Mezarlığı içinde merdivenlerden sonraki kavşağı geçince yukarıya doğru solda yol üzerinde, biraz da öne doğru çıkmış bir hâlde (264:623) önden görünüşüne göre sağında sucu esnafından Eski Zağralı Mehmed Ağa'nın kerimesi Aliye Hanım, vefatı Rebiülevvel 1309; solunda Bursa valisi İsmail Hakkı Bey eşi, Hacı Ömer Bey kızı Ulviye Hanım (vefatı 4 Temmuz 1962) bulunduğunu, büyük tek servinin karşısına rastladığını çok evvelce heyette yine bu mesele konuşulurken bizzat arz etmiş olduğumu iyice hatırlıyorum.
>
> Nasılsa unutulmuş, hatırlanamamış, belki de zapta geçmemiş olmalı ki bu defa tekrar aranılıyor ve bugünkü durumu sorularak öğrenilmek isteniyor.
>
> Bu münasebetle merhumun ustuvaneli baş şahidesindeki talik yazılı manzum kitabesini takdim ediyorum:
>
> *Ah Mine'l-Mevt*
> *Musiki fenninde kesb-i imtiyâz*
> *Eylemişti Şevkî-i âhenk-tırâz*
> *Râhatü'l-ervâh idi her nağmesi*
> *Sûz-ı dilden gösterirken perde-sâz*
> *Tâze bir verd-i sabâ-perver iken*
> *Kıldı pejmürde hazân-ı tîre-bâz*
> *Târ-ı tanbûr-ı hayâtı gam alıp*
> *Eyledi mızrâb-ı kalbi ihtizâz*
> *Müstaiddi kâr-ı nakşa tab'ı kim*
> *Merhali nakkâşa oldu sâye-sâz*
> *Bir nefeste murg-ı rûhu bâl açıp*
> *Cennete kondu misâl-i şâhbâz*
> *Çıktı bir târîh-i pesendîde Hafîd*
> *Hâke düştü bî-emel o verd-i nâz (1307)*
>
> Lâkin Aylık Ansiklopedi'de ve 7 Temmuz 1953 tarihli Cumhuriyet'in haftalık radyo ilâvesinde vefatı tarihinin 1890 gösterilmesi yanlıştır, zira 1307 Rumî yılının Milâdî karşılığı 1891'dir.

Tarih manzumesini kaleme alan Hafîd Bey, İstanbul bidayet mahkemesi müddeiumumîlerindendir. Şevki Bey merhumun vefatından hemen sonra aynı yılın içinde merhumun şarkı güftelerini küçük bir kitap içinde toplayıp *Ziyâ-yı Şevk, Yâdigâr-ı Şevk* isimleriyle iki defa yayınlamıştır. Şevki Bey merhum da vefakâr dostunun iki şarkısını bestelemişti.

Hürmetlerimle arz olunur, 13-12-1955

Arşiv Uzmanı
Cemaleddin Server

Şevki Bey

Zakir Arap Ali Şipar

Lokmacı Tekkesi'nde Kuşadalı'nın halifelerinden Seyyid Mehmed Efendi'nin iki çocuğundan küçük olanı Zakir Arap Ali, Fethiye'nin meşhurlarındandı. Revnakoğlu devrin bir gazetesinde (91:215) klasik tekke musikisinin tanınmış bu eski simasının Fethiye'deki evinde geçirdiği kalp krizi üzerine vefat ettiğini, cenazesinin Fethiye'de Yazıcı Camii yanındaki evinden Eyüp'e getirilerek buradaki namazından sonra defnedileceğini kendi adını kaydetmeden yazıyordu:

> Ölümü dolayısıyla İstanbul'un mahallî meşhurlarından, yarım asırdan fazla mabet musikimize hizmet etmiş bir baş kıyam reisi, Zakir Fethiyeli Arap Ali. Meşhur adamlarıyla, tulumbacılarıyla bilinmiş, bellenmiş olan İstanbul'un en eski ve tarihî semtinde, halkın unutmadığı bahtiyarlar arasında onun da ismini saymak lâzım. Zaten daima söylenirdi, Fethiyeli Arap Ali, Polis Ali, Reis Ali, Derviş Ali. Yakın çağlara kadar her devirde, her asırda büyük ve ölümsüz konservatuvarımız sayılan, yüzyılların ruhuna işlenmiş klasik tekke musikisinin sonlara doğru ileri gelen simalarından, oldukça yaşlı ve kıdemli bir şöhret, çevrenin en eski bir ailesine mensup bulunması itibarıyla da Fethiye'nin yerlileri arasında canlı bir nüfus kütüğü, ne sorarlarsa bilir ve kitapta hemen de yerini bulur.
>
> Babası İnce Mehmed Efendi, aslen Giritli olduğu hâlde kendisi doğma büyüme Fethiyeli.
>
> Kıyam reisi Zakir Arap Ali Rıza Şipar bugün artık millî ve manevî tarihimizin yerli gelenekler kısmına mal olmuş bulunan tekkeler musikisi teşkilâtında ve bu teşkilâtı klasik usulleriyle temsil ve idare edenler arasında son zamanın sayılı bir kıyamcısıydı, bilhassa tevhîdcilik denilen pek çok da hizmet ve himmet isteyen...
>
> Muhtelif zikir nevilerinin ve bedîî bir teknik demek olan zikirciliğin ritmik ve estetik bütün hususiyetlerini, türlü inceliklerini iyice bilen ve öğreten sayılı kıyamcılardan aramızda bir tarih çöküntüsü hâlinde en sonuncu olarak yalnız kendisi kalmıştı. Hususiyle kıyam zikrinde büyük bir iktidar ve ihtisasına lüzum gösteren reisliğin birinci sınıf şöhretlerinden hürriyet mücahitlerin-

Eski zâkirlerden "Kıyam Reis"i Arap Ali Efendi de vefat etti

Klâsik tekke musikisinin tanınmış, eski ve yaşlı simalarından, zakir ve kıyam reisi Arap Ali efendi, dün sabah Fethiyedeki evinde, birdenbire geçirdiği bir kalb krizi neticesinde yetmiş üç yaşında olduğu halde Hakkın rahmetine intikal etmiştir.

Son zamanlara kadar saha sında kendi başına, tek mümessil olarak yaşayan Arap Ali efendi, meşhur reis Hilmi efendi merhumun çıraklarından idi. "Reislik fâtihası,, nı, ondan almıştı.

Muhtelif zikir nevilerinin ritmik ve estetik bütün hususiyetlerini gayet iyi bilirdi.

Zakirlikte de kudret ve hizmeti olduğundan bilhassa kıyam zikrini idaresi, son derece metodlu, ustalıklı ve muvaffakiyetli idi. Kafasında ve hançeresinde bir hayli "şuul,, ve kıyam ilâhisi vardı. Son günlere kadar aramızda artık çökmüş, kocamış, biraz da bakımsız tarihî bir şahsiyet harabesi olarak yaşıyordu.

Cenazesi bugün saat 11 de, Fethiyede, Yazıcı camiişerifi yanındaki evinden kaldırılarak Eyübe getirilecek, öğle namazı, Hazreti Halit camiişerifinde kılındıktan sonra "Gümüşsuyu,, nda yatan babası zakir Mehmet efendinin koynuna sırlanacaktır. Hak erenler, ehli beyt âşıklarına, muharrem şehitlerine ilhak etsin ve Cenabı pirinin iltifatına nail buyursun!

Revnakoğlu, Arap Ali'yi notlarında daha geniş ele alır (133:224-28):

den Ağaçkakan şeyhi Kambur Nail, rahmetli Kubbe şeyhi Haydar Bey, Sancaktar şeyhi Rifat Efendi, Üsküdar'da Toygar şeyhi Hâzım Efendi, Düğümlü Baba şeyhi İhsan Efendi, Defterhaneli Şamlı Şeyh Rifat, Hırka-i şerifli Şeyh Hilmi, Yeşilli Ahmed, Kasımpaşalı Kalas Hasan, Üsküdarlı Kemal, Defterhaneli Danyal Bey, Kör Mehmed, Kabakulak'ın Ali Bey gibi son büyük üstatlardan sonra Derviş Ali bu mukaddes mesleğin halefsiz bir devamı sayılabilir. Onun bilhassa gayet canlı, heyecanlı olan tevhîdciliği pek baritonik olmakla beraber kıvrak ve ustalıklıydı. Meselâ tevhîd açmada, tekrar kırmada, toplamada, hele kısım etmede, yürütmede, perde kaldırmada, el vuruşlarda, falsosuz olarak yan tevhîdinde idare etmekte çok dikkatli, esaslı ve metotlu olduğundan muvaffak olurdu.

Pek parlak bir surette şahsında zikircilik [ve kıyamcılık] daima kol kola gezdiler. Bu iki imtiyazı kendinde birleştiren zakir ve kıyam reisi son zamanlarda hemen hiç kalmadığı için Reis Ali Rıza Efendi benzerlerine göre artık parmakla gösterilir olmuştu. Kaplayıcı, dolgun bir sesi olmadığı hâlde bu işlerin riyaset ve idaresi hemen pek çok yerde ona veriliyordu. Sağ ve sol kanatlarla yekvücut bir hâlde devam eden kıyam zikrinin usul dahilinde perde perde değişen ve yükselen tavırlarına mahsus şuul ve ilâhîleri de zamanında sağlam bir metotla meşk ettiği için kafasında ve hançeresinde meselâ üç beş saat süren ve gulgulesi dünyayı tutan tevhîd-i şerîfi veya ism-i celâli idareye yetecek çeşitli bestelerde tükenmez musiki malzemesi vardı. Ne yazıktır ki ilgili yerlere her vesile ile yazarak hatırlattığımız hâlde klasik millî, manevî folklorumuzda emsalsiz bir hazine değeri taşıyan bu yüzlerce ilâhî şimdi hiçbir suretle tesbit edilmeden onun kara talihi gibi kara toprağa verilmiş bulunuyor.

Şuulleri babacığımın da hocası olan ve zamanının üstâz-ı küllü sayılan Balat İmamı Hafız Hasan Tahsin Vehbi Efendi'den geçmiş, ilâhîleri de ağabeyi Şefhanende Arap Hüsnü (Hüseyin Hüsnü Şipar) ile beraber Eyyûbî Ali Rıza Şengel hocamızın babası "Evkaflı" ve "Eğrikapılı" da denilen ilâhî küpü Eyüplü Şeyh Mehmed Ali Efendi'den meşk etmişti. Reisliği meşhur Şeyh Hilmi'den öğrenmiş, reisliğe mezuniyet fâtihasını da yine ondan almıştı. Topkapı hatibi Şeyh Hacı Hafız Mehmed Cemaleddin Fahri Efendi'nin halifelerinden bulunan, İstanbul tekkelerinde "reîs-i halka-i tekâyâ" diye anılan Reis Hilmi - Şeyh Hüseyin Hilmi Aşkî Efendi zamanının hakikaten en büyük üstadı olarak tanındığı için son talebesinden bulunan Derviş Ali de onun çıraklarından bulunmakla haklı olarak iftihar ederdi

Fatih ve Beyazıt Rüşdiyelerinde okuduktan sonra Nafia Nezareti istatistik evrak kalemine kâtip olmuş, sekiz sene burada hizmet etmiş, kadro dışında kalmış, seferberlikteki askerliğinden sonra polise geçmişti. Bunun için tekke muhitinde "Polis Ali" de derlerdi. 1934'te yaş haddine tabi tutularak biraz ikramiye ile açıkta kaldı ve o zamandan beri de biçare adam bir türlü doğrulamadı. Gittikçe yıprandı, hastalandı, kocaldıkça kocaldı, içten dıştan tama-

mıyla çöktü. Nihayet sessiz sedasız söndü gitti. Muhakkak ki unutulamayacak olan yeri boştur ve bundan sonra da doldurulamayacaktır.

Ali kölesi Ali, tam yetmiş sene önce bir Muharrem ayında dünyaya gelmişti, yetmiş sene sonra da yine böyle bir Muharrem ayının ortalarında Allah'ına kavuştu. Uzun zamandır çektiği hayat ıstıraplarından, zorla sürüklemeye çalıştığı kör talihli nasipsiz hayatından ancak bu şekilde kurtulabildi. Yarım asrı geçen bir zamandan beri tevhîd meydanında aşk ile Allah için Allah dedi, Allah dedirtti. Allah da onu hak erenler katına, ehl-i beyte iltihak etsin...

12 Muharrem 1300'de Fethiye'de doğmuştu, 1325'te Çakır Ağa Tekkesi şeyhi Hulki Efendi'ye derviş olmuştu, 1923'te de biatı yapılmıştır. Rıhleti 3 Ekim 1952 cuma, 12 Muharrem 1372.

Hanende Arap Hüsnü

Revnakoğlu'nun yakından tanıdığı meşhur hanendelerden biri de Arap Hüsnü'ydü (11:115): "Mahallemizin eskilerinden, Türk musikisinin hayli emektar simalarındandır. Tanınmış ve kıdemlenmiş bir şefhanendeydi. Son zamanın usta zakirleri arasındadır. Nureddin Asitanesi ve Lokmacı zakiri Eğrikapılı Mehmed Efendi'den yetişmiştir. 17 Ocak 1952 cumartesi gecesi Fethiye'deki evinde yatağı içinde yürümüş bulundu" notunu düştüğü Arap Hüsnü'yü dinleyerek aşağıdaki notları aldı (11:109-115; 108:314-15):

Ticaret Nezareti kahvecibaşılarından, Lokmacı Tekkesi'nin kahve nakibi ve mescidinin müezzini bulunan İnce Mehmed namıyla maruf Giritli Mehmed Efendi'nin üç evlâdının ortancasıdır. Az ve seyrek konuşmasından dolayı arkadaşları latife olarak kendisine "Karhane müdürü", "Buzhane" derlerdi.

İlk tahsilini Yazıcı Mahalle Mektebi'nde ve Fatih Otlukçu Yokuşu'ndaki Nümûne-i Terakki Mektebi'nde yaptı, oradan Bahriye'ye geçti. Selimiye adındaki gedikli mektep gemisinde beş sene kadar tahsil ettikten sonra sara rahatsızlığı dolayısıyla tahsili bırakarak Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa'nın zamanında Bahriye telgraf-muhabere memurluğunda bir müddet bulunduktan sonra Bahriye itfaiyesinin silâh-endâz taburunda ikinci bölük kaleminde bölük emini vazifesine verildi. 1321'de buradan tezkire alarak ayrıldı.

Musikiye karşı ilk alâkası 16 yaşından itibaren başlamış ve babası Seyyid Mehmed Efendi'nin Lokmacı Dergâhı mensubiyeti münasebeti ile dergâh-ı mezkûrun zakirbaşısı Eyyûbî Mehmed Efendi'nin yine aynı dergâhtaki ilâhiyât meşklerine devam suretiyle tekemmüle doğru ilerlemiş, üç sene kadar sonra da meşhur Hacı Kirâmî Efendi'den (Sultan Reşad'ın müezzini ve Hazine Nezareti mümeyyizlerinden) haftada bir iki gün şarkı ve besteler geçmek suretiyle musiki malûmatını ilerletmiş ve bununla da iktifa etmeyerek Küçük Ayasofya'da Şehid Mehmed Paşa Tekkesi'nde o sıralarda perşembe günleri mukabeleden sonra Yeniköylü hattat ve zakirbaşı Hasan Efendi'den yine beste, şarkı fasıllarını çoğaltmak gayretiyle bir hayli seneler buraya devam

etmiş, daha sonra o tarihlerde Sultanselim'e yeni taşınmış bulunan Harbiye Nezareti mümeyyizlerinden ve "Bestenigâr" namıyla maruf Üsküdarlı Ziya Bey'den de oldukça istifadeler etmiştir. Buraya devam edenler arasında şu zevatı zikredebiliriz: Bahriye askerî ketebesinden Edirneli Hafız Halil Efendi (sânî mülâzım rütbesinde tebrîk kâtibi), Sultanselimli, Sultan Selim Camii müezzinlerinden Hafız Cemal merhum ki Sultanselimli Rıza'nın da hocası ve mahallenin tulumbacısıydı.

Biraz sonra Bestenigâr Ziya Bey, derslerini Karagümrük'te eski câdde-i kebîr üzerinde köşe başındaki Hasan Ağa'nın kahvesinde arkada ayrı bir odaya nakletmiş, burada da Karagümrüklü Hanende Burunsuz Hakkı Bey (Nureddin Asitanesi zakiri), Muallim İzzeddin Bey, sıhhiye mutemetliğinden emekli Hafız Haydar Bey, hanende olarak postahane memurlarından Arap Cemil Bey, Kanunî Azmi Bey, Kanunî Cemil Bey, Udî Âkıl Bey, Udî Hayri Bey... merhumlarla da buradaki meşklere bir müddet devam olundu. Tahta Minare Tekkesi şeyhi Rıza Efendi de burada bir müddet kendi talebesine meşk etmiştir.

Bir sene kadar da bu meşklere devam edilmekteyken Cağaloğlu - Kapalı Fırın taraflarında Düyûn-ı umûmiye evrak kalemi müdürü ve Pertev Paşa hafidi Hanende Atâ Bey'in derslerinde bulundu.

Ve 1322 senesinin baharında ilk defa Pangaltı'da ve o zamanın meşhur Ermeni udîlerinden Udî Afet Efendi'nin idaresindeki cuma-pazar günleri ve akşamlarında çalan saz heyetinde ilk Şefhanende Hakkı ile burada yani Pangaltı'da hamam köşesindeki Vatan Gazinosu'nda... Şu zevat da iştirak etmişlerdi: Kemançeci Petri, Kanunî Yanko, Udî Afet, Hanende Şivork, Hanende Levon, Hanende Krikor (gazelhân), hâlen Arnavutköy'de Marko'nun gazinosunda, önündeki seneye de Hünkar Suyu'nda, cuma-pazar günleri Kemanî Memduh idaresinde Kanunî Âmâ Ali, Udî Hasan (Memduh'un hemşirezadesi olan bu zat sağdır), Lavtacı Mihran Ağa, Hanende Firengül, meşhur Nasip Hanım'ın biraderi Hanende ve Udî Mehmed Bey (Nasip'in Mehmed, hâlen Beyoğlu'nda Çağlayan'da cünbüş çalar ve bestekârdır)

Önündeki senede de Büyükdere'de Udî ve Kemençeci Arşak Efendi (Kemanî Nubar ile piyanist Lavant'ın babasıdır) idaresindeki Kemançeci Soytarı, Kanunî Fethi ve Hanende Tevfik Efendilerden mürekkep saz heyetinde çalıştı.

Diğer seneye de Bakırköy'de belediye gazinosunda Kemanî Zafiraki idaresinde Udî Mısırlı İbrahim, Kanunî Şemsi Efendilerle ve hanendelerden de Hasköylü Hacı Menteş, Küçük Çamlıca'da da Kemanî Bülbül Salih ve Kanunî Fethi, Udî ve Kemanî Hâlid Efendilerle ve Üsküdarlı hanendelerden Kör Bike (o zaman çok namlıydı).

Sultanahmet'te Arif'in kıraathanesinde Kemançeci Anastas, Kanunî Şemsi, Udî Mısırlı İbrahim, Lavtacı Ovrik, Hanende Karakaş, Hanende Loncalı Ahmed Bey.

Mercan'da Caferiye Hanı'ndaki kıraathanede hürriyet başlarında ve kış ortasın-

da Kemanî Tatyos, Kanunî Armanis, Udî Hasan (Memduh'un hemşirezadesi), Lavtacı Sarı Ovrik, Hanende Firengül.

Kuzguncuk tepesindeki gazinoda Kemanî Tatyos'un takımında, o senenin ilk yazında.

Kadıköy'de Kuşdili'nde Hamdi Bey'in gazinosunda Kemançeci, Anastas, Kemanî İhsan (Loncalı meşhur), Udî Mısırlı İbrahim, Klarnetçi meşhur İbrahim, Kanunî Osman, Kemanî Sadi Işılay, Göztepeli Udî Fehmi Bey, Hanende Kadıköylü Bülbül Kenan, Kemanî Üsküdarlı Neşet Bey, Merhum Hafız Burhan, Üsküdarlı Kemanî Kemal, Tanburî Hasköylü Fahri (Deli). Hanende Bülbül Kenan Bey, ıslık ile de saza ve peşrevlere iştirak ederdi. Hanende Aksaraylı merhum Yaşar, Hanende ve Udî İhsan.

Galata rıhtımında Hamdi Bey'in diğer gazinosunda Âmâ Ali, Udî Büyük Serkis, meşhur başhanende Hacı Karabet, Hanende Ağyazar, Hanende Samatyalı Hafız Kâzım (Hafız Aşir'in hemşirezadesi).

Sirkeci Hocapaşa Caddesi'nde Cumhuriyet Gazinosu'nda ve Selanik Gazinosu'nda Kemanî Sadi Işılay, Kanunî Tahsin (Kanunî Hacı Ârif Bey'in ve Muallim Kâzım Bey'in talebesinden ve Bahriye nezareti ketebesinden olan, hâlen Arnavutköy'de Marko'nun gazinosunda çalıyor). Aynı gazinoda Udî Mehmed Bey, Klarnet Bahri Bey, meşhur Hafız Osman.

Ortaköy Yalı Gazinosu'nda kezâ Kanunî Galip, Kemanî Ali ve Udî Emin arasında, yine Hafız Osman ve Gazelhân merhum Bülbül Ahmed ve emsali.

Beyoğlu'nda yine Paşa Gazinosu'nda Kemanî Bülbül Salih, Kanunî Ahmed Yatman, Udî Selanikli Abdi (hâlen Bostancı'da oturur ve piyasada daima çalar) ve Hanende Bülbül Ahmed, Lavtacı Ovrik.

1322'de de evvelâ Orfeon, sonra Odeon, daha sonra Polydor ve Colombia plaklarında muhtelif şarkı fasılları vardır.

Seferberlik esnasında Yoğurtçu Çayırı'ndaki yine Hamdi Bey'in gazinosunda Kemanî Aleko, Kanunî Nasip, Udî Abdi, Tanburî Üsküdarî Fuad Bey, Hanende Karakaş, Lavta Lambo (Aleko'nun ve Yorgo Bacanos'un babasıdır), Kemançe Anastas...

Seferberlikten sonra Mütareke yıllarında Galata rıhtımında Yorgi'nin tuttuğu Selanik Gazinosu'nda Kemançeci Soytarı, Kanunî Artaki, Udî ve Bestekâr Selanikli Ahmed, Gazelhân, Hanende, Udî Abdi, meşhur Karakaş (şefhanende), Sultanselimli Hafız Rıza (Ali Rıza Sağman) burada gazelhândı, ikinci şefhanende olarak da Hüseyin Hüsnü Şipar beş altı ay kadar da devam etmiştir. Rıza Bey üç ay kadar bulunduktan sonra ayrılmıştır.

Yine Mütareke senelerinde Kadıköy'de kilise dibinde Hanende Arap Hüsnü idaresinde Remzi Bey Gazinosu'nda Kemanî Hırant (hâlen Arnavutköy'de Marko'nun gazinosunda çalar), Klarnet Hayko (hâlen Arnavutköy'de), Ka-

nunî Bogos, Hanende Beşiktaşlı Ziya Bey (sağdır), Udî Salahaddin Pınar, Gazelhân Üsküdarlı Hafız Hüsnü (hâlen nahiye müdürüdür), Kanunî Tahsin, Hanende Islıkçı Bülbül Kenan, Udî Mısırlı Selim (Mısırlı İbrahim'in küçük kardeşi), Tanburî Deli Fahri (Fahri Bey hâlen Eyüp'te Feshane'de kâtiptir)

Eski Orfeon plaklarında tatlı sesiyle şarkı ve gazellerini dinlediğimiz meşhur Hafız Mustafa da Hoca Hüsnü ile birlikte çalışmış ve onun yanında gazelhân olarak vazife görmüştür. Hafız Mustafa'ya "Fethiyeli Lezze Hanım'ın damadı" derler. İlk defa beraber bulunduğu yer, Büyükada'da iskele başında Gedikpaşalı dizlerinden malûl meşhur Laz Zekeriya'nın tuttuğu gazinodur ki Cumhuriyetin ilk yıllarına rastlar. Sazı idare eden yine Kemanî Memduh Bey'di. Hafız Mustafa o zaman muzıka-i hümâyûnda müezzinlikten inkılâp dolayısıyla yeni ayrılmış bulunuyordu. Bu heyette Udî Arşak da vardı.

Hafız Mustafa'dan sonra bu heyete şimdiki Adliyeli Hafız Fahri, sonra da Dârü't-Ta'lîm'in ilk hanendesi ve Valide müezzini olan Hafız Kâmil gelmişti...

Not: Revnakoğlu, Arap Hüsnü'den aldığı biyografiyi dostu Sadeddin Nüzhet'e yazdığı antoloji için vermiş, ancak antolojinin o kısmına bu biyografi girememişti (11:107):

Aynı zamanda zakirliğini de yaptığı tekke musikisinde ve hususiyle eski fasıl musikimizde bilgisi, idaresi ve zengin fasıllarıyla artık tarihleşen bir salâhiyet olan Arap Hüsnü'nün hâl tercümesini 1941'de çok değerli emsalsiz dostum ve mesai arkadaşım rahmetli Sadeddin Nüzhet, *Türk Musikisi Antolojisi*'nin lâ-dinî eserler kısmına konulmak üzere kendisinden yazmıştım. Kitap hazırlandığı hâlde bastırılamadı. Sadeddin Nüzhet'in yerine konulmaz kaybından sonra bu eserle beraber birçok tetkiknamelerin de maalesef ne olduğunu bilmiyoruz. Şimdi neden sonra Hoca Hüsnü'nün şu kısa monografisini ilk defa onun jübile gününde yayınlamış bulunuyoruz. Orfeon, Odeon, Polydor ve Columbia plaklarına doldurmuş olduğu birkaç fasıl şarkıdan başka ne yazıktır ki elimizde müsbet bir eser yok.

Yesari Asım Bey, Hanende Hüsnü, Polis Ali, Reis Kör Sami, Ebe Şadiye Hanım, Cahide Songu ve daha birçok sima bu semtin sakiniydiler:

Udî Fahri (Kopuz) Bey (252:48), Fethiye Caddesi'nde şimdi Ebe Şadiye Hanım'ın oturduğu evde otururdu.

Eğinli Hoca Ali Efendi (Huzur hocalarından) (252:230), Hekimoğlu Ali Paşa Câmi'-i şerîfinde kürsü şeyhiydi. İmam Hacı Sadık Efendi hacc-ı şerîfe gittiği zaman Yazıcı Câmi'-i şerîfinde ona vekâlet etmişti. Hacı İbrahimoğlu Sokağı'nda Kalpakçı Çeşmesi'ne inen yokuşun sol başındaki ev (şimdi arsadır) onundu.

Hacı Taktak Baba (226:418): Fethiye'nin meşhurlarından biri de Hacı Taktak Baba'ydı (226:418): Fethiye'de Mehmed Ağa Mahallesi'nde Dellâllar Sokağı'nda otururdu. Nakşibendiyye saliklerinden, sulehâdan ehl-i hâl ve ehl-i havâs, pek güzel yüzlü, sevimli bir ihtiyardı. 1930'da sekseni aşmış bir yaşta göçtü.

Hattat Hacı Arif Bey (252:229-30), Fethiye'nin eskilerindendi, Hüseyin Cahid Yalçın'ın kayınpederiydi. Fatih haziresinde yatan ulemadan ve Nakşibendî meşayihinden Hafız Mehmed Nasuh Efendi'nin mezar kitabesi onun hattıdır. Hüseyin Cahid'in babası Ali Rıza Bey'se eski maliyecilerdendi, uzun müddet Serez muhasebeciliğinde bulunmuştu. Münir Baba'ya intisabı vardı, Bektaşî olmuştu. Münir Baba'nın evliliğinde nikâh şahitliğini de yaptı.

Maruf **Kehribarcı Benli Ali** merhum (252:231), Cemal Sâhir'in babasıdır. Tevkii Cafer Mahallesi'nde Mesnevîhane Sokağı'nda 34 numarada oturmuştur. Cemal Sâhir'de 1901 senesinde bu evde dünyaya geldi.

Tekirdağlı Şeyh Mehmed Efendi (133:220), mahallemizin eskilerindendi. İsmi Mehmed Şerif, babası İsmail Efendi'dir. "Toktoprak" soyadını almıştı. Edirne'de Gülşeniye'den Veli Dede Tekkesi şeyhi Seyyid Şuayip Şerefüddin Efendi'ye intisap etmişti (7 Rebiülahir 1305 - 1 Aralık 1889). Uzun zaman terbiye ve tesliki altında kaldıktan sonra yine aynı zattan 15 Şevval 1329'da (9 Ekim 1911) istihlâf edildi. Edirne Jandarma Alayı - Tekirdağı 3. Tabur birinci bölükte mülâzım-ı sânî iken 13 Mayıs 1326'da (26 Mayıs 1910) emekliye çıktı. O zamandan beri mahallemizde Toprak Sokağı'nda oturuyordu. Ehl-i hâl bir zattı. Emekliye ayrıldıktan sonra yine Tekirdağ'da Hasan Efendi Mahallesi'nde Bedreddin Efendi Tekkesi'nin şeyhliğini verdiler, Balkan Harbi çıkınca kaldı. Son günleri rahatsızlıkla geçtiğinden pek dışarıya çıkamıyordu. 28 Ocak 1952 Çarşamba günü 93 yaşındayken göçtü, Eyüp'te Gümüşsuyu'nda yatıyor.

Mehmed Hayri Bey (Doğrusözlü) (128:217), "Dramanlı Hayri Bey" diye bilinir. Draman'ın pek çok eskilerinden ve askerî kâtiplerdendir. Babacığımın da yakın arkadaşlarından ve ilâhî meşklerinde şerîki bulunan Hayri Bey, ilâhiyâtı Yaşar Baba'dan, şarkıyâtı Kefevî şeyhi Hacı Edhem Efendi'den geçmiştir. 1300'de Vezneciler'de doğdu. Topçu kolağası Aziz Mahmud Efendi'nin oğludur. 1947'de binbaşı rütbesiyle emekliye ayrıldı. Odabaşı Kelâmî şeyhi Erbilli Esad Efendi'nin mensuplarındandı. Zakirliği pek kuvvetli ve cumhurlu olmadığından Draman, Kefevî, Balat, Kesmekaya ve Kenan Bey'in tekkelerinde taksim etmekle iktifa eylemiştir. Taksimleri usûlşinâsâne olmuştur.

Revnakoğlu bir notunda (170:94; 158:212) "Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi merhum 1313-14 yıllarında Fethiye'de Toprak Sokağı'nda talebemden Hırka-i şerifli Zeki Sesli'nin oturduğu evde ikamet ederken Murad Molla Dergâh-ı şerîfine muntazaman devam ederdi" bilgisini verir. Bu bahse Şeyhülislâm Musa Kâzım biyografisinde de temas eder: "Sonradan şeyhülislâm olan Tortum'un bu çok zeki ve ateşli evlâdı, maruf âlim ve müceddid, o zamanın sadece Ödüklü bir Molla Musa'sı idi. Fethiye'nin altında Draman Caddesi üzerinde Şeyh Vasfi'nin hâlen mevcut bulunan küçük ahşap evinin karşısındaki eski Toprak Sokağı'nın içinde, rahmetli amcam Binbaşı Ziya Bey'in evinin yanında oturuyordu. Mektuptan sonra Fethiye Câmi'-i şerîfinin müezzin mahfiline bitişik odayı Neyzen'e verdi."

Toprak Sokak'ın bir başka sakini de Hüseyin Suad Yalçın'dı:

Hüseyin Suad Yalçın

Revnakoğlu Notlarında İstanbul'un Bazı Hanendeleri

Hacı Kirâmî Efendi

Hacı Kirâmî Efendi (182:97,99), meşâhir-i hânendegândandır. Kambur Şerif Bey merhumun babası Damga Nazırı Bestekâr Ferid Bey'den de bir hayli eser geçmiş ve birlikte okumuşlardır. Asıl adı "Beşir Efendi" idi, fakat hiç kullanılmamıştır. Cerrahpaşa'da oturuyordu. İmrahor Tekkesi halifelerindendir. Hoca Kirâmî Efendi, Koska'da Abdüsselâm Tekkesi şeyhi Yahya Galip Efendi ile birlikte Surre-i hümâyûn emini Emin Paşa'nın maiyetinde hacc-ı şerîfe gitmiştir.

Suyolcuzâde Salih Efendi'den yetişmişti, Bolahenk Nuri Bey'den de meşki vardır. Oğlu Arap Cemal, Aksaraylı Kanunî Nazım Bey, Harbiye Nezareti ketebesinden Udî Fahri Kopuz, Cerrahpaşalı Hoca Fehmi Efendi, Aksaray Valide Hafız Yakup Efendi, Hanende Arap Hüsnü, Kemanî Şehbenderzâde Abdülkadir Bey, Mevlidhan Hafız Kemal meşhur talebesindendir. Veliaht Yusuf İzzeddin Efendi'nin Ramazan müezziniydi. H. 1327'de (M.1909) kendisine kıydı, Bağdatlı Tekkesi'nde medfundur.

Hacı Kirâmîzâde Cemal Şadi (Arap Cemal), Şehzadebaşı'nda eski Asaf Eczahanesi'nin yanındaki sokağın başında Gümrüklü Şişman Azmi Bey'in işlettiği kahvede uzun yıllar hayal oynatmış ve ara vermeden Balkan Harbi'ne kadar perdesini burada şulelendirmeye devam etmiştir.

Hanende Nedim

Revnakoğlu, kadim usulle miraciye okuyabilen birkaç kişi arasında kalan Saffet Şarlı'yı hem bu hususta hem de eski musiki mevzuundaki müktesebatını temin arzusuyla ziyaret eder. Bu ziyaretin teşvikiyle kaleme alınmış ve yayınlanması için Son Dakika gazetesine gönderilmiş intibaı veren Şarlı'nın bu yazısı, Hanende Nedim'in etrafında döner. Kaynaklarda ancak birkaç cümle ye da satırla şöhretine temas edilen ve hakkında müstakil biyografik bir yazı bulunmayan Nedim'e dair bu hatırat, Nedim'i ilk elden anlatan yegâne metindir. Metnin sahibi, Nedim'in yükseliş ve düşüşüne tanıklık etmiş, yaşı 82'yi bulduğu hâlde dostu Nedim'i İstanbul Türkçesi'nin rengîn anlatımıyla ve içten bir üslupla yazmıştır, arada kendi biyografisine de temas etmiştir. Esasen yazı bir ibret için kaleme alınmıştır. Yazının başlığı da ona aittir. Revnakoğlu'nun arşivinden çıkan Şarlı'nın el yazısıyla bu eski harfli metin, musiki tarihimiz için de kıymetlidir. Az da olsa görülen ifade kusurları Mühendis Şarlı'nın yaşlılık devresine ait kalemine verilmelidir. Şarlı'nın Revnakoğlu'na gönderdiği Hanende Nedim'e dair mektubunun başlığı "Nedim'in Çektiği Sesi Belâsıdır"dı (121:288-296):

Nedim'in Çektiği Sesi Belâsıdır

Sayın Ahmed Rasim'in emsalsiz güzel sesli Nedim hakkındaki yazılarını okumuştum, Kâğıthane âlemlerini Nedim'in kayığı takip eyleyerek sedasını dinlediklerini pek çok medh ü sena eyliyor. Bahusus İstanbul'da değil, dünyanın hiçbir tarafında bulunmayan mintarafillah güzel bir sedaya malik olan Nedim kimdir? Sedasıyla bir kızı divaneye döndüren ve eşini Leylâ'ya döndüren Nedim aslen Üsküdarlıdır. Tuna hâkimi Sadreddin Efendi merhumun oğlu olduğunu söylerlerdi.

Nedim Bey hakkında bir hatıra yazmak her zaman aklıma gelirdi; onu benim kadar tanıyan bir arkadaşı kalmamıştır. Yeni Sabah gazetesinin 28.1.1950 nüshasında musikimize ait sayın Refi Cevat Ulunay'ın Nedim hakkındaki hatırasını hürmetle okudum, yalnız sedasını medh ü sena eyleyerek başından geçen maceradan bahseylemiyorlardı.

Ben ne şair ve ne de muharririm. Kırkından sonra saz çalınmaz derler, ben ise 82'ye merdiven dayadım. Bir gün pek sevdiğim sayın Bay Naci Gülen isminde bir arkadaşım evime geldi, Son Dakika muharrirlerinden sayın Bay Cemaleddin Server Revnakoğlu'nu alıp getirmişti. Görüştük, "Gazetelere bir şey yazdınız mı?" buyurdular. Bursa gazetelerine yollar hakkında, Cumhuriyet gazetesine de "Hey Gidi Günler Hey" serlevhalı bir yazı yazıverdiğimi hikâye eyledim, kusur ve küsurumu affeyleyecek kâriîn-i kirâma bir ibretname takdim eyliyordum. Sayın İstanbul valisine, Bursa valilerine ve sayın Fahrettin Kerim'e yangınlardan koruma hakkında mektuplar yazdım, çünkü Bursa vilâyeti meclis idaresinin ittifakla kararı mucebince: Hikmetinden Safvetâ olmaz suâl, cankurtaran âmiri yaptı Yezdân beni.

Bursa itfaiyelerine ders verirken birisi "Su bulunmazsa ne yaparız?" dedi. Malûm-ı âlileridir ki su memleketi olduğu hâlde Bursa'da yazın yüksek apartmanlarda su derdi vardır. İstanbul'da ve bahusus Kadıköy'de yazın su bulunmuyor. Mektuplarımda mahalle aralarında, dörtyol ağızlarında tahte'l-arz su depoları yapılmasını niyaz eyliyordum. İstanbul sabık ve Bursa valileri birkaç tahte'l-arz su depoları yaptırdılar. Cevapları sadra şifa vermedi.

Peygamberimize "En güzel sevap nedir?" sualine cevaben "Kuyu kazınız" buyurmuşlar. Vatan aşkıyla tüter dumanım pek harlı olduğundan yangınlardan çok müteessir ve muztarip oluyordum, çünkü benim evim de Üsküdar'da Doğancılar Parkı karşısında yandı yandı kül oldu. İstanbul'un yangını, Anadolu'nun salgını, Kadıköy'ün süprüntüsü, kedisi ve illâ faresi bitmez tükenmez vesselâm.

İstanbul yangınlarından en meşhuru Hocapaşa yangını olduğunu dedem hikâye eylerdi. Gördüğüm Çırçır ve Aksaray harîk-i kebîri, Üsküdar'da Azat Yokuşu yangını, Doğancılar ve Bursa kapalıçarşı dış yangını, Balıkesir yangını ve saire malûmdur.

Aksaray harik mahallinin haritasının ahzına memur olarak, Yanya'ya gitmemiştim, dört posta haritayı iki ayda bitirebilmiştik. Vazifemin hitamında açıkta kaldım. Basra'da nahilistanların mesahasına tayin olundum, Şehzadebaşı'nda altı mecidiyeye bir semaver ve lüzumlu şeyler alarak hazırlanmaya başladım. İtalya'nın Trablusgarp seferi çıktı, Maliye Nazırı merhum Cavit Bey bizleri göndermekten vazgeçti, çünkü Beyrut rüsumat nazırını bir İtalyan zırhlısı esir alarak İtalya'da Kazarta şehrine esir olarak alıp götürmüşlerdi.

Vaktiyle çayır, şimdi park olan Doğancılar Çayırı'na yaşmak ve Ankara sofundan ferace ve İpekçi Kâni'nin dükkânından çarşaflıklar, yeldirmeler, peçeler ve işlemeli baş örtüleri ile

bayanlar, papatya çiçeği gibi çimenler üzerine oturarak akşamdan sonra açılırlardı. Ramiz Paşa merhumun konağında okuyan Nedim'i dinlerler ve "Yaşa!" diye bağırırlardı. Kânî'nin dükkânı İstanbul köprüsü karşısındaydı. Bayanlar buna bir şarkı çıkarmışlardı:

Çarşıkapısı kapandı
Kâni Bey nerde kaldı

Kaşı gözü sürmeli Kâni
Alamadım arzumu Kâni

Lamba şişesiz olmaz
Kâniciğim bensiz olmaz

Ara sıra çayırda oturan Bayan Vasfiye bir çocuğun eline bir kâğıt sıkıştırarak Nedim'e yollar, Hacı Arif Bey merhumun:

Gerçi kıyamam iki gözüm uykuya kansın
Ta subha dek amma yürek olsun da dayansın
Ey mehveş uyan bezm-i safâ taze donansın
Aç gözlerini sevdiceğim bahtım uyansın

şarkısını isteriz derdi. Nedim'in yaşadığı tarihte Bağdat ve Basra bizde iken; Üsküdar'ın içinde Ramiz, Şair Kâzım, Tevfik, Riyaziyeci Edhem, İsmail Akif, Köyceğizli Ali, Levazım Reisi Ali, Hacı Hüseyin merhum paşalar hazeratı berhayattılar.

Hususî âlem, bahusus eger düğün veyahut kına gecesi ise bin naz ve eda ile Nedim cemiyette hazır ve nazır bulunurdu. İçki malûm, mezelerin envaı, yemekler de gümüş sahanlar içinde kebapların çeşidi, pilav ve zerde mutlaka ikram olunurdu. Cemiyet eğer düğün ise cuma sabahı paça günü tabir olunarak Eyüpsultan'dan getirilen lengerler içinde kaymaklar, bugün 600 kuruşa alınan kola ve nişasta ile dondurulmuşu o günlerde tamam altı kuruşa alınırdı ve hatta bir kaymaklı tek ekmek kadayıfı da altı kuruşaydı. Cuma günü gelin bayanlara o güzel koyun kaymağından ikram olunurdu.

Bursa'da bazı muhiplerle birleştiğimiz gece muhabbetleri arasında Nedim'den bahseyleyerek sedasının pek gür olduğunu, Çamlıca dağlarından aksiseda geldiğini hikâye eylemiştim. Mübalağa ediyorsun diye latife etmişlerdi. Hamdolsun sayın Refi Cevat Ulunay'ı makalesinde beni tasdik eylediğini okudum. Sedasını Üsküdar'da Aziz Mahmut Hüdâyî Dergâhı'nın minaresinden salavât ve ezân-ı Muhammedî okuduğu geceler Üsküdar ahalisi uykularını terk eyleyerek dinlerler, gaşyolup kendilerinden geçerlerdi. Bu sesi işiten âşıkân-ı muhibbân ramazân-ı şerîfte sabah ezanını dinlemeye uzaklardan gelirlerdi, hatta Sultan Hamit, Yıldız Sarayı'nda Nedim'in sesini işiterek sermüezzin-i hazret-i şehriyârî olmasını irade buyurmuşlardı. Ezân-ı Muhammediyi cuma selâmlık resm-i âlîsinde o yüksek sesle okurken o civarı çın çın öttürürdü. Yıldız Sarayı'nın saltanat kapısındaki hademeler de "Mağrur olma padişahım, senden büyük Allah var!" diye hep bir ağızdan bağırıyorlardı. Arap ve esved taburları ve mızraklı süvari taburu da selâm dururlardı.

Nedim'in sedasını anlatmakla bitiremeyeceğim. Bu sese âşık olanlar ramazân-ı şerîf sabah ezanından evvel mutat olan çekilen kelime-i tevhîdi (ism-i celâli) Hüdâî Dergâh-ı şerîfinde görmek için âşıkân-ı sâdıkân, dostân-ı muhibbân gelirlerdi. Bayanlar da câmi'-i şerîfin kafesinde ve hatta son cemaat mahallinde bulunurlardı. Vaktiyle Nedim, validesi Hasîbe Hanım ile birlikte bir odadan ibaret olan dergâhın hariminde mihman olurlardı.

Al yanak, kiraz dudaklı, güzel sesli Nedim yangın kulesi karşısında, Serasker kapısı, bâb-ı vâlâ-yı seraskerî, harbiye nezareti, elyevm üniversite isimleriyle yâd olunan binada veznedar olan Cemal Bey merhumun kerimesi Fatma Hanım'la Allah'ın emri ve peygamberin kavliyle Üsküdar'da Açık Türbe Caddesi'ndeki

Saffet Şarlı'nın Hanende Nedim yazısı (121:289)

evinde teehhül eyledi.

Muharrem ayında validem aşure pişirmişti, benimle kalaylı saplı küçük bir bakraçla aşure göndermişti. Anam "Aşureyi kime verdin?" sualine hemen on iki yaşında iken nazar-ı dikkatimi celbeden "Fatma'nın eline verdim, saçlarını sallaya sallaya gitti" demiştim. Fatma'nın zamanında güzellik kraliçesi seçilmek mutat olsaydı tam numara, bir de yıldız kazanırdı. Bembeyaz vücut, kara göz ve kara kaş. Kirpiklerinin gölgesi kalbe dayanırdı, saçları topuklarını döverdi.

Bu güzel endama malik olan Fatma Hanım'a âşık olan Üsküdar'da Kefçe Mahallesi'nde sakin Nuri Bey, Fatma Hanım'ın kocaya vardığını duyunca aklı zıvanadan çıkmış, kendinden geçmiş, divaneler gibi bir Üsküdar iskelesine, bir eve gelip hayatına son vermiştir. Bu hâle Üsküdar ahalisi şâhid-i âdildir, çünkü o Fatma öyle bir Fatma idi ki bir bakışıyla insanları meftun ve hayran ederdi, çileden çıkarırdı. "Saçın görse sünbül perişan olur - Gider aklı baştan dardağan olur"

Hazret-i Aziz Mahmut Hüdâî minaresinden her gece okunması saat dokuzda mutat olan temcit salavât-ı şerîfesinde de bülbül gibi şaklayarak ["şakımak, şakramak" anlamında] her yerden duyulurdu.

Her hafta gecesi bir ihvanın evinde toplanarak mevlûd-i şerîf gibi leyle-i mi'râcda okunan miraciyeyi birlikte Hopçuzâde, Nazif ve Hayri Beyefendilerden meşk ederdik, çünkü

miraciye segâh, müstear, dügâh, saba, hüseynî ve ısfahan makamlarında okunurdu. Bugün miraciye okuyabilenlerden bizden başka ancak bir iki kişi kaldığını Bay Cemaleddin Server Revnakoğlu haber verdi.

Bu meşk sohbetinin hitamında hane sahibi tarafından bir tepsi irmik helvası ve ortasında lahana turşusu veyahut helvacı kabağı, pekmezli muhallebi ve saire ikram olunurdu. Bilâhare okunması müşkül olan "Bu şeb hurşîd-i evreng-i risâlet geldi dünyâya" vesair ilâhîleri meşk ederdik, sonra da yeni çıkan şarkıları meşk ederdik. Ezcümle Nedim'in bestelediği:

Gizli gel ey yâr buyur
Ey şûh-ı muhtâr buyur
Çünkü hep agyâr uyur
Bu gece tekrâr buyur
şarkısını meşk etmiştik.

Maliye mücîzlerinden Alyanak Ali Bey merhumun kerimesi Ayşe ve sair koç kaçkını nisvân-ı isyândan bayanlar Nedim ile evlenmek sevda ve hevesindeydiler, Nedim'in sesine meftun ve hayran olmuşlardı. Merhume Ayşe Hanım bir sarıklı ile evlenmesine söz kesilmişti. Kına gecesi tertip olunmuş, davetliler arasında Nedim ve ben de vardım. Ali Bey'in evine gittik. Sofra hazır, bir iki kadeh parlattıktan sonra ince saz takımı ve aralarında mâbeyn-i hümâyûn muzıkasından Kanunî İsmet Bey de bulunuyordu. Rast peşrevi çalındı, arkasından Asım Bey merhumun dik okunan:

Se tâ-kadem ey penbe-ten
Mecbûrun oldum işte ben
Lutf eyle gel ey gül-beden
Vîrânede gönlüm eyle şen

şarkısını okuduk, bitti.

Nedim tiz perdeden ve rast makamından bülbül gibi şaklamaya başladı. "Yâr ey" diye bir "hey hey"den sonra "Fânîyim dünyâ ve ukbâdan şikâyet etmezem" gazelini okuyordu. Sair odadaki davetli bayanlar arasında bir vâveylâdır koptu. Ayşe Hanım gaşyolmuş, kemdinden geçmiş bayılmış, "Aman su getirin, doktor çağırın, koşunuz!" diye bağırıyorlardı. Bu sesin ve aşkın tesiri Ayşe'yi berbat ve perişan bir hâle koymuştu. Neşe bozuldu, kına gecesi alt üst oldu, davetliler dağılmaya başladı. Bittabi biz de kalktık yürüdük.

Sabahleyin işttik ki Ayşe Hanım "Nikâhtan ben vazgeçtim!" "Herif beni elbette bırak!" şarkısını söyleterek Leylâ gibi bir hâle düştü, bir daha evlenmeyerek irtihâl-i dâr-ı bekâ eyledi.

Şâir-i meşhûr sayın Süvari feriki Kâzım Paşa merhumun Melek, Saadet, Didar isminde üç kerîme-i muhteremesi vardı, her üçü de sâlihât-ı nisvândan idiler. Nedim bu şarkıyı bestelemişti:

Va'd et Melek'im leyle-i vuslat ne zamândır
Söylemeli kim sende nedir bunca letâfet
Gülşah şahının vechi Münîr ne Saâdet
Dîdârın ile olsa nolur subh-ı selâmet
Va'd et Melek'im leyle-i vuslat ne zamândır

Bu şarkıya canı sıkılan koca şair:

Top patlasın etrâfa saçılsın
Cân-ı virân sofalara açılsın

diye bir hicviye yazmıştı.

Veznedar Cemal Bey merhum hâli vakti yerinde muhterem âlicenap bir zattı, damadına bir tek atlı araba almış, uşağı Veli Ağa tarafından koşulmakta idi. Evimiz[in] gelecek davetlilerin istiabına kifayet eylemeyeceği[ni] tahmin eyleyerek sünnet cemiyetinde Üsküdar'da Açık Türbe'deki Cemal Bey konağında yapılması münasip görüldü. Hokkabaz getirildi, ateşbaz oyunları oynatıldı. O zaman malûm, hanımefendiler perde arkasından seyreylerlerdi.

Gel zaman git zaman Nedim merhumun Naşid, İzzet ve kerimesi Nevzat isminde üç çocuğu dünyaya gelmişti.

Prens Sait Halim Paşa merhumun hemşiresi Prenses Zehra Hanımefendi'nin Boyacıköy'deki yalısında Nedim teravih namazında müezzinlik ederdi. Bir gece beni müezzinliğe yardım için davet eylemişti, ikindiden sonra yalıya gittim. Yalının yemek odasında ramazân-ı şerîf münasebetiyle iftar takımı masada, herkesin önünde kaysı, vişne, çilek ve Bursa'da çıkan salep ve ançüvez (metinde "ancılıkar") reçelleri, Çakmakçılar Yokuşu simiti, zeytin, pastırma, sucuk, pide, çörek örtülerde bulunuyordu. Top patladı, ahudududan (Bursa'da Uludağ'da çıkar, mis gibi kokar) şerbetler içildi, oruçlar bozuldu. (Ades) kırmızı mercimek çorbası, bıldırcın kebabı, enginar, pilav, üryani eriği hoşafı, Ankara böreği, muhallebi. Yedik içtik, Allah bin bereket versin dedik. Kahveleri içtikten sonra akşam namazı kılındı. Bir müddet sonra yatsı namazı, arkasından teravih namazı kılıyorduk. Arka tarafımızda prenses hanımefendi hazretleri ve sair bayanlar da namaz kıldıklarını sonra anladım, çünkü sık kafesten bir paravana, iç tarafı örtü olduğundan merdivenden çıkarlarken ayak sesleri duyuluyordu. Sofadaki sütun ve merdiven basamakları, trabzan babaları parmaklıkları mor kadife ile sarılı idi. Oda ve sofalar ceviz parke döşeli olduğundan o zamanlar abdest bozulursa ayakları çıkarmamak için fotin kundura giyilirdi. Parkeler cilâlı olduğundan ayağım kaymış idi, çünkü fotinlerim de gıcır gıcır ediyordu. Hep yemekte yediğimiz bıldırcınların tüylerinden aşçıbaşının birktirdiği tüylerle yatak ve yastıkları doldurulduğunu yalı müdavimlerinden bayanlar anlatırdı.

Nedim bir donanma gecesi sandalla birkaç arkadaşıyla mehtap âleminde gezerken Boyacıköy civarında deniz tarafından yalıya doğru sedasına bir hey hey salıvermiş, hayran ve gaşy olan Prenses Zehra Hanımefendi yalıdan bir sandalla haber göndermiş, "Gelsin, burada okusun" buyurmuşlar. Zaten sesine bayılan [Zehra Hanımefendi], Nedim'in şaklamasına meftun olarak o gece yalıda okuduktan sonra kendisine evlenme teklifinde bulunmuş.

Ertesi günü Üsküdar'da Nedim'in annesi merhume Hasibe Hanım'a gelerek bu teklifi açıkça söylemiş. Hasibe Hanım merhume: "Ayol çıldırdın mı, bu ne hâl, bu nasıl söz! Nedim'in çocukları var, sizin kocanız var, nasıl olur? Aklımı oynatıyorum, yoksa sapıttın mı hanımefendi?" demişse de, "Siz Nedim'i çağırtınız. Kapıda araba bekliyor, gitsin alsın getirsin" buyurmuşlar. Hasibe Hanım arabacıya bulunduğu yeri tarif ederek arabacı gitmiş, Nedim'i almış getirmiş.

Nedim gelmiş, Zehra Hanımefendi hazretleri yalıdaki teklifi tekrarlamış. Nedim'in razı olduğuna kani olunca Zehra Hanımefendi de Nedim'in parmağına kıymettar bir pırlanta yüzüğü takıvermiş. Nedim yalıda gördüğü debdebe, dârâta tamah ederek sülün gibi o güzel Fatma'yı ve altın topu gibi evlâtlarını unutuvermiş, merhume Prenses Zehra Hanımefendi'ye yüzüğü maa't-teşekkür kabul eylediğini söylemiş.

Altın topu dedim de hatırıma geldi, bir gün Kuzguncuk'ta Batum şehbenderi Sedat Bey merhumun yalısına gittim. Denize nazır bir odada oğlu Murat Bey merhum oturuyordu. Dereden tepeden görüşürken gözüm uzaktan altın yaldızlı iki çerçeve içindeki resimlere ilişti. Bu fotoğraflar Beyoğlu'nda meşhur Phebus Fotoğrafhanesi'nde yapılan agrandisman iki fotoğraf olduğunu görüyordum. "Bunlar şehzade midir?" diye Murat Bey merhumdan sordum. "Hayır, Nedim Bey'in çocukları"

Bu yazdıklarımın masal değil, macerayı isimleriyle birlikte yazıyorum, doğrudur. Artık Hasibe Hanım, merhume prenses kayınvalidesi olmak hasebiyle kırık kalp ile ister istemez yalının bir köşesinde vakit geçirmeye başlamıştı. Oğlunun söz dinlememesinden yalıyı gözü görmüyordu.

diye cevap verdi. Bir de yakından baktım ki Nedim'in altın topu gibi evlâtları Bay Naşid ve İzzet imiş.

Murat Bey merhum, Adile Sultan saraylılarından Ahumisal Hanım merhumenin oğludur. Murat Bey, Dömeke kahramanı merhum Müşir Edhem Paşa'ya Çamlıca'daki köşkünde damat olmuştu. Mekteb-i Sultânî'den neşet eyledi, Kirmanşah şehbenderi olmuş idi. Çamlıca'daki köşkte hastalanarak biraz sonra irtihal eylediğini Bursa'da haber aldım.

Bir gün Üsküdar'da İmrahor'da oturan Hafiye Memduh Bey merhum, Murat'ın Kuzguncuk'taki yalısına gitmiş, deniz tarafından sandalla geçen Murat'ın arkadaşları "Yaşa Murat Bey!" diye sandaldan bağırmışlar. Memduh hemen jurnal etmiş. Akşam vakti birkaç jandarma gelip bir sopa ile Ali Suavi'yi Çırağan Sarayı'nda öldüren Çorumlu Beşiktaş muhafızı merhum Hasan Paşa'nın yanına götürmüşler. Yalıda yazıhanesini aramışlar Jöntürklerle bir alâkası olmadığından paçayı zor kurtararak yalıya döndüğünü Murat Bey anlatmış idi.

Kârgir, tesir etmemiştir, ister istemez gelin hanımefendinin gönlünü almak için Cevahir Bedesteni'nde Çerkez Hacı Osman Efendi'den aldığı benzeri nadir giranbaha bir altın köstek ve altın mineli saati gelin hanımın boynuna taktığını Hasibe Hanım'ı son görüşmemde ağlayarak hikâye eylemiş idi.

Zehra Hanımefendi, Nedim'den muvafakat alınca hemen yalıya dönmüş, asıl kocasını hadım ağalarına emir vererek Sultan Ahmet Meydanı'na bir araba ile götürüp bırakıp gelmelerini tembih etmiş. Artık o zaman karı-koca arasında ne gibi bir macera olduğunu bilmiyorum.

Bir tek odadan ibaret olan hanede sakin olan merhume Hasibe Hanım, Boyacıköy'deki yalıya aldırılmış, Üsküdar'da Bulgurlu Mescit imamı Halil Efendi'yi yalıya çağırmışlar, sırmalı bir arakiye seccade üzerinde imam nikâhı tabir ettiğimiz şahitler hazır olarak Allah'ın emri ve peygamberin kavli ile nikâhları icra olunmuştur. Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine diye masallar nihayet bulur, amma...

Bugün nice evlâtlar var ki baba ana nedir, şefkat ve merhamet nedir bilmezler. İbret alınacak bir maceradır. "Ana baba ahı yerde

kalmaz" derler meşhur meseldir. Hâlâ baba ve analarının parasına göz diken evlâtlar ana babaya birtakım kalp kırıcı eza ve cefalar eylerler, ara sıra eski püsküler hediye ederek gönüllerini almak isterler. Acaba baba ve analar çocuklarını böyle eskilerle mi büyütürdü, bunu düşünmek akıllarına bile gelmez, utanmazlar. Bazıları da baba ve anaya işime karışma diye evlerinden kovarlar; dövmek, sövmek, hatta paralarına tamaan katil olanlarını bile işitiyoruz. Cenâb-ı Hak'tan bu gibi evlâtlara gözülmez bir kaza ve belâ gelirse ah babacığım diye ağlayarak gelip babadan bir dua isteyerek hâl çaresini ararlar. Kalp ile inanıp dil ile ikrar eylediğim Allahımız sonra bildiği gibi yapar derler. Ey gençler, ne oldum dememeli, ne olacağım demelidir. Ana ve babaya asi olmayınız, size âkıl baliğ oluncaya kadar yardım eden ebeveyninize hürmette kusur etmeyiniz. Ey gençler, anasına isyan eden şu Nedim'in macerasından ibret alınız.

Bir gün köprüden Üsküdar'a giderken vapurun yan kamarasında Nedim'i gördüm, "Nerelerdesin yahu, görüşemiyoruz?" dedim. Macerayı bir bir hikâye eyledi, "Evden bir şey alıp döneceğim" dedi. "Bu ne yüz! [Ne] suratla eve gideceksin?" dedim, "O dünya güzeli Fatma ve gül gibi evlâtlarından nasıl vazgeçtin?" dedim. Parmağındaki yüzüğü göstererek "Başka muhabbete bakalım!" dedi. "Yâ, oldu bitti ha!" "Evet evet" dedi, evlerimize geldik.

Ertesi günü Nedim'in macerasını haber alan Fatma kendisini sokağa çıplak atarak Haydarpaşa Çayırı'na kadar koşmuş. Arkasından koşanlar bağlayarak bir araba ile eve getirdiklerini haber aldım. Leylâ gibi ah vah ederek hayatının sonuna kadar evlenmeyerek bu fani dünyadan göç etti.

Nedim'in prensesten Ali Bey ve Tevhide Hanım isminde iki çocuğu dünyaya geldi. Nedim zevküsafa ile pür-neşe yaşıyordu.

Gel zaman git zaman Udî Ali Bey bir mehtap âleminde Boyacıköy'deki yalı önünde sandalla geçerken prenses: "Aman Nedim, içeri alalım, burada çalsın, bu saza çok hayran oldum!" buyurmuşlar. Ali Bey'in sandalı durdurularak içeri alınmış. Pestenkerani tıngırdattıkça prenses kendinden geçmiş, divane gibi hemen hadım ağalarına emir vermiş, bu sefer de Nedim'i ve yalısında mihman olan validesini bir araba ile doğru Sultan Ahmet Câmi'-i şerîfi meydanına bırakıp gelin buyurmuşlar. Araplar yakalayıp getirmişler. Tiğ teber şah levent Nedim ile validesi neye uğradıklarını bilemeyerek kendilerini Sultan Ahmet Meydanı'nda bulmuşlar. Prenses hanımefendinin kardeşi o zaman Boyacıköy belediye reisi idi. Prens Said Halim Paşa bu macerayı haber alarak ve çok mükedder olarak Nedim'e yapılan hakaretten pek müteessir olmuş. Kardeşine "Nedim size güvenerek maaşının kâffesini Hamidiye Hicaz Şimendiferi'ne bağışladı. İşine de devam edemez. Şimdi ne yer ne içer, nerede yatar?" diye söylenmiş. Prenses, "Sarraftan ayda 30 altın lira alsın" buyurmuşlar.

Bursa'dan memuriyetle İstanbul'a geldim. Olan biten maceradan haberim yok idi. Nedim'i aradım, Sultan Ahmet Câmi'-i şerîfi kapısı yanında oturduğunu haber aldım, oraya gittim. Bir de baktım ki Nedim soldaki kapı önünde duruyor, "Yahu nereden geliyorsun? Gel gel içeri." [dedi.] "Ayol sizin burada işiniz nedir?" dedim. "Valide de burada" dedi. "Bu hâl nedir be yahu?" dedim. Sorma diye macerayı içini çekerek anlattı. Ben de "Nedim, hatırına geliyor mu, Üsküdar vapurunun yan kamarasında yüzüğü göstererek başka muhabbete bakalım demiş idin! Ahu-misal gibi Fatma'yı inlettin ağlattın, deli divaneye döndürdün!" İçimden olan biten macerayı

geçirerek "Ah yerde kalmıyor yahu!" dedim, çünkü iffet ve ismet ve güzelliğiyle meşhur sâlihât-ı nisvândan Fatma'ya annem süt vermişti, biçareye çok acıdım. Para ve debdebe için bu kadar eşine kıymaya kul değil Cenâb-ı Allah da razı olamaz. Bigünah Fatma'ya çok yazık olmuştu.

O gece validesiyle Nedim'i teselli etmek için misafir oldum. Yedik içtik, bir gazel ve şarkı söylettiremedim, çünkü o gün attan inmiş, eşeğe binmiş bir vaziyette idi.

Birkaç gün sonra Bursa'ya döndüm. Bir sene sonra İstanbul'a tekrar geldim. Nedim'i aradım, Üsküdar'da Sultantepesi'nde oturduğunu haber aldım, hemen oraya gittim. O gece Neyzen Tevfik ve Üsküdar Mevlevihane postnişini Arif Efendi merhum da orada idiler. Bir tabak can eriği meze olarak hazır bulunuyordu. Kadehler dolup boşanıyor. Nedim başladı kendi şarkısını söylemeye:

Ah ne yaptım kendimi aldattım
Elimle ruhumu ateşe yaktım
Evimi barkımı yıktım
Dikeni değiştim goca gül ile

Hitamında bir can eriği, bir kadeh rakı parlatıyordu. Neyzen Tevfik de "Bunu bulsa hacısı da hocası da içer amma bulamaz" diye bir kadeh atarak şaklabanlık ediyordu. Şeyh Arif avdette Neyzen'i Kargazarife Yokuşu'nda nasıl yuvarlasam diye plan tertip etmeyi düşünüyordu, çünkü biraz tahta perdesi bozuk olduğundan daima latif latifelerle gülmekten başka bir düşüncesi yok idi.

Bu devirde yangın tulumbasını götürmek için meraklılar arasında birçok baylar kalemde çekmecelerinde don ve gömlek bulunurdu. Şeyh Arif de alesta bulunurdu. Üsküdar tulumbasında meşhur Arap İsmail de Vasfiye'yi dost tutmuş idi. Kurban bayramında bir kurban Vasfiye'ye getirmiş, Vasfiye'nin arife günü ziyaretine gitmiş, görüşürken ahırda iki koyun tos vurduklarını duymuş, hemen ahıra inmiş, bir de bakmış ki yaldızlı bir koç da hediye edilmiş. Kimden diye sual edince bir molla beyden olduğunu söylemiş. Koçu sırtına alarak doğru molla beyin haremine götürmüş, "Bu size layıktır!" demiş. Molla bey eve gelince bir kıyamettir kopmuş, yüzünün tırmıklarından bayram namazına bile gidememiştir.

Dertli Nedim'in neşesizliğinden ney çalmak ve şarkı söylemesi de artık sona ermişti. Hasibe Hanım'ın hazırladığı yemeklerden yedik içtik. Nedim yemedi, muttasıl can eriği yiyordu, yattı sızdı. Validesiyle yemekten sonra veda ettik. Kafalar dumanlı olduğundan Neyzen'i yuvarlamak için bir hayli latifeler ettik. Birkaç gün sonra Bursa'ya avdet ettim. Nedim mezesi can eriği ve Erdek'te Aleksi Kutroni'nin kaysılı ve vişneli konyağından ve rakısından içe içe bir zaman sonra bu fani dünyadan gelip geçtiğini Bursa'da haber aldım, Mevlâ taksiratını affeyleye.

Hasbe'l-memûriyet Bursa, Mısır, Beyrut, Şam, Lazkiye, Niğde, İşkodra, Ankara, Çorum, Kırşehir, Zonguldak vilâyetlerini gördüm. Kudüs-i şerîf merkez mühendisliğinde bulunduğum esnada leyle-i mi'râcu'n-nebi gecesi Mescid-i Aksâ'da okunan salavât-ı şerîfe ve çifte ezân-ı Muhammedî okuyanları da dinlemek nasip ve müyesser olmuştu, böyle aksisedası gür elyevm Nedim'in sesini andıran bir hanendeye tesadüf edemedim.

Hülâsa-i kelâm bugün ne Boyacıköy'de yalı kaldı ne Zehra Hanımefendi ve ne de Nedim kaldı. Bu hatıram acaba mahkeme kapılarında eşine hıyanet maksadıyla boşanma davaları açanlara ve türlü yalan ve bahaneler uyduran bay ve bayanlara ibret olacak mıdır? Dünya fani, baki hû lâ ilâhe illallâh hû.

Nedim'in çektiği sesi belâsıdır..

Kadıköy Moda, Kabukluceviz Sokak, Numara 14 veyahut Kadıköy Son Yardım Cemiyeti azasından Mühendis Saffet Şarlı

Şehlâ Hafız Osman

Hafız Osman (Şaşı Osman) (172:267-71), H.1279'da Cibali'de doğmuştur. Babası Cibali imamıdır. Kendisini Etyemezli bilirler.

Taksimde yegâne üstattır ve tavrını da Sultan Aziz'in çok beğendiği, takdir ettiği ve "Bülbülüm!" dediği Kör Hüsameddin'den almıştır, hatta Osman'a da "Küçük Hüsam" derlermiş. (Sütlüce vapur iskelesi ile Mühendishâne-i Berr-i Hümâyûn arasında orta yerde ve sahilde Muzıkalı Kör Hüsam Bey'in ahşap yalısı vardı. Sarhoş Şevki Bey'in çıraklarından ve muzıka-i hümâyûn müezzinlerinden Sütlüceli Şaşı Hüsam Bey'den uzun zaman meşk etmiş ve onun delâleti ile muzıkaya alınmıştı.)

Tabiî nota bilmezmiş, lakin bastığı perdeyi bilir ve daima da "Çocuklar, taksimde nevayı kaybetmeyin!" derdi. Sesi davudî, kalın, kıvrak ve tatlı. Pesi de var, tizi de var, nefesi de genişti. Bilhassa mevlidini çok methederler. Kasımpaşalı Hafız Recep Efendi merhumdan menkuldür:

Anadoluhisarı Camii'nde bir mevlide davet edildik. Velâdet bahrini sonuna kadar Osman Efendi okuyacak, miraç ile vefatı da ben okuyacaktım. Osman Efendi o gün o kadar fevkalâde okudu ki ben donup kalmışım ve kendimden geçmişim. Cemiyet sahibi:

- Recep Efendi, sıra size geldi! dediği zaman:

- Efendiler, buna karşı ben ne okuyayım?! diyebildiğimi ancak hatırlıyorum.

Yine Hafız Sami Efendi'den işittim, okuyuculardan söz açıldı da:

- Osman'ın hakkı inkâr olunmaz! dedi.

Adliyeden emekli Udî Re'fet (Uysal) Bey'den menkuldür: 1916'da Fatih Camii'nde yapılan büyük mevlid cemiyeti, Nevşehirli Hanende Arap Cemal (Darüttalimli) idaresinde on beş kişiden mürekkepti. Hafız Kemal ile Şaşı Osman müşterek mevlid okudular. Evvelâ Osman okudu. O zaman elli beş yaşındaydı, Kemal otuz yaşındaydı. Kemal'in sesi Osman'dan hafif kaldı.

Son zamanlarda hayatının sefalet ve perişanlık içinde geçtiği günlerden biriydi. Karagümrük'te bir evde saz âlemindeydik. Arkadaşlar, Osman ile latife ediyorlar ve bu münasebetle de fazla takılıyorlardı. Osman bir aralık dışarı çıktı. Orada bulunan Monolog Tahsin Efendi merhum şöyle söyledi:

- Efendiler, siz bu adamla alay ediyorsunuz, ama Said Halim Paşa gibi bir adam sadrazamken ona ayağa kalkardı!

Yine hayatının son zamanlarındaydı. Galata'da köşedeki ahşap câmi'-i şerîften Tarabya Camii müezzinliğine nakledilmişti. Yatak yok, yorgan yok! Ne yer kalmış ne yâr kalmış! İki teneşir tahtasını yan yana getirip kendisine "serîr-i saltanat" yapmış. Yatmak üzereyken Zeki Arif Bey o aralık içeriye girmiş:

- Osman, ne yapıyorsun? demiş.

- Ne yapacağım demiş, yavaş yavaş kendimi hazırlıyorum, öbür tarafa giderken sıkıntı çekmeyiz...

Osman'ın nefesi o kadar genişti ki gazelde iki satırlık bir güfteyi bir nefeste çıkardığı çok vakidir.

Topkapı'da Pazar Tekkesi'nde bir mukabele günü devran devam ederken bir taksim etmiş, etrafı yakıp kavurmuş, cûş u hurûşa getirmişti.

Hanende Hafız (Şehlâ, Şaşı) Osman 172:172

Tekkenin şeyhi de göz yaşlarını tutamayarak devranın ortasında kendisinden geçmiş bir hâlde okuyan Hafız Osman'ın yanına varmış ve halife cihazlar gibi kendi sırtındaki samur kürkü ve feraceyi çıkarıp ona giydirmişti.

Şefik Safi

Tuluat sanatının son mühim simalarından Şefik Safi de Fethiye'de oturuyordu.

Revnakoğlu, bu yakın dostu ve komşusu için 1-3 Mart 1938'de Son Telgraf'ta üç yazı neşrettti:

Hayal sanatındaki cidden ustalıklı olan kudretini çok iyi takdir eden arkadaşları kadirşinaslık gösterirler, ona "Şefik Usta" derlerdi. Çocukluğumdan beri gördüğüm, okuduğum hayal lu'biyâtı afişleri üstat Şefik'i 40 küsur sene "Hayâlî-i şehîr Şefik Safi" diye tanıttı.

Semtinin "Şefik Bey"i, sanatının "Usta Şefik"i, çok halûk bir insan olması itibarıyla da "Şefik Baba" diye tanınan sanatkâr Şefik'i İstanbul 41 sene hayranlıkla dinledi.

Ölümünden beş ay evveline kadar her gün biraz daha artan hastalığına rağmen hiç sönmeyen bir sanat şevkiyle şulelendirdiği perde, "zıll-ı hayâl"i "mahz-ı hakîkat" yapan bir kudret makesi idi.

Şeyh Küşterî neslinin İstanbul kütüğünde en sahih vârisi ve sanat şeceresinde en son evlâdı olan üstat, Hacı Evhad ile "çeşm-i siyâh"ı meydana sürünce perdeyi bezden sanan gafiller hisse alır, "Oynatan sultanı gör, kurmuş muhabbet perdesi" mazmununun bülbülleştiğini görürlerdi.

Onu çocukluğumdan beri belki yüzlerce defa seve seve dinlemiş, seyretmiştim. Ölümüyle ölen sanatı, yaşamaktan usanmamış olsaydı daha yüzlerce defa dinleyecektim.

Hayalin mazbut tekniği dışında tek bir şey ilâve etmeden oynatan yegâne adamdı. Ben onu mesleğinde yalnız iktidarı tahakkuk etmiş bir sanat üstadı değil, ehemmiyetsiz tahrif temayüllerine bile tahammülü olmayan bir muhafazakâr olarak tanırdım.

İdadiye kadar okumuş, tahsil terbiye görmüş, esnaflaşmamış, Çanakkale harbinde de ihtiyat zabitliği etmiş efendi adam olduğu için Hamdi ve Abdi devrinin istiğna doğuran bayat tulûatlarını bir defa olsun tecrübe zaafına düşmedi; terbiyeden soyunmaya her müstaid insanın çok daha iyi yapabileceği bu galiz nüktelerden "Efendi Şefik" bütün ömrünce nefret etti. Sanat terbiyesinin tertemiz bir örneği olarak göstermekte tereddüde düşmeyeceğimiz Şefik Bey'in nezih üslûbuna susayanlar bilmiyorum bu susuzluğu nasıl dindirebileceklerdir.

Ben mushaf-ı edeb olan *Safahât*'ın bazı yerlerinde Akif'in, içtimaiyatımızı film yerine kaleme çeken Ahmed Rasim'in; Hüseyin Rahmi, Osman Cemal, son çağlarda Münir Süleyman'ın nesir sanatında yaptığını eski Odeon plaklarına taklit sanatı ile geçirmiş olan Hayali Şair Ömerlere, bir oynattığını bir daha oynatmayan hayal küpü Emin Ağalara, Kâtip Salihlere, kırk küsur kusuru birden süren topsakal karagöz Şeyh Fehmilere, zennesi ile meşhur olan Serçe veyahut Pire Mehmedlere, "Tezgâhçı" adıyla anılan devrinin sayılı üstatlarından diğer Mehmed Efendilere

yetişemedim, fakat inanarak biliyor ve bilerek söylüyorum ki Üstat Şefik, İrfan, Safa, Sefer Mehmed, Hacı Mehmed, Hayri ve Küçük Ali gibi yaşayan hayalîlerin yalnız en eskisi değil, üstat Memduh'tan sonra pîr-i sânîsi idi.

Tasvir sürüşleri, semaî sonunda Hacivat sanat diline mahsus bir tecvitle "Hay hak!" dedirtmesi, Karagöz'e ıskırlak sektirmesi, köçek oynatması, rakkaseye nazlı nazlı gerdan kırdırırken Karagöz'ü pencereden hayran edip düşürmesi, cezbe ile taklak attırması, onun işveli titreyişlerine hiç müstaid olmayan bodur cüssesiyle tempo tutturması, Kanlı Nigâr'daki et'ime-i nefise nevilerini Kavuk Devrildi'nin neşat neşreden Neşatî'si gibi ballandıra ballandıra sayıp dökmesi, tadat devam ederken imrendiren bir maharetle ağız şapırdatıp gibi parmaklarını da yer gibi yalayıp yutması, şarkıcılar muhaveresinin enfes tezatları, sanat dilinin açmaz dediği açılmamış cinaslar, lakırdıya çanak tutmalar, birbirini kovalayan o hesapsız yutturmalar, müşaareler, yıllanmış sanatkârın yalnız seyircilerini değil, seyircileri gibi seyirci bulmak isteyen sanat arkadaşlarını bile hayranlığa gark eden harikalardandı.

Karagöz'e verdiği istiğrap jestleri, ürkek, müteredditpozlar, muhaverenin elfaz ve telaffuzuna uygun temasüller, Hacivat'ı jestik mizansen diyebileceğim evza ile hayatileştirmesi, sakal titretmesi gibi harikulâdelikleri yalnız onda görürdüm.

Tamamen edebî kültüre dayandığı için hemen her hayalînin ağzında tahrifsiz okunmayan perde gazellerini en az hatalı okuyanlardandı. Bunlardan Bektaşî şairi Ali Râşid Kemterî'nin Karagöz'ün mezar taşında yazılı "Nakş-ı sun'un remz eder hüsnünde rü'yet perdesi" mısraıyla başlayan meşhur gazeli ve "Şem'a-i şâdî yanında cilve-zâdır perdeniz" sevdiklerindendi.

Sabahın her muayyen saatinde Karagöz'ün "Hay bana pancar!"a çevirdiği "Ey benim yâr cânım"lar Hacivat'ın ağzında gamsız kasavetsiz tekrar edip dururken mükemmel bir teganni sanatı hâline girmesi, tedricen tiz perdelerin makam seyri denilen bir hususiyetle beste diline dökülmesi, teganni jestine uygun temsiller ve temsile tam ayarla akort olmuş teganniler, eda ve seda bakımından Hacivat'a tam numara verdirecek taksimler, acemaşiran, saba, evç üstündeki dolaşmalar, hülâsa hanendeliğin Hacivat'a mal olmuş ne kadar hünerleri, gizli kalması istenmeyecek incelikleri varsa yâr-ı kafâdârı Karagöz'ün kapısı önünde alabildiğine ilerlerken Karagöz'ün içten içerleyip içeriye "Şu çocuğun oturağını getirsene hû" diye selenmesi, gittikçe neşesi artan ve bütün bunlardan hâlâ haya etmeyen saygısız Hacivat'a şaşkın, mütehamik fakat bizar olmuş isyankâr tipi Hafız Kemal'in neva taksiminde Bestekâr Sadettin'in şaklaması gibi en sonda yine aşka gelip "yaşşa!" diye sayha patlatması, bir evvelki iştikânın bir an içinde iştirake tahavvülü, Hacı Cavcav'ın ardı arası kesilmeyen traşlarına ter dökecek kadar asabîleşmesi, öfkesinden sinir kesilip sövüp saymak istemesi, fakat bunu belli etmemek için sinsi sinsi söylenmesi, köşe penceresinden istihfafla baktırıp lafa karışması, sessiz fakat lafızdan kuvvetli fiilî tarizleri, tarizkâr nazarları, Hacı Evhad Çelebi'nin tevazu mahsulü müsecca lisanı önünde çözemediği muğlaklığa alık alık, bön bön şaşırıp bakması, manasını bulamadığı şeylere karşı takındığı tecahül saffeti, daha bunlara benzeyen, tesbitine kâğıt yetişteremeyeceğim birçok icat, teşhis, intak sanatları Sanatkâr Şefik'in sanatta boşluk açan ölümü ile hayal sanatında hakikaten hayal olmuş şaheserlerdendir.

Karagöz'ü kabahatlerinden affı için adı ile meşhur Tuzsuz Deli Bekir ocağına düşürmesi, merhametine iltica ettirirken

gönlünün istiğnasını iftikar şeklinde gösterip sezdirmeden yutturması, istirham ile istihfafın mahirane imtizaçları yalnız Şefik'te rastladığım hususiyetlerdendi.

"Tuzsuz'un anasını, avradını, kızını, kısrağını" şeklinde başlayıp uzayan bir küfür sağanağından sonraki Karagöz'le beraber karşılıklı ruhî isyanlarının yalnız Şefik Usta'nın şahsiyetine mahsus olduğunu her zaman iddia hâlinde söyleyebileceğimiz ibdalarındandı.

3-5 sene evvel Kavuklu Ali Bey ile beraber Derviş Ali'de eski senelerden kalan sünnet düğününde rahmetli Şefik'in perdesi önündeydik. Ali Bey, yardağı Halit'le yaptıkları muhavereyi can kulağıyla dinledikten sonra bana döndü:

- Bu adam dedi, bu işte teferrüt etmiş ve onu çocuk işi olmaktan çıkarmış. İnsaf etmeliyiz, eser ortada duruyor!"

Üstat Şefik hokkayı gençliğinde Şekercioğlu denilen meşhur bir Yahudi ustasından öğrenmiş, sonraları onu kıymetli Kavuklu'nun da işaret gibi büyüklerin seyredebileceği bir sanat hâline sokmuştu.

Orta oyunlarına ilk defa Kavuklu Hamdi'de zenne ile başlayan Şefik Usta, son zamanlara kadar Kavuklu Ali Bey'in takımında Laz, Kürt, matiz ve ak Arap taklitlerine çıkıyordu. Matizdeki mahareti Meddah İsmet'in oğlu Kantarcı Kadri'nin kudretinde değildi, fakat sarhoşluk jestleri mübalağaya kaçmadığından onunkinden daha tabiî idi. Yıllarca İstanbul'u mestane evzaına mest ederek seyrettiren üstadın bu enfes ibdaı diyebilirim ki Yeşilay yaranını bile imrendirici ve bu işe tövbe ettiklerine tövbe ettirici mahiyette idi. Laz'da çene yarıştırması Sefer Mehmed'in sürat derecesini bulmadı, esasen fıtratı da müsait değildi, fakat Hopalı Hayrettin Ağa'nın su katılmamış safiyetini bir sanat safveti ile temsil etti.

Ne yazık ki artık onun emektar eliyle alevlenmeyecek olan şem'a-i sâdî sönünce sevimli sanatkârın şöhret ve şahsiyeti gibi emelleri de hayal oldu.

Karagöz'ü Hacivat'tan ziyade severdi. Bu sevgisini perde içinden perde dışına kadar hissettirir, Karagöz'ü konuştururken bizzat musahabe ediyorlarmış gibi gülerek oynatır; Hacivat'a tokat atıldıkça galibiyetin gururundan doğan zevki Karagöz kadar kendi de tadar, Hacivat'ı mahkûm, Karagöz'ü muzaffer gördükçe zevki artardı. Fakat çok sevdiğim değerli Hazım'ın nedense sanatta icat veyahut inkılâp zannetmek yanlışlığından bir türlü kurtulmak istemediği gibi, Karagöz'ü diplomat, Hacivat'ı da "ebleh Safat" göstermek suretiyle her ikisinin de kadimîleşmiş kıdemli karakterlerini tagyir isabetsizliğine sapmazdı.

Onun ihtisaslı alnında Karagöz neşve sakisi; Hacı Evhad Arabî, Farsî cüz'î cüz'î her lisana aşina bir mirkelâmdı. Ne Karagöz güldürürken ne de Hacı Evhad hikem savurup filozofluk ederken tarihimizdeki kılıklarını kıl kadar değiştirmediler.

Kaptanzâde'den aldığı sanat ilhamı ile gemisini kurtarıp kaptan olan Şefik Safi, Tezgâhçı'nın tezgâhında iyi bir sanat terbiyesi görerek yetişiyordu. 5-6 sene canla başla çalışıp hizmet ve emeğine mukabil bu tezgâhtan da diploma alarak usta çıkan Şefik Safi ilk şöhretini Fatih Karaman Yokuşu'nda (şimdiki Başimam Sokağı) kurduğu perde ile tesis etti. Tesadüfe bakın ki dört sene evvel Fatih'te fethedilen bu perde dört sene sonra yine Fatih'le fevt oldu ve ne acıdır ki yıkılıp harap olduğunu görenlerden "Varayım sahibine haber vereyim" diyen çıkmadı.

Tesviyecilik, sobacılık sanatlarında da ihtisası olduğundan hokka takımlarını bizzat kendi yapardı.

Hayal oynatacağı ilk geceye Kanlı Nigâr ile başlamayı zevk edinmişti. Mesleğinde aşkla, intizamla çalışan metotlu, titiz bir sanat adamı idi.

18 sene kadar oluyor onu ilk defa yardağı Halit'in müntehab heyet-i musikiye hanendelik ettiği ve Arap Şevki namında rahmetli bir tulumbacı reisinin işlettiği Fethiye Kahvesi'nde dinlemiştim. Son defaki tesadüfüm de Fatih'te Arap Hoca'nın evinde oldu. Rahlesinde Akif gibi adamlar yetiştiren ve rahmetli Şefik'ten biraz evvel rahmet-i Rahmân'a kavuşan Fatih'in bu en meşhur hocası, torununa sünnet düğünü yapıyordu. Biz eski aşinalarına meğer son olacak bir sanat ziyafeti keşide eden üstat o gece pek hâlsizdi. Onu bir defa daha dinlemek zevkine varamayacağımızın farkında idik. Her sanatkâr gibi talih denilen nesneden hissesi sıfır olan zavallı, bunu bize imadan çok açık ve sarahatten az aşağı bir hâlsizlik hâliyle hissettirirken anlamak kabil miydi?

Tevili muhal derece güçleşen bu tahminler nihayet tahakkuk etti. Usta Safi sembol diliyle yaptığı imalı vaatlerine sadık kaldı, her fani gibi bizi bize bıraktı ve aramızdan ayrıldı. Günden güne eriyor, hâlsizleşiyor, ziyaretine gelenleri birdenbire tahattur edememek zavallılığına düşüyordu.

Son ziyaretimde onu büsbütün ağırlaşmış buldum. Dili peltekleşmiş, çehresi düşmüş, lisanı durmuştu.

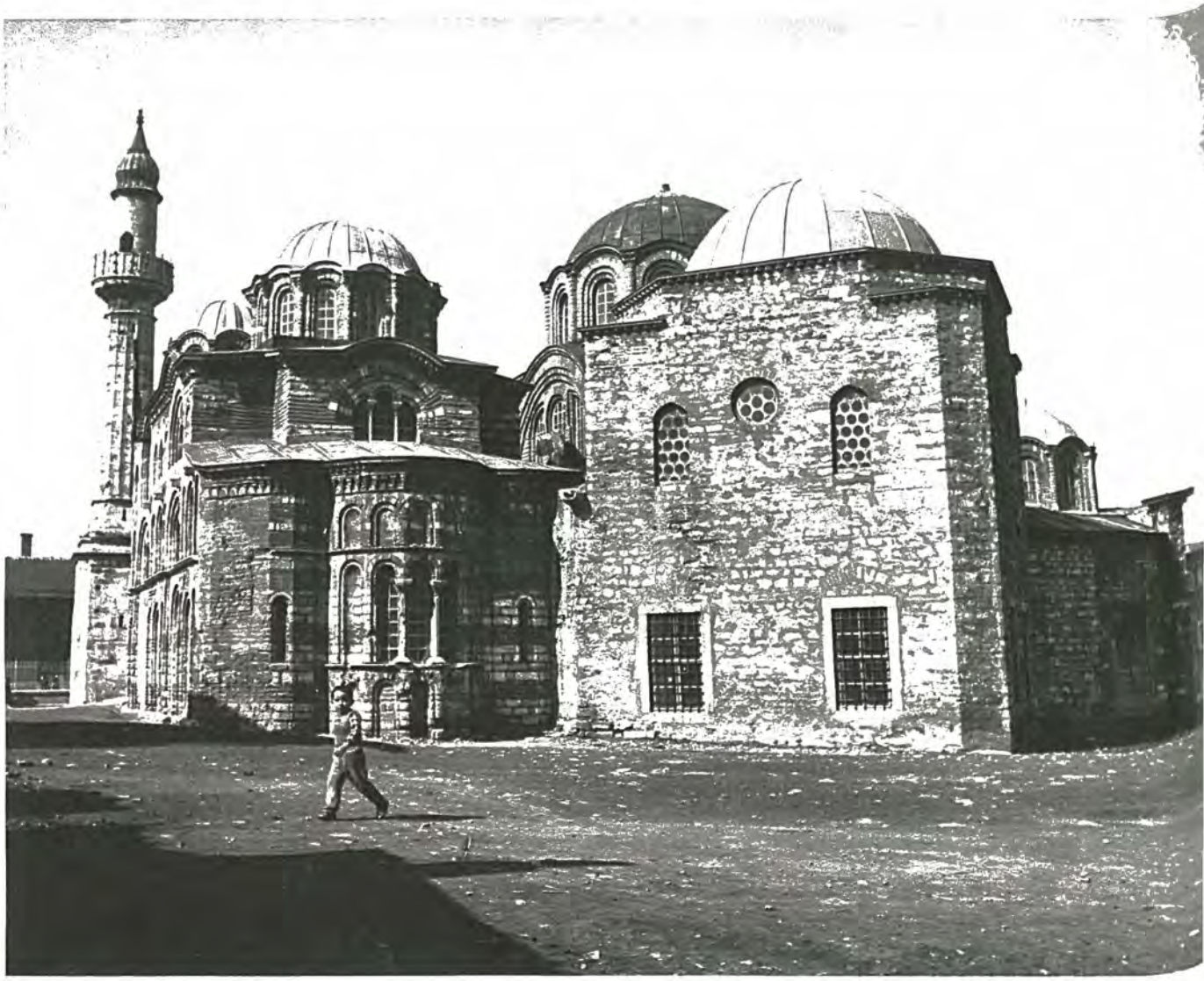
Ve ne kadar da berbat bir tesadüf ki bana ilk temaşa zevkini tattıran, Karagöz denilen ilk ve biricik Türk komiğini bana en sadık evsaf ve hüviyetiyle, en sahih karakteriyle dil verip tanıtan, civarımda oturması itibarıyla da komşum sayılan, kırk küsur sene bilâ-fâsıla "perde kurup şem'a yakan", "Sultan Orhan rahmetullâhi aleyhten beri" bezme letafet getiren, telmih, tevriye, kinaye, cinas, nükte ve tekerleme gibi edebî sanatları birbirine hal ve hamur edip "sühan-sâz-ı belâgat" yapan, "elfazı düzgün, hoşsohbet, fasihü'l-lisân, musahabeti tatlı" Hacivat Çelebi'yi cevdet-i kelâm denilen tumturaklı secilerle konuşturan, Şeyh Küşterî meydanının bütün iştihasını rekâketsiz intaklarla bülbül eden bu sanatın bizde son halefi olan Şefik'in ölümünü ben bile duyamadım. Defninden bir hafta sonra talebemden Celâl Naîl ve Mücahit'in Birlik binasında bana birbiri ardına getirdikleri bu elemli haberi olmasaydı bunları da yazamayacaktım. Kimseye duydurulmadığı için cenazesi de pek hazin olmuş.

Mamafih pek de hayret etmeyelim, mesleğinde hayatının yarım asrını eskiten sanatkâr için bakınız bizde bu sahanın ilk eseri olan *Türk Temaşası* bile "Bu mesleğin eskilerinden olan Şefik Safi Bey'i bütün İstanbul zevkle dinlemiştir" gibi sudan diyeceğimiz on iki kelimelik ve ancak bir buçuk satırlık bir kayıtla iktifa ediyor. Ve kıss aleyhi'l-bevâkî...

Şefik Safi bizde hayali hakikat yapmış sanatkârlardandı. Onun ölümü bu hakikati tekrar hayal etmiş, "münevver-i hâzırân, cem'iyet-i irfân, vakt-i safâ-yı yârân" saltanatına bir daha avdet etmemek üzere son vermiştir.

Üstadın bizzat kendinden yetişme Hayalî Hayri, hayatında da onun cild-i sânîsi olarak tanındığı için elverişli üstat ile daha uzun müddet Şefik Safi'nin mürevviçliğini yapabilecek kabiliyettedir.

Arkasından bize kendisini hatırlatacak tek hatıra olarak yalnız Hayalî Hayri gibi mükemmel bir eleman bırakıp giden üstadın ölümü gününde bulunamadığıma ölümü kadar elem ve esef duyuyorum. Bu itirafı utanarak yapıyor, aziz ve kıymetli komşum Sanatkâr Şefik'in aziz ruhundan aflar diliyorum.

Fethiye Camii (Belediye Arşivi)

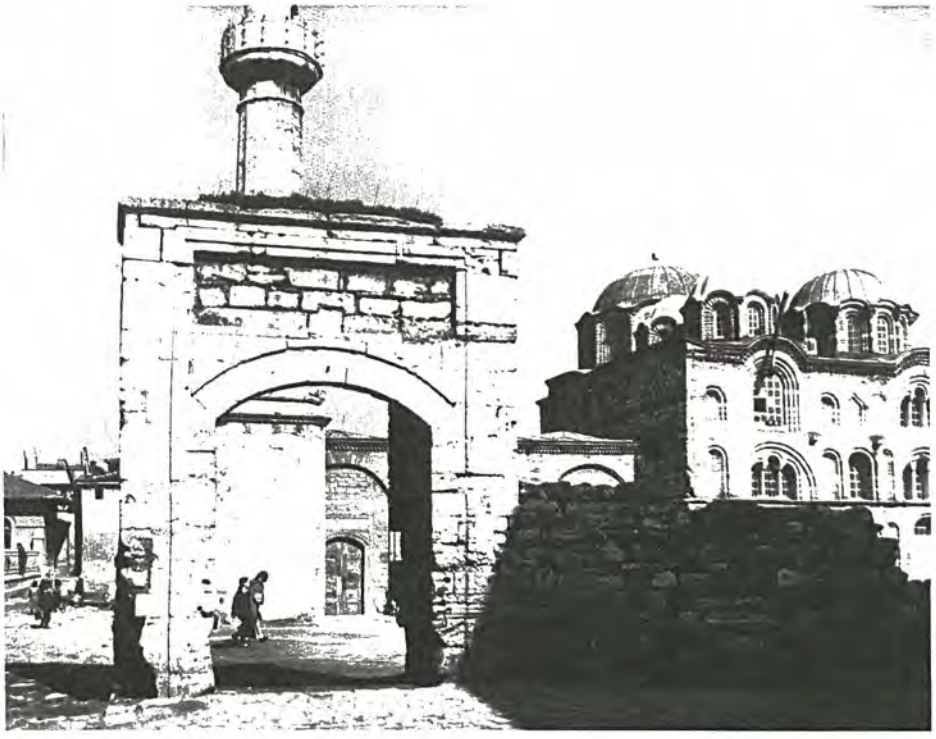
Fethiye Medresesi

Fethiye Medresesi Sokağı'nın sonunda sağda Fethiye Camii'ni (Balat Mahallesi, 1890 ada, 34 parsel), **solunda Fethiye Medresesi'ni görüyoruz.** (Balat Mahallesi, 1890 ada, 35 parsel)

Revnakoğlu, evinin hemen yakınında olan bu mabet ve medrese hakkında birkaç cümleyle bahseder. Cami, İstanbul'un Fatih'inde ancak 16. asrın nihayetinde Kafkas fetihlerinin müjdesiyle adı Fethiye'ye dönüştürülen Pammakaristos Kilisesi'ydi. Neyzen Tevfik, İstanbul'a geldiğinde Fethiye Camii'nde müezzin mahfiline bitişik odasında kalmıştı. Revnakoğu bu vesile ile 13 Mayıs 1952 tarihli En Son Dakika'da caminin varlık sahnesinden çekilen mahfilinin yanındaki bu odaya temas etmişti:

> Hünkâr mahfiline benzer tarzda, geniş kemerli, çift kafesli ve dört yanı oyma işlemeli, kabartma kuşak yazılarıyla ve çiçeklerle pek ustaca süslenmiş, armalanmış, güzel ve zarif bir şekilde câmi'-i şerîfin ortasından kubbeye doğru yükselen bu dilber mahfilin küçük bir tamirle ihyası o zamanlar pek alâ mümkün ve kabil iken ne yazıktır ki işgal senelerinden biraz sonra Evkaf tarafından yıktırılarak arabalar dolusu enkazının yok pahasına yıkıcıya satıldığını hatırlarım. Dışarıdan gayet geniş taş merdivenlerle çıkılan büyük kapısının kıble duvarına bitişik bu oda ve onun yanında sonradan imam meşrutası olarak kullanılan diğer odalarda iki kat binasıyla birlikte yavaş yavaş çürüyerek harap olmuş ve nihayet duvarına yaslandığı mahfilin yıktırılmasıyla mesnetsiz ve bakımsız kalarak onlar da kendiliğinden çöküp gitmiştir.
>
> Cami, geçen asrın başlarında tekke olarak da kullanılmıştı (13:152): "Fethiye Camii Zaviyesi, Nakşibendiyye-i Hâlidiyye'dendir. Câmi'-i şerîfin içindeydi. Perşembe günü akşamı - cuma geceleri yatsıdan sonra hatm-i hâce okunur ve oturulduğu yerde tevhîd edilirdi. Son şeyhi Korvet kâtibi Mustafa Fevzi Efendi'ydi."

Fethiye Medresesi. Revnakoğlu'nun evi bu medresenin arka sokağındaydı (Belediye Arşivi)

Fethiye Camii (Belediye Arşivi)

Yahyazâde Çeşmesi

Fethiye Medresesi'nden tekrar Fethiye Caddesi'ne geliyoruz. Bu caddenden inerken solda Sarayağası Caddesi'ne giriyoruz. Bu caddenin Yahyazade Sokağı'yla kesiştiği yerdeki Yahyazâde Çeşmesi önündeyiz.
(Dervişali Mahallesi, 2545 ada, 14 parsel)

Sarayağası Caddesi üzerinde yer alan Yahyazâde Çeşmesi kitabesi dururken
(Belediye Arşivi)

Revnakoğlu notlarında bu çeşmenin kitabe metni yer alır (138:501):

Fatih Çarşamba, Mehmed Ağa'da Yahyazade Sokağı başındadır, kurudur (Tesbit tarihi 30.3.1940)

Hazret-i Ahmed Efendi ya'nî Yahyâzâde kim
Eyleyip ihlâs-ı niyyet kıldı bu hayrı emel

Oğlu Feyzullah Efendi'ye vasiyyet eyleyip
Fî sebîlillâh akıtdı mâ-i cârî bî-bedel

Hayrını makbûl ede Hak kendini magfûr edip
Cennet-i a'lâda kevserden vere hayrü'l-bedel

Dedi yek mısrâ'la târîhini bu müstemend
Ayn-ı kâmil âb-ı Yahyâzâde hayr-ı bî-bedel, H. 1128

Bu çeşme, seksen seneden beri harap olup muattal kalmış ve sâhibetü'l-hayrât Hâcce Atiyye Hanım bu kere mükemmelen çeşmeyi tamir ve su yollarını tecdit ettirip bâniye-i sâniye unvanını almıştır. 22 Rebiülevvel 1322.

Çeşmenin üzerinde eski fotoğraflarda görülen Yahyâzâde'ye ait manzum kitabe şimdi yerinde değildir:

Tercüman Yunus - Draman Camii

Tekrar Fethiye Caddesi'ne geliyoruz. Bu caddeden Draman'a inerken solda Tercüman Yunus - Draman Camii önünde duruyoruz. (Dervişali Mahallesi, 2543 ada, 2 parsel)

Revnakoğlu'nun Mimar Sinan eseri bu cami - tekkeye dair ilk verdikleri sınırlı birkaç bilgi notudur. Bunlardan biri, Ayvansarayî'nin *Hadîka*'da "Banisi Terceman Yunus Ağa mukaddema mektep bina edip sonra işbu camiye mübaşeret ve kable'l-itmâm rıhlet edip mihrap önünde defnolundu ve bakiyesini biraderi Mustafa Ağa tamam eylemiştir" hükmüne itiraz hamişidir: (113:58):

> Terceman Yunus Bey, mabedin ikmalinden on sene sonra öldüğüne göre *Hadika*'nın verdiği bu malûmat yanlıştır. Mabedin cuma şeyhlerinden Bosnalı Abdülmü'min Efendi caminin avlusuna bitişik olan evini zaviye hâline koymuş ve caminin şeyhlerine şart eylemiştir. Merdivenli avlu kapısının içindeki kitabeye göre de III. Sultan Ahmed tahttan inmeden biraz önce H.1142, M.1729 yılında yanan camiyi esaslı bir surette tamir ettirmiştir. Şimal avlusu kapısının üstündeki kitabeye göre de H.1142, M.1729 yılındaki büyük Balat yangınında yanan tekkeyi III. Sultan Mustafa H.1178, M.1726 yılında yeniden yaptırmış, câmi'-i şerîfi de tamir ettirmiştir.

Draman Camii'ne caminin mektep binasından bakış (Belediye Arşivi)

Aynı zamanda tarikat ayini icra edilen bu cami - tekkenin şeyhlerinden Salih Sahvî'ye bir notunda *Mir'ât-ı Evliyâ*'dan naklen temas eder (82:64): "Şeyh Salih Sahvî Efendi, Sünbülyiye'den Draman Tekkesi postnişini Mehmed Salih Mahvî Efendi'nin kerimezâdesidir. Büyükbabasının vefatında cihet-i meşîhat pederi Hafız Mehmed Emin Efendi'ye tevcih olundu. Onun da irtihaliyle Salih Sahvî Efendi'ye verildi. Kendisi H.1187 tarihinde göçtü, dergâh-ı şerîfin haziresinde yatıyor."

Hazirede caminin banisinin mezar kitabesini Revnakoğlu, Cerrâhî Asitanesi şeyhi Fahreddin Erenden'le beraber okur (162:9):

Draman'da Tercüman Yunus Bey Camii ve

Sünbülî dergâhı haziresinde Tercüman Tunus Bey Cami ve Dergâhı'nın banisi: Kabrin ortasında üstü açık, toprak yeri geniş ve uzunca, etrafı kısmen ziynetli, müdevver oymalı uzun mermer taşlar dört tarafında. Baş ve ayak taşları şeklen ve ebaden aynı olup kalın ve yuvarlaktır. Okunması güç istifli eski bir sülüs:

Allah rahmet eyleye (eski bir celî)

Sultân-ı ehl-i dînün göçdi bu tercemânı
Yâd ide fâtihayla rûh-ı şerîfin ahbâb

Şehr-i cemâz-ı âhir olmışdı on yedinci
Deryâ-yı rahmete Hak merhûmı itdi gark-âb

Pîr-i sühanverânun fevtine didi târîh
Yûnus Bey'ün mezârın pür-nûr ide Vehhâb

Draman Çeşmesi Sokak'tan Draman Camii'ne bakış (Belediye Arşivi)

(Ayak ucu taşında fevkalâde girift, güçlükle okunan eski tarz bir sülüs):

Rûhıyıçun fâtiha (eski bir celî)

Rıhlet itdi tercemân-ı pâdişâh-ı bahr ü berr
Ola îmânıla rehber dâyim ol pâk-i'tikâd

Sâhibü'l-hayrât idi her bâb ile âlemde ol
Lutf idüp kılun duâ ile azîzüm anı yâd

Kandî-i dâ'î vetâtının didi târîhini
Geçdi Yûnus Bey bekâya rûhun Allah ide şâd, 958.

Revnakoğlu, Şeyh Vasfi'nin bu cami haziresinde medfun babaannesinin de mezar taşına yer verir (81:55):

> Şeyh Vasfi merhumun babasının annesidir: "Hüve'l-Bâkî - Kefevî Mektebi'nin ser-halîfesi Mehmed Râşid Efendi'nin validesi merhûme ve magfûre Şerife Fatma Hatun rûhıyıçun, kâffe-i ehl-i îmân ervâhıyıçun fâtiha, gurre-i Cemaziyelahir 1246."

1990'ların başında ahşap tekke binası yıkılmış yerine Kur'an kursu yapılmıştı. Konyalı şu bilgileri verir:

Draman Çeşmesi (Belediye Arşivi)

Mabedin cuma şeyhlerinden Bosnalı Abdülmümin Efendi caminin avlusuna bitişik olan evini zaviye hâline koymuş ve caminin şeyhlerine şart eylemiştir. Merdivenli avlu kapısının içindeki kiatbeye göre de III. Sultan Ahmed taht-tan inmeden bir sene evvel 1142-1729 yılında yanan camiyi esaslı bir surette tamir ettirmiş, şimal avlu kapısının üstündeki kitabeye göre de 1142-1729 yılındaki büyük Balat yangınında yanan tekkeyi tahtından indikten sonra 1172-1758 yılında ihya etmiştir. Oğlu III. Sultan Mustafa da 1178-1764 yılında tekkeyi yeniden yaptırmış ve camiyi tamir ettirmiştir.

Draman Camii önünden Draman Caddesi (Belediye Arşivi)

Kadı Sa'dî Mescidi - Kesmekaya Tekkesi

Tercüman Yunus Camii'nin karşısındaki Draman Çeşmesi Sokağı'na giriyoruz. Bu sokak b,raz ileride Miraç Sokağı'na da döner. Miraç Sokağı'na girince sokağın Karapapak Sokağı'yla kesiştiği yerdeki hazire ve ev önünde duruyoruz, burada eskiden Kadı Sa'dî Mescidi - Kesmekaya Tekkesi vardı. (Dervişali Mahallesi, 1871 ada, 1 parsel)

1870'ten sonra tekke fonksiyonu da kazanan mescit, Mısır kadılarından Hacı Sadeddin Efendi'nin yaptırdığı Kadı Sa'dî Mescidi'ydi. Hazire arkasında görülen minare kaidesi (130:651), bu mescitten geriye kalan son kalıntıdır. Bir zamanlar mescidin avlusu olan haziredeki baş ve ayak ucunda 25 cm kalınlığında kalın iki yazısız taş, bu baniye aittir. Dergâhın ayin günü pazardı, daha sonra pazar gecesine çevrildi. 1895 (H. 1312) tarihinde Ahmed Paşa burasını tamir ettirmiş ve o senenin Ramazanında Kadir gecesi açılış merasimi icra edilmişti.

Tekke ilk defa bu mescitte Kâdiriyye'nin Eşrefiyye şubesine mensup Tulumbacı Şeyh Mustafa Efendi tarafından H.1287'de uyandırıldı (138:161):

> Tekkeyi ilk defa yaptıran Tulumbacı Şeyh Mustafa Efendi'dir. Ağaç tulumba yaptığı için kendisine "Tulumbacı Şeyh" derlerdi. Önce Sultan Selim Câmi'-i şerîfinde zikir ettirmiş, sonra Sultaniye süvarisi Mehmed Paşa'ya tekkeyi yaptırmış ve taamiye bağlattırmıştır. Duagû Arap Şeyh Mehmed Efendi tekkeyi sonradan bu Tulumbacı Şeyh'ten almıştı. Tulumbacı Şeyh'in Bektaşîlik'ten de nasibi vardı.

Muhyiddin Efendi'nin tomarına nazaran ilk şeyh olarak ismi geçen Terlikçi Mustafa, Tulumbacı Mustafa, Yemenici Mustafa hep aynı şahıstır. Gavsîzâde'den hilafetli bu şeyh 1301 Cemaziyelevvelinde (Şubat-Mart 1884) vefat ettiğinde posta oğlu Mehmed Muhyiddin geçti.

Posta geçen Mehmed Muhyiddin Efendi, babasına nisbeten "Yemenici Mustafa Ağa" adıyla anılan Kesmekaya Tekkesi'nin meşihat cihetini Rumî 1 Eylül 1305'te (13 Eylül 1889) Kâdiriyye'den Şeyh Mehmed Keşfî Efendi'ye kırk altın mukabilinde vade ile vermiş ve yapılan mukavele ile vade sonunda meşihatin Keşfî Efendi'ye geçmesini şart koşmuştu. Revnakoğlu satışın metnini orijinalinden istinsah eder (130:443):

> Bâdî-i terkîm-i mukâvele senedim odur ki,
>
> Balat civarında Kesmekaya Mahallesi'nde vaki Kadı Sâdi ve Yemenici Şeyh Mustafa Efendi, dergâh-ı şerîfinin meşihat ve imamet cihetlerini tarafımdan vekil olan tarik-i Kâdiriyye'den Şeyh Mehmed Keşfî Efendi'ye kırk lira-i Os-

mânî bedeliyle 31 gün vade ile cihetini mezkûrenin efendi-i mumaileyh üzerine kasr-ı yed edeceğimi ve bedel-i mezkûr olan kırk lira-i Osmânî'den pey olarak iki adet lira-i Osmânî, baki kalan 38 adet lira-i Osmânî vademiz hitamında efendi-i mumaileyhten ahz ettiğim anda cihet-i mezkûru Meşayih meclisinde takrir vereceğimi ve şayet müddet-i mezkûre kasr-ı yedden nükûl eder isek meşrûtun lehi bulunduğum ciheteyn-i mezkûreteynleri Şeyh Mehmed Keşfî Efendi üzerlerine tevcih olmasına mebni işbu bir kıta muvavele senedi efendi-i mumaileyhin yedine ita kılındı. 1 Eylül 1305.

Mehmed Muhyiddin

Baninin mezarı

Bu satışta tekkenin meşihati sadece Yemenici Mustafa Ağa'ya ait hissenin devriydi (130:442): "Yemenici Şeyh Mustafa Efendi'nin Muhyiddin adında bir oğlu, Sadberk ve Binnaz isimlerinde iki de kızı vardı. Babalarının ölümünden sonra Şeyh Mehmed Efendi bunların da hisselerini kendilerinden satın alarak tekkeyi yaptırmıştır."

Bu mukavele senedinin altında şahit olarak "Keçeciler Caddesi'nde turşucu esnafından 77 numaralı dükkânda sakin İsmail Ağa, Hoca Hayreddin Mahallesi muhtâr-ı evveli Ahmed Ağa, muhtâr-ı sânî İsmail Efendi gibi isimler imza koyar.

Şeyh Mehmed Keşfî Efendi (130:647), "Mekkeli Hacı Mehmed Efendi" adıyla bazen de "Arap Şeyh Mehmed" diye tanınıyordu. Hep başında Mekke tâcıyla görülen İbrahim Efendi adında bir zatın oğluydu. (130:648-54):

> Şeyh Mehmed Keşfî Efendi, Kabakulak Dergâhı şeyhi İbrahim Ma'şûkîzade Mustafa Sabri Efendi'nin dervişidir, fakat ondan tâç giymemiştir. Hilâfeti Kâdirî meşayıhından "Sümüklü Akif" denilen Akif Efendi namında bir zattır. Kesmekaya meşihatını almazdan evvel bir müddet Hırka-i şerîf civarındaki Karabaş-ı Velî Mescidi'nde zikir ettirmiştir.
>
> Şeyh Mehmed Efendi, ayrıca Kasımpaşa'da Badulla Tekkesi (Doğramacı Tekkesi) şeyhi Hattat Sâdık Efendi'den teberrüken istihlâf edildi.

Kesmekaya Tekkesi son şeyhi Ali Safvetî Efendi (130:505)

Mehmed Keşfî Efendi orta boylu, şişman, esmer, ancak birkaçına ak düşmüş kara top sakallıydı. Kendisini posta çeken Cenâb-ı Nûreddîn Asitanesi şeyhi Galip Efendi'nin vefatında gaslinde bulunarak su dökmüştü. Tekkesinin dervişleri arasında nakkaş ve sıvacı Nuh Dede, meczup ve âmâ Pilav Dede gibi şâyân-ı dikkat simalar vardı. Zakirbaşı meşhur Yaşar Baba idi. Diğer zakirler de Âyînhân Şükrü Bey, Şehzade Câmi'-i şerîfi başimamı Süleyman Efendi, Turşucu - Tesbihci Emin Efendi, Meydancıklı Arif Bey gibi zatlardan ibaretti.

Not: Şeyh Mehmed Keşfî Efendi merhumun Adile Sultan'a "deniz dilenciliği" denilen hususî mahiyette duacılığı da vardır. Bir kayık tutar, denizde saraya karşı kaside ve na't-ı şerîf okur, dua eder ve ihsan alırdı. Plevne kahramanı Osman Paşa ile Müşir Edhem Paşa'nın tezkiyelerinde dua etmiştir.

Vefatından bir ay kadar evvel tekkesinin haziresindeki kabrini bizzat hazırlatmış ve fareden pek ürktüğü için aman bir tarafı açık kalmasın diye içini iyice sıvattırmış ve "Cenâb-ı Hak benim ruhumu Muharrem ayında kabz etsin!" demiş ve duası müstecap olmuştur. Vefatında 50'ye yakındı.

Şeyh Mehmed Keşfî'nin cenazesi, civarındaki tekke meşayıh ve dervişanının iştirakiyle ve pek kalabalık bir cemaatle Fatih Câmi'-i şerîfine getirilmiş, orada öğle namazı kılındıktan sonra Kesmekaya Dergâhı haziresindeki hususî makberesine tevdi olunmuştur.

Defnedildiği gece oğlu Şeyh Ali'nin gayet güzel sesiyle okuduğu "Bu mürüvvet mi ki pedersiz kalayım böyle yetim" diye başlayan mersiyeyi dinlemek için bütün halk pencerelere üşüşmüştü. Rumlar, Yahudiler bile ağlıyordu.

Cenazesinde Sultan Hamid'in büyük oğlu Şehzade Selim Efendi de mütenekkiren bulunmuştu, sırtında peyke hırka denilen Şam hırkası vardı.

Bu medfen kapaklı oda gibi olduğundan kendinden birkaç sene sonra vefat eden hemşiresi ve dergâhın dedegânından Hüseyin Dede namındaki İsmail Hakkı Çamurcu'nun zevcesi Nebiye ve onun kızı Yaşar Hanımlar buraya defnedilmişlerdir.

Şeyh Mehmed Keşfî, 8 Muharrem 1319 – 27 Mayıs 1901 tarihinde vefat etti.

Şeyh Mehmed Keşfî'nin oğlu Zakir Ali Safvet Efendi, babasının irtihalinde pek küçük yaşta bulunuyordu, kendisine bu tekkenin şeyhliği 21 yaşına geldiğinde tevdi edildi. Ali Safvet, bir müddet Kasımpaşa divanhanesine memur olarak devam etmişti. Revnakoğlu, zakir de olan Ali Safvet Efendi'yi şöyle anlatır (128:461-62):

Kesmekaya şeyhi Ali Safvetî Efendi, Balat Hamamî Muhiddin Mahallesi'nde aslen Kadı Sa'dî Mescidi olan Kâdiriyye'den Kesmekaya Tekkesi'nin son şeyhiydi. Babası kendinden evvel bu dergâhın meşihatında bulunan Şeyh Mehmed Keşfî Efendi'dir. Pek terbiyeli, fakîrü'l-hâl, ehl-i dil bir insandı; "fakir"siz, "nazarım"sız konuşmazdı. Gençliğinde arkadaşlarının muzipliğine

uğradığından kesik kesik okurdu, fakat çok tatlı ve oynak bir sesi vardı. İstanbul'un devranî ve kıyamî dergâhlarının çoğunda zakirliği ve zakirbaşılığı vardır. Bildiklerimi yazıyorum: Eyüp Bahariye'de Sünbüliyye'den Şah Sultan Hankahı, Çarşamba'da Fethiye civarında Tevkii Cafer Mahallesi'nde Nakşibendiyye'den Murad Molla Dergâhı, Edirnekapı Acıçeşme'de Sarmaşık Mahallesi'nde Nakşibendiyye'nin Cehrî kolundan Kütahyavî Evliyazade İsmail Hakkı Efendi Tekkesi yahut Hocazade Şeyh Ahmed Kâmil Efendi Dergâhı, son zamanlardaki meşhur adıyla Şeyh Türlü, Karagümrük Hırka-i şerîf civarında Rifâ'iyye'den aslen Şeyh Muslihuddin Mescidi olan Şeyh Salih er-Rifâ'î Efendi Hankahı, bu tekkeye "Tahta Minareli" dahi derler ve Hazret-i Pîr Nureddin Asitanesi.

Kendi dergâhının zakirleri de şu zevattan ibaretti: 1941 Martında vefat eden Kesmekayalı Âyînhân Şükrü Bey, "Turşucu" ve "Deli" namlarıyla meşhur olan Şehzade başimamı Süleyman Efendi, Meydancık muhtarı Arif Bey, Durakçı Emin Efendi, polis mütekaidi Zakir Arap Ali.

19 Ramazân-ı şerîf 1344 (2 Nisan 1926) perşembe günü vefat etti. Edirnekapı haricinde Şair Bâkî sırasında mevlidhân-ı şehîr Hafız Kemal Gürses'in kabrinden takriben elli metre kadar aşağıda iki büyük servi arasında medfundur. Baş ve ayak uçlarında sonradan mevzu kalın iki taş varsa da yazısızdır.

Revnakoğlu bir başka notunda mezar yerini daha net tarif eder (130:646): "Son şeyh Zakir Ali Safvet Efendi'nin kabri bizim Hafız Kemal Gürses merhumun sırasında ve Eyüp yolu istikametinde takriben elli metre kadar aşağıda iki servi arasında, Mısır Çarşısı'nda misk yağcı ve attar talebe-i ulûmdan İsmail Hakkı Efendi'nin hemşire ve biraderine ait yeşil boyalı taşın yanıbaşındadır. Baş ve ayak uçlarında 35 cm kalınlığında iki taş vardır."

Kesmekaya Tekkesi haziresi

Revnakoğlu'nun notlarında bu tekkenin kitabeleri ve haziresinin mezarları da yer alır (130:444-48):

Tekkenin bugün yerinde olmayan dervişan odası tevhîdhane arasındaki meydan kapısının tâkında 1308 yazıyordu. Revnakoğlu'nun tekkelerin kapatılmasından biraz sonra yıkılan tevhîdhanenin molozları

Mehmed Kanber Dede

altından çıkarıp yazdığı mezarın yaldızlı talik ile yeşil boyalı mermeri üzerinde "İşbu dergâh-ı şerîf Kâdiriyye'nin müceddidi Gavs-ı a'zam Geylânî hazretlerinin sülâlesinden Hama nakîbü'l-eşrâfı es-Seyyid Mehmed Murtaza Efendi el-Geylânî hazretlerinin mürîdlerinden Mehmed Sehâüddîn Ağa hazretleridir, 19 Muharrem 1308" yazıyordu. Yazının altında ve iki başında hakk edilmiş müjgânlı ve işlemeli Kâdiri tâcı da vardı.

Yine bu molozlar arasında tekkenin cümle kapısının en üstünde bulunan ve yaldızlı talik yazı ile yazılmış "Pâdişâhın sâdıkı Ahmed Paşa - Kıldı bu dergeh-i vâlâyı mücedded inşâ - Pek harâb olmuş iken etti yeniden ihyâ... - Yaptı bu tekkeyi tecdîd ile Ahmed Paşa 1312" yazan tamir kitabesi de vardı.

Tekkenin 100 kuruş meşihat maaşı vardı, Nevres Hanım'ın vakfından verilirdi. Tekkeyi tamir ettiren Ahmed Paşa da bir neferiyle her ay üç mecidiye gönderirdi. Nevres Hanım, dergâhın cümle kapısı yanında. Hicrî 1308'de bir de şadırvan yaptırmıştı.

Başlıksız sade mermer taşta sülüsle "el-Hallâku'l-Bâkî - Merhûm ve magfûr Sırmakeşbaşızâde Sırmakeşhane kethüdası Ahmed Ağa'nın rûhıyıçun el-fâtiha, Muharrem 1138"

Başında müjgânlı Kâdirî tâcı bulunan Kanber Dede'nin mezarı: "Böyle buldum bu cihânı sanki zıll-ı hayâl - Ol sebebden kimseler etmez benim hâlimden suâl - Ben dedim el-hükmü lillâh râzıyım her emrine - Çün ezelden böyle takdîr eylemiş ol Zülcelâl. Merhûm el-Hâc Hafız Mehmed Kanber Dede rûhıyıçun rızâen lillâhi el-fâtiha, 23 Muharrem 1255"

Başı ve ortaya kadar kenarları çiçekli nakışlı kadın mezarı, sülüsle: "Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Simkeşbaşı kerîmesi, Tersâne-i âmire kâtibi Sâlih Efendi merhûmun ehli merhûme ve magfûre Emîne Hanım rûhuna fâtiha, Safer 1192"

Başlıksız, sade mermer taş, sülüsle: "Merhûm Sırmakeşbaşı el-Hâc Mustafa Ağa'nın rûhıyıçun el-fâtiha, 1124"

Revnakoğlu, "Tarikatlarda Cenaze Törenleri" başlıklı notlarını (212:243-355), *Tarih Konuşuyor* dergisinin 52-55. sayılarında yayımlanmıştı:

Tarikatlarda Cenaze Törenleri

Tarikatlarda adap ve erkân denilen mazbut kaideler (kökleşmiş temel kurallar) vardı; bunların kısaltılmışına "usul" ismi verilirdi. Tekkelerin sırlandığı tarihe kadar asırlık gelenekler hâlinde yaşayan ve bütün icapları ile tatbik olunan bu hususiyetleri tarikata girmeyenler bilmezdi, bilse de kendi başına yapamazdı, çünkü kolektif bir işti. Evvelâ zaman, mekân ve imkân, sonra da meydan ve ihvan bir araya gelmezse, gelemiyorsa bunların hiçbiri icra olunamazdı, yapılmak istenilse bile kemalini bulamazdı.

Tarih ve ilim bakımından tetkik ve tesbit edilmesinin yine tarihe hizmet olacağını sandığımız bu özelliklerden biri de cenaze kaldırılmasına mahsus olan muhteşem ilâhî törenlerdi. Yıkanmasından, kefenlenmesinden gömülmesine kadar her biri başka başka şekillerde yapılırdı. Bunlar tarikat usul ve ananesi hâlinde asırlarca devam edegelmişti. Zamanla bilenleri azalmış ve eksikleri çoğalmış olmakla beraber tekkelerin sırlandığı tarihe kadar yine de tatbik olunmaktaydı.

Meselâ Mevlevîlerde cenaze matbah-ı şerîfte veya meydan odasının önündeki taşlıkta yıkanırdı, nitekim son devrin maruf Mevlevî şeyhlerinden Eyüp Bahariye Mevlevîhanesi postnişini Şair ve Neyzen Hüseyin Fahreddin Dedeefendi'yi meydan odasının taşlığında yıkamışlardı. Vefatı İstanbul'daki büyük kolera yıllarına rastladığı için cesedini kireçlemişler, tabutunun içine boydan boya çinko döşemişlerdi.

Evlâtları tarafından 24 Temmuz 1967 pazartesi günü yaptırılan nakil sırasında oradaydık. Yıllarca önce yanmış yıkılmış türbenin metruk sahası içinde kalan kabirler ve bilhassa kendisinin lahdi açıldığı vakit tabutunun içinde çürümüş çinko parçaları göze çarpıyordu. Bu kalıntılar arasında boylu boyunca uzanmış yatan Şeyh Fahreddin Dedeefendi'nin cesedinden, uzviyetinden tabiatıyla eser kalmamıştı, fakat vücut kemikleri dağılmamıştı. Kendisinin vefatından altmış seneye yakın bir zaman sonra kemikleri evlât eliyle toplanıp moloz yığını hâlinde torbalara doldurulunca yattığı yerde olsun huzur içinde bırakılmayan Şeyh Hüseyin Fahreddin Efendi, ailesi efradı, büyükleri ve kabir komşuları ile birlikte bir daha ölmüş oldu.

Mevlevîlerde Cenaze Töreni: Bir Mevlevî şeyhinin veya dedesinin vefatında kendisine gasil verilirken etrafında evvelâ na't-ı Mevlânâ sonra da âyîn-i şerîflerden biri okunurdu.

Buhurîzâde Mustafa Itrî'nin rast makamında bestelediği bu na't-ı Mevlânâ aynı zamanda tevşih ilâhî olduğundan tekkelerde mevlid-i şerîflerin mirac bahrinde okunurdu. Mevlevîhanelerdeki âyîn-i şerîf mecmualarında Itrî'nin adı sadece "Buhurî Mustafa Efendi" diye geçer; Mevlevîler büyük üstadı bu ismiyle tanırlar.

Âyîn-i şerîf okunurken hâzırûn (orada bulunanlar) beraberce ism-i celâl okurlardı. İsm-i celâl en ağır tavırda fasılalı olarak

okunurdu. Allah lafz-ı celîlinin birinden birine geçerken perdesi, temposu değişmezdi, yalnız aralarında duraklama yapılırdı, bir subhanallah diyecek kadar ara verilirdi. Gasil bitinceye kadar zikr-i şerîf bu şekilde kesintili olarak devam ederdi. En çok okunmakta olanı, Itrî'nin segâh âyîn-i şerîfiydi. Devr-i revân usulünde yapılırdı. Segâh ayininin selâm-ı evveli (birinci selâmı) olduğu için sema başlarken en önce bu kısım okunurdu:

Ey âşık-ı rûy-i tû hezârân âşık
Rû kerde be-sûy-i tû hezârân âşık

Ey sûfî-i ehl-i safâ
Ez-cân bigû Allah hû

Vey âşık-ı aşk-vefâ
Ez-cân bigû Allah hû

Bu son parçalarında "Ey safa ehli sufi, ey vefakâr âşık, candan, gönülden Allah de, hû de..." deniliyordu.

Âyîn-i şerîf ile beraber okunan ism-i celâlin şevkini artırmak için bu kısmın tecelliye göre bazen birkaç defa tekrar edildiği olurdu. Her mısraın sonunda nakarat olarak şu ilâveler yapılırdı: "Cân-ı men cânân-ı men sultân-ı men - Hey yâr-ı men sultân-ı men makbûl-i men"

En sonu da terennümlere benzer şekilde şöyle biterdi: "Hey hey hey hey hey - Yâr-ı men pîr-i men"

Cenaze Nasıl Götürülürdü: Cenaze götürülürken en önde Mevlevî şeyhleri, dedegân, ayinhânlar sikke ve hırkalarını giymiş olarak büyük saflar hâlinde ağır adımlarla yürürler ve yürürlerken daima sağ başa uyarlardı.

Başka tarikatlardan cenazeye gelmiş şeyhler ve halifeler de Mevlevî şeyhlerinin yanında ve aralarında kıdemlerine göre yerlerini alırlardı. İsm-i celâlin ve ism-i hû'nunbir müddet idaresi bazen bu şeyh efendilerden bir kıdemliye verilirdi. Dışarıdan cenazeye katılanlar arasında musikişinaslar bulunursa onlar da ayinhânlar tarafına alınırdı.

Cenaze giderken daima ism-i celâl, ism-i hû okunurdu. İsm-i celâlin okunması "Al-laaaaah!" diye kesik kesik iki heceye bölünürdü. Çok ağır ve uzunca bir tarzda söylenilirdi. İsm-i celâlin bu iki hecesi adım atışların temposuna göre ayarlanmıştı. İkinci, üçüncü ve daha sonraki ism-i celâller aynı tempoda, aynı tavırda birbirini takip ederdi. Bu itibarla Mevlevî cenazeleri önünde ism-i celâlin okunması, ism-i hûnun çekilmesi çok ağır usulde olduğundan ve her defasında kesinti yapıldığından tabutun kabre götürülmesi bir hayli uzun sürerdi; bilmeyen ve alışmayanları hâliyle şaşırtır, usandırırdı.

İslâm'ın Esasına Göre Cenazenin Gömülmesi: Müslümanlığın esas hükümlerinde olduğu gibi Bektaşî ananesinde de insan vücudunun bir an önce aslına rücu etmesi (toprağa karışıp erimesi) matlûptur ve temel şartlardan bilinir. Bunun için Bektaşîler cenazeyi tabut ile gömmezlerdi. Anadolu'da bugün böyledir, üzerine taştan, mermerden mezar yapmazlar, baş ve ayak uçlarına özel şekilde yaptırılmış kenarları çentikli incecik tahtalar koymakla yetinirler. Her tarikat mensubu için de evvelce aynı şey yapılırdı. Derviş olsun şeyh olsun kabre tabut ile indirilmezdi. Cesedin hasıra sarılması şekli de sonradan çıkmıştır. "Topraktan hasıl, toprağa vâsıl!" düstur ve hakikatine daima riayet edilir, kime ait olursa olsun istisna yapılmazdı. Toprak ceset hemen toprağa verilir, topraktan gelenin toprağa karıştırılması geciktirilmezdi.

Yukarıda söylediğimiz gibi cenazenin tabutla gömülmesi İslâm'ın esasında yoktur. Hele kabrin içine çimento lahit yapmak, üzerine beton atmak gösteriş hastalığından doğmuş

ve bu yüzden çabucak revaç bulmuştur. Zamanımızın almış yürümüş bir modası ve uydurması olmakla beraber aslâ dinî ve kitabî değildir, manevî hiçbir değeri olmadığı için altında yatana bir şey kazandırmaz, üstelik cesedin toprağa karışmasını geciktirdiği için meyyite eziyet vermek sayılır.

Bektaşilerde Cenaze Töreni: Şer'i nizamı (dinî düzeni) meydana getiren ahkâm ve evâmirin çoğuna öteden beri muhalefeti ile tanınmış Bektaşîler, hayrete şayan derecede tuhaftır ki müslümanlığın bu hususiaki fıtrî ve tabiî emrine son derece riayet etmişler, daima sadakat göstermişlerdir.

Elde olmayan sebeplerle cenazeyi tabutla gömmek zarureti hasıl olursa o zaman tabut kapağının ayak ucuna gelen kısmını kesmezler ve cesedi kimseye göstermezler.

Peygamber soyundan gelmediği için masum sayılmayan kimselerin arkasında namaz kılmayan Şia mezhebine mensup Caferîler gibi, yani mezhebe mensup Bektaşîler ve Alevîler de maaşlı imamı imamdan saymazlar. Onlarda meşru ve meşrût olan, muteber sayılan, resmî vazife hâline getirilmiş itibarî imamet değil, soydan ve kandan gelen manevî imamettir, doğrusu da budur. Böyle olmayanların imamlığı sahih ve caiz görülmez, onları "pîş-namaz" yerine koyup (mihraba geçirip) namaza durmazlar, cenazelerini de yıkatmazlar, hâlen de böyledir.

Cenazeyi her yerde baba gasleder. Şayet baba bulunmazsa veya cenaze yıkamak elinden gelmiyorsa o zaman bu işe eli yatkın içeriden bir Bektaşî canı, babanın tensibiyle bu vazifeyi ifa eyler. Şayet buna da imkân bulunamıyorsa o vakit diğer tarikat mensuplarından, fakat yine Caferî mezhebine bağlı Alevî tarikatların şeyh ve dervişlerinden, bilhassa kudemâsından (eskilerinden) birine gasil işi havale edilir. Lâkin ne suretle olursa olsun tarikat dışında kalmış zahir sınıfına cenaze katiyen gösterilmez ve yıkatılmazdı. Âyîn-i cem erkânında olduğu gibi yabancının girmesi katiyen yasaktır, zira tarikat ehlinin vücudu tarikattan olmayana mahremdir. Bu yüzden eski Bektaşîler hamama bile gitmezlerdi, nasip aldığı geceden göçüşüne kadar dergâhın hamamında yıkanırlardı.

Gasil ve abdestten sonra cenazenin kefenlenmesi, çeyizlenmesi (emanetlerinin koynuna konulmak suretiyle kendisine teslim edilmesi) yine babaya aitti. Evvelâ eski ve yeni kefeni (nasip aldığı gece üzerine giydirilen beyaz gömlek - entari, hilâfetlerinde tekrar giydiği diğer gömlek) üst üste giydirilir, şayet kollarından geçirilemiyorsa vücuduna sarılır, dışarıdan alınan son kefeni de en üstüne konulur, uçlarından bağlanır ve bir daha açılmazdı.

Muhip veya babanın fahri, tâcı, kemeri, kanberiyesi konulmaz, sadece tarikata girdiği zaman ilk giydiği örgü arakiyesi başına geçirilirdi. Bu örgü arakiye evlerde dikilmedir. Bunu tekkelerde bacılar işlerlerdi, sokakta satılmazdı. Daha eskiden bunun yerine beyaz keçe külâh kullanılırdı. Arakiyenin giydirilmesinden sonra boynuna tığbent vurulur, uçları eline verilirdi. Buna "gidiş cihazı - çeyizi" denilirdi ve mühim hizmetlerden sayılırdı; babadan başkasına yaptırılamazdı. Merhuma ilk defa nasip veren ve sonra çeyizleyen (giydiren) kendi babası, orada değilse diğer babalardan bir kıdemlisi bu hizmetleri vekâlet suretiyle görebilirdi. Zahirden (dışarıdan) hiç kimse orada bulundurulmazdı.

Son Merasim: Göçen zat baba ise taburuna konulmadan önce isteyenler onu niyaza gelirlerdi (ziyarete gelirlerdi), hayattaymış gibi kendisine aynı saygıyı gösterirlerdi. Babanın

başındaki arakiyeyi, sonra göğsünü, daha sonra elini ve dizlerini öperdi. Niyazını bu suretle bitiren canlar geri geri çekilerek yerlerini sırada bekleyenlere bırakırlardı.

Baba kendi vasiyeti sırasında "Bir gece dinleneyim" (Aranızda kalayım) dedi ise onu bir gece meydan odasına bırakırlardı. Etrafında on iki çerağ (şamdan) uyandırılırdı. Baş ucunda ayrı bir şamdan yanardı. Mumu tamamıyla eriyip bitmeden kaldırılmazdı.

Cenazenin yanında hiçbir şey okunmaz, hiçkimse bulunmazdı; kapıyı kilitleyip herkes dışarıya çıkardı.

Sırlandığı gece (gömüldüğü akşam) kendi tekkesinde veya göçtüğü yerde büyüklü - küçüklü çerağlar uyandırılır, hayrına kurban tığlanır (keislir, dağıtılır), helvası yapılır, akşam lokmasından (yemeğinden) sonra namaza girilir, âyîn-i cem açılır, Kur'ân-ı kerîm, mevlid-i şerîf veya mersiye okunur, baba efendi gülbank çeker, merhumun rûh-ı revânını şad eylerdi, fakat iskat ve emsali gibi İslâm'ın esasında olmayan ve ibadetten sayılan uydurma âdetler aslâ yapılmazdı. Merasim bu şekilde bazen sabaha kadar devam ederdi. Lâkin bitse de bitmese de meydan gün doğuncaya kadar açık tutulurdu.

Kabre konulmasından yedinci ve kırkıncı gecelerinde de bu usul aynen tekrar edilirdi. Vefat haberini sonradan duyanların ve uzaktan gelenlerin iştiraki ile bu geceler daha da kalabalık ve cemiyetli olurdu, buna "hayır gecesi" denilirdi.

Şeyhin halifenin veya dervişin vefatında yapılan merasim birbirinden farklı olmamakla beraber, ufak tefek bazı değişiklikler vardı. Meselâ tekke şeyhinin göçüsü zikir esnasında olursa yahut böyle bir haber zikrin sırasında gelirse âyîn-i şerîf hangi esmânın üzerinden olursa olsun derhâl ism-i Hayy'a çevrilirdi ve perde düşerdi. Dergâhın şehyzâdesi (şeyh efendinin oğlu) orada bulunuyorsa ve kendi tarikatından mücâz ve müstahlef ise (meydan açmaya, şeyhlik etmeye yetkili ve izinli olduğu biliniyorsa) zikrin idaresini hemen üzerine alır ve kaldığı yerden yürütürdü yahut halifelerinden kıdemli bir zat âyîn-i şerîfi idareye başlardı. Bunlar da tesadüfen mevcut değilse zikir meydanını kendi yoluna en yakın bir başka tarikin kıdemli meşayihinden birine bırakılırdı. Âyîn-i şerîf usul, erkân bozulmadan sonuna kadar bu suretle devam ederdi ve aslâ raksan ilâhîler (oynak besteli eserler) okunmazdı. Zakirin taksim etmesi de ağır ve sakin tavırda olurdu.

Şeyh efendinin naaşı tevhîdhaneye getirilir ve mihrap postunun önüne uzatılırdı. Baş ucunda buhurdan uyandırılır (yanar) ve üstü Kabe örtüsü ile örtülürdü yahut şal konulurdu, onun da üzerine şeyhin feracesi (uzun kollu geniş cübbesi) çekilirdi. Şal veya Kabe örtüsü bulunmazsa şeyh efendi doğrudan ferace altına alınırdı.

Zikr-i şerîf sona erince herkes dışarıya çıkar, dergâhın kendi ihvanı şeyh efendinin baş ucunda sıra ile nöbet tutardı.

Gasil başlamadan önce abdest verilinceye kadar cenazenin yanında hiçbir şey okunmazdı, tevhîdhaneye de indirilmezdi, ancak yanına makam postu getirilip bırakılırdı. Abdest verildikten sonra orada bulunan kıdemli şeyh efendilerden birisi fatiha eder, salavatlanır ve evrâd-ı şerîfeye başlanırdı.

Gasle dair her şey tamamlanıp bittikten sonra kendisi istediyse bir gece evinde kalırdı yahut tevhîdhaneye getirilirdi. Mihrabın önüne bırakılır, bir gece de orada yatardı. Şeyhin tekkedeki bu son misafirliğine "dinlenme" tabir olunurdu.

Şeyh olsun derviş olsun sekerât alâmetleri

belirdiği zaman baş ucuna ihvan toplanırdı. Bir ağızdan fakat çok hafif bir sesle merhumun kulağına evrâd-ı şerîfe okunurdu, sonra da yine pest perdeden tevhîd-i şerîf, ism-i celâl ve ism-i hû çekilirdi. Etrafında ism-i hûya bu şekilde devam edilirken gözlerini yumup ruhunu teslim edeni kendisini dergâh-ı kibriyâda bulan şeyh efendiler çokça görülmüştür. Bu büyük mazhariyetler ve tecelliler dolayısıyladır ki "Şeyhin ermişi tekkesinin hafta gününde ayin günü göçer ve ayin esnasında gider" derlerdi.

Nakşibendiyye tarikatı şeyhlerinin vefatında gasilleri yapılırken en önce sûre-i Mülk okunurdu, sonra evrâd-ı şerîfeye girilirdi, arkasından tevhîd-i şerîf, ism-i celâl, ism-i hû çekilirdi. Halvetîlerde de böyleydi, yalnız Mülk suresi okunmazdı.

Şeyhin Gasledilmesi: Şeyh efendilerin tevhîdhanede gasledilmesi şekli teamülen âdet olmakla beraber bu usul sonradan ihdas olunmuştur, kudemâ-yı eslâfta (çok eskilerde) böyle bir şey görülmüyor. Mamafih manidardır, zira tarikata alınırken o kapıdan girip nasiplendiği, feyizlendiği (giyindirildiği) için yine orada, o meydanda soyundurulurdu. Bu sebeple teneşir tahtası tevhîdhanede kapının en yakın istikametine konulurdu. Üstünde son hamamını yapan şeyh efendi de bu kapıdan usul ve erkân ile uğurlanırdı, onun içindir ki "Nerede giyindin ise orada soyun!" derlerdi. Buna erişmek hakikaten bir mazhariyetti.

Şeyhin gasli bittikten sonra makam postu (ayin sırasında üzerine oturduğu kendi postu) kefenin altındaki birinci katın arasına uzunlamasına serilirdi. Şeyh efendi bu postun üzerine yatırılırdı. Kemeri, kuşağı, iç kademede entari yerine giydirilen kefen, gömleğin üzerine vurulurdu. Biatta giydiği tekbirli arakiyesi, seyr ü sülûk esnasında ders yaptığı evrâd-ı şerîfesi ve diğer emanetleri kendisinden destur alınarak koynuna konulurdu. Bunları da kendi tarikinden yahut diğer tarikatlardan en kıdemli bir şeyh efendi yapardı; merhum şeyh efendinin şeyhzadesi (oğlu), halifesi veya bir başka halife yapamazdı, hele Nureddin şeyhinin cenazesi gününde hayretle görüldüğü gibi bu işler genç dervişlere aslâ bırakılmazdı.

Nureddin Asitanesi'nin son postnişini İbrahim Fahreddin Efendi'nin cenazesinde bu işi kendisine son zamanlarda intisap etmiş evlâtlarından iki sadık genç yaptı. Muhakkak ki canla başla yaptılar. Tam bir ihlâs içinde, hatta istiğrak hâlinde bulundukları görülüyordu. Şeyh efendi kabre yatırıldıktan sonra çeyizlerden bir kısmını, hele cübbesini, tesbihini üzerine atarken elleri titriyor, kalpleri ağlıyordu. Fakat bu son çeyizi giydirmek vazifesi onlara düşmezdi, çünkü onlar giydirmemişti. İlbas ve istihlâfa mezun olmayan bu işi yapamazdı. Kimin eliyle giydiyse yine onun giydirmesi icap ederdi yahut Halvetî şeyhlerinden kıdemli bir başka efendinin giden şeyhi çeyizlemesi lâzımdı. Bir derviş, bir muhip teslik ve terbiyesi altında bulunduğu kendi şeyhini nasıl çeyizleyebilir? Bu hâl yalnız tarikat mantığı noktasından değil, makulât bakımından da uygun görülemezdi. O gün orada diğer tarikat şeyhlerinden kıdemli bir zatın bulunmadığı kabul edilse bile o vakit bu işi ancak meydan, erkân görmüş, hilâfet gününde mezata çıkmış, tâcına fatiha edilmiş, yine hepsinden kıdemli bir başka halife yapabilirdi, bunların da içinde en yaşlısı tercih edilirdi. Meselâ bu da bulunmadığı takdirde tekkede ve zikir meydanında pişmiş en eski dedelerden birisi ihvanın müşterek muvafakatleriyle bu işi üzerine alırdı, zira bir dervişin en yüksek mertebesi zikirde pişmesi, meydan hizmetinde olgunlaşmasıydı. Zikre girmeyen, zikretmesini bilmeyen, zikre vücudu

yatmayan bir kimse tekkeye de girse dervişten sayılmazdı. Şeyhzade de olsa zikretmesini, evrad okumasını bilecekti, post üstünde oturmasını öğrenecekti.

Gidiş Çeyizinin Bir Başka Şekli: "Gidiş çeyizi" tabir edilen bu merasimin ufak tefek değişmelerle yapılan diğer şekli de şöyleydi:

Tabutun baş ucunda uyandırılmış çerağlar (mumlar) sabaha kadar yanardı. Etrafındaki zikir halkasına dışarıdan isteyenler de katılabilirdi. Bir ağızdan ağır ağır çekilen istiğfardan, salât u selâmdan sonra tevhîd-i şerîf başlardı, sabah namazı vakti girinceye kadar devam ederdi.

Sabah namazının edasından sonra teçhiz, tekfin hazırlıkları yapılırdı. Cenazeyi gasledecek, teçhiz ve tekfinini yapacak zatın meşayihten olması usuldendi yahut bu vazife kıdemli hulefâdan birisine verilirdi. O da yoksa bu işleri yapabilen yine tarikat mensubu diğer bir zata havale edilirdi, o da tarikat usullerine göre cenazeyi gaslederdi. Gaslin devamı müddetince yanında yardımcısından başka kimse bulunmazdı, bunun da tarikat ehlinden olması şarttı. Bu zatın şeyhin yakınları içinde sevdiklerinden bulunması onun namına tercih edilirdi, çünkü insan ruhu sevdiğinden hoşlanır, onu yanında görmek ister, tavsiye-i nebeviyye de böyledir, "Sekerât esnasında yakın dostlarından gönlünün hoşlandığı ve en çok sevdiği kim ise yanında onu bulundurunuz, telkini ona yaptırınız" buyurulmuştur. İnsan ruhundaki tabiî temayülleri karşılayan psikolojik icaplar da zaten bunu gösteriyor ve uygun buluyor.

Tarikat telakkisinde şeyhin vücudu zahir sınıfına mahremdir, tarikattan olmayana gösterilemez. Gaslin ve teçhizin kapalı yerde yapılması bunun için şart koşulmuştu. Gaslin devamı sırasında tarikattan olmayan birisi tesadüfen orada bulunsa teneşirden yükselen bir duman ve köpük orayı kaplar, cesedi sırlar (örter) ve şeyh efendi sanki bunun altında kaybolur, kendisini göstermez. Bu da şeyhin kemalidir. Eyüp Nişancası'nda Şeyh Murad Dergâh-ı şerîfi postnişini arif ve âlim Seyyid Abdülkadir Belhî hazretlerinin gaslinde aynı hâl vaki olmuştu.

Gasilde Okunan İlâhiler: Gaslin devamı sırasında şeyhin mensup bulunduğu tarikin evrâd-ı şerîfesi okunurdu. Fakat bu mutat olduğu şekilde yüksek sesle değil de pest perdeden devam ederdi. Evrâd-ı şerîfe bu suretle okunup bittikten sonra ihvan aynı kıdemli şeyhin idaresinde tevhîd-i şerîfe girerdi; zakirler de ilâhîye başlardı yahut hazin, hafif bir eda ile taksim edilirdi. İlâhîlerin çoğu mevtin esrarından, hikmet ve felsefesinden bahseden talimî mahiyetteki sözlerden terekküp eylerdi. Ekseriyetle şu eserler okunurdu:

"Neyleyim dünyâyı bana Allahım gerek - Gerekmez mâsivâyı bana Allahım gerek." Düyek usulündedir, uşşaktan, acemaşirandan iki bestesi vardır. Uşşak bestesini Eyyûbî Zekâî Dede'nin cenazesinde okumuşlardı.

"Aşkınla çâk olsa bu ten - Ben yine illallah derim - Yansa kül olsa bu beden - Ben yine illallah derim." Düyek usulünde uşşak ilâhîdir. Okunurken üçüncü mısraın sonuna terennüm olarak "Aman Allah" ilâve edilir.

"Taştı rahmet deryâsı - Gark olsun cümle âsî - Dört kitâbın manâsı - Lâ ilâhe illallah." Acem, müstear makamlarında bestelenmiştir, düyek usulünde okunur.

"Bir tahta yaratmışsın - Hâlim anda yazmışsın - Mevlâm ne yazdın anda - Kullar anı ne bilsin - Mevlâ'nın kudretinden - Aman Allah, Kerim Allah - Rahîm Allah, aman Allah - Diyelim yâ hû" Saba ve beyatî makamlarında, düyek usulündedir.

"Allah adı dillerde - Sevgisi gönüllerde - Şu korkulu yerlerde - Aman Allah, Kerîm Allah - Rahîm Allah, aman Allah - Diyelim yâ hû" Uşşak, mahur ve acemaşirandan üç beste yapılmıştır. Acemaşiran bestesi Eyyûbî Zekâî Dede'nindir, kendi cenazesinde okunmuştu.

"Aşkın ile âşıklar - Yansın yâ Resûlallâh - İçip aşkın şarâbın - Kansın yâ Resûllallâh" Bestesi ısfahandır. Cihangir usulü tevhîd-i şerîf ekseriya bununla açılırdı.

"Tarik-i Hak'ta burhânım - Rifâ'î Seyyid Ahmed'dir - Gönül beytin mihmânım - Rifâ'î Seyyid Ahmed'dir..." Düyek usulündedir, evç bestedir. Tabut kabre götürülürken yolda da okunurdu. Vefat eden zat, Rifâ'î ieyhi ise en önce bu ilâhîden başlanırdı.

Vefat eden şeyh efendi Halvetiyye meşahiyinden (Halvetî - devranî tarikatlardan birinin) şeyhi ise) tevhîd-i şerîften sonra devran edilirdi. Şayet gaslin icra edildiği yer devran açmaya müsait değilse o zaman yerinde sayar gibi bir sağa bir sola hafifçe gidip gelen ahenkli, ölçülü sallantılarla ism-i hûya ayakta devam edilirdi. Devran yürürken okunan ilâhîler burada da sırasıyla tekrar edilirdi.

Cenazenin Tabuta Yerleştirilmesi: Gaslin sonunda bir gülbank çekilir ve cenaze tabuta yerleştirilirdi. Vefat edenin kendi şeyhi orada bulunuyorsa onun eliyle, değilse kıdemli bir şeyh efendi, merhumun icazetnamesini niyaz ederek (hürmetle öperek) ve "Şeyhûnâ destûr!" diyerek sağ eline verir ve kefeni sıkı sıkıya sarardı. Tabut kapağının örtülmesiyle ism-i celâle başlanılırdı. Ağır ağır okunan beş, yedi, on iki veya on dokuz ism-i celâlden sonra on iki ism-i hû çekilir, sonunda zikri açan şeyh efendi tarafından fatiha edilir, salavatlanır ve her zaman olduğu gibi fatihalar içten okunurdu. Bu sırada şeyh efendinin bohça içinde emanetleri getirilirdi. Tâc-ı şerîfi fatiha ile bohçadan çıkarılır, tekbir ile tabutun başlığı üzerine konulurdu. Üstü aynı bohça ile yahut "puşide" tabir olunan üzeri yazılı beyaz veya yeşil tülbent, ince bir örtü yahut bir havlu ile örtülürdü. "Rida" isimli boyun atkısı da tabutun ensesine (önden arkasına) çaprazlama dolanır, uçları aşağıya sarkıtılırdı. Müstesna günlerde giydiği feracesi (binişi) de tabutun üstüne atılırdı ve cemaatin gelmesi beklenirdi.

Cemaat gelince tezkiyesi yapılırdı. Bunu da yine kıdemli bir şeyh efendi yapardı. Kendi tarikinden olursa daha iyiydi. Fakat ne kendi tarikinden ne de başka tarikatlardan bir halife, bir şeyhi tezkiye edemezdi, hele kendisinden müstahlef bulunan (hilâfet veya icazet almış olan) bu işe katiyen karıştırılmazdı. Şeyhin yakınları arasında bu işi görebilecek kifayette birisi varsa, onun da tam bir vukuf ve iktifaya sahip bulunduğu biliniyorsa tezkiye vazifesi ona verilebilirdi. Fakat bu zatın da mutlaka bir tarikat mensubu bulunması şarttı. Orada bulunan kıdemli şeyhlerden birinin bu vazifeyi ona ayrıca tevcih etmesi lâzım gelirdi. Kendi kendine kimse müdahale edemezdi.

Tezkiye ve dua sonunda fatiha edilmesi yine kıdemli şeyh efendiye aitti. Fatihayı alır yahut bir başka kıdemli şeyhe tevdi ederdi, isterse tezkiye eden zata da bırakabilirdi. Kıdemli şeyhin "Efendi, fatihaya buyurun!" demesi üzerine tezkiyeci fatihayı basar, hep birlikte salavatlanır, tabut kemâl-i ihtirâmla kaldırılır ve fakat elde götürülürdü. Dergâhın kapısından dışarı çıkıncaya kadar omuza alınmazdı. En azı yedi adım gidilir, tekkenin hududu geçilir, ondan sonra tabut omuza alınırdı. Dışarıya çıkarken kapı önünde birazcık durulur, kıdemli şeyh efendilerden biri fatiha eder, salavatlanıp fatiha okunduktan sonra tam ve toplu olarak hareket edilirdi. Yine kıdemli meşayihten birisi, tercihen en kıdemlisi tabutun önüne geçer, herkesin duyabileceği yüksek bir sesle "Yâ

Allah Hû!" der, ism-i hûya başlanırdı. Cemaatin hepsi ism-i hûnun söyleniş tarzına, temposuna ve ahengine göre ayak uydurarak yürürlerdi.

Cenazeye gelenlerin çokluğuna göre cemaat üç kademeye (bölüme) ayrılırdı. En önde meşayih (şeyh efendiler), arkasında zâkirân (zakirler), daha arkada dedegân ve dervişân (dedeler ve dervişler) yer alırlardı. Tabut bunlardan sonra gelirdi, önünde buhurdan yanardı.

Buhurdanın dumanlı olması, uzaktan görünür şekilde buram buram tütmesi şarttır, zira tütsü ve duman, hürmet ve davetin remzidir (sembolüdür). Asitane şeyhleri misafir geldikleri dergâhta buhurdanla karşılanır ve ayrılırken de avlu kapısına kadar yine buhurdanla uğurlanırdı.

Göçen şeyh efendi kadem-i pîre sırlanıyorsa (pîrinin ayak ucuna veya şeyhinin yattığı türbeye, hazireye gömülüyorsa) tabut o tarafa getirilirken tâcın üstündeki örtü açılmazdı, kezâ taylesan denilen renkli destarın ucu yandan bırakılmazdı, alttan içeri sokulurdu.

Bir şeyh efendi, tekke ve zaviyede postnişin de olsa kendi şeyhinin yanında tâcı ile oturamazdı. Vefatında bu usule aynen riayet edilirdi, tarikat terbiyesi, usul ve adabı bunu icap ettirmekteydi. Bunun için tabut pîrin medfun bulunduğu türbe önünden geçirildikten ve dergâhın kapısından dışarıya çıkarıldıktan sonra taylesan bırakılmasına izin verilebilirdi ve tâcın sol tarafından inen destarın ucu tabutun yan tahtası kenarına kadar sarkıtılırdı, fakat alt kenarını aşmazdı, o da bir dergâhın meşihatinde (postnişin olarak) bulundu ise.

Halifenin vefatında onun tâcı da tabutun başlığına konulurdu. Lâkin postnişin olarak bir dergâhta irşat vazifesi görmemiş ise tâcındaki destarın ucu kulak memesine kadar inerdi, hayatındayken de böyleydi. Omuzdan aşağıya taylesan bırakmak, destar salıvermek postnişin efendilere mahsustu.

Halifenin cenazesi de dergâhtan çıkarken elde giderdi, katiyen yukarıya kaldırılmazdı. Şeyh olsun, derviş olsun tabutu yükseğe kaldırmak, dergâhın türbesinde yatan tarikat büyüklerinin tepesine çıkmak gibi uygunsuz bir hareket sayılırdı, aslâ böyle bir şey yapılamazdı.

Ne yazıktır, ne tuhaftır ki Nureddin şeyhinin cenazesi tezkiye için pîrinin müvacehe penceresi önüne getirilirken daha köşeyi dönmeden yere indirilip ele alınması icap ederken tabutu tepeden aşağıya indirdiler, merhumun ayaklarını sanki pîrinin ağzına sokar gibi garip bir hâl almasına sebebiyet verdiler. Hep bilmemekten, öğrenmemekten ve öğretmesi lâzım gelenlerin de işi ciddiyetle benimsememesinden ileri geliyordu.

Bugünkü Tezkiyeler: Bir kapıya hizmet edenin bu kadar bir şey bilmesi lâzım gelir. Hatta tarikata girmeye, derviş olmaya da lüzum yoktur, bunun canlı bir misalini görmek ve öğrenmek için Eyüpsultan'da Hazret-i Hâlid Câmi'-i kebirinde bir cenaze namazında bulunmak kâfidir. Bugün hâlâ burada bu usul ve adaba riayet edilir. Mihrap önündeki musallâda cenaze namazı kılındıktan sonra tezkiye edilmek üzere tabut musallâ kapısından Hazret-i Hâlid Türbesi'nin hacet penceresi önüne daima elde getirilir, omuza kaldırılmaz; avlu kapısından çıkarılırken de böyledir. Fakat buna karşılık diğer evliyaullah makamı olan meselâ Koca Mustafa Paşa Hankahı'nda Sünbül Efendi'de, kezâ Merkez Efendi'de bu usule pek riayet edilmez, çünkü buralarda bu gibi şeyleri öğretecek, bunun yolunu gösterecek bir kimse yoktur. Ortada görünenler dervişliğin derecelerinden geçerek bu işe gelmiş, seyr ü sülûka girmiş, hizmette pişmiş ve yetişmiş kimseler değillerdir; şahsiyet ve meclûbiyetleri sadece bir cesaretten ibaret kalmıştır. Bundan dolayıdır ki yıllarını İstanbul tekkelerinde geçirmiş ve bu münasebetle

tarikat terbiyesi görerek olgunluğa doğru yol alması icap eden bazı kimselerin Cenâb-ı Pîr'in ziyaret penceresi önünde ve onun huzûr-ı kudisiyyetinde mahalle çocuklarının kendi aralarında evcilik oynaması gibi duadan sonra birbirlerine fatiha taksimi yaptıklarını bazen hayretler içinde görmekteyiz. Hâlbuki işin esasına bakılırsa böyle bir pîr-i kebîrin huzûr-ı ma'neviyyesinde değil bir halife, kendi şeyhinin yanında fatiha edemez, onun karşısında cenah postuna, yani mihrabın iki yanında misafir şeyhlere mahsus yerlere geçip oturamaz. Bu halife zakirlik veya kıyam reisliği edecek bile olsa şeyhinin bulunduğu yerde yine ondan destur almayınca zikir açamaz, ilâhî atamaz.

Salâ Verilmesi: Şeyhin cenazesi yıkanırken ayrı ayrı tazelenen üç gasil (üç su) tamamlandıktan sonra salâ verilirdi. Salâ vermek usulü her şeyh efendiye yapılmazdı. Kendisinin mutlaka kudemâ-yı meşâyihten (zamanındaki şeyhlerin en yaşlısı, en kıdemlisi olarak bilinmesi) şarttı.

İlkin malûm ve mutat usulü ile yıkanıp temizlenip abdesti verildikten sonra kendi tarikinin evrâd-ı şerîfesine başlanırdı. İkinci gasilde tevhîd-i şerîf, üçüncü gasilde ism-i celâl okunurdu. Bu da tamam olunca zakirlerden biri veya güzel sesli bir başkası usulü idare eden şeyh efendiden destur alarak teneşirin ayak ucuna gelir, kıble tarafına döner ve ayakları mühürlü olarak salâ verirdi. Salâ, cuma salâsı gibidir, yalnız daha hazin, daha kalbi okunurdu.

Salânın sonunda idareyi üzerine almış bulunan şeyh efendi fâtiha ederdi. Gasil vazifesini yapmakta olan zat da cenazeyi bir yandan kurular, örter, kefene koyar ve silecek havlusunu altından çekerdi.

Cenaze kefene girerken yine en kıdemli şeyh efendilerden bir "Yâ Allah hû!" der, Halvetî tarzında ism-i hûya girilirdi. Onunla beraber hemen Hazret-i Pîr'in nutuklarından birisi okunurdu. Bu bilinmiyorsa onun yerine veya ondan sonra ekseriyetle Yunus'un ilâhîlerine geçilirdi. Şeyh efendi bu esnada fatiha eder, bu sefer cenazenin sağı solu bağlanırdı. Bağlanması dervişliğindeki şed vurma - şed kuşanma şekline benzerdi (Bele sarılan renkli yün kuşağın uçları önden düğümlenir ve aşağıya sarkıtılırdı.)

Cenazenin Götürülmesi: Asitane denilen pîr evinde postnişin olanlarla zamanında kudemâ-yı meşâyihten sayılan yaşlı, kıdemli ve itibarlı şeyh efendilerin cenazelerinde tabut giderken önde vazife alan zakirlerin, tehlil, tevhîd okuyan dedegânın safları kalabalık cemaatte olduğu gibi üç kademeye ayrılırdı ve en önde ağır ağır adımlarla ism-i hûya devam edilirdi, onun arkasında tevhîd-i şerîf, daha arkada salât u selâm okunurdu. Bunlar kendi tavrında ağlar gibi hazin hazin okunurken güzel sesli bir zakir veya peyrevlerden birisi en öne geçer yahut safların arasına girer, münacaat, na't-ı şerîf, kaside okurdu.

Tarikat ehlinin hiçbir şeyini hoş görmeyen zahir ulemasının fıkıh kitaplarında ve meselâ bunların bâbü'l-cenâizinde (cenazeler faslında) bu usuller hiçbir surette caiz görülmemişti. Bununla beraber tarikat mensupları bütün bunları daima büyük bir haşmet ve itina ile icra eylemişlerdi.

Cenazenin bu şekilde götürülmesi hakikaten pek azametli olurdu, gören herkesi hayran ederdi. En cazip tarafı, en güzel tesiri ölümün sevimsizliğini, soğukluğunu ortadan kaldırıp üzgün gönüllere şifa ve tesliyet vermesi ve dolayısıyla manevî tedaviler yaparak huzura kavuşturmuş olmasıydı.

Cenazenin böylece semavî, ruhanî bir debdebe ve gayetle mehabetli olan ilâhî bir koro ile ebediyete uğurlanması gerçekten pek manalı,

ifadeli bir hâl alır, her yönden, her bakımdan göz alıcı ve sürükleyici bir mahiyet taşırdı.

Ehl-i Tarîkin Namazını Ehl-i Tarîk Kıldırır: Tarikat mensuplarınca ücretli, maaşlı imamlar pek makbul ve muteber sayılmadığı için cenaze namazını kıldıracak zatın ihvan arasından seçilmesi daima tercih edilirdi. "Ehl-i tarîkin namazını ehl-i tarîk kıldırır" sözü ve kaidesi değişmez bir düstur mahiyetinde telakki edilmişti. Namazı kıldıracak şeyh efendi bulunmazsa yine tarikat müntesiplerinden hâl ehli, müttaki bir zatın kıldırması uygun görülürdü.

Biliyoruz ki Fatih'in namazını Şeyh Ebü'l-Vefa hazretleri kıldırmıştı. Zeyniyye tarikatını İstanbul'a ilk defa getiren Şeyh Ebü'l-Vefa'nın Fatih'in tabutunun önünden geçip bu vazifeyi bizzat ifa eylemesi, musallâda yatan zatın yalnız bir hakan-ı zî-şân olmasından ileri gelmiyordu. Devrinde kendisinin büyük bir ilim adamı ve tasavvuf adamı bulunması da bu işte amil olmuştu. Fatih, Hacı Bayram Veli'nin başhalifesi Akşemseddin hazretlerine bağlıydı, bu itibarla Bayramiyye tarikatının büyüklerine maddî - manevî intisabı vardı. Şeyh Vefa her şeyden önce bu sebeple kendisini bu işte vazifeli bilmişti, yoksa hayatta birbirlerini görüp konuşmamışlardı bile.

Derviş Kadın Olursa: Erkek olsun, kadın olsun tarikata girmiş bir dervişin vefatında gasledilmesi pek küçük farklarla hemen hemen aynı şekildeydi; şeyh ailesinden olanlara da aynı usul tatbik edilirdi.

Vefat eden dervişin başına tekbirli arakiyesi giydirilir, üstüne şemlesi (tarikatının rengindeki ince sarığı) kat kat dolanır ve ucu çıkarılmazdı. Tabutun kapağı üzerine ve daha ziyade boyun tarafına da şeddi atılır, uçları tabut kapağının iki yanından sarkıtılırdı. Şed atılırken tabut kapağının ortadan yukarısına, yani baş ucunun en yakın tarafına gelmesine çok dikkat edilirdi, zira tabutun o kısmı içinde yatan dervişin boynuna rastlayan taraftır, yoluna boynunu koyduğu yerdir. Hayatında olduğu gibi şeddin boynuna vurulması yani buraya sarılması gerekir. Evvelce kadın sultanların türbelerinde sandukaları üzerine konulan ziynetli kemerler de aynı şekildeydi, sandukanın baş tarafına en yakın yerde bulunurdu.

Şed vurma işini şeyhin tensibi ile kendi tarikat kardeşlerinden pîrdaş denilen birisi yapardı. Merhumun ailesi yakınlarından biri de isterse ve yapmasını biliyorsa şeyh efendiden izin almak şartıyla bu vazifeyi görebilirdi.

Erkek veya kadın dervişin vefatında evinden itibaren gömüleceği yere kadar şeyh efendilerde olduğu gibi tabutun önünde buhurdan taşınırdı. Ara sıra buhurları tazelenirdi, fakat buhurdanı elinde tutan zatın mutlaka sâhib-i emânet bir nakip yani dergâh hizmetinde derece almış, oldukça eski ve kıdemli bir derviş olması şarttı.

Şeyh efendilerin tabutu giderken önde ism-i hû okunurdu, geri saflarda ise tevhîd-i şerîf veya ism-i celâl çekilirdi. Müntesip, müntesibe denilen erkek veya kadın dervişlerin cenazelerinde ise yalnız kelime-i tevhîd okunurdu. Buna da başlamak ve idare etmek her zaman olduğu gibi kıdemli şeyh efendiye aitti. Şeyh efendi lüzum görürse tevhîd-i şerîfi bir münasip yerde keser, bir başka kıdemli şeyhe devredebilirdi.

Dervişin cenazesinde okunan tevhîd-i şerîf, şeyhin tabutu önünde okunandan tavır itibarıyla değişik olmamakla beraber, makamı hüseynî çeşnisi veren bir tarzdaydı, ağır ve dalgalı bir tempoda devam ederdi.

Derviş zikir esnasında göçerse şeyh efendilerin intikallerinde olduğu gibi tevhîdhanede devam

etmekte olan esmâ-i şerîfe hemen durdurulup ism-i Hayy'a çevrilirdi ve perdesi düşürülürdü. Bu defa daha ağır ve hazin olarak devam ederdi.

Naaşın Kabre İndirilmesi: Şeyhin cesedi halvetgâhına - sır evine (kabr-i mahsûsuna) indirilmek üzereyken tabutun başlığından tâc-ı şerîfi alınıp merhumun şeyhzadesinin başına oradayken geçirmek ve eli şeyhzadenin başı üzerindeyken usulü ile tekbirleyip (fatiha etmek) ve bundan sonra şeyhin cesedini tabuttan kucaklayıp kabre indirmek, şeyh-i gâsile (onu teneşirde yıkayan ve çeyizleyen şeyh efendiye) ait hususî vazifeler arasındaydı.

Bir şeyhi şeyhten başkası kabre indiremezdi. Şeyhin bulunmadığı yerde bu işi ancak kıdemli bir halife ve tercihen "halîfe-i ekber" denilen bir başhalife yapabilirdi, onun da kendi tarikatından olması behemehâl şarttı. Bu işlerde pişmiş, kemale gelmiş halifeyi mevcudun içinde tercih ederlerdi. Fakat ne suretle olursa olsun şeyhin kendi halifesi onu kabre indiremezdi, şeyhin tabutu önünde ona ait yapılan usul ve erkânın başına geçip aslâ fatiha edemezdi, çünkü fatihayı ondan almıştır, ondan nasiplenmiştir. Tesadüfen orada asitane şeyhi (pir evi postnişini) bulunursa, tevhîdhanede, zikir meydanında olduğu gibi her şey ona bırakılırdı, nitekim şeyhin hayatında halifesi onun yanında fatiha edemediği, edemeyeceği gibi.

Yatırıldıktan Sonra: Şeyh-i gâsil, merhum şeyh efendiyi kabrin içine yatırır yatırmaz hemen kabrin üstü bir örtü ile örtülürdü. Bu usul daha ziyade "aktâb-ı erbaa" veya "aktâb-ı hamse"den gelen kıyamî tarikatlara mahsustu; Halvetilerde, Nakşibendîlerde, Bektaşîlerde böyle bir usul yoktur.

Bu örtü dervişin biat ve inabetinde (tarikata girdiği ilk gündeki mübayaa denilen ahd ü peymânında, yemin töreninde veyahut istihlâf edildiği hilâfet gününde altına girip ikrar verdiği yeşil, kırmızı veya siyah renkte, üstü mübayaa ayetleri yazılı, dört köşeli geniş bir kumaştır), buna "sitare" ismi verilirdi, "mahfil" de denilirdi.

Şeyhin teneşirde çeyizlenmesi ve kabre indirilmesi gibi kabrin üzerine mahfil kurmak da yine o tarikattan kıdemli bir şeyh efendiye mahsustu. Hangi tarikattan olursa olsun bir halife aslâ mahfil kuramazdı.

Mahfil altında ve kabrin içinde olup bitenler gayetle mahremdir, hiçkimseye gösterilmez ve sezdirilmezdi. Bunun için kabrin üstüne gerilen sitareyi dervişler dört bir ucundan ve kenarlarından sımsıkı tutarlardı. Kabrin içinde yapılan telkinin dışarıdan duyulmaması için de yüksek sesle yine orada kelime-i tevhîd olurlardı.

Kabrin üstüne mahfil kurduran ve merhum şeyh efendiyi kabre indiren şeyh-i gâsil, bir müddet dışarıya çıkmaz, kendisi de onunla beraber içeride kalırdı. Örtünün altından yukarıdakilere duyuracak şekilde fatiha eder ve sonra yüksek sesle "Fa'lem ennehu lâ ilâhe illallah" diye tevhîd-i şerîfe bed' eder (başlardı.) Kabrin başındakiler ve etrafında bulunanlar tevhîdi usule uygun şekilde alıp tatlı bir gulgule hâlinde yürütürlerdi. Kendisi bu esnada içeride şeyhi çeyizlemekle meşgul olurdu.

Merhum şeyh efendi gasilden sonra kefenlenirken emanetleri verilmemiş ise bunları içeride gizli olarak tamamlardı. Evvelâ tâc-ı şerîfini, sonra hırkasını kefenin üzerine giydirir, beline kemerini vurur, postunu da altına sererdi; icazetnamesini üst ucundan ve ortasından niyaz ederek (öperek) "Efendi, destur!" deyip sağ eline verirdi. Bu emanetlerin gasilden sonra teslim edilmesi de olabilirdi,

fakat mahremiyeti dolayısıyla kabrin içinde ve örtü altında yapılması öteden beri tercih edilmişti, erkânın esası böyleydi, dergâhların sırlandığı tarihe kadar bu şekilde devam etmişti. Kabrin içinde yapılanlar, kabrin üstündekilere ve hiçkimseye gösterilmemiştir.

Çeyizlenme işi bu şekilde tamamlandıktan sonra efendi içeriden fatiha ederdi. Yukarıdakiler salavatlar, fatihalar da okunup bitince şeyh-i gâsil yine içeride ism-i celâle başlar, yukarıdakilerin toplu bir hâlde iştiraki ile bu da bir müddet devam eder, sonra ism-i hû çekilirdi. İsm-i hû kendi ahenginde devam ederken kabrin içindeki şeyh efendi, merhum şeyh efendiye hayatında ve biatinde olduğu gibi usul usul telkin yapardı (tarikat noktasından icap edenleri sağ kulağına söylerdi.)

Mezarda Gizli Telkin: Bu telkin, bildiğimiz telkinin aynıdır, fakat içine tarikat dersleri katılmıştır, tarikattan olmayana söylenilmez, bildirilmez, bu itibarla da gayet gizli tutulurdu, ele geçecek bir kitapta yazılmamıştır. Tarikat erkânnamesi olan fütüvvetnamelerde bile tamamıyla açıklanmamıştır. Fahr-i kâinât'ın bizzat kendisinden İmam Ali'ye gelen ve ondan yine şifahî şekilde tarikatlara giren, yerleşen telkinin bu kısmı ancak nisbet ve hizmet ile öğrenilirdi. Dervişlik görmeden ortaya çıkanlar evrâd-ı şerîfeyi de doğru dürüst okuyamazlar, hatta usulü ile zikretmesini beceremezler, çünkü bunlar yalnız ve yalnız hizmet ile elde edilebiliyordu.

Telkin yapan şeyh efendinin telkin yaptığı şeyh efendiden mutlaka kıdemli olması başta gelen şartlardandı, zira kıdemli olmak demek telkin ve tesliki ondan önce görmüş, ondan önce hilâfet, icazet almış, ondan önce irşat postuna oturup meydan almış demektir. Telkin ve teslike hakkı ile salâhiyet sahibi olmak için bu şekilde kıdem ve tefevvüke lüzum vardı.

Telkin tamam olunca şeyh efendi kabrin içinden daha yüksek ve hakim bir sesle "illallah" diye yukarıya haykırır. Kabrin başında bir müddettir devam eden tevhîd-i şerîf gulgulesi hemen durur, şeyh efendi fatiha eder, herkes yine yüksek sesle salavat getirir. Fatihalar içten okunmaktayken şeyh efendi kabirde niyaz hâline geçerek merhum şeyhin yüzünü açar, ayaklarını çözer, bir fatiha daha eder. Artık işi bitmiştir. Bu fatiha ile beraber yukarıdan hemen örtüyü kaldırırlardı. Şeyh efendi destur deyip kabirden dışarıya çıkardı. Bu çıkış ve ayrılış kemâl-i edeble olurdu, sağlığında iken huzurundan geri geri çıkmaya benzerdi. Çıkarken de cesedin üzerine toprak düşürmemeye dikkat ederdi. Artık tarikat usulüne göre yapılması gereken her şey bitmiş ve tamamlanmış olduğundan kabri mezarcıya teslim eylerdi. Mezarcı bilinen şekilde kabri kapamaya başlardı.

Kabri Başında Zikir Halkası: Şeyh olsun, derviş olsun definden sonra kabrin üstünde ayrıca telkin verilmemesi bundan dolayıdır. Hakikati bilmeyenler bunu şeriat hükümlerine aykırı sanırlar, hâlbuki o, telkinini içeride almıştır. Zaten daha önce tarikata girdiği zamanlarda şeyhi tarafından yine böyle örtü altında ilk telkini verilmişti. Hele vefat eden zat, şeyh, halife veya baba ise aslâ telkin yapılmazdı, zira şeyhin hayât-ı meşîhati kendi terbiyesi altına girenleri daima telkin ve teslik ile geçmiştir. Telkin edene telkin edilmez. Sonra telkinin hususiyet ve mahremiyeti vardır, herkesin içinde yapılmazdı. İlk günde, ilk biatta olduğu gibi sonradan kabrin içinde yapılan en son telkinin de örtü altında olması bundandı. Hâlidîlerden başka bütün tarikat mensuplarının kabul ve tasdik ettiği usul buydu ve böyle yapılmaktaydı.

Kabrin örtülüp kapanması tamamıyla bittikten sonra etrafında oturulup Kur'ân-ı kerîm okunur,

malûm ve mutat şekilde dua edilirdi. Duayı şeyh efendiden başkası yapıyorsa duanın sonunda fatiha etmez, fatihayı hürmeten şeyh efendiye bırakırdı. Şeyh efendi fatiha eder yahut duacı efendinin fatiha etmesine müsaade ederdi

Fatiha edildikten sonra cemaat bir ağızdan gür bir sesle salavat getirirken ayağa kalkılır, kabrin başında bir halka çevrilirdi. Şeyh efendinin başlaması ile "kabir tevhîdi" denilen kısa bir usul yapılırdı. Evvelâ tevhîd-i şerîf, arkasından ism-i celâl, ism-i hû okunur, en sonunda gülbank çekilirdi. Şeyh efendi isterse gülbangın çekilmesini orada bulunan şeyh efendilerden birisine bırakabilirdi. Gülbank çekilirken eller çaprazlama omuzda bulunurdu. Etrafındakiler bir ağızdan "Allah, Allah, Allah, Allah" derlerdi.

Defin Gecesinde Yetmiş Bin Telkin: Sırlandığı gece evinde veya dergâh-ı şerîftte (merhum nasıl istediyse) bütün ihvan toplanır, beraberce hatm-i şerîf indirilirdi. Fakat bu hatm-i şerîf zamanımızda âdet olduğu şekilde para ile tutulmuş piyasa hafızları tarafından değil, dergâhın kendi ihvanı, o tarikatın müntesipleri ve merhumun yakınları tarafından teberrüken (hasbî olarak) yapılırdı, çünkü Allah için yapılan ibadetler karşılığında para vermek, para almak tekkelerde âdet olmamıştı. İmamlara maaş bağlanması gibi bazı usta zikircilere ve zakir isimli musikişinaslara para verilmesi ve hatta bunun âdet hükmüne girmesi hep sonradandır. Aşkın ve ihlâsın azalmasından, gayenin değişmesinden dolayı son zamanlarda ortaya çıkarılmıştı. Bununla beraber hiçbir şey beklemeden dergâhlara koşan âşıklar pek çoktu. Tevhîdhane tahtasını terler ile ıslatarak saatlerce zikir ederler, vecd ü heyecan içinde istiğrak hâline gelirler, kendilerinden geçerlerdi.

Vefat eden şeyh veya dervişin kabrine sırlandığı gece tekkede helva pişirilir, ihvana lokma çıkar (yemek verilir), hâli vakti yerindeyse kurban tığlanırdı (kesilirdi.) O geceki bütün masraflar merhumun bıraktığı nezirden (hayattayken bu iş için ayırdığı paradan) verilirdi.

Akşam yemeğinden ve hatm-i şerîf duasından sonra yetmiş bin kelime-i tevhîde oturulurdu. Yetmiş bin kelime-i tevhîdin usul, erkân dahilinde çekilmesi ve kolaylıkla yürütülmesi için zikre oturanların mutlaka tekkenin kendi ihvanından veya diğer tarikat mensuplarından olması icap ederdi. Bununla beraber merhumun yakınlarının ve tarikattan olmayanların da sayı doldurmak için bu zikre girmelerine izin verilebiliyordu.

Zikr-i şerîf şeyh efendinin idaresi altında bu şekilde topluca devam ederken fasıla vermek icap eylediği yerlerde şeyh efendi "illallah" diyerek tevhîd-i şerîfi durdurur, fatiha eder, bir aşr-i şerîf veya bir münacat okunup dinlendikten sonra tekrar tevhîde başlatırdı. Fakat burada çok dikkat edilmesi lâzım gelen gayet ehemmiyetli ince bir nokta vardı: Yetmiş bin tevhîdin çekilmesi sırasında şeyh efendi bir ara yüksek sesle "illallah" deyip zikri durdurduğu vakit her zamanki mutat şekli ile "Muhammedün resûlullah" demeyecekti. Diyecek olursa tevhîdin seyri ile devri bozulmuş sayılırdı, çünkü teselsül kesilmiş (bağları kopmuş) olurdu. Tevhîd-i şerîfin o ana kadar çekilen sayısı sayılmayıp zikrullaha yeniden başlamak lâzım geliyordu.

Şeyh efendi cübbesinin veya feracesinin altında astarı olmayan yan ceplerinde tuttuğu ve içeriden gizlice çektiği tesbih ile (zira eldeki tesbih göz önünde tutulmaz, gözü oyalar) yetmiş bin tevhîdi tamamladıktan sonra yine "illallah" diyerek tevhîdi keser ve fatiha ederdi.

İhvanın Hediyesi: Tevhîd-i şerîfin yetmiş bini bulduğunu bildiren son fatihadan sonra şeyh efendi: "Yâ eyyühe'l-ihvân!" diye orada bulunanlara hitap eder ve şöyle derdi:

"Kusurları ile beraber acz içinde okuduğumuz Kur'ân-ı mübîni, tevhîd-i şerîfi bugün (veya akşam) âlem-i cemâle intikal eden şeyhimiz, azizimiz el-merhûm, el-magfûr, el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr (Duayı eza hâline getirecek derecede uzattıkça bazı duacıların bıktırıcı dualarında, dua manzumelerinde kadın adı geçtiği vakit "el-merhûme, el-magfûre, el-muhtâce..." demeleri icap ederken te'nis edatını "Gafûr" ism-i celîline verip "el-Gafûre" dediklerini hayretle görüyoruz. Bunlardan birkaçı zamanında medrese tahsili yaptıklarını da söylerler. Yahu medrese tahsiline ne hacet! Allah'ın te'nis ve teslisten münezzeh olduğunu hammal müslüman bilir! Sonra Kur'ân-ı kerîm elimizde, esmâ-ı ilâhiyye arasında "el-Gafûre" diye bir şey var mı? Bu ne yüksek cahillik ve gafilliktir ya Rabbi!) "es-seyyid, eş-şeyh fülân efendi hazretlerinin" yahut "İhvanımızdan derviş kardeşimiz fülân zatın rûh-ı pür-fütûhuna ben hediye eyledim, sizler de bana imtisalen hediye eylediniz mi?" diye sorar ve biraz duraklardı. Bütün herkes bir ağızdan: "Hediye ettik!" derlerdi.

Bunun üzerine tevhîd-i şerîfi idare eden şeyh efendi o tarikat pîrinin, makam sahibi merhum şeyh efendinin ve bütün ihvanın geçmişlerinin ervâh-ı şerîfelerine rızâen lillâh ve rızâ-yı Resûlullah fatiha ederdi. Mutat tarzda hep birden salavatlanır, fâtiha-i şerîfeler her zamanki gibi içten okunurdu.

Şeyh efendi oturduğu yerden yeri öperek kalkar, sonra merhumun şeyhzadesi (oğlu) veya halifesi orada iseler onlar da şeyh efendi ile beraber kemâl-i hürmetle yerlerinden kalkarlardı, mihrap içinde veya önündeki makam postuna boyun kesip geri geri çekilerek dışarıya çıkarlardı. Diğer zevat da kıdemleri sırasına göre onları takip ederdi.

Vefat eden zat şeyhin ailesinden veya dergâhın müntesiplerinden biri ise yetmiş bin kelime-i tevhîdin çekilmesi yine aynı tarzda olurdu.

Şeyh efendinin göçüşünden sonra dergâh kıyamî, devranî de olsa en azı kırk gün müddetle katiyen ayağa kalkılmazdı. Gündüz ve gecenin bütün usulleri kuûden (oturulduğu yerde) icra edilirdi. Gönüllerdeki tabiî teessür dolayısıyla zikrin perdesi hafifler, kelime-i tevhîd diğer esmâdan daha çok çekilir ve her ara yerde tekrar edilen fatihalar merhumun rûh-ı azizine ithaf olunurdu (gönderilirdi.)

Kefevî - Kefeli Camii ve Tekkesi

Tekrar Draman Caddesi'ne çıkıyoruz. Tercüman Yunus - Draman Camii'ni geçtikten biraz sonra Kefevî - Kefeli Camii ve Tekkesi önünde duruyoruz.
(Dervişali Mahallesi, 2534 ada, 5 parsel)

Tekkenin tevhîdhanesi, Kefeli Camii'nin içiydi (81:66): Tekkenin eski bir adı da "Keşfî Efendi Dergâhı"dır. Mukabele günü ilk zamanlarda salıydı, Şeyh Vasfi'nin irtihalinden sonra cumaya çevrildi. Salmatomruk taraflarında Draman civarında Kefeli Câmi'-i şerîfi içindedir ki burası aslında Rumların Emanuel Manastırı'dır. Ermeniler bu manastırı sonra mabet olarak kullanmışlar, adını değiştirerek "Surp Nikogos" demişlerdir. 16. asır ibtidasında bu kilise câmi'-i şerîfe tahvil edilerek "Kefeli Mescidi" adını almıştır."

Tekkenin tarihi Revnakoğlu notlarında şöyle yer alır:

Nakşibendiyye-Müceddidiyye şubesinden olan tekkenin ilk şeyhi, Kâğıdî Mehmed Nureddin Efendi'nin halifesi Mustafa Hikmet Efendi'ydi. Kâğıdî Mehmed Nureddin Efendi'nin bir diğer halifesi Şeyh Hacı Ali Efendi de Eyüp'te Oluklubayır Tekkesi'nin ilk şeyhiydi.

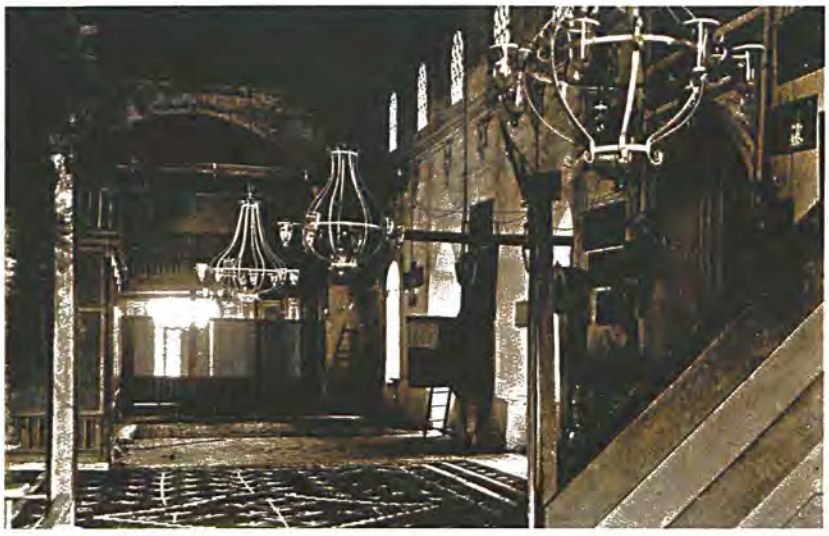
Kefevî - Kefeli Camii, 1940
(Encümen Arşivi)

Kefevî Camii, 1940
(Konyalı Arşivi)

Revnakoğlu, Kâğıdî Mehmed Nureddin Efendi için şu notu düşer (80:87): "Bu Mehmed Nureddin Efendi evvelâ Şeyh Murad Efendi'den badehu Şeyh Niyazî-i Nakşibendiyye'den istihlâf eylemiştir ve Kumkapı semtinde iskân ederken 1188 [1774-75] tarihinde irtihal edip bu tekkeye defnolunmuştur." Kâğıdî Mehmed'in ahşap türbesi, Oluklubayır Tekkesi'ndeydi (80:79):

Kefevî Camii, 1940 (Encümen Arşivi)

> Kerametleriyle meşhur olan bu zatın davet-i şâhâneye icanet edip saraya gitmediği ve tekkeye mütenekkiren gelen padişahın kendisine ismiyle hitap edince, "Dile benden ne dilersen" diyerek ayaklarına varmak isteyen padişaha "Senden dileğim, bir daha buraya gelmemendir!" dediği rivayet olunur.

Revnakoğlu bu tekkenin şeyhlerinden 1804 Ekiminin başında (1219 Recebinde) vefat eden Mustafa Hikmet'in Edirnekapı'daki mezar taşını 1956'da tesbit eder (81:71):

> Edirnekapı, kapıdan çıkınca sağdaki yazlık kahvenin bahçesinin karşısında, baş taraflarda ve ön duvara en yakın yerde, hulefâsından Şeyh Süleyman Keşfî Efendi'nin önünde, sülüs yazılı, mistarlı, beyaz mermer şahide: "Küllü nefsin zâikatü'l-mevt- Merhûm ve magfûrun leh el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr tarîkat-i Nakşibendiyye'den eş-Şeyh es-Seyyid Hafız Mustafa Hikmet Efendi rûhıyıçun el-fâtiha, gurre-i Receb 1219" (Tesbit tarihi 18 Mart 1956)

Mustafa Hikmet'in ardından halifesi İbrahim Talatî Efendi posta geçti. Hakkındaki yegâne bilgi H.1230 (M.1814-15) tarihinde vefat edip Edirnekapı'da medfun olduğudur.

İbrahim Talatî Efendi'den sonra halifesi Süleyman Keşfî Efendi şeyhlik makamına oturdu. 17 Rebiülahir 1266 - 31 Ocak 1850'de vefat edince şeyhi Mustafa Hikmet'in Edirnekapı'daki mezarının yanına defnedildi (81:71):

> Edirnekapı, kapıdan çıkınca sağdaki yazlık kahvenin tam karşısında, baş tarafta yola en yakın yerde. Başlığı kırılmış, talik yazılı, mermer baş şahide: Yâ Hû - Sâdât-ı tarîk-i Nakşibendiyye'den Kefevî - Kefeli Tekkesi'nde seccâde-nişîn-i irşâd iken irtihâl-i dâr-ı bekâ eden ârif billah mürşid-i âgâh eş-Şeyh Süleyman Keşfî Efendi hazretlerinin rûh-ı pür-fütûhlarına rızâen lillâhi el-fâtiha, 17 Rebiülahir 1266" (Tesbit tarihi 18 Mart 1955)

Kefevî Camii ve sıra evler (Belediye Arşivi)

Revnakoğlu, Süleyman Keşfî'den sonra posta Hasan Rü'yetî Efendi'nin oturduğunu ve onun için (81:71): "Nureddin şeyhi Aziz Efendi'nin ne kadar hasta yatacağını ve kaç yıl sonra keşfen öleceğini söyledi" notunu düşer. Listelerde adı geçmeyen bu şeyh hakkında yegâne bilgi Revnakoğlu'nun bu notudur.

Bu sefer tekkeye Kefeli Mektebi hocalarından "Evliya Efendi" de denilen Mehmed Râşid Efendi geldi. 2 Şaban 1283 - 10 Aralık 1866 tarihinde vefat edince Draman Camii haziresine defnedilen Mehmed Râşid'in kitabesi şöyledir (81:70):

> Draman Câmi'-i şerîfi haziresi, ortalarda, mermer kaide üzerinde, başlıksız yuvarlak baş şahidede güçlükle okunulan girift istifli sülüs celîsi ile (ayak taşı yerde): "Hazret-i hâcegân-ı kerâmet-unvândan Hoca Hüsameddin-i Mesnevîhân kuddise sırruhu'l-mennân hazretlerinin telâmîz-i müstenhicetü't-tarîkasından Kefevî Tekkesi şeyhi ve Draman Câmi'-i şerîfi imamı sâhibü'l-irfân hâfızu'l-kurrâ eş-Şeyh el-Hâc Hoca Mehmed Râşid el-Mevlevî es-Sıdkî en-Nakşibendî rûhuna rızâen lillâhi el-fâtiha, 2 Şaban 1283, ketebehu Emin Sinan"

Revnakoğlu, şeyhin irtihaline Nebil Bey'in söylediği "enfes bir tarih"i dosyalarına alır:

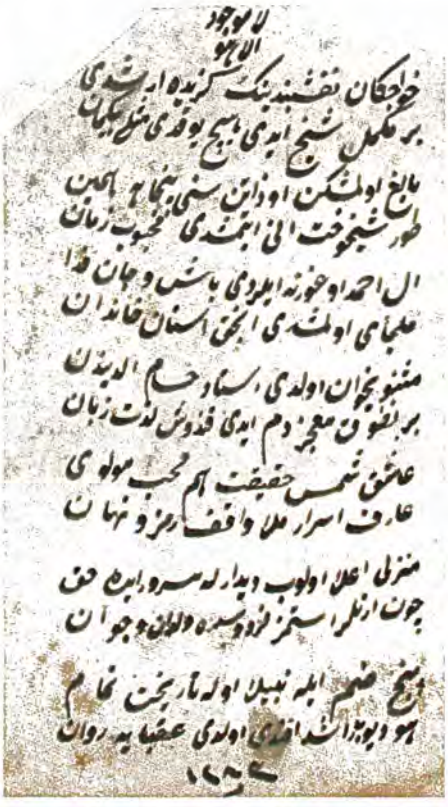
Mehmed Râşid Efendi'nin en ünlü halifesi Şeyh Re'fet Efendi'ydi (81:46):

Kefevî Tekkesi şeyhi ve Kefeli Mektebi hocası Hoca Şeyh Mehmed Râşid Efendi halifelerinden Şeyh Re'fet Efendi (Çolak - Fethiyeli), "Topal Hoca" da derler. Taşlıburun şeyhi Süleyman Sıdkı Efendi'nin üvey çocuğu ve Şeyh Vasfi'nin annesinin kardeşidir. 18 sene Taşlıburun Tekkesi'nde oturmuştu. Şeyhinin hocası bulunan Eyüp Hatuniye şeyhi Hoca Hüsameddin Efendi'den *Mesnevî-i şerîf* okumuş ve ondan icazetname almış bulunan Gelibolulu Mesnevîhân Tâhir Efendi'nin *Mesnevî* derslerine devam etmiş ve ondan mezun olmuştu. Kefevî Tekkesi'nde bir müddet Şeyh Vasfi Efendi'ye, Eyüp Hatuniye şeyhi Agâh Efendi'nin askerliğinde de ona vekâlet etmişti. Hürriyetten biraz sonra Taşlıburun Tekkesi'nde göçtü. Lâgarî Mehmed Efendi'nin yanında sırlıdır. Hiç evlenmemişti. Midhat Beharî Bey'in ağabeyidir. Eyüp Bahariye şeyhi Fahreddin Efendi'ye de intisap etmişti.

Râşid Efendi'den *Mesnevî* dersi alanlardan biri Meddah Aşkî Efendi'ydi (81:46): "1938 Kanun-ı sanisinde vefat ederek Edirnekapı dışına gömülen Şeyhü'l-meddâhîn Aşkî Efendi merhum, Mesnevîhan Şeyh Râşid Efendi'den Arapça, Farsça ve *Mesnevî-i şerîf* okumuştu."

Mehmed Râşid Efendi'nin vefatından sonra yerine oğlu Şeyh Vasfi Efendi geçti...

Kefevî - Kefeli Tekkesi'nin şeyhi ve tekkenin bitişiğindeki Kefeli Mektebi'nin hocası Şeyh Vasfi, Revnakoğlu'nun babası Server'in Fatih Merkez Mülkiye Rüşdiyesi'nde okuduğu sıralarda edebiyat hocasıydı.

Nebîîl'in Mehmed Râşid Efendi'nin vefatı için yazdığı manzume (81:69)

Muhibbân dergisinde neşredilen ve kendisini üçüncü şahıs olarak anlattığı kendi kaleminden biyografisinde Vasfi Efendi şunları yazmıştı (81:155):

> 1267 sene-i Hicriyesinde İstanbul'da tevellüt etmiştir. Pederi 1283 sene-i Hicriyesinde irtihal eden Kefevî Tekkesi şeyhi Hoca Mehmed Râşid Efendi'dir. Mukaddimât-ı ulûmu pederinden telemmüz eylemiştir. Fatih Câmi'-i şerîfinde Ahaveyn Hoca Mustafa Efendi merhumdan *Şerh-i Akâid*'e kadar okumuştur. Mesnevîhân-ı şehîr Gelibolulu Hoca Tâhir Efendi merhumdan *Mesnevî-i şerîf* ile *Dîvân-ı Hâfız* ve *Dîvân-ı Câmî*'yi tederrüs etmiştir. Fatih Mülkiye Rüşdiyesi'nde lisân-ı Osmânî, Mekteb-i Kuzât'ta kitâbet-i resmiyye muallimidir. Meclis-i Meşâyih azasıdır. Muallim Naci merhumla pek çok zamanlar hem-bezm-i ülfet olmuştur. Muallim Naci ile birlikte Tercümân-ı Hakîkat, Saadet, Mürüvvet gazetelerinde bulunmuştur. İstanbul'un her sınıf halkıyla görüşür rintmeşrep bir adamdır. *Cezebât, Şöyle Böyle, Levâmi', Bedâyi', Sevâtı', Metâli', Münşeât-ı Şeyh Vasfi, Muharrerât-ı Şeyh Vasfi, Bâri-*

Kefevî Camii etrafında bir konak, 1940
(Encümen Arşivi)

ka, Feyz-âbâd, Reyâhîn, Hikemiyât-ı İslâmiyye, Muhâdarât, Nahv-i Osmânî unvanlı eserler âsâr-ı matbûasındandır. *Şöyle Böyle*, Muallim Naci merhumla müşterektir.

Şeyh Vasfi, klasik şeyh formatının dışında bir karakterdir. Yukarıda biyografisinde kendisi için söylediği her cümle resmî iken, arasına mizacını açığa vuran "İstanbul'un her sınıf halkıyla görüşür rintmeşrep bir adamdır" ifadesini sıkıştırmıştı. Şeyh Vasfi, İmam Vasfi, Muharrir Vasfi, Şair Vasfi, kahve adamıydı da; Fethiye'de devrin diğer bazı mühim simalarının devam ettiği sıra sıra üç kahvenin müdavimlerindendi. Revnakoğlu, set üstündeki bu kahveye devam edenleri sıralamıştı (252:228): Musa Kâzım Efendi, Muallim Naci, Şeyh Vasfi, Hersekli Arif Hikmet Bey, Hüseyin Cahid, Hüseyin Suad, Neyzen Tevfik, Mersiyehân Nezihî Bey. İkdam muharrirlerinden Galatasaraylı Abdullah Zühdü Bey, İmam Vasfi Efendi ile buluşmak üzere daima Fethiye Kahvesi'ne gelirdi. Hüseyin Suat, Cenap Şahabeddin'e dair kaleme aldığı bir seri yazıda bu kahveden de bahsetmişti:

Tamam elli bir sene evvel Çarşamba'da Fethiye Mahallesi'nde teyzem ve eniştem Hacı Arif Bey'in evinde oturur, oradan tıbbiye mülkiyesine devam ederdim... Her cuma gecesi komşumuzun oğlu, benim yaşımda, Hayri ile Fethiye kahvesine giderdik. Mahallemizde yan yana üç kahvehane vardı. Biri tulumbacı kahvesi, diğeri mahallenin yaşlı başlı bey ve efendiler kahvesi, diğeri de gençler kahvesi.

Bu kahvelerin en eğlencelisi tulumbacı kahvesiydi. Fakat biz buraya gitmeye sıkılırdık, çünkü bir defa içeri girdik mi hepsi birden ayağa kalkar, eğlenceleri durur, resmiyet başlar ve her taraftan kahve, lokum ve şerbet ikramları tevali ederdi. O zamanın tulumbacıları mahallenin gencine yaşlısına karşı işte böyle hareket eden terbiyeli insanlardı. Hatta bizim yaşımızda bulunan gençleri evlerden kahveye, kahveden evlere alıp götüren o babacan tulumbacılardı.

Biz daima gençler kahvesine giderdik, orada domino, tavla, iskambil oynardık.

Gene bir cuma gecesi Hayri ile kahveye çıktık. Biraz sonra biri bizim yaşımızda, diğeri biraz daha küçük iki sevimli çocuk içeri girdi. Doğruca beyaz sarıklı genç bir zatın yanında oturdular, neşeli neşeli konuşmaya başladılar. Hayri'ye sordum:

Şeyh Vasfi (81:243)

- Bunlar kim?

- Bilmiyorum dedi, ben de ilk defa görüyorum.

- Acaba nasıl anlasak?

- Kahveciden sorarız.

Hayri kalktı, kahve ocağına gitti. Biraz sonra yanıma geldi:

- Bunlar dedi, yanımızda Draman Mahallesi'nde otururlarmış, arasıra bu kahveye de gelirlermiş. Büyüğünün adı Cenap, küçüğü Nusret imiş. Plevne'de şehit olan Binbaşı Şahabeddin Bey'in çocuklarıymış.

- Ya öteki sarıklı?

- O Hocazade Mustafa Asım Efendi. İşte şu karşıki evde oturan Nasuhi Efendi'nin büyük oğlu. Hem sana bir müjde daha vereceğim, Cenap da senin gibi hekim olacakmış, askerî tıbbiyesine gidiyormuş, Nusret de topçu mektebine.

İçimde bu iki nur topu şehit yavrusuna karşı bir alev yükseldiğini hissettim. Derhâl Hayri'nin kulağına fısıldadım:

- Acaba nasıl etsek de konuşsak?

- Dur kahveciye söyleyelim.

Hayri gene kahveciye gitti. Biraz sonra kahveci, Mustafa Asım Efendi'ye yavaşça bir şeyler söyledi. Hemen Hocazade yerinden kalktı, bize doğru geldi, ellerimizden tuttu, yanlarına götürdü, bizi birbirimize tanıttı. Biraz mahcup, biraz resmî konuşmaya başladık ve pek çabuk seviştik ve anlaştık.

Hocazade bizden sekiz on yaş büyüktü. Edibane sözleri, talâkati pek güzeldi. Onu hayran hayran dinliyorduk.

Cenap, Hocazade'ye sordu:

- Şu karşıki peykede nargile içen zat kimdir?

- Şair Şeyh Vasfi Efendi cevabını verdi ve seslendi:

- Şeyhim, yanımıza gelmez misin?

Biz biraz sıkılır gibi olduk. Asım Efendi bize dönerek:

- Hiç sıkılmayın, pek basit ve cahil bir adamdır. Nasılsa ismi şair diye çıkmış dedi.

Şeyh Vasfi Efendi elinde nargile, ayağında takunyaları tıkır tıkır yanımıza geldi, oturdu. Selâmlaştık, tanıştık ve şundan bundan konuşmaya başladık.

Hocazade çok dirayetli, malûmatlı ve azizlik etmesini sever bir zattı, bu niyetle olacak ki şeyh efendiye:

- Şeyhim, bu yakınlarda yeni bir eserin var mı dedi.

Şeyh Vasfi kıs kıs gülerek koynundan küçük bir kâğıt çıkardı:

- Şimdi aklıma geldi, bir matla yazdım. Bu gece bu gazelimi tamamlayacağım dedi ve mağrurane okudu: "Mazhar olmuş iltifâtı Hazret-i Peygamber'e - Ol sebebden mün'atıftır çeşm-i ümmet güllere"

- Yaşa şeyhim, bunun içine bülbülleri, sümbülleri de doldurdun mu Muallim Naci'nin ağzının ağzının sularını akıtırsın, belki de büyük bir aferin alırsın. Bize dönerek:

- Şeyh efendi, Muallim Naci'nin çömezlerindendir. Pek sevişirler, hatta içtikleri su bile ayrı gitmez, her akşam beraber içerler dedi.

Hep birden gülüştük. Şeyh efendi biraz kızar gibi oldu, hızlı hızlı birkaç defa nargilesini çekti, üfledi. Biz bir şey söylemiyorduk, yalnız dinliyorduk.

Şeyh efendi, Naci ve edebiyat hakkında bazı şeyler söylemek istedi, fakat Hocazade meydan vermedi.

- Yo şeyhim, pek ileri gitme. Küçük beyler senin bildiklerin gibi değil, şeytan gibi şeyler maşallah! Yaya kalırsın! dedi.

Biz hep birden:

- Estağfurullah efendim dedik ve mahcubane büzüldük.

Hocazade bizim canımızın sıkılır gibi olduğunu hissetti:

- Tamam altı kişiyiz, haydi birer çayına altı kol iskambil oynayalım teklifinde bulundu. Hep birden kabul ettik. Cenap, ben, Hocazade bir tarafta, şeyh, Hayri, Nusret diğer tarafta oynamaya başladık. Ver iskambili, al kolu, gürültü patırtı, bizim taraf partiyi kazandı. Cenap kolunu masaya dayadı:

- İşte dedi, benim bulunduğum taraf hep böyle partiyi kazanır.

Gülüşerek çayları içtik. Artık evlere avdet zamanı gelmişti. Hocazade, kahveciye seslendi:

- Haydi, Beşir'e söyleyin de feneri yaksın, beyleri evlerine bıraksın dedi.

Vedalaştık. Dört çocuk, önde Beşir, yokuş aşağı yürümeye başladık. Cenap bana sordu:

Nerede otururyorsunuz?

- Şurada, Toprak Sokak'ta. Ya siz?

- Biz de Draman Caddesi'nde. Hangi sınıftasınız?

- Teşrih ikinci, ya siz?

- Ben de teşrih birincide. Edebiyatı sever misiniz?

- Pek çok.

- Neler okuyorsunuz?

....

- Niçin sustunuz?

- Haftalık mecmuaları.

- Daha?

- Evde Nevî, Râzî divanları var, onları.

Cenap bir kahkaha koyuverdi.

- Onlar pek basit şeylerdir. Bize kadar zahmet ederseniz ben size küçük bir şiir mecmuası vereyim, onu okuyunuz.

Nusret söze karıştı:

- Hem de ayağınız fakirhanemize alışır.

Küçük Nusret'in ağzından çıkan bu "fakirhane" sözü pek tuhafıma gitti.

- Neden fakirhaneniz olsun dedim.

- Bir tarafa çarpılmış, kafesleri gevşemiş bir eve başka ne denilir?

- Bizimki de öyle.

Cenap gülerek:

- Yaşasın saltanat! dedi.

Tulumbacı Beşir etrafına bakındı ve bize dönerek:

- Beyler ağzınızı biraz sıkı tutun tembihinde bulundu...

Vedalaştık, ayrılırken haftaya erken kahvede buluşmaklığımızı kararlaştırdık...

Yıktırılan tarihî bina : Çarşamba'nın Fethiye semtinde bu lunan tarihî bir ahşap bina yıktırılmaktadır. Bu bina bir zamanlar şehrimizde itfaiye vazifesi gören, devrin sportmen ve hayırsever gençlerinin kurduğu tulumbacılar teşkilâtının merkezi idi. Buraya mensup tulumbacılar yangınlara daima ilk önce yetişmekle nam yapmışlardı. Bunların arasında Muallim Naci, Şeh Vasfi, Cenap Şahabettin, Hüseyin Suat, Hüseyin Sirrî, Neyzen Tevfik, Nezihi ve bestekâr Şevki bey gibi tanınmış kimseler vardı. İşte böyle meşhur kimselerin mekânı ve manevî bir kıymeti olan bu bina şimdi yıktırılmaktadır. (Foto: Yeni Sabah - O.Ö.)

Fethiye Kahvesi (252:66)

Kahve bu hatıralarıyla beraber bir gün yıktırıldı. Bir gazete yıkılmadan son vaziyetini tesbit etmişti:

Şeyh Vasfi Efendi (81:40) mektep dersleri ve matbuattaki neşriyatı dolayısıyla tekkesinde muntazam olarak bulunamaz, çok defa kendisine ekseri zamanlarda Eyüp Taşlıburun Tekkesi'nde yatıp kalkan Mesnevîhân (Çolak, Topal) Re'fet Efendi ve onun vefatından sonra Draman Câmi'- şerîfi müezzini Eskici Cemal Ağa ve bir müddet de Draman şeyhi Şerefüddin Efendi'nin halifesi Kutucu Faik Efendi merhum vekâlet ediyordu. Şeyh Vasfi aynı zamanda (138:352), Draman Camii ve mahallesinin imamıydı, fakat Fatih Rüşdiyesi'nde hoca olduğundan imamlık vazifesini bizzat ifa edemez, vekil kullanırdı.

Tam adı Ali Rıza Vasfi olan Şeyh Vasfi, Muallim Naci'nin yakın dostu ve edebî takipçisi olmak itibarıyla "Peyk-i Nâcî" diye maruf olmuş, "Naci Mektebi" denilen şiir tarzının mensubu olarak edebî mahsüller vermişti. 27 Cemaziyelahir 1267'da doğan Vasfi, 23 Mayıs 1326 (15 Haziran 1910) pazar akşam üstü, saat on buçukta, Eyüp'ten gelirken Balat'ta Ayastradi Kilisesi önünde vefat etti.

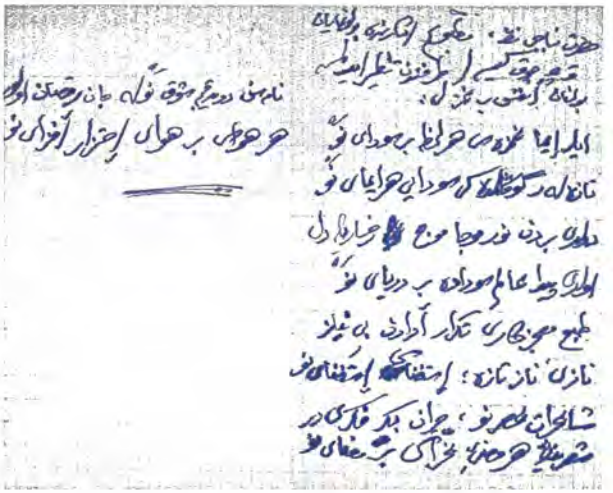
Revnakoğlu, Şeyh Vasfi'nin evinin bulunduğu yeri de tarif eder (81:45): "Şeyh Vasfi merhumun ve son zamanlara kadar da rahmetli kızı Mahfuze Hanım'ın son güne kadar oturduğu evi Draman'a inen Fethiye Caddesi üzerinde hâlen mevcut olup eski nüfus kaydına göre Tercüman Yunus Mahallesi Fethiye Caddesi'nde 51 numarada kayıtlıydı, bugünkü son teşkilâta nazaran Fethiye Kâtip Muslihiddin Mahallesi'ne geçen yine Fethiye Caddesi üzerinde 47 numarayı almıştı."

Revnakoğlu, Vasfi'nin erken yaşta ölen çocuklarından bahseder (81:41):

> İlk kızı Fatma iki yaşında, ilk oğlu Râşid bir buçuk yaşında, isimleri malûm olmayan diğerleri de daha çocuk iken ölmüşlerdir. Son kızı Mahfuze Hanım da 3 Kanun-ı sani 1945'te göçtü. Mahfuze Hanım b. Emine'nin soyadı "Acundeğer"dir. 1289 doğumluydu, dul olarak zatürreden vefat eyledi.
>
> Şeyh Vasfi'nin yedi evlâdından son olarak hayatta kalan, fevkalâde güzelliği ile meşhur Abdülkadir Naci Bey'dir ki o da 26 yaşında vefat etmiştir. 1308 doğumluydu. Fatih Merkez Rüşdiyesi'nden mezun olduktan sonra bir müddet Bâb-ı Meşîhat'ta, kısa bir zaman da İstanbul gümrüğünde memur olarak çalıştı. Çocukluğunda kendisine Draman şeyhi Şerefüddin Efendi niyabet etmiş, kendisinin vefatından sonra da üzerindeki imamlığı almıştır. Abdülkadir, Draman Câmi'-i şerîfi haziresinde babasının koynunda gömülüdür.

Münir Süleyman Çapan, Açık Söz'ün 21 Kânûn-ı sânî 1937 tarihli sayısında Şeyh Vasfi'yi ele alan bir yazı neşretmiştî (81:247):

> Gazel nasıl tahmis edilir: Muallim Naci devrinin şöhret kazanmış simalarından Şeyh Vasfi Efendi, "sevdim" redifli bir gazel yazmıştı. Tercüman-ı Hakikat'te basılan bu gazele o devrin bütün tanınmış gazelnüvîsleri hemen kulaç kulaç nazireler yazmaya başlamışlardı. Bu meydanda şair ve mütercim Halil Edip Bey de iki nazire yazmış, birisi kendi ismiyle çıkmış, ikincisi müstear bir adla neşrolunmuştu.
>
> Birinci gazel hakikaten kuvvetli, tam manasıyla sanatkârane bir nazireydi, fakat ikinci nazire Şeyh Vasfi Efendi'yi hicveden gazelinin mazmun ve müeddasıyla alay eden bir manzumeydi.
>
> Hüviyeti meçhul şairin naziresi üdeba ve şuara arasında uzun zamanlar dedikodu mevzuu oldu, lehte, aleyhte birçok laflar, bir hayli sözler söylendi. Bazıları nazireyi Hoca Hayret Efendi'nin, bazıları Muallim Naci'nin yazdığını iddia ettiler. Nihayet günün birinde ikinci nazireyi de yazanın Halil Edip Bey olduğu anlaşıldı.
>
> Şeyh Vasfi Efendi buna aşırı derecede kızmış, fena hâlde sinirlenmişti, çünkü o Halil Edip'i çok sever, hemen her akşam beraber demlenirlerdi. Böyle bir arkadaşın kendisiyle eğlenmesi, kötü cinaslarla alay etmesi onu çileden çıkarmıştı.
>
> Bir gün Çarşıkapı'da Hacı Bey'in meyhanesinde Muallim Naci, Hoca Hayret, Müstecabîzâde İsmet, Mehmet Celâl ve Halil Edip gibi o devrin tanınmış şair ve edipleri toplanmış demleniyorlardı. Hacı Bey'in meyhanesi o devrin bir mecma'-ı zurefâsıydı. Bütün kalem erbabı hemen hemen her akşam orada toplanır, akşam rakılarını içerler, yeni yazdıkları yazıları birbirlerine okurlardı.
>
> Hacı Bey zarif, sanat ve sanatkâra hürmetkâr bir adamdı. Beğendiği şiirleri defterine not eder, kendi tabirince "trâşîde ve enfes" bulduklarını şairin el yazısıyla duvara yazdırır, bunun için yalvarır, rica ederdi. "Saraç Han" adıyla anılan bu meyhanenin duvarlarında Muallim Naci'nin, Hoca Hayret'in, İranî şair Remzi Baba'nın birçok güzel kıtalar ve gazellerini yirmi beş, otuz yıl evvel bizzat okumuş ve istinsah etmiştim. Bu meyhane bugün bir marangoz fabrikası olmuş ve kadirnâşinas eller gazel devrinin bu şöhretli simalarının el yazılarını badana ile mahvetmişti.
>
> Esasen biz neleri mahvetmedik ki!...

Revnakoğlu'nun "Hazret-i Naci'nin matbu âsârında bulunmayan ve pek çok kimseler tarafından tanzir edilmiş bulunan enfes bir gazeli" notuyla verdiği Şeyh Vasfi'ye ait gazel (81:43)

Şeyh Vasfi'nin oğlu Abdülkadir Naci Bey (81:243)

Mehmet Celâl kadehini dibinde cur'a bırakmadan yuvarladıktan sonra bahis Şeyh Vasfi'nin gazeliyle nazirelerine intikal etti. Fakat hiçkimse bilinen hakikati, nazireyi Halil Edip'in yazdığını meydana vurmadı.

Yatsı ezanı okunurken hepsi birden meyhaneden çıktılar, semtlerine doğru yollandılar. Şeyh Vasfi ile Halil Edip, Çarşamba taraflarında oturdukları için beraberce yollarına devam ettiler. Bir aralık yolda saltasını çıkardı, şalvarının uçkurunu çözdü ve bir köşeye çömelerek derf'-i hâcet etmeye başladı.

Bunu gören Halil Edip hayretle sordu:

- Şeyhim, ne yapıyorsun;?

- Senin nazireyi tahmis ediyorum!

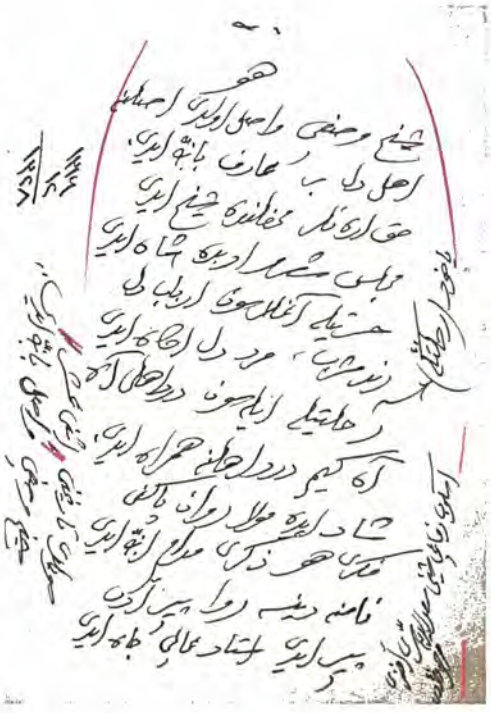
Şeyh Vasfi Efendi'nin hayattayen kendisine tekkede vekâlet eden Mesnevîhân (Çolak, Topal) Re'fet Efendi, Draman Câmi'-i şerîfi müezzini Eskici Cemal Ağa ve Kutucu Faik Efendilerin isimlerinden bahsedilmişti. Vasfi Efendi 1910'da vefat edince de oğlu Abdülkadir Naci'nin yaşının küçüklüğüne binaen vekil sıfatıyla Faik Efendi ile beraber Şeyh Hacı Edhem Efendi posta oturmuştu. Bir süre Çenezâde Tekkesi'nde vekil şeyhlik de yapan Şeyh Hacı Edhem Efendi'yi İbnülemin'in *Hoş Sadâ*'sından okuyoruz:

> Kadılardan İsmail Hakkı Efendi'nin oğludur. H.1277 (1869)ta Fatih'te Hoca Hayreddin Mahallesi'nde doğdu. İbrahim Edhem Efendi, Fatih'te Hafız Paşa Mektebi'nde ilk tahsilini bitirdikten sonra süt babası Şeyhülislâm Kara Halil Efendi'nin delâletiyle mabeyin muzıkasına girmiş ve askerî vazifesinden tezkire aldıktan sonra Defteri Hâkânî'ye devam etmiş ve 1332 (1913)te emekliye ayrılmıştır.
>
> Musikiye olan merakı dolayısıyla zamanının tanınmış musiki bilginlerinden uzun müddet musiki eserleri geçmiş, bir aralık Fatih'te Hafız Paşa Kıraathanesi bahçesindeki odada musiki dersleri verirken II. Abdülhamid'in bir iradesiyle bu musiki topluluğu dağıtılmıştır. *Bergüzâr-ı Edhem* adıyla (1886) 1304'te basılmış bir eseri vardır. Bu eserde Bestekâr Hacı Faik Bey ile Muallim Naci'nin birer takrizleri vardır... Hac farizasını ifa için Mekke'ye gittikten sonra dönüşte Medine'ye de uğramış, orada ilk defa olarak Türkçe mevlid okumuştur. Bir aralık Edirnekapı civarında Kefevi Tekkesi şeyhliğinde de bulunan Şeyh Edhem Efendi'nin vefat tarihi kesin olarak belli değildir.

Revnakoğlu, "Tekke Musikisinde Nevbe" başlıklı yazısında "Draman'da Kâdiriyye'den Kefevî Dergâh-ı şerîfi son postnişini bestekâr, hanende Bahriyeli Edhem Efendi (kendisinden birkaç ilâhî geçmiştim)" demişti.

Aziz Mahmut Kutlu, Mehmed Hayri Bey (Doğrusözlü), Hafız Kemal Gürses, Hacı Edhem'in yetiştirdiği musikişinaslardandı. Revvnakoğlu, bunlardan Mehmed Yavru'ya da notlarında yer verir (181:234-240):

Hafız Mehmed Yavru, 1302 Rumîde Divriği'de doğdu. Üç yaşında İstanbul'a geldi ve burada kaldı, Sultanselim'de büyüdü. Divriği nüfus memurlarından emekli Mustafa Efendi'nin oğludur. Sultan Selim Câmi'-i şerîfi başimamı Varnalı Hoca'dan Kur'ân-ı kerîm hıfzına başladıysa da bitiremedi. Talim ve kıraati Debbağ Yunus imamı Hafız Hasan Efendi'den okudu. Uzun yıllar Çarşamba'da Murad Molla Dergâhı'nda kaldığı için yine orada ikamet eden Kefevî Dergâhı postnişini Bahriyeli Hacı Edhem Efendi'nin musiki meşklerine devam ederek ilk defa ondan usule başladı, ilâhîler geçti. Bestenigâr Ziya Bey'in derslerine giderek klasik şarkılardan bir kısmını ondan öğrendi ve yirmi beş yaşlarında iken Hafız Sami'nin teşvikiyle mevlid ve mersiye okumaya başladı.

Üsküp Rifâ'î Tekkesi şeyhi Sadeddin Efendi'nin Şeyh Vasfi'nin ölümüne yazdığı manzume (81:56)

Bir ara bulunduğu Çorum'da devam ettiği ve zikrullah esnasında kasideler okuduğu Rifâ'î dergâhının şeyhlerinden ve oralarda mâh-ı mâtemde selmana çıkan sebilci dervişlerden sebilciliği görüp ona heveslendi. Az bir müddet içinde sebil verme usulünü ve aralarında okunan kaside ve mersiyelerin hususî tavrını kendi aşkıyla ve tamamıyla elde edip pek genç yaşta sebilcilikten sakilik icazetnamesi aldı. Yanık ve yakıcı, yürek oynatıcı sesiyle okuduğu kasideleri, bilhassa Muharrem aylarında dergâhlarda etrafı çınlatan ve ağlatan mersiyeleri her yerde duyuldu, gittiği, kaldığı şehirlere yayıldı. Kendisi de bu sahada şöhret buldu. Dergâhların sırlanmasına kadar şöhret ve kudretinden bir şey kaybetmeyen Yavru Hafız'ın plaklara doldurduğu halk türküleri de yerli halk musikimizi zenginleştiren değerli eserler arasındadır.

Yavru Hafız'ın Çorum'da okuduğu mersiyelerden:

Erdi ol mâh-ı mâtem tende cân ağlar bugün
Ah edip cân u ciğerden âşıkân ağlar bugün

Sen niçin gâfil durursun ey muhibb-i hânedân
Cümle kuşlar hû çekip cân u cânân ağlar bugün

Ey Cevâî akıl ermez lâ-fetânın sırrına
Ya niçin kan ağlamam kevn ü mekân ağlar bugün

VEFAT

Herkesin tanıdığı ve sevdiği hafız ve bestekâr

MEHMET YAVRU

vefat etmiştir. Cenazesi 25-2-967 cumartesi günü öğle namazını müteakıp Topkapı Ahmet Paşa camiinden kaldırılarak Topkapı mezarlığına defnedilecektir.

Mevlâ rahmet eylesin.

Cumhuriyet — 3068

Şeyh Vasfi Efendi'nin babası Şeyh Mehmed Râşid Efendi, dönemin kurrâlarındandı. Revnakoğlu, Şeyh Vasfi'nin babası olan bu şeyhin kurrâlık cihetine temas ettiği dosyasında İstanbul'da medfun kıraat âlimlerinin, reîsü'l-kurrâların ve diğer imam kurrâların mezar taşlarının birçoğunun yerini ve kitabelerini tesbit etmişti:

İstanbul'un Kurrâları ve Mezar Kitabeleri

Şeyhü'l-kurrâ Hafız Hüseyin Efendi (81:3): Davud Paşa Camii haziresi, Davud Paşa Türbesi önündeki kısımda, orta taraflarda mistarlı beyaz mermer şahide, başında cüneydî destarlı ilmiye imamesi, çift şahideli ve sülüsle: "Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî - Davud Paşa imâmı Hekîmzâde Ali Paşa hatîbi merhûm ve magfûr Şeyhü'l-kurrâ Hafız Hüseyin Efendi rûhıyıçun el-fâtiha, 2 Muharrem 1206"

Şeyhü'l-kurrâ Yusufzâde Güllü Hafız Ahmed Efendi (81:4): Edirnekapı dışında Zülâli Çeşme arkasında Hamamcılar Sofası çevresinde, Hattat İsmail Zühdü Efendi'nin önünde, başlıksız büyük mermer şahide, göz alıcı iri sülüs celîsi ile: "Küllü men aleyhâ fân - Hâzâ kabrü'l-merhûm ve'l-magfûr Şeyhü'l-kurrâ Yusufzâde Güllü Hafız Ahmed Efendi rûhıyıçun el-fâtiha, gurre-i Şaban 1217"

Kurrâ Hacı Abdullah Efendi (81:6): Edirnekapı - Otakçılar'a saparken Hattat İsmail Zühdü'nün ayak şahidesi ucunda, nesih kitabeli, cesîm imameli mermer şahide: "Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Meşâyih-i cevâmi'-i selâtîn-i izâmdan Esad Efendi Mektebi hocası merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr Kurrâ el-Hâc Abdullah Efendi rûhıyıçun el-fâtiha, 1237"

Şeyhü'l-kurrâ Mesnevîhân Şeyhü'l-hâc Hafız Feyzullah Efendi (81:7) Eyüp Nişancısı'nda Murad el-Buhârî Tekkesi haziresinde harap câmi'-i şerîfin sağ yanındaki seddin ucunda, mistarlı, ustuvaneli, talik yazılı yuvarlak mermer şahide (ayak taşı kırılmıştır): "Yâ Allah Hû - Bu hânkâh-ı feyz-iktinâhta yirmi dört sene postn-nişin-i irşâd olan meşâyih-i güzîn-i Nakşibendiyye'den Mesnevîhân Şeyhü'l-hâc Hafız Feyzullah Efendi merhûmun kabr-i şerîfleridir. Mûmâileyh ulemâ-i âmilîn ve ashâb-ı ilm-i yakînden olup neşr-i ulûm-ı şerîfe ve tasfiye-i ulûm-ı kulûb-ı zekiyye ile iştigal ve reîsü'l-kurrâ ve mukarrir-i Dârülmesnevî iken irtihâl eylemişlerdir, nevverallâhu kabrehu ilâ yevmi'l-kıyâmet, 25 Cemaziyelevvel 1284"

Şeyhü'l-kurrâ Evliya Hafız Mehmed Efendi (81:8): Edirnekapı Orta Bağ, Otakçılar'a inen kavşağın tam karşısında, Hattat İsmail Zühdü'nün yanında fevkalâde sülüs yazılı, imameli mermer şahide: "Allâhu Mûnisün Külle Vahîdin - Karagümrük'te Tahta Minare Mektebi hocası Şeyhü'l-kurrâ Evliya Hafız Mehmed Efendi rûhıyıçun fâtiha 25 Zilhicce 1222, meşekahu Râkım"

Şeyhü'l-kurrâ Hafız Mehmed Seyfeddin Efendi (81:9): Tophane Kılıç Ali Paşa Câmi'-i şerîfi haziresi, paşanın türbesinin kapısı önünde muntazam çift şahideli mermer mezar, mistarlı, başında önünden sırmalı ilmiye imamesi vardır, yeşile boyalı baş şahidesinde sülüsle, "Hüve'l-Bâkî - Kılıç Ali Paşa Câmi'-i şerîfi hatîbi Şeyhü'l-kurrâ Hafız Mehmed Seyfeddin Efendi'nin rûhuna el-fâtiha, 30 Zilhicce 1326, 14 Kânûn-ı evvel 1324"

Not: Hafız Mehmed Seyfeddin Efendi, Taksim Firuz Ağa Camii'nin de imamıydı. Sultan

Hamid'in ikinci mevlidcisi olduğu için "Hünkâr mevlidcisi" diye bilinirdi. Meclis-i Meşâyih reisi ve Kâdirîhane şeyhi Ahmed Muhyiddîn Efendi, kendisinden hıfz-ı Kur'ân etmiştir. Vefatında 85 yaşındaydı.

Şeyhü'l-kurrâ İbrahim Efendi (81:10) Üsküdar Karacaahmet, birinci ada, eski Bağdat Caddesi üzerinde, Miskinler'e yakın tarafta, sülüs yazılı, mistarlı, muntazam mermer şahide, başında Halvetî tâcına benzeyen iri ve seyrek dilimli büyük kavuk: "Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî - Merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr Alaca Mescid-i şerîf imamı Şeyhü'l-kurrâ Hafızu'l-Kur'ân İbrahim Efendi rûhıyıçun rızâen lillâhi el-fâtiha, 1209"

Şeyhü'l-kurrâ Seyyid Hafız Abdurrahman Efendi'nin (81:11) Aksaray, son istimlâklarda yıktırılan Çakır Ağa Camii karşısında, Bekir Paşa (Vezir Ebubekir Paşa'dır ki Cidde valisi ve şeyhülharem) Mektebi haziresinde, pencere önünde, mistarlı, sülüs kitabeli tek şahide: "Yâ Hû - Eşrâfu ümmeti hameletü'l-Kur'âni - Camcılar Câmi'-i şerîfi imamı Şeyhü'l-kurrâ merhûm cennet-mekân es-Seyyid Hafız Abdurrahman Efendi'nin rûhıyıçun rızâen lillâhi el-fâtiha, 1249" (Tesbit tarihi 23 Ekim 1960)

Şeyhü'l-kurrâ Hafız Abdülhay Efendi (81:12): Haseki'de Bayram Paşa Tekkesi haziresinde, kapıdan girilince sağda en sonra, mistarlı, talik yazılı beyaz mermer şahide: "Hüve'l-Hayyu'l-Kayyûm - Haseki Sultan Câmi'-i şerîfi imâm-ı evveli ve Bayram Paşa Mektebi hocası Şeyhü'l-kurrâ el-Hâc Hafız Abdülhay Efendi'nin rûhıyıçun el-fâtiha, Receb 1317" (Tesbit tarihi 9 Ağustos 1965)

Şeyhü'l-kurrâ Dramalı Hafız İbrahim Hakkı (81:13): Unkapanı Üçmihraplı Câmi'-i şerîfi haziresi, Fatih'in yaptırdığı orta mihrabın önünde, etrafı çevrili, çift şahideli, süslü muntazam kabir, göğsünde sırmalı imame, baş taşında sanatlı güzel bir sülüs ile: "Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî - Teftîş-i mesâhîf-i şerîfe meclisi a'zâsından ve Üçmihraplı Câmi'-i şerîf imam ve hatibi müderrisîn-i kirâmdan Şeyhü'l-kurrâ Dramalı Hafız İbrahim Hakkı Efendi'nin rûhuna fâtiha, 23 Ramazan 1322, 16 Kânûn-ı sânî 1320" (Tesbit tarihi 12 Ekim 1950)

Şeyhü'l-kurrâ Hafız Süleyman Efendi (81:14-17) Eyüp Sokullu haziresi, kapıdan girince solda, türbe arkasında, set üzerinde, aile sofası içinde, çift şahideli muntazam mermer mezar, talik yazı ile, başlıksız ustuvane şeklindedir: "Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî - Hazret-i Ebî Eyyûb el-Ensârî radıye anhü'l-Bârî Efendi efendimiz câmi'-i şerîfi devrhânbaşısı ve Şehîd Mehmed Paşa Kütüphanesi hâfız-ı kütübü Şeyhü'l-kurrâ Hafız Süleyman Efendi'nin rûhıyıçun fâtiha"

İkdam'dan: "Humbarahane Câmi'-i şerîfi imâm-ı evveli ve tedkîkât-ı müellefât-ı şer'iyye meclis azasından Şeyhü'l-kurrâ Hafız Süleyman Efendi müptelâ olduğu hastalıktan rehâ-yâb olamayarak evvelki gün irtihâl-i dâr-ı cinân eylemiş ve na'ş-ı magfiret-nakşı Hazret-i Hâlid civâr-ı mübârekinde [Sokullu haziresindedir] vedî'a-i hâk-i gufrân kılınmıştır, 1 Şevval 1334, 27 Temmuz 1332, 9 Ağustos 1916"

Hacı Süleyman Efendi aslen Bursalıdır. Tedkîkât-ı mesâhîf-i şerîfe ve müellefât-ı şer'iyye meclisi azasındandı. Humbarahane Câmi'-i şerîfinin başimamı, mahallesi mektebinin ve Sokullu Medresesi'nin ta'lîm-i Kur'ân muallimi bulunuyordu. Eyüp Câmi'-i kebîrinde devrhânbaşı iken on tane devrhân vardı, Bedevî şeyhi Hafız İbrahim Efendi de bunlardan biri idi.

Humbarahane imamından okuyanlar: Zekâîzâde Hafız Ahmed İlhâmî Efendi, Sertarîkzâde şeyhi Eyyûbî Râşid Efendi, Ayasofya başimamı ve hünkâr imamı

Sûzîzâde Kastamonulu Hafız İsmail Hakkı Efendi, Emîrgân ve hünkâr imamı (Sultan Vahidüddin'in) Besîm Efendi, Hafız Aziz Mahmud Efendi (Fatih müezzinbaşısı), İzmitli Tevfik Efendi (Suadiye imamı idi, fevkalâde kıraati vardı.)

Şeyhü'l-kurrâ Hafız Mehmed Sâlim Efendi (81:19): Davud Paşa Camii haziresi, türbe kapısı önündeki kısımda, mistarlı beyaz mermer şahide, başında yayvan asabeli cesîm ilmiye imamesi, çift şahideli, kitabesi sülüsledir: "Küllü nefsin zâikatü'l-mevt - Davud Paşa Câmii imâm-ı evveli ve mahkemesinin başkâtibi ve Hekîmzâde Ali Paşa hatîbi merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr Şeyhü'l-kurrâ Hafız Mehmed Sâlim Efendi'nin ve kâffe-i ehl-i îmân ervâhlarıyıçun el-fâtiha, 18 Muharrem 1242"

Şeyhü'l-kurrâ Eğrikapılı el-Hâc Halil Efendi (81:22): Eğrikapı haricinde Kalekapısı dışarısı sokağının önünde tümsek mezarlığın kapıya doğru yukarı kısmında ve kaleye bakan tarafında, dipten öne eğilmiş, kısmen batık mermer baş şahide: "Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî - Merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr Eğrikapılı Şeyhü'l-kurrâ el-Hâc Halil Efendi rûhıyıçun fâtiha, 24 Muharrem 1170" (Tesbit tarihi 23 Mart 1956)

Bu zat *Hadîka* sahibi Hafız Hüseyin Ayvansarayî'nin hocası ve doğup büyüdüğü mahallesinin, aynı zamanda Toklu Dede Camii'nin imamıdır. Vefat tarihini 1167 yılında gösteriyorsa da taşında 24 Muharrem 1170 yazılıdır.

Hafız Hüseyin (81:23): Kazabadî haziresi. Cerrahpaşa Caddesi, Tozkoparan'da Ahmed Kethüda - Şem'î Molla Câmi'-i şerîfi karşı köşesinde, Kazabadî haziresi içinde, Kazabadî merhumun baş ve ayak şahidesi arasında, çapraz mistarlı, başlıksız mermer şahide, talik yazı ile: "Hüve'l-Hayy - Hâfızu'l-Kur'ân Hüseyn ol hâce-i mekteb meded - Nûr-ı Furkân ile rûhın Hak ede tenvîr ebed - İrci'î emrine âmennâ dedi bî-reyb ü heyn - Şeyh Abdülkâdir'in sırrıyla bula zîb ü zeyn - Harf-i cevherdâr ile târîhini yazdı kalem - Dedi yâ Hak göçtü me'vâya bu dem Hafız Hüseyn, Safer 1195" (Tesbit tarihi 1959)

Şeyhü'l-kurrâ Hacı Süleyman Efendi (81:24): Tophane'de Sirkecibaşı Mescidi'nin imamıdır, H.1168'de göçtü. Camiinde yatıyor. (*Hadika*, II, 71)

Şeyhü'l-kurrâ Seyyid Yusuf Efendi (81:25): Topkapı Türk - Fransız Mezarlığı karşısında sağ tarafta, ön sıralarda, ustuvane şeklinde, mistarlı beyaz mermer şahide. Kitabesi fevkalâde güzel sülüs celîsi ile yazılmıştır: "el-Fâtiha - Hâzâ kabrü'l-merhûm ve'l-magfûr zübdetü'l-ulemâi'l-müfessirîni'l-muhakkıkîn ve'l-meşâyihü'l-kurrâ ve'l-eimmeti'l-latîf Ebü'l-Feth Sultan Mehemmed Han Camii imâmı, câmi'-i miyâne müderrisi Karahisar-ı şarkî es-Seyyid Yusuf Efendi rahmetullâhi aleyhi, 27 Zilhicce 1163" (Tesbit tarihi Mayıs 1941)

Mustafa Râşid Efendi (81:26): İstanbulludur. Nusretiye imamı Hacı Ahmed Efendi'nin çıraklarındandır. Sultan Hamid devrinin pek meşhur olmuş kıraat ilmi üstatlarındandır. Galata'da Alaca Mescit'te ve Zeyrek'te Şebsafa Hatun Câmi'-i şerîfinde uzun yıllar imamlığı vardır. Sonra Sultan Hamid'e başimam olmuştu.

Şeyhü'l-kurrâ Seyyid el-Hâc Mehmed Emin Efendi (81:27:) Üsküdar Karacaahmet İranîler Mescidi karşısındaki mezarlıkta, ortalarda, cesîm imameli, beyaz mermer taşta, kitabesi sülüs celîsi: Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr şeyhü'l-kurrâ ve imâmu's-sultânî es-Seyyid el-Hâc Mehmed Emin Efendi rûhıyıçun el-fâtiha, Muharrem 1170" (Tesbit tarihi 19 Nisan 1966)

Şeyhü'l-kurrâ Hafız İbrahim Efendi (81:28):

Topkapı Türk - Fransız Mezarlığı karşısında ön taraflarda, talik yazılı, mistarlı mermer şahide: "Hâzâ kabrü merhûm ve magfûrun leh Ebü'l-Feth Sultan Mehemmed Han Câmi'-i şerîfi imâm-ı evveli es-Seyyid Hafız İbrahim Efendi rûhıyıçun el-fâtiha, 1222" (Tesbit tarihi Mayıs 1941)

Şeyhü'l-kurrâ Seyyid Hacı Mehmed Efendi (81:29): Üsküdar Karacaahmet -Miskinler- eski Şehitlik kapısından girilince sağ başta beşinci adada, başı kavuklu, sülüs kitabeli baş şahidede: "Hüve'l-Bâkî - Müderrisîn-i kirâmdan sâbıkan Esma Sultan imamı şeyhü'l-kurrâ merhûm es-Seyyid Hacı Mehmed Efendi rûhuna fâtiha, Recep 1215" (Tesbit tarihi 26 Haziran 1955)

Şeyhü'l-kurrâ el-Hâc Ali Efendi (81:30): Üsküdar Karacaahmetsultan - eski Şehitlik - Miskinler kapısı, girilince sağ başta beşinci adada, başı kavuklu, sülüs kitabeli baş şahide: "Hüve'l-Bâkî - Merhûm ve magfûr eş-Şeyhü'l-kurrâ el-Hâc Ali Efendi rahmetullâhi aleyhi rahmeten vâsia, Zilkade 1188" (Tesbit tarihi 26 Haziran 1955)

Şeyhü'l-kurrâ Ahmed Efendi (81:31): Eyüp Sokullu haziresi, kapıdan girince sağda, en önde ve ortadadır. Çift şahideli, usttuvane şeklinde, başlıksız mermer şahide, sülüs ile: "Şeyh-i kurrâ Ahmed Efendi rûhıyıçun fâtiha, 1006" (Tesbit tarihi 19 Mart 1960)

Şeyhü'l-kurrâ Hacı Hasan Efendi (81:32): Fatih Câmi'-i şerîfi haziresi, Akdeniz kapısı yanında, sıra pencerelerin önünde, talik yazılı, mistarlı baş şahide: "Şeyh-i meşâyihü'l-kurrâ üstâzü'l-küll Sultan Selim hatibi meşhûr Hacı Hasan Efendi'nin kabridir, 29 Şaban 1338." Hacı Hafız Hasan Sabri b. Mustafa Kâzım'dır.

Şeyhü'l-kurrâ Hedyetullah Efendi (81:33): Hedyetullah Efendi (81:33): Topkapı dışında, ortalarda, Nahîfî'ye yakın tarafta, ustuvaneli, başlıksız, sülüs kitabeli mermer şahide, taşın aynasına çevreleme yazılmıştır: "Câmi'-i Sultan Selîm'de kârî-i Kur'ân olan - Şeyh-i kurrâ Hedyetullah gitti pîr-i mâdihe - Doksanında pîrden bir dileriz târih için - Dünyâdan Kurrâ Muhammed geçti oku fâtiha"

Kurrâ Seyyid Hafız Mahmud Aziz Efendi (81:34): Kocamustafapaşa - Hazret-i Sünbül Hânkâh-ı şerîfi haziresi, kahveler bitişiğinden geçilince solda parmaklık içinde, ortalarda, sülüs kitabeli, cesîm Sünbülî tâc-ı şerîfli tek şahide: "Hû - Bu makâm-ı âlîde zâkirbaşı ve hatîb ve imâm-ı sânî ve Koruk Tekkesi postnişini iken âzim-i dârü'n-na'îm olan zümre-i hattâtîn ve'l-kurrâ kâmilînden Hatib Efendi denmekle marûf es-Seyyid Hafız Mahmud Aziz Efendi'nin rûhıyıçun el-fâtiha, 12 Rebiülahir 1305" (Tesbit tarihi 1941)

Şeyhü'l-kurrâ Hafız Ahmed Galip Efendi (81:35): Merkez Efendi haziresi, kapıdan girince sağda, kulübe arkasından başlayan birinci adada, "Karı dırıltısından ölen"in karşı taraflarında, talik yazılı, çapraz mistarlı, sarıklı mermer şahide: "Hüve'l-Bâkî - Beni kıl magfiret ey Rabb-i Yezdân - Bi-hakk-ı arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân - Gelip kabrim ziyâret eden ihvân - Edeler rûhuma bir fâtiha ihsân - Laleli kurbünde Yolgeçen Câmi'-i şerîfi imamı es-Seyyid el-Hâc Hafız Süleyman Efendi'nin mahdûmu Şeyhü'l-ekırrâ Hafız Ahmed Galip Efendi rûhuna fâtiha, 29 Rebiülahir 1307" (Tesbit tarihi 1962)

Şeyhü'l-kurrâ Hacı Ahmed Efendi (81:36): Silivrikapı Çürüklük Mezarlığı, beşinci adanın ortalarında, sülüs yazılı, mistarlı tek şahide, başında cesîm kallâvî: "Fâtiha - Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Yâ müfettiha'l-ebvâb iftah lenâ hayre'l-bâb. Merhûm ve magfûr Bostan Câmi'-i şerîfi imamı olan Şeyhü'l-kurrâ el-Hâcî Ahmed Efendi rûhuna, 12 Rebiülahir 1162" (Tesbit tarihi 3 Temmuz 1961)

Şeyhü'l-kurrâ Feyzullah Şeker Efendi (81:37): Üsküdar Karacaahmet sekizinci adada "duvar dibi" arkalarında yan yana iki medfunlu demir parmaklık içinde, başında on iki dilimli cüneydî destarlı cesîm ilmiye kavuğu, güzel bir sülüsle: "Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî - Ayasofya-i Kebîr şeyhi ve reîsü'l-kurrâ merhûm ve magfûrun leh el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr Feyzullah Şeker Efendi rûhıyıçun el-fâtiha, 15 Cemaziyelahir 1229 (Tesbit tarihi 3 Mayıs 1957)

Şeyhü'l-kurrâ Hacı Hafız Ahmed Efendi (81:38): Topkapı yeni mezarlık, beşinci ada, ortalarda, büyük sakız ağacının kırk metre kadar arkasında ve ağaçla kırk beş derecelik zaviye teşkil eden hatt-ı i'tibârî üzerinde fundalıklar içinde, yere eğilmiş ustuvane tarzında başlıksız beyaz mermer taş: "Merhûm ve magfûr Çamaşırcızâde Reîsü'l-kurrâ el-Hâc Hafız Ahmed Efendi rûhuna fâtiha, 1243"

Şeyhü'l-kurrâ Hacı Salih Efendi (81:38): Yanında (Şeyhü'l-kurrâ Hacı Hafız Ahmed Efendi'nin yanında) yine reîsü'l-kurrâ el-Hâc Salih Efendi yatmaktadır. Arapça kitabesinde vefatı tarihi 19 Rebiülevvel 1205 olarak tesbit edilmiştir

Şeyhü'l-kurrâ Evliya Mehmed Efendi (81:38): Şeyhü'l-kurrâ imâm-ı sultânî Evliya Mehmed Efendi, Mevlanakapı'daki Evliya Camii'ni yaptırmış, padişahla Revan seferine giderken rahatsız olarak İstanbul'a dönmüş, Ayasofya kürsü şeyhi Kadızâde Mehmed Efendi ile aynı günde vefat ederken ikisi de Topkapı haricine defnedilmişlerdir, H.1038.

Şeyhü'l-kurrâ Mehmed Emin Efendi (81:58): Mekâtib-i umûmiyye mümeyyiziydi. *Tuhfetü'l-Küttâb* ismindeki telif eserinde "kâf" harflerine dair işaretler yapmıştır. (Muallimler Mecmuası'ndan, 1924)

Serezli Ahmed Efendi (Hacı Ahmed Şükrü Efendi) (81:64): Kıraat ilminde şöhret yapmış, zamanında mektep sahibi olmuş, ulemadan ve ekırrâdan maruf bir zattır. Yedi Emirler türbedarı Hacı Kadri Efendi'den okumuştu. Kendisi de pek çok talebe yetiştirmiş, talebesi de başkalarına hocalık etmiştir. Tophane'de Kılıç Ali Câmi'-i şerîfinde kürsü şeyhiydi, ayrıca *Buhârî-i şerîf* okutuyordu. 5 Mart 1932 tarihinde Fatih'teki evinde göçtü.

Reîsü'l-kurrâ Esîrîzâde Hafız İsmail Hakkı Efendi (81:70): Meclis-i huffâz reisiydi. Nasuhîzâde Mustafa Asım Efendi merhum bu zattan kırâat-i aşere okumuştur. Daha önce Hafız Paşa Mektebi hocası ve Sultan Selim başimamı diğer Hafız İsmail Efendi'den hıfz-ı Kur'ân eylemişti. Rıhleti 1322 - 1320 tarihindedir.

Reîsü'l-kurrâ Seyyid Avnullah Efendi (81:72): Topkapı dışında eski Takkeci yolunun medhaline rastlayan yeni çam koruluğunun garp kenarında güzel, iri bir sülüs ile yazılmış, mistarlı mermer şahide; başında Halveti tâcına benzer ilmiye kavuğu: "Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî - Aksaray'da Hanım Sultan Câmi'-i şerîfi imamı şeyhü'l-kurrâ merhûm ve magfûrun leh es-Seyyid Avnullah Efendi rûhıyıçun el-fâtiha, 9 Rebiülevvel 1199" (Tesbit tarihi 12 Nisan 1963)

Reîsü'l-kurrâ Varnalı Hoca Hafız Hacı Abdullah Zekâî Efendi (81:73): Edirnekapı mezarcılar kulübesi arkasında Hamamcılar Sofası'nda talik yazılı, başlıksız küçük mermer şahide: "Hüve'l-Hayy - Fenn-i edâda mâhir şeyh-i meşâyihü'l-kurrâ Yavuz Sultan Selim Câmi'-i şerîfi imâm-ı evveli Varnalı Hoca Hafız Hacı Abdullah Zekâî Efendi'nin kabridir, 24 Cemaziyelahir 1346"

Reîsü'l-kurrâ Erzurumî el-Hâc Hüseyin Efendi Efendi (81:73): Eyüp Tokmak Tepe Mezarlığı'nda, ustuvane şeklinde başlıksız, sülüs kitabeli tek şahide: "Hâzâ kabrü'l-merhûm bakıyyetü's-selefi's-sâlihîn el-ma'rûf bi-şeyhi'l-kurrâ ve el-vâiz bi-Câmii'l-Arab Erzurumî el-Hâc Hüseyin Efendi

rûhuna el-fâtiha, 9 Şevval 1163" (Tesbit tarihi Mayıs 1963)

Seyyid Mehmed Kadri b. Hüseyin Efendi (81:74): Edirnekapı dışında, Halebî çevresinde, İbrahim Halebî'nin arka taraflarında başlıksız küçük mermer şahide, talik yazı ile: "Hâze'l-kabr Fatih Sultan Mehmed Han Câmi'-i şerîfi kurbünde Karaman Hamamı karşısında Yedi Emirler türbedarı ve ta'lîm-i Kur'ân hocası es-Seyyid Mehmed Kadri b. Hüseyin'in rûhuna ve kâffe-i eh-i îmânın ervâhına fâtiha, 22 Rebiülahire 1335"

Reîsü'l-kurrâ Yusuf Efendi (81:80): Topkapı dışında, Filorya'ya giden yol kenarında, elektrik fabrikasına yakın tarafta, ortalara rastlayan fundalıkta çamlar içinde, mistarlı, beyaz mermer kitabe. Taş içinde sonradan oyularak konulmuştur, sülüsle yazılı: "Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Merhûm reîs-i meşâyihü'l-kurrâ Yusuf Efendi rûhuna el-fâtiha, 1062" (Tesbit tarihi 19 Nisan 1961)

Reîsü'l-kurrâ Hafız Ahmed Efendi (81:80): Üsküdar Karacaahmet - Tunusbağı arkasında Karaca Ahmed Türbesi'nden İnadiye'ye inen iki mezarlık arasında, çift şahideli, mistarlı beyaz mermer taş, başında cesîm ilmiye kallâvîsi, yazı sülüs: "Hüve'l-hayyü'l-Bâkî - Ekırrâu'l-kurrâi ve'l-muallimîn, eşrefü'l-hattâtîn ve'l-vâizîn el-imâm bi-Câmi'-i Vâlide-i Atîk merhûm Hafız Ahmed Efendi rûhuna el-fâtiha, 10 Safer 1191" (Tesbit tarihi 18 Kasım 1965)

Reisü'l-kurrâ Abdullah Efendi (81:81): Topkapı dışında, Filorya yolu üzerinde, elektrik fabrikasına yakın fundalıkta çamlar içinde, dört köşeli, talik yazılı, Melâmîlere mahsus insan bedeni şeklinde beyaz mermer şahide: "Ebü'l-Feth Sultan Mehemmed Câmii'nde hatib ve Şehzade Camii'nde imam Şeyhü'l-kurrâ merhûm Abdullah Efendi, rûhıyıçun el-fâtiha, 1130"

Tophaneli Mehmed Efendi (81:82): İlm-i kırâatte, eda ve sedada geniş şöhret yapanlardandır. Kilyos'ta yatıyor (Kilyos Mezarlığı'nda bulunamamıştır, Ağıstos 1966). Fatih başimamı Geyveli Hafız İbrahim Efendi, Yâsîn-i şerîfe kadar Tophaneli merhumdan okumuş, onun vefatıyla Fındık Hafız'dan tamamlamış ve ondan icazetname almıştır. Hırka-i şerîf'te müezzinbaşıydı.

Reîsü'l-kurrâ Hacı Mehmed Salih Efendi (81:82): Eyüp Tokmaktepe Mezarlığı'nda, başında ilmiye sarığı, sülüs kitabeli, çift şahide: Hüve'l-Bâkî - Hâzâ kabrü'l-merhûm el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr el-ma'rûf bi-şeyhi'l-kurrâ el-imâm bi-Câmi'-i Şehzade el-Hâc Mehmed Salih Efendi rûhıyıçun fâtiha, 1204." (Tesbit tarihi Mayıs 1963)

Büyük Tekirdağlı Hafız Ali Rıza Efendi (81:84): Aslen Tokatlıdır. Tekirdağ'da kendisine "Tokatlı Hoca" derlerdi; İstanbul'da da "Tekirdağlı Hocaefendi" diye tanınmıştı. Tekirdağ müftüsü Hacı Hüseyin Efendi, Fatih Câmi'-i şerîfi başimamı Hafız Ömer Efendi, Süleymaniye başimamı Hafız Sadık Efendi, Hafız İdris Efendi, Çorlu müftüsü Hafız Eyüp Efendi, Edirneli Topal Hafız Sabri Efendi meşhur talebesindendir.

Reîsü'l-kurrâ Hafız Bekir Hâzım (Mahmud Paşa imamı) (81:87-88): Hacı Hafız Bekir Efendi b. Mehmed Âşık Baba, aslen Midilli adası Ağra karyesindendir. Babası orada Ağra köy şeyhi olarak bilinen ve "Çakır Hafız" denilen Âşık Baba'dır ki asıl adı Mehmed'dir.

Galata'da Alaca Mescit imamı, Zeyrek Şebsafa Kadın imamı denilmekle meşhur Mustafa Râşid Efendi'nin ilm-i kırâaatte talebesidir. Beyazıt Medreselerinde okumuş, Bâb-ı Meşihatta tedkîk-i Mesâhîf-i şerîf ve müellefât-ı dîniyye encümeni azasındandı. Bir haftada üç gün bulunurdu. Sonra hünkâr imamı imtihanına girdi, Abdülhamid'in oğlu Selim Efendi'nin dairesine Ramazan imamı oldu, Abdülhamid'in hal'ine kadar bu vazifeye devam etti. Zekâîzâde Münir Bey, Duba Mehmed Efendi, Kesikkaş Hafız İsmail Efendi gibi zamanın tanınmış zakir ve musikişinasları bu teravih sırasında müezzinlik ederler ve arasında ilâhî okurlardı.

H.1265 doğumludur. 23 yaşında Mahmud Paşa imamlığına gelmiş, vefatına kadar bulunmuştur. 1928'de 73'ü geçkin bir yaşta vefat etti. Eyüp'te Kâşgarî Dergâhı civarında medfundur, vasiyeti icabı taş dikilmedi. Nuruosmaniye Camii'nde Buhârîhân idi, Kadıköy Cafer Ağa Camii'nin mütevellisiydi. İmam Cezerî'nin oğlu İbn Nâzım'ın Kur'an'a dair yazdığı eseri tahşiye etmiştir.

Fındık Hafız (81:87): Zamanında büyük şöhret yapmış ve çok talebe yetiştirmiş kurrâ hafızlarındandır. Kendisinden okuyanların meşhurları: Yedi Emirler türbedarı Hacı Kadri Efendi; Fatih başimamı Geyveli Hafız İbrahim Efendi; Sultan Selim imamı Varnalı Hafız Abdullah Efendi (fenn-i edâda mahir şeyh-i meşâyihü'l-kurrâ idi, vefatı 24 Cemaziyelahir 1347. Yâsîn-i şerîfe kadar Tophaneli'den okumuştur); Leblebici imamı ve Fatih Câmi'-i şerîfi devrhânbaşısı Hafız Mehmed Efendi (120 yaşındayken Ankara'da vefat etti); Tekirdağ'da Tokatlı Hafız Ali Efendi.

Reîsü'l-kurrâ Hacı Abdürrezzak Efendi (81:88): Kırkmerdivenler'e gelirken Hekim Kutbuddin Mektebi haziresinde, cadde duvarı üstünde ve sağ başta Melâmîlere mahsus şekilde dört köşeli, mistarlı beyaz mermer şahide: "Allâhu Subhanehu ve Taâlâ - Merhûm ve magfûr Hazret-i Ebî Eyyûb el-Ensârî imâmı el-Hâc Ali Efendizâde merhûm Şeyhü'l-kurrâ Hoca el-Hâc Abdürrezzak Efendi rûhıyıçun el-fâtiha, 20 Ramazan 1182"

Reîsü'l-kurrâ Hafız Hattat Hacı Mehmed Hilmi Efendi (81:88): Bayram Paşa Tekkesi haziresi, arkalarda, cadddeye bakan pencere önünde, Sünbülî tâçlı, sülüs kitabeli, mistarlı mermer taş: "Yâ Allah Hû - Fenâdan bekâya eyledi rıhlet - Hak ede kabrini ravza-i cennet - Sülâle-i Hazret-i Merkez'den Bayram Paşa Hankahı'nda postnişîn-i irşâd olan tarîkat-ı Sünbüliyye'den Şeyhü'l-kurrâ merhûm Hafız Hattat Mehmed Hilmi Efendi'nin rûhıyıçun fâtiha, 27 Cemaziyelevvel 1253" (Tesbit tarihi 1941)

Reîsü'l-kurrâ Hafız Mustafa Necib Efendi (81:89): Eyüp Nişancısı'nda Nişancı Câmi'-i şerîfinin mihrabı önündeki hazirede, câmi'-i şerîfin kıble solundaki pencereler önünde, talik yazılı, mistarlı muntazam mermer şahide. Başında önden sırmalı imame, göğsünde müjgânlı Nakşî tâc-ı şerîfi: "Yâ Hû - Ketenciler başında mekteb hocası ve Eyyûb-i Ensârî civâr-ı aliyyelerinde merhûm Davud Ağa Mescid-i şerîfinin imâmı, tarikat-ı aliyye-i Nakşibendiyye'den merhûm ve magfûrun leh el-Hâc Şeyhü'l-kurrâ Hafız Mustafa necib Efendi'nin rûh-ı şerîfleriyiçün lillâhi taâlâ fâtiha, 17 Ramazan 1281" (Tesbit tarihi 3 Şubat 1966)

Reîsü'l-kurrâ Halil Efendi (81:90): Toklu Dede Câmi'-i şerîfi imamıdır. *Hadikatü'l-Cevâmi'* müellifi Ayvansarayî Hafız Hüseyin Efendi bu zattan ilm-i kıraât okumuştur.

Not düşelim, Revnakoğlu bir notunda kendi devrini merkeze alarak geriye doğru reîs-i kurrâları tesbit eder (81:72):

Varnalızâde Hafız Hamdi Efendi merhum (Sultan Selim başimamı.)

Zekâîzâde Hafız Ahmed İlhâmî Efendi merhum.

Sakıb Efendi merhum (Eyüpsultan başimamı.)

Hacı Hafız Bekir Hâzım Efendi merhum (Mahmud Paşa başimamı, Hacı Küçük Câmi'-i şerîfinin de hatibiydi. Vefatı 8 Ağustos 1926, Eyüp'te Gümüşsuyu'nda yatıyor.)

Şeyh Cemal Efendi (Topkapı şeyhi, Topkapı hatibi.)

Esîrîzâde Gürcü Hafız İsmail Hakkı Efendi merhum (Fatih Câmi'-i şerîfi müezzinbaşısı ve Sultan Selim Câmi'-i şerîfinde devrhânbaşı ve Meclis-i Huffâz reisi, Sultan Ahmed Câmi'-i şerîfinde şeyh-i meşâyihü'l-kurrâ idi, vefatı 1320.)

Sultanselimli Hafız İsmail Efendi merhum (Sultan Selim başimamı.)

Hoca Kasım Günani Camii

Draman Caddesi'nin sonundan sağa dönen Salma Tomruk Caddesi biraz sonra Sultan Çeşmesi Sokağı adını alır. Bu sokaktan inerken biraz ileride sağda Hoca Kasım Günani Camii önündeyiz. (Ayvansaray Mahallesi, 1830 ada, 15 parsel)

Banisinin her nedense modern kayıtlarda hep adı "Kasım Günani" diye geçer. "Günanî" okuyuşuna sebep, her hâlde eski bir imlâ usulünden kaynaklanarak "e" sesinin elifle yazılmasından kaynaklanmıştır. Okuyuşun doğrusu "Gönenli Kasım" karşılığı olarak "Kasım Gönenî" olmalı. 1550'de vefat eden Kasım Gönenî'nin Hobyar Mahallesi'nde de bir camii vardır.

Hadîkatü'l-Cevâmî'de geçen menkıbeye göre Ebâ Eyyüp el-Ensârî'nin hizmetinde bulunan Hasan ve Hüseyn isimli iki zat, izinle temaşa için girdikleri İstanbul'da şehit edilmişti. Ayvansarayî şimdiki mescidin bu iki zattan Hasan'ın mezarı üstünde bulunduğunu, Hüseyin'in de türbesinin mescidin kapısı karşısındaki yokuşun ortasında olduğunu kaydeder. Bu mezar, şimdi Hasan Hüseyin Yokuşu adını alan bu sokakta açık mezar olarak bulunmaktadır. Bu iki mübarek şahsiyetten dolayı Hoca Kasım Günani Camii'nin bir diğer adı "Hasan Hüseyin Camii"dir.

İki katlıdır caminin altı kârgir,üstü ahşaptır. Burası başlangıçta mescit iken Tezkire-i evvel Edip Mustafa Efendi tarafından minber konularak camiye çevrilmişti. Caminin kıble tarafında, Yörük Sokak'a bakan cephesinde Hz. Ebâ Eyyüp el-Ensârî'nin sakası sahabeden Cafer b. Abdulah el-Ensârî'ye ait bir mezar bulunur.

Hoca Kasım Günani Camii (Belediye Arşivi)

Bu camiin imam ve hatiplerden ve musiki tarihimizin meşhur simalarından "Balat İmamı" diye şöhret bulan Hafız Hasan Efendi ile onun halkasına mensup olanlar Revnakoğlu dosyalarında geniş yer bulur. Balat İmamı, talebesine Çakır Ağa Tekkesi'nde meşk eder, orada icazetname verirdi (181:212-232,292):

Balat İmamı Zakirbaşı Hasan Efendi

> Zakirbaşı Balat İmamı Hasan Efendi (Hafız Hasan Tahsin Vehbi Efendi), Balat Sultanhamamı'nda Meydancık'ta Hoca Kasım Câmi'-i şerîfi imam ve hatibi Hafız Mehmed Sadeddin Efendi merhumun oğludur.

Hasan Hüseyin Yokuşu'nda Hüseyin'in mezarının bulunduğu hazire kapısı (Belediye Arşivi)

Validesi Hanife Hanım'dı. Babasının vefatından sonra mezkûr câmi'-i şerîfin imam ve hatibi oldu, hayatının sonuna kadar bu vazifede bulundu; "Balat İmamı" namıyla maruf bulunması bundan dolayıdır.

Meşâhîr-i huffâzdan, gayet şakacı, latifeyi seven hoş bir zat idi. Herkes tarafından sevilmiş, hürmet ve muhabbet görmüştü. Yeşil sarıklı, çakır gözlü, beyaz çember sakallı, orta boylu idi, yüzünde daimî bir beşâşet mevcut olduğundan her zaman güler ve latife ederdi. Hafız cemiyetlerinde teşrifatçılık ederdi.

5 Şaban 1327 ve 28 Temmuz 1328 (Tarihler uyumsuz!, 1912'ye tekabül ediyor) salı günü akşam ezân-ı şerîfinden yarım saat kadar evvel Balat'ta köşe başında karakol karşısındaki kurukahveciden kahve alırken füc'eten irtihal etti. Kürkçü Çeşmesi'nin karşısındaki İmam Tevfik Efendi'nin Balat Karakolu karşısında şimdi ufak çayhanenin bulunduğu yerde o zaman kurukahveci vardı.

Vefatında 63 yaşındaydı. Edirnekapı haricinde Halebî merhumun ayak ucu taraflarında Halebî'nin çizmecibaşısına ait bir kişilik demir parmaklık dahilindeki makbereye babasının üstüne defin olundu.

Nakşibendiyye'den de müstahleftir. Kızı Hafız Hanım da 1945'te göçtü.

Hasan Hüseyin Yokuşu'nda Hüseyin'in mezarı (Belediye Arşivi)

Üsküdar Toptaşı Bedevî Tekkesi şeyhi Mehmed Ali Rıza Efendi'den (Ali Baba) bir hayli ilâhî geçmişti. Hatuniye şeyhi Rıza Efendi'den meşk etmiştir.

Pek çok tekkelerde fahrî olarak zakirbaşılık etmiştir. İdare ederken boynundan takma saatinin kösteği ile oynar o sırada bile sevdikleriyle latifeden geri durmazdı; şen şatır, sevimli bir zat idi.

Balat İmamı Hafız Hasan Efendi merhum, hafız cemiyetlerinde teşrifatçı idi. Geceleri tekkeye eller üstünde karga tulumba götürürlerdi, ayağı yere basmazdı. Vefatında yaşı yetmişi geçmişti. Peyrevleri ve meşhur talebesinden bazıları şunlardır: Yeni Cami müezzini Hafız Ali Efendi merhum, Kantarcı

Arif Bey (Meydancıklı), Durakçı Emin Efendi (Tesbihçi Emin Efendi derler) merhum, sarığını perişan sarmasından "kuş boku" denilen Zakirbaşı Şükrü Efendi (şimdi Üsküdar'da bir câmi'-i şerîfte müezzindir), Balat Ferruh Kethüda müezzini Pepe Şevket, Kabakulak'ın Mustafa Dede, Zakir Celâl merhum, bunlar kendisinden devamlı surette meşk edenlerdir.

Meydancık Câmi'-i şerîfi müezzini ve mahallesinin muhtarı olan Karagümrük Nureddin Asitanesi zakirlerinden Arif Bey, Şehremini'de Kâdiriyye'den Remlî Baba şeyhi Hafız Hüseyin Halis Efendi, Kabakulak Tekkesi dedegânından ve Hazret-i Nureddin Hankahı zakirlerinden Durakçı Mustafa Dede, İstanbul Yeni Câmi'-i şerîfi müezzinlerinden ve Bahçekapı'daki Cerrâhiyye'den Yıldız Dede Tekkesi zakirlerinden Hafız Ali Efendi, Draman Sünbülî Dergâhı zakirlerinden Durakçı Emin Efendi merhumlarla Karagümrüklü Zakir Hacı Şeref Erarslan, Hanende Zakir Celâl, Üsküdar Selimiye Câmi'-i şerîfi müezzini ve Yıldız Dede Tekkesi'nde zakirbaşı Terlikçi Mehmed Efendi Balat İmamı'nın yetiştirdiği zakirlerdendir. Kendi de Eyüplü Zekâî Efendi'nin çıraklarındandır.

Balat İmamı'ndan meşk edenlerin eskilerinden biri de Hazret-i Merkez türbedarı Gavsîzâde Şeyh Atâ Efendi merhumdur. Tevhîdcilikte tanınmış olan bu zat, Balat İmamı'ndan bir hayli şuul ve ilâhî geçmiştir.

Ara sıra kendisinden meşk edenlerden bazıları da şunlardır: Remlî şeyhi Hafız Halis Efendi, Muallim İzzzeddin Hümâyî, Ebülhamîs ve onun küçük kardeşi kıyam reislerinden Cemil Efendi, Hakkâk Fehmi Efendi, Fatih müezzinbaşısı Hafız Mahmud.

Balat İmamı Hafız Hasan Efendi'nin Meşkine Dahil Olanlar

Meydancıklı Arif Efendi

Meydancıklı Arif Bey merhum (213:102-106): Asıl adı Salih Arif'tir; "Arsoy"u soyadı olarak almıştı. Edirnekapı Mihrimah Câmi'-i şerîfi müezzinlerinden Hoca Salih Efendi'nin oğludur. Hoca Salih Efendi sulehâdan, mazinneden bir zat idi, 1310'daki büyük zelzelede abdest alırken câmi'-i şerîfin minaresi altında kalarak şehit olmuştur.

Babacığımın eski dostlarından, aynı zamanda meşk şeriki olan Arif Bey, Enderun ve Babıali terbiyesini son güne kadar aramızda yaşatan muaşeretli, müeddep bir kalem efendisi, nazik, çelebi bir İstanbul çocuğu idi. Rüsûmât kantar memurluğunda bulunduğu için "Kantarcı Arif Bey" ismiyle tanınmıştı. Mamafih son zamanlarda doğup büyüdüğü Meydancık Mahallesi'nin muhtarlığını yaptığından "Meydancık Muhtarı Arif Bey" de derlerdi. Eski adı "umûr-ı miyâhiyye-i vakfiye" olan su yolları idaresinde bir müddet kâtiplik etmişti.

Balat İmamı Hasan Efendi merhumun eski ve kuvvetli talebesinden biri olan Arif Bey daha mülkiye rüşdiyesinde talebe iken ilâhî meşkine başlamış, az zamanda büyük kabiliyet göstererek mektepte ilâhîcibaşı olmuştu. Hasan Efendi'den meşke başladığı sıralarda başa geçmişti. Hasan Efendi'den meşke gelenler evvelâ Arif Bey'in önüne oturur, ondan meşke başlar, kifayet ve istidadı müsait görüldüğü takdirde hocaya götürülürdü.

Balat İmamı'ndan yetişen zakirler içinde tavrı ve usulü itibarıyla hakikaten fevkalâdeliği vardı. Kendisine mahsus olan tatlı, kıvrak ve yüksek gür sesi müstesna şahsında ayrı bir meziyet teşkil ediyordu. Malûmatlı, münevver bir zat olduğundan bazıların okuduğu eserlerin o canım güftelerini perişan etmez, lüzumunda tashih ve tasrih etmek suretiyle de bozulmuş metinleri düzeltirdi.

Zengin bir mahfuzata malik bulunduğundan defterinde, hafızasında hemen her ilâhî ve şarkı meşk ettiği günün tarihi ile yazılı bulunurdu. Unutulanları ona sorarlar, kalmış eserleri tekrar kendisinden geçerlerdi.

Tevşihlerde, cumhur ilâhîlerinde zakirbaşı postunda daima basbariton mevkiinde bulunurdu. En yüksek perdeleri hiç sıkıntı çekmeden okurdu. Kendisine devam edenler yahut karşısında peyrev postunda onunla beraber okuyanlar, zikirde bulunanlar da aynı kolaylığı görürlerdi. Zikri idaresi gerçekten üstadane idi. Bu husuta malûmat ve iktidarının büyük hissesi ve hâkimiyeti daima göze çarpardı.

İlk zakirliği civarındaki Çakır Ağa Tekkesi'nden başlamış ve 1328'de Balat İmamı'ndan zakirbaşılık icazesi almıştı ki hocası ahirete intikali o yılın içindeydi. Draman'da, Balat Ferruh Kethüda'da, Murad Molla'da, Kefevî'de, Karagümrük Tahta Minare'de, Şeyh Türlü'de, Nureddin Asitanesi'nde devamlı ve muvaffakiyetli surette zakirlik, zakirbaşılık etti. Nureddin Hankahı'na merhum Hacı Şeref'ten sonra zakirbaşı olmuştu.

Ağabeyi Hafız Yusuf'un vefatıyla üzerine aldığı Meydancık Câmi'-i şerîfi müezzinliğini 1331 yılından göçüşüne kadar bir gün olsun bırakmadı.

Ekseriya aba ile gezerdi. Yazları Rami'de otururdu. Güler yüzlü, sevimli, latifeci, meclis-ârâ, şişman bir zat idi. Bulunduğu yerleri çeşit çeşit fıkraları, hikâyeleri ile ihya ederdi. Sohbet odası hâzırûnu ve erkânı saatlerce onu dinlemekten zevkyap olurdu. Her hâliyle göze çarpan bir adamdı. Hele zikri idaresinde bambaşka bir ustalık görülürdü. Arif Bey'in tevhîdhaneye girmesi ile devranın hemen şekli değişirdi.

Şişman olduğu için biraz kalbi vardı. 14 Eylül 1937 Çarşamba günü kalp krizinden birdenbire göçüverdi. Edirnekapı haricinde Beylerbeyi Çeşmesi sırasında yatıyor, taşı yerdedir.

Hafız Ali Kupur

Hafız Ali Kupur (Yeni Cami müezzini) (181:243-251), Balat İmamı'ndan yetişenler arasında hakkıyla temeyyüz etmiş ve çok tanınmış olanlarındandır. İstanbul Yeni Câmi'-i şerîfinde kırk yıldan fazla süren müezzinliği ve başeskiliği dolayısıyla "Yeni Cami müezzini Hafız Ali Efendi" diye bilinirdi. H. 1290'da İstanbul'da Şehremini'de doğdu ve vefatına kadar orada oturdu.

Babası Kayserili Mehmed Efendi, annesi "Hoca Hanım" denilen Fatma Hanım'dır. Pek küçük yaşta tahsile başlamış, din derslerini ve Kur'ân-ı kerîmi ilk defa annesinden öğrenmişti. Sonra civarındaki mektebe devam etti; cami dersleri gördü. Topkapı Ahmed Paşa Câmi'-i şerîfi imamı Reîsü'l-kurrâ Şeyh Cemaleddin Efendi'den hıfzını bitirdi, talim ve kıraati de ondan okudu. Fıtrî meziyet ve kabiliyeti sayesinde az zaman içinde ilerleyip birinci sınıf şöhretler arasında yer aldı. Zamanın usta zakir ve zakirbaşılarından bir kısmının ve diğer musikişinasların derslerinde bir müddet bulunduysa da esaslı ve devamlı meşkleri Balat İmamı Hasan Efendi'dendir; bildiği, okuduğu kuvvetli eserler ondan öğrendikleridir.

Camideki vazifesini bir gün olsun bırakmamış, ayrıca müezzin mahfilinin altında öğle ve ikindiden önce kırk yıldan fazla mukabele okumuştur. Ramazan günleri bu câmi'-i şerîfte, ayrıca saray ve konaklarda teravih namazı kıldırdığı olurdu.

Terbiyesi, efendi hâlleri, güzel ahlâkı gibi sesi de güzel ve sevimli idi. Hıfzı ve hafızası çok kuvvetli idi, deftere bakmadan okuduğu yüzlerce ilâhî, şuul ve tevşihten başka *Delâil-i Hayrât*'ı, *Kasîde-i Bürde*'yi ve miraciyeyi ezber bilirdi. Küçük boyundan ve gösterişsiz hâlinden umulmadığı hâlde kıyamcılığı da imrendirici bir şekilde idi, gayetle düzgün ve usullü bir kıyam zikri vardı, bundan dolayı kıyam zakirliğini de devran zakirliği gibi aksatmadan idare ederdi. Tevhîdhanede zikirde zakir postunda okurken aşktan kendisini bilmez, etrafını görmez hâle gelirdi. Güftenin manasını bilerek, anlayarak okuduğundan meal ve manaya göre nağmeler yapar, kendisiyle beraber dinleyenleri de bazen ağlatırdı. Bir okuduğunu bir daha okumaz, ancak aylarca sonra tekrar ederdi, lâkin bu sefer de aynı ilâhînin bir başka bestesini okurdu.

İstanbul dergâhlarının birçoğunda bilhassa kendi semti olan Şehremini ve Topkapı tarafındaki tekkelerde uzun zaman zakirlik etmiş, bilhassa münacat okumuş, devran ve kıyam açmıştır. Kâdirîhane, Yahya Efendi'de yıllarca zakirlik ve zakirbaşı vekilliği vardır. Mevlid okuması da üstadane bir tavırda idi, onda da şöhret yapmıştı. Sarayda hünkâr mevlidlerinin çoğunu kendisine okuturlardı. Hafız Sami, Deli Hafız Hüseyin, Şehlâ Hafız Osman, Fındıklılı Hafız Hakkı, Hafız Aşir gibi birinci sınıf şöhretlerle birlikte mevlid okur, vakti icabında onlara yardım ederdi. Meselâ Kâdirîhane mevlidlerinde Şehlâ Hafız

Osman Efendi (Şaşı Osman) ile beraber okudukları mevlid-i şerîfin bilhassa velâdet bahrinin bir kısmını okumak hemen daima kendisine aitti. Kürsüden aşağı iner, bu sefer de tevşihlere katılırdı.

Son güne kadar Saraymeydanı'ndaki babadan kalma evinde (Saraymeydanı'nda 53 numaralı küçük ahşap bir evdir, şimdi yerindedir) oturuyordu. Ve nihayet 5 Mart 1941 tarihinde yine bu evde vefat etti. Merkez Efendi'de yatıyor, yeri belirsizdir. Kırk mevlidini merhum Hafız Burhan okumuştu. Hafız Burhan, Hafız Ali Efendi'den bazı ilâhîler geçmişti.

Hafız Ali Efendi eser ve musiki üzerinde kim ne sorarsa hiçbir şey esirgemeden hemen söyler, kim ne istiyorsa önüne oturup o eseri geçer ve öğretinceye kadar da uğraşırdı ve hiç övünmezdi. Dost ve fakir mevlidlerinden, vakfiyesiz ve tahsisatsız tekkelerden katiyen para almazdı. Okuduğu mukabelelerin çoğu hasbî idi. İskatçılıktan hoşlanmaz, devir hatimlerine çağrılsa da gitmezdi. Herkese karşı mültefit, güler yüzlü, mahcup, müeddep ve pek halûk bir insandı, hülâsa her hâliyle sevilecek ve takdir edilecek bir zat idi. İstanbul zakirlerinin eskileri, bilhassa münevverleri arasında çok değerli yeri vardır, unutulamaz.

Reis Hilmi notlarında Hafız Ali Efendi için: "Pek halûk, hürmete şayan, terbiyeli bir zattır" dedikten sonra şu mütalaada bulunuyor: "Zakirliği de peyrevliği de birbirinden üstün olan bu muhterem zatın karşısına oturan zakir olsun peyrev olsun aslâ sıkıntı çekmez, onun idaresinde zikri yürüten reis de reislik ettiğini bilir ve anlar."

Zakir Celâl (Ahmed Celâl Tokses)

Zakir Celâl (182:195), İstanbul'da doğdu. Ejder Tekkesi son şeyhi İsmail Hakkı Efendi merhumun biatlı dervişi ve Çakır Ağa Tekkesi son şeyhi Ahmed Hulki (Tanrıyolu) Efendi merhumun da damadı idi. Balat İmamı Hafız Hasan Efendi'den yetişmiştir. Son devrin çok kuvvetli zakirbaşılarındandı, bilhassa idaresi pek mükemmeldi, kıyam zikri de fevkalâde idi. Bazen Üsküdarlı Kemal'in yanında kanatlık eder, zikrin tavrını daha canlı ve ahenkli bir hâle getirirdi. 1 Eylül 1943 tarihinde ve Ramazân-ı şerîf başlarında göçtü. Merkez Efendi'de 13. adada medfundur, kabrinin numarası 1908.

Şeyh Hafız Ömer Efendi (Ömer Atıf Erdensin)

Klasik tekke musikimizin son kudretli üstatlarından ve münevver usta zakirlerden, her hâliyle olgun, edep dolu bir zat olan Şeyh Hafız Ömer Atıf Efendi (181:103-131), uzun bir zaman İstanbul'da kaldığı ve bu şehirde okuyup yetiştiği hâlde aslında Yozgatlıdır; oranın "Kurrâzâdeler" ailesinden idi, Yozgat ulemasından Hilmi Efendi'nin büyük oğludur. Rumî 1294 yılında kendi memleketinde doğdu.

Genç yaşında İstanbul'a geldi, Fatih medreselerinde okudu. Beyazıt dersiamlarından Bergamalı Cevdet Efendi'nin derslerine devam etti ve ondan icazetname aldı. İlk resmî vazifesi 1314 yılında başlar. Bu tarihte Karagümrük Câmi'-i şerîfinde müezzin oldu, üç sene burada bulundu. Bu yıllar içinde bir fırsatını bulup Balat İmamı meşhur Hafız Hasan Tahsin Efendi ile tanıştı. Tekke musikisine karşı olan aşkı dolayısıyla hocadan iltifat gördü ve ondan derslerine devam etmesi müjdesini aldı. Bu sevinçle belirli meşk günlerinden başka geceleri de Balat İmamı'nın evine gidip gelerek ondan bir hayli eser geçti. Günde üç şuul çıkardıkları olurdu.

Bu derece büyük istidat sahibi olduğunu gören Balat İmamı, Hafız Ömer'i Musullu Hafız Osman Efendi'ye bir mektup yazıp bilhassa gönderdi, ondan da ayrıca istifade etmesini istiyordu. O zamanlar gece toplantıları yasak edilmişti, musiki toplantıları yapılamıyordu, Musullu Efendi meşklerine gizli gizli devam ediyordu. Bundan dolayı Hafız Ömer'i önce çekinerek, sonra da pek severek ve beğenerek meşklerine aldı. Musullu Efendi'nin bu gizliden gizliye ve için için çalışan meşk odası Çemberlitaş'ta Hamamkapısı önünde ve kemerin altında pek göze görünmeyecek bir yerde idi. Hafız Ömer Efendi uzun yılların pek çok gecelerini seve seve burada geçirdi

Musullu değerinde bir üstadın yanında ve derslerinde bulunmak gibi bulunmaz bir nimetten icap ettiğinden de fazla şekilde istifade etmeye baktı, o kadar ki bazı geceleri bu küçücük odada yatmadan, dinlenmeden eser geçmenin hazzı ve neşesi içinde kendinden geçerek sabahladığı oluyordu.

Ömer Efendi bununla da yetinmedi, daha ilerlemek, defterinde ve hafızasındaki eserleri daha çok zenginleştirmek istiyordu. Bu iştiyakla yine Karagümrük civarında oturan Muallim İzzeddin Hümâyî Bey'i buldu, ondan da şarkı, beste geçti. Zekâîzâde'nin pek değerli çıraklarından Kasım Paşa - Küçük Piyale imamı Şeyh Cemal Efendi'ye giderek ondan da klasik eserlerden kâr-ı nâtık ve birkaç durak geçti. Devrin dev gibi zakirbaşısı Yaşar Baba'dan kıyam ilâhîlerinin çoğunu meşk etti, Hopçuzâde Hafız Şakir Efendi'den başka duraklar öğrendi.

Son zamanlarda müstesna bir şekilde okuduğu mevlid-i şerîfin bugün tamamıyla kaybolmuş bulunan eski tavrını Üsküdar'da Toptaş Bedevî Tekkesi postnişini Ali Baba Efendi'den ve Fındıklılı Hacı Hakkı Efendi'den elde etmişti, son güne kadar onlar gibi okudu.

İstanbul'un birçok tekkelerinde, bilhassa Karagümrük, Tophane, Fındıklı ve Boğaziçi taraflarındaki dergâhlarda meselâ Kâdirîhane'de, Karabaş Tekkesi'nde, Rumelihisarı'nda Durmuş Dede'de, yine Tophane'de kendisinin de sonradan postnişin olduğu İlyas Çelebi-Akarsu Tekkesi'nde, Fındıklı Sünbülî Tekkesi'nde, gençliğini ve ilk vazifesini geçirdiği Karagümrük'te Nureddin Asitanesi'nde, Eyüp Sertarikzade Tekkesi'nde, Kumrulu Tekkesi'nde, Tophane'deki Cihangir Asitanesi'nde, Paşa Baba Tekkesi'nde zengin mahfuzatı ile

mazbut ve eski usulleri pek cemiyetli ve kudretli bir şekilde yıllarca zakirlik ve zakirbaşılık etti.

Hususî bir tavırda okuduğu mevlid-i şerîfleri gibi dergâhlarda zikir idaresinde örnek değerde ve özellikte idi. Mevlid-i şerîfin okunmasında yapılacak nağme seyirlerini, mısraların ortasında herhangi bir kelimenin üzerinde veya gelişi güzel bir yerinde değil de mısraların son sözünde ve son hecesinde yapmak ve bunu sanat incelikleri ile göstermek yalnız ona mahsustu. Seleften kalma bu güzel usulü, musikimizin bu tarihî mirasını son zamanlarda yalnız Şeyh Ömer Efendi'nin okuyuşlarında görüyor ve içli bir gönül zevki içinde hayretle dinliyorduk.

Hafız Ömer Efendi, Karagümrük Camii'ndeki vazifesinden Süleymaniye Camii'ne geldi, buradaki müezzinliği de sekiz sene sürdü. O zamanlar Süleymaniye Câmi'-i şerîfi hatibi Hafız Faik Efendi, Ömer Efendi gibi şeyh ve zakirdi. Burada onunla buluşmuş ve karşılaşmış olması Şeyh Ömer Efendi'yi pek sevindirmişti. Uzun yıllar bu mübarek kubbenin altında pîrdaş gibi, kardeş gibi geçindiler, birbirlerinin vazifelerine baktılar. Hacı Faik Efendi gelemediği günlerde hutbelerini Şeyh Ömer Efendi okurdu. Tekkelerin çoğuna beraber gittiler, zakir veya cenah postlarında yan yana oturdular, tekkelerin sohbet odalarında ve diğer meclislerde yine beraber bulundular. İkisi de birbirinden zarif, ehl-i dil, hoşsohbet ve meclis-ârâ kimselerdi, hülâsa birbirlerine daima faydalı ve hayırlı oldular, hatta birbirlerini tamamladılar. Bu iki yol kardeşi ve meslektaşı arasında bir tarikat alış verişi de olmuştu; Hacı Faik Efendi, Hacı Ömer Efendi'ye Rifâ'iyye'den, Hafız Ömer Efendi de Hacı Faik Efendi'ye Halvetiyye'den icazetname vermişti.

Daha sonra Hafız Ömer Efendi, Tophane'ye Nusretiye Câmi'-i şerîfinin ikinci imamlığına getirildi. Otuz yıla yakın bu vazifede kaldıktan sonra birinci imam Hafız Kenan Efendi'nin vefatıyla yerine başimam ve hatip oldu, göçüşü tarihine kadar bu vazife üzerinde bulunuyordu.

İstanbul Kâdirîhanesi'nin teravih namazlarını da birer gece aralarıyla kendisi kıldırıyordu, diğer gecelerde bu vazifeyi Hafız Sadeddin Kaynak görüyordu. Zakirler de her dört rekatta bir koro hâlinde ilâhîler okuyorlardı. Ömer Efendi'nin namaz kıldırması enderun imamlarına benzerdi. Ta'dîl-i erkâna ve usûl-i tilâvete fevkalâde surette riayetkâr olduğu hâlde cemaati sıkmaz, usandırmazdı; namazın nasıl bittiğine herkes hayret ederdi. Teravihte bir okuduğu âyet-i celîleyi Ramazanın sonuna kadar bir daha okumazdı ve ekseriyetle rahmet, mağfiret ve tebşîrât ayetlerini seçerdi.

Ömer Efendi, Rumelihisarı'nda Durmuş Dede Tekkesi şeyhi Said Efendi'den Nureddin tâcı giymiş, Hazret-i Hüdâyî Hankahı son şeyhi Abdülgafûr Âbid Efendi'den de teberrüken Celvetiyye icazetnamesi almıştı.

9 Kasım 1963 cumartesi günü göçtü, Eyüp'te Gümüşsuyu tepesine gömüldü.

Cemil Bey ve Hacı Hamîs-Ebülhamîs

Babasının beşinci çocuğu olduğundan "Ebülhamîs" (181:225) denilmişti. Asıl adı Mehmed Efendi olan bu zat, Kasımpaşalı Şeyh Cemal Efendi'nin çıraklarındandır; Balat İmamı'ndan da bazı meşkleri vardır. Kardeşi Cemil Efendi ile birlikte Yeşil Tulumba şeyhi Hacı Mustafa Efendi merhumun nukabâsından idi. Ak Araptı, Bahriyenin silâh-endâz taburunda berîk kâtibi (mülâzım yerine kaim) idi. Mülâzım-ı sânî rütbesiyle tekaüt edildi.

Kıyam zakirliğinde, şuul okumakta muvaffakiyetli idi. Bestelediği şuullerden bazıları dergâhlarımızda okunmakta idi. Babacığımın meşk arkadaşıdır.

Ebülhamîs latifeyi pek severdi." Merhum nasıldır, afiyettedir inşallah?" diye sorardı.

Hâlid Efendi

Hâlid Efendi (181:87,242,293), Şehremini çevresinde, Lalezar'da Kâdiriyye'den Bağdatlı Tekkesi (Vanî Ahmed Efendi Tekkesi) postnişini Niyazi Efendi'nin küçük kardeşidir, bundan dolayı "Bağdatlı'nın Hâlid" derlerdi. Balat İmamı'ndan yetişmedir. Güzel sesi ve sağlam hıfzı vardı, durak okumakta usta idi. Çok ilâhî bilirdi, fakat daima cumhurla okuduğundan kendi başına zikri idare edemezdi

Tahsil görmüş münevver adamdı. İlâhîleri okurken manasının derinliklerine dalarak okuduğundan gözleri dolar, kendinden geçen hâller alırdı. Tertemiz giyinirdi, samur kürk giyerdi. Kırk beş yaşlarında cinnet getirdi ve çok yaşamadan vefat etti.

Ahmed Hâlid Sayın

Şeyh Ahmed Hâlid Bey (Sayın) (181:298-299), "Bahriyeli Hâlid Bey" derlerdi. Kıyamî zakirlerdendir. Balat İmamı'ndan yetişenler arasında usule riayeti ve mahfuzatının sağlamlığı ile temeyyüz etmişti. Kıyamcılığı da iyi idi. Sonra Haydarîhane şeyhi Hafız Ahmed Efendi'den, Beşiktaşlı Hattat Hacı Nuri Bey'den şuul, durak ve ilâhî geçmişti. Hulefâsından bulunduğu Kasımpaşa Türâbî Dergâhı'nda, Ciğerim Dede Tekkesi'nde, Beylerbeyi'nde Seyyid Efendi Tekkesi'nde fahrî olarak zakirlik ederdi. Meşhur Yaşar Baba'ya da bir müddet peyrevliği vardır.

Türâbî Tekkesi postnişini Şeyh Mehmed Ali Rıza Efendi'nin halifelerindendir. Ayrıca Ma'rifiyye'den de teberrük icazetnamesi almıştır. Bu icazetname kendisine İzmir'de Ma'rifiyye'den Emîr Sultan Tekkesi postnişini Şeyh Hüseyin Bahri Efendi'den verilmiştir. Hüseyin Bahri Efendi, kendisinin kayınpederi idi.

Pepe Şevket

Pepe Şevket (180:120-124), Balat İmamı'ndan yetişmiş, orta derecede şöhret yapmış zakirlerdendir. Biraz boğuk sesli olmasına rağmen iyi usul bildiğinden ve çok ilâhî geçmiş olduğundan kıyamda da başarı gösterir, zikrin ahengini aksatmadan idareye muvaffak olurdu. Hafızdı, Kur'ân-ı kerîm okuyuşlarında da dikkati çeken güzel bir tavrı vardı; dinleyenler göz yaşlarını tutamazdı.

Balat'ta Ferruh Kethüda Câmi'-i şerîfinin bir müddet müezzinliğinde bulunmuş, lâkin içki düşkünlüğü yüzünden bu vazifeyi intizamla ifa edememiş ve nihayet ayrılmıştı.

Hayatının son yılları bir hayli zaruret ve perişanlık içinde geçti. Kekemeliği çok yorucu idi, bir lafı söylemek için dakikalarca uğraşırdı. "Pepe Şevket", "Keke Şevket" denilmesi bu yüzden idi. Fakat zikirde ve meşkte gayet düzgün okurdu, dilinin tutukluğu hiç belli olmazdı. Konuşurken kendisine de, dinleyenlere de eza verecek hâle gelirdi.

Son günlerini Şehremini çevresinde geçirdi. Yatıp kalktığı Zekâîzâde Tekkesi'ndeki perişan odasında ve çok elem verici bir sefaletle baş başa bu âlemden göç etti. Dergâhların sırlanmasından birkaç yıl sonra idi.

En ziyade devam ettiği dergâhlar barındığı Zekâîzâde Tekkesi, Pazar Tekkesi, Hekimoğlu, Gavsîzâde, Mimar Acem, Matrak, Tarsus, Saatçi Ahmed Efendi, Sinnî Halil Efendi-Kürtler Tekkesi ve Eyüp'te Ümmî Sinan Hankahı idi. Buralarda birinci sınıf zakirler bulunmadığı zaman zakirbaşı postunda zikri idare ederdi. İdare kudretiyle, usta tavırlarıyla Balat İmamı'ndan yetiştiğini gösterir, bilhassa ilâhî atışları ile ve her hâliyle ortaya koyardı. Hayatının intizamsız ve arızalı geçmesi daha çok parlamasına engel oldu, fakat pekala tutundu, tanındı ve her yerde arandı.

Tesbihçi Emin Efendi ve Salih Dede

Tesbihçi Emin Efendi (181:223), Sultanhamamlıdır, Balat İmamı'ndan yetişmiş idi. Son devrin iyi durak okuyanlarından biri olan Emin Efendi, pek terbiyeli, sakin bir adamdı.

Salih Dede, Üsküdar Gülfam Camii'nde müezzindir. Balat İmamı Hasan Efendi'den meşk etmişti. Koca Mustafa Paşa Hânkâh-ı şerîfinde uzun zaman müezzinlik etti.

Muzıkalı Kadri Bey

Muzıkalı Kadri Bey (182:118-120), Balat İmamı Hasan Efendi'nin çırakları arasındadır. Pek meşhur olmamıştı, Enderun muzıka-i hümâyûndan emekli idi. Molla Aşkili idi, "Tavaşi Kadri Bey" de derlerdi. O, bunu "Tavasî" diye

değiştirirdi. Doğrudan doğruya "Taşaksız Kadri Bey" diyenler de vardı. Zikir esnasında taksim eder, cumhura iştirak eylerdi, fakat kendi başına okumazdı, muvaffakiyetsiz de değildi. Çok eser geçmişti, bazı eserler de bestelemişti. Şu şarkı bunlardan biridir: "Kabil midir hiç var mı benim derdime çare - Arz eyleyemem hâlimi o cilveli yâre - İtlâf u helâk etse bile beni dildeki yare - Arz eyleyemem hâlimi o şiveli yâre." Ümmî Sinan'ın "Meded Allah sana sundum elimi" ilâhîsini de hüzzamdan bestelemiştir. Okuyuşları biraz burnundan konuşur gibi idi.

Muzıkalı Kadri Bey segâh makamında yapılmış eserleri çokça okuduğu ve zikir arasındaki taksimleri de ekseriya segâhtan yaptığı için kendisine "Segâhî Kadri Bey" derlerdi. İlâhîleri güzel okurdu, taksimleri de hoştu. Tavrı, edası dikkat ve muhabbeti çekerdi. "Ey Nesîmî bir gönülde hubb-ı Haydar olmasa - Anda çanlar çalınır güya kiliseler gibi" beytini taksim ederken şevke gelir, gözleri dolardı. Yaşlanmış, ağzında dişleri kalmamış olduğu hâlde falsosuz okurdu.

Daima yüzü güler, latifeci, hoşsohbet bir zat idi. Son günleri rahatsızlıkla geçti, veremden öldü. Eyüp ve çevresindeki hemen bütün tekkelere gelirdi.

Talebelerinden Kabakulak'ın Mustafa, Yorgancı Râşid, Hacı Şeref, Zekâîzâde Şefik Dede gibi isimler rehberimizin muhtelif yerlerinde anlatıldı.

Not olarak ilâve edelim, Revnakoğlu kayıtlarında geçen asrın ortalarına kadar zakirbaşıların en marufları arasında Hopçu Rıza Efendi (Kâdirîhane halifesi, Tophane Karabaş imamı), Kasımpaşalı Yalelci Hafız Mustafa Efendi (Rifâ'iyye'den müstahlef, Kulaksız Mezarlığı içindeki dergâhın şeyhi), Üsküdarlı Şevki Bey (Üsküdar'daki Rifâ'î tekkesinin şeyhi), Balat İmamı Hafız Hasan Efendi, Kasımpaşalı Halim Efendi (Bedeviyye'den müstahlef), Âmâ Aksaraylı Hafız Hasan Efendi, Tatar Yaşar Efendi, Hafız Cemal Efendi (Kasımpaşa Küçük Piyale Paşa imamı), Hacı Şeref Efendi, Arap Ahmed Efendi (Sünbül Efendi ve Merkez'de), Yorgancı Râşid Efendi, Hafız Ali Efendi (Yeni Cami müezinlerinden, Kâdirîhane zakiri), Hafız Ahmed Efendi (Kâdiriyye'den Türâbî Baba Tekkesi zakirbaşısı), Beşiktaşlı Hafız Nuri Bey (Yahya Efendi Dergâhı ve Neccarzâde zakiri), Talat Bey (Sıraserviler şeyhi ve Akarsu Tekkesi'nde zakirbaşı), Kasımpaşalı Bahriyeli Şükrü Efendi (Üsküdar Canbaziye imamı), Hafız İhsan Bey (Arap Camii hatibi), Şükrü Bey (Hasib Efendi, Taşlıburun ve Selâmî zakirbaşısı), Üsküdarlı Asım Bey, Cemi Efendi (Kara Baba zakirbaşısı) vardı.

Odunyarıcızade Camii

Sultan Çeşmesi Caddesi'nden ilerlerliyoruz, sola Molla Aşki Camii'ne tırmanan yokuşlardan Pastırmacı Yokuşu'na çıkıyoruz. Yokuşta, solda Odunyarıcızade Camii önündeyiz. (Ayvansaray Mahallesi, 1864 ada, 38 parsel)

Mescidi yaptıran Malatyalı Mustafa Ağa'ya, tarlada ortak olarak çalıştığından "yarıcı" yahut "tarla yarıcısı" deniliyordu, mescidin ismi her hâlde baninin babasının bu sıfatından dolayı "Odunyarıcızade"dir. Geçen asrın ortalarına kadar çevre halk tarafından bu cami "Yazıcı Mustafa Baba Mescidi" de biliniyordu. Mustafa Ağa sonradan mabedin arkasına bir mektep, yanına da mektep hocalarının oturmasına mahsus bir de meşrutahane yaptırmıştı. Mektebin kitabesi, meşrutanın kapısı üzerindeydi. Şimdi bunlar yerinde yoktur. Revnakoğlu, şöyle bahseder (146:157-160):

> Şeyh Hulûsî Mustafa Efendi Tekkesi: Balat civarında eski Molla Aşki, yeni Kasım Günani Mahallesi'nde, Pastırmacı Yokuşu'nda Yarıcı Mustafa Ağa Mescidi'nin içindedir. Halk buraya nedense "Yazıcı Mustafa Baba Mescidi" diyor. Mescidi yaptıran Mustafa Ağa, Malatyalıdır; tarlada ortak olarak çalıştığından kendisine "yarıcı" yahut "tarla yarıcısı" denilmiştir.
>
> Aslında Halvetiyye'den olan tekke sonradan Kâdiriyye'ye ve Nakşibendiyye'ye geçmiştir.
>
> Eski kayıtlara göre tekkenin yeri Balat'ta Hacı İsa Mahallesi'nde, Pastırmacı Yokuşu'ndadır. Meşihat konulduktan sonra "Şeyh Hulûsî Mustafa Efendi Mescidi" diye de söylenmiştir. Mustafa Ağa sonradan câmi'-i şerîfin arkasına bir mektep, yanına da mektep hocalarının oturmasına mahsus bir de meşrutahane yaptırmıştır. Mektebin kitabesi, meşrutanın kapısı üzerinde idi.
>
> Kırmızı tahta minaresi dolayısıyla "Kırmızı Tekke" diye de bilinen Yarıcı Mescidi'ne 93'te Rumeli muhacirleri yerleştirildiğinden haylice harap olmuş, bir müddet sonra da yıkılmıştır.
>
> Cümle kapısı Pastırmacı Yokuşu'ndan çıkarken sağda şimdiki 4 numaralı büyükçe evin altındaki küçük kuru çeşmenin tam karşısında idi.
>
> Tekkenin son şeyhi Ağzıeğri Mehmed Ağa adında bir zattı. Kendisi için "Ağzı eğri, ama sözü doğrudur" derlerdi.
>
> *Hadîka*'da (s.54-55) ise "Odunyarıcızâde Mescidi: Der-kurb-ı Molla Aşki Camii" diye yazılı olup şu malûmat verilmektedir:
>
> Odunyarıcızâde Mescidi fevkanîdir. Bânî-i mezbûr şehriyyü'l-asl olup ismi el-Hâc Mustafa Hulûsî b. Mehmed'dir. Müşarünileyh câmi'-i şerîf-i mezbûrun semtinde dünyaya gelip tahsîl-i ulûm ve ta'lîm-i fühûm üzere iken edâ-yı hacc-ı şerîf ve teehhül ederek Pastırmacı Yokuşu ortasında bir menzil bina ve bu tarik ile ülfet ve ünsiyet peyda edip semti va'za sâlik ve nukûd-ı kelâma malik olmakla

ehibbâ ve asdikâya binâ-yı mescid-i şerîf sevabını tefhim ve sevk ü tergip ederek ehl-i İslâm miyanında hulûs-ı tâm sahipleri ittifakıyla mezbur yokuş ortasında bir mülk menzil arsasına bir mescid-i güzîde tarh ve binasına şüru eyledikte ehibbâ himmeti ve asdikâ ianeti ile hayr-ı mezbûra suret verip vakfını dahi tescil eylemiştir; hâlen hayattadır.

Minberini yine İstanbul'da Dülgeroğlu Mahallesi sakinlerinden el-Hâc Alil b. Hibetullah nam kimse vaz' eylemiştir ve o dahi hâlen hayattadır. Mahallesi yoktur.

Revnakoğlu hazirede ikisi şeyh olan üç mezarı da notlarına kaydeder (146:161-62):

Başında cesim Kâdirî tâc-ı şerîfi, sülüs kitabeli, filizî renkte boyalı, mistarlı, kalın mermer taş: "Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Merhûm ve magfûrun leh el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr eş-Şeyh Mustafa Hulûsî Efendi'nin rûhıyıçun el-fâtiha, 15 Cemaziyelevvel 1215"

Başında cesim Kâdirî tâc-ı şerîfi, sülüs kitabeli, kalınca, yeşil boyalı, mistarlı mermer taş: "Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Merhûm ve magfûrun leh Şeyhzâde eş-Şeyh el-Hâc el-Hafız Tevfîkî Mehmed Efendi b. eş-Şeyh el-Hâc Hulûsî Mustafa Efendi rûhıyıçun, el-fâtiha, 1199"

Başında dikişli kavuk, sülüs kitabeli, mistarlı beyaz mermer taş: "Merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr Yazıcızâde damadı es-Seyyid Hafız Süleyman Efendi rûhuna fâtiha, 23 Cemaziyelahir 1237"

Not: Müşarünileyh Şeyh Hulûsî Mustafa Efendi'nin *Delâil-i Hayrât* tercümesi Fatih Kütüphanesi'nde 710 numarada kayıtlıdır.

Ali İhsan Vergili

Pastırmacı Yokuşu'nda Ali İhsan Vergili yaşardı. İhsan Bey, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İstanbul'un meşhur oyuncakçılarındandı ve tarikat tâcı, gülü, kemeri ve entarisi işlemekte emsalsizdi (119:193-95):

İhsan Efendi (Ali İhsan Vergili), H.1281'de İstanbul'da Molla Aşki'de Pastırmacı Yokuşu'ndaki baba evinde dünyaya geldi. Topçu binbaşılığından emekli Hacı İbrahim Edhem Bey'in büyük oğludur. Son hakkâklar kâhyası Zakir ve Hakkâk Hacı Ahmed Rauf Fehmi Efendi'nin sekiz yaş büyük kardeşiydi. Tâc-ı şerîf, gül, kemer ve entari işler, mazhar da yapardı. Erdi Baba Tekkesi postnişini Hezarfen Şeyh Agâh Efendi'den yetişmişti. Bu hususta maharetini bilenler ve ustasından farksız işlemeler meydana getirdiğini görenler "Agâh Efendi gibi işliyor, onun gibi iğne vuruyor!" derlerdi.

Ali İhsan Vergili (119:212)

Dergâhların sırlanmasından sonra işi oyuncakçılığa döktü, bunda da başarı gösterdi. Bayram çocukları için yaptığı zilli defler, darbukalar, küçük davullar çok rağbet görüyor, aranıyor ve bayramdan günlerce önceden kendisine sipariş veriyorlardı.

1960 yılının Ekim ayında 92 yaşındayken yine aynı evdeki tezgâhının başında ve boş zamanlarında ibadet ettiği köşe minderinin üstünde bu âleme veda etti. Eğrikapı'da kale kapısından girince solda, musalla taşının yanında yatıyor, taşsızdır.

İstanbul'da Tâç ve Gül İşlemekte Mahareti ile Tanınmış Olanlar

Sultanahmet - Kaygusuz şeyhi Hacı Mustafa Şevki Efendi.

Haseki'de Erdi Baba Tekkesi şeyhi Hezarfen Yahya Agâh Efendi.

Fatih - Nişancı Tekkesi şeyhi Bahrüddin Efendi. Onun üçüncü oğlu hattat, hakkâk, saatçi Hafız Nureddin Efendi.

Dolmabahçe'de Çakır Dede son şeyhi Hacı Mehmed Tâhir Efendi, gayet güzel tâc-ı şerîf işler ve ince hünerli güller dikerdi, "Hacı Tâhir'in gülleri" derlerdi.

Zakirbaşı Şeyh Mehmed İzzet Efendi, Peyk Dede Tekkesi şeyhi Tiryakî Mehmed Said Aşkî Efendi'nin halifelerindendir. Fevkalâde şekilde tâc ve gül işlerdi, bilhassa tuğlı tâc işlemekte pek ustaydı.

Zakirbaşı İbrahim Halil Efendi, gençliğinde tulumba koştuğu için "Tulumbacı İbrahim Efendi" derlerdi. Zakirbaşı Hayri Efendi'nin oğludur. Zıpçıktı Tekkesi postnişini Yahya Agâh Efendi'den istihlâf edilmişti; tâc, kemer işlemeyi de ondan öğrenmişti. Hakikaten pek güzel işlerdi. Elinden çıkmış tâc, kemer ve gülleri şeyhi ve ustası Yahya Agâh Efendi'nin sanırlardı.

Saraç Süleyman Efendi, Mevlanakapı'da Rifâ'iyye'den Kılıççı Baba Dergâhı'nın üçüncü postnişini ve saraç ustası Süleyman Sıdkı Efendi'dir ki Rifâ'î gülü işlemekte şöhret yapmıştı, hele havuzlu gülleri pek sanatlıydı, çok rağbet görürdü.

Şehremini'de Ceylanlı Tekkesi son postnişini Ulvi Baba biraz kaba işlemekle beraber çok eser meydana getirmiştir. Son zamanlarda bir kendisi kalmıştı.

Zakir ve Hattat Hafız Salâhaddin Efendi (Karagümrüklü), az işlerdi, fakat çok itina ederdi. Meydana getirdikleri hakikaten değerli bir sanat eseri hâlindedir.

Şeyh Şevkullah Bey (Halil Sami Paşazâde).

Baba Behzat (Behzat Haki Budak; Şeyhü'l-mümessilîn), tâc, kemer, gül işlemekle beraber Bektaşî fahri de dikerdi. "Nur Baba" filmindeki Bektaşî fahirleri kendisinin elinden çıkmıştır. Diker ve işlerken inceden inceye uğraşırdı.

Doktor Ahmed Süheyl, intisap etmiş bulunduğu Kâdiriyye tarikatının güllerinden işlemişti, birkaçını Kadızâde Tekkesi'nde gördüm.

Hadi Bey merhum, Kâdirî gülü ve tâc-ı şerîfi işlemekte pek mahirdi, bilhassa gülleriyle meşhur olmuştu, o kadar ki onun güllerinden birine sahip olmak şeyhler, dervişler arasında övünmek vesilesi sayılırdı, "Tâcında Hadi Bey'in gülü var!" derlerdi. Maliyede muamelât dairesi muhâsebe-i atîka mümeyyizi olarak yıllardır vazife gördüğünden "Maliyeci Hadi Bey" diye tanınmıştı.

Kîrî Hanım, Sarmaşık'ta Şeyh Türlü Tekkesi'nin banisi ve ilk şeyhi Ahmed Kâmil Efendi mensuplarından Şair Arif Bey'in bacısıdır. Kâdiriyye ve Nakşiyye tâc-ı şerîflerini pek güzel işler, bürümcek gibi de beyaz takke dikerdi. Şeyh Fâzıl Efendi merhumda bir tâcını ziyaret etmiştim (1942).

(119:196-206, 210)

Molla Aşkî Gülşenî Tekkesi

Pastırmacı Yokuşu'nu tırmanıp Paşa Hamamı Caddesi'ne çıkıyoruz ve sağa dönüyoruz. Paşa Hamamı Caddesi ileride bir meydandan Yatağan Sokağı'na, Sunullah Efendi Sokağı'na ve Macarlar Yokuşu'na açılır. Biz Sunullah Efendi Sokak'ta 7 - 9 numaralı gecekonduların da olduğu arsa önündeyiz, burada Molla Aşkî Gülşenî Tekkesi vardı. (Ayvansaray Mahallesi, 2581 ada, 26 parsel)

Kadastro planlarında da "Gülşenî tekkesi namıyla maruf bahçeli ahşap iki ev" şeklinde not düşülen bu yer, Molla Aşkî Gülşenî Tekkesi'ydi. Zikir günleri salıydı. Revnakoğlu dosyalarındaki notlara göre, 1756-57 (H.1170) tarihinde yapılmış, Abdülmecid zamanında da tamir görmüş tekkenin selâmlık kısmıyla tevhîdhanesi, buranın son şeyhi Mehmed Sami Efendi'nin zamanında Hüseyin Vassâf Bey tarafından elden geçirilmişti. Tekke ayaktayken cümle kapısının kemerinde "Menzilin sordum Sezaî rûh-ı kudsîden dedi - Kulle-i kâf-ı hidâyet-âşiyân-ı Gülşenî" beyti; tevhîdhane mihrabının üzerindeki camlı levha celî hatla "Yâ Hazret-i Pîr-i destgîr İbrahim Gülşenî kuddise sırruhu, 1318" yazıyordu.

Tekkenin ilk şeyhi Edirne Gülşenî Hankahı'ndan Hasan Sezaî'nin hem damadı hem de halifesi olan Ali el-Gürcü oldu. Kâdirîhane şeyhi Muhyiddin Efendi'nin tomarında "Müşarünileyh, Hasan Sezaî hazretlerinin hem damadı hem de halifesidir. Arsa olduğu hâlde bu mahalle müceddeden bir zaviye bina ve inşa eylemiştir. 1187'de rıhlet eylemiştir, tekkesindeki türbede medfundur" bilgisi yer alır. Bu şeyhin diğer tomarlarda da H.1187 - M.1773-74 olan vefat tarihi, H.1257 - M.1841-42'de Mustafa Giresunî'nin nesihle yazdığı manzum tarihte H.1290 gösterilir. 1940'ta yıkılan türbenin içindeki üç sandukanın ortasındaki sanduka, "Edirne Gülşenî Hankahı'ndan istihlâf edilerek İstanbul'a gönderilmiş" olan Ali Gürcü Efendi'ye aitti. Şimdi türbeden, tevhîdhaneden hiçbir eser kalmayan tekkenin türbesinin son vaziyetini Revnakoğlu aktarırken sanduka önündeki levhayı da kaydeder (117:228):

> 1940 kışında yağmurlar neticesi yıkılan tevhîdhanenin dahilindeki türbede ortada büyük sandukanın önündeki camlı levhadan (117:228):
>
> *Hû*
> *Göçtü dünyâdan dirîgâ Şeyh Alî-i Gülşenî*
> *Dâimâ tevhîd-i zikrullah idi fikr ü dili*
> *Mürşidânın serveri ya'nî Sezâî Pîr'dir*
> *Hep görüp seyr ü sülûku ondan almıştı eli*
> *Tekyegâh-ı gülşen-i dehr içre cidd ü sa'yile*

Elhak olmuştu tarîk-i Gülşenîn'in bir gülü
Cebhesinde feyz-i rûhâniyyet etmişti zuhûr
Dahi envâr-ı tecelliyyâtı Hakk'ın münceli
Düştü üçler Himmetî târîh-i cevher-dârına
Hak kıla gül-zâr-ı adnı cilvegâh-ı Şeyh Ali, 1190.
Harrerehu el-fakîr Derviş es-Seyyid Mustafa el-marûf bi-Giresunî gufire lehu'l-Bârî sene seba ve hamsîn ve mieteyn elf.

Ardından posta Ali el-Gürcü'nün oğlu Şeyh Hasan Hüsnü Efendi geçti. Kendisi Gürcü Ali Efendi'nin çok eski mensuplarından Hafız Mustafa Hilmi Efendi'den hilâfet almıştı. Tekkenin ikinci şeyhi Hasan Hüsnü Efendi, H.1226 - M.1811-12'de vefat edince o da zaviyeye defnedildi. Sandukası tekkenin tevhîdhanesindeki türbede ikinci sandukaydı (117:228):

Cenâb-ı Şeyh Alî necl-i Hasan Hüsnü Efendi hû
Olup lâhûta râhı kurb-ı Hakk'ı eyledi iskân
Azizim Şeyh Sırrî çâkeri idi erip vasla
İlâhî gülşen-i cennette kılsın aşkla devrân
Sevindirdi girip kabre civâr u vâlideynini
Velâkin bendegân u dervîşânın eyledi giryân
Mukaddes rûhu fevc-i tâifân-ı havl-i arş ile
Cebîn-fersây-ı adn-i Ka'be-i ulyâ ede Mennân
Revânı ni'met-i kevser ile sîrâb-sîr olsun
Makâmın gülsitân-ı kasr-ı Firdevs eyleye Rahmân
Tefe"üldür bu târîhim şefâat isterim gayrı
Hasan Hüsnü Efendi câyını huld eyledi Yezdân
Ketebehu es-Seyyid Mustafa Hulûsî.

Posta bu sefer Hasan Hüsnü Efendi'nin damadı ve halifesi Ali Rıza Efendi çekildi. "Gürcü-i Sânî" de denilen bu şeyh H.1262 - M.1846-47'de vefat ettiğinde tekkedeki türbeye gömüldü. İçerideki üçüncü sandukada yatıyordu. Revnakoğlu şeyhin sandukası önündeki levhayı da tesbit eder (117:228):

Pîr-i sânî Hazret-i Sultân Sezâî Gülşenî
Bende-i âgeh-dilî ya'nî Cenâb-ı Şeyh Alî
Ârif-i ilm-i ledünnî vâkıf-ı sırr-i aref
Ehl-i hâl ü mâlik-i kenz-i rumûzât-ı velî
Zikr ü fikri dâimâ tevhîd-i Bârî idi hep
Kâr-ı kevn-i bî-bekâda yok idi hiç medhali
Rû-nümâ olurdu hak kılsan nazar im'ânla
Nûrdan mir'ât idi gûyâ vücûdu münceli
Ni'met-i dîdâr-ı yâra olucak davet hemân

Sofra-i hân-ı fenâdan der-akab çekti eli
Kurb-ı Hak'da ola firdevsîler ile hem-celis
Çünki rıdvân eylemiş âmâde me'vâ evvelî
Cevher-i eşkile Tal'at yazdı târîhin dedi
Hak idi âlemde maksûd buldu hakkı Şeyh Ali, 1262.

Ali Rıza Efendi'nin halifelerinden Hafız Mustafa Hilmi Efendi, Samatya'da İmrahor'da Hacı İlyas Bey Camii'nin imamıydı. Revnakoğlu bu zatın Sünbüliyye'den İmrahor Tekkesi'nin haziresindeki mezar taşını bulur (117:217):

"Hû Dost - Tarikat-i aliyye-i Gülşeniyye'den Molla Aşkî Dergâh-ı şerîfi post-nişîni meşâyih-i izâmdan eş-Şeyh Ali Rıza Efendi hazretlerinin hulefalarından ve el-Hâc İlyas Câmi'-i şerîfi imamı âlem-i fenâdan âlem-i bekâya intikal eden es-Seyyid eş-Şeyh Mustafa Hilmi Efendi'nin ve kâffe-i ehl-i îmân ervâhına fâtiha, 9 Şevval 1283" (14 Şubat 1867)

Not düşelim, Ali Rıza Efendi'den önce Muhyiddin Efendi'nin tomarında "Şeyh Ahmed Efendi", Zakir Şükrü'nünkinde ise Hasan Hüsnü Efendi'nin halifesi "Mustafa Efendi" adı geçer. Revnakoğlu'nun listesinde Şeyh Ahmed Muhtar Efendi (Çubukçuzâde) yer alır (117:217):

Şeyh Ahmed Muhtar Efendi (Çubukçuzâde): Gürcü-i sânî Ali Rıza Efendi'nin halifesidir. 20 Rebiülahir 1263 pazar günü göçtü. Tekkenin türbesinde yatıyor. Zamanında Sultan Mecid, dergâhı tamir ettirmiştir.

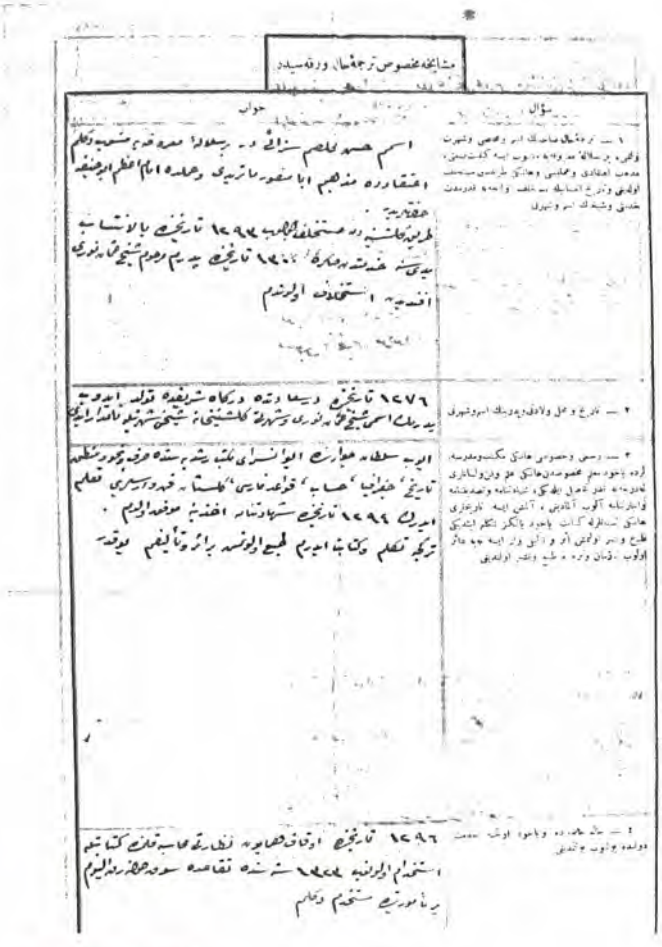
Revnakoğlu tomarlarda Şeyh Ahmed için verilen H.1272 ve H.1274 vefat tarihlerini kabul etmez.

Bundan sonra da posta sırasıyla Ali Rıza Efendi'nin "Köse" lakaplı iki halifesi geçti. İlki 1855-58 (H.1274)te ölen Ahmed Efendi (Köse); diğeri Osman Nuri Efendi (Köse). Bu sonuncusu (117:214)

Halim, ihtiyar, güzel bir zât-ı şerîf idi. Yarım asırdan fazla şeyhlik etti. 14 Cumadilula 1303 (18 Şubat 1886) rıhlet. Kasîrü'l-kâme, hafîfü'l-lihye bir zat idi. Bu zat da Gürcü-i sânî halifelerindendir. Gülşenî şeyhi Osman Efendi derlerdi.

Osman Nuri Efendi'den sonra bu zatın 19 Aralık 1859 (24 Cumadelula 1276) tarihinde doğmuş olan oğlu Hasan Sezaî Efendi posta geçti. Evkâf-ı hümâyûn muhasebe kalemi kâtiplerindendi. Kendisini H.1303 - M. 1886 tarihinde Sertarikzâde Tekkesi şeyhi Camcı Şeyh Ali Efendi posta oturttu. 1922-23 (H. 1341)te vefat ettiğinde Büyükçekmece'deki Nasuhî Dede Tekkesi'nde defnedildi.

Oğlu Şeyh Hasan Sezaî Efendi: Velâdeti 24 Cumadelula 1276. Evkâf-ı hümâyûn muhasebe kalemi ketebesindendir. Kapı yoldaşı Camcı Şeyh Ali Efendi merhum 1303 Salı günü tarihiyle iclâs ettirmişti.

Yukarıdaki "Meşayihe mahsus tercüme-i hâl" başlıklı sikada Molla Aşkî Gülşenî Tekkesi şeyhi Hasan Sezaî Efendi, şu bilgileri verir (117:33):

Revnakoğlu ilâve notta yukarıdaki bilgiye şunları ilâve eder:

Babasından da istihlâf edilmişti. 1341'de göçtü, Büyükçekmece'deki Nasûhî Dede Tekkesi'nde yatıyor. Sultan Mahmud Han-ı sânînin bevvâbân-ı hâssından idi, taht kapısının ikinci bevvâbı idi. Birinci bevvâbı Camcılar şeyhi, Cerrâhiyye'den Ali Rıza Efendi'dir, "kapıcıbaşı" derlerdi.

İsmim Hasan, mahlasım Sezaî'dir. Bir sülâle-i marûfeye mensup değilim. İtikatta mezhebim Ebâ Mansur Maturidî ve amelde İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe hazretleridir. Tarîk-i Güşeniyye'den müstahlef olup 1293 tarihinde bi'l-intisâb yedi sene hizmetten sonra 1300 tarihinde pederim merhum Şeyh Osman Nuri Efendi'den istihlâf olundum.

1276 tarihinde Dersaadet'te dergâh-ı şerîfte tevellüt edip pederimin ismi Şeyh Osman Nuri ve şöhreti "Gülşenîhane şeyhi" şöhretiyle namdar idi.

Eyüsultan civarında Ayvansaray Mekteb-i Rüşdiyesi'nde sarf ve nahiv ve mantık, tarih, coğrafya, hesap, kavâid-i Fârsî, Gülistan, fen derslerini taallüm ederek 1294 tarihinde şehadetname ahzına muvaffak oldum. Türkçe tekellüm ve kitabet ederim. Tab' olunmuş bir eser ve telifim yoktur.

Revnakoğlu, Hasan Sezaî'ye mensup bilhassa iki meşhur zata temas eder: Mehmed Nezihi Bey ve Abdullah Zühdü Bey. Konağı münasebetiyle daha önce rehberin Fethiye kısmında Mersiyehân Fethiyeli Mehmed Nezihi Bey'in bahsi geçmişti. Bu tekke notlarında ise bilhassa Molla Aşki'de de oturan Muharrir Abdullah Zühdü'ye ait notlar dikkat çeker (117:220-221):

> Meşhur Mersiyehân Fethiyeli Mehmed Nezihi Bey merhumla Molla Aşki'de oturan Galatasaraylı Muharrir Abdullah Zühdü'nün bu dergâh-ı şerîfe intisapları vardır. İkisi de Şeyh Hasan Sezaî Efendi'den arakiye giymişler, uzun müddet meydan hizmetinde bulunmuşlardır.

Abdullah Zühdü merhuma matbuatın eskileri arasında olduğu gibi Fethiye, Çarşamba, Balat, Sultanhamamı ve civarı halkı arasında "Zühdü Baba", "Baba Zühdü"denilmesi bundan dolayıdır.

Abdullah Zühdü Bey merhum birinci sayısı 1324 Temmuzunda çıkan Resimli Gazete'sini ve sonra Yeni Gazete ismini alan yevmî cerideyi neşre başlamadan önce Mihran'ın Sabah Matbaası'nda çalışmış ve bu müddet zarfında yani 1312'den itibaren de uzun bir zaman Molla Aşki'de oturmuştur. Gülşenîhane dervişliği bu tarihlerdedir.

Hasan Sezaî'den sonra burada şeyhin eski dervişlerinden 1865-66 (H. 1282) doğumlu Şeyh Mehmed Sami Efendi postnişin oldu (117:214-215):

Şeyh Mehmed Sami Efendi merhum, Selanik'in Katerin kazasında sulh hâkimi idi, sonra Malkara'ya geldi., Şahin ve Yörük nahiyelerinde naiplik etti. Sulh Ceza mahkemelerine de bakardı. Posta iclâsı Osman Nuri Efendi halifelerinden Sûsîzâde, askerî hâkim emeklisi Mehmed Şehrî (b. Osman) Efendi'dendir. Bu zat kendisine taç giydirmiş ve posta çekmiştir.

İki bayram arası göçtü, Edirnekapı Otakçılar'da yatıyor. Vefatında 63 yaşında idi. Vefatı 17 Kânûn-ı evvel 1941 Salı günü.

Revnakoğlu, Mehmed Sami Efendi'yi posta oturtan Sûsîzâde Mehmed Şehrî Efendi'nin savunma bakanlığı yapmış olan oğlu Hüseyin Atakan'a da temas eder (117:215).

Not: Son askerî inkılâptan sonra savunma bakanı olan Korgeneral Hüseyin Atakan, Sûsîzâde Mehmed Şehrî Efendi'nin beş erkek çocuğunun en büyüğüdür. Hüseyin Atakan Paşa 1316 doğumludur, hâlen emekli olup kurucu meclistedir.

Molla Aşkî Gülşenî Tekkesi'nin zakirleri şu kişilerdi (117:219): Yaşar Baba, Terlikçi Mehmed Efendi, Mersiyehân Nezihi Bey, Muallim İsmail Hakkı Bey (üstâd-ı marûf), Kolağası Şükrü Bey merhum (Nümûne-i İrfân Mektebi'nde muallimdi, Sultanselim'de otururdu; Lokmacı Tekkesi'nde durak okurdu. Kalem efendisiydi, "Gözlüklü Şükrü Bey" derlerdi), Balat şeyhi Necmeddin Efendi, Meydancıklı Kantarcı Arif Bey, Hacı Şeref ve kardeşi Hafız Salahaddin Efendi merhumlar.

Revnakoğlu 1940'larda türbedeki sandukaların başındaki diğer camlı levhaları ve haziredeki taşları tesbit etmiş, notlarına kaydetmişti.

Şeyh dairesinin önünde kalınca, geniş beyaz mermer taşta sülüsle: "Sâhibü'l-hayrât Şerîfe Züleyhâ Hatun el-mütevvelliyetü an-Şâh Sultan. Fî 12 Muharrem 1288" (3 Nisan 1871) yazıyordu.

Levha, sülüs (117:226)

Hû
İşte Gürcü Şeyh Ali Efendi'nin ol zevcesi
Fâtıma Hatun kabrin kıl ziyâret et duâ
İki zât-ı pâke mensûbiyyet ile buldu feyz
Şeyh Hasan Efendi'nin mâderi ismet-likâ
Bin iki yüz yirmi üç sâlinde bu iffet-meâb
Bunda defn olmuş imiş Hak rahmet eylesin ona
Sonra takîben Habîbe Hatun edince vefât
İki makber birleşip vahdette bulsunlar safâ
Şeyh Hasan Efendi'nin hem olmuş idi zevcesi
Bin iki yüz elli beşte eyledi azm-i bekâ
Rûhlarına oku târîhle Cevâd bir fâtiha
Cennet-i a'lâ ola bu Habîbe (Fâtıma Hanım'a câ), 1255.

Levha, nesih (117:226)

Hû
Cenâb-ı zevce-i eş-Şeyh Ali zî-ismet ü iffet
Ki ona derler hâlâ vaktinin Râbia'sı hattâ
Tarîk-i Gülşen gül-zârının perverdesi idi
Velâkin gülşen-i adni görüp ondan daha a'lâ
Çün erdi davet-i Hak sem'ine bir hû çekip göçtü
Koyup bu tekyegâh-ı dehri oldu âzim-i ukbâ
Hudâ'ya âşık idi buldu vaslı şimdi Hakkı'yla
Cihâna gelmeden ancak budurur maksad-ı aksâ
Bulunmaz bir dahi emsâli gelmez âlem-i kevne
Kemâl-i hüsn-i haslette yaratmıştı onu Mevlâ
Cinân gülşen-sarâyında salındıkça o ferruh-dem
Vere bâkîlerine Hak cihânda ömr-i lâ-yuhsâ
Yazıp bu cevher-i eşkimle târîhin dedim Tal'at
Göçüp... Râbia Hatun me'vâ, 1268.

(Üsküdarlı Talat değildir.)

Türbede küçük sanduka (117:226)

Hû
Âh sad âh kim Hasan Tevfik Efendi tıfl iken
Azm edip râh-ı bekâya verdi rûhun izzete
Hazret-i Gülşenî içre postnişîndir pâderi
Şeyh-zâdedir ol melek-veş davet oldu behişte
Nesl-i ehl-i Allah idi ceddidir hem Gülşenî
Sırrına müştâk olup vâsıl oldu vuslata

Lîk bu gevher-simât Cenâb-ı Şeyh Ali-zâde'yi
Mâlik etmişti onu Hak kufl-i genc-i haslete
Gûş edince rûh-ı pâki irciî fermânını
Bî-tevakkuf eyledi teslîm-i cân ol Cenâb-ı Hazret'e
Rıfkıyâ çıktı üçler yediler söyledi cevher târîhi
Azm eyledi bu demde Hasan Tevfik Efendi cennete
Harrerehu Vehbi gufire lehu, gurre-i Safer 1250.
Üçüncü sanduka (117:228):
Pîr-i sânî Hazret-i Sultân Sezâî Gülşenî
Bende-i âgeh-dilî ya'nî Cenâb-ı Şeyh Alî
Ârif-i ilm-i ledünnî vâkıf-ı sırr-i aref
Ehl-i hâl ü mâlik-i kenz-i rumûzât-ı velî
Zikr ü fikri dâimâ tevhîd-i Bârî idi hep
Kâr-ı kevn-i bî-bekâda yok idi hîç medhali
Rû-nümâ olurdu hak kılsan nazar îm'ânla
Nûrdan mir'ât idi gûyâ vücûdu müncelî
Ni'met-i dîdâr-ı yâra olucak davet hemân
Sofra-i hân-ı fenâdan der-akab çekti eli
Kurb-ı Hak'ta ola firdevsîler ile hem-celîs
Çünki rıdvân eylemiş âmâde me'vâ evvelî
Cevher-i eşkile Tal'at yazdı târîhin dedi
Hak idi âlemde maksûd buldu hakkı Şeyh Ali, 1262.

1940 kışında yağmurlar neticesi yıkılan tevhîdhanenin dahilindeki türbede ortada büyük sandukanın önündeki camlı levhadan (117:228):

Hû
Göçtü dünyâdan dirîgâ Şeyh Alî-i Gülşenî
Dâimâ tevhîd-i zikrullah idi fikr ü dili
Mürşidânın serveri ya'nî Sezâî Pîr'dir
Hep görüp seyr ü sülûku ondan almıştı eli
Tekyegâh-ı gülşen-i dehr içre cidd ü sa'yile
Elhak olmuştu tarîk-i Gülşenîn'in bir gülü
Cebhesinde feyz-i rûhâniyyet etmişti zuhûr
Dahi envâr-ı tecelliyyâtı Hakk'ın müncelî
Düştü üçler Himmetî târîh-i cevher-dârına
Hak kıla gül-zâr-ı adnı cilvegâh-ı Şeyh Ali, 1190.
Harrerehu el-fakîr Derviş es-Seyyid Mustafa el-marûf bi-Giresunî gufire lehu'l-Bârî sene seba ve hamsîn ve mieteyn elf.

Dergâha bitişik hazirede başında büyük Gülşenî tâc-ı şerîfi, mistarlı beyaz mermer taş (117:228):

Yâ Hû
Kimseye bâkî değildir çünki dehr-i bî-sübût
Gel oku ihlâsla bir fâtiha etme sükût
Gel bu mevtâ kabrine sen ibret al
Küllü nefsin fâniyet fallâhu hayyün lâ-yemût

Hulvî evlâdından ve tarîk-i Gülşeniyye'den ve hâcegân-ı dîvân-ı hümâyûn kalemi hulefâsından es-Seyyid eş-Şeyh el-Hâc Hüseyin Hüsnü Fahri Efendi'nin rûhuna fâtiha, gurre-i Rebiülahir 1271.

Hasan Sezaî'nin gömüldüğü Nasûh Dede Tekkesi, Gülşenîliğin erken tarihte İstanbul'da, Büyükçekmece'de tesis edilmiş tekkelerindendi. Bu tekkeye ve bu tekkenin son şeyhi Hasan Sezaî Efendi'ye dair bilgiler de Revnaoğlu'ndadır (155:220-222,230):

Nasuh Dede Hankahı

İbrahim Gülşenî hulefasından Nasûh Dede tarafından uyandırılmıştır. Perşembe günleri Gülşenî ayini icra olunurdu. Zengin bir tekkeydi. Muharrem ayında beş gün müddetle gelene geçene aş verilirdi. Civar köylerden Silivri'ye, Çorlu'ya kadar hatta Edirne'den, Tuna'dan kalkıp gelenler buradan tenekeler, bakraçlar içinde aşure alıp dönerlerdi.

Kayıkçılar, mavnacılar daima yanlarında bir veya yarım okka dolusu bir şişe zeytin yağı taşırlarmış, fırtınaya tutuldukları zaman şişeyi denize atarlarmış. Fırtına hafifler, şişe de kendiliğinden sahile gelirmiş. Görenler alıp tekkeye bırakırlardı.

Büyük Çekmece'nin bir kısım halkı Nasuh Dede'yi Fatih'in mihmandarı bilir, Küçük Çekmece'de göl kenarında yatan Garip Baba'yı da kendisinin kardeşi sanırlar.

Büyük Çekmece tahkimat kumandanı Kemal Balıkesir tarafından (şimdi emekli tümgeneral) büyük Türk velisi Nasuhî Dede'nin tarihî türbesi ve fukara doyuran tekkesi 1942'de dümdüz edilerek kıymetli mezar kitabeleri parçalanmış ve altında yatan tasavvuf irfan tarihine mensup birçok muhterem simalar münasip bir yere kaldırılmadan üzerlerine lokal yaptırılmış ve henüz altı ay geçmeden de bir gece içinde burası tamamıyla kül olmuştur. Yangında tekkenin karşısına düşen Enver Bey Mektebi ve onun önündeki heykel de ne yazık ki zarar görmüştür.

Tekkenin son şeyhi Sezaî Efendi, Milli Mücadele yıllarında vefat etti. Kendi tekkesinde, Nasuhî Dede'nin yanına gömülmüştü. Kızı Feriha Hanım ve onun zevci Berber Ziya Efendi, Balat'ta Karakol sırasında oturuyorlar.

Tatar Yaşar Baba

Tatar Yaşar Baba, Molla Aşkî Mahallesi'nde doğmuştu. Karyağdı Bektaşî Tekkesi'nin şeyhi ve Dersaadet tekkelerinin zakiriydi.

Revnakoğlu'nun 15 Mayıs 1965 tarihli Tarih Dünyası'nda yayımlamış olduğu "Yaşar Baba" yazısı, kendi dosyasında el yazısıyla (291:1-4) ve daktiloya çekilmiş hâlde yine kendi arşivinde (309:23-27) yer alır., Tarih Dünyası'nda neşrettiği "Yaşar Baba" yazılarını Revnakoğlu'nun matbu metin üzerinde yaptığı tashihlerle (291-20-22) karşılaştırılarak veriyoruz:

> Yaşar Baba (I): Dinî, ruhanî ve uhrevî bir müessese olmaktan ziyade halkın içinden doğmuş, halkın ruhuna uymuş, insanî, içtimaî bir tarikat olan Bektaşîlik'in içinde ve tarihinde isim yapmış veya bir yönden tanınmış değerli şahsiyetler hakkında şimdiye kadar derli toplu ve esaslı bir inceleme yapılmış değildir.
>
> Tarikat ve tasavvuf tarihi bakımından lüzumlu olduğu hâlde henüz ciddi şekilde ele alınmamış bulunan bu konunun aydınlanması pek gecikmiştir. Yazılması lâzım gelenlerden çoğunun zamanla unutulması, hatta kaybolması ihtimali bille vardır.
>
> Vaktiyle *İstanbul Tekkeleri Tarihi* isimli eserimizi yazarken bu lüzumu da düşünmüş, Bektaşîlik'te şöhret sahibi olmuş, eser vererek büyük küçük bir iz bırakmış kimseleri de diğer tarikat büyükleri gibi ayrıca tesbit eylemiştik. Bir kısmını yakından tanıdığımız, birkaçını iyi bilenlerden dinlediğimiz bu simaları sırası geldikçe birer birer yazacağız. Şimdi son yılların en çok tanınmış bir Bektaşî babası olan eski kıyam reisi, zakirbaşı Tatar Yaşar Baba'dan başlıyoruz:
>
> İstanbul'da çok gelişmiş, bir bakıma mektepleşmiş olan klasik tekke musikimizde geniş şöhrete erişmiş namlı zakirbaşıların başında gelen Yaşar Baba, bu sahanın son zamanlarda gerçekten pek kudretli simalarından ve tam manasıyla büyük üstatlarından biri olarak tanınmıştı. Bu yüzden her yerde sevgi ve rağbet görür, her zikir meydanı, her dergâh kendisini hasretle beklerdi; tekkelerin son gününe kadar bu değerini kaybetmedi, kimse onun yerine oturamadı. Kıyam zikrinde pek ustaca olan reisliği, zakirbaşılığı, hele icra kudreti hayret verecek şekilde birbirinden son derece üstün ve azametliydi. Çeşitli besteleriyle, kafasında taşıdığı binlerce şuul, durak ve ilâhî hazinesinin zenginliği ölçülemiyordu, o derece eşsiz ve benzersizdi. Bu yüzdendir ki hiçbir zakir, zakirbaşı, hanende ve musikişinas onunla baş edemedi, bol ölçüşemedi.
>
> Baba'nın asıl adı "Yaşar Aşkî" idi. Hiç kullanılmayan bu isim yalnız ailesi büyüklerinin hafızasında hatıra olarak kalmıştı; herkes her yerde onu "Yaşar Baba" diye tanırdı.

Ortada oturan Yaşar Baba. Sağındaki sakallı zat Ali Avni Bey (Ata Sayar) Çamlıca Bektaşî Tekkesi postnişini ve zamanın halifebabası bulunan Ali Nutkî Baba'nın muhibbi ve taçlı dervişidir; evkaf mümeyyizliğinden emekli idi, Ahkâm-ı evkafa vukufundan dolayı "Evkafçı Avni Bey" derlerdi. Musiki bilir, saz çalar, isteyenlere eser geçer, İstanbul tekkelerinde kıyam zakirliği ederdi, 1956'da göçtü. Solunda Derviş Feyzi. Piyade binbaşışığından emekli Ali Fethi Baba'nın taçlı dervişidir, nasibi de ondandı. Beyazıt'ta Zincirlihan'da zaman zaman odabaşılık ettiği için kendisine "Odabaşı Feyzi" derlerdi. Ermeni'den dönme idi, fakat çok ihlâslı insandı. Elinin açıklığı ile meşhur olmuştu, fakirlere, düşkünlere fazlası ile yardım eder, onları yedirir içirir, bayramda çocuklarını giydirirdi. Muharrem aylarında bol aşure kaynatır, on gece evinde devamlı olarak mersiye ve *Hadîkatu's-Suadâ* okuturdu.

Çocukluğu tekke çevresi içinde geçti, tarikat ve tasavvuf terbiyesi altında büyüdü. Bu münasebetle pek genç yaşında birkaç tarikata girip çıktı, hepsinde birer parça oyalandı, uyandı, zarfı yırttı, nihayet neşeli mizacına, yaratılışına en uygun bulduğu Bektaşilik'te karar kıldı.

Yıllarca önce kendisinden sonra da kendisini yakından tanıyanlardan tesbit etmiş olduğuma göre Yaşar Baba erenlerimiz aslında Karadeniz Ereğlisi'ne bağlı Alap bucağı yerlilerinden Alaplılar ailesinden ve Hatibzâdeler soyundandır; kökü Tatar Türklerine dayanır. Bu ailenin en yaşlı rüknü olan zamanının esnaf kethüdası Hacı Hafız Halil Efendi'nin büyük oğlu idi. (Hacı Hafız Halil Efendi'nin babası Mavnacı Ahmed Ağa da hafız idi. Kırk yaşından sonra Kur'ân-ı kerîmi ezberleyip mukabele okumuş, cami ve tekkelerde hatimle teravih kıldırmıştır.) Kendisine Tatar Yaşar Baba denilmesi umulabilir ki bu yüzdendir. Zaten içinden gülen ve şehlâ bakışları içinde zekâ parıldayan küçük gözleri, kösemsi sakalı ve yüz çizgileri ile tam bir Türkistanlı ve Tatar tipini hatırlatırdu. Bundan dolayı kendisine "Tatar Yaşar Baba" denildiği hâlde doğma büyüme İstanbulluydu. Eğrikapı Molla Aşkî taraflarında dünyaya geldi, çocukluğu, gençliği hep buralarda geçti. Musikide isim yaparak ortaya çıktıktan sonra başlayan hayatı önce Fethiye, Draman ve Balat'ta, daha sonra Eyüp'te devam ederek nihayete erdi.

Musikide isim yaparak ortaya çıktıktan sonra başlayan hayatı önce Fethiye, Draman ve Balat'ta, daha sonra da Eyüp'te devam ederek nihayete erdi.

Babasını küçük yaşta kaybetmiş bulunduğundan tahsilini bitiremedi; hayatını kendi emeği ile kazanmak zorunda kaldı. Süleymaniye'de bir dökmeci ustasının yanına girdi; divitçi çıraklığı etti. Yaşar Baba'nın divitçi ustası Savaklar'da Yeni Mahalle Câmi'-i şerîfi imamı Hafız Cemil Efendi'ydi. Bu sıralarda hıfza da başlamıştı. Balat, Meydancık, Molla Aşkî camilerinde pîr aşkına ezanlar okuyor, salâlar veriyor, içeride müezzinlik ediyor, fırsat buldukça tevşihli mevlidlerde ilâhî okuyanların yanına ilişerek kendisinde yavaş yavaş belirmeye başlayan temayül ve istidadını geliş-

tirmeye çalışıyordu. Nihayet musiki aşkı, bilhassa klasik mabet musikimize karşı duyduğu derin alâka gün geçdikçe arttı ve onu ister istemez zamanın üstatlarının meclislerinde bulunmaya sevk etti. Önce komşusu "Mahzen-i Esrâr-ı Musikî ve Ser-hânende-i Hazret-i Şehriyârî" denilmekle tanınmış Muallim İsmail Hakkı Bey'den, sonra Balat'ta Sünbüliyye tarikatından Ferruh Kethüda Tekkesi postnişini, âlim, arif bir zat olan durakçı ve miraciyeci Şeyh Hafız Kemaleddin Efendi'den meşke başladı. Daha sonra meşhur Turşucu Hafız'a geldi, ondan da bir hayli feyizlendi. Ayrıca yine bu yolun üstadı Deli Esad'dan birçok şuul, durak ve ilâhî geçti. Bunlarla da kalmayarak zamanın büyük şöhretlerinden Balat Meydancık imamı ve zakirler zakiri Hafız Hasan Tahsin Efendi'ye başvurdu, onun talebe ve çırakları arasına karıştı. Meşk arkadaşı rahmetli babacığımla beraber Balat İmamı'nın derslerine aşkla, şevkle gece gündüz devam ettiler. Hevesli çocuk zengin istidadı sayesinde hemen göze çarpar bir hâl almış, talebe arasında bir kıymet olarak parlamaya başlamıştı. Az bir zaman içinde devrin büyük üstadı Balat İmamı'ndan zakirbaşılık icazetnamesi (diploması) almaya muvaffak oldu, genç yaşta bu şerefi kazandı, fakat hocasına saygısından terbiye ve tevazu gösterip onun hayatında zakirbaşı postuna oturmadı, geldiği ve getirildiği tekkelerde ancak onun karşısında peyrev (yardımcı) olarak zikri idareye çalıştı.

Üzerinde ayrıca kıyam reisliği de vardı. Bunun usule göre törenle verilen izin fatihasını daha önceden almıştı. Bu itibarla İstanbul kıyamî tekkelerinde uzun zaman kıyam reisliği yaptı. (Yaşar Baba iki zata reislik fatihası vermişti: Biri Hilmi merhumdu, biri de Kalas Hasan'dı. Kalas'ı Eyüp'te Selâmî Dergâhı'nda, Hilmi'yi de Balçık Tekkesi'nde bir tevhîd sırasında fatihalamıştı.) Meselâ ihtişamlı coşkun zikirleri ve usta zikircileri ile zamanında ün salmış Kubbe Tekkesi'nin kıyam reisliğini uzun yıllar en mükemmel şekli ile idare ve idame etti; tekkenin "Kubbeliler" ismi ile tanınmasında büyük bir amil oldu. Burası ayzı zamanda onun kendi tekkesi olduğundan zikre girilmeden önce ve sonra şed kuşanıp hizmete soyunup feyiz kapısında meydan nakipliği de ediyordu.

Yaşar Baba, Gülşenî savtlarını da iyi bilirdi. Miraciye bahirleri gibi iki kişi ile birlikte okunulan ve bir adı "tapu savtı" olan, ayrı bir usulde bestelenmiş bu ilâhîleri elde etmek için mahallesindeki Gülşenîhaneye bilhassa devam eyledi. Tekkenin postnişini Hazan Sezaî Efendi'nin kardeşi Zakir İsmail Efendi'nin meşklerinde bulunup savtları ondan geçti.

Bu şekilde yıllarını harcayarak ne lâzımsa öğrenip ortaya çıkan Yaşar Baba'nın yukarıda yazdığımız gibi kıyam reisliği, zakirbaşılığı en başta gelmek üzere devran yürürken bir düziye ilâhî atmasından mevlid, mersiye ve durak okumasına ve hatta kendisinden hiç umulmadığı hâlde ramazanda mihraba geçip teravih namazı kıldırmasına, mahfil veya maksurede müezzinlik etmesine kadar hepsi birbirinden tertipli, ustalıklı ve bir başka güzellikteydi.

Musikide nazarî bilgisi pek esaslı ve etraflı olmamakla beraber hiç gözden kaçmayan icra kudretine yetişilemiyordu. Babanın bu eşsiz tarafına onu yetiştiren hocaları bile imreniyorlardı. İstanbul tekkelerinin gözbebeği ve tekke musikisinin bir tanesi sayılması sebepsiz değildi. İlâhî aşkın, tasavvufun zamanında ilk büyük mektebi ve klasik musikimizin biricik konservatuvarı sayılan eski dergâhların, dergâhlara mahsus zikir âlemlerinin hakikaten yüzünü güldürmüş adamdır.

Yaşar Baba'nın erenler meydanında bir görünmesi zikrin zevkini arttırır, herkese bir başka coşkunluk getirirdi. Öteden bu işin üstadı bilinen eski zakirler, zakirbaşılar onun bulunduğu yerde bu sebeple zikir açamazlar, yanında ilâhî atamazlar, onun usul tertibinden dışarıya çıkamazlardı. Meşk hocaları bile unuttuklarını tamamlamak içim Yaşar Baba'ya gelirlerdi. Keza yıllarca ve defalarca meydan açmış, devran sürmüş, zikir şekillerinin her türlü usul ve erkânına vâkıf kıdemli şeyh efendiler Yaşar Baba'nın idaresi altında yürüyen mukabele ve âyîn-i şerîflere ufacık bir müdahalede bulunmaktan çekinirlerdi; zikrin usul ve ahengini bozmamak için kıyam olsun, devran olsun meydanda her şeyi tamamıyla ona bırakırlardı.

Yaşar Baba'nın klasik tarzda okuduğu mevlid ve mersiyeler de ayrı bir hususiyet taşırdı. Bunlar onu ağzında müstesna seleften kalma müstesna bir usul ve tavırla dinlenilir, her nağmesinde bir başka eda kulak zevkini okşardı. Hele yumuşacık tatlı sesi ile mersiye okuyuşları bambaşkaydı. Ehl-i Beyte vurgun Caferî mezhep mensubu İranlı müslüman kardeşlerimizi bu yanık ve oynak hançeresi ile kendisine hayran etmekteydi. Onlarca matem ayı bilinen Muharremlerde Yaşar Baba'yı alıp Valide Hanı'na götürürler, taziye meclislerinde o mersiyesini okur iken karşısında diz çöküp bükâ ederler (göz yaşı dökerler), kendilerinden geçerlerdi,, çünkü babanın mersiyehânlığı, mersiyeciliği Fethiyeli Nezihî Bey'e benzerdi, okuyuşları tıpkı onun gibi yürekten gelir, yüreklere işlerdi ve taklit edilemeyecek bir şekilde idi. İstanbul Bektaşî tekkelerinde âdet olduğu üzere Sâfî Baba mersiyesini, diğer tekkelerde ise Yazıcıoğlu mersiyesini okuduğu hâlde usul ve tavırlarını birbirine karıştırdığı görülmezdi.

Yaşar Baba (II): Yaşar Baba'nın zakirliğinde ve zikri idare etmek hususundaki büyük başarısında peyrevlerinin çok önemli hizmet ve yardımları olduğunu unutmamak lâzım gelir. Muallim İsmail Hakkı Bey'in muavinlarinden musiki hocası Bestekâr İzzeddin Hümâyî, sonradan şöhretli bir zakirbaşı olan Terlikçi Mehmed Efendi, Karagümrüklü Hacı Şeref, kardeşi Hafız ve Salâhaddin Bey, şef hanende Zakir Celâl, yine şefhanende Zakir Arap Hüsnü, Yenicami müezzini Hafız Ali Efendi, son hakkâklarımızdan Rauf Fehmî Efendi, Aksaray Vâlide Camii başmüezzini Hafız Hamdi Efendi (Tatar Hamdi), meşhur Hafız Burhan, tanınmış son mevlidcimiz Hafız Mecîd (Sesigür), Sultan Selimli Hafız Ali Rıza (Ali Rıza Sağman), Cihan Bülbülü Hafız Sami'nin yeğeni

Hafız Cevdet, onun küçük kardeşi Hafız Necati, Filipeli Şeyh Kenan Efendi'nin oğlu eczacı, kütüphaneci, şimdi de mevlidci Kâzım Bey gibi sahasında kendilerini ilk zamanlardan beri göstermiş parlak istidat sahiplerinin Yaşar Baba'nın karşısında yardımcı ve tamamlayıcı olarak bulunmaları, babanın o meşhur başarısında ve dolayısıyle zikrin ahenk ve ihtişamla yürümesinde çok kuvvetli ve tesirli bir şekilde birer âmil olmuşlardır. Bunun son örneği Karagümrük'teki Ümm-i Kenan Tekkesi idi:

İstanbul'da ihvanın yardımıyla açılmış en son Rifâ'î tekkesi, daha doğrusu Rifâ'îlik'ten kopma bir Sayyâdî tekkesi olan bu dergâh oldum olasıya Yaşar Baba'nın kudret ve şahsiyeti sayesinde tutunmuş, parlamış, kurulduğundan son güne kadar onun himmet ve idaresi ile yaşamış ve göze çarpar bir hâl almıştı. Saatlerce süren zikri ve zikirciliği, hatta usulü ile zikretmesini bilmeyen şeyh efendiyi Yaşar Baba parmağının ucunda çeviriyordu. Galatasaray Lisesi'nde okumuş, iyi tahsil görmüş, yıllarca maarif hizmetinde bulunmuş aydın bir kimse olan, hatta mektepte öğrendiği Farsça ile tekkesinde *Mesnevî-i şerîf* okutmaya cesaret gösteren, fakat sülûka girmeden, meydan, erkân görmeden Medineli Seyyid Hamza'nın atiyyeten verdiği icaze ile posta oturtulmuş bulunduğundan mihrabın önünde hareketsiz durmaktan başka elinden bir şey gelmeyen şeyh efendi, Yaşar Baba'ya bu hususta çok şeyler borçlu ve minnettar bulunuyordu. Bunun içindir ki hatırı sayılır kıdemli şeyh efendilere, yaşlı misafirlere bile yerinden kıpırdamak istemeyen efendi, Yaşar Baba içeriye girince boyunca ayağa kalkardı, Yaşar Baba zakirbaşı postuna oturmadan önce birbirleriyle görüşürler, ayakta musafaha ederler, bazen de muanaka ederler, karşılıklı el öpüşürler ve gerdanlarından öperlerdi. Bu tarikat burjuvasının, ister istemez saygı göstermek zorunda kaldığı diğer lüzumlu bir insan da, Üsküdar'dan ücretle getirilen Sa'dî şeyhzâdesi Reis Kemal Efendi idi. Kıyam zikrinin ritmik, estetik bütün, inceliklerine fevkalâde bir suretle vâkıf ve mutasarrıf bulunan, hele zikri idare kudreti hakikaten bir harika halinde görülen, gösterişsiz, ufak yapılı vücudunda bilhassa bu noktadan büyük kıymetler taşıyan bu kıyamcılar kıyamcısı ile Yaşar Baba, kazara bir hafta günü tekkeye gelmemiş olsalar, yine para ile tutulmuş bir kısım zikirciler bütün ustalıklarına rağmen ne yapsalar kendi başlarına zikri açamazlar, yürütemezlerdi. Bu hususta bilgisi, görgüsü bir hiçten ibaret bulunan biçare efendi de bunalarak ne yapacağını bilemezdi. Herkese tepeden bakmayı âdet edinmiş olduğu halde bu iki zatın önünde hürmetle, zaruretle eğilir ve küçülürdü, çünkü bu iki adam, şeyhin, tekkenin kusur ve noksanlarını örtüyor, düzeltiyor, hatta tekkeye şeref ve kıymet katıyordu. Zikirlerin mükemmeliyeti bir yerde anlatılırken: "Üsküdarlı Kemal'in reisliğinde ve Yaşar Baba'nın idaresinde" deniliyordu.

Yaşar Baba'nın acaip denilecek tuhaf tarafları da vardı. Zikri açarken ayakta okuduğu münacattan başka, şuul ve ilâhîlerden çoğunu sonuna kadar oku-

mazdı. Bu fena alışkanlığı yüzünden baş tarafını atıp da alt tarafını bilerek veya bilmeyerek yarıda bıraktığı yahut sonunu getiremediği eserleri ekseriya peyrevleri tamamlar; sezdirmeden, aksatmadan zikri yürütmeğe çalışırlardı. Bunun içindir ki Yaşar Baba'nın karşısında peyrevlik etmek herkesin başarabileceği bir iş değildi, her zakir hatta zakirbaşı buna kolay kolay cesaret gösteremezdi. Bir defa musikişinas olmak (iyi musiki bilmek) mutlaka şarttı, zengîn mahfuzata malik bulunmak da lâzım geliyordu.

Kendisi de ilk zamanlar Üsküdarlı Hafız Fahrî Efendi'ye peyrevlik etmişti. Onun musiki bilgisinden kâfi derecede faydalandıktan sonra, Balat İmamı'na gelmiş, ondan öğrendikleri ile bir kat daha olgunlaşıp bir Yaşar Baba olmuştu.

İstanbul tekkelerinin tanınmış kıyâm reislerinden Şeyh Hilmi merhum, zamanın belli başlı zakirleri ve kıyâm reisleri için tuttuğu not defterinde Yaşar Baba hakkında şunları söylüyor: "Baba erenlerimiz birinci sınıf zakirlerden ve yerine konulamayacak en birinci zakirbaşılardandır. Hakkıyla bülbül-i gülistân-ı tekâya olduğu cümlenin malûmudur, her vech ile şüpheden varestedir. Kendisi hem kıyamî hem devranîdir, aynı zamanda mersiyehândır; bahusus tavrına, edâaına dayanılmaz. Yanında çok kimse dikiş tutturamaz. Halaka-i zikre riyaset ve idaresi ile de ayrıca meşhur ve mümtazdır, zira bir zakirbaşı, riyaset kudretini haiz değilse her ne kadar başta bulunsa mutlak kusuru vardır, zikre lâyıkı ile intibak edemez. Bu kıymetli zât-ı şerîf her ikisini cami bulunduğundan postunda hâkim ve yektadır; meydân-ı evliyâullahta vücudu ile iftihar olunan zevât-ı nâdiredendir."

Eski güzel terim ile söylemek lâzım gelirse Yaşar Babamız -Hilmi'nin de belirtmek istediği gibi- kendi çapında ve çağında "sultânu'z-zâkirân" denilmeye hakikaten pek lâyık olmuş adamdı. Defterler dolusu ilâhî mecmuasından başka, kafasının arşivinde çeşitli besteleri ile derlenmiş binlerce eser, evet binlerce eser onun ölümü ile beraber toprağa girdi. Zamanında hiç bir zakirde görmediğimiz o müstesna tavrından, örnek bilinen eda ve üslûbundan, hele kıyam tevhîdi açılırken o kıvrak sesi ile okuduğu münacatın başındaki "Yâ Mevlânâ"sından şimdi elimizde kalan yalnız hazin bir hatıradır; ne yazık ki o da zamanla kaybolmak üzere bulunuyor.

Yaşar Baba'nın Tarikat Tarafı: İlk intisabı Halvetiyye'nin Sünbüliyye kolundandır. Mevlevîhanekapısı'nda Sünbüliyye tarikatından Mimar Acem veya Çiftekapılı Tekkesi (şimdi camidir) postnişîni, Yorgancılar Kâhyası Sofuoğlu Mehmed Ârif Efendi, Yaşar Baba'nın eniştesi oluyordu. O zamanlar henüz 23 yaşlarında yakışıklı güzel bir delikanlı olan ve "Hafız Yaşar" ismi ile bilinen geleceğin baba erenleri ilk defa Şeyh Ârif Efendi'nin elinden çeyizlendi. (ondan tekbirli bir arakiye giydi) ve bu şekilde erenler bağına aşılandı. İlk defa zikir halkasına oturması, devrana girmesi de yine bu dergâhta başladı

Bu meydanda alacağı feyzi nasibi kadar aldıktan sonra İstanbul'da şöhret

yapmış Kâdirî şeyhlerinden Müştâkzâde Şeyh İbrahim Edhem Efendi ile tanıştı. Karagümrük'te Kâdiriyye'nin Âhiyye kolundan Alime Hatun veya meşhur ismi ile Kabakulak Tekkesi'nde zakirbaşılık ettiği zamanlar onu ilk görüşünde pek sevmiş, kalbi ona kaymıştı. O da Yaşar'ı pek beğeniyor ve yaşından umulmayan istidadını takdir ediyordu. Manevi olgunluğuna, mübarek şahsiyetine karşı herkesin meclûp ve müştak olduğu Müştâkzâde'ye Yaşar da anlatılmaz bir iştiyak içinde bulunuyordu. Nihayet aralarında bir alışveriş başladı. Yaşar, şeyhe gönül verdi, şeyh de Yaşar'a bir gül verdi.

Kâdirîlik'in ananevî mukaddes bir nişanı olarak başta taşınan ve çiçek motifi şeklinde yedi renk ham ibrişim ile işlenen bu "gül"ü Yaşar arakiyesinin tepesine dikip başının üstünde gezdirdiği zamanlar Gavs-ı a'zam bendesi idi. Kâdirî fukarasından (dervişlerinden) Yaşar Dede olmuştu.

Edhem Baba'nın Hicrî 1304 tarihinde vefatı ile Yaşar ortada kaldı. Unkapanı'nda, Yeşil Tulumba çevresinde Salih Paşa Mahallesi'nde Rifâ'iyye'den Şeyh Ahmed Abdülhalim Efendi Tekkesi'ne gitti, oranın postnişini, Üskübî Camii ve mahallesi imamı Hacı Hafız Mustafa Muhyiddîn Efendi'nin teslik ve terbiyesi altına girdi. Kısa bir süre içinde o da Cemâl'e yürüyünce (göçünce) Fatih'te Kadıçeşmesi'ndeki Müftü Hamamı Tekkesi'ne baş vurdu. Kiliseden çevrilme tarihî bir mabet olan bu dergâhın son münevver şeyhi Mustafa Râşid Rahmi Efendi yaş ve kıdem itibarıyla zamanının şeyhü'l-meşâyihi (şeyhler şeyhi) sayılıyordu. Yaşar, bu sefer de bu muhterem zattan tecdîd-i vuzû' eyledi. Derece ve mertebeleri tarikat usulüne göre zamanla birer birer geçirip tamamladıktan sonra Râşid Efendi hazretlerinden ilbâs ve istihlâf olundu (törenle Rifâ'î tacını giydi ve hilâfetnamesini aldı)

Bu suretle Sünbülî dervişi, Kâdirî dedesi Hafız Yaşar artık teslik ve irşada ehliyetli, icrâ-yı meşihata mezun (tarikat yaymaya, meydan açmaya, derviş alıp yetiştirmeye, hususiyle âyîn-i şerîf icrasına izinli ve yetkili) bir Rifâ'î halifesi ve şeyhi olmuştu. Başına Rifâ'îlere mahsus siyah şemle (sarık) sarıyordu.

Bektaşîlik'e Girişi: Yaşar Baba'nın Bektaşîlik'e girişi Fethiye'de Mehmed Ağa Caddesi'ndeki evinden Eyüp'e taşındığı yıllara rastlar. Bu tarikatta ilk talipliği ve nasibi Üsküdarlı Büyük Tevfik Efendizâde Ziya Baba'dandır. Aynı zamanda ilmiyeden (sarıklı sınıfı - din bilgini) bulunması münasebetiyle kendisine "Ziya Molla" da denilen Ziya Baba, Üsküdar'da İnadiye çevresinde eski Menzilhane Yokuşu'nda (şimdiki Karaca Ahmed Caddesi) meşhur Rifâ'î Asitânesi (Perşembe Tekkesi)nin postnişini bulunuyordu. Hakikaten yüksek görüşlü, tahsilli, bilgili, olgun, uyanık, hâl ve gönül ehli bir insandı. Rifâ'îlik ile Bektaşîlik'i şahsında kolayca birleştirmiş, bunları birbiriyle kaynaştırıp yol kardeşi etmişti, aksatmadan kol kola gezdirmesini pek iyi biliyordu.

Yazları olunca Yakacık'ta bulunan diğer kendi tekkesine gider; bazen de Eyüp'e gelir, kendisini hasretle bekleyen dostlarında misafir kalırdı. Yaşar'ın

Ziya Baba ile tanışıp anlaşması bu tarihlerde başlar. Ziya Baba Eyüp'te Eski-Yeni Câmi'-i şerîfinin karşısındaki evinde oturduğu zamanlar Yaşar, Ziya Baba'dan nasiplenmek arzusuna düştü. Kubbe Tekkesi'nde zikir arkadaşı ve pîrdaşı (tarikat kardeşi) sonra halifebaba olan Postacı Giritli Ali Cemalî ile Ziya Baba'ya gelip ondan nasip aldılar ve ikisi birden onun ikrar bendesi oldular. Bu nasiplenme neşesine daha sonra başkaları da katıldı.

Nakşibendelik'ten ayrılma Hâlidîlerden ve katı sofulardan başka; Alevîler, Bektaşîler başta gelmek üzere bütün tarikat mensuplarınca Muharrem ayı mâh-ı mâtem (matem ayı) bilinir. İlk günlerinden saferin sonuna kadar bütün tekkelerde İmam Hüseyin'in ve Kerbelâ şehitlerinin mübarek ruhlarını taziye için mersiyeler okunur, kurbanlar tığlanır (kesilir), aş pişer (aşure kaynar), gelene gidene hele fakir fukaraya bu Ali sofrasından, İmam Hüseyin çorbasından bol bol dağıtılır, bol bol cünbüşlenilirdi (yenilirdi) Zamanının birinci sınıf mersiyehânlarından (mersiye okuyucu) biri olan Yaşar Baba'yı bu münasebetle İstanbul tekkelerinde paylaşamazlardı.

Şehrin Bektaşî tekkeleri içinde en eskisi ve mücerred koldan gelenlerin ilki olan (İkincisi Yedikule-Kazlıçeşme'de şimdi harabesi kalan Perişan Baba Tekkesi'dir) Merdivenköy Şahkulu Sultan Tekkesi'ne de Yaşar Baba'yı mersiye okutmak üzere bilhassa davet ederlerdi. Zaten eski dostu ve bu işlerde rehberi Ali Cemalî de oradaydı, ayn-ı cemlerde tekkenin aşevinde (mutfağında) aşçılık ediyordu. Onun ısındırmasıyle Yaşar'ın gönlü tekkeye yatmıştı. Bu iki vesileyle biraz da kendi isteğiyle oraya gidip gelirken dergâhın postnişini ve Bektaşîlik edebiyatının son mühim siması Mehmed Ali Hilmi Dedebaba'nın huzuruna çıktı; ondan nazar ve teveccüh gördü. Bu neşe ile onun meydanında bir süre pervanelik etti (hizmetinde bulundu)

Erenler eşiğinde, yol erkânında böylece gereken vazifeleri, vecibeleri kusursuz olarak görüp bitirdikten sonra o vaktin halifebabası ve Çamlıca Tekkesi postnişini Ali Nutkî Baba'dan yine Ali Cemalî ile beraber babalık icazetnamesini almaya nail oldular. Yaşar Baba başındaki Rifâ'î tacının üstüne bu defa yine siyah destarlı, edhemî terkli (on iki dilimli) bir Bektaşî fahri (tâc-ı şerîfi) geçirmiş bulunuyordu. Bu suretle zakirbaşı postundan, Rifâ'î şeyhliğinden Bektaşî babalığına geçen Yaşar Baba, kendi meydanını da nasiplendiği ilk yer olan Eyüp'te açtı.

Bahariye Caddesi'nde 16 Mart Şehitleri'ni biraz geçince, hemen gelen birinci evi ilk refîkası Nazmiye Hanım'ın parası ile satın almış, bir müddet sonra burasını bir Bektaşî zaviyesi haline getirmişti. İki katlı, sarı badanalı, yarı ahşap yarı kârgir olan bu evin yanı ve arkası, yukarı yamaçtan inen geniş mezarlığın etekleriyle çevriliydi. Karşı sırasında develerin geviş getirmesi dışarıdan duyulan meşhur Deveciler Hanı vardı. Eski Eyüplüler buralara "Atmaca Mevkii" diyorlar. Zaviyenin yanıbaşında yatan ve türbesi ziyaret edilen mazinne-i

kirâmdan (kerametleri görülmüş büyük velilerden) Süleyman Veliyyüddin Baba'nın ismiyle buraya "Süleyman Veliyyüddin Baba Tekkesi" denildi. Yaşar Baba bu dergâhın alt katında haftada bir açtığı meydanda aşka düşmüş muhibler, canlar uyandırdı, pişmiş dervişler yetiştirdi.

Ziya Baba göçünce ondan nasip almış olanlar, hepsi Yaşar Baba'ya geldiler. Ziya Baba'nın yanında rehberlik vazifesini yapmakta bulunan Ali Cemalî de burada aynı şekilde Yaşar Baba'nın rehberliğini yapıyordu, nasipli canlardan bir kısmının Bektaşîlik icaplarına göre teslik ve terbiyesini üzerine almıştı. Yaşar Baba göçünce bu muhibler olduğu gibi Ali Cemalî Baba'ya gelmişlerdi.

Süleyman Veliyyüddin Zaviyesi pek harap olunca Yaşar Baba Eyüp sırtlarında Gümüşsuyu Tepesi'ndeki Karyağdı Baba Tekkesi'ne geçti. Buranın postnişîni Hafız Baba isimli Şişman Mehmed Sâlih Baba'nın 1332'de vefatından sonra aynı vazifenin başına Yaşar Baba getirildi. Tekkenin şeyhliğine önceleri vekâlet etti, sonra asil oldu.

Bu tarihî tekkede kaldığı müddetçe "demine, devrânına muhabbetler" yapmakta, "erkân sürmek"te devam eyledi, tanınmış tanınmamış birçok kimseye Bektaşîlik'i aşıladı; dergâhına gelenleri boş çevirmedi, nasipsiz bırakmadı.

Yaşar Baba muhteşem zakirbaşılığının yanında takdir edilmekle çelebî halleri ile de tam bir İstanbul efendisine benzerdi. Terbiyeli, edepli, sakin ve halûk bir insandı. Karşısında kim olursa olsun "efendim!"siz konuşmazdı. Sinirlendiği zamanlarda bile ağzından kötü bir söz çıktığı duyulmamıştır. Muaşeret irfanı, nezaket duyguları bu derece yüksek ve yürektendi. Çok da sabırlı ve tahammüllüydü. Tekkelerin sırlanmasından sonra sıhhat ve neşesini kaybetmişti. Üzüntüleri arttıkça rahatsızlıklar da birbirini sıralıyordu. Takatsiz, mangırsız kalmıştı. Kendi üzüntüsüyle başkasını meşgul etmek istemediğinden kimseye hâlinden şikâyette bulunmazdı, üstelik neşeli görünmeye çalışırdı, zira onun nazarında huzur bozmak, neşe kaçırmak en büyük günah sayılırdı.

Devir görmüş, umur görmüş bir insandı. Hafızasında zamanla toplanmış bir hayli hatıra vardı, bu itibarla çok fıkra ve hikâye bilirdi. Son çağların meşhur şahsiyetlerine ait, bilhassa eski zakir, bestekâr ve tekke şeyhlerine ait kafasında sıralanmış, çoğu duyulmamış bilgi ve görgüler icabında bir kitap olabilecek zenginlikteydi. Ne yazık ki bunlar vaktiyle kendisinden tesbit edilemedi. Nüktedanlığı, hazırcevâplılığı da ayrı bir âlemdi. Kendisinden de şu fıkrayı anlatırlar: Ramazanda müezzinbaşılığını yaptığı Çiftesaraylar'dan kendisini alıp teravih kıldırmak üzere Emine Sultan'ın Arnavutköyü'ndeki yalısına götürürler. İlk gece namazı bildiğimiz şekilde kıldırır; herkesi memnun eder, teşekkür kazanır. Birkaç gece sonra teravihi kıldırırken Fatiha'dan sonra okunması gereken ayeti hatırlayamaz, ne yaptı ise toparlayamaz. Sezdirmemek için aklına gelen şuul isimli Arabî ilâhîlerden bir parça okuyup rükûa

varır. İşin farkına varanlar namazdan sonra sorarlar: "Yahu bunu nereden çıkardın?" Baba erenler hemen cevâbı yapıştırır: "Kur'ân'ı her gece okuyup da israf edecek değilim ya! Bir gece de böyle olsun, hem bir de değişiklik olur!" dedim. Gülmekten katılırlar.

Bir mevsimde sık sık yağmurlar, Erzurum'un kırkikindileri gibi bıktırıcı bir hâl alınca etrafındakilere: "Yine idrâr-ı ilâhî başladı" dermiş. Böylece Neyzen Tevfik'in bedii hezeyanlarına benzer bikr-i mazmûnlar verir, orijinal nükteler yaparmış.

Son yıllarında hayatı çok sıkıntı içinde geçiyordu. Aktör Şâdî Bey bu eski üstadını himayesi altına aldı, Şehzadebaşı'nda işlettiği Ferah Tiyatrosu'nda ona küçük bir vazife verdi. Tiyatroya gelenlerin biletlerini yakıyor, salonda yerlerini gösteriyordu. Fakat bu iş ona ağır geldi, yapamadı, dayanamadı nihayet bir şeker bayramının arefe gününe rastlayan 17 Kânûn-i sânî - Ocak 1934 tarihinde akşam ezanı ile yatsı arası kendi muhiblerinden Mübaşir Nihad Baba'nın evinde bir muhabbet sırasında birden göçüverdi. Birkaç dakika önce de bu âleme veda etmek üzere bulunduğunu seziverir gibi olmuştu. Cenazesi kendi evine getirilip, iki gün bekletildikten sonra bayramın ikinci günü hiç umulmayan çok az bir cemaat ile kaldırılıp öğle namazı Eyüp Hazret-i Hâlid Camii'nde kılındı. Gümüşsuyu sırtlarında Zeyneb Hatun Mahallesi'nde, postnişini olarak bulunduğu Karyağdı Baba Tekkesi çevresine sırlandı; yaşı yetmişti.

Yaşar Baba, erkek-kadın 28 kişiye nasîb verdi. Bunlardan hatırımıza gelenler: Boşnak Asım Bey (elektrik kazancısı) ilk nasiplisidir. Hacı Şeref (Karagümrüklü). Terlikçi Mehmed Efendi. Küçük Hâlid (Eyüp Câmi'-i kebîr kayyımlarından, Hâlid Hoca; Câmi'-i kebîr başmüezzini dayısı Tevfik Efendizâde). Eyüplü Maliyeci Cevad Bey. Tanburacı Muhsin (Edirneli Mehmed Muhsin). Udî Ahmed (marangoz). Aşçı Ahmed (Vezir Tekkeli Ahmed Beysan). Ağızlıkçı Nuri (Şifa Yokuşlu). Necmi Efendi (askerî kâtip). Kerameddin Bey (beriyye yüzbaşısı, Ereğli'de liman reisi). Cevdet Efendi (İzmir'de Kiraz Han sahibi, şimdi babadır). Muhyiddin (Balıkesir'de mal müdürü idi, refikası Şefika Hanım ile birlikte nasip aldılar). İsmail Efendi (Balıkesir'de askerî kâtip). Yusuf Efendi (Balıkesir'de marangoz). Mübaşir Nihad Baba (sonra Kayserili Mustafa Baba'dan babalık icazeti aldı. Eyüp Sulh Mahkemesi mübaşirliğinden emekliydi). Aktör Şâdî (Hacı Zihni Efendi torunu, Galatasaraylı). Hayali Küçük Ali (Tatar Zakir Ali). Tepsici Hakkı Usta (şimdi Üsküdar'dadır). Hatice Cenan Bacı (Kenan Efendi'nin annesi). Eyüp Câmi'-i kebîr kayyımbaşı Hattat Cemal Efendi (taçlı derviş idi).

Yaşar Baba'nın Zakirbaşılığında Bulunduğu İstanbul Tekkelerinden Hatırımıza Gelenler: Fatih'te Çırçır semtinde Kâdiriyye ve Rifâ'iyye'den Kubbe Tekkesi. Kendisini yetiştiren bu tekkede hem kıyam reisliği hem zakirbaşılık etmiş-

tir. Mevlanakapı'da Sünbüliyye'den Mimar Acem yahut Çiftekapılı Tekkesi. İlk bağlandığı ve arakiye giydiği tekkedir. Kâdirîlerin İstanbul'da Eşrefî Asitanesi. Merkez tekke sayılan Hekimoğlu Ali Paşa yahut Abdal Yakup Tekkesi. Haseki çevresinde Sa'diyye'den Fındıkzâde Tekkesi. Karagümrük'te Kâdiriyye'den Kabakulak, Rifâ'iyye'den Tahta Minare, Sa'diyye'den Ejder tekkeleri. Draman'da Kâdiriyye'den Kesmekaya Tekkesi. Eğrikapı'da Molla Aşkî Mahallesi'nde Gülşeniyye'den Gürcü Ali Efendi Tekkesi. Gülşenîhane ismiyle bilinir, Gülşenî savtlarını bu tekkede geçmişti. Unkapanı'nda Yeşil Tulumba'da Rifâ'iyye'den Şeyh Ahmed Abdülhalim Efendi Tekkesi. Eyüp'te Düğmeciler'de rahmetli Yahya Galip Kargı'nın son postnişin bulunduğu Ümm-i Sinan Hankahı. Yine Eyüp'te Nakşibendiyye ve Rifâ'iyye'den Şeyh Selâmî Efendi Tekkesi. Eyüp Nişancası'nda Nakşibendiyye'den Şeyh Murad el-Buharî Tekkesi. Otakçılar'da Sıraselviler'de Nakşibendiyye'den ve Rifâ'iyye'den Yanık Minareli Sultan Osman Tekkesi. Edirnekapı dışında Savaklar'da Pîr-i sânî Şeyh Cemaleddin-i Uşşâkî Asitanesi. Eyüp'te Bülbülderesi'nde Kâdiriyye-i Âhiyye'den Hâkî Baba (Şeyh Ceylan Efendi) Tekkesi. Eyüp'te Defterdar Caddesi'nde Uşşâkiyye ve Sa'diyye'den Balçık Tekkesi. Üsküdar'da Menzilhane Yokuşu'nda kendisine nasip veren Ziya Baba'nın postnişin bulunduğu Rifâ'î Asitanesi. Yakacık'ta yine Ziya Baba'nın ayrıca uyandırdığı Rifâ'î Ma'rifî Tekkesi. Beşiktaş'ta Nakşibendiyye'den Yahya Efendi Tekkesi. Buraya gelişi Bektaşîlik'inden öncedir ve pek seyrek olmuştur. Beylerbeyi'nde Bedeviyye'den Seyyid Efendi Tekkesi. İçerenköy'de Kozyatağı'nda Rifâ'iyye'nin Alvâniyye kolundan Şeyh Abdülhalim Efendi Tekkesi. Burada bulunuşu baba olmadan öncedir. Karagümrük'te Altay'da Rifâ'iyye'nin Sayyâdiyye kolundan Ümm-i Kenan Tekkesi. En son devam ettiği tekke idi.

Şeyh Hamdullah El-Kâdirî Tekkesi

Molla Aşkî Camii civarında Şeyh Hamdullah el-Kâdirî Tekkesi vardı.

Molla Aşkî Camii çevresindeki bu tekke, Sultan Aziz zamanında büyük bir yangında yandı: Revnakoğlu bu tekke hakkında şu bilgileri verir (228:72):

> Molla Aşkî'de câmi'-i şerîf çevresinde idi. Hekimoğlu Ali Paşa Tekkesi'nin postnişini Vâlide şeyhi İsmail Sadeddin Efendi'nin babası Şeyh Hamdullah Hamdi tarafından uyandırılmış bir Kâdirî-Eşrefî zaviyesidir. Aynı zamanda Hazret-i Sünbül Sinan türbedarı ve hânkâh-ı şerîfenin pîşkademi olan Şeyh Hamdi Efendi Hicrî 1281'de göçtü, Sünbül Efendi haziresinde yatıyor.
>
> Tekke, Sultan Aziz'in zamanındaki büyük bir yangında yanmıştır.

Revnakoğlu'nun yukarıda zikrettiği "Hekimoğlu Ali Paşa Tekkesi'nin postnişini Vâlide şeyhi İsmail Sadeddin Efendi için (63:80), Abbas Hilmi, Paşa'nın validesinin şeyhi olduğundan "Vâlide Paşa şeyhi" derlerdi. 1331 Rebiülevvelinde 93 yaşında vefat etti" notunu düşer ve bir başka yerde mezar taşını kaydeder (63:78):

> Hekimoğlu Ali Paşa Câmi'-i şerîfi avlusu, ortada, etrafı parmaklıkla çevrili, yüksek şebeke içinde, parmaklığa tutturulmuş dört köşeli, mistarlı, büyükçe mermer levhanın câmi'-i şerîfe bakan yüzünde güzel istifli bir sülüsle, üst ortasında kabartma Kâdirî tâcı:

> Yâ Hû - Bu hânkâh-ı âlide altmış bir sene seccâde-nişîn-i irşâd olan ve mülâzim-i ezkâr u evrâd iken dergâh-ı Hakk'a intikal eyleyen, vâlide-i Cenâb-ı Hazret-i Hıdîvî'nin şeyhi hâdimü'l-fukarâ es-Seyyid eş-Şeyh İsmail Sadeddin b. Eş-Şeyh Hamdullah Efendi'nin rûhuna fâtiha"

Revnakoğlu, Vâlide şeyhi İsmail Sadeddin Efendi'nin babası ve bu tekkenin kurucusu Şeyh Hamdullah Efendi'nin devrin zakirlerinden olduğunu da notlar (63:78):

> Değerli zakirlerden biri de Şeyh Hamdullah Efendi'dir. Hekimoğlu Ali Paşa Tekkesi şeyhi Sadeddin Efendi'nin babasıdır. Sünbül Efendi türbedarıyken 1281 - 1864'te vefat etti. Koca Mustafa Paşa haziresinde medfundur, tâc-ı şerîfli taşı vardır.

Bu baba - oğula ait teferruat, Hekimoğlu Ali Paşa Tekkesi bahsindedir.

Hacı İsa Camii

Sunullah Efendi Sokağı'ndan Çinçinli Çeşme Sokağı'na geçiyoruz, oradan Püsküllü Caddesi'ni takip ederek Kürkçü Çeşmesi Sokağı'na giriyoruz. Sağda bir tarafı bu sokağa, diğer tarafı Türkeli Sokağı'na bakan Hacı İsa Camii önündeyiz (Ayvansaray Mahallesi, 2356 ada, 10 parsel)

Fatih devrine, 1465 yılına tarihlenen mescidin banisi, Fatih'in sancaktarlarından Hacı İsa'ydı. Cami bir süre tekke olarak da kullanılmış, Kâdiriyye'den Hindî Şeyh Mehmed Efendi namında bir zat 1863-64 (H.1280) tarihlerinde burada ayin-i şerîf icra etmişti (232:77-78).

Önceden çukurda yapılmış olduğundan "Çukur Mescid" de denilmiştir. 1020'deki büyük Balat yangınında yanmış, çok sonra Beykozlu Dalyancı Ali Bey tarafından yaptırılmış ve büyük tamirde camiin duvarları yükseltilerek yeniden çatı kurulmuş, son cemaat yeri de ilâve olunarak bugünkü güzel hâle getirilmiştir. Meşhur Hafız Duhânî-zâde (metinde Dehânî-zâde!), Dalyancı Ali Bey tarafından tamirin nezaretine memur edilmiştir.

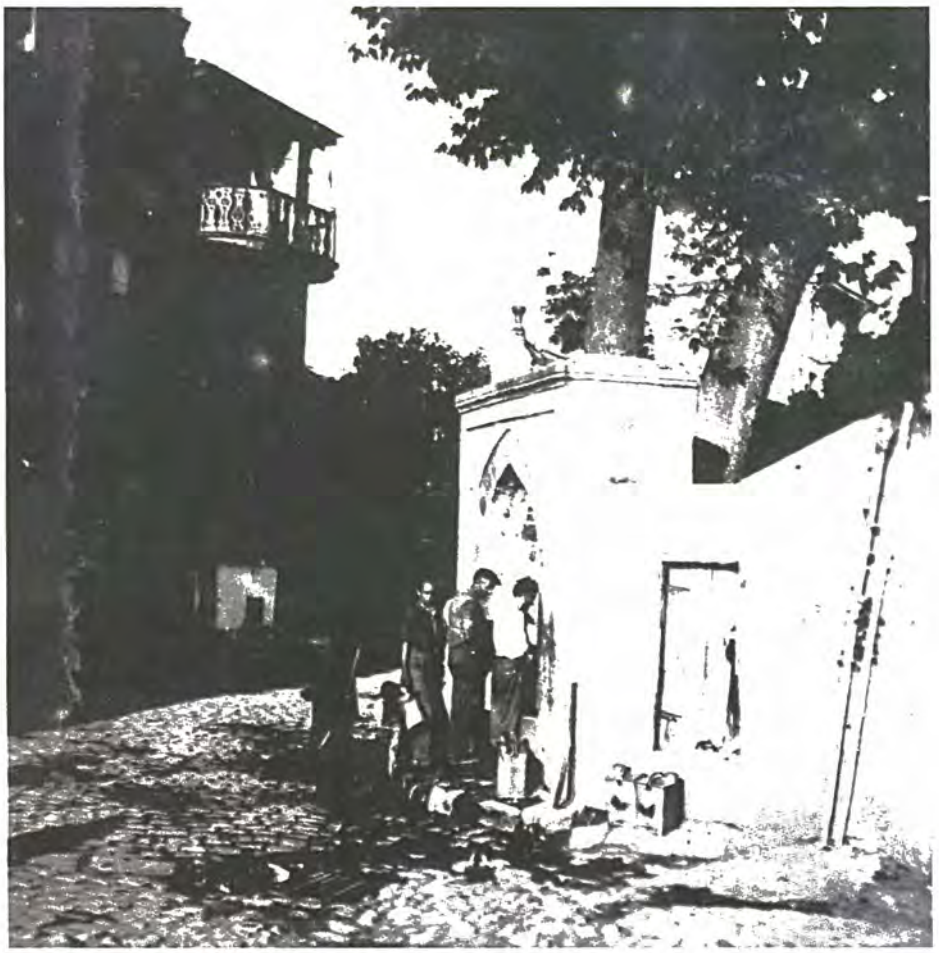
Mehmed Beşe adındaki bir hayır sahibi camiin yanındaki çeşmeden içeriye su alarak abdest muslukları yaptırmış; Fatma Hanım namında bir kadın da cüz' okunmasını sağlayacak vakfiye bırakmıştır.

Kürkçü Cami'-i şerîfine "Hacı İsa" da denilir. Balat Kürkçü Çeşmesi'nde Hacı İsa Mahallesi'nde şimdiki Sütlaç Sokağı'nın başındadır. Doğusundaki Kürkçü Çeşmesi 13 Safer 1328'de tamir olunmuştur. Kitabesinde sülüs ile "ve sekâhum" ayet-i celîlesi yazılıdır. Kuzey tarafındaki cümle kapısı 1 numaralıdır. Kubbesizdir fakat taştır; cuma kılınır.

Cami'-i şerîfin kapısından girince sağda parmaklık içinde bani Hacı İsa merhumun kabri vardır. *Hadîka* sahibinin "kabri nâ-malûmdur" demesi doğru değildir. Hacı İsa'nın mezarı çift şahideli olup başında tarikat taçlarına benzeyen 9 terkli ve cüneydî destarlı küçük bir kavuk vardır.

Yine kapının sağında Sütlaç Sokağı'na bakan yerde ziyaret penceresi açılmıştır. Taşında Fâtih'in sancaktarı olduğu yazılıdır.

Hacı İsa Efendi Cami'-i şerîfi ve Zaviyesi: Balat'ta Kürkçü Çeşmesi'nde Hacı İsa Cami-i şerîfi içindedir. Kâdiriyye'den Hindî Şeyh Mehmed Efendi namında bir zat 1280 tarihlerinde burada ayin-i şerîf icra eylemiştir. Kendisine ait büyükçe bir keşkül hâlâ minberin altında asılıdır:

Kürkçü Çeşmesi, 1946'da (Encümen Arşivi)

Rûh-efzâdır aceb Îsâ Efendi Tekkesi
Dergehinden eyle isticlâb feyz-i akdesi

Not düşelim, Revnakoğlu'nun bahsettiği keşkül yerinde bulunmuyor!

Fatih'in imarına katkı sağlamış, bir dönem burada belediye başkanlığı yapmış Duhânîzâde Hacı Hafız Mehmed Tevfik Efendi'ye dair bu notları aktarıyorum (81:59-63):

> Duhânîzâde Hacı Hafız Mehmed Tevfik Efendi aslen Geredelidir. Babası gibi tütün ticareti yaptığından "Duhânîzâde" demişlerdir. Hayatının son yıllarında Beykoz'da hayırlar sahibi Dalyancı merhum Hüseyin (Subaşı) ile birlikte odun ve kereste ticareti yapmıştı.
>
> Uzun zaman oturduğu Fatih Molla Zeyrek'te Kilise Câmi'-i şerîfinde ve Üçmihraplı'da Ramazân-ı şerîflerde fahrî olarak hatimle teravih kıldırır, her

gece mutlaka birer buçuk cüz okur, 22. gecesi tamamlardı. Hatim duasını mihrapta ve ayakta yapardı. Bütün bir teravih bir saatten fazla sürmezdi ve çabuk çabuk okuduğu hâlde Kur'an'ın fesahatini bozmadı, bu hususta hakikaten pek ustaydı. Duhânîzâde'nin hatim gecesi Zekâîzâde Hafız Ahmed Efendi, Humbarahane imamı Hafız Süleyman Efendi, Debbağ Yunus imamı Hafız Hasan Efendi ve Bolahenk Nuri Bey de bulunurlardı. Namaz arasında Zekâî Efendi'nin "tesbih" tabir edilen hususî surette bestelenmiş ilâhîleri okunurdu.

Çok latif, tatlı bir edası vardı; aşkla, şevkle okuduğundan kıldırmasına ve okumasına doyulmazdı, dayanılmazdı. Nazarî olarak musiki bilmediği hâlde bilir gibi okur, musiki bilenleri hayran edecek nağmeler yapardı. Mukabele okumak âdeti değildi.

Hürriyetin ilânından sonra naklettiği Beykoz'da, Beykoz çayırında İshak Ağa Namazgâhı'nda bir yaz ramazanında hatimle teravih kıldırmış, Zekâîzâde üstat Mehmed Münir el-Mevlevî (Münir Bey) de ezân-ı şerîf okumuş ve namazda müezzinlik etmişti.

Çok zengin adamdı, hayatını babası gibi ticaret işleriyle kazanmış ve devam ettirmişti, bunun için Kur'an'ı satışa çıkarmamış, okuduğundan ve kıldırdığından aslâ para almamıştı.

Siyaset ile de uğraşırdı, koyu İttihatçı idi, bu itibarla İttihatçılar, hürriyet başlarında onu Fatih belediye reisliğine getirmişlerdi. 1910 (R.1326)ya kadar belediye reisliğinde kaldı ve çok çalıştı, mühim işler gördü. Maaşını belediyeye bırakırdı. Fatih Câmi'-i şerîfinden Nakşidil Türbesi'ne kadar uzayan, çok fena koku yayan ve yolu tıkayan sıra sıra kasap dükkânlarını o kaldırmıştı. O güne kadar kimsenin cesaret edemediği bir işi ilk defa Duhânîzâde başardı. Fatih Camii'nin Akdeniz tarafındaki medreselerin önündeki havuzu da o açtırdı Kendisine başvuranların işini bizzat takip eder, içlerinde fakir olanları bulunursa muamele masrafını da kendisi verirdi.

Reisliğinden sonra R. 1327'de Demircili Hacı Edhem Efendi ile halı ticareti yaptı. Kâfi derecede tahsili olduğu hâlde mütevazı bir hayat yaşar, ihtişamlı giyinmez, başına ipek iplik ile işlenmiş abanî sarar, beline şal kuşak dolardı.

Fatih Zeyrek Yokuşu'nun üstünde ve Çinili Hamam karşısında beyaz ahşap konağı vardı, sonradan Beykoz'a geçti ve on, on iki sene sonra orada vefat etti, yaşı yetmişe yetmişti.

Beykoz Gazi Yunus Mezarlığı'ndaki mezarında "Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî - Meşâhîr-i huffâz-ı kirâmdan ve tüccâr-ı mu'teberândan Duhânîzâde Hacı Hafız Mehmed Tevfik Efendi'nin rûhuna fâtiha, 25 Eylül 1337 - 16 Muharremü'l-harâm 1340 perşembe" (19 Eylül 1921) yazıyordu.

Ferruh Kethüda Camii - Balat Camii

Hacı İsa Camii'nin karşısında Hacı İsa Mektebi Sokağı'na giriyoruz. Sokağın sonunda Ferruh Kethüda Camii - Balat Camii önündeyiz. (Ayvansaray Mahallesi, 2634 ada, 1 parsel)

Cami - tekke, Sadrazam Semiz Ali Paşa'nın kethudası Ferruh Ağa'nın H.970 - M.1562 tarihli eseridir. Banisi olduğu caminin mimarı Koca Sinan'dı. Ferruh Ağa vefat ettiğinde bu caminin bahçesinde gömüldü.

Caminin dış sofasının kıble duvarına işlenmiş hac yolu haritası emsalsizdi. Hiçbir iz kalmayan bu haritayı Evliya Çelebi şöyle anlatır:

> Balatkapısı'nın iç yüzünde Balat Camii: Ferruh Kethuda'nındır ve Mimar Sinan binasıdır. Taşra sofasının kıble duvarında serâpâ Kudüs-i şerîften Mısır'a ve Mısır'dan ta Medine ve Mekke-i mükerremeye varınca cemi menâzillerde olan dere ve tepeleri ve mahûf u muhâtara akabe menâzilleri eşkâl ve heyetleri ile bir üstâd-ı kâmil, nakkâş-ı âmil tasvir etmiştir kim Erjeng ve Mânî kalemini çekmede âcizdir.

Ferruh Kethüda Camii - Balat Camii (Konyalı Arşivi)

Balat Tekkesi, Cemal Halife'nin halifesi Yusuf Sünbül Sinaneddin Efendi ile başlayan Halvetîlik'in Sünbüliyye şubesine mensuptu.

Cami - tekkenin halk arasında bir diğer adı (64:59) "Güvercinli Cami" idi. Sultan Kanunî Süleyman Han vezirlerinden Semiz Ali Paşa'nın kethüdası Ferruh Kethüda tarafından Hicrî 970, Miladî 1562'de yaptırılmış Mimar Sinan eseridir. Revnakoğlu, bani hakkında şu bilgilere yer verir (64:60):

> Sadrazam Semiz Ali Paşa'nın kethüdası olan Ferruh Ağa, câmi'-i şerîfin kürsü penceresi önünde yatıyor. Oğlu İbrahim Çavuş, koyun emini, divittar ve Anadolu muhasebecisi, iki defa tersane emini olmuş, 1010 tarihinde göçmüştür.

Burası, Halvetîlik'i İstanbul'da müessesleştiren, daha sonra Koca Mustafa Paşa Asitanesi'nde yayan ve daha çok "Çelebi Halife" diye bilinen Cemaleddin Halvetî (Cemal Halife)nin makamı bilinirdi. Bu itibarla tekke, Sünbüliyye tarikatına ait Koca Mustafa Paşa Asitanesi'ne postnişin olacak şeyhlerin önce bir müddet şeyhlikte bulundukları ve ilk şeyhlik devresini geçirdikleri yerdi. Ferruh Kethüda - Balat Tekkesi'nin ilk üç şeyhi olan Yusuf Sinaneddin Çelebi (Yakupzâde), Hasan Adlî Efendi, Eyüplü Şeyh Seyyid Mehmed Efendi; daha sonra da Seyyid Mehmed Hâşim (Vahyîzâde), Mehmed Râzı Efendi bu yolla Ferruh Kethüda - Balat Tekkesi'nden Koca Mustafa Paşa'ya geçmişlerdi. Koca Mustafa Paşa Asitanesi'nde posta oturtma merasimi de son zamanlara kadar Balat Tekkesi şeyhlerince gerçekleştirilirdi.

Ferruh Kethüda Camii'nin 1940'lardaki hâli (Konyalı Arşivi)

1766 depremi, 1877'deki Balat yangınından hep hasar alarak kurtulan cami 1947'de sade dört duvarı kalmış ve şerefeden yukarısı devrilmiş bir hâldeydi. İhyasına 1953'te başlanmış, ancak 1960'ta tamamlanabilmişti. Tekkenin tevhîdhanesi cami içi olmakla beraber tekkenin diğer yapıları caminin karşısında bugün park olarak kullanılan yerdeydi.

Not: Bu satırlar yazılırken hâlâ caminin ihya çalışmaları devam ediyordu.

Tekkenin şeyh silsilesi şöyleydi:

Tekkenin ilk şeyhi, daha sonra asitanenin şeyhi olacak olan Yusuf Sinaneddin Çelebi (Yakupzâde) oldu (64:59):

> Câmi'-i şerîfin ilk cuma vaizi ve tekkenin ilk postnişini Şeyh Yusuf Sinaneddin Çelebi (Yakupzâde): *Menâsik*'in müellifidir. Koca Mustafa Paşa Hankahı'nda postnişin Şeyh Yakub'un oğludur. H.979'da pederinin vefatıyla Hânkâh-ı Cenâb-ı Sünbül'e nakletmiştir. H.985 tarihinde şeyhülharem olup H.989'da Medîne-i münevverede rıhlet eyledi.

Şeyh Hasan Necmeddin Efendi'nin hulefâsından İştipli Şeyh Hasan Adlî Efendi, Yakupzâde'den sonra Balat Tekkesi'nin şeyhliğinde bulunmuş ve H.1019 tarihinde Koca Mustafa Paşa Hankahı'na nakletmiş ve orada H.1026'da göçmüştür. Pek maruf Sünbülî şeyhlerindendir. Koca Mustafa Paşa'da da yedi yıl şeyhliği vardır. Asitanedeki türbesinde medfundur. Aşağıdaki şiir onun meşhur manzumelerindedir:

Asitân-ı Sünbül'e sürdüm yüzümü nice dem
Gâhi yaş akıttı çeşmim gâhi yaş yerine dem

Dilde tekrâr ederim bu mısrâ'ı dembedem
Sünbüliyem Sünbüliyem Sünbüliyem Sünbüli

Sünbülî Ya'kûb Merkez hem dahi şeyhim Hasan
Adliyâ boynuna taktılar benim bir hoş resen

Silsilen kime erer diye sorarsan bana sen
Sünbüliyem Sünbüliyem Sünbüliyem Sünbülî

Hasan Adlî'nin asitaneye nakliyle Eyüplü Şeyh Seyyid Mehmed Efendi posta geçti. O da H.1026'da Balat'tan Koca Mustafa Paşa'ya geçmiş, asitanede de on iki yıl şeyhlikte bulunmuş ve orada H.1038'de göçmüştür.

Mehmed Efendi'den sonra Balat'ta Kastamonulu Dedezâde Şeyh Mehmed Abdullah b. Muslihüddin posta oturdu. Revnakoğlu'nda "Dedezâde", tomarlarda "Devezâde" imlâsıyla tesbit edilen bu şeyh, H.1074'te vefat ettiğinde Koca Mustafa Paşa'da şeyh efendinin odası önüne defnedildi. Revnakoğlu, şeyhin 1940 başlarında çöken cami penceresinde asılı kalan kitabedeki biyografisini tesbit eder. Burada şeyhin vefat tarihinin H.1073, mahlasının da "Neblî" olduğu görülür (64:67):

> Beş sene kadar evvel harabe olarak çöken câmi'-i şerîfin penceresi üstünde uzun tahta levhada güzel bir nesih ile:
>
> *Hû Efendim*
> *Çehre-sây-ı resm-i pây-ı Ahmed-i Muhtâr olan*
> *Neşve-yâb-ı feyz olup ser-tâ-kadem envâr olur*
> *Hâk-i pây-ı şâh-ı mâ-zâgı edenler tûtiyâ*
> *Dûr-bîn-i bî-nazîr-i âlem-i esrâr olur*
>
> Mürşid-i âlî-kadr olan vâlid-i mâcidlerinin hizmet-i aliyyelerinde bulunarak ikmâl-i seyr ü sülûk edip tarîkat-ı aliyye-i Halvetiyye şuabâtından Şemsiyye ve Sünbüliyye şubelerinden ahz-ı icâzetle be-nâm olduktan sonra peder-i vâlâ-güherlerinin irtihâli üzerine Balat kurbünde Ferruh Kethüda Çelebi Zâviye-i şerîfesinde seccâde-nişîn-i irfân ve bu câmi'-i nûr-lâmi'de dahi vâiz-i güzîn bulunup bin yetmiş üç sâl-i hicrîsinde âlem-i fenâdan teberrüdle rav-za-i lâhûtta seccâde-sâz-ı safâ olmuşlardır.

Ârif-i yektâ, şeyh-i bî-hemtâ merhûm ve magfûr Abdullah en-Neblî maruf "Dedezâde" Efendi hazretlerinin rûh-ı pür-fütûhuna fakîrâne ve dervîşâne lillâhi el-fâtiha, 1073.

Dedezâde'den sonra oğlu Hasan Nuri Efendi, Balat Tekkesi'nin şeyhidir (64:59-60):

Şeyh Seyyid Hasan Nuri Efendi: Şeyh Seyyid Mehmed Efendi'nin oğludur. 21 Muharrem 1100 tarihinde göçmüştür. Bâb-ı Ensârîler haricinde Bektaş Efendi Türbesi civarında medfundur.

Yâ Vedûd Kabristanı arkasına rastlayan Yağhane-Değirmen Mezarlığı'nda Edirnekapı'ya doğru ve yol üzerinde duvar kenarında, başlıksız dört köşeli baş şahide, sülüs yazı ile: "Merhûm Balat şeyhi Seyyid Hasan Nuri Efendi Muharremin yirmi birinci isneyn gecesi ba'de'l-ışâ intikâl eyledi. Rûhıyıçun fâtiha. Sene 1100" (Tesbit: 12 Mart 1955)

Sâlim Tezkiresi'nde Şeyh Hasan Nuri Efendi için şu bilgilere yer verilir (64:71):

Şeyh Nuri Efendi: Bunlar maruf ve meşhur olan Abdülehad Nuri değildir, belki bu mecelle-i celîlemizde bu harf-i nûnu vely eyleyen harf-i vâvda "Vahyî" mahlas-ı şerîfiyle keşide-i silk-i tahrîr kılınan Balat şeyhi es-Seyyid Mehmed Efendi'nin vâlid-i kesîrü'l-mehâmidleri Şeyh Seyyid Hasan Efendi'dir ki 1029 Saferü'l-hayrında sahn-ı pehnâ-yı vücûda kadem basıp tahsîl-i maârif eyleyip şöhre-i cihân ve meşhûr-ı cihâniyân olduktan sonra 1074 Şevvalinde medîne-i Kostantiniyye'de Balat'ta vaki Kethüda Zaviyesi'nde şeyh olup 1100 Muharreminde intikal eyledi. Pür-irfân bir şeyh-i celîlü'ş-şân idi. Bî-bedel ilâhiyyâtı ve nazik güftârı ve mutasavvıfâne niçe pak ve latif eşârı vardır...

Hasan Nuri'den sonra oğlu Mehmed Vahyî Efendi şeyhlik makamına oturduysa da selâtîn şeyhi olunca postu oğlu Feyzullah Efendi'ye bıraktı. Sultan Selim Camii'nde kürsü şeyhi de olan Mehmed Vahyî 21 Cemaziyelahir 1130 pazar günü vefat ettiğinde Eyüp'te Yâ Vedûd İskelesi'nin yanında bulunan babasının mezarı bitişiğine sırlandı (64:59): "1131'de vefat eden biraderzadesi İsa Çelebi yanında yatıyor. Başında dört köşeli başlıksız taşı var."

Sâlim Tezkiresi'nde Mehmed Vahyî'ye de temas edilir (64:71-72):

Vahyî: Nâm-ı nâmî ve ism-i kirâmîleri es-Seyyid Mehmed'dir. Şehr-i Kostantiniyye'de salâh-ı hâlle şöhre-i emsâl olan Balat şeyhi merhûm ve magfûr ed-dâric ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr şeyhü'ş-şüyûh es-Seyyid Hasan Efendi'nin piser-i necâbet-eseridir. Vâlid-i mâcidleri merhûmdan ahz-ı yed-i inâbet birle tekmîl-i tarîkat eylediklerinden sonra 1100 Muharreminde Balatkapısı dahilinde Ferruh Kethüda Zaviyesi civarında vaki câmi'-i şerîfin vaziyyesiyle evkât-güzâr olup 1125 Şevvalinde medîne-i Kostantiniyye'de Galata muzâfından kasaba-i Tophane'de vaki Kılıç Ali Paşa Câmi'-i şerîfi vaziyyesi verilip

> 1127 Zilkadesinde Hazret-i Ebâ Eyyûb Ensârî Câmi'-i şerîfi va'ziyyesi ihsan olunup bu hâl üzere evkât-güzâr iken 1130 Şabân-ı şerîfinde dâr-ı bekâya intikal eyledi. Âyîne-i kalbi mücellâ ashâb-ı irfândan bir şeyh-i bî-hemtâ idi..

Mehmed Vahyî'nin hayattayken postu bıraktığı oğlu Feyzullah Efendi Çelebi postnişin oldu. Vahyîzâde diye meşhur olan şeyhin divanı ve mevizeden bir eseri vardı. H.1142'de göçtüğünde babasının yanına defnedildi.

Şeyh Feyzullah'tan sonra oğlu Mehmed Hâşim Efendi şeyhlik makamına geçti. Bu şeyh de "Vahyîzâde" diye maruftu. H.1171'de Koca Mustafa Asitanesi'ne geçti ve H.1199'da orada göçtü. Asitanede müstakil türbede medfundur.

Mehmed Hâşim Efendi'nin ardından Mehmed Vahyî'nin kızının oğlu Şeyh Seyyid Mustafa Râzı Efendi posta oturdu (64:61). 13 Muharrem 1198'de vefat edince Şeyh Hasan Nuri'nin kabri üzerine defnedildi.

Mustafa Râzı Efendi'den sonra oğlu Mehmed Hamdi Efendi şeyhlik makamına geçti. Kendisi ordu-yı hümâyûn şeyhi olup Şumnu kurâsından Çalıkavak'ta H.1226'da göçmüş ve oraya sırlanmıştır. 16 Ramazan 1216'da vefat eden annesi Seyyide Ayşe Sıddîka Hatun yanında defnedildi.

Mehmed Hamdi Efendi'nin vefatının ardından oğlu Mehmed Râzı Efendi postnişin oldu. H.1237'de Koca Mustafa Paşa şeyhliğine geçti ve 11 Cemaziyelevvel 1268'de vefat etti, asitanede Hâşim Efendi Türbesi'ne defnedildi.

Mehmed Râzı Efendi'nin Balat Tekkesi'nden H.1237'de ayrılması üzerine Koca Mustafa Paşa Hankahı pîş-kademi Şeyh Seyyid Abdülhâlık Efendi'nin oğlu Abdülkerîm Hilmi Efendi posta oturdu. Aynı yıl posttan el çeken Hilmi Efendi, H.1248'de vefat etti.

Hilmi Efendi'nin çekilmesiyle oğlu Mustafa Hâşim Çelebi, Mustafa Hâşim Çelebi'nin 11 Ramazan 1258'de vefatıyla Hilmi Efendi'nin diğer oğlu Mehmed Şükrullah Efendi posta oturdu. Bu son şeyh, 25 Rebiülevvel 1285'te vefat etti.

Revnakoğlu, Mehmed Şükrullah Efendi'nin vefatından sonra tekkede şeyh vekilliği yapan Osman Efendi'nin Edirnekapı Mısır Tarlası'ndaki mezarını tesbit eder (64:65):

> Edirnekapı dışında, Mısır Tarlası'nda, Otakçılar'a yakın tarafta, Itrî'nin arkasına yakın tarafta ve ortalarda, iki servi arasında talik yazılı, mistarlı beyaz mermer şahide. Başında fevkalâde güzel cesîm Sünbülî tâcı pek gösterişli ve ihtişamlıdır: "Allah Hû - Tarîkat-ı aliyye-i Sünbüliyye hulefâsından Balat Tekkesi şeyhi vekili iken terk-i tekyegâh-ı âlem-i fânî ve azm-i dâr-ı ukbâ-yı rabbânî eden, mahfil-i şer'iyyât başkâtibi es-Seyyid Ahmed Arif Efendi'nin pederi merhûm ve magfûr ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr es-Seyyid eş-Şeyh el-Hâc Osman Efendi'nin rûhuna lillâhi el-fâtiha, 8 Ramazan 1286.

Osman Efendi'nin vekâlet devresinden sonra posta Mehmed Şükrullah Efendi'nin oğlu Mehmed Nureddin Çelebi geçti. O da 15 Rebiülevvel 1293'te vefat etti.

Tekkeye bu sefer, Koca Mustafa Paşa'daki asitanede sertarîk olan ve Rızaeddin Efendi'den hilâfeti bulunan Mehmed Şakir Efendi şeyh olarak geldi (64:62-63):

> Şeyh Hafız Mehmed Şakir Efendi: Hânkâh-ı Hazret-i Sünbül'de sertarîktir. Koca Mustafa Paşa şeyhi Rızauddin Efendi'den müstahleftir. 24 Zilhicce 1296'da (9 Kasım 1879) göçmüştür.
>
> Koca Mustafa Paşa Sünbül Sinan haziresi, kahveler kapısından girince soldaki parmaklık içinde arkadaki son taraflarda çift şahideli, talik yazılı, başında cesim Sünbülî tâc-ı şerîfi, muntazam mermer kitabe: "Lâ Mevcûde İllâ Hû - Bu hânkâh-ı feyz-penâhta seccâde-nişîn-i tarîkat ve mesned-nişîn-i râh-ı hakîkat kıdvetü's-sâlikîn es-Seyyid Mehmed Rızaeddin Efendi hazretlerinin halîfesi ve bu makâm-ı âlî ser-tariki ve Balat Dergâh-ı şerîfi postnişîni es-Seyyid eş-Şeyh Hafız Mehmed Şâkir Efendi'nin rûhıyıçun el-fâtiha, 24 Zilhicce 1296, Harrerehu Rifat."

Mehmed Şakir Efendi'den sonra posta oğlu Kemaleddin Efendi oturdu (64:62-65):

> Hacı Hafız Kemaleddin Efendi: Koca Mustafa Paşa şeyhi Rıza Efendi'nin halifesidir. Kudemâ-yı meşâyih-i Sünbüliyye'den bulunan bu zat, musiki sahasında derin vukufuyla tanınmış, gayet iyi devran ettiren, davudî güzel sesiyle ilâhî, durak, mevlid-i şerîf ve miraciye okuduğu gibi Gülşenî savtlarını da tamamıyla bilen, zakirlikte kuvvetli bir şahsiyet sahibi Halvetî şeyhlerindendir. Çifte ayakla devram ettirirdi, yani hem birinci "hû"da hem ism-i celâlde ayak vururdu. Bu pek güçtür. Eyüp çevresindeki Halvetî dergâhlarında hemen daima meydan ve devran kendisine bırakılırdı. Ekseriya tâcla gezerdi. Yakışıklı, gösterişli bir zat idi. Büyük küçük herkesten saygı görürdü.
>
> Şeyh Kemal Efendi H.1257'de doğmuş, H.1292'de hacc-ı şerîfe gitmiş, H.1300'de İstanbul'a gelmiş ve 1332'de (1914) vefat eylemiştir.
>
> Zakirbaşı Emin Efendizâde Zakir Muhyiddîn Efendi kendisinin halifelerindendir; bu zata miraciyeyi Şeyh Kemal Efendi geçmiştir, "şuul küpü" derlerdi. Zakir Muhyiddîn Efendi muhibbândan bir zattı, fakat devran ettirmekte zevki ve muvaffakiyeti vardı.
>
> Şeyh Kemal Efendi'nin bir halifesi de Odabaşı Mahalle Mektebi muallimi ve Hekimoğlu Ali Paşa Câmi'-i şerîfi müezzini Zakir Yazmacı Hafız Mehmed Efendi'dir ki İnâdiye şeyhi Hafız Akif Paşa merhum bu zattan hafız olmuştur.
>
> Şeyh Kemal Efendi merhum Sütlüce Hasırîzâde Tekkesi'nin de zakirbaşısıydı. Kendisinden meşke gelen zamanın musiki üstatları arasında Balatlı Muallim İsmail Hakkı Bey de vardı. İsmail Hakkı Bey, Balat şeyhinden hem ilâhî, şuul, durak meşk eder hem de bunları notaya alırdı. Bugün konservatuvarda mahfuz bulunan bu nev eserler bu tesbitlerin mahsulleridir.

Hahambaşı Becerano Efendi (254:237)

Şeyh Osman Efendi, İstanbul Belediyesi memurlarından idi; Balat şeyhi Kemal Efendi'den istihlâf olunmuştur.

Not: Şeyh Kemaleddin Efendi merhum Karagümrük'te Tahta Minare Dergâhı'nda Yaşar Baba gelmediği zamanlar zakirbaşılık ederdi.

Revnakoğlu, Sadeddin Nüzhet Ergun'un *Türk Musikisi Antolojisi*'nden (s. 658) Şeyh Kemal Efendi'ye dair olan kısmı da iktibas eder (64:65):

Türk Musikisi Antolojisi'nden (s. 658): Şeyh Kemal Efendi merhum: Dinî musiki sahasındaki vukufuyla tanınmış olan şahsiyetlerden biri de Balat'ta Sünbülî Tekkesi şeyhi Kemal Efendi'dir. Koca Mustafa Paşa Hankahı ser-tarîki Şakir Efendi'nin oğlu ve aynı dergâh-ı şerîfin şeyhi Rıza Efendi'nin halifesidir. "Balat Şeyhi" namıyla tanınmış olan bu zat güzel sesiyle ilâhî, durak, mevlid, miraciye okuduğu gibi Gülşenî savtlarının tekmiline de vâkıftı. Miraciyenin kaybolan neva bahrini yeniden bestelemek istemiş, fakat Nâyî Osman Dede'nin kâbına erişemediğinden eseri hiç rağbet görmemişti. 1333 - 1914'te vefat etti. Tekkesi haziresinde medfundur. Taşı yoktur.

Şeyh Kemal Efendi'nin Mehmed Takiyyüddin adında bir oğlu, cinayete kurban edilmişti. Revnakoğlu, 3 Eylül 1305 tarihli Sabah'tan bu havadisi kaydeder (181:184):

Balat Tekkesi şeyhi Kemal Efendi'nin mahdumu, Matbaa-i Bahriye'de müstahdem Mehmed Takiyyüdddin Efendi'yi katletmiş olmalarından dolayı cinayetle itham edilmiş olan Davutpaşalı Nail ve Şakir ve İsmail Hakkı ve Arap Ali ve jandarma dairesi ketebesinden Kemal Efendi evvelki perşembe günü mahkeme-i aliyyesine götürülerek isticvap olunduklarından kariben muhâkeme-i aliyyeleri icra kılınacaktır.

Revnakoğlu, bu mesele ile alâkalı diğer bir yazının gazetenin 12 Eylül 1305 tarihli nüshasında da yer aldığını belirtir.

Kemal Efendi'nin vefatından sonra posta geçen oğlu Mehmed Necmeddin Efendi, tekkenin son şeyhiydi (64:62-63):

Hafız Mehmed Necmeddin Efendi: Draman şeyhi merhum Şerefüddin Efendi posta iclâs eylemişti. Sağ rehberi Mahfazacı Faik Efendi, sol rehberi Çakır Ağa şeyhi Hulki Efendi'ydi. Cemiyette o akşam hahambaşı da misafir olarak bulunmuştu, maksurede oturdu; biraz sonra kutbhaneye aldılar.

Bu hahambaşı birkaç ecnebi dilini edebiyatıyla bilen, musikişinas ve müslümanlığa bir İslâm mütefekkiri kadar incelikleriyle vâkıf âlim bir zat olan Becerano Efendi'ydi. Bir başka gelişinde Tâhâ suresini okumuş, Musa aleyhisselâmın ismi geçerken göz yaşı dökmüştü.

Dergâhın son şeyhi Hafız Kemal Efendizâde Şeyh Necmeddin Efendi mer-

hum, Galata ithalat gümrüğü kâtiplerindendi. Nureddin Asitasesi'nde son olarak zakirbaşılık yaptı. Üdebadan, fuzalâdan bir zattı. Üzerinde hakikaten kalem efendisi hâli vardı. 19 Şubat 1934 pazar günü akşamı yürüdü. Kendisini Draman imamı Zühdü Efendi merhum gasletti. Ertesi günü cenazesi Ayvansaray'da Hazret-i Cabir Câmi'-i şerîfine getirildi. İkindi namazı kılınarak o civarda Tokmaktepe'ye sırlandı.

Türk Musikisi Antolojisi'nde "1349 - 1930'da vefat etti" (II, 661) denilmesi yanlıştır, Sadeddin Nüzhet merhuma kafadan bir şey söylemişler.

Refikası Müzeyyen ve küçük kızı Atiye Hanım, Azakzadeler'de oturuyor.

Ferruh Kethüda şeyhi Necmeddin Efendi'nin Revnakoğlu'nu tekkeye davet mektubu (181:202)

Ferruh Kethüda Camii haziresinde diğer kitabeler:

Caminin haziresinde hac yolunda vefat etmiş iki şahsın mezarı dikkat çeker. Her hâlde bu mezarlar, makam mezarlarıydı. Aşağıda Revnakoğlu'nun tavsif ve metinlerini vereceğimiz bu iki mezar dışında İstanbul'da hacda veya hacca giderken ölmüş olup Eyüp Taşlıtarla Tekkesi ve Bâlâ Tekkesi hazirelerinde olduğu gibi makam taşı dikilen başka mezarlara rastlanır. Ferruh Kethüda'da Türkistanlı Derviş Emin adlı bir seyyahın mezarı ve bu tekkenin mütevellisi Hafız Hasan Efendi bunlardandı:

Başında üç kat ince burma destarlı sivri külâh; mistarlı beyaz mermer taş, talik (64:67):

Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî
Çâker-i âl-i Muhammed bende-i Selmân-ı Pâk
Sâlik-i râh-ı Hudâ seyyâh-ı aktâr-ı zemîn
Kâşgarî'den Nakşbend-i meslek-i irfân idi
Eyledi esnâ-yı hacda rıhlet-i huld-i berîn
Enbiyâ vü evliyânın hürmetiçün eyleye
Cennet ü dîdâr ile ikrâm Rabbü'l-âlemîn
Böyle nutk etti erenler fevtinin târîhini

Hû deyip gitti bekâya hûyla Dervîş Emîn, 11 Zilhicce 1262 (30 Kasım 1846)

Büzme dikişli, kırma destarlı cesîm kavuk; mistarlı beyaz mermer taş, sülüs (67:67): "Hüve'l-Bâkî - Hacc-ı şerîfe gider iken şehid olan merhûmân Cedîd Ali Paşa ve Ferruh Kethüda vakıfları mütevellisi merhûm ve magfûr Hafız Hasan Efendi'nin rûhıyıçun el-fâtiha, gurre-i Recep 1236 (Nisan - Mayıs

1821).

Eninden, boyundan iki türlü mistarlı, başlıksız beyaz mermer taş, sülüs (64:66): "Hüve'l-Bâkî - Hamllerini vaz' eylerler iken eylediler terk-i fenâ. Ol habîbin hürmetine mağfiret kıl. Yâ Rabbenâ alıp masûmların eylediler azm-i bekâya; olalar mazhar-ı Hüdâya. Balat müezzini el-Hâc Mehmed Efendi'nin hemşiresi Şerife Züleyha Hanım rûhuna fâtiha, 15 Ramazan 1242.

Balat müezzini el-Hâc Mehmed Efendi'nin hemşiresi Şerife Ayişe Hanım rûhuna fâtiha, gurre-i Şaban 1252."

Baş tarafı ziynetli, mistarlı, başlıksız beyaz mermer taş, talik (64:66)::

Hüve'l-Bâkî
Ey felek nettim sana hâkile yeksân eyledin
Ben garîbi gurbet elde zâr giryân eyledin
Âteş-i hasret ile gurbette sergerdân eyledin
İki yıl ile âh edip hâlim perîşân eyledin
Hasreti nârıyla yandı rûhum bîçâre eyledin
Âh evlâdım gözleri yaşını tûfân eyledin

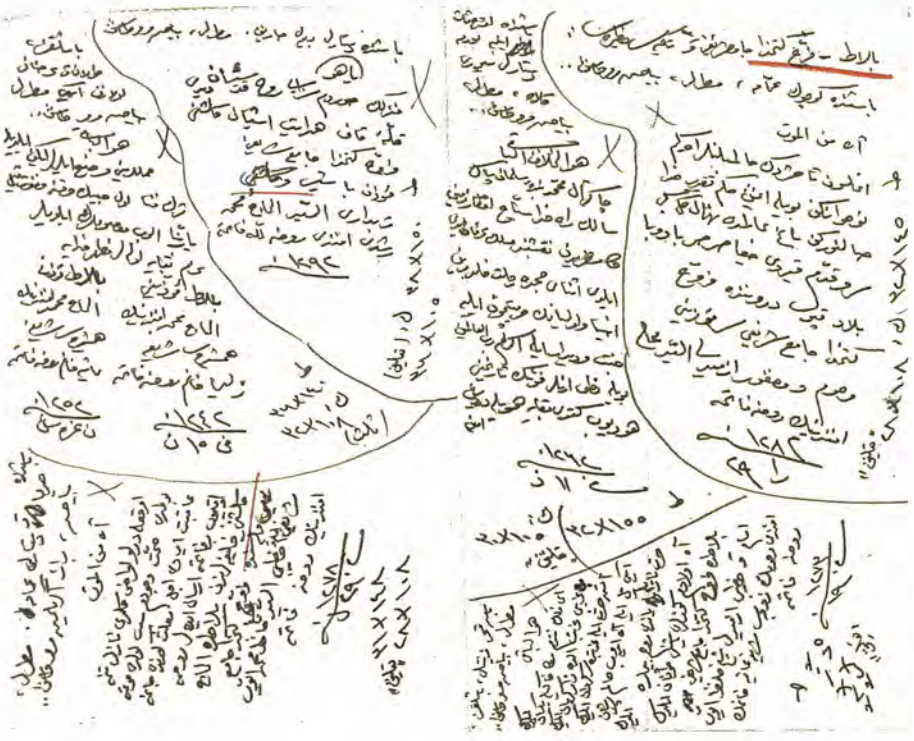
Balat'ta Ferruh Kethüda Câmi'-i şerîfi imâm ve hatîbi İzmirli Şeyh Hafız Eyüp Efendi merhûmun zevcesi Şerife Aişe Hanım'ın rûhuna fâtiha, 1273.

Başında destarlı büyük sarık; mistarlı beyaz mermer taş, talik (64:68):

Yâ Hû
Menzilin sordum Sezâyî rûh-ı kudsiyyân dedi
Kulle-i kâf-ı hidâyet-âşiyân-ı Gülşenî
Ferruh Kethüda Câmi'-i şerîfi müezzinbaşısı ve Gülşenî türbedarı es-Seyyid el-Hâc Mehmed Rüşdü Efendi rûhuna lillâhi fâtiha, 1292.

Başında küçük imame, mistarlı beyaz mermer taş, talik (67:68):

Âh Mine'l-Mevt
Ağlasın tâ haşre dek hâlim bilenler âh kim
Nevcivânken böyle imiş hükm-i takdîr-i Hudâ
Salınırken bâg-ı âlemde nihâl-i gül gibi
Serv kaddim kırdı hayfâ sarsar-ı bâd-ı vebâ
Balatkapısı derûnunda Ferruh Kethüda Câmi'-i şerîfi ser-müezzini merhûm ve magfûr İzmitli es-Seyyid Ali Efendi'nin rûhuna fâtiha,
29 Rebiülevvel 1282.

. Revnakoğlu notlarında Ferruh Kethüda Camii ve Tekkesi haziresi (64:68)

Başında sırma ve destarlı imame, mistarlı beyaz, biraz eğrilmiş mermer taş, talik (67:68):

Âh Mine'l-Mevt
Emr-i Hak'la türlü emrâz geldi nâzik tenime
Bulmadı sıhhat vücûdum sebeb oldu mevtime
Âkıbet erdi ecel rıhlet göründü cânıma
Okuyup bir fâtiha irsâl edeler rûhuma
Gülşenî halifelerinden Balat'ta el-Hâc İsa Mahallesi'nde Ferruh Kethüda Câmi'-i şerîfi imam ve hatibi es-Seyyid eş-Şeyh Hafız Mehmed Eyüp Efendi'nin rûhuna fâtiha, 29 Şevval 1278.

Mihrap önündeki hazirede, başında önden çiçekli, büyükçe ve uzunca kâtibî kavuk (67:67):

"Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Merhûmân Cedîd Ali Paşa ve Ferruh Kethüda evkâfı mütevellisi merhûm el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr el-Hâc Hüseyin Ağa ve kâffe-i ehl-i îmân rûhıyıçun rızâen lillâhi fâtiha, gurre-i Zilhicce 1207.

Not: Balat Tekkesi'nin şeyhlerinden Darüşşafaka Lisesi bahçesinde bulunan Yavsı Baba Tekkesi'nde şeyhlik edenler de vardı.

Revnakoğlu'nun İstanbul'u

ÜÇÜNCÜ GÜZERGÂH

Bu güzergâh, Fatih Camii'nin Boyacı Kapısı'ndan başlar, Haliç Caddesi ile Karadeniz Caddesi arasındaki sahayı içine alır. Bu caddelere bağlanan sokaklarla Yavuz Sultan Selim Mahallesi, Zeyrek Mahallesi güzergâhın üzerinde kısmen veya tamamen bulunur

Güzergah üzerindeki mekanları, başlıkların altında verilen **Mahalle, ada ve parsel** bilgilerini Fatih Belediyesi coğrafi bilgi sistemleri web sayfasında ilgili bölüme girerek harita üzerindeki yerini tespit edebilirsiniz.
https://gis.fatih.bel.tr/webgis/

Hâcegî - Hocazâde Cami ve Tekkesi

Fatih Camii'nin Boyacı Kapı çıkışından Haliç Caddesi'ne dönüyor, az ileride sağda Hâcegî - Hocazâde Cami ve Tekkesi önünde duruyoruz. (Zeyrek Mahallesi, 2444 ada, 1 parsel)

Bu cami Hâcegî - Hocazâde Tekkesi (Helvâî Tekkesi, İplikçi Hüsameddin Efendi Tekkesi, İğci Hüsameddin Efendi Tekkesi, Perşembe Tekkesi) adlarıyla da maruftu. Revnakoğlu bu cami-tekkenin tarihine dair notlarına mekânın yeri ve etrafını tasvir eden bir girişle başlar (188:830-35):

> Fatih'te Otlukçu Yokuşu'nun alt başındadır. Eski Şeyh Resmî Mahmut Efendi, yeni Sinan Ağa Mahallesi'ne aittir. Evvelce Şeyh Resmî Mahmut Efendi Caddesi ile Küçük Otlukçu Yokuşu'nun birleştiği alt köşeye rastlayan Gelenbevi Sokağı'ndaydı, şimdi Hattat İzzet Efendi ve Haliç Caddelerinin içinde kalıyor.
>
> Haziresi, tekkenin karşısındaydı, onun da arkasında İşkodralı Rıza Paşa'nın (Çok yakışıklı, endamlı, terbiyeli güzel bir genç olan paşanın oğlu Celâl Paşa, Sultan Abdülhamid'in damadıydı) üç katlı konağı, çamlı ve meyvelikli çok büyük bir bahçesi vardı. Fatih yangınından sonra buraları Evkaf tarafından kiraya verilerek bir müddet sebze bostanı ve çiçek bahçesi olarak kullanıldı, sonradan istimlâk olup yola gitti.
>
> Rıza Paşa'nın kapısının karşısında iki katlı küçük evde İsmet Paşa'nın çok sofu bir zat olan ve Meclis-i A'yân azasından bulunan pederi ve valideleri oturuyordu.
>
> Camiyi Medine kadısı Hocazâde Mustafa Efendi yaptırmış, Darüssaade ağası Mustafa Ağa da minberini koymuştu; 1310'daki büyük harekette yıkıldı.
>
> Hocazâde Mustafa Efendi, Şeyh Ramazan Mahfî'nin kızının çocuğudur, kendisine nedense "İbliszâde" demişlerdir. *Kelimât-ı Çehâr Yâr*'ı ve *Sad Kelime*'yi şerh etmiştir. H. 998 yılında vefat eyledi, Eyüp'te Hazret-i Hâlid Türbesi haricinde yatıyor. Minber koyan Darüssaade ağası Mustafa Ağa da yine Eyüp'te Hazret-i Hâlid Türbesi çevresindeki sebil içinde yatmaktadır.
>
> Aslında "Hâcegîzâde Mescidi" olan dergâhı Cerrâhiyye'den meşihat koyarak tekke hâline getiren "İğci" ve "İplikçi" isimleriyle tanınmış Şeyh Mehmed Hüsameddin Ferdî Efendi'dir; Hazret-i Nureddîn Cerrâhî'nin ikinci halifesiydi. Perşembe günleri öğleden sonra, aynı gece de tekrar mukabele olurdu; bundan dolayı çevre halkı arasındaki adı "Perşembe Tekkesi"dir.
>
> Şehzadebaşı çevresinde Bozdoğan Kemeri'nde Bayramiyye'den Helvâî Tekkesi postnişinlerinden Bedestenli Hacı Mustafa Efendi'nin burada postnişin olarak bulunmasından bu dergâha "Helvâî Tekkesi" de denilmiştir. Eski ka-

Geçen asrın ortalarında Hâcegî - Hocazâde Cami ve Tekkesi'nin hâli (Belediye Arşivi)

yıtlardaki asıl adı ilk meşihat koyan şeyhin ismiyle "İğci" veya "İplikçi Hüsameddin Efendi Tekkesi" idi:

"Tâ olunca rişte-i feyz âşikâr
Tekye-i İğci sana olur nâmdâr"

Câmi'-i şerîf ve tekke Fatih yangınında yandı.

Revnakoğlu'nun bahsettiği İşkodralı Rıza Paşa'nın konağı Ayverdi haritasında açıkça görülür ve bu konak caminin önünden geçen Hattat İzzet Sokağı - Yeni Doğan Sokağı ve Haliç Caddesi'nin sardığı 2710 numaralı adaydı.

Bu adanın sadece camiye bakan Hattat İzzet Sokağı hizası mezarlıktı. Şimdi binalarla kaybolan bu hazirede geçen yüzyılın ortalarına kadar duran Dilsiz Zeynep Hatun'un mezarı, diğer mezarlarla beraber kayboldu (111:7,34):

> Zeynep Hatun, asıl adı "dilsiz" demek olan "Bîzebân Hatun"dur. Fatih - Otlukçu Yokuşu'nda Hacegî Camii ve Tekkesi'nin karşısındaki hazirede ikinci pencerenin önünde yatıyor. Baş ucunda çok eski cinsten dört köşeli, uzun, geniş, başlıksız kalın bir taş vardır. Kırpıntı bezlerle ve ipliklerle türbe penceresi hâline getirilmiş hazire penceresinin demir parmaklığı önünde geceleri mum yakılır ve ziyaret edilir, muradın husulü istenir. İri sülüsle yazılmış tarihsiz kitabede şunlar okunuyor: "Hüve'l-Bâkî - Merhûm ve magfûrun lehâ Bîzebân Hatun rûhıyıçun fâtiha." Bitişiğinde Ümmügülsüm Hanım yatmaktadır, vefatı gurre-i Şaban 1241 (11 Mart 1826).

Hâcegî - Hocazâde Camii'nin tekke şeyhleri de Revnakoğlu'nda uzun boylu yer alır (188:827-30):

> Şeyh Mehmed Hüsameddin Efendi: Nureddîn Cerrâhî'nin ikinci halifesidir. H.1086 (M.1675-76) yılında Üsküdar'da doğmuştu. Cerrâhiyye'den meşihat koyup camii tekke hâline getirmiş ve kendisi ilk şeyhi olarak burada irşat vazifesi gördükten sonra H.1158 (M.1745-46) tarihinde Karagümrük'te pîr makamına nakletmiş, orada postnişin iken 1168 Recebinin 27. pazartesi günü (9 Mayıs 1755) rıhlet eylemiştir. Asitanenin türbesinde yatıyor.

Şeyh Mehmed Emin Efendi (Sertarîkzâde): İğci Şeyh Mehmed Hüsameddin Efendi'nin pîr makamı postnişinliğine gitmesi üzerine onun keff-i yedinden almıştır.

Ahmed Sevindik Efendi: "Küçük Ahmed Efendi" derler, Hazret-i Nureddîn'in baş halifesi pîr-i sânî Şeyh Süleyman Veliyyüdddin Efendi'den istihlâf edilmişti. Bu tekkenin şeyhi iken H.1165 (M.1751-52) yılında göçmüş, çevredeki Şeyh Resmî Mahmud Efendi Camii haziresindeki ayrı türbeye gömülmüştür. Yan yana üç sandukanın ortadaki kendisine aitti. Baştaki büyük sandukada camii yaptıran Şeyh Resmî Mahmud Efendi (ö. H.887, M.1482-83) yatıyordu. Öbür yanındaki fesli bir sanduka daha vardı, torunlarından biriydi. Şeyhülislâm Cemaleddin Efendi camii yeniden yaptırdığı için "Şeyhülislâm Camii" derler.

Şeyh Mehmed Sadeddin Efendi: Eğrikapılıdır. Sertarîkzâde'nin sertarîki ve halifesiydi. H.1179 Muharreminin birinci günü (20 Haziran 1765) vefat etti, tekkenin haziresinde yatıyor. Sülüs yazılı kitabesi şöyledir: "Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Sertarîkzâde merhûmun sertarîki ve halifesi merhûm ve magfûr Şeyh Mehmed Sadeddin Efendi rûhuna fâtiha, sene 1 Muharrem 1179."

Şeyh Mehmed Sadeddin Efendi'nin Bahâî haziresindeki mezar taşı

Not: Bu taş şimdi Bahâî Efendi sofasında, arka duvara talik edilmiş hâldedir:

Şeyh Mehmed Sâdık Efendi: Sadeddin Efendi'nin oğlu ve halifesidir.

Şeyh İsmail Arif Efendi: Sadeddin Efendi'nin diğer oğludur, H.1181'de (M.1767-68) göçtü.

Şeyh Hacı Mustafa Helvâî Efendi: Sadeddin Efendi halifelerindendir. Bedestenli idi. Bozdoğan Kemeri'ndeki Helvâî Tekkesi postnişini iken buraya gelmiş ve uzun müddet burada şeyhlik etmiş olduğundan tekkeye isim bırakmıştır, "Helvâî Tekkesi" denilmesi bu zatın zamanında başlar. 16 Receb 1207 (9 Mart 1793) tarihinde göçmüş, tekkenin haziresine sırlanmıştır. Eski Gelenbevi Caddesi, yeni Hattat İzzet Efendi sokağına bakan pencerelerin önünde ve sağda yatıyor. Başında Nureddîn tacı var, kitabesi sülüs iledir:

Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî
Pîr-i tarîk-i Halvetî merd-i maârif-âşinâ
Müşkil-güşây-ı sâlik-i râh-ı Hüdâ Şeyh Mustafa
Erdi çü sem'-i rûhuna âvâz-ı sırr-ı irci'î

Nakd-i vücûdın cümleten kıldı reh-i vasla fedâ
Çıktı Kerîmî cevherî târih-i naklin söyleyip
Helvâî Şeyhi hû diyü buldu bekâ-ender-bekâ
16 Receb 1207.

Oğulları Mehmed Asım ve Mehmed Said Efendiler: İkisine müştereken verildi, fakat şeyhliği Mehmed Said Efendi yaptı, H.1213 (M.1798-99) tarihinde göçtü.

Şeyh Mustafa Şem'î Efendi: Bal mumcuydu, aynı zamanda Nakşibendiyye'den müstahlefti. Bir sene kadar bulundu, H.1214 (1799-1800) yılında vefat eyledi.

Şeyh Hasan Hamdi Efendi: Bu zata da "Helvâî Şeyhi" derler, pîr makamı postnişinlerinden Abdurrahman Hilmi Efendi halifesidir. "Tükürüklü Şeyh" diye tanınmıştır. Hırslandığı, sinirlendiği zamanlarda ağzından kelime-i küfr çıkmaz, sadece "tû tû!" dermiş, bundan dolayı "Tükürüklü Şeyh Hamdi Efendi" demişler. 11 Zilkade 1248'de (1 Nisan 1833) göçtü. Tekkenin haziresinde yatıyor. Başında Nureddin tâcı bulunan, çift şahideli, talik yazılı kitabesi şudur: "Yâ Hû - Hâzâ kabrü Şeyh Hasan el-Hamdi el-Helvâî el-mensûb bi-tarîki Nureddîn el-Cerrâhî kuddise sırruhu'l-azîz, sene 11 Zilkade 1248."

Şeyh Abdüllatif Fazlî Efendi: Fatih'te Nişancı Tekkesi şeyhi Kavaklı Hafız Şâkir Efendi'nin oğludur. Devran ettirmekteki üstadane tavırları ile maruftu. Fatih'te Kumrulu Mescit'te Sertarîkzâde Tekkesi'nde de uzun zaman postnişin olarak bulunduğundan "Kumrulu Şeyhi Latîf Efendi" derler. Halvetî şeyhzâdelerini devran meşki için Latîf Efendi'ye gönderirlerdi. Devran usulünü ondan meşk etmiş olmak zamanın Halvetî şeyhleri arasında bir iftihar vesilesi bilinirdi. H.1300 tarihinde göçtü, Kumrulu Tekkesi haziresinde yatıyor, taş konulmamıştır.

Hâcegî - Hocazâde Cami ve Tekkesi'nin Haliç Caddesi'nden eski bir fotoğrafı (Belediye Arşivi'nden)

Şeyh Mehmed Muhterem Efendi: Dua etmekte şöhreti vardı. H.1271 tarihinde Abdüllatif Efendi'nin kasr-ı yedinden almıştır. 38 sene şeyhlik makamında bulunduktan sonra 22 Cemaziyelahir 1309'da (23 Ocak 1892) vefat etti, yerine oğlu Abdülaziz Efendi geldi.

Şeyh Mehmed Abdülaziz Efendi: Sertarîk Şeyh Ahmed Muhterem Efendi'nin oğludur. Maliye ketebesindendi. H.1322'de (1904) kasr-ı

Hâcegî - Hocazâde Cami ve Tekkesi'nin uzun süren harap vaziyeti (Belediye Arşivi'nden)

yed ederek ayrıldı. Ordu Dergâhı'nın meşihatı da vekâleten üzerindeydi. 1351 (1932) yılında Gemlik'te vefat eyledi. Hazret-i Nureddîn Hankahı postnişini Yahya Galip Efendi'nin halifelerindendi.

Şeyh Mehmed Ziyaeddin Sâfî Efendi (b. Hafız Sâdık b. Abdülmuttalib) Efendi: Yaşar Efendi'nin beşinci halifesidir. Fatih ikinci türbedarı ve Fatih Camii müezzinlerindendi; câmi'-i şerîfin avlusunda tesbihçilik de ederdi.

(1938 yılında vefat eden Fatih Câmi'-i şerîfi müezzinlerinden Tesbihçi Hafız Hulûsî Efendi, Şeyh Ahmed Ziyaeddin Efendi'nin ikinci oğluydu. Babasının vefatından sonra müezzinlik hizmetine girdi, vefatına kadar bulundu. O da babası gibi avluda tesbihçilik ederdi.)

Tekkenin şeyhliğini Aziz Efendi'nin kasr-ı yedinden almıştı ve almak için kırk altın vermişti. 1316'da (1898) elli yaşında iken vefat etti. Fatih Câmi'-i şerîfi haziresinde Gazi Osman Paşa Türbesi'nin kapısı karşısında memur kulübesi önünde yatıyor. Etrafı tuğla çevrili genişçe toprak mezardır.

Mehmed Sadeddin (Tokcan): Doğumu H.1313. Türbedar Ziyaeddin Efendi'nin küçük oğludur. Babasının vefatıyla tekkenin şeyhliği kendisine tevecc üh ettiği zaman pek küçük yaşta bulunuyordu (3 yaşında). Kendisine pir makamının sertarîki Ahmed Arif Efendi uzun bir müddet niyabet eyledi. 1959'da Sadeddin Efendi, Devlet Demiryolları cer atölyesi ustabaşılığından emeklidir.

Şeyh Ahmed Arif Hikmet Efendi: Velâdeti H.1288. Şumnulu İdris Hoca'nın oğludur. Dağıstanlı Hoca Hâlis Efendi'den ders gördü ve icazet aldı. Pîr makamında postnişin bulunan Şeyh Rızaeddin Yaşar Efendi'nin altıncı halifesidir. Kendisi pir makamında H.1335'te sertarîk oldu, burada niyabeten bulundu, H.1342'de (1922-23) ayrıldı. Aslında cami olan tekkenin imamlık, hatiplik vazifelerini görüyordu. Harbiye Nezareti'nde, askerî kâtipti, sonra Demirkapı'daki askerî levazım ambarına müdür oldu. İstanbul işgalinde Anadolu'ya geçti, orta mektep muallimi oldu. En sonra Kars'a gitti, orada orta mektep müdürlüğünde bulundu. Emekliye ayrıldıktan sonra İzmit'in Arslanbey Köyü'ne çekildi ve bu köyde 1944 yılında Mayıs ayında göçtü, seksen yaşında vardı. Türbedar Ziyaeddin Efendi'nin dul kalan zevcesi Fatma Hanım'ı da almıştı.

Hacegî Camii'nin, 31 Mayıs 1918'deki Cibali yangınından sonraki harap halini İbrahim Hakkı Konyalı, şöyle tasvir etmişti (Konyalı, Belediye Yazmaları, B0033, s. 204):

Bir set üzerine yapılan mescidin bugün ayakta yalnız üç duvarı kalmıştır. Son cemaat yerini ayıran duvarı yıkılmıştır. Tuğla ve kesme taştan yapılan duvarları çok kalındır. Üstünü sağır bir kubbe örtüyor. Kıble tarafındaki köşelerde vaktiyle istalaktitlerin altına yerleştirilen küpler göze çarpmaktadır. Sanatkâr Sinan, mabede ses akisleri temin etmek için muhtelif yerlerine, kubbe eteklerine küpler gömer ve döşemelerin altına dehlizler açardı. Süleymaniye'nin kubbesinde, Şehzade'nin ana duvarlarında böyle küpler vardır. Azapkapı'da Sokullu Camii'nin döşeme altlarında yer yer boşluklar gördüm.

Mabedin sağına, soluna üçeri altta olmak üzere altışar ve kıble tarafına da bir iki yuvarlak olmak üzere üç pencere açılmaktadır. Mabet çok asil bir binadır, hâlâ kurtarılması mümkündür. Solundaki minaresinin de yalnız küpü ayaktadır.

Mescit 31 Mayıs 1918 tarihindeki Cibali, Fatih, Altımermer yangınında yanmıştır. Daha evvel de birkaç yangın görmüştü. Mescit sonradan zaviye hâline konmuştur. Mescidin adı unutulmuş, "Perşembe Tekkesi Camii" şöhretini almıştır.

Mabedin tarih kitabesini bulamadım, yapıldığı tarihi gösteren bir kayda da rastlamadım. Banisi Hacegîzâde Mustafa Efendi, Şeyh Ramazan Efendi'nin kızının oğludur. H.979 ve H.982 yıllarında Halep ve Medine kadılıklarında bulunduktan sonra azledilmiştir. H.998 (M.1589) yılında İstanbul'da öldü, Eyüp Mezarlığı'na gömüldü. Evliya Çelebi hâl tercümesini yazarken "Fazilet-i bâhire sahibi ve salâh-ı hâl ile meşhur bir zat" olduğunu söylüyor.

Tutî Abdüllatif Medresesi

Hâcegî - Hocazâde Cami ve Tekkesi önünden geçen Hattat İzzet Sokağı'na giriyoruz. Sağa dönen ikinci sokak, Yesarizade Caddesi'dir. Sağa dönünce 14 ve 9 numaralı apartmanların arasındaki arsanın önündeyiz, burada bir zamanlar Tutî Abdüllatif Medresesi vardı. (Zeyrek Mahallesi, 2442 ada, 11 parsel)

Bu medresenin haziresinde bir zamanlar bulunan Hattat Yesarizade'den dolayı sonradan "Yesari Caddesi" alan bu yolun eski adı "İfraziye Yokuşu"ydu.

Beş hücreli medresenin banisi, sesinin tatlılığıyla "Tutî" diye maruf Abdüllatif Çelebi'dir. Biyografisini veren *Hadîka* her nasılsa Kemalpaşazâde'den yetiştiğini söyleyip Çelebi'nin vefat yılını bu medrese avlusundaki mezar taşını delil göstererek 1670-71 (H. 1081) olduğunu söyler! Eserin bir diğer nüshasında vefatı 1591-92 (H.1000)dir.

Kütükoğlu, tuhaf bir şekilde ilk tarihi esas alarak medresenin inşasını 17. asrın üçüncü çeyreğine götürür! Modern kaynaklar da Tuti Abdüllatif'in vefatını 1670 şeklinde tekrar eder. Her hâlde bu hükmü bir asır geriye çekmek icap eder.

Medrese 1918 yılındaki yangından sonra harap olarak bugüne kadar arsa hâliyle kaldı.

Bu bölgedeki Hattat Yesârî'nin ve diğer bazı şahsiyetlerin mezar taşları Fatih Camii haziresine taşındı. Revnakoğlu'nun Yesârî'nin taşı münasebetiyle düştüğü notlarda şu kayıt yer alır (153:174):

> Takriben on sene önce Karadeniz kapısı cihetinde Yesarizade Caddesi, solda set üzerinde iken buraya naklolunmuştur. Boyu 216, eni 336, sihanı yani derinliği 75 santim olan ortası açık, murabbaa yakın bir şekilde mermer tâk. Celî talik ile Yesârî'nin hatt-ı nefîsi görülüyor: "Küllü nefsin zâikatü'l-mevt." Altında talik ile şu satır-ı nefîs var: "Merhûmân ve magfûrun lehümâ Tuti Abdüllatif ve üstâd-ı ekrem Hattât el-Hâc Mehmed Esad el-Yesârî rûhlarıyıçun el-fâtiha"... Tâkın hemen önünde alt kaideye önden bitişik ve pehlesiyle yukarı kısmı tamamen kırık bir mezar taşı görülmektedir. Üzerinde kalan yazı şundan ibarettir: "Fâtiha 900" Bu kırık taşın Tuti Abdüllatif'e ait olduğu üzerindeki tarihten istidlâl olunabilir.

Tutî Abdüllatif Medresesi'nin önünde Fatih yangınından sonra Hattat Yesârî'nin Fatih haziresine taşınmadan önceki mezarı

Kubbe Tekkesi

Yesarizade Caddesi'nin bu sefer geri istikametinde ilerliyoruz. Yesarizade Caddesi'nin İhtiyar Sokağı'na dönen köşesinde, 30 numaralı apartmanın bulunduğu yerde Kubbe Tekkesi vardı. (Zeyrek Mahallesi, 2414 ada, 1 parsel)

Bünyesinden çıkan sürgünlerde bütün İstanbul'u zapteden hususî asitaneler arasında yer alır Kubbe Dergâhı. İsmini dört duvarını örten büyük kubbesinden alan ve kubbesinin vaziyetiyle hikâyesi sürüp giden bu tekkenin zikir meydanı Mevlevî mukabelelerinde rastladığımız bir intizamda, müstesna zakirlerin içinden çıktığı, şehrin her meşrepten bu meslekte mahirlerin hevesle iştirak ettiği yerdi. Revnakoğlu'nun satırlarında bu emsalsiz halkanın bütün kadrosu meratibiyle müşahhas bir şekilde tespit edilmeden önce bu cephesi o kadar malumumuz değildi, "Mensuplarına Kubbeliler derlerdi. Kubbeliler bir tekke takımı hâlinde gelirler ve geldikleri tekkede meydan mutlaka kendilerine bırakılırdı. Kubbelilerin bir tekkeye gelmesi, Kubbelilerle beraber zikre girmek İstanbul tekke mensupları için övünülecek bir hadise, bir havâdis-i fevkalâde olurdu." Etraf tekkelerin zikir meydanlarını da şenlendiren heyetin içinden çıktığı bu merkez her hâliyle bir mektepti. Burada Halvetîlik'in Cerrâhî şubesi, Kâdirîlik'in Eşrefiyye neşesi, Rifâ'ilîk'in Lehhâsiyye kolu, Bektaşîlik'in Merdivenköyü, Sütlücesi, Karyağdısı her biri diğerine bir şekilde geçişir, her hâlde bu halita burada demlenirdi. Kıztaşı Tekkesi şeyhi Esrar Efendi, Haydarîhâne şeyhi Hafız Ahmed Efendi, Karasarıklı Tekkesi şeyhi Alî Efendi, "*Muhibbân*"ın sahibi Hacıbeyzade Muhtâr Bey gibi cemiyetli şahsiyetleririn de içinde bulunduğu zakirlerinin arasında her meslekten insan, Kaptan Topal Mehmed, Aktör Şadi Bey, Süvari Meddah Sürurî Efendi ve daha bir yığın isim şehre dağılmadan önce burada toplanırdı. Burada Neyzen Faruk Bey ney üfler, Hamdullah Bey de sema ederdi. Tekkenin umumî manzarası, mahiyeti hakkında Revnakoğlu şu bilgileri verir (96:20,35):

> Son zamanlarda gayetle coşkun, kıvrak ve muhteşem kıyam zikirleriyle büyük şöhret yapmış bulunan bu tekkeye ve bütün mensuplarına "Kubbeliler" derlerdi. Geldikleri yerde zikri onlara bırakmak usulden, ananeden sayılırdı. Son zamanlarda şeref ve iftihar vesilesi hâlini almıştı:
>
> *Olmak istersen gamdan emîn*
> *Kubbeli dergâhta ol câ-nişîn*
>
> Bu dergâhın mensupları Kubbeliler diye maruf olduğu gibi, zikirde pek usta olmaları dolayısıyla "Davalı Zikirciler" derlerdi.
>
> Pek intizamlı, metotlu, coşkun zakirleri ve örnek zikircileri ile tanınmış bir Rifâ'î tekkesidir. Mensuplarına "Kubbeliler" derlerdi. Kubbeliler bir tekkeye takım hâlinde gelirler ve geldikleri tekkede meydan mutlaka kendilerine bıra-

kılırdı. Kubbelilerin bir tekkeye gelmesi, Kubbelilerle biraz zikre girmek İstanbul tekke mensupları için övünülecek bir hadise, bir hâdise-i fevkalâde olurdu.

Aslında Kâdiriyye'dendir, fakat Kâdirîlik'i zamanında şöhret yapamamıştır. Rifâ'îlerin eline geçtikten sonra tekke canlanmış ve son yıllara kadar sürüp giden hareketli hayatını devam ettirmiştir. Rifâ'iyye'nin Lehhâs kolundandır.

Tekkenin Kâdirîlik'i zamanından küçük bir kitabesi vardı, muhafaza edilemedi.

İlk zamanlar pazartesi günü Kâdiriyye usulü icra edilirdi, sonra cuma gününe çevrildi, en sonra da Rifâ'îlik'e geçmişti. Bu tarihten sonra da cuma geceleri Rifâ'î evradı okunurdu. Harb-i Umûmî'ye takaddüm eden günlerde gece usulü kaldırıldı. 1334 Mayısının 31. günü (31 Mayıs 1918) çıkan büyük Fatih yangınında yanmıştır.

Tekkenin Kâdiriyye ve Sinâniyye neşesi ilk devrini teşkil eder. Revnakoğlu notlarında bu malûmatça muhtasar safha, Muhyiddin Efendi'nin tomarından nakildir. Notlarda esas derinlik, Kubbe Dergâhı'nın Rifâ'iyye'ye geçişiyle başlar.

Tekkenin ilk postnişini Şeyh Süleyman Veliyyüddin Efendi'ydi. Uzun saçlarıyla "Saçlı Süleyman Efendi" diye de tanınmış, tekkesi de bir dönem "Saçlı Süleyman Efendi Tekkesi" ismiyle bilinmişti. Kâdiriyye'nin Eşrefiyye ve Rûmiyye koluna mensup Mardinî Şeyh Ali Efendi'nin halifesiydi. Muhyiddin Efendi, tomarında Saçlı Süleyman Efendi (ö.2 Şaban 1115 – 12 Aralık 1703) için (96:30) "Şeyh Süleyman Veliyyüddin Efendi, Hazret-i Nureddîn Cerrâhî ile bir asırdadırlar. 2 Şaban 1115'te (12 Aralık 1703) fevt. Düfine fî verâi dârı kurbi Tersane. Mezar taşı devrilmiştir... Vefatında 63 yaşındaydı" notunu düşer. Arapça ifadeden anlaşıldığına göre mezar yeri, evinin arkasında, Tersane yakınındaydı.

Revnakoğlu bu şeyh için (96:21-22):

"Yandım yakıldım nâr-ı aşka
Andelîb oldum gülzâr-ı aşka"

ilâhisi bu zatındır. Devranda bilhassa vefa devrinde kalbî esmâda ism-i Hayy'da nevalı uşşak olarak okunurdu..." der ve ilâhînin tamamını verir (Bu not, Fahreddin Erenden'in *Envâr*'ında da yer alır) (96:22):

Hû
Yandım yakıldım nâr-ı aşka
Andelîb oldum gül-zâr-ı aşka
Aşk hevâsına duş olalıdan
Münâdî oldum bâzâr-ı aşka

Hizmet-i şeyhe kulluk edegör
Mahrem olursun esrâr-ı aşka
Niçe Süleyman geldi cihâna
Ben Süleymanım serdâr-ı aşka

Şeyh Süleyman Veliyyüddin Efendi'den sonra tekkenin postuna halifesi Şeyh Mehmed Remlî Efendi (ö.H.1142, M.1729-30) oturdu. "Mehmed Sırrı er-Remlî el-Kâdirî" ismiyle ve daha çok "Şeyh Sırrı Efendi" diye mahlasıyla maruf olan bu şeyhin de bestelenmiş ilâhîleri vardı. Filistin'in Remle şehrindendi; Şehremini'nde adını taşıyan Remlî Tekkesi'nin de ilk şeyhiydi (96:21): Şeyh Mehmed Remlî (halife), Kâdiriyye'den. Mumaileyh, Şehremini kurbünde ismine mensup meşhur zaviyesinde medfundur. 1142'de fevt."

Tekkeye bu sefer Sinâniyye'den Şeyh Hacı Mehmed Efendi (ö.9 Zilhicce 1176 – 21 Haziran 1763) geldi. Kendisi Topkapı'da Ümmî Sinân Dergâhı (Zekâîzâde Tekkesi) şeyhi Ced Hasan Efendi'nin halifesi Veliyyüddin Efendi'nin halifesiydi (96:21): "Tersane kurbündeki mekâbirde validi cenbinde medfundur. Vefatı 9 Zilhicce 1176'dadır."

Şeyh Hacı Mehmed Efendi'nin vefatıyla tekke şeyhliği oğlu Hacı Mehmed Emîn el-Kâdirî'ye geçti. Babasıyla aynı senede vefat eden bu şeyh (96:21): "Babasının yanında medfundur. Babasının halifelerinden Şeyh Mustafa Efendi'den müstahleftir. Mustafa Efendi de şeyhinin yanında yatar. Bu zatın halifesi olan Şeyh Ahmed Efendi'nin duvar dibinde zaviyesi vardır, kendisi de oradadır."

Ardından sırasıyla "Ulemadan Bağdatlı Baba denilen Şeyh Halef Mehmed Efendi el-Kâdirî (Kadızâde, ö.H.1179, M.1765-66) ve Mehmed Efendi (İkinci, ö.H.1198, M.1783-84) posta oturdular.

Tekke bundan sonra şeyhleri hakkında daha fazla malûmatımız olan Rifâ'iyyeden bir hanedana geçer. İlk şeyh Büyük İsmail Hilmi Efendi'dir. Revnakoğlu, Büyük İsmail Hilmi Efendi'nin bilhassa hattatlık cihetine temas ederek kendi notlarında bilgilere yer verir: (96:25,38):

> Hattat Büyük İsmail Hilmi Efendi, Draman'da Kefevî civarında Mehtap Hamamı Çıkmazı'nda oturan ve Çatalca'nın Tosun Köyü'nde Yemenici İsmail Ağa'nın oğludur. Zamanında kudretli, sanatkâr bir hattat olan Hilmi Efendi çok kıymetli eserler vermiştir. İstanbul tekkelerindeki ism-i pîrlerin çoğu bu zatındır. Ezcümle bunlardan Hazret-i Nureddîn Asitanesi'nde türbe-i şerîf tarafındaki demir parmaklık üzerinde yeşil zemin üzerine sülüs celî ile "Yâ Hazret-i Şeyh Nureddin-i Cerrâhî" levhası onundur, ketebesinde "Hilmi" mahlasını yazmıştı.
>
> Kubbe şeyhi Hattat Hilmi Efendi merhum tevhîdhanede kapıdan girerken sol tarafta evvelce pencere yeri olarak yaptırılmış duvar içinde sıkışık daracık bir yerde idi. Oğlu Molla Bey vefat edince o da buraya konuldu. Fatih yangınından sonra Haydar Bey merhum bunları Lâleli Câmi'-i şerîfi haziresine getirdi.
>
> Büyük İsmail Efendi (96:24), tarîk-i Nureddin'den bu suretle taç giymiş olduğundan tekkesindeki sandukanın üzerinde kandil ve bayram geceleri Nureddîn tacı bulunurdu.

Büyük İsmail Hilmi Efendi'nin halifeleri arasında, Şehzadebaşı'nda Bozdoğan Kemeri'nde

Bayramiyye'den Helvâî Tekkesi'ne H.1228'de Rifâ'iyye'den meşihat koymuş olan "Öküz" lakaplı Şeyh Ali Dede'nin (ö. H.1238) ismine rastlıyoruz. Şeyh Ali Dede'den sonra yerine geçen oğlu Mehmed Tâhir Efendi de burada Rifâ'î usulüyle ayin icra etmişti, Kubbe şeyhi ve şeyhzâdesi Hamdi Efendi'den hilâfetliydi.

Revnakoğlu, Büyük İsmail Hilmi Efendi'nin halifesi ve Helvâî Tekkesi şeyhi Tâhir Efendi'nin Âbid Çelebi Tekkesi haziresinde mezarını tesbit eder (96:40): "Otlukçu Yokuşu'nda Âbid Çelebi Tekkesi haziresinde, ortalarda, başında Rifâ'î tâc-ı şerîfi, mistarlı beyaz mermer taş, sülüs ile: "Yâ Hû - Merhûm ve magfûrun leh el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr tarîk-i Seyyid Ahmed er-Rifâ'î'den sâbıkan Kubbe Tekkesi şeyhi İsmail Efendi hulefâlarından Şeyh Tâhir Efendi'nin rûhuna lillâhi el-fâtiha. "

Büyük İsmail Hilmi Efendi'nin bir diğer halifesi de (96:26): "Şeyh Mekkî Efendi merhum, Ada mal müdürüdür. Büyük İsmail Hilmi Efendi'den müstahleftir. Şeyhzâdesi Molla Bey'den önce göçtü."

Meclis-i Meşâyih reisi Muhyiddin Efendi hem kendisinin pîri olduğu Kâdiriyye-Eşrefiyye şubesinden olan bu tekkenin Rifâ'iyye'ye geçmesine içerlemiş hem de Rifâ'iyye'den bu tekkenin Bektaşî eğilimler taşımış olmasından sıkkındır, tomarında bu açıkça görülür. Tekkenin Rifâ'iyye'den ilk şeyhi İsmail Hilmi Efendi için şunları söyler (96:23-24):

> Şeyh İsmail Hilmi Efendi (Büyük İsmail Efendi, Hattat): 1241'de göç, Tekkede medfundur. Âyîn-i Rifâ'î bu zatın zamanında ihdas olunmuştur. Elân gündüzleri evrâd-ı Kâdirî, geceleri de evrâd u âyîn-i Rifâ'î icra olunur. Mumaileyh bir tarihte Bağdat'a gider, o zaman nakip bulunan Seyyid Mehmed Reşîd Efendi tarafından bir icaze alarak gelir. Burada dahi Remlî şeyhinden galiba Kâdiriyye'den yedi terkli ve üstünde düğmeli taç giyer. Bu içtihatlarda kifayet etmez, Ordu Tekkesi şeyhi ve sâhib-i nüfûs Şeyh Mustafa Efendi'den (Sertarîkzâde halifelerindendir) dahi bir aselî renginde (bal köpüğü renginde) Nureddîn tâcı giyip zîr-i himâyesine sığınır. Bunun üzerine gündüzleri evrâd-ı Kâdirî ve geceleri de âyîn-i Rifâ'î icra eder. Kâdiriyye'de yedi terk üzerine düğmeli ve aselî renginde taç yoktur ve iştişhâd kapıları ise çoktan beri mesdûd olduğunu Müstakîmzâde *Risâle-i Tâciyye*'sinde beyan eylemiştir. Bağdat cihetine gelince, orada her kim yüz sürerse bir icaze verilmek âdettir, fakat dervişlik ahz ve mübayaadan ibarettir. Bunun üzerine Karasarıklı şeyhi Saraç Hacı Ali Efendi'den Rifâ'î'ye mahsus gül ortasına bir de havuzlu Kâdirî gülü icat ve onu da sırma ile işleyerek ictihâd ale'l-ictihâd, arayıp soran yok gibidir, fakat ömürleri kısa geçiyor!

Revnakoğlu, hattat da olan İsmail Hilmi Efendi'yi bir de Nureddîn Cerrâhî Asitanesi şeyhi Fahreddin Efendi'nin notlarından aktarır (96:34)

> Kubbe şeyhi İsmail Hilmi Efendi (Hattat) İstanbulludur, "Kubbe Şeyhi Hilmi Efendi" derlerdi. Pederleri tarîk-i Kâdiriyye'den Şeyh Süleyman Efendi hazretlerinden ahz-ı inâbe edip pederleri irtihalinden sonra Ordu şeyhi Hacı Hafız Mustafa Efendi hazretleri tarafından terbiye, teslîk ve ilbâs-ı tâc u hırka

ve i'tâ-yı izn ü icâze ve tefhîm-i emânet olunup evrâd-ı Kâdiriyye okunup bittikten ve Hazret-i Pîr'in salavât-ı kutbiyyesini okuyup badehu devran eder idi. İrtihalinde dergâh-ı şerîf tevhîdhanesine sırlanmıştır. Türbe-i şerîf-i Hazret-i Pîr'in tevhîdhane derunundaki müvacehe kapısı üzerinde "Yâ Hazret-i Pîr Sultân Nureddîn el-Cerrâhî" mücessem levhası sülüs ile ve altın ile yazılmıştır. Yine hankâh-ı şerîf-i Hazret-i Pîr'de tevhîdhane içinde altın sülüs ile câmi'-i şerîf şeklinde "Yâ Hazret-i Pîr Sultân Nureddin-i Cerrâhî", "Yâ Hazret-i Şeyhunâ Süleyman Veliyyüddin", "Yâ Şeyhunâ Moravî Yahya", "Yâ Hazret-i Şeyhunâ Abduşşekûr" levhaları kendisinindir, "Hilmî" ketebelidir. Kezâ tevhîdhane dâhilinde yine sülüs ile altın yazı ile "Yâ Hazret-i Mevlânâ" levhası da onun ketebesini taşımaktadır. (*Envâr-ı Hazret-i Nûredddîn*, İbrahim Fahreddin-i Cerrâhî, 3. defterden)

Kubbe Tekkesi şeyhliğine Büyük İsmail Hilmi Efendi'den sonra oğlu Hüseyin Hamdi Efendi geçti. Revnakoğlu bu şeyhe dair Muhyiddin Efendi'nin tomarında geçen "Safer 1276 tarihinde göçmüş. Mecidiye Karakolu civarında Alyanak Şeyh Efendi Tekkesi haziresinde medfundur" ifadesine sadece şeyhin mezar kitabesini ilâve etmekle yetinir (96:31): "Alyanak Tekkesi haziresinde başında Rifâ'î tâc-ı şerîf, yazısı sülüs: "Yâ Hû, Tarîk-i Rifâ'iyye'den Kubbe Tekkesi şeyhi merhûm ve magfûrun leh el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr es-Seyyid Hüseyin Hamdi Efendi'nin rûhıyıçun el-fâtiha. H. Fî 12 Safer 1276"

Hüseyin Hamdi Efendi'den sonra geçici olarak Mehmed Ali (Şevket) Efendi posta oturdu (96:26): "Damadı ve halifesi Şeyh Mehmed Ali Efendi, Saraç Şeyh de denilen bu zat, Karasarıklı Tekkesi'nin şeyhidir. Hüseyin Hamdi Efendi'nin vefatından sonra bir müddet vekâlet etmiş sonra Molla Bey posta geçmiştir."

Mehmed Şevket Efendi'nin vekâlet devresinden sonra posta Hüseyin Hamdi Efendi'nin oğlu Molla İsmail Hilmi Efendi oturdu (96:28-33):

el-Hâc Molla İsmail Hilmi Efendi (Molla Bey): 1299'de edâ-yı hacc eylemiştir. Bağdat, Tanta ve Kerbelâ gibi yerlerde seyahat vermiştir. İki yıl kadar meflûcen yattıktan sonra göçtü. Molla Bey birazcık demlenirdi, "Az miktarında haramiyyet yoktur" derdi, "İmâm-ı A'zam sekir vermezse sekirden önceye kadar caizdir" demiş diye de ilave ederdi.

Molla Bey gayet iyi tevhîd eder, tekkenin yıkığına döküğüne bakar, her hafta bol lokma çıkarır, kendi kesesinden fukara doyurmak için her sene vaaz ve nasihat ve irşat maksadıyla Anadolu'da cerre çıktığı bile olurdu. Zikre ve zikirciliğe karşı büyük alakası vardı, meflûcen yattığı zamanlarda dahi o hâliyle tevhîdhaneye getirilip postunun üstüne bırakılır, yatağının içinde göz yaşlarıyla coşkun ve hazin hâliyle çırpınıp dururdu. Molla Bey'in zikirciliği o derecede idi ki diğer meşhur Rifâ'î şeyhleri, eski reisler ancak onun yanında kanada girebilirlerdi.

Molla Bey'in iki haccı vardır. İki defa da Bağdat ve Basra'yı dolaşarak makâm-ı pîre geçmiştir. Kubbe şeyhi Molla Bey 1302'de Selanik'e geldi, kendisine 300 altın hediye edildi. İstanbul'a dönünce bu para ile tekkeyi tamir ettirdi. Balkan Harbi'nden birkaç yıl önce yine Selanik'e gelmişti.

Molla Bey'in cenaze namazı Fatih'te eda edildikten sonra dergâha getirilmiş, banisinin yanına gömülmüştür, fakat on sene kadar sonra Çanakkale Harbi sırasında Küçükmustafapaşa yangınında tekke yandığından büyük oğlu Şeyh Haydar Bey, Molla Bey'in bakiyye-i izâmını çıkararak Alyanak Tekkesi haziresinde medfun babası Şeyh Hüseyin Hamdi Efendi'nin yanına nakletmiştir.

Molla Bey ayrıca Nureddîn şeyhi Yahya Galip Efendi'den dallı giymiştir. Sultanselimli meşhur Şaşı Şâkir Efendi Hoca'nın da derslerine devam etmiştir, "Molla Bey" denilmesinin sebebi budur. 6 Safer 1328 (17 Şubat 1910)da göçtü.

Molla Bey'in Halifeleri: Karasarıklı Tekkesi'nin son şeyhi Şevket Efendi merhum, Alyanak Tekkesi son şeyhi Kadri Efendi, Bekâr Bey Tekkesi şeyhi İhsan Bey merhum, Çırakçı Tekkesi'nin son şeyhi Bedreddin Bey, Karasarıklı şeyhi Hasan Safvet Efendi, Büyük oğlu Haydar Bey merhum (tekkenin son şeyhidir). Âbid Çelebi Tekkesi'nin son şeyhi Selâhaddin Bey ve Resmî Kâdirîhânesi şeyhi Mehmed Şerefüddin Efendi kendilerinden teberrüken istihlâf olunmuştur.

Gümrük veznedarlarından Râsim Bey: Daha önce Yeşil Tulumba şeyhi Hacı Mustafa Efendi'nin de nikabetinde bulunmuştur. Fatih Haydar'da Bıçakçı Mahallesi'nde otururdu, "Rüsûmât Veznedarı" diye maruftur.

Kubbe Tekkesi'nin Muharrem ayında mersiyelerle Bektaşî tekkelerini andırması, şeyhi Molla Çelebi'nin kalender tabiatı, zaman zaman demlenmesi gibi hâlleri, başta Meclis-i Meşâyih reisi Muhyiddin Efendi olmak üzere etrafta dedikodulara yol açmıştı. Nureddîn Asitanesi şeyhi Fahreddin Efendi, bir hatırat da olan *Envâr-ı Nureddîn Cerrâhî* adlı eserinde henüz gençlik devresinde bu tekkeyle ilgili yaşadığı bir tecrübeye yer verir (285:128-29):

Pederim hâce-i irfânım, hidmet-i Hazret-i Pîr'de, selefim efendi hazretlerinin maiyetlerinde ihvan ile birlikte zikri geçmiş olan Kubbe Dergâh-ı şerîfine bir aş cemiyetinde gidildi. İcra olunan âyîn-i şerîf esnasında kıraat olunan mersiye-i şerîfelerin tesiriyle izhar olunan hüzün ve matem, fakir ile aziz ahbabımdan, beher sabah Fatih Câmi'-i şerîfine birlikte derse devam etmekte olduğum Edirnekapı haricinde Mustafa Paşa Dergâh-ı şerîfi şeyhi Mehmed Can Efendi en-Nakşibendî'nin her neden dolayı ise ziyade garibimize gitmiş. Dergâh-ı şerîf-i mezkûrdan avdetimizde pederim efendi merhum, civarımızda bulunan meşayih ile önümüzde çekilen fenerlerin yanında bizler, tahminen elli kişiden fazla ihvân-ı güzîde gelmekteyken Fatih Câmi'-i şerîfi muvakkithanesi önünden fakir ile Şeyh Mehmed Can Efendi, bizler, iki taze softalara: "Kubbe şeyhi Molla Efendi Rifâ'î midir, yoksa Bektaşî midir, yoksa İranî mi-

dir? Bu nasıl aş cemiyeti? Tekkenin tevhîdhanesi Acemlerin Valide Hanı'na döndü!" gibi sözler söylemeye başladık. Seslerimiz yüksekçe çıkmış, önde gitmekte olan pederim efendi hazretleri dönmüş, bizlere berây-ı nasîhat, "Söylemeyiniz!" diye seslendi. Bizler ise seslerimizi kısalttık, lâkin fısıltımızı uzattık. Hânkâh-ı şerîfe gelinceye kadar herkes dergâhlarına ve hanelerine yakın olan sokaklardan ayrıldı. Biz de geldik, yattık.

Fakir, âlem-i menâmda hânkâh-ı âlînin daire kapısı önündeki merdivenlerin alt tarafında bulunuyordum. Şadırvan tarafı bir cadde imiş ve o yoldan bir kalabalık gelmekte ve bu cemm-i gafîrin yine önünden beyaz elbiseli ve kırmızı yemenili bir zât-ı şerîf ve bu zât-ı akdesin bir iki hatve ardında bizim o gece dergâh-ı şerîfe gidip aşureler yiyip gelirken zemmettiğimiz Kubbe Dergâh-ı şerîfi şeyhi fahrü's-sâlikîn, "Molla Efendi" denilmekle maruf İsmail Hilmi Efendi er-Rifâ'î hazretleri gelmekte ve fakire:

-Hâk-i pây-ı saâdet-i Ahmediyye'ye yüzünü sür! diye hem lisanen söylüyor hem de eliyle âsumân-pâye kadem-i saâdet-i Fahr-i kâinâtı işaret buyuruyorlardı.

Fakir hemen kırmızı yemenilerin üzerine kapanır iken "Şefaat yâ Resulallah!" diye feryat ederek uyandım. Merhum pederim efendim hazretleri:

-Allah ziyaretini kabul etsin. Gördün mü Molla Efendi'yi! buyurdular.

Merhum pederim o gece teheccüt namazına henüz kalkmış, yatağının ayağı ucunda durmakta bulunan mangalda kahve pişirmekle meşguldü. Fakir hemen dizlerine kapandım:

-Bugün cuma namazını Fatih Câmi'-i şerîfinde kılalım ve sonra Kubbe Tekkesi'ne gidelim, Molla Efendi amcanın elini öp! buyurdu.

Fakir:

-Aman babacığım, eğer onların da haberi varsa, bana bir şey söylerse pek ziyade mahcup olurum. Gitmeyelim! diye yalvardım, ricalar ettim, kabul etmedi.

Sabah usulünden çıktık. Şeyh Mehmed Can Efendi en-Nakşibendî biraderim geldi, pederim efendi merhumun elini öptü:

-Bir rüya gördüm, dedi. Fakirin görmüş olduğum zuhuratın aynını görmüş. Efendi merhuma ihvan içinde arz etti. Ve o günü her ikimizi beraberinde Fatih Câmi'-i şerîfine cuma namazına götürdü ve oradan Kubbe Tekkesi'ne gittik. Şeyh hücresine her ikimiz beraberinde girdik:

-Öpünüz efendi hazretleri amcanızın mübarek ellerini! buyurdu. Kubbe şeyhi merhum Molla Efendi hazretleri, ikimizin ellerini tuttu ve yüzlerimize bakıp gülümsedi. Bizler dışarıya çıkarken pederim merhum, Molla Efendi merhuma hitaben:

-Ya birader, bunlar çocuk, ne çare! Böyle böyle olacaklar... demekteydi. Ve o günü Kubbe Dergâh-ı şerîfinde esnâ-yı âyîn-i bihîndeki almış olduğumuz manevî zevk ve safa tarif edilmez...

Bu tekkeye karşı soğuk ve aleyhte vaziyet alan Kâdirîhâne şeyhi Muhyiddin Efendi, *Mâ-Hasal*'ında burasının adına kaynaklık eden hadiseye dair şunları söyler (96:19):

> "Dergâh-ı şerîfin tevhîdhanesi dört duvar üstüne kâr-ı kadîm bir kubbedir. Tevhîdhanenin kubbeli olması "Kubbe Tekkesi" diye şöhret bulmasına sebep olmuştur. Bu kere mihrap tarafından çatlamağa başlar, bunun üzerine evkaftan keşif, daireden muayene edip karar verilinceye kadar tamir kabul etmez derecede ayrılır. Bunun üzerine icrâ-yı âyîn tekke hücresinde kuûden eda olunur. Âciz bir hâl, âciz bir zaman, vâ esefâ! 1303'te ihvanın gayretiyle müceddeden tevhîdhane bina ve inşa olunmuştur. Ahşap kubbe olmak üzere resm-i küşâdı 1304 Şevval tarihiyle icra olunmuştur."

Tekke, zaman zaman hariçten gelenlerin kalplerini kırıyor olmalı ki Meclis-i Meşâyih'e intikal eden aşağıdaki şikâyet dilekçesinde zikir halkasına dahil olan bir misafir, incitilen gururunu anlatır (24:20):

> Meclis-i Alî-i Meşâyih Riyâset-i Aliyye-i Fâzılânesine,
>
> Kubbe Dergâhı şeyhi efendinin mahdumları ile dervişlerinin ehllullah meydanlarında öteden beri tekrar etmekte olan muhâlif-i edeb ü terbiye ahvalleri cümlenin malûmu ve müsellemidir. Akşam, Şerbetler Dergâh-ı şerîfi seccâde-nişîni reşadetli Arif Efendi tarafından vuku bulan davete icabetle reşadetli Râşid Efendi halifesi Cemal ve zakirbaşısı Hafız Fahreddin Efendilerle birlikte mezkûr dergâha gece gittik.
>
> Tevhîd-i şerîf bed' olunduktan sonra hâzırûn müvacehesinde şeyh efendi tarafından emr ü idare tarafıma ihale kılınması üzerine ale'l-usûl îfâ-yı vazîfeye mübaşeret eyledim. Tevhîd-i şerîf ısfahan perdesinde iken mumaileyh Kubbe şeyhi efendinin büyük mahdumu tarafından birdenbire tevhîdi alabildiğine kaldırarak mugâyir-i hâl olarak "Esrar Efendi, alsana!" diye haykırması hâzırûnun bile istiğrabını mucip oldu. Gerçi bu muamele âcizlerine karşı bir tahkir ise de yâr u agyâra karşı meydân-ı ehlullahta bu gibi ahvale cüretleri gerek sûret-i husûsiyye ve gerek sûret-i resmiyyede şeyhlerine vuku bulan ihtâr ve evâmiri adem-i kabûl ve icrada terâhî ile bu gibi adamları peşine takarak mahzâ dergâhlarda birtakım uygunsuzluğa devam etmesi ve ashâb-ı cemiyetin meclislerini bozmaya sa'y ve gayretleri vechen mine'l-vücûh tecviz olunur mevâddan olamayacağından işbu varakamı takdimden maksad-ı âcizânem bu kere vuku bulan yolsuzluğu da meclis-i âlînize arz u beyanla bu gibi ahvalin adem-i tekrârı için bir çare taharrisiyle bu gibi hususlan dolayı ehl-i tevhîdin birtakım avam lisanına düşürülmemesi esbabının istikmal buyurulması babında ve kâtıbe-i ahvâlde emr ü ferman hazret-i men lehü'l-emrindir. 5 Mayıs 1317
>
> Hamidiye Câmi'-i şerîfi imâm-ı sânîsi Hafız Hamdi Efendi'nin biraderi dördüncü dâire-i belediye emlâk veznedarı Fakîr el-Kâdirî Ahmed.

Kubbe Tekkesi'nin son şeyhi Haydar (Soyaslan, Molla Efendizade) Bey'di (96:13-16,38):

Molla Bey'in büyük oğlu ve halifesidir. İlk hilâfeti büyük babası Şeyh Hüseyin Hamdi Efendi'nin halifelerinden Karasarıklı Tekkesi şeyhi Saraç Mehmed Ali Efendi'dendir; İstavroz şeyhi Seyyid Said Efendi'den de teberrük icazetnamesi vardır.

Harbiye Nezareti Levazımat Dairesi Üçüncü Şube Kısm-ı Sâlis mümeyyizliğinden tekaüde ayrıldıktan sonra Kafkas İslâm Ordusu muhasebeciliğinde ve İnhisarlar İstanbul Başmüdüriyeti veznedarlığında bulundu. Riyaziyesi kuvvetliydi, dairede kendisine "Hesapçı Haydar Bey" derlerdi. Harb-i Umûmî'deki askerliğinde Bursa Askerî Hastahanesi'nde askerî kâtip olarak vazife görmekteydi. Dergâhların seddinden sonra bir müddet için Salkımsöğüt'teki Sezai Bey'in karyola fabrikasında kâtiplik işini gördü.

Son zamanlarda, tekkelerin seddine kadar Bekâr Bey Tekkesi'nde vekâleten şeyhlik eden Haydar Bey, Hobyar civarındaki Canbaziye Câmi'-i şerîfinde Rifâ'î usulü icra eyliyordu. Evrâd-ı şerîfi acele okuturdu, kıyam reisliğinde bilhassa sallı tevhîdde emsalsizdi, halka riyasetini fevkalade bir surette ifa ederdi.

Ve zamanının birinci sınıf reislerinden sayılan Haydar Bey merhumu yine zamanında kudretli bir reis olan Şeyh Hilmi Efendi onun hakkında şöyle diyor: "Cenâb-ı Hakk ömür ve afiyette daim etsin, Kubbe şeyhi Haydar Bey vücuduyla iftihar olunacak bir reistir, bilhassa vücudunun iki tarafa tavr-ı mahsûs ile yatması, kalbinin her zerresinin zikir okuması, meclis-i aşka daima feyiz ve revnak vermektedir. Gerek kıyam gerek devran idaresinde olduğu gibi zikri kısım etmekte de pek mahirdir, hiçbir tarafta âciz değildir." Bende-i kadem-i âl-i abâ, reîsü'l-halka-i nukabâ ed-dâî Seyyid Hüseyin Hilmi Aşkî er-Rifâ'î.

Hicrî 1285'te doğmuştu. 19 Ağustos 1940 pazartesi günü göçtü. Merkez Efendi haziresindedir. Merkez Efendi haziresi sekizinci adada, baş ucunda dört köşeli mermer üzerine yeni harflerle: "Kubbe Dergâhı şeyhi ve Kafkas İslâm Ordusu muhasibi Ali Haydar Soyaslan, oğlu hukuk talebesi Seyfi Soyaslan ruhları için Fâtiha, 1283-1940, 1918-1943."

Halifeleri:

Hattatzade Mustafa Râsih (Güngör) Efendi: Ayvansaray'da Korucu Mehmed Çelebi ve sonra Hasköy'de Keçeci Piri Câmi'-i şerîfi imam ve hatibi; evvelce La'lizâde Mektebi Kur'ân-ı kerîm muallimi idi. 1318'den beri Yavuz Selim ve Abdülmecid türbedarıdır. Veladeti H. 1294, 1292; babası Ahmed Nazîf. Büyük pederi Hattat Mustafa Râsih Efendi, İbrahim Şevki Efendi'nin çırakların-dandır. Edirnekapı'da Emin Baba Dergâhı'na gelirken o sahada medfundur. Yazma Kelâm-ı kadîmi torunundadır. Mezar taşı vardır, taşında "Sultan Selim türbedarı" diye yazılıdır.

Şeyh Hafız Mustafa Râsih Efendi: 16 yaşında hafız olmuştur. Meşhur Esîrîzâ-

de'nin reîs-i kurrâlığı zamanında Sultan Selim Câmi'-i şerîfi devrhânlarından Çolak Hafız Hasan Efendi'ye hıfzını dinletmiştir. Bu zat Fatih Şekerci Hanı karşısındaki kurrâ-hâne'de hoca idi; Ejder Tekkesi'ndeki aş cemiyetlerinde aşr-ı şerîf okumak kendisine mahsustu.

Türbedar Hattatzade Hafız Mustafa Râsih Efendi (Güngör): 1332'deki askerliğinde Gümüşsuyu Hastahanesi'ne merbut Muzıka Kışlası Hastahanesi imamlığında bulundu. Edirnekapı dışında sırlandı, göçüşü 1 Rebiülahir 1375, 3 Teşrinisani 1371, 16 Kasım 1955, çarşamba saat sabah 9.

İbrahim Edhem Efendi merhum: İlk halifesidir. İrtihali 29-30 Nisan 1935, cuma gecesi. Silivrikapı'da medfundur.

Fatih Belediyesi tahrirat kâtiplerinden merhum Yahudi Cemal Bey: Huzurda oynanan orta oyununda Yahudi taklidine çıktığından bu nam ile meşhur olmuştur. Yahudi Cemal Bey'le Türbedar Hafız Mustafa Efendi bir gecede hilâfet almışlardır. Tekke Fatih yangınında yandığından hilâfet cemiyetleri Sultan Ahmed Arasta Tekkesi'nde yapılmıştı, rehberleri Kara Baba şeyhi Haydar Bey merhum idi. Yahudi Cemal Bey merhum önceden Bekâr Bey Tekkesi şeyhi merhum İhsan Bey'in dervişlerindendi, nukabâlığa kadar onun hizmetindeydi, istihlaf edildiği de söyleniliyor.

Bir gün bu Cemal Bey, Taştekneler şeyhi Kemal Bey, Taştekneler Sıbyan Mektebi hocası Arap Hoca diye meşhur Siyahî Şeyh Rıza Efendi ki bu zat Baba Efendi'nin halifelerindendir, bir arada konuşuyorlarmış. Söz tarikat şubelerine intikal etmiş, Kâdirîlerin Rezzâkıyye kolundan bahis açılmış. Cemal Bey, Taştekneler şeyhi Kemal Bey'i göstererek:

-Efendi razakıdır!

Şeyh Rıza Efendi için de:

-Hazret de İzmir siyahı demiş.

Son şeyh Haydar Bey merhumun halifelerinden Davutpaşalı Hilmi Bey merhum: Yeni Postane muhabere salonunda baş memur idi. Fabrikatör Cevat Yürür'ün şimdi ardiye olarak evkaftan kiraladığı Hobyar Mescid-i şerîfinde son zamanlarda Rifâ'iyye usulü icra eylemişti.

Revnakoğlu, zakirleriyle meşhur bu tekkenin bu cephesine temas ederek dosyasını tamamlar: (96:2-5):

Kubbe Tekkesi'nin Zikircileri: "Kubbeliler" denilirdi. Molla Bey'in kendisi, sağında büyük oğlu Haydar Bey merhum, solunda küçük oğlu Hüseyin Talat Bey merhum, bunların altında daha küçükleri Derviş Selmân Bey. Meşhur Reis Hilmi (Şeyh Hüseyin Hilmi Efendi) bazen bulunurdu.

Kasımpaşalı Kalas Hasan (kanattaydı), Saraç Şeyh Ali Efendi (Karasarıklı şeyhi), onun oğlu Şeyh Hasan Safvet Efendi (Karasarıklı şeyhi), tekkenin çok eski

dervişlerinden, Molla Bey'in hemşirezadesi Saraç Kâzım Efendi merhum, onun oğlu Karagöz Osman Bey, Hacı Beyzâde Muhtar Bey (Muhtar Dede; post nakibi, Cihangirli de derlerdi), Eyüplü Postacı Arnavut Ali Cemalî Baba, Süvari Süleyman Dede merhum (Meydancı; Fatih Askerî Rüşdiyesi hademesindendi), Kavuklu Ali Bey merhum (Gayet iyi tevhit ederdi, zikri idaresi de mükemmeldi), Meddah Sürurî Efendi merhum (tekke ve mahalledeki adıyla Ayı Kemal, Molla Bey'in biatlı dervişlerindendir; vücudu zikre yakıştığından iyi tevhit edenler arasında sayılırdı), Kaptan Mehmed Efendi (Topal Mehmed) merhum (dergâhın eski dedegânındandır)...

Kaptan Topal Mehmed için Reis Hilmi notlarında diyor ki "Riyaseti çok güzeldi, ihtiyar gibi gizlenmez. Erenler meydanında kendisinden daha çok hizmet beklenilir, zakirlikten nasibi yoktur."

Yine Molla Bey'in hemşirezadesi ve Saraç Kâzım Bey'in ağabeyi olan postahane kâtiplerinden Derviş Remzî merhum, Belediye başçavuşu Osman Efendi (Molla Bey'in dervişlerindendi, zikirde Haydar Bey'le Talat Bey'in arasında bulunurdu), Aktör Şadi Bey merhum (Küçük yaşta bu tekkeye intisap etmişti; Derviş Selman ile birlikte zikre girip onunla yan yana zikredip daima beraber olurdu, aralarında çok samimiyet vardı, Beylerbeyi'ndeki Seyyid Efendi'ye devamı daha sonradır), Küçük Muhtar Bey (Posbıyık derlerdi, tekkenin dervişlerindendir, postahane memurlarındandı, Şeyh Haydar Bey'in sağında zikir ederdi; bulunmadığı zamanlarda Şeyh Hüseyin Hamdi Efendi'nin zamanından kalma eski dervişlerden belediye çavuşu Osman Dedeefendi, Küçük Muhtar Bey'in yerinde zikir ederdi)...

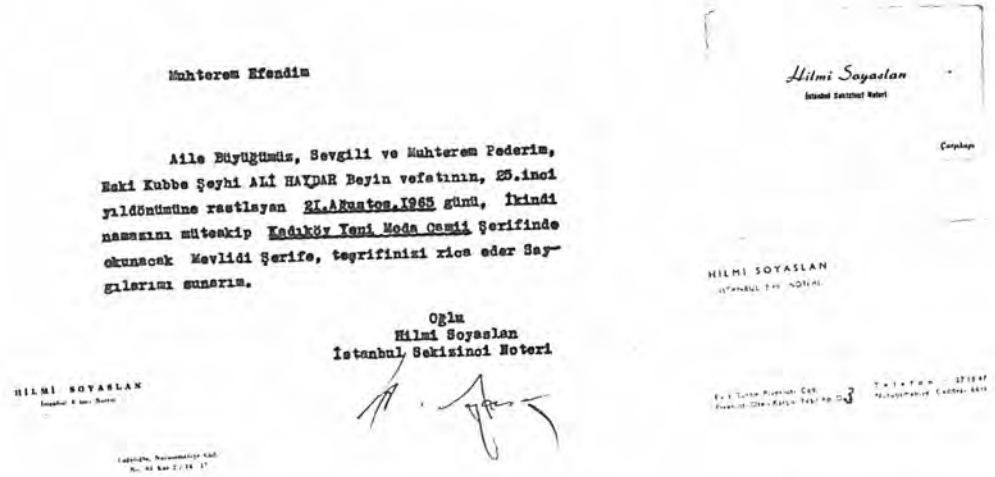
Meşhur Turşucu Hüsnü Efendi. Hâlis Efendi, Yaşar Baba'dan sonra zakirbaşı olmuştu. Remlî Tekkesi şeyhi Hafız Mustafa, Kıztaşı Tekkesi şeyhi Esrar Efendi. Saraç Osman Efendi, Lutfi Paşalı Hafız İsmail Bey (Darülaceze muhasebecisi, her kandil gecesi dergâh-ı şerîfte Beylerbeyli Hakkı Bey'le beraber mevlid okurlardı), Üsküdarlı Arap Ahmed Efendi, meşhur Yaşar Baba (Burada makam reisliği de ederdi), Hafız Ali Efendi merhum (Yeni Câmi'-i şerîfi müezzini), Mekkeli Hacı Ahmed Efendi (Yalelli), Üsküdarlı Şeyh Arif Efendi merhum (Yaşar Baba'dan sonra zakirbaşı olmuştu), Eyyûbî Şerîf Efendi merhum (Gayet kıvrak sesi vardı, durak okuyuşları pek tesirli ve muvaffakiyetliydi), Ziyâlı Küçük Ali Efendi, Haydarîhâne şeyhi Hafız Ahmed Efendi, Halıcıoğlulu Kör Osman, Fethiyeli Mersiyehân Nezihî Bey, Muallim Kâzım Bey merhum (Muallim Kâzım Bey'in Molla Bey'e intisabı vardı), Kabakulak'ın Ali Bey merhum (Burada reislik de ederdi), Beylerbeyli Hanende Şişman Hakkı Bey merhum (Maliye mümeyyizânındandı, bilhassa Ramazan zakiriydi), Remlî şeyhi Yorgancı Râşid Efendi merhum, tekkenin dervişlerinden Topçu Yüzbaşı Said Bey (Said Bey dergâhta mersiye de okurdu Kasımpaşalı Hafız Receb ile birlikte), Hanende Hüseyin Hüsnü Efendi (Arap Hüsnü). Bunlar geride zakirlik ederlerdi.

Ramazan-ı şerîflerde Şaşı Hafız Osman ile hünkâr müezzinlerinden Üsküdarlı Hafız Hasan, Hafız Yusuf ve Kaymakam Arap Abdullah Bey müsâfireten dergâhta zakirlik ederlerdi. Mevleviyye'den Neyzen Faruk Bey, arkadaşı Mevlevî Hamdullah Bey'le sık sık dergâha gelirler, ney üflerdi, Hamdullah Bey sema ederdi.

Kubbe şeyhi merhum Molla Bey'le Kara Baba şeyhi Hakkâk Mehmed Hilmi Efendi merhum matem ayında hususiyle aş gününde ekseriya Merdivenköy Bektaşî Tekkesi'nde bulunurlar, başlarına fahir geçirerek hizmete soyunurlar ve çok defa dergâhın aşevindeki hizmetin tertip ve intizamına riayet ederler, avdetlerinde beş lira alırlar ve niyaz esnasında rikâp (etek) öperlerdi. Molla Bey'in zaten dedebabadan nasibi vardı. Bu zevatın arasında Beylerbeyi Settâriyye şeyhi Râmî Bey merhumun da bulunduğu olurdu, fakat Râmî Bey şeyhzadeliğinde kendi babası tarafından Dedebaba'nın terbiyesine verilmiş olduğu için başında Bedevî tacı olarak hizmete iştirak ederdi. Bu istisnai müsaade Dedebaba'nın irfan ve insafını gösterir.

Molla Bey'e son zamanlarda umumî felç gelmişti, konuşamıyordu, tevhîdhaneye şilte üstünde getirirler, mihrabın önüne yatırılırdı; zikir devam ederken ağlardı. Huzur hocalarından Tırnovalı Hafız Mehmed Efendi tavsiyesi ile küçük oğlu Hafız Talat tekkenin eski mensuplarından Türbedar Hafız Mustafa Râsim ve Mahmûd Resmî Camii müezzin ve kendi halifelerinden Şeyh Hafız da denilen Şeyh Hafız Mustafa Efendi beraberce birkaç saat içinde bir hatm-i şerîf okuyup Molla Bey'in üzerine üflediler. Birden dili açıldı, gülümsedi, etrafına sevinç içinde baktı ve "illallâh" deyip zikri durdurdu, Fâtiha etti, ism-i celâle başladı ve o günkü zikri sonuna kadar sevinçten ağlaya ağlaya idare eyledi.

Kubbe Tekkesi son şeyhi Ali Haydar Efendi'nin oğlu Hilmi Bey'den Revnakoğlu'na mevlid daveti

Muhterem Efendim

Aile Büyüğümüz, Sevgili ve Muhterem Pederim, Eski Kubbe Şeyhi ALİ HAYDAR Beyin vefatının, 25.inci yıldönümüne rastlayan 21.Ağustos.1965 günü, İkindi namazını müteakip Kadıköy Yeni Moda Camii Şerifinde okunacak Mevlidi Şerife, teşrifinizi rica eder Saygılarımı sunarım.

Oğlu
Hilmi Soyaslan
İstanbul Sekizinci Noteri

HILMI SOYASLAN

Hilmi Soyaslan

HILMI SOYASLAN

Esad Efendi Çeşmesi

Gelenbevi Lisesi'nden Küçükpazar'a inerken solda set üstünde bir çeşme vardı.

İki parça olmuş bu kitabesi şimdi Gazanfer Ağa Medresesi avlusunda olan bu çeşmenin yerini ve kitabenin tam metni Revnakoğlu notlarındadır (138:524):

> Gelenbevi Orta Mektep'ten Küçükpazar'a inerken solda ve set üstünde, yıkılmak üzeredir. Yüksek olduğundan ölçülemedi; talik:
>
> *Zehî müfti-i dîn Esad Efendi*
> *Mutarrâ cûy-ı ihsânıyla her yer*
> *Binâ kıldı bu dil-cû çeşme-sârı*
> *Akıttı kevser oldu hayra mazhar*
> *Hudâ me'cûr ede zât-ı şerîfin*
> *Ola cârî bu hayrı tâ be-mahşer*
> *Dedi târîhi ihyâya rıdvân*
> *Bihîn bu çeşmeden iç âb-ı kevser, 1220 (1805-06)*

Müftü Hamamı Tekkesi

Yesarizade Caddesi'nden inerken sola Şebnem Sokağı'na dönüyoruz. Şebnem Sokak'tan ilk sağa dönen Müftü Hamamı Sokağı'na giriyoruz. Sokağın sola dönen üçüncü sokağı Altı Bohça Sokağı'na dönüyoruz. Bu sokakta 21 numaradan başlayan ve Kopça Sokağı'na dönen kısım Müftü Hamamı Tekkesi'ydi. (Yavuz Selim Mahallesi, 2465 ada, 10 parsel)

Kiliseden dönme mescidin son safhada tekke oluşu konusunda İhtifalci Ziya'nın verdiği bilgiler kıymetliydi. Revnakoğlu önce İhtifalci'den (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 518; II, 64) şu notları kaydeder (53:122):

> Ayios Laurendiyos – St. Lauren Kilisesi, "Şeyh Murad Mescidi" namıyla maruftur. Bu deyr-i kadîm, Müftü Ali Mahallesi'nde kâin kiliseden münkalip bir binadır. Çarşamba Caddesi üzerinde (hâlbuki cadde üzerinde değildir!) kâin Murad Molla Tekkesi'nden başkadır. Vaktiyle pek muhteşem ve müzeyyen bir mabet olan Şeyh Murad Mescidi, 1334 senesi Mayısının 31'ine müsadif ve Fatih ihtifalinin yevm-i icrâsı olan cuma günü zuhur eden harîk-i hâilede yanmıştır. Elyevm pek ehemmiyetsiz bir iki duvarından başka bir şeyi kalmamıştır.
>
> Mezkûr mabedin mihrap cihetinde keşfolunup üstünde bir değirmen taşı bulunan ve bunun da altında bir kapakla örtülmüş olan muntazam bir lahit, tekkenin küşat tarihi olan 1298 senesi 7 Rebiülevvelinde bazı hıristiyanlar tarafından açtırılarak içindeki kemikler alınıp Fener Kilisesi'ne nakledildiğini bu müessesenin yani Şeyh Murad Dergâhı'nın (Müftü Hamamı Tekkesi) hâlen postnişini ve imamı bulunan Evkâf-ı hümâyûn Nezareti veznedâr-ı sâbıkı ve urefâ-yı tarîkattan elyevm Cemiyet-i Sûfiyye a'zâ-yı muhteremesinden Şeyh Râşid Efendi hazretlerinden işittim...

Semavi Eyice, bu cami ve tekke üzerinde "Kaybolmuş Bir Tarihî Eser Şeyh Murad Mescidi" başlıklı yazısında, yerini tam olarak belirleyemediği yapı için "Büyük ihtimal ile Şeyh Murad Mescidi, bu adalardan etrafı Kopça, Altı Poğaça, Müftü Hamamı ve Âşık Paşa Sokakları ile çevrilenin sahası içinde bulunuyor ve adanın Kopça ile Altı Poğaça Sokaklarına komşu köşesini işgal ediyordu" diyordu. Biz, bu tekke-caminin yerini Ayverdi haritasına göre tesbit ettik.

Evkaf veznedarlarından Şeyh Râşid Efendi, Aziz Laurentis Kilisesi'nden çevrilmiş Şeyh Murad Mescidi'nin harabeleri üzerine "Şeyh Murad Dergâhı" da denilen Müftü Hamamı Tekkesi'ni yaptırdı. Tekkenin açılışı merasimle 7 Rebiülevvel 1298 (7 Şubat 1881) tarihinde yapıldı ve tekkenin postuna Râşid Efendi, Otlukçu Yokuşu'ndaki Âbid Çelebi şeyhi Mıstık Efendi (Mustafa Efendi) tarafından oturtuldu.

Tekkenin daha sonra ikinci bir tamiri 5 Eylül 1895 (15 Rebiülevvel 1313) tarihinde tamamlanarak yeniden küşadı yapıldı.

Tekkenin ilk ve son şeyhi Râşid Efendi, muhitinde "Gözügüzel Şeyh" diye de bilinirdi. 1853-54 (H. 1270) tarihinde doğdu. Babası Camcı esnafından Hacı Mehmed Ali Ağa'ydı. 1866-67 (H. 1283)te henüz 13 yaşındayken babasının vefatıyla Said Çavuş Tekkesi (Bu tekke Yavuz Sultan Selim Mahallesi, Pir Sultan Sokak, 5 numaralı apartmanın olduğu yerdeydi) şeyhi Mehmed Atâ Hasbî Efendi (ö. 12 Ocak 1892) tarafından evlât edinildi ve 1878-79 (H. 1296) tarihinde aynı şeyh tarafından kendisine Rifâ'î hilâfeti verildi.

Revnakoğlu'nun İstanbul Rifâ'î şeyhleri arasında sürekli ziyaret ettiği ve değer verdiği Müftü Hamamı şeyhi Râşid Efendi, (53:124) "İstanbul Rifâ'î şeyhleri içinde kıdem itibarıyla üçüncü geliyordu. Birincisi Odabaşı şeyhi Ahmed Muhtar Efendi, ikincisi Şerbetdâr şeyhi Mehmed Efendi'ydi."

Şeyh Râşid'in 20 Mayıs 1951'de Cumhuriyet'te vefat ilânı çıktı: "Emekli Evkaf serveznedarı ve Küçükmustafapaşa Müftü Ali Rüfaî Dergâhı sabık şeyhi ve Yüksek Okullar saymanlığı memurlarından Nüzhet Erkaltan'ın büyük pederi Şeyh Mustafa Râşid Erkaltan 18 mayıs 1951 Cuma günü akşamı rahmet-i Rahmân'a kavuşmuştur. Cenazesi 20 Mayıs 1951 Pazar günü Fatih Atpazarı Tetimmeler Sok. No.18'deki hanesinden kaldırılarak öğle namazı Eyüpsultan Camii'nde kılındıktan sonra makbere-i mahsusasında defnedileceltir." (Ali Birinci'nin Vefat İlânları dosyasından)

Revnakoğlu'nun Şeyh Mustafa Râşid Rahmi (Erkaltan)ın vefatı ardından "Yüz Yıllık Bir İrşat ve Tasavvuf Adamının İrtihali Münasebetiyle" başlıklı yazısı notları arasındadır (53:71-111):

Müftü Hamamı Tekkesi Şeyhi Mustafa Râşid Rahmi (Erkaltan)

Son asırda üçüncü devre Melâmîlerinin pîri ve mürşidi sayılan "Arap Hoca Efendi" yahut "Noktacı Hoca" denilen Üsküplü Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî'yi bütün tasavvuf erbabı tanır. Bu arif adamın 18 halifesi içinde pek maruf olan Abdülkerîm Rûhî vardır ki Mevlevîhanekapısı'nda Hacı Evliya Mahallesi'nde Kaledibi'nde bugün ancak harabesi görülen Rifâ'iyye'den Tarsus Tekkesi'nin şeyhi idi. Tasavvufa dair didaktik mahiyette kudretli şiirler ve Edirneli Nazîm'e benzer na't-ı şerîfler söylemiş bulunan bu zata sormuşlar:

-İnsân-ı kâmil nedir?

-Muma benzer demiş, yanar yanar tükenir, etrafına nur vermek için.

İşte 20 Mayıs pazar günü yüzlerce hakikatli evlâdının kadirbilir elleri üstünde taşınıp arşı tutan hû sesleriyle ve etrafı inleten tevhîd gulgulelerinin ilâhî bandosu ile Eyüp Gümüşsuyu sırtlarında Kâşgarî Tekkesi eteklerine bıraktığımız Müftü Hamamı Tekkesi'nin son mükemmel şeyhi Mustafa Râşid Rahmi Efendi hazretleri tıpkı böyle etrafındakileri nura ve hakikate götürmek

uğrunda didinen ve nihayet kendi kendine bitip tükenen köşede kalmış bir meçhul kahramandı. Ortaya çıkmış, herkese görünmüş bir ilim adamı değildi, fakat gizli gizli ilim ve kalem adamlarının hizmetinde bulunmaktan son derece neşe duyardı. Muallim Naci, Ahmed Rifâ'î'den Türkçe'ye çevirdiği *Hikemü'r-Rifâ'î*'sini ve küçük çaptaki *Sünbüle*'sini onun irşat ve teklifi karşısında yazmıştı. Neccârzâde Beşiktaşlı Şeyh Rıza Efendi'nin "Merd-i meydân-ı rızânın kârı eyvallâhtır" matlalı gazelini, babacığımın da hocası bulunna Şeyh Vasfî, çok sevdiği Râşid Efendi'nin isteği üzerine tahmis eylemişti. İhtifalci Ziya Bey, *İstanbul – Boğaziçi* isimli himmet heykeli hâlindeki muazzam eserini kaleme alırken Şeyh Râşid Efendi'den feyizlenmek için onu sık sık ziyarete gelirdi. Bu eserde Küçükmustafapaşa çevresini dolaşırken "Şeyh Murad Mescidi" maddesinde söylediği gibi "Bu dergâh-ı şerîfin postnişini ve hâlen imamı bulunan, Evkâf-ı hümâyûn Nezareti veznedâr-ı sâbıkı, urefâyı meşâyih-i Rifâ'iyye'den, kudemâ-yı tarîkatten ve Cem'iyyet-i Sûfiyye a'zâyı muhteremesinden reşadetli, fütüvvetli Şeyh Râşid Efendi hazretleri..." ile yaptığı her görüşmede ondan değerli bilgiler, bilinmeyen vesikalar toplardı. Çok eski yol ve gönül arkadaşım, pek aziz, kıymetli dostum rahmetli Sadeddin Nüzhet antoloji şeklinde yayınladığı eserlerinin birincisi olan *Bektaşî Şairleri*'ni, daha sonra şairler meşceresi hâlinde hazırladığı *Türk Şairleri*'ni ve sahasında ilk büyük tetkik eseri sayılan çok geniş bir salâhiyetle meydana getirilen *Türk Musikisi Antolojisi*'ni tamamlamaya çalışırken teklifim ile hemen Şeyh Râşid Efendi'yi bulmuş, ondan klasik tekke musikimizin başta simaları arasında icra heyetini meydana getiren zakirbaşılar, durakçılar, miraciyeciler, mersiyeciler, duyulmuş duyulmamış ilâhî bestekârları hakkında henüz kimsenin bilmediği, görmediği isimleri elde etmiş ve bunlara dair yığın yığın bilgi derlemişti.

İleri bir yaşta bulunan şeyh efendinin şaşılacak hafıza kudretine ve ayrıca şahsî faziletlerine gönlünü kaptırmış olan Sadeddin Nüzhet gün geçirmez, şeyhin kapısını çalar, onun huzurunda huzura kavuşurdu. Bunun içindir ki ta Üsküdar'dan efendinin Fatih'teki evine sabahın en erken saatinde günlerce gelip gittiği ve bu tükenmez hazineden aldığı kıymetli notlarla sayfalar doldurduğu hayretle görülürdü.

Fakire gelince, yıllardır uğraştığım İstanbul tekkeleri tarihi için kütüphanelerde, arşivde, tomarlarda, cönklerde, çeşitli kitabe metinlerinde bulamadığım hususî kayıtlarla bunları tamamlayan birçok hatıraları bilhassa devirlerine yetişemediğim eslâf-ı meşâyihten (eski ve değerli şeyhlerden) birçoğunun hâl tercümesine ve şahsiyetine dair henüz yazılmamış pek yeni bilgileri, çok kuvvetli dimağının geniş ve zengin arşivinden çıkarıp önümüze sermesine ben de şaşar kalırdım. O söylemekten, ben de yazmaktan bıkmadığımız için defter, kâğıt yetiştiremez olmuştum.

Şeyh Râşid Efendi bu verimkârlığını bir ibadet hazzı içinde yapardı, karşılığında hiç kimseden bir şey istemez ve beklemezdi. İstanbul Kâdirîhânesi'nin eski şeyhi ve Meclis-i Meşâyih reisi Ahmed Muhyiddîn Efendi'nin henüz basılmamış *Mâ-Hasal-ı Ömrüm* isimli çok kıymetli kitabını onun haber vermesi ile görmüş ve incelemiştim. Bu mazhariyeti en önce kendilerine, sonra da Ahmed Muhyiddîn Efendi'nin necip torunu ve Kâdirîhâne'nin son postnişini gavsü'l-meşâyih dediğim rahmetli İsmail Gavsî Bey'in unutulmaz lutfuna ve irfanseverliğine borçluyum.

Şeyh Râşid Efendi'ye karşı üzerinde şükran borcu olanlardan biri de *Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye*'nin mübarek müellifi Ebu'r-rıdvân Sâdık Vicdânî idi. Müsveddelerini matbaaya vermezden önce Şeyh Râşid Efendi'ye gelip okuduğunu ve umduğundan fazla faydalar elde ederek bazı maddeler üzerinde düzeltme ve değiştirmeler yaptığını, şeyh efendiye bilhassa bu noktadan minnettar kaldığını Sâdık Vicdânî Bey'in kendisinden dinlemiştim.

Şeyh Râşid Efendi'ye "Müftü Hamamı Şeyhi" derlerdi. Ayos Lavrendiyus [St. Laurent] isimli muhteşem bir kilisenin harabesinin geniş arsası üzerine yaptırılmış bulunan tekkesi, Müftü Hamamı'na çok yakın yerde olduğundan tekkeye ve şeyhine bu isim verilmişti. Rifâ'iyye tarikatinin Sebsebeviyye kolundandır. Râşid Efendi gibi zikirde pişmiş, görgülü, irfanlı bir şeyh efendinin idaresi altında teslik, terbiye, ayin ve irşat vazifelerine son günlere kadar aksamadan devam eden bu dergâh-ı şerîf çevrenin ve uzaktan gelenlerin aynı zamanda bir irfan mabedi hâline gelmişti. Manevî zevkin pek hareketli, heyecanlı bir tezahür ve temsili, ritmik bir estetik bakımdan da fevkalâde bir hadise olan zikircilikte Müftü Hamamı Tekkesi'nin yaygın, geniş bir şöhreti vardı.

Sultan II. Abdülhamîd'in tanınmış Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa ile onun amcası Mısırlı Ahmed Paşa, çok sevdikleri Şeyh Râşid Efendi'ye karşı büyük saygı gösterdiklerinden bu tekkeden ayrılmazlardı. Bunlardan başka Şeyhülislâm Erzurumlu Musa Kâzım Efendi, Muallim Feyzî, Muallim Naci, Şeyh Vasfî, Naci'nin "nâzımu'l-hikem" dediği Melâmî şair ve edibi Hamdi Bey, Hersekli Arif Hikmet Bey, mersiye sahibi Kâzım Paşa, *Ferheng-i Ziyâ* müellifi İzmirli Ziyâeddîn Efendi (Şükun), Üsküdarlı Talat Bey, onun yakın dostu şair ve âlim Nüzhet Bey, tekkenin civarında oturan ve Beyânu'l-Hakk'ı çıkaran ulemadan Şehrî Ahmed Efendi, kelâmcı Dağıstanî Hoca Fettah Efendi, meşhur siyaset ve tarikat adamı Ebülhüdâ Efendi, huzur hocalarından sonra meşihat müsteşarı Şeyh Abdülkadir Râşid Efendi, Fatih'te Millet Kütüphanesi'ni açan Ali Emirî Efendi, cevher gibi tarihleri ile İstanbul mezarlıklarını, bina kitabelerini donatan Topkapılı Mesnevîhân Şeyh Ahmed Bahâî Efendi, Mevlevî edip ve mütefekkir Tâhirü'l-Mevlevî, Ebussuud Efendi soyundan hattat ve şair Suûdu'l-Mevlevî, Şair Eşref, Neyzen Tevfik, hatta Kavuklu Ali Bey, Meddah Sürurî, Arkeolog Tahsin Bey sahasında kıymet ve şahsiyet sahibi seçkin şahsiyetler her hafta mukabele gününde dergâhı doldu-

rurlar, zikirden sonra Şeyh Râşid Efendi'nin huzurunda toplanıp onun sohbet ve hatıralarından, fıkralarından, hazırcevaplığından, bilhassa devirleri içine alan hafızasının zengin servetinden bol bol istifade ederler, aşırı sevgiden, şaşkınlıktan şeyh efendiye karşı ne yapacaklarını bilemezlerdi.

Çevre halkından başka herkese kapısı açık bulunan ve bütün gelenlere bilhassa fakirlere her akşam lokma çıkan, sofra sofra yemek verilen Müftü Hamamı Tekkesi'nin meydan odası bu sebeple fark gözetmeden herkesin ziyaretleriyle dolup boşalırdı; şeyh dairesi de bu gibi değerli insanların vücudu ile bir ilmî encümen toplantısı hâlini alırdı. Büyük Fatih yangınının tekkeyi silip süpürdüğü güne kadar bu imrendirici hâlini bütün icapları ile devam edip durdu, bir gün olsun aksamadı, eksilmedi.

Râşid Efendi'nin kendisi de tarihî tekkesi ve tarikati gibi tarih olmuş bir adamdı. Eskilerin "mazbûtât", "mahfûzât" dediği kafada saklı sağlam bilgiler zamanın bilgi adamlarını hürmete sürükleyecek kudrette idi. Sözü ile, sohbeti ile tarihten tablolar çizen, geçmişin evlâtlarına oturduğu yerde geçit resmi yaptırtan bu güngörmüş, zaman görmüş koca irşat adamı bilhassa bu bakımdan hepimizin merkez-i hâcâtı olmuştu. İlmî güçlükler, takıntılar onun huzuruna getirilince hemen çözülüp açılır, sorulan, konuşulan ne varsa hepsi cevabını bulur, ortada aydınlanmamış anlaşılmamış bir mesele kalmazdı.

Râşid Efendi'nin meşhur tekkesi, mübarek huzuru tarih araştırmalarında başları sıkılanlar veya yanılanlar için sanki bir hacet kapısı hâlinde idi. Bu kapıdan bir defa boyun eğip içeri girenler eli boş dönmezler, dağarcıklarını istedikleri kadar doldurabilirlerdi.

Daima pirinin yolunda yürüyen ve her hâliyle ona benzemek isteyen şeyh efendi güler yüzlü, tatlı sözlü bir insan olduğu hâlde bazen kendisinde celâl tecelli ettiği de görülürdü. Meselâ meydân-ı şerîfte zikir esnasında tarikatin usul ve adabına aykırı küçük bir hareket veya hatanın nasılsa yapılmış olması bu melek huylu pîr-i rûşen-zamîri bir anda değiştirir, müthiş otorite hakimiyeti içinde bir yanardağ kesilir, volkanlar gibi gürler, köpürür, coşar, taşar, zikrin ve zikircinin lâhutî velvelesine kavurucu alevler katardı. Coşkun bir tevhit neşesiyle ve Allah sayhasıyla makâm-ı posttan kalkıp vecd içinde tâcını, feracesini çıkarıp bir zikre soyunması vardı ki hakikaten görülecek bir âlem idi. Her hâlde bu cezbeli hâlleri dolayısıyla olmalı ki İstanbul şeyhleri arasında ona "Deli Râşid" diyenlere rastlanıyordu. Asırlık şeyhin arada bir görülen bu celâl cezbesi etrafı titretecek şekilde hakikaten pek kudretli ve azametli olurdu. Tabii hâlinde ise sessiz, yumuşak, halûk ve halim hâliyle melek gibi bir insandı. Şahsında, şahsî hayatında ruhî, ezelî terbiyenin en mükemmel örneği yaşardı. İsmini bilmediği, hatırlayamadığı genç muhatap onun karşısında mutlaka evlâdı olurdu. Tarikat arkadaşları, meslektaşları, çağdaşları, hele bunların içinde değer verip sevdikleri kendisinden yaşlı veya kıdemli olma-

salar bile yine "efendi hazretleri" yahut "şeyhimiz, efendimiz" tarzında saygılı bir hitap görürlerdi. Karşısında oturanın şahsî ve içtimaî değeri ne olursa olsun "şahım, sultanım", "mirim efendim", "nazarım, erenlerim" yahut "gözümün nuru, başımın tacı" şeklinde iltifatlar görürdü.

Güzel musikiye düşkünlüğünü bilirdim. Eski, değerli talebemden Yaşar İhsan Gülver'i dua alsın, feyizlensin diye bir gün kendisine götürmüştüm. Hasta döşeğinde bile musiki zevki onu bırakmamıştı. Genç sanatkârın elindeki ilâhî sazın nağmelerini can kulağıyla dinlerken kudretten sürmeli, dumanlı gözleri ta içinden dolmuştu, "Bana nây-ı nevâ-yı Mevlânâ'dan demler, safalar getirdin, berhurdar ol oğlum!" diye dualar etmişti.

Uzlet köşesinde son yıllara kadar kendine düşeni aynı feragat ve nezaketle yapan muhterem Şeyh Râşid Efendi yaşı yüze yaklaştığı hâlde şuur ve hafızasından hiçbir şey kaybetmemişti. Elbette ki yaşlanmıştı, fakat kocamamıştı. Eskilerin "rehâvet-i pîrâne" dediği yaşlılığa ve yaşlılara mahsus güzelliği irfan ve iman kuvvetiyle daha çok artmıştı. Ziyaretine gelenleri hep aynı neşe ile karşılar, kendisine pek yakışan bir veli sessizliği içinde onları daima irşada çalışırdı.

Âlâyiş-i zavâhire pek ehemmiyet vermemekle beraber tabii hâlde giyiniş ve yürüyüşü bile alımlı ve gösterişli idi. Arkasını bastırıp kulaklarına kadar çektiği ortadan kılınçlı kabartma gül kubbeli, siyah şemleli, süt gibi bembeyaz arakiyesi sevimli yüzüne bir başka güzellik ve özellik veriyordu. Pek sanatkârane şekilde işlenmiş olan bu kabartma güllerden birkaç tanesini daima yatakta baş yastığının üstünde bulundururdu. Mevlevîhânekapısı'nda Kılınççı Hacı Baba Tekkesi üçüncü şeyhi Saraç Süleyman Sıdkı Efendi tarafından meydana getirilmiş bu güller onun nazarında pek kıymetli idi.

Son günlere kadar tesir ve nüfuzunu kaybetmemiş o keskin bakışların, gür kaşların üstünde azametli, ruhanî bir mana taşıyan bu fahr-i şerîf, yıllanmış secdelerin nuruyla parıldayan alnında, yağız çehresinde sanki kudret elinin çizip gölgelediği bir mihrap tâkı mehabetinde dururdu. Ayrıca topuklarına kadar inen ve temizlikten gıcır gıcır öten yakası çift kaytanlı ve on iki imama işaretle on iki sıra dikişli simsiyah parlak feracesinin içinde bu ihtiyar güzeli Râşid Efendi hazretleri her manasıyla tam bir Rifâ'î şeyhi olarak şahsiyet yapmıştı, her hâliyle göz alırdı. Cenazesinde bu feracenin tabutu üzerine atılmaması tarikat ananesi bakımından kusur sayılacak bir eksiklik oldu.

İstanbul Rifâ'î şeyhlerinin bu son efendi babası Hicrî tarihle 1270 yılında doğmuştu; tam 100 yaşında idi. Yine Küçükmustafapaşa'da Said Çavuş Tekkesi postnişini Atâ Efendi'den (Mehmed Atâ Hasbî es-Rifâ'î) H. 1299 tarihinde istihlâf edilerek irşada mezun olduktan sonra evliyâullâh meydanında tam 74 yıl Allah için Allah dedi, Allah dedirtti, pek çok şeyhin halifenin tâcına fatiha etti, aşk ve feragatle bu yola girmiş ilâhî vecdin neşesiyle meyhâne-i ma'nâda mest olmuş hakikat âşıklarını yıllar ve yıllarca irşat eyledi, terbiye ve tesliki

altına giren tasavvuf severler içinden insanlığa, müslümanlığa birçok insan yetiştirip onların da kâmil insan yetiştirmelerini sağladı.

Yaşı ve kıdemi itibarıyla tarikatte şeyhü'l-meşâyih (şeyhler şeyhi) sayılan efendi merhumun ritmik, estetik pek önemli, muazzam bir hadise olan kıyam zikrini idaresi de fevkalade idi. Bu hususta yaygın, geniş bir şöhret sahibi olmuştu. Zikrin arasında yüksek sesle çıkmayarak şehadet parmağının tempolu hareketi ile arada bir tekrarlanan hû ism-i şerîfiyle kıyam tevhîdini veya ism-i celâl zikrini ahenkli bir şekilde yürütmesi ve seslerin üstünde yüzen hâkim bir tonajla zikri saatlerce idare etmesi o kadar kuvvetli ve hareketli oldurdu ki yanında gençler zikre dayanamazlardı. Perde kaldırır ve indirirken usule göre el vuruşları, baş atışları cidden görülecek, şaşılacak müstesna hâllerinden biri idi.

Zikirde delikanlı kesilen asırlık şeyh efendinin nükte severliği, hazırcevaplığı yanında dikkati çeken zekâsı da vardı. Keşfi açık insandı, yakınları söylerler: Kendisini pek seven ve sık sık ziyaretine gelen bir hoca efendi yine bir gelişinde efendi ile görüşürken onun ağzını örten bıyıklarına gözü takılarak içinden geçirmiş, kendi kendime "Ne olur" demiş, "şu bıyıklarını derleyip toplasa da sünnet-i şerîfi yerine getirse!" Şeyh Râşid Efendi kendi kulağına söylenmiş gibi hemen cevabını yetiştirmiş: "Sünnet-i şerîf olduğunu fakir de biliyorum erenlerim, ama şeyhimden böyle gördüm!"

Şeyh Râşid Efendi kendisinden faydalanmasını bilenler için hakikaten bulunmaz bir kaynak, bulunmaz bir pınardı. Ne yazık ki artık sustu ve kurudu. Bir asırlık çınarın ömrünü tevhîd, telkin ve tenvir ile geçirdi. Aramızdan destur alıp giderken berat gecesinin kandilini kabrinde kendisi uyandırdı, yattığı yeri nur eyledi, sene H. 1370. Rûh-ı revânı şad ve handân ola.

Salât-ı Kemâliyye şarihi Kutb Nûrî Efendi torunlarından Üsküdar Çarşamba Tekkesi son postnişini şari ve zakir Hayrullah Tâceddîn Bey (Yalım) şu güzel tarih manzumesini kaleme aldı:

Salâh-ı hâl ile mevsûf muhibb-i âl-i beyt idi
Yüz on yaşında terk edip bu fânîyi mürûr etti

Güzel yüzlü, güzel sözlü, güzel dilli idi hazret
Vücûd-ı nâzenînini zevk-i tevhîd ile nûr etti

Rifâ'iyye tarîkinden alıp feyzi de şeyh oldu
Hitâb-ı "Yâ mürîdî lâ tehaf" sırrı zuhûr etti

Bin üç yüz yetmiş şa'bân berât kandîli göçtü
Nidâ-yı irci'î emri o gün Hak'tan sudûr etti

Huzûr-ı Hazret-i Hâlid'de yazdı Tâcî târîhin
Cenâb-ı Mustafâ Râşid bu yıl azm-i huzûr etti

14 Şaban yevm-i pazar sene Hicrî 1370.

Râşid Efendi'nin Revnakoğlu'na gönderdiği mektup

Revnakoğlu, Şeyh Râşid Efendi'yi İstanbul çalışmalarının başında sürekli taciz etmiş olmalı! Her hâlde aşağıdaki mektup Revnakoğlu'nun ilk temas devresine ait bitip tükenmek bilmeyen isteklerine karşılık şeyhin cevabıdır (53:124):

Beyefendi Oğlumuza,

Pusulanızı aldım, sual buyurulan maddeleri ne kadar meşayih var ise ayrıca ayrıca görmek, onlardan anlamak lâzımdır, çünkü bir bir kimse bilmez. Benim diğer şeyhin pederinin, ecdadının tarihini bilmek vazifem değildir. Her ne hâl ise bir gün öğleden sonra teşrif buyurulur ise arz-ı ma'lûmât ederim. Yalnız bana dair olanları söylerim, başkasını bilemem. Ne vakit doğmuş, peder bey hilâfeti kimden almış, ne vakit ölmüş, tarihi nedir bunları duymak mümkün değildir. Vicdanî Efendi'nin tomarı vardır, ona müracaat edilir ise biraz malûmat alırsınız efendim

Râşid
23 Temmuz 1941

Ali Sami Boyar, 3 Şubat 1945'te Cumhuriyet'te yayımladığı "Sanat Hatıraları – Üç Acı Hatıra" başlıklı yazısında Müftü Hamamı Tekkesi şeyhi Râşid Efendi ile olan bir görüşmesini anlatmıştı:

> Sene 1898, Mekteb-i Bahriye'den diploma almış ve sânî mülâzım rütbesiyle tersanedeki inşâât-i bahriye resimhanesine devama başlamıştım. Dairede boş kalan zamanlarımda portre filan da yapıyordum. Yüksek rütbeli amirler beni istidatlı buluyorlar, Sanâyi'-i Nefîse Mektebi'ne devam etmemi tavsiye ve teşvik ediyorlardı. Onu benim de gönlüm çekiyordu, ama resmî müsaadeyi nasıl ele geçirmeli? Herkes bir yol gösterirken bir arkadaş da maruf bir şeyh efendiye bir resim yapmamı tavsiye etti. Bu şeyh baba, vaktin Bahriye nazırının da şeyhi imiş, Kaptan Paşa onun tekkesine gider, duasını alır, bir dileğini geri çevirmezmiş.
>
> Teklifini kabul ettim, şeyhe bir resim yapacaktım. Fakat her şey aklıma gelir, şeyh efendinin benden bu kadar muğlak ve güç bir iş isteyeceğini düşünmezdim.
>
> -Efendi oğlum, senden Ahmed er-Rifâ'î hazretlerinin türbe-i şerîfelerinin resmini isterim. Malûm ya, bu türbe Basra civarında gözün alabildiği kadar geniş bir çölün ortasındadır. Yalnız türbeye kadar imtidat eden dar bir yol görünür, uzakta dağlar vardır. Türbenin yanında birkaç hurma ağacı da ister. İşte bize böyle bir resim yapacaksın, vakit sabah, dağların arkasından güneş tulû edecek, şems-i münîrin huzmeleri etrafa dağılacak. Pîrin kerametini hatırlatmak üzere çölün şurasına burasına birkaç aslan ve kaplan da kondurursanız aliyyü'l-a'lâ olur buyurdular.

Tekkenin böyle bir fotografisi olup olmadığını sordum. Ne öyle bir resim ne de bir gûne vesika mevcut! Şeyh hazretlerine resmin doğru, hatta hakikî bir sanat eseri olabilmesi için böyle mevzuların yerinde bakarak yapılması lâzım geldiğini dilim döndüğü kadar izah ettim. Kime anlatırsınız, bütün hayatında ikna edici sözler söylemeye alışık olan yahut kendini öyle telakki eden baba efendi bana:

-Yerinde bakarak herkes yapar. Asıl marifet onu görmeden yapmaktır cevabını vermez mi!

Etrafındakiler hep bir ağızdan "hay hay"ı bastırdılar. Sağdan soldan manalı kaş göz işaretlerini de görünce bana susmak düştü. Resmi yaptım, yolladım. Hiç müşkilpesent değilmiş, resim pek beğenilmiş...

Tekke, Rifâ'iyye'nin Sebsebiyye koluna mensuptu (53:118): "Rifâ'iyye'nin Sebsebî kolu Halepli Ali b. Mustafa es-Sebsebî tarafından ihdas olunmuştur. Bu zat Halep'te kendi namını taşıyan Sebsebî Mahallesi'nde medfundur." Tekkeye bağlanmış bir gelir ya da vakıf yoktu, yalnız (53:121) "Meşihat maaşı yoktur, yalnız Maliye nazırı Eyyûbî Ahmed Reşad Bey tarafından 100 kuruş taamiye bağlanmıştı. Ahmed Reşad Bey, Fatih haziresinde yatar. Suadiye'de kızının adına câmi'-i şerîf yaptırmış olan zattır."

Revnakoğlu'nun kayıtlarında Râşid Efendi'nin halifeleri de zikredilir (53:120):

Kıyam zikrinde usta olan Şeyh Râşid Efendi'nin hulefasından biri de Beykoz'da miralay mütekaidi Mustafa Asım Bey, soyadı "Tayşı"dır. Hâlen hayattadır.

Bir diğeri de hâlen Ankara'da temyiz azasından bulunan Hâlid Bey'dir.

Diğer merhum halifeleri sırasıyla:

Hafız Mehmed Şeref Efendi b. İbrahim (Şeyh Eşref) (Altıpoğaça imamı): Birinci halife Eşref Efendi'nin babası Hafız İbrahim Efendi, Çırçır imamı ve müderristir.

Kavaf Hacı Raif Efendi (Atâ Efendi Dergâhı'nın nukabâsındandı).

Kâzım Bey (Bahriye binbaşılarından): Bir gözü sakat olduğundan "Kör Kâzım" derlerdi.

Şeyh Hakkı Efendi (Camcı): Babasının çıraklarından.

Şeyh Mahmud Cemaleddin Efendi (Karagümrük Tahta Minare şeyhi).

Meşhur Yaşar Baba: Ön rehberi Kubbe şeyhi Molla Bey idi.

Edhem Efendi merhum: Evkaf'ın tamirat memurlarından idi. Eğrikapı'da Şişhane civarında önceleri Halvetiyye'den olan Hakîkî Osman Efendi Dergâh-ı şerîfinde fiilen meşihati vardır ve orada medfundur.

Hafız Tevfik Efendi merhum: Eyüp hukuk mahkemesi reisi idi.

Mehmed Ali Bey: Oluklubayır'da Nakşibendiyye ve Sa'diyye'den olup kendi zamanında ise kısa bir müddet Rifâ'iyye'ye geçen Oluklubayır Tekkesi'nde şeyhlik etmişti.

Eyüp Kirpasi Tekkesi son şeyhi merhum Hafız Mehmed Hilmi Efendi'ye de teberrüken Rifâ'î tacı giydirmiştir.

Tekke, vakfiyesi ve şeyhi, Muhyiddin Efendi'nin tomarında şöyleydi (53:117,119,121):

Cuma günleri icrâ-yı âyîn olunur (Cuma günü akşamı da kuûden gece usulü yapılırdı). Küçükmustafapaşa'da Müftü Hamamı kurbünde Müftü Ali Mahallesi'nde Şeyh Murad Efendi Câmi'-i şerîfi'nin arsa-i hâliyesi üzerine mumaileyh Şeyh Râşid Efendi, Rifâ'iyye zaviyesi olmak üzere (kullanılmamaktan unutulan eski adı Şeyh Murad Tekkesi'dir) bina ve inşa edip Davutpaşa Mahkemesi'nde vakfiyesini 1307 Zilhicce tarihinde üç beş sene mukaddem tanzim eylemiş iken henüz beratı icra olunmadan bu kere be-tekrâr sureti mahkeme-i mezkûrden çıkarılmıştır.

Şurût-ı keyfiyyeti hayatta oldukça kendiye badehu evlâd-ı ekber ü erşedine batnen bade batnin neslen ba'de neslin ile'l-inkırâz hulefâ-yı ekber ü aslahına meşrûttur.

Sûret-i vakfiyyede âyîn-i Rifâ'iyye'nin alet ve darb ve nevbe gibi şeylerle icrası mufassalen muharrer bulunduğundan Bâb-ı Fetvâ bu usulün vakfiye ile icrasını tasdik etmediğinden el-hâletü hâzihi vakfiye muattal kalmıştır. Bilâhare vakfiyenin münderecatı tadil olunup yeniden mahkeme-i mezkûrda tahrir ve bu kere Bâb-ı Fetvâdan dahi tasdik olunmuştur ve vakfiyenin evvelki tarihi tahrir olunmuştur.

1312 tarihinde hazîne-i evkâfta câmi'-i mezkûrun nukûdundan mükemmelen tamir ve tevsi edilmiştir, fakat akçenin ekser sarfiyatı şeyh efendinin süknâ mahalline sarfla tevsi olunmuştur. 1313 Rebiülevvel on beşinci cuma günü mevlid-i şerîf kıraati ile resm-i küşâdı icra olundu. Yirmi bin kuruş sarf olunmuştur.

Şeyh Râşid Efendi (Mustafa Râşid Rahmi, Gözügüzel Şeyh), Said Çavuş Tekkesi şeyhi Mehmed Atâ Hasbî Efendi evlâtlığı ve halifesidir. Velâdeti 1270'dedir. Camcı esnafından Hacı Mehmed Ali Ağa'nın oğludur. Hacı Mehmed Ali Ağa, Mısırlı Ahmed Paşa'nın kardeşidir; 1283'te göçmüştür. Tersane ketebesinden idi. Hicrî 1296'da istihlâf olunmuştur. Arsa-i mezkûre müceddeden bina ve inşa edip 7 Rebiülevvel 1298 ve 15 Kanun-ı evvel 1297 Cuma günü resm-i küşâdı icra ve Otlukçu Yokuşu'nda Âbid Çelebi şeyhi Mıstık Efendi (Mustafa Efendi) posta iclâs ettirmiş ise de henüz vakfiye ile tekke hâline girmemiştir.

Karasarıklı Tekkesi

Altı bohça Sokağı'ndan biraz sonra Kadı Çeşmesi Sokağı'na dönüyoruz. Bu sokak az sonra Kara Sarıklı Sokağı ismiyle devam eder. Kara Sarıklı Sokak'ta 28 numaralı apartmanın önünde duruyoruz. Bu binanın bulunduğu yerde ve etrafında eskiden Karasarıklı Tekkesi - Pazartesi Tekkesi vardı. (Yavuz Sultan Selim Mahallesi, 2241 ada, 36 parsel)

Revnakoğlu'nun bu tekkenin ilk ve 1960'daki son vaziyetine dair tesbitleri şöyleydi (175:221-24):

> Ayakapısı - Küçükmustafapaşa çevresinde Müftü Hamamı'nda Müftü Ali Mahallesi'nde perşembe pazarının kurulduğu eski Kadı Çeşmesi Caddesi'ndeydi, şimdi buraya Karasarıklı Sokağı deniliyor. Fatih Câmi'-i şerîfi avlusundan aşağıya inen Karadeniz Caddesi'nin bittiği yerden başlar, Gül Camii Sokağı ile birleşip dümdüz gider ve Şerefiye Sokağı'nda son bulur.
>
> Rifâ'iyye'nin Ulvâniyye kolundan tekkeydi, pazartesi günleri ayin yapılırdı; bundan dolayı çevre halkın verdiği bir isim de "Pazartesi Tekkesi"dir. Şeyh Osman Himâyetî'nin ikinci halifesi Karasarıklı İbrahim Sabri Efendi tarafından H.1215 tarihinde uyandırılmıştır.
>
> Sultan Azîz'in ilk saltanat yıllarına rastlayan bir kurban bayramının birinci günü o çevreyi saran büyük bir yangında baştan başa yanmış sonra yeniden yaptırılmıştır. Fatih yangınında ikinci defa yanan tekke tekrar yaptırılamadı, yalnız ahşap türbe içindeki birkaç mezarla boş arsası kalmıştı; onlar da zamanla kayboldu, şimdi yalnız Karasarıklı'nın mezarı duruyor.
>
> Son kadastro teşkilatına göre Karasarıklı Caddesi'nde Nalıncı Kasım Sokağı'nın içine giren ve dapdaracık bir aralığın içinde kalan bu mezarın etrafı taşlarla çevrilmiştir; halk tarafından mumu yanar ve ziyaret olunur. Bitişiğindeki Sürmeneli Yusuf Ziya Akın'a ait 8-1 numaralı büyük bir apartman yükselmiştir. 1960 yılında yaptırılan bu apartman ile berber dükkânının ara yerinde göze görünmeyecek bir hâl alan Karasarıklı'nın bugünkü kabri adeta ortadan kaldırılmış gibidir. Baş ucuna yeni harfli şu acayip levha kondurulmuş: "Perşembe Pazar Caddesi, Karasarıklı Tekkesi, Elvan hazretlerinin ruhuna el-fâtiha 1260." İfade ve tertibinin bozukluğu, manasızlığı hepten; atılan tarih de yanlış ve uydurmadır.

Revnakoğlu, bu son vaziyet ve ortada kalan Karasarıklı'nın mezarı için Mezarlıklar Müdürlüğüne resmî müracaatta da bulunmuştu (175:220)

Müdüriyet Yüksek Makamına,

Küçükmustafapaşa civarında, Müftü Ali Câmi'-i şerîfi yakınlarında, Karasarıklı Caddesi üzerinde tanınmış mutasavvıflardan "Karasarıklı" şöhretiyle bilinen, resmî vazifesi Simkeşhane mütevelliliği olan mazinneden bir zat yatar. Kendi ismini taşıyan tekke ve türbesi Fatih yangınında yandıktan sonra kabrinin etrafı çevre halkı tarafından duvarla çevrilmiş olarak muhafaza edilmekteydi.

Bu defa bitişiğinde yaptırılmakta bulunan Sürmeneli Yusuf Ziya Akın'a ait 8-1 numaralı büyük bir apartman ile öbür yanındaki berber dükkânı arasında sıkışıp kalmıştır.

Müftü Ali Câmi'-i şerîfi önünden Küçükmustafapaşa'ya inen büyük caddeye isim bırakmış bu zatın tasavvuf irfanıyla ilgili şerh ve telifleri de vardır.

Tarihî kabrinin bu hâlde bırakılmaması, civarında münasip görülen mahfuz ve mazbut bir hazireye itina ile kaldırılması folklor tarihimize de ayrıca bir hizmet olacağından aidiyeti itibarıyla İstanbul Evkaf Müdürlüğüne keyfiyetin yazılması ve dolayısıyla gereken işlemin yapılmasını saygılarımla arz ve rica eylerim.

Tarihî Arşiv ve Kitabeler Uzmanı
Cemaleddin Server

Tekkenin şeyhlerini Revnakoğlu'ndan okuyoruz (175:225-34):

Karasarıklı Tekkesi'nin Şeyhleri

Şeyh İbrahim Sabri Efendi: "Karasarıklı" da denilir. Simkeşhane mütevellisi. Şeyh Osman Himâyetî Efendi'nin ikinci halifesidir; Rifâ'î evradı da bastırtmıştır. H.1247 tarihinde göçtü, tekkenin ahşap türbesinde yatıyordu.

Halifelerinden "Hakkâk Hafız" da denilen kıyamî zakirlerden Hakkâk Şeyh Hafız Mehmed Emîn Efendi, Taksim'de Rifâ'iyye'den Paşa Baba Tekkesi'ne şeyh olmuştur, H.1267'de göçtü. Karasarıklı'nın bir halifesi de İmâm-ı A'zam Hoca'dır. Maçkalı Râşid Bey, bu İmâm-ı A'zam'dan istihlâf edildi.

Not düşelim, Revnakoğlu, İbrahim Sabri Efendi'nin şeyhi meşhur Osman Himâyetî Efendi için bir başka yerde şu bilgileri vermişti (144:86-90):

Osman Himâyetî, Rifâ'îlik tarikatının Ulvâniyye kolunu İstanbul'da yayan ve halife yetiştiren büyük şöhretli Rifâ'î şeyhlerindendir. Bir müddet Şam'da kaldığı için "Yasin eş-Şâmî" diye bilinen Şeyh Seyyid Yasin el-Mekkî er-Rifâ'î'den irşada mezun olmuştur. Taksim'de Paşa Baba Tekkesi şeyhi Paşa Baba ile birlikte istihlâf edilmişlerdir. Beyazıt'ta Simkeşhane mütevellisiydi. Kendisinden hilâfet almış olanlar içinde *Salât-ı Kemâliyye* şarihi Üsküdarlı Kutb Nuri

Efendi, Karasarıklı İbrahim Sabri Efendi gibi tarikata dair eserler vücuda getirmiş, şöhret yapmış kimseler bulunmaktadır. H.1240 tarihinde göçmüştür. Eyüp'te Yâ Vedûd İskelesi çevresinde Yâ Vedûd Câmi'-i şerîfi karşısındaki çevirmenin içinde yatıyordu. Başında III. Selim devrine ait cesîm yeniçeri kavuğu ve göğsünde heybetli bir Rifâ'î tâc-ı şerîfi vardı. 1943 yılında kabristan duvarlarının yeniden yaptırılması sırasında kesintiye geldiğinden molozlar içinde kayboldu.

Tekrar, Revnakoğlu'ndan devam ediyoruz:

Şeyh Hüseyin Ulvân Efendi (Karasarıklızâde): İbrahim Sabri Efendi'nin oğludur. Vefatıyla onun yerine tekkeye şeyh olmuştur. H.1262 yılında göçmüş, tekkenin türbesinde babasının yanına gömülmüştür.

Şeyh İbrahim Efendi: "Arap Şeyh" derler; kıyâm reisliğinde şöhret yapmıştır; Karasarıklı İbrahim Sabri Efendi'nin halifesidir. H.1267 senesi Recebinde vefat etmiş, daha önce vekâleten şeyhliğinde bulunduğu o çevrede Çırakçı Tekkesi haziresinde sırlanmıştır. Hazirenin arka duvarı önünde yatıyor. Başında pek güzel yapılmış büyükçe Rifâ'î tâc-ı şerîfi vardır. Çapraz mistarlı, talik yazılı kitabesinde şunları okuyoruz: "Yâ Hû - Bu hânkâhta vekâleten bir zamân postnişîn olup mu'ahheren Karadestârî Dergâhı'nda asâleten postnişîn iken irtihâl-i dâr-ı bekâ eden merhûm ve magfûrun leh el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr es-Seyyid eş-Şeyh İbrahim Efendi'nin rûhıyıçun el-fâtiha, sene 1267 fî Receb."

Şeyh Mahmud Hüsnü Efendi (Ulvânzâde):Şeyh Hüseyin Ulvân Efendi'nin oğludur. Tekkenin türbesinde babasının yanında yatıyordu.

Şeyh Hacı Mehmed Ali Şemseddin Efendi: "Hacı Ali Efendi" derler, eskiler saraç olduğu için "Saraç Şeyh" de derlerdi. 21 Muharrem 1303 tarihinde göçtü. Kubbe şeyhi Hüseyin Hamdi Efendi damadı ve halifesiydi. Muallim Nâcî'nin babasının saraç dükkânında kalfalık etmişti.

Hacı Ali Efendi'nin halifeleri:

Molla Bey: Kubbe Tekkesi'nin tanınmış şeyhi. Hacı Ali Efendi'nin enîştesidir.

Şeyh Mekkî Efendi: Adalar mal müdürü idi.

Şeyh Hâfız Hasan Safvet Efendi: Safvet Efendi derler. Saraç Şeyh Hacı Ali Efendi'nin oğludur. Kubbe şeyhi Molla Bey'den istihlâf olunmuştur, H.1312'de göçtü.

Şeyh Tahsîn Efendi: Safvet Efendi'nin damadıdır. Kubbe şeyhi Molla Bey'in halifelerinden dervişliği, seyr ü sülûku kayınbabasındandır.

Şeyh Mehmed Şevket Efendi: Tekkenin son şeyhidir. Bu zat da saraç idi, "Saraç Şevket Efendi" derler. Mesleğinde şöhret yapmıştı, İstanbul'un birinci sı-

nıf iyi saraçlarından sayılırdı, sarayın saraçlıkla ilgili işlerini ona yaptırırlardı, Kadirîhane'nin sofra nihâlelerini de kendisi işlerdi. Çocukluğu, gençliği Kasımpaşa'da geçtiğinden ilk defa Sürurî Câmii'nde Rifâ'iyye usulü icra eden Kasımpaşa Câmi-i kebîri başimamına (Paşa Baba Tekkesi Şeyhi Büyük İzzet Efendi'nin halifesidir) intisap etmiş, onun vefatıyla Taksim'de Paşa Baba Tekkesi Şeyh vekili Abdi Efendi'den (Taksim'de Kazancı Câmi-i şerîfi'nde Rifâ'iyye usulü ile zikir ettiriyordu) tecdîd-i vuzû eylemiş, sonradan Kubbe şeyhi Molla Bey'den hilâfet almıştı. Kâdirîhane şeyhi ve Meclis-i Meşâyih reisi Ahmed Muhyiddin Efendi'den ayrıca kendisine icazetname verilmişti.

Şevket Efendi, Fatih yangınında tekkesi yandıktan somra İzmit'e gitti, oranın Meclis-i Meşâyih reisi ve Himmetzâde Tekkesi şeyhi bulunan vilâyet encümeni azasından Şeyh Abdülhak Efendi'nin yardımıyla kendisine İzmit Rifâ'î tekkelerinden birinin şeyhliği verildi. Son hayatı orada geçti. 63 yaşına gelmişti, Mayıs 1928 tarihinde İzmit'te göçtü, orada Bağ Çeşmesi Türbesi'nin arkasında yatıyor. Oğlu Mehmed Ali Bey, İstanbul Paket Postahanesi müdürüdür.

Şevket Efendi'nin halifeleri:

Hâfız Hasan Efendi: Rumelihisarı Arpaemini Mahallesi'nde Bektaşiyye ve Rifâ'iyye'den Nalburî Mehmed Efendi Tekkesi'ne şeyh olmuştu, 1337 tarihinde göçtü.

Hacı Faik Bey: Askerî doktorlardandır.

Nizameddin Bey: Bahriye divanhanesi mümeyyizlerinden idi, Fındıklı'da otururdu.

Müftü Ali Camii (Belediye Arşivi'nden)

Müftü Ali (Zembilli Ali Efendi) Camii

Kara Sarıklı Sokağı"dan geri geliyor, sağa Âşıkpaşa Sokağı'na dönüyoruz. Tiftik Sokağı'yla kesiştiği yerde Müftü Ali (Zembilli Ali Efendi) Camii önündeyiz.
(Yavuz Sultan Selim Mahallesi, 2461 ada, 18 parsel)

Şeyhülislâm Zembilli Ali Efendi'nin banisi olduğu bu cami, 1918'deki Fatih yangınında yanmış, dört duvar hâlinde minaresiz bir enkaz yığını hâlini almıştı (64:10):

> Müftü Ali Câmi'-i şerîfi ve Tekkesi, Küçükmustafapaşa'da kendi namıyla bilinen Müftüali Mahalesi'nde, kiliseden çevrilme Şeyh Murad Mescidi'nin civarındadır. Mihrabın önünde yatan ve "İmam Baba" adıyla yâd edilen Şeyh Mustafa Efendi, burada Bedeviyye usulüyle âyîn-i şerîf icra etmiştir. Bu Mustafa Efendi'nin Şeyh Bedevî Ahmed Efendi'nin bendesi bulunduğu mezar taşında yazılıdır.
>
> Fatih yangınında yanmış olan Şeyh Murad Mescidi ve Tekkesi'nin arsası yanına sonradan yaptırılmış bir küçük evin duvarı dibinde mezarını gördüğümüz Uzunçarşı esnafından Düdükçü Ali Baba da bu İmam Baba'nın halifesidir. Kasımpaşa'da Bedeviyye'den Ebürrıza Tekkesi'nin şeyhi merhum Şemseddin Efendi'nin halifelerinden Ahmed Efendi, bu kabrin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Revnakoğlu, Müftü Ali Camii'nin mihrabı önünde medfun Şeyh Mustafa'nın mezarını ve kitabesini 18 Mart 1952'de tesbit eder. Kitabenin manzumesi vezince bir hayli sıkıntılıdır (64:11):

> Müftü Ali Câmi'-i şerîfinin mihrabı önünde, başında Bedeviyye tâc-ı şerîfi, sülüs yazılı, mistarlı beyaz mermerden baş şahidesi; tarih müsecca ve zülkafiyeteyndir:
>
> *Yâ Hû*
> *Sâhib-i feyz-i müdâm mürşid-i hâs u âm*
> *Nûr-ı sirâc-ı enâm kutb-ı medâr-ı merâm*
> *Ahmed nâm-ı bihîn Şeyh Bedevî-i güzîn*
> *Nûr-ı yakîn-bîn Hâce-i ferhunde-nâm*
> *Bendesi Şeyh Mustafa sâlik-i semt-i safâ*
> *Kıldı kazâ' iktizâ etti behişte hırâm*
> *Peyrev-i pîr ü civân feyz-res-i âşıkân*
> *Olmuş idi bir zamân ehl-i sülûke imâm*
> *Düştü bu gevger-edâ mısra'-ı yektâ ona*
> *Eyledi Şeyh Mustafa bezm-i cinânda makâm, H.1222.*

Sirkeci Tekkesi'ne harem yapılması için belediyeye yazılan istida (139:171)

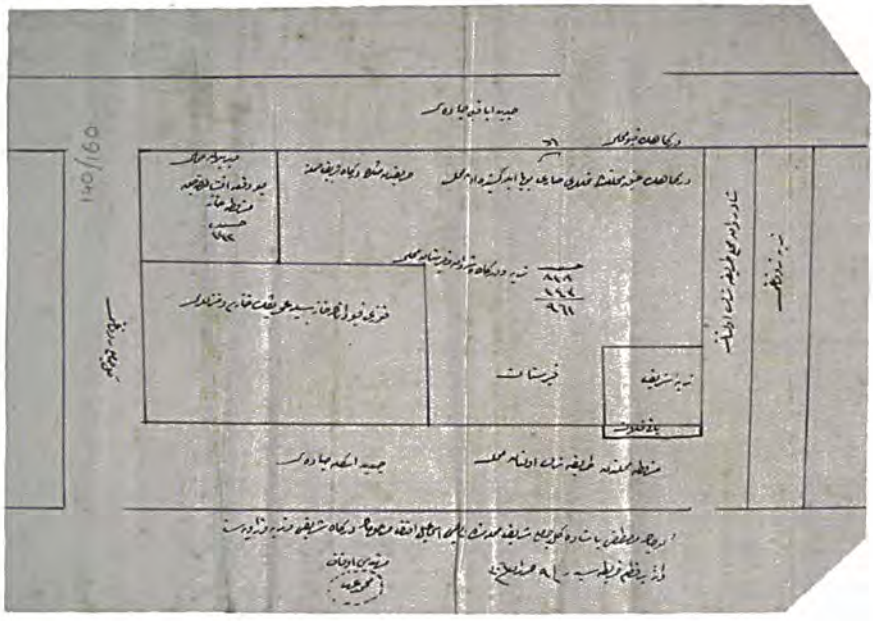
Sirkeci Tekkesi

Tiftik Sokağı'ndan aşağı iniyoruz. Bu sokak daha sonra Pelin Sokağı adını alır. Pelin Sokağı'nın sonundan sola Gül Camii Sokağı'na dönüyoruz. Sokağın ilk ve ikinci sola dönen sokakları arasında bulunan Sirkeci Tekkesi önündeyiz. (Yavuz Sultan Selim Mahallesi, 2253 ada, 5 parsel)

Evliya Çelebi'nin İstanbul'un sahabe döneminde muhasarasında burasının şehit düşenlerin mezarlıklarından birisi olduğu ve o tarihte tekke olarak faaliyette bulunduğu, "mahkeme-i kadîm" Sirkeci Tekkesi'nde ilk şer'î mahkemenin kurulduğu, Fatih'in fetihten sonra üç gün bu tekkede kaldığı, Yorgancı Emir'in asırlar sonra buraya gelip şehit düşen sahabeleri ziyaret ettiğini söylediğini not edelim.

Tekkenin geçen asrın ortalarındaki vaziyetiyle ve başlangıçtan tekke ve zaviyelerin kapanışına kadar burada postnişin olan efendilerin biyografileri Revnakoğlu tarafından şu şekilde tesbit edilir (140:48-54)

> Sirkeci Tekkesi: Aslen Kâdiriyye'dendir, bilâhare Zeyniyye'den, sonra Cerrâhiyye'den, daha sonra Sünbüliyye'den olmuştur. Asıl adı "Yorganî Emir Şeyh Mehmed Gîsûdâr-ı Geylânî Tekkesi"dir, son zamanlardaki ismiyle "Sirkeci İsmail Efendi Tekkesi" denirdi. Şeyh-i mumaileyh Fatih'in türbedarı olup ba'de edâi'l-hac 927 tarihinde Belgrat seferinde rikâb-ı hümâyûn ile bulunup fethi zaferle tebşir etmekle yevmiye elli akçe vazife tayin olunmuştur. İrtihalinde Müstakimzâde Sadeddin Efendi şu tarihi söylemiştir: "Zîr-i lihâf-ı kudsî olsun Emîr'e me'vâ, 977"
>
> Gül Câmi'-i şerîfi kurbündedir. Yeni teşkilâta göre Küçükmustafapaşa'da Gül Camii Mahallesi'nde Ayakapı Caddesi'nde, Şair Nevi Sokağı'ndadır, 10 numaradadır. Bir adresi de şöyledir:
>
> Dergâh-ı şerîf aslen mescittir. Hicrî 1298'de yanmış ve 10 Safer 1310 tarihinde mahalle ahalisinin Evkafa gönderdiği mazbata ile yeniden yaptırılan mescitte mukabele olmuştur.
>
> Hâlen arsa olan dergâh-ı şerîfin bir yüzü Kömürcüler Caddesi'ndedir. Çarşamba günleri âyîn-i şerîf icra edilirdi. Bir adresi de şöyledir: Küçük Mustafa Paşa civarında Gül Câmi'-i şerîfi Mahallesi'nde Cedit İskele Caddesi'nde Sirkeci Dergâh-ı şerîfi..."
>
> Tevatüren gelen rivayete göre Sirkeci Dede, Fatih'in kırbacısıdır. İstanbul mu-

Sirkeci Tekkesi'ne harem yapılması için belediyeye yazılan istidaki kroki (139:173)

hasarasında ordunun tüfeklerine sirke lâzım olmuş, o sırada askerlere su ve ayran dağıtmakla meşgul bulunan hazretin kırbasından birdenbire sirke akmıştır. O andan itibaren de gazilere durmadan sirke yetiştirdiği için "Sirkeci Baba" denilmişti, "Fatih'in sirkecibaşısı" diye meşhur olmuştur.

Sirkeci Tekkesi şeyhleri:

eş-Şeyh Emir Mehmed Gîsûdâr el-Geylânî: H.977'de şehîden vefat etmiştir. Gül Câmi'-i şerîfi kurbündeki zaviyesinde medfundur. Sebeb-i şehâdeti *Şakâyık*'ta ve diğer tevârîhte mezkûrdur. İrtihalinden mukaddem iki mahal kazdırıp birini medfen, birini su kuyusu için natamam terk ederek irtihal eder. Taallukatı ise kuyu için hazır ettikleri mahalle defnederler. Birkaç gün sonra oğlu İsmail Çelebi'ye vakıasında görünüp cesedini tayin eylediği mahalle naklederler. Defnolunan mahalli hazır etmelerini emrederler, ba'de'l-ihzâr o mahalden bir zülâl-i sâfî zuhur eder.

Oğlu Şeyh İsmail Çelebi (Sirkeci): Bilâhare vakfını tevsi eylediğinden tekkede "Sirkeci" namıyla şöhreti kalmıştır. İrtihali H.1020'dedir.

Şeyh Abdülhay el-Bâkî Efendi b. eş-Şeyh İsmail Efendi: "Şeyh Sirke" derlerdi. Fındıklı şeyhi Yunus Hilmi Efendi'nin halifesidir. Devran, kuûd zikirlerindeki tavır ve hareketine zamanında kimse akran olamazdı. Ba'de-zamân menzûlen hâl-i sefâlette irtihal eylemiştir (24 Rebiülahir 1302). Merkez Efendi haziresinde medfundur, taşı vardır:

Hazret-i Merkez haziresi, câmi'-i şerîfin batısında duvar önünde, başında cesîm Sünbüliyye tâc-ı şerîfi; talik yazılı, mistarlı mermer taş, toprağa gömülü olup biraz arkaya eğrilmiştir: "Hüve'l-Hayy – Küllü şey'in yemûtu ve hüve hayyun lâ-yemûtu – Tarîkat-ı aliyye-i Sünbüliyye meşâyih-i kirâmından mefharü's-sâlikîn eş-Şeyh Yunus Efendi hazretlerinin hulefâlarından ve Sirkeci Dergâh-ı şerîfi seccâde-nişînlerinden âlem-i fenâdan âlem-i bekâya intikal eden el-merhûm el-magfûr es-Seyyid eş-Şeyh Abdülhay Efendi'nin ve kâffe-i ehl-i îmânın ervâhlarıyıçun el-fâtiha, 24 Rebiülahir 1302."

Oğlu Şeyh Seyyid Mehmed Hasib Efendi: İmrahor şeyhi Hafız Nazif Efendi'nin halifesidir. Draman şeyhi merhum Şerefüddin Efendi ile birlikte hilâfet almışlardı. Yeni Postahane'de pul dairesi başmemurluğundan mütekaitti. Dilinde çıkan (okunamadı) ve zatürreden uzun mustarip bulunan Hasib Efendi son zamanlarda Beyoğlu'ndaki Amerikan Hastahanesi'ne yatırılmıştı. 17 gün içinde ve 1927 yılının Berat kandili sabahında 73 yaşında olarak vefat eyledi. Eyüp'te Hatuniye Tekkesi'nin Balıkçı Kapısı önünde medfundur. Kendisinden bir sene sonra Ramazân-ı şerîfin 12'sinde vefat eden büyük damadı Ressam Baha Bey de ayak ucuna defnedilmiştir. Maatteessüf taşları yoktur.

Evlâd-ı vâkıftan bulunan Şeyh Hasib Efendi, tekkenin arsası üzerine teberruan li'l-vakf kârgir olarak harem dairesi inşa etmek istediğinden kendisine 4 Zilkade 1307 ve 2 Temmuz 1306 tarihli bir tezkire verilmiş ve bu tarihten tekkelerin seddine kadar da âyîn-i şerîf türbenin içinde yapılmıştı.

Haremi Zehra Köklü Hanım, Maçka'da Gözem Apartmanı'nda 5 numarada İnönü'nün kardeşi Hasan Rıza Bey'le birlikte oturmaktadır. Kerimesi Mebrure Hanım, dergâh-ı şerîftedir. İstanbul'un eski polis müdürü Sadreddin Aka, Şeyh Hasib Efendi'nin oğludur.

Revnakoğlu, bu tekkenin şeyhi Cerrâhiyye'den Ahmed Efendi'yi de Fahreddin Erenden'in *Envâr*'ından nakleder:

Sirkeci şeyhi Ahmed Efendi: Moravî Şeyh Mehmed Efendi'den ahz-ı yed-i tevbe ederek tefeyyüz edip ilbâs-ı tâc u hırka ve tekmîl-i tarîkat edince i'tâyı izn ü icâzet ve tefhîm-i emânet oldu. Cedlerinin binâ-kerdesi olan Sirkeci Tekkesi'nde nice müddet zikr ve tevhîd ve devran ile imrâr-ı vakt ederek irşâd-ı sâlikîne bezl-i himmet buyurdu. Daima zühd ve takva ve riyazet ile melûf ve Kur'ân-ı kerîm yazmakla meşgul bir zât-ı âlî-kadrdi. Ömr-i şerîflerinin yetmiş yedinci senesi olan 1225 sâl-i Hicrîsinde irtihâl-i dâr-ı bekâ buyurdu. Sirkeci Câmi'-i şerîfi ve Tekkesi dahilinde sokak duvarı hizasındaki hususî maksuresi içinde medfun bulunan cedd-i âlîleri Şeyh İsmail Efendi hazretlerinin kabr-i şerîfinin başı ucuna defnolundu... (*Envâr-ı Hazret-i Pîr Nûreddîn-i Cerrâhî*, fasıl 9)

Sirkeci Tekkesi'nin türbenin eski hâli (Konyalı Arşivi)

Sirkeci Tekkesi'nin haziresi (Konyalı Arşivi)

Sirkeci Tekkesi'nin eski dış görünüşü (Konyalı Arşivi'nden)

Revnakoğlu'nun İstanbul'u

DÖRDÜNCÜ GÜZERGÂH

Bu güzergâh, Fatih Camii'nin İmaret Kapısı'ndan başlar, Büyük Karaman Caddesi, Mıhçılar Caddesi, Hattat Nafiz Caddesi, Eski Mutaflar Caddesi, Nevşehirli İbrahim Paşa Caddesi, Haydar Caddesi, Zeyrek Mehmed Paşa Caddesi, Salih Paşa Caddesi, Üsküplü Caddesi istikametinde ilerleyerek Unkapanı'na ulaşır. Bu caddelere bağlanan sokaklarla Zeyrek Mahallesi, Cibali Mahallesi, Yavuz Sultan Selim Mahallesi güzergâhın üzerinde kısmen veya tamamen bulunur.

Güzergah üzerindeki mekanları, başlıkların altında verilen **Mahalle, ada ve parsel** bilgilerini Fatih Belediyesi coğrafi bilgi sistemleri web sayfasında ilgili bölüme girerek harita üzerindeki yerini tespit edebilirsiniz.
https://gis.fatih.bel.tr/webgis/

Fatih Camii Haziresi

Fatih Camii'nin İmaret Kapısı'ndan çıkıyoruz. Çıkmadan solda Fatih Camii'ne ve haziresine bakıyoruz.

Revnakoğlu'nun İstanbul çalışmalarında etrafında döndüğü mihver çok defa Fatih Camii'ydi. Burada imamlık yapanlar, buranın mimarları, dersiamları, şeyhleri, caminin fizikî tarihi, türbe ve haziresi hep onu meşgul etmiş, içinde yürütülen tarikat ayinleri, bünyesinde muhafaza edilen kutsal emanetler notlarına aksetmişti. Derinlemesine ele aldığı bu mevzuyu, verdiği konferanslar ve yaptığı radyo konuşmalarıyla halka anlatmayı ihmal etmemişti. Bu faaliyetlerden birisi İstanbul Radyosu'nda 8 Temmuz 1953'te yaptığı konuşmaydı (99:69). Revnakoğlu, bu hazireye ve burada medfun bazı mühim şahsiyetlere temas eden "Fatih ve Çevresinde Yatanlar" başlıklı yazısını Belediye Mecmuası'nda (Nisan 1962, s. 28) yayımladı. Yazı hazirenin Tanzimat'tan sonra sivilleşme tarihini de anlatır (153:271).

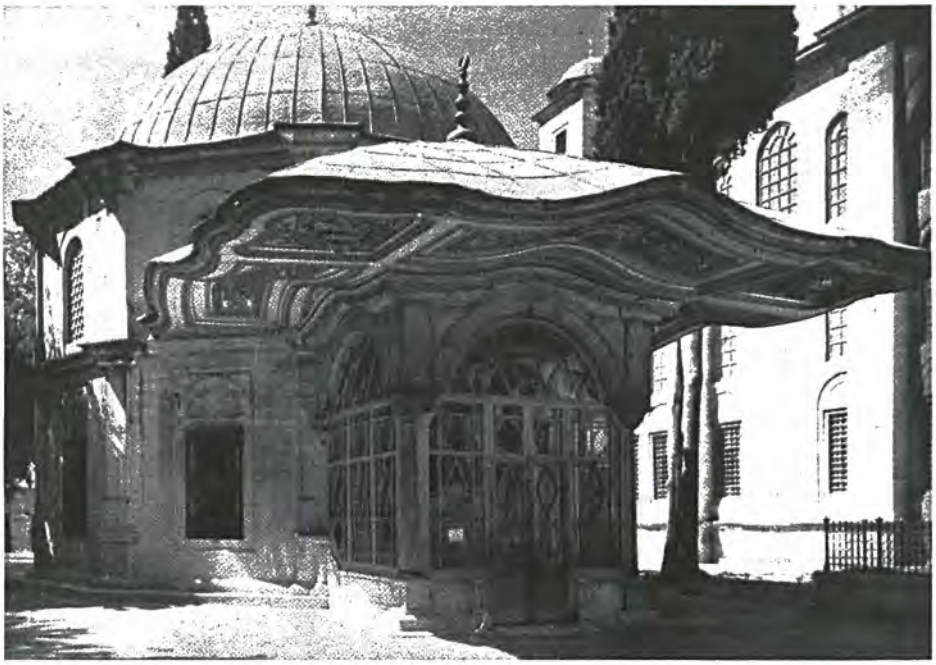
İstanbul'un İç Tarihinden Bir Köşe: İstanbul'da İlk İslâm Mabetleri ve Çevresinde Gömülü Türk Büyükleri

İstanbul abideleri içinde en muhteşem bir varlık olan İstanbul camilerinin yalnız ruhanî bir kıymet ve ifade taşımaktan ibaret bulunmadıklarını, tarihin, memleketin millî serveti görüşülürken bunların en başa alınması lâzım geldiğini bundan önceki konuşmamızda lüzumu kadar arz etmiştik. Şimdi ise bu nur toprakların üzerinde taştan şiir hâlinde yükseklere yükselen bu emsalsiz eserlerin yapılış tarihleri itibarıyla en eskilerinden birkaçını ve çevresinde gömülü bulunan büyüklerimizi görelim:

Fatih Camii:

Fetihten 18 sene sonra Usta Sinan'la Mimar Ayas'ın On İki Havariyyun Kilisesi ve imparatorların türbeleri üzerine beraberce yaptıkları birinci Fatih Camii, etrafında "Semâniyye" denilen sekiz medrese, talebe ve ulema için yaptırılan imaret ve hücreler, fetihten sonra İstanbul'da ilk sıhhî müessese olan Darüşşifa (şifa yurdu) hep aynı tarihin eserleridir. O zamanlar "Yeni Cami" tabir edilen ve İstanbul'da ilk selâtîn camii olarak meydana getirilen bu güzel mabedin yine iki minaresi olduğunu, fakat tek şerefeli olarak şimdikinden daha ufakça yaptırıldığını, inşaatının 875 Recebinde yani 1470'te bitirildiğini Sinân-ı Atîk maddesinde icap ettiği kadar arz etmiştik.

Fatih Camii, içinde meşihat bulunan, yani muayyen günlerde tarikat ayinleri yapılan büyük camilerin de en eskisidir, zira yaptırıldığı tarihte içine Bayramiyye'den meşihat konulmuş, pazartesi - perşembe günleri öğleden sonra Bayramiyye usulü ile âyîn-i şerîf icra edilmiştir. *Lemezât*'ın yazdığına göre ilk

Fatih ve Çevresinde Yatanlar

şeyhi Akşemseddin'den sonra Sünbül Efendi dediğimiz Kocamustafapaşa'daki hankahında yatan Pîr Yusuf Sünbül Sinan-ı Merzifonî de Fatih Camii'nde Sünbülî usulü ile devran ettirmiştir.

Fatih ve çevresinde gömülü Türk büyüklerinin çoğunun toplu bir hâlde yattıkları belli başlı en geniş yer, Fatih Camii'nin kıble önündeki Fatih haziresi dediğimiz çevirme mezarlıktır.

Vaktiyle cami ve türbenin çiçek bahçesi olarak kullanılan, hokkalar içinde mihrap önünde konulmak üzere çeşitli güller, karanfiller yetiştirilen bu sahada Fatih'in oğlu Sultan Beyazıt'ın yaptırdığı geniş şaçaklı, azametli Fatih Türbesi, onun karşısında yine kubbebli ayrı bir türbede yatan Fatih'in eşi Gülbahar Sultan olmak üzere süslü nakışlı taşları, manzum - mensur kitabeleriyle küçüklü büyüklü 300'e yakın mezar ve bunların medfunu var. Hepsi de tarihin tanıdığı seçkin insanlar.

Hicrî 1288 yılında padişahın iradesiyle ilk defa buraya gömülen Şeyhülislâm Bosnalı Hacı Mehemmed Refik Efendi gibi büyük İslâm hukukçuları (Bu zatın defni sırasında Ahmed Cevdet Paşa kendisini tutamayarak ağlamış ve "Fıkhı bugün gömüyoruz!" demiştir), Ahmed Cevdet Paşa gibi tanınmış tarihçiler, Mecelleciler, daha içeride taş türbede yatan Plevne kahramanı Gazi Osman Paşa, onun önünde Osman Paşa'nın başyaveri Yanyalı Ferik Mustafa Nuri Paşa (ki şimdi 100 yaşına varmış bulunan ve hamdolsun bir delikanlı gibi çalışan, yazan ve okuyan Erzurum eski milletvekili emekli Orgeneral

Pertev Demirhan bu zatın oğludur), bunun arka duvarına bitişik yine kubbeli, yanları açık taş türbede *Mesnevî* şarihi Abidin Paşa, onun hemen yanında Reşid Akif Paşa gibi kılıç, kalem sahibi devlet adamları, Fatih Türbesi'nin önünde ise şahsî ve meslekî faziletleri ile tanınmış Adliye nazırı ve sonra sadrazam olan Kütahyalı Abdurrahman Nureddin Paşa, hazireye Akdeniz kapısından girerken sağda, demir parmaklık önünde Maarif nazırı Emrullah Efendi, Erzurumlu Seyyid Feyzullah Efendi'nin Fatih'teki medresesi içinde Millet Kütüphanesi'ni kuran Diyarbakırlı Ali Emiri Efendi, tarihçi ve fıkıhçı meşhur müderris Seydişehirli Mahmud Esad Efendi, Gazalî'nin *İhyâ*'sını ilk defa Türkçemize çeviren Mardin müftüsü Yusuf Sıdkı Efendi (Ord. Prof. merhum Ebülulâ Mardin'in babası), *Riyaziye Kamusu*'nu yazan Galatasaray Lisesi'nin ve Darüşşafaka'nın yıllarca müdürlüğünü yapmış Salih Zekiler, yine Darüşşafaka'da ve askerî rüşdiyelerde uzun süre gramer dersleri vermiş, bu sahada yazdığı kitapları mektep ve medreselerde yıllarca okutulmuş birinci sınıf bilginlerden Dağıstanlı Hoca Halis Efendiler yatmaktadır.

Fatih'in mumya hikâyesi

Fatih'in mumya hikâyesi, Reşat Ekrem Koçu'nun 1950'de Resimli Tarih Mecmuası'nda çıkan "Gayet Mühim Bir Sır İfşa Ediyoruz!" başlıklı yazısında ortaya atıldı. Haber, okuyucuya "Fatih'in mübarek vücudunun, yüzü aynen muhafaza edilmiş bir hâlde mumyalanmış olarak durduğunu öğrendik" vurgusuyla sunuluyordu. Kaynak şahsiyet Yahya Kemal'di. Koçu şöyle diyordu:

> Hayli zaman oluyor, bir gün kendileriyle -naçiz şahsıma sevgisiyle övünürüm- baş başa sohbet ederken mevzu Fatih Sultan Mehmet'ten açıldı. Üstat çok zaman evvel dinlediği bir fıkranın tarafımdan tahkik ve tetkikini istedi. O zamandan beri buna imkân elvermedi. İstanbul'un beş yüzüncü fetih yılı yaklaşırken Resimli Tarih Mecmuası'nın aziz okuyucularına bu fevkalâde şayan-ı dikkat fıkrayı nakledeyim dedim.
>
> II. Abdülhamid devrinde bir yıl Fatih civarından geçen ana su yolları patlamış, semtin geniş bir kısmında evlerin bodrumlarını su basmış. Semt halkından birkaç kişi de rüyalarında büyük şehrin fatihini görmüşler, Sultan Mehmet: "Boğuluyorum, beni kurtarın!" demiş. Rüyalar kahvehane sohbetlerine düşmüş, hafiyeler de saraya jurnal vermiş. Padişahın vehmi ve telâşı malûm. Büyük ceddinin kabrini gizlice açtırmaya karar vermiş, bu işi de mahrem olarak Fatih itfaiye müdürü Mehmet Paşa'ya havale etmiş. Mehmet Paşa gördüklerini hiçbir yerde söylemeyeceklerine yemin ettirdiği ve yeminlerine güvendiği kimselerle işe başlamış. Türbede sanduka kaldırılmış, kabir kazılmış, fakat üç metreden fazla derinliğe inildiği hâlde Fatih Sultan Mehmed'e ait hiçbir iz bulunamamış. Nihayet karşılarına bir demir kapak çıkmış, kapak kaldırılınca bir taş merdiven görmüşler. Aşağı inmişler, gayet büyük bir mahze-

Fatih Camii haziresi
(Abdullah Freres'den)

nin ortasında büyük bir mermer, mermerin üstünde Fatih'in tabutu duruyormuş. Tabut açılmış, içinde cihangir hükümdarın mumyalanmış cesedini görmüşler, yüz taravetini olduğu gibi muhafaza ediyormuş.

Mehmet Paşa keyfiyeti Abdülhamid'e arz etmiş, o da her ne sebepten ise mahzenin, yolun ve kabrin derhâl kapatılmasını ve gördüklerinden kimseye bir şey söylenmemesini tekrar tekrar emir ve tembih etmiş. Fakat Mehmet Paşa bu tarihî sırrı muhafaza edememiş, yakın dostu Damat Şerif Paşa'ya nakletmiş, o da Yahya Kemal'e söylemiş.

En azdan üç kuşak İstanbullu ihtiyarlar arasında şöyle bir rivayet dolaşır: Fatih Sultan Mehmet, türbesinde, sandukasının altında değil, camisinin mihrabı altında yatarmış. İmamlar okudukları surelerde kaza eseri yanılırlarsa yer altından bir ses gelir, hatayı düzeltirmiş. Hoş ve şirin bir halk menkıbesi!

Fatih Camisi, Bizans mimarîsinin büyük eserlerinden Havariyun Kilisesi'nin yerine yapılmıştı. Bu kilisenin altında da birçok dehlizlerin, yer altı yollarının bulunacağı muhakkaktır. Mehmet Paşa rivayeti ile bu halk menkıbesini birbirine bağlarsak mezkûr mahzenin cami mihrabının altına rastlayabilmesi mümkündür.

Ah bu rivayetler hakikat olsa bu dünya ölçüsünde bir hadise olurdu.

Koçu'nun bu yazısından sonra beklenmedik bir şey oldu, Paris'ten gönderdiği bir mektupla Damat Şerif Paşa bunu tekzip etti. Daha tuhaf olansa, derginin bu tekzip sonrası Yahya Kemal'in hafızasına güvendiklerini, tekzibi gönderen Damat Şerif Paşa'nın zamanla bunu unutmuş olduklarını tahmin ettiklerini yazmasıydı!

Revnakoğlu, bir yazısında Koçu'nun adını vermeden müstehzi bir edayla "Fatih Sultan Mehmed'in bile hakikî mezarının Fatih Camii önünde olduğunu, ilerideki türbesinin makam mahiyetinde yapıldığını söyleyen tarihçilere rastlamıştım" diyordu.

Fatih'in eski sakinlerinde Fatih Sultan Mehmed'in mezar yeri mevzuu 1950'den beri bu tekzipler yapılmamış gibi hâlâ zaman zaman dillendirilir...

Revnakoğlu, pek dikkat çekmeyen notları arasında Fatih Camii haziresinde gömülü olup başlarına mezar taşı dikilmeyen kişilerden bahseder. 1871'de bu hazireye hususî

iradeyle gömülen Şeyhülislâm Mehmed Refik Efendi'yle başlayan definler gerek Osmanlı'da gerekse Cumhuriyet'te özel izinle mümkün olabiliyordu. Revnakoğlu, Hamamîzâde İhsan'la bu hazireyi çalışırken literatür taraması yapmış, burada medfun oldukları hâlde başlarına taşı, kitabesi olmayan mezarlar tesbit etmişti. Bu şahıslara dair malûmat toplayarak aşağıdaki notları kaleme alır:

Fatih Haziresinde Yatan, Taşı ve Kitabesi Bulunmayan Medfunlar

Mevâlîden ve sudûrdan Mustafa Rüşdü Efendi (153:214) merhum (b. Hulûsî), Giresun'un Emirzâdeler ailesindendir. Vefatı 1312. Şirvanîzâde'den okumuş ve ondan icazet almıştır. Fatih Karadeniz kapısı - Sahn-ı Semân Medreselerinde uzun müddet müderrislik etmiş, Mekke-i mükerreme mollallığı ile Edirne niyabetinde, İstanbul kadılığında ve Meşihat mektupçuluğunda bulunmuştur. Eski münşîlerden olup Fetvahanenin nizamnamesine dair *Müdevvenât* ve *Hatırat*'ı varsa da bastırılmamıştır. Karadeniz kapısından girince sağda, Fatih'in türbesinin tam karşısına rastlayan yerde, Dağıstanlı Halis Efendi Hoca'nın arka taraflarında yatıyor.

Servet-i Fünûn'dan: "Abdülvehhab Paşa (153:215): Erzurum vâlî-i sâbıkı Abdülvehhab Paşa bu hafta içinde (29 Kânûn-ı sânî 1329) irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemiştir. Müptelâ olduğu zatürrede hastalığı ziyâ'-ı ebedîsine sebep olmuştur. Merhûm-ı müşârünileyh mühim valiliklerde bulunmuş ricâle-i devlettendi. Ahîren selâtînin umumî kethüdalığı vazifesini de ifa eylemişti. Na'ş-ı gufrân-nakşları bâ-irâde-i seniyye Hazret-i Fatih Türbe-i şerîfesi haziresine defnedilmiştir. 22 Rebiülevvel 1332 - 6 Şubat 1339 (s.349)" Velinimet-i feyzim bulunan zevât-ı âliyeden biri olan pek aziz dostum ve bu işlerde rehber-i ekberim merhum Hamamîzâde İhsan Beyefendi ile birlikte baştan aşağı tesbit ettiğimiz Fatih haziresi kitabeleri arasında paşanın yazılı taşı bulunamamıştır (1953)

Hacı İzzet Paşa (Ferikandan) (153:302), Beylerbeyi İstavroz Mahallesi'ndendir. Fatih haziresinde yatıyor, taş dikilmemiştir.

Şevket Turgut Paşa merhum (153:310): "Mütekâidîn-i ferîkândan Şevket Turgut Paşa, Martın 24. günü irtihal eylemiştir. Henüz genç denilecek bir yaştaydı. Bidâyet-i Meşrutiyet'te Arnavutluk isyanını tenkile memur edilmiş, kıtaat kumandanlığı uhdesine verilmişti. Balkan Harbi'nde Bulgarlara karşı Türkiye'de kolordu kumandanlığı yapmıştı. Bir aralık Romanya'da murahhas-ı askerî vazifesi yaptı. Mütarekenin birinci senesinde Ferid Paşa kabinesinde Nafia ve Harbiye nazırlığına tayin edilmiş ise de kendisinin Kuvâ-yı Milliye taraftar ve müzahiri olduğu anlaşılması üzerine terk-i vazîfeye icbar edilmişti. Merhum son senelerde ticaretle iştigal ediyordu. Bir aralık bir ilânât şirketi müdürlüğünü de ifa eylemişti. Cenazesi Beşiktaş'taki hanesinden kaldırılarak Fatih Türbesi haziresinde vedîa-i rahmet-i Rahmân kılınmıştır." (Millî Nevsal,

Reşid Akif Paşa

1341-1925, s. 339-40) Fethiye Sultan'ın mükellef şebekesinin yanında toprak mezardır.

Ömer Hulûsî Efendi (153:311), kazaskerdir. Kısa bir müddet şeyhülislâmlığı vardır. Mahkeme reisliğinden gelmeydi. Gülbahar Türbesi arkasında yatıyor. 125. şeyhülislâmdır.

Ömer Fehmi Efendi (Mevâlîden) (153:303), Ankaralıdır. Ahlâka dair *İbrâzu'l-Hak* isminde telif bir eseri vardır. 1313 yılında vefat etmiş, Fatih haziresine gömülmüştür. Taşı görülemedi.

Mustafa Necib Bey (153:307), eski İttihatçılardandır. Bâb-ı âlî'de Sadrazam İzzet Paşa'yı vurmuştu; İzzet Paşa'nın yaveri de Mustafa Necib Bey'i vurmuştu. Fatih haziresine gömülüdür, taşı yok.

Vanlı Hacı Mehmed Feyzullah Efendi (153:218), Beyazıt dersiamlarındandır. Fatih Câmi'-i şerîfi ikinci imamıydı. Vefatından sonra oğluna vekâleten Şehzadeli Hafız Bekir Efendi merhum imam olmuştu. Fatih haziresinde yatıyorsa da taşı yoktur. Erzurumlu Şeyh Ulvi Baba, cami derslerini bu zattan okumuş ve icazet almıştır.

Cezayir-i Bahr-i Sefîd valiliğinde vefat eden vüzerâdan Mehmed Akif Paşa'nın oğlu, yine vüzerâdan Reşid Akif Paşa merhum (153:189-91): 1337'de Şûrâ-yı Devlet riyasetine getirilmiş, az bir müddet bulunmuştu. Daha önce Sivas valisiydi. Vefa'da Kırkçeşme civarında kira ile oturduğu küçük bir evde vefat etti. Fuzalâdan Mehmed Nüzhet Ortanca şu tarihi söyledi: "Bir vezîr-i Reşîd-i âlî-şân - Revnak-efzây-ı mevki'-i Şûrâ, 1337." Bir sene sonra da yetmişe yakın bir yaşta vefat etti. Fatih haziresinde babasının geniş sofası içinde medfun olup ayrıca taşı yoktur.

Not: Belediye Sandal Bedesteni müdürüyken vefat eden Osman Bey ile Alâaddin Paşazâde Samih Fethi (Tarhantan) Bey merhum, Akif Paşa'nın kitabet hizmetinde bulunmuşlardır. Paşanın Kâmran Bey isminde bir oğlu vardır.

Nakşidil Sultan Türbesi ve Haziresi

İlk hâlinden ancak parçalar muhafaza eden Fatih Camii, büründüğü 18.yy mimarîsiyle Osmanlı'nın İstanbul hikâyesini asır asır hâlâ anlatmaya devam eder. 19.yy'da Fatih külliyesine ilâve edilen son parça, Nakşidil Sultan Türbesi ve bu türbenin kendi içinde şekillenen hususî müştemilâtı oldu. Hakikaten Tabhane Sokağı ile Mıhçılar Caddesi'nin kesiştiği yerde bulunan Nakşidil Valide Sultan Türbesi, Fatih Türbesi Sokağı tarafına bakan Gülistû Sultan Türbesi ve Mıhçılar Caddesi'ne paralel uzanan türbelerin haziresi şimdi Fatih Camii'nin bir diğer peyzajıdır ve unsurlar mimarî cepheden farklı asırlara tarihlendikleri hâlde kompozisyonları ahenklidir. Hat tarihimizin iki güzide sanatkârının, Mustafa Râkım ve Yesarî'nin hatlarıyla bezeli Nakşidil Valide Sultan Türbesi ve sebili, Fatih Camii'ne Büyük Karaman Caddesi'nden dahil olanları karşılar.

İçinde bulunan Kur'an kursu sebebiyle ziyarete hep kapalı kalan ve Tabhane Sokağı, Mıhçılar Caddesi ve Fatih Türbesi Sokağı ile çevrili bu alan, İstanbul'un bu kadar merkezindeyken çok defa en yakınındakilere iç cephesi hep meçhul kalan bu türbe, ancak dış cephesiyle şehrin sakinlerinin hafızalarındadır.

Geçen asrın ortalarına kadar henüz Fevzi Paşa Caddesi ortada yokken Osmanlı İstanbulu'nun Edirnekapı'ya uzanan yolu, Nakşidil Sultan Türbesi'nin yanındaki Tabhane Caddesi'ni ve Fatih Camii'nin avlusunu geçerek ilerliyordu. Caminin inşasından beri ilmiyeden, ekâbirden de vefat eden zevatın tabutları namazları kılınmak için konacakları musallâya hep bu yoldan taşındı.

1918'de Nakşidil Türbesi ve Tabhane Sokağı

Revnakoğlu, dosyalarında Nakşidil Türbesi'nde ve etrafında medfun olanlarla ilgili verdiği malûmat aşağıda yer alır. Not edelim Revnakoğlu'ndaki bu yekûn Halûk Şehsüvaroğlu'nun *Asırlar Boyunca İstanbul*'undan devşirilmiştir (267:3-19):

Nakşidil Sultan Türbesi

Fatih Parkı'ndan Fatih Câmi'-i şerîfine gelirken eski Fatih Askerî Rüşdiyesi'nin karşısına gelen köşede, asırlar görmüş sakız ağacının yanındadır. Zamanının en güzel mimarî eserlerinden biri olarak pek cazip yuvarlak bir külliye hâlinde hemen göze çarpar. Avlusunda kubbeli iki müstakil taş türbeden başka avlu kapısına bitişik güzel, gösterişli sebil ayrı bir türbe azametini vermekte ve üzerindeki Yesarî hattıyla yazılmış pırlanta kitabeleri ile de bu manzumenin değerini artırmaktadır.

Türbe içinde her sırada beşer tane olmak üzere on beş sanduka görülmektedir. Üzerleri kadife kaplıdır. Medfunların kitabe şeklinde tertiplenmiş manzum - mensur vefat tarihleri ile bunların isimleri sandukanın ön cephesine sırma ile işlenmiştir.

Türbenin iç kısmında kubbe kenarını çevreleyen muhteşem kuşak yazıları başta olmak üzere karşılıklı iki avlu kapısı üstünde göz alan bir ihtişamda meydana getirilmiş âyet-i celîleler, Hazret-i Râkım'ın emsalsiz ibdalarından biridir ki kıymet derecesi ölçülemeyecek kadar yüksektir.

Nakşidil Valide Sultan: Sandukası önünde Şair Sadık Efendi'nin söylediği vefat tarihi yazılıdır. Son mısralar şöyle bitiyor:

Nakşidil Valide Sultan'ın sandukası önünde Şair Sadık Efendi'nin tarih manzumesi (Salt - Ülgen arşivinden)

Vâlide Sultân iken nakş-ı benâmı
Başı üzre vaz' olundu taş u toprak
Sâdıkâ târîhi hûn ettin yine
Dîdeler kan ağladıkça bî-hesâb, H.1232.

Yanında, önünde küçük yaşta vefat eden çocukları ve arkada yine üç kızı ve üç kadın efendinin sandukaları vardır.

Mihrimah Sultan: Hacı Müşyâr Kadın'dan dünyaya gelmiş ve Said Paşa ile evlendirilmiştir. Kardeşi Adile Sultan'ın divanında şu tarihi vücuda getirmiş olduğunu görüyoruz:

Ol ikinci kardeşim sultân âh
Nûr-ı kalbim cism-i cânım Mihrimâh

Hacı Müşyâr Kadın onun mâderi
Babamızın hem ikinci hemdemi

Onu da Mahmûd Hân etti atâ
Bende-i hâssı Saîd Paşa'ya tâ

Haftalarca sürdü şenlikler edip
Duhterin memnûn edip gömlekler alıp

Her ne hâl ise biraz geçti zamân
İstirâhat vermedi ammâ cihân

Çünkü çok gördü felek bu hâleti...
Ziver Paşa da şu tarihi söylemiştir:

"Hüznle târîh-i fevtin edicek bend-i sutûr
Mihrimâh Sultân'a kabr oldu harîm-i pür-füzûn, H.1254"

Mihrimah için Adile Sultan divanında iki ayrı mersiye daha görüyoruz:

İşbu hâle vâlidi Mahmûd Hân
Dedi yandı Mihrimâh cism ü cânım

Yok firâkınla tahammül neyleyim
Emr-i Hak'tır neyleyim ne söyleyim

Vâlidesin yaktı nâr-ı iştiyâk
Eyleyip mecrûh kalbime iftirâk

Diyerek hayfâ kerîmem Mihrimâh
Dahi yaşın yirmi sekiz iken âh

Mihrimâhım mâh-ı cânımdın benim
Bâg-ı ömrümde fidanımdın benim

Cevri Kalfa: Saray hizmetinde kıdemlenmiş olduğundan "Cevri Usta" da denilir. Efendisine karşı can u gönülden gösterdiği fevkalâde sadakat ve hizmetiyle meşhurdur. Hakikaten müstesna cesaret ve dirayeti ile Alemdar Vakası'nda büyük başarı göstermiştir. Tarihin "Alemdar Vakası" diye yazdığı Sultan III. Selim zamanındaki malûm kargaşalıkta Şehzade Mahmud'u öldürmek üzere saraya hücum eden azgınların elinden kurtarmak için hemen hamam külhanına koşup oradan aldığı külleri hainlerin gözlerine serpmek suretiyle vakit kazanmış ve Şehzade Mahmud'u Altın Yol'daki iç merdivenden dama çıkarmaya muvaffak olmuştur. Bu suretle hem şehzadenin hayatını kurtarmış hem de Osmanlı hanedanının devamını Allah'ın inayeti ve müzaheretiyle temin eylemiştir. Bu itibarla kendisine karşı pek minnettar olan Şehzade Mahmud padişah olunca Sultanahmet'te şimdiki parkın karşısında Cevri Kalfa adına bir taş mektep, yanına sebil ve çeşme yaptırmış, vefatında annesinin yanına gömdürtmüş ve üzerine mükellef bir sanduka yaptırmıştır. Eyüp'te Vapur İskelesi Caddesi'ndeki Kaptan Paşa Câmi'-i şerîfi de esasında Cevri Kalfa'nındır. Nakşidil'in yanında yatıyor.

Revnakoğlu'nun "asırlar görmüş sakız ağacı"yla dediği Nakşidil Sultan Türbesi (Salt arşivi)

Sultan Mahmud, türbeyi ziyarete geldiği zaman annesinin sandukasının ayak ucunda divan durur: "Mübarek annem beni doğurdu, bu hatun da yaşattı!" der, yanındaki Cevri Kalfa'nın sandukasını gösterirmiş.

Kamer Kadın: Nakşidil Valide Sultan'ın sağındaki sandukada yatıyor.

Ebû Fettân Kadın: Nakşidil'in sağında, Kamer Hatun'un bitişiğindedir.

Münire Sultan: Sultan Mahmud'un küçük yaşta çiçekten vefat eden kızıdır. Sağ sıranın en başında sandukasını görüyoruz. Ön yüzünde okunabilen mısralar:

"Bir şehzâde iki sultan gidip çiçekten
Bir ayda üç musîbet etti cihânı giryân
Mahmûd Hân'a Mevlâ ecr-i azîm versin"

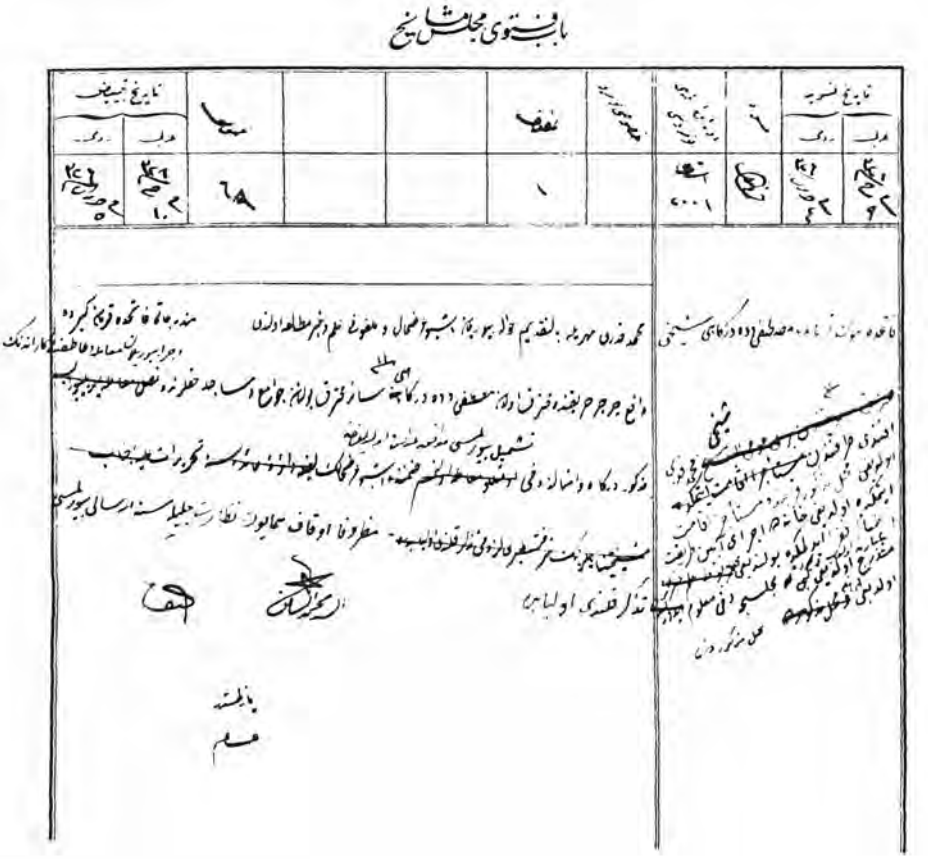
Nakşidil Türbesi ve müştemilâtının birçoğunun hattatı olan Râkım'ın buradaki eserlerine, birinci ciltte Hattat Râkım Türbesi bahsinde yer verildi.

Büyük Karaman Caddesi'nde Tekkeler

Nakşidil Türbesi'nden çıkınca uzanan ve eski adı Karaman-ı Kebîr olan Büyük Karaman Caddesi'nde Saçlı Şeyh Mustafa Dedeefendi Zaviyesi, Pamukçuzâde Mustafa Dede Zaviyesi ve Karaman Tekkesi vardı

Hadîkatü'l-Cevâmî'de, Büyük Karaman'da Canbaz Ahırları yakınında Saçlı Şeyh Mustafa Efendi'nin türbesi olduğunu; bu zatın, yakınlardaki Emîr Buhârî Tekkesi şeyhlerinden Seyyid Fazlullah Efendi'nin halifelerinden olduğunu kaydeder. Yine bu kaynakta zaviyesinde dokuz yıl şeyhlik eden Saçlı Mustafa Dede'nin zaviyesinin H.1043 - M.1633 (2 Eylül 1633) yangınında yandığı, Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın şeyh için burada bir oda yaptırdığı ve nihayet şeyhin 1648 başlarında (H.1058) vefat ettiğinde buraya defnedildiği bilgisine yer alır. Meclis-i Meşâyih reisi Muhyiddin Efendi de bu bilgileri tekrarlar.

Diğer iki tekke Revnakoğlu dosyalarında şöyle yer alır:

Tekkenin 1633'ten 19. asrın ikinci yarısına kadar olan devresi meçhuldür.

Revnakoğlu, tekkenin bundan sonraki iki şeyhini Muhyiddin Efendi'den aktarır (1792:291):

> Şeyh Abdurrahman Efendi (Dağıstanî): Tarîk-i Nakşibendiyye meşayihinden ve dersiam bulunup 18 Rebiülahir 1303 (24 Ocak 1886) pazar günü cenazesi Fatih Câmi'-i şerîfinde ba'de'l-edâ cemâat-i kesîre ile Edirnekapı haricine defnolunmuştur.
>
> Oğlu Mehmed Kadri Efendi: Darüttalim talebesindendir. Küçük kardeşi Halid Efendi'yi iaşe etmek ve amcası Mehmed Halis Efendi'nin bi'n-niyâbe bakması şartıyla mumaileyh Kadri Efendi'ye tevcih olunmuştur. Tekke derununda sakindir. Dahiliye müsteşarı Ahmed Refik Paşa'ya münasebeti vardır.

Aşağıdaki 5 Haziran 1326 (18 Haziran 1910) tarihli Meclis-i Meşâyih belgesinde (IST_MFT_MSH_DFT_no:1734) Mehmed Kadri Efendi'nin Çırçır yangınında dergâhlarının yandığını, yakınlarda kiraladığı hanede ayin yürüttüğünü ifade ederek Evkafın bu hususta yardımını talep ettiği görülür.

> Pamukçuzâde Mustafa Dede Zaviyesi (13:173), eski kayıtlara göre kurb-ı Sultan Mehmed'de Karaman-ı Kebîr'dedir. Sultan Divanî halifelerinden Pamukçuzâde Mustafa Dede tarafından uyandırılmıştır. Kendisinden sonra postnişini yine Mevleviyye'den Bitlisli Şeyh İbrahim Rüşdü Efendi'ydi.
>
> Karaman Tekkesi (13:155), Fatih Camii yakınlarındaydı, Çırçır yangınında yandı; "Yahya Efendi Tekkesi" de derlerdi. Kâdiriyye'dendi, cuma günleri mukabele olurdu.

Nakşidil Valide Sultan Mektebi

Nakşidil'den Mıhçılar Caddesi'ne dönüyoruz, bu caddeyle Fatih Türbesi Sokağı'nın kesiştiği yerde Nakşidil Valide Sultan Mektebi'ni görüyoruz.

"Sultan Mahmud'un annesi, Abdülaziz'in ninesi, I. Abdülhamid'in de kadınefendilerinden Nakşidil Valide Sultan için yaptırılan bu kârgir yapı, sıbyan mektebiydi. 1912-14 yıllarına ait müfettiş defterine göre bir dershanesi olan mektebin son dönemlerinde 40 talebesi ve bir muallimi bulunuyordu. Revnakoğlu, bir notunda (38:93) bu mektebin kendi döneminde "İstanbul Özel Gazetecilik Okulu" olduğunu kaydeder.

Atpazarı Mahallesi'nde yaşamış ve ölmüş şairlerden Yaşar Şadi, Nakşidil Mektebi'nde okumuştu. Revnakoğlu ve dostu Hamamîzâde İhsan, mezarı Fatih Camii haziresinde bulunan 1923 vefat tarihli bu şairin biyografisini, şiirlerini toplamıştı; Revnakoğlu bu muhitte yaşamış olan şairin fotoğraflarını da dosyalarına ilâve etmişti (153:424):

Yaşar Şadi (153:27)

Yaşar Şadi Bey (İsmail, 1304)

4 Eylül 1304 tarihinde İstanbul'da Fatih'te Manisalı Mehmed Paşa Mahallesi'ndeki hanelerinde doğdu. Babası ticaretle meşgul iken 31 Temmuz 1328 senesinde vefat eden Kayseri'nin Talas nahiyesi muteberânından Ak Mehmedzâde Mustafa Efendi, validesi 12 Mayıs 1316'da ölen Şekûre Hanım'dır.

Şadi 1311 senesinde Fatih'te Nakşidil Valide Sultan İbtidaiyyesi'ne devama başladı. 1315'te Fatih Merkez Rüşdiyesi'ne girdi. 1318'de şehadetname aldı ve aynı senede Mercan İdadisi'ne dahil oldu. 1323 senesinde buradan mezun olarak Mekteb-i Hukûk'a kaydolundu. İki yıl kadar devam etmişse de 1325 tarihinde müsabaka ile dahil olduğu Şirket-i Hayriyye idaresince mektebe devamına müsaade olunmadığından ikmal edemedi. 1324 tarihinde bir sene müddetle rüsûmât muhasebe kalemine devamı vardır.

1328-29 tarihlerinde Ticâret-i Bahriyye Kaptan Mektebi'nde ve 1336'da İbtidâ-i Hâric Medresesi'nde Türkçe muallimliği etmiştir. Şimdi Şirket-i Hayriyye inspektörlük kalemi başkâtibi bulunuyor.

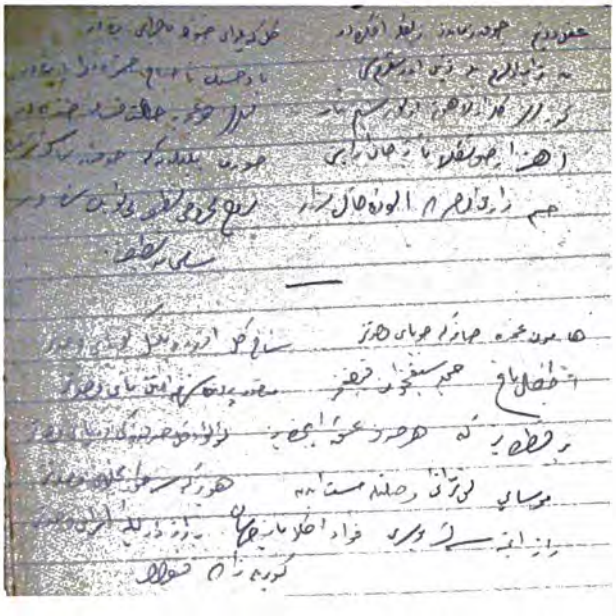
Hususî surette Arabî, Fârsî tederrüs etmiştir. Aruz ve hece vezinlerinde şiirleri vardır ve hemen hepsi muhtelif zamanlarda, muhtelif gazetelerde intişar etmiştir. Hutût-ı meşâhîri havi bir mecmûa-i hâtırâtı vardır. "Şâdî" mahlasını ihtiyar ve her günkü hayatını kısaca zapt etmeyi itiyat edinmişti.

1339 senesi Haziranının 29. cuma günü sabaha karşı alafranga saat 5,5'te Atpazarı civarındaki hanesinde vefat etti. Ve mahsus müsaade ile Fatih Camii haziresinde cadde üstüne gelen mezarının kitabesi aynen şudur...

Yaşar Şadi (153:23)

Revnakoğlu dosyalarına Yaşar Şadi Bey'in şiirlerini, Hamamîzâde İhsan, Halil Nihad ve başkalarının ona dair yazdığı manzumeleri ve nihayet Yaşar Şadî'nin *Hutût-ı Meşâhîr*'inin bir kopyasını derc eder:

Yaşar Şadi'nin *Hutût-ı Meşâhîr*'inden istinsahlar (153:394)

Atpazarı Meydanı

Nakşidil'den Mıhçılar Caddesi'ne dönüyoruz, cadde üzerinde az ileride At Pazarı Meydanı Sokağı'na giriyoruz, meşhur Atpazarı Meydanı'ndayız.

Burası İstanbul'un fetihten beri çehresi zaman zaman değiştiği halde şöhretiyle ve vücuduyla günümüze gelebilen gelen meydanlarındandı. Cumhuriyet'ten sonra bir süre ilk fonksiyonunu icra eden meydanı çevreleyen ahırların, dükkânların birçoğunun yıkılıp yerleri apartmanlara, kabortacı, boyacı gibi dükkanlarla sarılmış; eski Atpazarı'na ait birkaç mimarî yapı ancak muhafaza edilebilmişti. Son zamanlarında büsbütün içine kapanmıştı. Fatih Belediyesi'nce yapılan çalışmalarla 2010'da meydan, bilhassa İstanbul'un muhafazakârlıka modernliğin arasında şekil bulmuş insanlarının sosyalleştiği kafeteryalarla yeni bir surete büründü.

Yukarıda fotoğrafta görülen Sultan Abdülmecid eseri çeşme, H.1269 - M.1852-53 tarihliydi, günümüze intikal edemedi. Meydan ortasındaki çeşme üzerinde "Mâ-i hayvân çeşmesi yapıldı Atpazarı'na, 1269" tarihi vardı. Tanışık, 1943'te bu çeşme için "Fatih civarında Atpazarı meydanının ortasında yıkılmış ve taşları yığın hâlinde duruyorken son zamanlarda ortadan kaldırılmışsa da nereye konulduğu öğrenilememiştir. Mermerdendir. Safvet'in dört beyitlik tarih kitabesi şu mısra ile son buluyordu..." demişti. Revnakoğlu, Sürûrî'nin burada daha önce yaptırılmış bir çeşme için (145:96) "Ab-ı hayvân dolu dizgin girdi Atpazarı'na" tarihini düşürdüğünü kaydeder. Emrullah Efendi, *Muhîtü'l-Maârif*'inde (İstanbul, 1318, I, 416-18) burayı şöyle anlatır:

> Elyevm bir mahalleyi andıran ve dört beş sokakla büyükçe bir meydanın dâire-i tahdîdinde mahsur kalan bu eski pazar yeri vaktiyle pek vasi imiş, sonra vüsatini kaybederek 25-26 ahırdan ibaret mahdut bir daireye münhasır kalmış. Fakat devr-i te'sîsinden az bir müddet sonra 170 ahır ile iki büyük meydana sığmayacak derecelere geldiği tarihen sabittir.
>
> Atpazarı'nın şekl-i sâbıkı namına elde edilen malûmat, burasının Saraçhane cihetinden Fatih meydanına kadar imtidat ettiğini gösteriyor. Şu sahâ-i vesîayı işgal eden mebânî-i ticâriyye bittabi yalnız at ahırlarından ibaret değildi. O zaman semerciler aşağı meydanda, mutaflar Atpazarı'nın arka sokağında, şebeşçiler Saraçhane cihetinde yani şimdi arabacı dükkânlarıyla muhat olan kemer altı tarafında bulunuyormuş. Şu taksimat, Atpazarı denilen mahallin yalnız hayvan alım satımına mahsus bir yer olmadığına delâlet eder. Atpazarı o hâlinde ata yahut daha vazıh tabiriyle süvariliğe müteallik ne kadar sanat varsa cümlesini cami bir ticâretgâh-ı umûmî şeklini haiz imiş. Mürûr-ı zamân ile bu sanatla iştigal edenler öteye beriye dağılarak elyevm Atpazarı civarında bir iki mutafhane ile birkaç semerci dükkânından başka bir şey kal-

Atpazarı'nın en eski fotoğraflarından

mamıştır. Mamafih tebeddülât-ı vâkıa Atpazarı'nın şekl-i kadîmini büyük bir tagayyüre uğratmamıştır.

Buraya sonradan ilâve edilen bir şey varsa o da cennet-mekân Abdülmecid Han hazretlerinin zamân-ı saltanatlarında bir timsâl-i latîf-i mimârî olarak meydanın ortasına yaptırılan dört taraflı bir çeşmedir. Elyevm Atpazarı ahalisinin pek ziyade istifade eylediği bu çeşmenin üzerindeki târîh-i manzûmdan H.1269 tarihinde pâdişâh-ı müşârünileyh hazretleri tarafından ihya buyurulduğu anlaşılıyor. Atpazarı'nda bulunan hayvanların bundan başka sulağı olmaması çeşmenin mevkiinde haiz olduğu derece-i lüzûmu isbat eder.

Atpazarı'nın yukarı cihetinde bir de Dua Meydanı vardır ki her sabah dükkânlar açılmazdan evvel esnaf ve ahaliden bazıları oraya gelir. Mahalle camiinin imamı tarafından güzel bir dua okunur, hâzırûn duayı dinler, ondan sonra dükkânlar birer ikişer açılmaya, atlar öteye beriye götürülmeye, paranın muâmelât-ı mu'tâdesi görülmeye başlar.

Şevket-meâb efendimiz hazretlerinin ahd-i âlî-i hilâfet-penâhîlerinde buraya bir de dil-nişîn namazgâh ilâve edilmesi Dua Meydanı'nın letâfet-i rûhâniyyesiyle mütenasip bir şekl-i zarîfe girmesini mucip olmuştur...

Fatih'teki Atpazarı bir vakitler süvari atlarının mübayaası için de yegâne mahreç olmuştur. Asr-ı Sultan Mahmud Han-ı sânîde Nizam-ı Cedid'in ikinci defa olarak ihdası üzerinde asker için alınan ilk hayvanlar oradan iştirâ edilmiştir.

Atpazarı'nın sûret-i idâresi, muamelâtı, hayvanlardan alınan rüsum pek büyük tebeddülâta uğramamıştır. Öteden beri Atpazarı'nın bir kethüdası ile bir de yiğitbaşı dedikleri kethüda vekili vardır. Bunlar ale'l-usûl esnaf tarafından intihap edilir. Yiğitbaşı müzayede yerine nezaret eder; kethüda, umûr-ı esnâf ile meşgul olur. Burada mezata çıkarılan hayvan tellâl elinde gezdirilirse resm-i mîrî namına beş kuruş alınır, başka bir şey istenilmez.

Ahır sahipleri hariçten gelen tüccarın atlarını muhafaza ederler. Bunun için yevmiye yahut aylık namıyla ücret vermek mutat değildir, hayvan ne zaman satılırsa ahır sahibi müşteriden 30 kuruş alır. Satılan atların bir özr-i makbûl üzerine iadesi için 39 günden ibaret bir müddet tayin edilmiştir. Bu müddet zarfında hayvanın sıraca, tıknefes, sara gibi illetlerden biriyle musâb olduğu anlaşılırsa hayvanın iadesi mücâz addolunur. O zaman esnafın ileri gelenleri birleşirler ve hayvan tetkik edilir. Hasta olduğu tebeyyün ederse satan adam parayı iade etmeye mecburdur.

Hayvanlardan belediyece bir ihtisap resmi alınır ki bunun mahall-i tatbîki yalnız Atpazarı değildir, Dersaadet ve bilâd-ı selâsenin hangi tarafında hayvan satılırsa, köyler müstesna, ihtisap resminin istîfâsı için hususî memurlar vardır.

1931'de Atpazarı Meydanı - Dua Meydanı (145:84)

Atpazarı'ndaki hayvanlar her gün bir baytar müfettişi tarafından muayene edildiği gibi alınıp satıldığı zamanlarda dahi müşteri arzu ederse bunu memur-ı mumaileyh muayene ettirebilir.

Atpazarı'nda senevî otuz bin manda, öküz; yetmiş bin kadar da beygir satılırmış. Rumeli'den Anadolu'ya yahut Anadolu'dan Rumeli'ye getirilen hayvanlardan "geçit parası" namıyla beşer kuruş daha alınır ki bu ihtisap resmine dahil değildir. Memâlik-i ecnebiyyeden getirilen hayvanat zaten gümrük resmine tabi olduğundan bunlardan resm-i mîrî istîfâsı ikinci deta satılmasına mütevakkıftır.

İhtisap resminin ihdasından evvel yani 1265 tarihlerine kadar satılan hayvanlardan Maliye Nezareti memurlarınca serçin, perçin parası namıyla birer kuruş alınırdı. Bu resim hâlâ kethüda aidatı makamında alınıyor. İşte Atpazarı'nda satılan at, sığır, öküz gibi hayvanattan tahsil edilen rüsûm-ı mütenevvia şunlardan ibarettir.

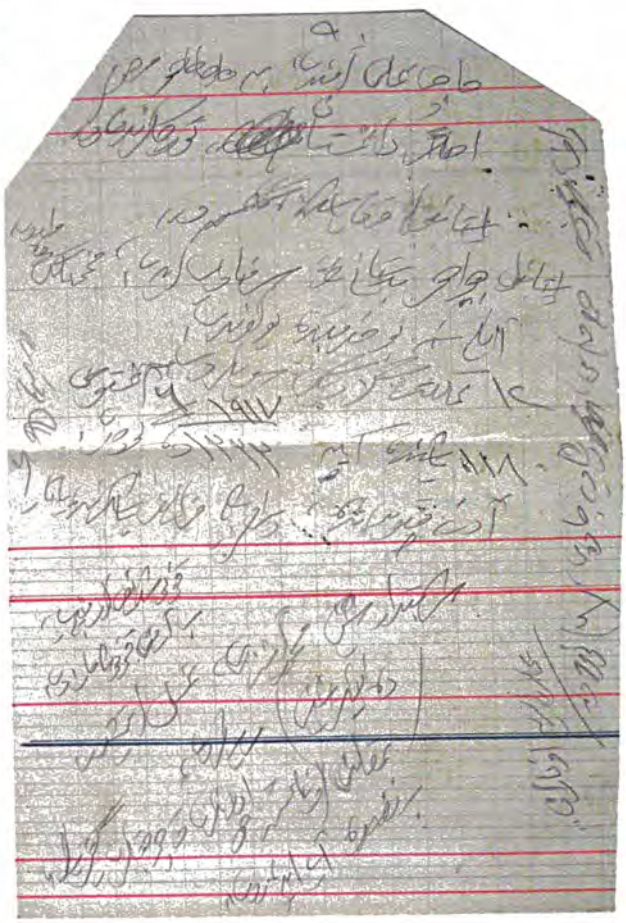
Atpazarı'nın bu hayvan alınıp satılan orta yerine "Dua Meydanı" denilmesi, Selçuklulardan beri esnafın sabah dükkânlarını cemiyet hâlinde bir şeyhin ya da aralarındaki en kıdemlinin duasıyla açılması kültürünün bir aksidir. İstanbul'un böyle sabah esnafla duayı icra eden şöhretli duacıları vardı, Şerbetdar şeyhi Mehmed Efendi'nin halifelerinden Hacı Ali Efendi bunlardandı (130:492-97):

> Hacı Ali Efendi b. Mustafa Tâhir merhum, aslen Dağıstan Türklerindendir. İstanbul'a kırk yaşında gelmişti. İstanbul Cevahir Bedesteninin ser-münâdîsiydi, muhamminliği de vardı, iki sene bu hizmette bulundu. On iki memleketi gezdiğini söylerdi. 6 Ağustos 1917'de 118 yaşındayken göçtü. Edirnekapı'da Bayrampaşa Mezarlığı başlarında yatar, taşı yoktur. Şerbetdar şeyhi Mehmed Efendi gasletmişti.
>
> "Deliler şeyhi" derlerdi, aklını oynatmış olanları ve çocukları getirirler, bir seferde iyi ederdi.
>
> Rami'deki evinin üstünü tevhîdhane yapmıştı. Tekâyâmızdan, dini fıkıh, felsefe, tasavvuf, ulûm-ı müsbete ve mevzûâtta huzurunda ulema âciz kalırdı, hatta Malkaralı Hoca'yı iskat etmişti. Sulehâdan, asfiyâdan, duası alınacak bir insandı. Sigara içmezdi. Ekseriya süt ve çorba içerdi. Arakiye üzerine abanî sarardı. Nüktedan, meclis-ârâ bir insandı. Türkçeden maada Farsça, Arapça, Ermenice, Musevîce, Gürcüce, Hintçe, Rumca dilllere de bihakkın vukufu vardı. Konuştuğu Ermeniceyi bir Ermeni konuşamazdı.

Sabahları bedesten kapısı önünde çarşı açılmadan önce dua ederdi. Dua evvelâ Arapça başlar, sonra mevcut esnafın çeşitli dilleriyle dua tekrar edilir, çarşı kapısı besmele ile açılırdı. Ermeni esnafına Ermenice dua ederdi. 118 yaşında olmasına rağmen eğilmemişti, tâmmü's-sıhha idi. Ömründe doktora gitmemişti. Vefatından birkaç yıl önce yeni dişleri çıkmıştı. Eyüp İskelesi'nden Rami'ye kendinin kırk sene önce yaptırdığı eşek arabasıyla Rami'ye çıkardı; sabahları da onunla iskeleye inerdi.

Oğlu Elektrikçi Alaaddin Bey (Onaran), Rami'de Cuma Mahallesi, Reşadiye Caddesi, 6 numarada.

Hacı Ali Efend
notları (130:49

Manisalı Mehmed Paşa Camii Ve Tekkesi

At Pazarı Meydanı Sokağı'ndan Eski Mutaflar Caddesi'ne çıkıyor, İmam Niyazi Sokağı'na dönüyoruz. Sokağın biraz ilerisinde sağda Manisalı Mehmed Paşa Camii önündeyiz. (Zeyrek Mahallesi, 1949 ada, 19 parsel)

Mehmed Paşa (ö. H.900, M.1494), II. Beyazıt döneminin ilmiye kökenli paşalarındandı. Fatih döneminde Molla Hüsrev'den yetişerek kazaskerlik vazifesinde ve Sahn-ı Semân müderrisliğinde bulunmuş, II.Beyazıt devrinde de kazaskerlik ve paşalık elde etmişti. Haziresinde yattığı caminin banisi bu paşaydı.

Baş ucundaki mihraplı şahidesinde: "Hâzihi ravzatu li-mevlânâ - Zâke nihrîrü men fî zamânihî - Hâtifü'l-haybi kâle târîhahu - Edhalallâhu fi cinânihi" yazar; baş kısmı kırık ve harflerinin bir kısmı düşmüş ayak ucundaki şahidede ise "Li-merhûm Mehmed b.... ufiye... eş-şehîr bi-İbn Magnisa sakallâhu zülâle rahmetihi ke'sen fe'ke'sen" ifadesi görülür.

Yeniçeri zabitlerinin burada nöbet tutmasından dolayı bir adı da "Kul Camii" olan mabet, Cibali yangınından sonra ancak dört duvarı kalmışken, 1964'te ihya edilerek bugünkü şeklini aldı. Revnakoğlu, Atpazarî Tekkesi'nin yerinin caminin içi değil, hazireye bakan meşruta olduğunu kaydeder: "Atpazarı'nda Dua Meydanı'nın alt tarafında ve eski Mıhçılar Caddesi üzerinde ve Kul Camii'nin yanındaydı. Tekkenin yerine şimdi câmi'-i şerîfin meşrutası yaptırılmıştır." Şimdi bu meşrutanın yerinde imam evi ve Kur'an kursu bulunmaktadır

Tekkenin ilk şeyhi Celvetiyye'den Atpazarî Osman Efendi'ydi (145:95): Ömrünün son yıllarını sürgün gittiği Magosa'da geçiren ve 1691'de orada vefat eden şeyh, Aziz Mahmud Hüdâî'nin (ö.1623) Edirne'deki halifesi Saçlı İbrahim Efendi'den (ö.1664), İstanbul'da da Zakirzade Abdullah Efendi'den (ö.1657) el almış, kendisi de Emîr Buhârî el vermişti. Osmanlı tasavvuf tarihinde iz bırakan eserleri ve halifeleriyle dikkat çeken Atpazarî'nin bu tekkedeki meşihatinin dışında, Zeyrek'te Akşemseddin Tekkesi'nde de Şeyh İlâhî, Emîr Buhârî ve Bâlî-i Sofyavî'den sonra kalmışlığı vardı. Zakirzade Abdullah Efendi, Fatih Camii'nde vaaz verdiği devrede Zeyrek'teki bu tekkede ikamet ediyordu, bu itibarla kendisi bu tekkede kalıyordu. İleride misafir kaldığı tekkeye şeyh olacaktır.

Atpazarî daha sonra doğum yeri Şumnu'ya gitmiş, ardından Aydos'ta ve Filibe'de şeyhlik yapmış ve İstanbul'a dönmüştü. İstanbul'da postu Manisalı Mehmed Paşa - Kul Camii'ne serdi. Osman Efendi'nin "Atpazarî"liği

Manisalı Mehmed Paşa'nın mezarı

Yine bu hazirede Kazasker Mollacıkzâde İshak Efendi'nin kardeşleri ve validesinin müstesna tarzda yapılmış mezar kitabeleri

Manisalı Mehmed Paşa - Kul Camii (Belediye Arşivi)

bu caminin bulunduğu semtten ileri gelir. Bir taraftan Zeyrek'teki tekkenin de şeyhliğini yürütmüş, ikameti ise Manisalı Mehmed Camii'nin bahçesinde şimdiki meşrutanın bulunduğu yer olmuştu. Daha sonra Nakibüleşraf Kudsîzâde'nin (ö.1674) kendisine bu semtte, Atpazarı'nda bağışladığı bir arsa üzerine ev yaptırdı...

Atpazarî Osman Efendi'nin adını verdiği iki tekke Fatih ve Üsküdar'da bulunan Atpazarı Meydanı'ndadır. Revnakoğlu, Üsküdar'daki Atpazarî Tekkesi için şunları söyler (86:356):

> Atpazarî Tekkesi (Üsküdar'da): Üsküdar'da Hayreddin Çavuş Mahallesi'nde Çavuşderesi'ne giderken Toptaşı Yokuşu'nun altında Hayreddin Çavuş Câmi'-i şerîfinin şimdiki arsası ile bir kısım hazirenin bulunduğu eski Katırcılar, yeni Beygirciler Sokağı'ndaydı. Bu sokağın karşısında Saçlı İbrahim Efendi'nin ahşap türbesi görülmekteydi. Bitişiğinde sebze bostanı vardı. Tekkeyi yaptıran Şeyh Osman Efendi, İsmail Hakkı Efendi'nin mürşididir...

Revnakoğlu, Kâdirîhâne şeyhi Muhyiddin Efendi'den devşirdiği ilk dönem şeyhlerine ait kısa bilgileri son şeyhleri de ilâve ederek genişletir:

Atpazarı'ndaki posta Atpazarî Osman Efendi'den sonra Şeyh İsmail Efendizâde Şeyh Abdüllatif Efendi'ydi (145:94): "Şeyh Abdüllatif Efendi, Atpazarî Osman Efendi'den sonra dergâh-ı şerîfe postnişin olmuş ve 1150 Hicret yılında (M.1737-38) göçmüştür. Atpazarı'nda Sinanağa Mahallesi'nde Nevşehirli İbrahim Caddesi sonundaki harap hazirede yatıyor. Kızı Rabia Molla, 28 Cemaziye'l-evvel 1196'da vefat etmiş, yanına gömülmüştür, taşı vardır..."

Atpazarî Tekkesi'nin şimdi yerinde bulunan meşruta (Belediye Arşivi)

Revnakoğlu'nun bahsettiği hazire, biraz sonra bahsi gelecek olan Serândedil Çeşmesi'nin arkasındaki haziredir (145:90-91):

> Sinanağa Mahallesi'nde Mıhçılar Caddesi'nden sonra başlayan Nevşehirli İbrahim Paşa Caddesi üzerinde, nihayete doğru köşede, Turşucu Halil Sokağı'nın başında, Serândedil Kalfa'nın 1319'da akıttığı hâlen kurumuş çeşmenin bitişiğindeki harap hazirede: Başlığı yerinden çıkmış, sülüs kitabeli, mistarlı beyaz mermer taş: "el-Fâtiha - Hüve'l-Hallâ-

ku'l-Bâkî - Merhûm ve magfûr Atpazarî eş-Şeyh İsmail Efendizâde eş-Şeyh Abdüllatif Efendi rûhuna, 1150" (tesbit tarihi 23 Temmuz 1942).

Revnakoğlu, bu tekkede Atpazarî Osman Efendi'den sonra posta geçen isim olarak Şeyh İsmail Efendizâde Şeyh Abdüllatif Efendi'yi vermiş olmasına karşın caminin haziresinde bu tekkede şeyhlik yapmış H.1241 vefat tarihli Şeyh Seyyid Ahmed Efendi'nin mezarına rastlanır: "Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî - Tarîkat-ı Halvetiyyye'den bu hânkâhın postnişini kudvetü's-sulehâi's-sâlikîn merhûm ve magfûr eş-Şeyh es-Seyyid Ahmed Efendi rızâen lillâhi el-fâtiha, 1241"

Tekkede bundan sonra sırasıyla beş Şa'bânî şeyhi postnişin oldu:

İlki İbrahim Keşfî Efendi'ydi (145:95): "1205'te göçüp tekkeye sırlandı. Nasuhî Hankahı postnişini Nasuhîzâde Alâeddin Efendi (ö.H.1165, M.1751-52) halifesidir."

Ardından İbrahim Keşfî'nin halifesi Şeyh Seyyid Ahmed Efendi posta geçti. H.1225 (M.1810-11) tarihinde vefat edip tekkede sırlandı. Bundan sonra Şeyh Hafız Hüsnü Efendi ve bu zatın oğlu ve halifesi Şeyh Şemseddin Efendi tekkenin Şa'bânî şeyhleri oldular. Son Şa'bânî şeyhi Şeyh Mehmed Selim Efendi'ydi: H.1272'de (1855-56) tarihinde tekkenin şeyhliğinden ayrılmış, 5 Rebiülahir 1285 (26 Temmuz 1868) tarihinde 117 yaşında Hakk'a göçmüştür. Silivrikapı haricinde medfundur.

Tekke bu sefer Sünbüliyye'ye geçer (145:95, 88): "Sünbüliyye'den Tulumbacı Şeyh Ali Efendi, H.1282 (M.1865-66)da göç. Tahta tulumba yapardı. Zamanında tekke yanmıştır. Şeyh Mehmed Hasib Efendi (Tulumbacızâde), Tulumbacı Şeyh Ali Efendi'nin oğludur. H.1287'de kasr-ı yed etti."

Ardından tekke Cerrâhiyye'nin oldu, posta Ali Hayreddin Efendi oturdu (145:88):

> Şeyh Seyyid Hacı Hafız Ali Hayreddin Efendi (Hayri Efendi), Nureddin Asitanesi şeyhi Galip Efendi'nin halifelerindendir. Galip Efendi'nin kadın halifelerinden olup Nureddin Dergâhı'nda şadırvan avlusunda medfun bulunan Emine Pelerin Hanım, bu Hafız Hayri Efendi'nin dervişidir. Cenazesinde Sultan Hamid-i Sânî mütenekkiren bulunmuştur. 1287 senesi Şevvalinin 24. gecesi (18 Ocak 1871) ahz-ı hilâfet eylemişti.

Ali Hayreddin Efendi'nin tekkenin vefatından vefatından sonra üç beş ay kadar Nureddin şeyhi Yaşar Efendi'nin niyabetinin ardından buraya Sünbüliyye'den Arif Efendi geldi:

Şeyh İsmail Efendizâde Şeyh Abdüllatif Efendi'nin Serândedil Çeşmesi arkasındaki mezarı

Şeyh Seyyid Ahmed Efendi

Mekteb-i Rüşdiye-i İnâs'ın şimdi çocuk bahçesi olan arsası (Belediye Arşivi)

> Şeyh Arif Efendi, Sünbüliyye'dendi. Şeyh Seyyid Hacı Hafız Ali Hayreddin Efendi kasr-ı yedinden aldı. Neccarzade (Dülgeroğlu) imamıdır. Havâsta ihtisası vardı. Tekkeyi pek viran bir şekilde almış ve tamir ettirmiştir. 27 Cemaziyelevvel 1293 (20 Haziran 1876) pazartesi günü göçtü. Tekkede tevhîdhane içinde Şeyh Ahmed Efendi'nin kabrine konulmuştur.

Tekke son devrini ilk postnişinin tarikatında, Celvetiyye'den iki şeyhle tamamladı. İlki "Ali Hayreddin Efendi'nin amcası Trabzonlu Şeyh Mehmed Haşim Efendi'ydi. 1302 Rebiülahirinde (Ocak-Şubat 1885) doksan yaşını geçmiş olduğu hâlde irtihal eylemiştir. Eyüp'te Ümmî Sinan Hankah-ı şerîfi türbesinde şeyhi bulunan Ali Efendi'nin yanına sırlanmıştır. Tekkenin son postnişini Fatih Ali Emiri Kütüphanesi memurlarından Hafız Mustafa Vehbi Efendi'ydi."

Not düşelim, Manisalı Mehmed Paşa Camii'nin arka tarafına düşen Tezgâhçılar Sokağı'ndan aşağı sarkarken bir cephesi de Refah Sokağı'na bakan bir çocuk bahçesi (Zeyrek Mahallesi, 1951 ada, 9 parsel) görülür. Burada eskiden Mekteb-i Rüşdiye-i İnâs, yani kız orta mektebi vardı.

Atpazarî Osman Efendi Tekkesi Haziresi

Tekrar Nevşehirli İbrahim Paşa Caddesi'ne dönüyoruz. Bu caddenin Turşucu Halil Sokağı ile kesiştiği yerdeki hazire önündeyiz. Bu hazire, Atpazarî Osman Efendi Tekkesi'nin de bir diğer haziresiydi. (Zeyrek Mahallesi, 2428 ada, 51 parsel)

1913-14 tarihli Alman Mavileri haritasında "Şeyh İsmail Efendi Türbesi" olarak gösterilen bu hazirenin isim babası olan şeyh için Revnakoğlu'nun düştüğü notta şu ifade yer alır (105:99): "Ricâl-i Zeyniyye'den Şeyh İsmail Efendi, Atpazarı'nda eski Mıhçılar Caddesi üzerindeki Atpazarî Dergâh-ı şerîfinin metruk haziresinin bitişiğindeki sokağın köşe başındaydı. Zeyniyye meşayihinden ve Fatih devri ricalinden bulunduğu kitabesinde yazılıydı." Bir başka notunda da *Hadîka* (I, 176) ve *Osmanlı Müellifleri*'nden (I, 28) istifadeyle (144:405): "Atpazarî İsmail Efendi, Hazret-i Hüdâî halifelerinden Şeyh İsmail Ümîdî Efendi'dir. Fatih Çırçır çevresinde Mıhçılar Caddesi'nde Fatih yangınında yanan Kepenekçi - Keçeci Hayreddin Câmi'-i şerîfi karşısında yatıyordu. Oğlu Ahmed Ümîdî Efendi de Celvetiyye şeyhlerindendir. Şehzade vaizliğinde ve Küçük Ayasofya şeyhliğinde bulundu" diyecektir.

"Mıhçılar Camii" diye de kaynaklarda geçen "Kepenekçi - Keçeci Hayreddin Camii (170:50), fevkanî idi, Çırçır yangınında yandı." Kepenekçi Camii'nin yeri, Ayverdi ve Alman Mavileri haritalarında hemen hazirenin az ilerisinde 18 numaralı binanın önündeki Nevşehirli İbrahim Paşa Caddesi'nin ortasında görülür.

Yukarıdaki kayıtlara göre, Atpazarî Tekkesi'nin haziresinin Manisalı Mehmed Paşa Camii'nde aranmaması lâzım geldiği ihtimalini gösterir, nitekim Meclis-i Meşâyih reisi Muhyiddin Efendi'nin bu tekkeyi ele aldığı bahsin başındaki notuna dikkat çeken Revnakoğlu (145:96) "Kâdirîhane tomarındaki kayıtlara göre, Manisalı Mehmed Paşa Mahallesi'nde olup Şa'bâniyye'dendir, lâkin asıl Atpazarı Tekkesi bu tekkenin gayrıdır ve kurbündedir, Celvetî şeyhleri orada gömülüdür, amma tahkik ve tefrik min-cihetin pek güçtür deniliyor" der. Her hâlde bu şüphe, tekke ile hazire arasındaki mesafeden kaynaklanıyor, Muhyiddin Efendi'yi hazirenin bulunduğu yerde başka bir tekke olma ihtimali düşüncesine sevk ediyordu.

Hazirede medfun olanları 1942'de tesbit eden Revnakoğlu burada Şeyh İsmail Efendi'nin oğlu Şeyh Abdüllatif'in ve Şeyh Abdüllatif'in kızı Rabia Molla'nın mezarlarının kitabelerini de kaydeder. Manisalı Mehmed Paşa Camii bahsinde verdiğimiz kitabeyi burada tekrarlıyoruz (145:90-91):

> Sinanağa Mahallesi'nde Mıhçılar Caddesi'nden sonra başlayan Nevşehirli İbrahim Paşa Caddesi üzerinde, nihayete doğru köşede, Turşucu Halil Sokağı'nın başında, Serândedil Kalfa'nın H.1319'da akıttığı hâlen kurumuş çeşme-

Şeyh Abdüllatif

Hattat Seyyid Şeyh Ali el-Mısrî

Hızırzâde Hayrullah Efendi'den geriye kalan

nin bitişiğindeki harap hazirede: Başlığı yerinden çıkmış, sülüs kitabeli, mistarlı beyaz mermer taş: "el-Fâtiha - Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Merhûm ve magfûr Atpazarî eş-Şeyh İsmail Efendizâde eş-Şeyh Abdüllatif Efendi rûhuna, 1150" (tesbit tarihi 23 Temmuz 1942)

Kadınlara mahsus nakışlı, ziynetli, büyük mermer taş. Kitabesi sülüs yazılmış olup sol yanından boylu boyunca parçalanmıştır: "Hüve'l-Bâkî - Allâhu subhânehu ve taâlâ hazretleri cemî' mü'minîn ve mü'minâta rahmet eyleye, âmîn. Atpazarî eş-Şeyh İsmail Efendizâde eş-Şeyh Abdüllatif Efendi'nin kerimesi merhûme ve magfûrun lehâ Rabia Molla Kadın rûh-ı şerîflerine el-fâtiha, 28 Cemaziyelevvel 1196"

Şu anda hazirede Rabia Molla'nın taşına tesadüf edilmiyor!

Bu hazirede Reîsü'l-hattâtîn Seyyid Şeyh Ali el-Mısrî el-Kemâlî de medfundur (145:90): "Serândedil Kalfa'nın yanında, Turşucu Halil Sokağı'nın başındaki hazire. Başında esnaf kavuğuna benzer şekilde burma destarlı, yassımsı bir serpuş. Kitabesi sülüs ile: "Hüve'l-Bâkî – A'lemü'l-ulemâi'l-muhakkıkîn ve reîsü'l-hattâtîn merhûm ve magfûrun leh es-Seyyid eş-Şeyh Ali el-Mısrî el-Kemâlî aleyhi'r-rahmetü'l-Bârî hazretlerinin rûhıyıçun el-fâtiha, 15 Ramazan 1243"

İbnülemin, *Son Hattatları*'nda (s.41) Seyyid Şeyh Ali el-Mısrî el-Kemalî'ye yer verir "Ali Efendi, Mısırlıdır. Hattâtînin fuzalâsındandır. Fatih Camii'nde hadîs-i şerîf tedrisiyle meşgul olurdu. Sülüs ve neshi "Deli" namıyla yâd olunan Afîf damadı Osman Efendi'den taallüm etti. Hayli hattat yetiştirdi. 1825 (15 Ramazan 1243)te vefat etti. Atpazarı Caddesi'ni Çırçır Caddesi'ne bağlayacak yerin sağ kolundaki kabristanda medfundur..."

Revnakoğlu'nun bu hazirede tesbit ettiği son kitabe, Hızırzâde Hayrullah Efendi'ye aittir (145:90): "Başında geniş destarlı, düğmeli büyük kavuk, kitabesi sülüs:

"Hüve'l-Bâkî
Hızırzâde Hayrullah Efendi'ye
Sundu câm-ı ecel Azrâîl
Küllü nefsin zâikatü'l-mevt bil
Nûş edip benden gidip renc ü elem
Rûhuma bir fâtiha ihdâsı kıl
Göçtü bin iki yüz otuz dört ile
Buldu Hayri cennet içre selsebîl, 1234"

Serândedil Kalfa Çeşmesi

Nevşehirli İbrahim Paşa Caddesi'ndeki hazirenin yanında, 14 numaralı binanın önündeki Serândedil Kalfa Çeşmesi'ne bakıyoruz. (Zeyrek Mahallesi, 2428 ada, 51 parsel)

Hazirenin Nevşehirli İbrahim Paşa Caddesi'ne bakan tarafında Serândedil Kalfa Çeşmesi'nden geriye harap bakiyesi kaldı. Revnakoğlu'nun sade (145:92): "Pek güzel aktı bu çeşme misâl-i selsebîl, 1319" tarih mısraını vermekle yetindiği çeşmenin ilk mısraı vezince sıkıntılı tam kitabesi şöyleydi:

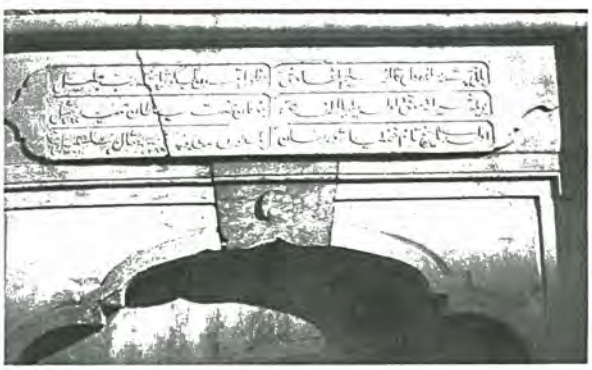
> *Bâni-i çeşme Serândedil Kalfa Selîm Ağa dahi*
> *Mazhar etsin âb-ı kevser içmeye Rabb-i celîl*
> *Böyle hayrâta muvaffak oldular bâ-lutf-ı Hak*
> *Bendegân-ı Hazret-i Sultân Hamîd-i bî-mesîl*
> *Oldu târîh-i tamâmın Fazlıyâ müjde-resân*
> *Pek güzel aktı bu çeşme-i misâl-i selsebîl, 1319"*

Çeşme, şimdi yukarıdaki fotoğraftan büsbütün başkadır; artık kitabesi kayıp, çeşme etrafı ise çinko levhalarla çevrili fena bir haldedir:

Serândedil Kalfa ile Selîm Ağa'nın hayrı olan bu çeşme dışında, hemen yanındaki hazirenin Turşucu Halil Sokağı'na bakan tarafında şimdi yerinde olmayan çeşmeye temas eden Revnakoğlu başka kaynakta bulunmayan şu notu kaydeder (145:92): "Hazirenin Turşucu Halil Sokağı tarafındaki yüzünde, duvarın alt kenarı ortasında şimdi yalnız duvara gömülü kitabesi kalmış bulunan Mehmed Han'ın - Çeşme-i Fatih'in tamir kitabesine ait son tarih mısraı: "Oldu bi'l-Hak çeşme-i Fâtih için âb-ı hayât, 1221"

Serândedil Çeşmesi (Encümen Arşivi)

Serândedil Çeşmesi (Konyalı Arşivi'nden)

Haliliye Medresesi

Nevşehirli İbrahim Paşa Caddesi'nden Turşucu Halil Sokağı'na giriyor, sokağın bittiği yerden At Pazarı Sokağı'na giriyoruz. Artık Zeyrek'teyiz. Biraz ileride sağ tarafta bulunan Çırçır Spor Kulübü'nün önündeyiz. Burası eskiden Haliliye Medresesi'ydi. (Zeyrek Mahallesi, 1944 ada, 3 parsel)

Haliliye Medresesi
(Konyalı Arşivi)

Revnakoğlu'nda bahsi geçmeyen yedi odalı bu medrese, İstanbul'un hayli geç döneminde H.1295 - M.1875 yılına inşa edilmiştir. 1949'dan itibaren Çırçır Kulübü'ne tahsis edilen medrese birçok vasfına yitirerek bugüne gelebildi. Tarihî bir hatıra olarak medresenin Şeyh Süleyman Camii cephesine bakan köşesinde "Bismillâhirrahmânirrahîm - Haliliye Medresesi, 1295" yazılı kitabesi muhafaza edilmiştir.

Çırçır Spor Kulübü'nün çaprazında Hacı Eyüpzâde Şükrü Bey Çeşmesi'ni görüyoruz.

Revnakoğlu'nda bahsi yer almayan bu yapı, Yağcı esnafından Şükrü Bey'in yine yağcı olan babası Hacı Eyüp ve muhtemelen akrabasından Hacı Ali için yaptırdığı H.1277 - M.1860-61 tarihli çeşmedir.

Hacı Eyyûb ile el-Hâc Ali'nin rûh-ı pâkiçün
Bu vâlâ çeşme-i sârı kılıp vârisleri icrâ
Hacı Eyyûbzâde Şükrü Bey kim vâsî-i sâdık
Ol iki zât için yaptı sebîli eyledi ihyâ
Bu zâtlar yağcıyân içre ne hoş âlî-himemlerdi
Vasiyyetle uluvv-i himmetin hep ettiler îfâ
Zihî âb-ı zülâl-i câvidân kim semt-i Çırçır'da
Letâfette nazîrin görmemiştir dîde-i dünyâ
İçen içsin Hüseyn-i Kerbelâ'nın rûhu şâd olsun
Demâdem afv kılsın her ikisin Hazret-i Mevlâ
İçip âbın Kerîmî cevher-âsâ yazdı târîhin
Bu ra'nâ çeşme-i anber-safâyı ettiler inşâ, 1277

Hacı Eyüpzâde Şükrü Bey Çeşmesi'nin arkasından (Belediye Arşivi'nden)

Hacı Eyüpzâde Şükrü Bey Çeşmesi (Belediye Arşivi'nden)

Şeyh Süleyman Camii ve Tekkesi

Çırçır Spor Kulübü'nü geçince Atpazarı Sokak'la Zeyrek Caddesi'nin kesiştiği yerde bulunan Şeyh Süleyman Camii ve Tekkesi önündeyiz. (Zeyrek Mahallesi, 2426 ada, 49 parsel)

Revnakoğlu, Şeyh Süleyman Mescidi Tekkesi için (53:53,56) "Çırçır Sinanağa Mahallesi Zeyrek Caddesi üzerindedir" notunu düştükten sonra burası hakkında Ayvansarayî'nin *Hadîka*'sından iktibas yapar:

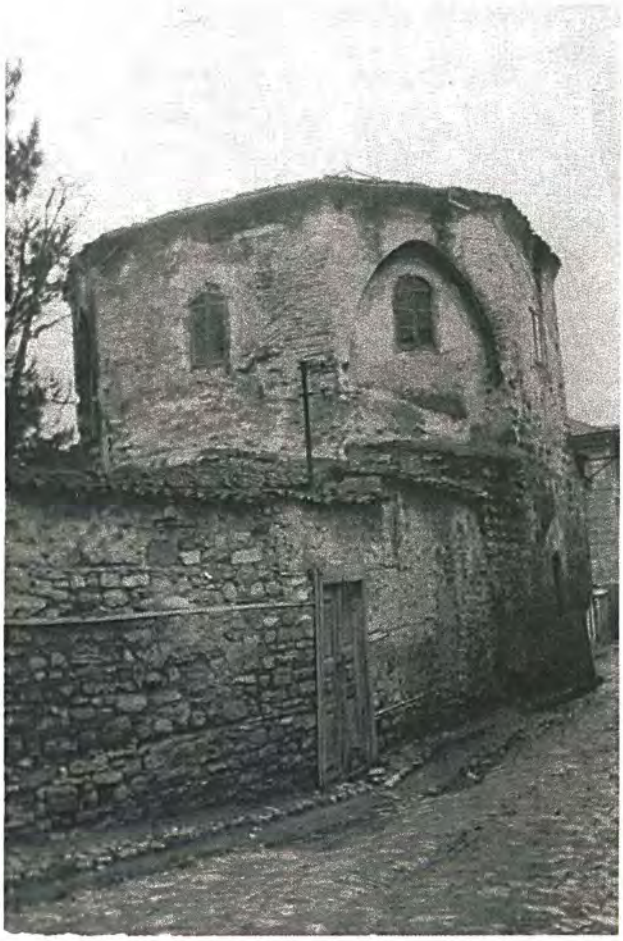
> Mescid-i mezbûr kiliseden münkaliptir. Şeyh-i mûmâileyh Ebü'l-Feth Sultan Mehmed Han hazretlerinin zamân-ı saltanatları vakti meşayihindendir. Tarîk-i Zeyniyye'den idi; kendi dahi onda medfundur. Cibali harikinde muhterik oldukta Ayşe Sultan kethüdası Kazganî Hasan Ağa'nın himmetiyle sultânu'z-zamân Mustafa Hân-ı Sâlis müceddeden bina ve minber vasfıyla ihya buyurmuşlardır. Karşısında vaki medrese vaktimizde bina olunmuştur.
>
> Bu Şeyh Süleyman Efendi hazretleri, "Taceddin Karamanî" denmekle arîf olan eş-Şeyh İbrahim b. Yahşı hazretlerinin halifesi olup Şeyh Taceddin hazretleri dahi Pîrî Halife'nin halifesidir ve Abdullatif Kudsî hazretlerinin dahi hizmet-i saâdetlerinde bulunmuşlardır. Mumaileyhimânın mahall-i medfen-i mahsûsları mahrûse-i Bursa olup eş-Şeyh Taceddin hazretlerinin târîh-i intikâlleri budur: "İntekale'ş-şeyhü ve târîhuhu 872"
>
> Sâhib-i mescid Şeyh Süleyman Efendi'ye müddet-i ömründe tezevvüc etmek vaki olmamıştır ve bir kimesneye hilâfet dahi vuku bulmadığından naşi kendinden sual olundukta: "Azizim Taceddin Karamanî, Vasiyetim budur ki tâlib-i Hak olmayınca bir kimseye hilâfet vermeyesin.

Hadîka'ya Revnakoğlu'nun ilâvesi, caminin cümle kapısındaki kitabedir (53:55):

> Dergâh-ı şerîfin karşısında ve köşe başında bulunan medrese şimdi spor kulübü olarak kullanılmaktadır; ismi Medrese-i Halîliyye'dir. Kapısı üzerindeki kitabede medresenin ismini ve 1295 tarihini buluyoruz: hû - Ebü'l-Feth Sultan Mehmed Han Gazi hazretlerinin zamân-ı saltanatlarında İstanbul'un fethinden sonra kiliseden câmi-i şerîfe tahvil edilen mescidin imamı Şeyh Süleyman Efendi'nin rûh-ı şerîfleriyiçün el-fâtiha, 857"

2017'de açılışı yapılan caminin cümle kapısı girişine Latin alfabesiyle "Şeyh Süleyman Mescidi, restorasyon tarihi 2014-2016" yazan mermer kitabe konmuştur. Camiinin haziresinde on kadar mezar taşı yer alır:

Not: Zeyrek Caddesi'nden aşağıya Ümmü Gülsüm Camii'ne inerken Sadreddin Yüksel Sokağı başında Alemdar İbrahim Efendi'ye ait mezar ve hazire yer alır (Zeyrek Mahallesi, 1941 ada, 7 parsel). Bu hazireden geriye birkaç mezardan başka bir şey kalmadı:

Şeyh Süleyman Camii (Konyalı Arşivi'nden)

Şeyh Süleyman Camii'nin karşısı (Zeyrek Mahallesi, 1944 ada, 4 parsel), Çırçır Spor Kulübü'nün bitişiği (şimdi arsa, sokak ve yeni binalar var)

Yukarıdaki kitabe artık yerinde değildir, kırık bir parçası hazirenin iç duvarındadır:

Alemdar İbrahim Efendi'nin mezarı arkasındaki hazire (Belediye Arşivi'nden)

Revnakoğlu, Alemdar İbrahim Efendi için 19 Temmuz 1953'te şu notu düşer (106:51):

> Fatih - Zeyrek Caddesi, Odalar üzerinde, Çinili Sokağı başında 1953'te yeniden tamir görmüş çimento kaide üzerinde, çift şahideli yüksekçe bir mezar. Ustuvane şeklindeki sarıya boyanmış baş şahidesinde sülüsle: "Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî - Fatih Sultan Mehemmed Han alemdarı merhum şehid İbrahim Efendi'nin rûhuna fâtiha, H.857."
>
> Halk bu zata "İbrahim Dede - Evliya Dede" diyor, meşhuru "Sancakdar Baba"dır. Çerağı uyandırılıyor, temizliğine bakılıyor.

Restorasyon sonrası Şeyh Süleyman Camii haziresi

Alemdar İbrahim Efendi'nin mezarı (Belediye Arşivi'nden)

56. Bölüğün Ali Molla (Şeyh Süleyman Camii haziresi)

Kara Şemseddin Mezarı

Şeyh Süleyman Camii'nde ayrılıp Atpazarı Sokağı'nın bittiği yerden sola dönüp hemen Haydar Caddesi'nden sağa kıvrılan Hacı Hasan Sokağı'nda sağ başta bulunan Kara Şemseddin'in parmaklıktan mezarını görüyoruz. (Zeyrek Mahallesi, 2418 ada, 26 parsel)

Tarih Dünyası'nda 1950'de çıkan "İstanbul Mezarlıklarında Fatih'in Adamları" yazı dizisinin üçüncüsünde Revnakoğlu burasını şöyle anlatır (162:540):

> Şimdi de biraz yukarıda, her iki sokağın başladığı yerde eski Hacı Hasan Muhyiddin, bugünkü Sinanağa Mahallesi'ne ait Hacı Hasan Sokağı'nın başında, meşhur Çırçır Kahvesi'ne bitişik, içerlek, muntazam ve bakımlı olduğu her tarafından belli, üstü açık, küçücük bir türbe önünde bulunuyoruz. Halk buraya "Kara Şemseddin Türbesi" diyor. Kitabesi de Fatih zamanının büyük tarikat ve ilim adamlarından Şeyh Hace Şemseddin Efendi olduğunu bildirmekte. Başlıksız, ustuvane şeklindeki tek taşında sülüs ile yazılı olan şu: "Yâ Hû - Ebü'l-Feth Sultan Muhammed Han hazretlerinin meşâyihlerinden ve efdal-i ulemâdan a'lemü'l-ulemâ merhûm ve magfûrun leh eş-Şeyh Hâce Şemsüddin Efendi hazretlerinin rûhuna el-fâtiha, sene H.857, sene 1260"
>
> Türbenin demir parmaklıklı bir de ziyaret penceresi vardır. Tüfekhane yangınından sonra H.1260 tarihlerinde dikilen bu taş, pencerenin önüne geldiğinden kısmen okunabiliyor. Tâkında ise 1303 tarihini taşıyan yeşile boyalı, dört köşeli mermer üzerine talik ile yazılmış ayrı bir kitabe daha okuyoruz. Bu da bize Hace Şemseddin hazretlerinin türbesinde yanacak kandiller için ayda altı kuruş vakıf bırakıldığını bildiriyor: "Kirişçi Nuri Ağa'nın mutasarrıf olduğu Çukur Çeşme gediğinden şehrî üç ve Fatih hademesi orta sandığından üç kuruşla şehrî altı kuruş Hace Şemsüddin hazretlerinin türbesine îkâd-ı kanâdîl için vakf eylemiştir, sene H.1303"
>
> Kitabede adı geçen ve Kirişçi Nuri Ağa'nın kendi hayratı olan Çukur Çeşme, Kilise Câmi'-i şerîfinin önünde Saliha Sultan Mektebi'nin bulunduğu şimdiki Cumhuriyet Halk Partisi binası altındadır (Zeyrek Mahallesi, 2423 ada, 1 parsel); yirmi yedi basamakla inilen büyük haznesi, buz gibi soğuk suyu olan bir akar çeşmeydi. Kırkçeşme sularının kesildiği günden beri ne yazık ki hâlâ akmamaktadır.

Kara Şemseddin

Sekban Baba

İbadethane Sokağı'na dönüyoruz. Bu sokağın Fenerci Hüseyin Çıkmazı ile buluştuğu yerde, 20 numaralı binanın önünde, trafo yanında sağda Sekban Baba mezarı önündeyiz. (Zeyrek Mahallesi, 2426 ada, 17 parsel)

İstanbul'un fethine iştirak etmiş ve bu sırada şehit düşmüş birçok kimsenin mezarı şehrin ara sokaklarında birden karşımıza çıkar. Bu mezarların hemen tamamı orijinal karakterini muhafaza etmemiş, ya yenilenmiş hâliyle ya da bir rivayetin taşa kazınmış kitabeleriyle günümüze gelmiştir. Sekbanbaşı Abdülkadir'in mezarı bunlardandır (162:540):

> Çevre halkının bu isimle tanıdığı Seyyid Abdülkadir Dede, taşında yazılı olduğu üzere İstanbul'un fethinde şehit düşen sekbanbaşılardandır. Fatih civarında Çırçır'da, eski Molla Zeyrek, yeni Sinanağa Mahallesi'nde ve eski Kilise Camii, yeni İbadethane Sokağı'nın içinde yatmaktadır. Biraz yüksekte, dar ve uzunca olan mezarı yeşil boyalı, tahta parmaklıkla çevrilidir. Baş ucunda yemyeşil, toparlak, deste hâlinde güzel bir şimşir ağacı olup tek basamakla çıkılan küçük yeşil kapısı 12-1 numaralıdır.
>
> Yattığı yer zaman zaman ziyaret edilen küçük bir türbe hâlinde olduğundan mahalle halkı tarafından daima temizliğine bakılır, akşamları mumu yanar.
>
> Taşı sonradan konulduğu için başında kendi devrine ve mesleğine ait olmayan yağlıkçı esnafına mahsus burmaması bir sarık ve bu sarığın önünde tomurcuğa benzeyen dört parmak eninde bir bez görülmektedir. "Gül" tabir edilen bu işaret aslında Şa'bâniyye tarikatının "Sığırcık" koluna mensup şeyhlerin tâc-ı şerîflerinde bulunur, sembolik bir ifadedir; Sekban Baba ile hiçbir ilgisi olmadığı hâlde nedense ve nasılsa onun da başına geçirilmiş bulunuyor.
>
> "Yâ Hû" ile başlayan sülüs kitabede ne yazık ki bozuk cümleler de var. "Yâ Hû - Merhûm ve magfûr cennet-mekân, firdevs-âşiyân Ebü'l-Feth Sultan Muhammed Han Gazi hazretlerinin sekbanbaşılarından der-i aliyyeyi hîn-i fethte şehîd olan es-Seyyid Abdülkadir Dede'nin merkad-i şerîfleri bu makamda medfûndur. Rûh-ı şerîflerine rızâen lillâhi taâlâ fâtiha sene H.856"

Revnakoğlu, bir şaşkınlık ifadesiyle işaret ettiği mezar taşındaki sarık, sığırcık koluna mensup şeyhlerin tâc-ı şerîfidir.

Sekban Baba (Belediye Arşivi'nden)

Sekban Baba

Sığırcık Şeyhleri

"Sığırcık şeyhi" kavramını Zeytinburnu'nda Hacı Mahmud Ağa Mescit ve Zaviyesi şeyhi Salih Efendi'yi ele alırken açıklar (145:42-45):

Şeyh Salih, sığırcık şeyhlerindendi. Şa'bâniyye'den bir koldur, Ankara taraflarından gelir. Ankara civarında Yabanabad Kazası'nda Şeyhler Köyü'nde otururlar. Bunlara "Sığırcık Hocası" da derler, "Çekirge Hocaları" diye de marufturlar.

Bu şeyhlerin geldiği yere sığırcıklar gelir, çekirgelerle muharebe etmeye başlarlar ve imha ederler. Şeyh efendi bu muharebenin devamı sırasında orada bulunur. Tarlanın etrafına tenekelerle, lengerlerle ve daha geniş kaplarla sular bırakılır. Sığırcıklar çekirgelerle harp ederken üstleri başları ve gagaları kan revan içinde kalır. Sulara dalıp çıkarlar, biraz temizlenip serinler, yine harbe devam ederler. Çekirgeleri tamamıyla bitirinceye kadar bu döğüşme sürer.

O zamanlar "memâlik-i mahrûse-i şâhâne" denilen Rumeli ve Anadolu'nun her yerinden Rus içlerine kadar giderlerdi. Sülâleden ve ocaktandırlar. Ekseriya hayvan üzerinde ve jandarma refakatinde dolaştıkları yerlerin halkına vaaz ve nasihat ederler, köylerde hutbe okurlar, namaz kıldırırlar ve teberrüken nikâh kıyarlardı.

Salih Efendi gayet uzun boylu, beyaz sarıklı, güzel yüzlü bir zattı. Daima kendi boyundan bir karış uzun asa ile gezerdi. Destarın solunda "Sığırcık şeyhi" olduğuna alâmet olarak dört parmak eninde siyah bir bez bulunurdu ki "gül" denilen bu işareti kabir taşında destarının üzerinde görüyoruz.

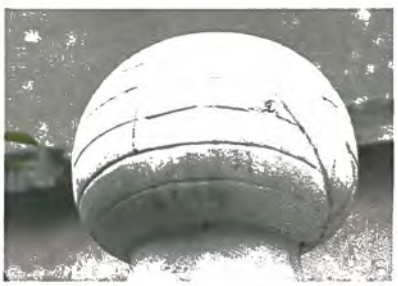
Kendisinden sonra şeyh gelmedi. Zaviyenin yalnız imamet ve müezzinlik hizmetleri kalmıştı. Bunlara bir müddet için küçük oğlu Şemseddin Efendi bakmıştır.

Not: Ankara ve Kırşehir'den gelen Ahi babalar gibi bu sığırcık şeyhleri de halkın ve hususiyle ocaklı esnafın ulusu bilinirdi. Esnaf mescitlerinde ve ekseriya büyük câmi'-i şerîflerde bir cuma günü medreselerin icazet, tekkelerin hilâfet cemiyetlerine benzer bir toplantı olurdu. Esnafın eskileri, emektarları arasında usta, kalfa çıkacaklar yahut sanata yeni girecekler bu sığırcık şeyhlerinin eliyle peştemal kuşanırlar, şed bağlarlardı.

Hazret-i Merkez civarı, Aşçı Dede şebekesinin içeriden solunda, caddeye bakan parmaklığın önünde, mistarlı, beyaz mermer şahide, başında büyükçe Şa'bânî tâcı, talik yazı ile: "Lâ ilâhe illallâh - el-Hâc Mahmud Ağa Mescid-i şerîfi ve dergâh-ı münîfi imam ve postnişini iken irtihâl-i dâr-ı bekâ eyleyen tarîkat-i aliyye-i Şa'bâniyye meşayihinden eş-Şeyh el-Hâc Salih Salâhaddin Efendi'nin rûhıyıçun el-fâtiha, 1310"

Eğrikapı haricinde Savaklar Tekkesi şeyhi olup 25 Mart 1329'da vefat eden Şeyh Mehmed Ali Efendi (Şalcızâde), bu Şeyh Salih Salâhaddin Efendi'nin halifesiydi.

İbadethane Sokağı başından Zeyrek Camii'ne bakış (Belediye Arşivi'nden)

Sığırcık kolu tâc-ı şerîfi

Zeyrek Camii (Belediye Arşivi'nden)

Sığırcık şeyhleri bahsi, Revnakoğlu'nun *Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Marifetnamesi*'nde (s.136-141) daha geniş yer bulur. Kargalarla dost olan ve nereye gitseler arkalarından kargalar gelen bir şeyh grubu vardır, "Sığırcık Şeyhi" diye marufturlar.

İbrahim Hakkı, *Marifetnâme*'de Isfahan ile Şiraz arasında "Sığırcık Suyu" adıyla meşhur bir yer olduğunu, kimin ekinine çekirge musallat olsa oraya gidip o sudan getirdiğinde sığırcıkların arkasından gelip çekirgeleri helâk ettiğini yazar. Revnakoğlu, *Marifetnâme*'deki bu kaydın Ankara'nın Yabanabad kazasındaki Şeyhler köyüyle alâkalı olduğunu, bu suyun hususiyetinin Hz. Ali'nin neslinden Semerkantlı Şeyh Ali Baba'nın kerametiyle ilgili olduğunu söyler. Bu bahsi Erzurum rivayetleriyle zenginleştiren Revnakoğlu, yukarıda aktardığımız notlarını buraya da ilâve eder.

Akşemseddin Tekkesi (Pehlivan Tekkesi)

İbadethane Sokağı'nda ilerliyoruz. Zeyrek Camii'nin İbadethane Sokağı'na bakan yamacında, 44 numaralı evin karşısına düşen Akşemseddin Tekkesi (Pehlivan Tekkesi) önünde duruyoruz. (Zeyrek Mahallesi, 2421 ada, 3 parsel)

Revnakoğlu bir vesileyle ismini geçirdiği Akşemseddin Dergâhı'nın bir diğer adının "Pehlivan Tekkesi" olduğunu kaydeder (172:257):

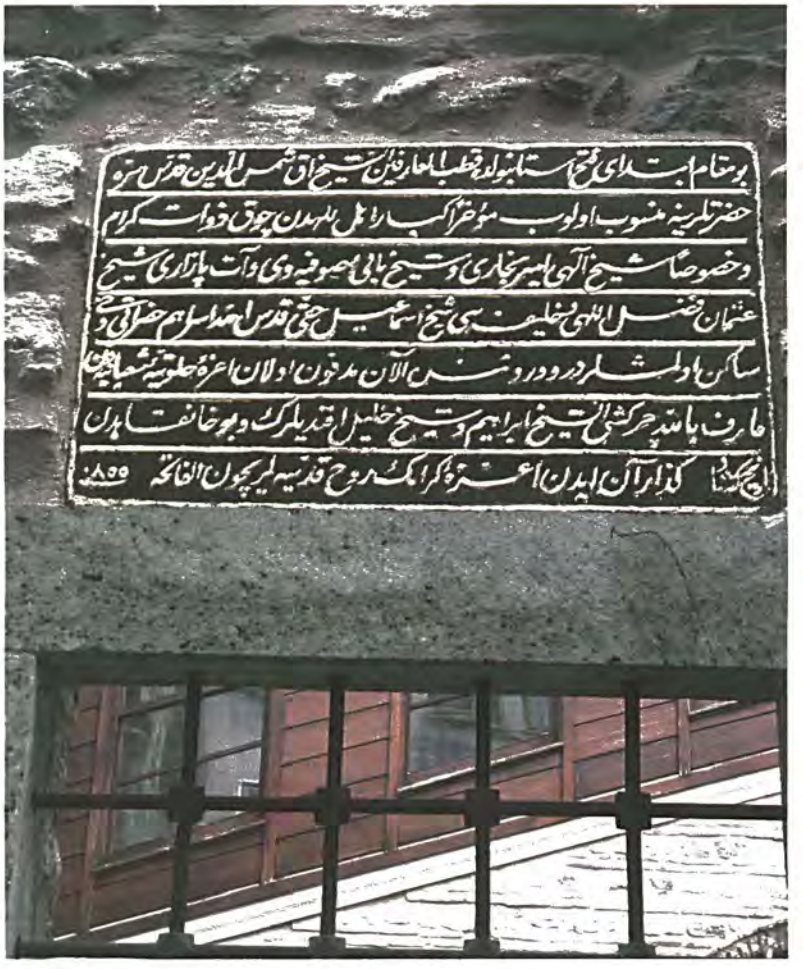
> Hafız Halim Efendi, hapishane kâtibiydi. Uzun zaman Zeyrek Câmi'-i şerîfi imamlığında bulundu. Zeyrek'te "Pehlivan Tekkesi" de denilen Akşemseddin Dergâhı mensuplarındandır. Zakirliği orta derecede olduğundan ekseriya peyrevlik eder, fakat devranî, kıyamî her ikisine de iştirak eylerdi. Şişmanca, kırmızı ablak çehreli bir zattı. Seyyid Velâyet, Tâhir Ağa ve Altay Uşşâkî Tekkelerine çokça devam ederdi. Takriben 1941'de göçtü.

Bu tekke dışında Zeyrek'te bir başka pehlivan tekkesi bulunduğuna dair İbrahim Hakkı Konyalı'nın "Vakfiyeler ve Pehlivanlar Tekkesi" başlıklı yazısında I. Abdülhamid'e ait bir vakfiye (İstanbul Üniversitesi'nde 6223 numarada kayıtlı) ele almış, vakfiyede şöyle denilmişti: "Şebsafa Fatma Kadın'ın Zeyrek Yokuşu kurbünde li-vechillah bina buyurdukları caminin mihrabı tarafına Pehlivanlar Tekkesi havlısı muttasıl olup tekye-i merkûme cennet-mekân firdevs-âşiyân merhûm ve magfûrun leh Ebü'l-Feth Sultan Mehmed Han hazretlerinin asr-ı saâdetlerinde yapılmış olup ol tarihten bu ana gelince lede'l-iktizâ defalarca tamir ve tecdidi mîrî canibinden olmağın... hâlen bu tekkede pehlivanlar duacısı olan zat takrir ve beyan etmeğin câmi'-i şerîf-i merkûmun mihrabı tarafını damlalık için bir miktar arsanın şiddetle lüzumu olmağın..."

Konyalı'nın kaynakların bahsettiği Pehlivan Tekkesi'ni Şebsafa Hatun Camii'nin mihrabında göstermesi, Revnakoğlu'nun yukarıdaki verisiyle çelişmez, zira Evliya Çelebi "Esnâf-ı pehlivânân-ı küşte-gîrân tekkeleri iki yerdedir, biri Küçükpazar kurbünde Unkapanı râhı üzere Servi Fırını mukabelesinde Pehlivan Şücâ' Tekkesi,Ebü'l-Feth Gazi'nindir; biri dahi Zeyrek Yokuşu ayağında Pehlivan Demir Tekkesi'dir, hâlâ bu tekke mamurdur, içinde tekke-nişîn Baba Hasanhüsn-i hâl ile maruf bir pîr-i fânîdir" der.

Evliya'dan iktibas yaptığımız "Zeyrek Yokuşu ayağında Pehlivan Demir Tekkesi" notuna göre Revnakoğlu'nun bahsettiği Akşemseddin Tekkesi, bir zamanlar Revnakoğlu'nun tesbitiyle pehlivan tekkesi olarak da faaliyet göstermiş olmalı.

Akşemseddin Tekkesi'ne dair Revnakoğlu'ndan önce bilgi veren Tophane Kâdirîhanesi şeyhi Muhyiddin Efendi'nin tomarında ilk üç şeyhin ismi sıralanmış ve sadece Akşemseddin hakkında şu bilgi verilerek diğer şeyhlerin (Molla İlâhî, Dizdarzâde) yalnız isimleri zikredilmişti (140:77):

Akşemseddin Tekkesi kitabesinin restorasyon sonrası vaziyeti

Evvelâ Âsitâne-i aliyyede Zeyrek kurbünde Ayasofya'dan 300 sene mukaddem bina olunan Kilise Câmi'-i şerîfinde sağ taraf cenahındaki makamda i'lâ-yı kelimetullâh eylemiştir. Eğer merkad-i mübârekleri burada olaydı tekâyâ hususunda hakk-ı tekaddüm bu makam olmak lâzım gelirdi velâkin bade'l-feth vatan-ı aslîleri olan Göynük nam kasabaya varıp onda irtihal eylemiştir.

Tekkenin umumî tarihi ve burada postnişin olanların isimleri hâlâ tekkenin duvarındaki kitabede yer alır. Revnakoğlu, 1941'de kısmen parçalanmış talik yazılı kitabeyi molozların altından çıkarmıştı (140:76):

Akşemseddin Tekkesi cümle kapısı kitabesi, müstatil, mistarlı, beyaz mermer üzerine talik yazı ile yazılmış olup boyu 60, eni 90 cm'dir. Tesbit ettiğim tarihte yerinden çıkmış, kısmen parçalanmış olarak duvar dibindeydi, enkaz altından çıkardım (1941):

"Hû - Bu makam ibtidâ-yı feth-i İstanbul'da Kutbu'l-ârifîn eş-Şeyh Akşemseddin kuddise sırruhu hazretlerine mensup olup muahharan kibâr-ı ehlullahtan çok zevât-ı kirâm ve hususiyle Şeyh İlâhî, Emîr Buhârî, Şeyh Bâlî-i Sofyavî ve Atpazarî Şeyh Osman Fazlullah ve halifesi Şeyh İsmail Hakkı kuddise esrâruhum sakin olmuşlardı, Derununda elân medfun olan eizze-i Halvetiyye-i Şa'bâniyye'den ârif billâh Çerkeşî eş-Şeyh İbrahim ve Şeyh Halil Efendilerin bu hânkâh-ı şerîfte güzeran eden eizze-i kirâmın rûh-ı kudsiyyeleriyiçün el-fâtiha. Târîh-i küşâd: 855"

Tekke bundan sonra bir süre Şa'bâniyye tarikatı şeyhlerince idare edildi. Şa'bâniyye'den Çerkeşî Mustafa Efendi'nin iki mühim halifesi, Semerci İbrahim Efendi ve Hacı Ali Efendi sur içinde Şa'bânîlik'in ilk müessisleri olarak yer almışlardı. Bunlardan

Semerci İbrahim Efendi, Zeyrek (Akşemseddin) Tekkesi'nin, Beypazarlı Şeyh Hacı Ali Efendi de Beşikçizâde Tekkesi'nin başına geçmişti. Meşhur Şa'bânî şeyhi Kuşadalı İbrahim, Beypazarlı Hacı Ali'nin halifesidir.

Semerci İbrahim Efendi'den sonra bu tekkede şeyhlik Şeyh Hafız Halil Efendi'ye geçti (140:80):

> Şeyh Hafız Halil Efendi, Geredeli Şeyh Halil Efendi'nin oğludur, babasının ismi verilmiştir. "Halilzâde Halil" denilir, kurrâ-i hâfızdandır. 10 Safer 1330 (30 Ocak 1912) tarihinde göçtü. Tekkenin son şeyhi bulunan bu zat, kitabede adı geçen Çerkeşî Halil Efendi'nin halifesinin halifesidir. Büyük İslâm hakimi Muhaddis Ahmed Naim Beyefendi hocamızın kendilerine intisapları vardır. Kısa boylu, kır sakallı, mübarek bir zattı.
>
> Geredeli Halil Efendi'nin diğer mahdumu Şeyh Mesud Efendi ise Gerede'de Şa'bânî tekkesinin şeyhidir. Burada pek az müddet kalmış, tekrar Gerede'ye dönmüş ve orada vefat eylemiştir.

İncirli Baba - Sekbanbaşı Mezarı

Tekrar İbadethane Sokağı'nın başına dönüyor, buradan Haydar Caddesi'ne giriyor ve ilerliyoruz. Caddeden Zeyrek Mehmed Paşa Caddesi'ne dönüyoruz. Hemen sağda İncirli Baba - Sekbanbaşı mezarı önündeyiz. (Zeyrek Mahallesi, 2419 ada, 12 parsel)

Bazı mezarların altında gölgelendikleri ağaçla isimlendirildiği görülür. Nuruosmaniye'de Sadrazam Mahmud Paşa'nın sancaktarı olduğu söylenilen mezar (226:213;162) halk arasında "Servili Baba" diye biliniyordu. Küçük Ayasofya Câmi'-i şerîfi haziresinde (227:289) "Cevizli Baba", Azapkapı'da (226:217) köşe başında "Sultan Sebili" denilen Saliha Sultan Sebili ardında, çeşme arkasında Çitlembik Baba, Üsküdar'da Hacı Tembel Mahallesi'nde Nakşibendiyye'den Şeyh Selim Baba Tekkesi'nde (226:41-43) "Narlı Baba - Dede", Eyüp'te (226:367 "Şemşir Dede" hep asıl isimleri dışında bu suretle halk arasında anıldılar. İncirli Baba da böyleydi.

Buradaki mezarın ismine kaynaklık eden incir ağacı artık yok, mezar mahallede "İncir Baba" diye de bilinmiyor. Revnakoğlu'ndan aktarıyorum (162:540):

> Bu sokağa müvazi olarak 54. İlkokul'a giden Bıçakçı Çeşmesi Sokağı'nda ve Sinanağa Mahallesi muhtarlığının sırasında yine buna benzer etrafı kısa duvarlarla çevrili, çift pencereli eski bir kabir daha vardır ki taşında okunduğuna göre "Beşinci sekbanbaşı" olan bu zat, Fatih gününde "Cübbe Ali'den (Cibali'den) buraya gelince şehit olmuştur.
>
> Yakın zamanlara kadar baş ucunda incir ağacı bulunmasından ahalinin bu yatıra verdiği isim İncir Baba'dır. Oldukça eski tarzda ve güzelce bir sülüs ile tertiplenmiş kitabesinde şunlar yazılı: "Sultan Muhammed gününde Cübbe Ali'den buraya gelince beşinci sekbanbaşısı olan şehid ruhuna el-fâtiha (tarih yoktur).

İncirli Baba - Sekbanbaşı mezarı 1953'te yakınlarda bulunan Gelenbevi İlkokulu tarafından 500. Fetih yılı kutlamaları münasebetiyle yaptırılmıştı:

Not düşelim, eski adı Bıçakçı Çeşmesi'nin bugünkü adı Zeyrek Mehmed Paşa Caddesi'dir, Bıçakçı Çeşmesi, ileride sapaktan sola kıvrılan yerden devam eder.

İncirli Baba - Sekbanbaşı mezarı 1953'te (Belediye Arşivi'nden)

İncirli Baba - Sekbanbaşı mezarı 1953'te (Belediye Arşivi'nden)

İncirli Baba'nın bugünkü vaziyeti

Kasap Demirhun Camii

Zeyrek Mehmed Paşa Caddesi'nde ilerlerken solda Kasap Camii Sokağı'na dönüyoruz. Bu sokağın sonunda sağda Kasap Demirhun Camii önündeyiz.
(Cibali Mahallesi, 1004 ada, 11 parsel)

Revnakoğlu, bu cami hakkında şu bilgi yekûnunu toplar (105:54-55):

> Halkın ağzında "Demirhun"dur, "Demirhon" da derler. Unkapanı'nda Soğukkuyu Cami ve Medresesi civarında, kendi adını taşıyan Demirhun Mahallesi'nde Kasap Camii Sokağı'ndadır. Bulunduğu yerin bir ucu Pirî Mehmed Paşa Caddesi'ne, batıya bakan diğer ucu da meşhur Fil Yokuşu'na çıkar. Câmi'-i şerîfin önünden inen cadde ise Haydar Mahallesi'ndeki Bıçakçı Alaeddin Camii'nin önüne kavuşmaktadır.
>
> Kuzeye ve doğuya açılan iki kapısı vardır. Kubbesiz, ahşap ve duvarları dolma olarak yapılmış olan câmi'-i şerîf şimdiye kadar dört defa tamir görmüştür. Çatısının değişmesi, iç tavanının boyanması ve duvarların sıvanması gibi ufak tefek yenilemelerden ibaret bulunan bu tamirler hepsi Sultan Hamid zamanında ahali tarafından yaptırılmıştır.
>
> Yine Sultan Hamid zamanında hazîne-i hâssadan yaptırılan bir tamirde tavan tahtaları değiştirilirken çatısı dört parmak kadar yukarı kaldırılmıştır. İç kapının sağ tarafında minareye bitişik duvarın üstünde ve minare çemberinin hemen altına rastlayan sağ üst köşesinde kireç üzerine yazılmış tarih kitabesi 40 sene önce yapılan tamirlerin birinde üstü sıvanmak suretiyle cahilâne büyük bir hata işlenmiştir.
>
> Caminin doğusundaki duvarın içine yerleşmiş büyük çeşmeden Kırkçeşme suları kesildiğinden beri Terkos suyu akmaktadır. 1943'te mihrabın önü tarafına verem dispanseri yapılmıştır.
>
> Salı günü akşamları - çarşamba gecesi yatsıdan sonra Nakşibendiyye usulüyle hatm-i hâce okunurdu, Meşrutiyet'ten sonra kalkmıştır.

Revnakoğlu, Demirhun'un mezar taşını (105:53): "Demirhun Câmi'-i şerîfi kapısı yanındaki ziyaret penceresinin önünde ve minare ile pencere arasında, ustuvane şekilde, başlıksız, kitabesi gayet güzel bir sülüsle yazılmış büyük beyaz mermer taş" şeklinde tanımladıktan sonra kitabe metnini verir: "Merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr Ebü'l-Feth Gazi Sultan Mehemmed Han hazretlerinin kasapbaşısı olan Demirhan Veli ve gazi ve şehidler rûhuyuçun rızâen lillâhi el-fâtiha, H.857"

Yukarıdaki notuna şu bilgiyi ilâve eder: "Bu, fatiha taşıdır, kendisi mihrap önünde medfundur."

Demirhun Camii (Encümen Arşivi)

Demirhun Camii'nin Kasap Cami Sokak'tan görünüşü
(Belediye Arşivi'nden)

Demirhun Camii'nin önünden geçen Demirhun Çeşmesi Sokak'tan Hocazâde Uşşâkî Tekkesi'ne doğru (Belediye Arşivi'nden)

Demirhun Camii'nin banisi Demirhun'un mezar taşı (Encümen Arşivi)

Hocazâde Uşşâkî Tekkesi

Kasap Demirhun Camii'nin önünden geçen Demirhun Çeşmesi Sokağı'nın sonunda, Verem Savaş daire başkanlığını geçince önünden Fil Yokuşu Sokağı geçen harap bir arsayla karşılaşıyoruz. Burası Hocazâde Uşşâkî Tekkesi'nin bulunduğu yerdi. (Cibali Mahallesi, 1000 ada, 42 parsel)

Edirnekapı dışında, Eğrikapı'da "Savaklar Tekkesi", Hırâmî Ahmed Paşa Tekkesi", "Cemâlîzâde Tekkesi" ve en son zamanlarda "Şalcızâde Tekkesi" isimleriyle meşhur olan Uşşâkî tekkesinin şeyhi Cemalî Efendi'nin halifelerinden Hocazâde Ahmed Efendi'nin şehrin bu köşesinde kendi mülkünden ve malından yaptırdığı tekkeydi. Revnakoğlu kendi döneminde sadece arsası kalan bu tekkeye dair bütün bilgileri Meclis-i Meşâyih reisi Muhyiddin Efendi'nin tomarından nakleder. Tomara göre Hocazâde Ahmed Efendi, H.1163'te (M.1749-50) tanzim ettiği iki vakfiyeyle evinin de bulunduğu bu arsayı tekkeye çevirmiş, ilk şeyhi de kendisi olmuştu. Vefatından sonra manevî oğlu Mehmed Arif'e tekkenin tevliyeti ve şeyhliğini bu vakfiyelerle şart koşmuştu. Bu vakfiyenin muhtasar hali tomarda şöyleydi (61:78-79):

> Molla Zeyrek'te câmi'-i şerîf kurbünde, Kasap Demirhun Mahallesi'nde, Halvetiyye ve Uşşâkiyye'dendir. Yaptıranı Kasap Demirhun Mahallesi'nden ve ashâb-ı hayrâttan el-Hâc Ahmed Efendi b. el-merhûm Hocazâde Mustafa Efendi'dir.
>
> Molla Zeyrek kurbünde Kasap Demirhun Mahallesi'nde kâin ashâb-ı hayrâttan el-Hâc Ahmed Efendi b. el-merhûm Hocazâde Mustafa Efendi, kıbel-i şer'-i şerîften mürsel Kâtip İsmail Efendi zikri âtî menzilde meclis-i şer'-i şerîfte ikrar edip altı bin kuruş nukûd-ı mevkûfenin vakfı ve meşrûtiyyet üzere mütevellisi olup 1163 tarihli iki kıta vakfiye mantûkunca şart ve vakf eylemiştir.
>
> Tarîk-i Uşşâkiyye'den Eğrikapı'daki Cemalî Efendi'nin halifesi olup kendi menzilini vakf eyleyip şöyle eylemiştir ki "Ben hayatta oldukça menzilde sakin olup" meşihat dahi kendi kendiye meşrût ola, vefatında sokak kapısı sağ tarafına defn ola. Zâviye-i mezkûrede beyne'l-ışâeyn vakfiye-i ûlâda zikr olunduğu üzere tevhîd oluna. Kendinden sonra "Veled-i ma'nevîm el-Hâc Mehmed Arif b. Mehmed'e tevliyet ve meşihat meşrût ola. Mehmed Arif'in evlâd-ı evlâdı münkarız olursa tarîk-i Uşşâkiyye'den terbiye-i irşâda kadir kimesneye meşrût ola. Tevliyet re'y-i hâkimü'ş-şer' ile müfevvaz ola. Tekkenin bir gûnâ vazife ve muhassasâtı yoktur, tevliyet ve müsakkafâtı vardır.

Tomar, Hocazâde Ahmed Efendi'den sonra posta İsmail Eşref Efendi'nin geçtiğini

Hocazâde Uşşâkî Tekkesi'nin cümle kapısı (Encümen Arşivi)

kaydeder. Her hâlde vakfiyede ismi geçen Mehmed Arif Efendi'nin ömrü vefa etmemişti. Biyografisi meçhul kalan İsmail Eşref Efendi'den sonra kardeşi ve halifesi Hasan Efendi posta geçecekken vefat edince şeyhlik Mehmed Arif Efendi'nin büyük oğlu Mehmed Kâmil Efendi'ye verildi.

Tomar, postun manevî evlât Mehmed Arif Efendi'nin oğlu Mehmed Kâmil Efendi'ye geçişinin hukukî cephesini şöyle anlatır (61:80-81):

> Mehmed Kâmil Efendi: İsmail Eşref Efendi'nin mahlûlünden verilmiştir. Vakfiyede vâkıftan sonra veled-i ma'nevîsi el-Hâc Arif Efendi'ye, vefatında ekber evlâdına, ekber evlâdı bulunmazsa Mehmed Arif Efendi'nin evlâd-ı evlâdının batnen bade batnin erşedine meşrût ola. Mehmed Arif'in dahi evlâdı tarîkat-ı aliyyeden olan hulefâsından müstehak bulunan mutasarrıf ola.
>
> İşbu Mehmed Kâmil Efendi, vâkıfın veled-i ma'nevîsi, vakfiyede muharrer Mehmed Arif'in batn-ı evvelde evlâdının erşedi ve tarîk-i Uşşâkî hulefâsından bulunduğu cihetle meşihat-ı mezkûrenin meşrûtun lehi bulunmuş olduğundan bu surette meşihat, müteveffanın mahlûlünden Mehmed Kâmil Efendi uhdesine tevcihe beratında işbu suretle münderiç ve muharrer bulunmuştur.

Şeyh Mehmed Kâmil Efendi H.1317 (M.1900) tarihinde vefat ettiğinde geride büyük oğlu İsmet Mecnun'u ve küçük oğlu Mehmed Cemal Efendi'yi bırakmıştı. Şeyhlik vakfiye gereği büyük oğluna intikal etmesi gerekirken İsmet Mecnun'un Uzun Çarşı esnafından olup tarikat ve tekke işlerine alâkası olmadığı cihetten 9 Mart 1901'de posta Mehmed Cemal Efendi vekâleten geçti (61:82):

Şeyh Mehmed Cemal Efendi: Şart-ı vâkıf mucebince batn-ı evvelde bulunan Şükrü Efendi'ye meşihat teveccüh ediyorsa da mumaileyh Uzun Çarşı esnafından olup tarikata müntesip ve meşihat vazifesini ifaya muktedir bulunmadığından zamanını bâ-sened biraderzadesi Mehmed Cemal Efendi'ye ki sagir evlâdıdır, bi'n-niyâbe tevcih mazbatası tanzim olunmuştur. 18 Zilkade 1318 (9 Mart 1901).

Uzun zamandır vekâleten yürütülen tekke, son şeyhi Mehmed Cemal Efendi'yi yormuş, tekkede hak iddia eden biraderinin eşi ve çocuklarından tadı kaçmıştı. Revnakoğlu, onun Meclis-i Meşâyih'e yazdığı dilekçesinin metnini temin eder ve dosyalarına ilâve eder. Bu dilekçede artık tahammül edemediğini, ya ağabeyinin ailesine bir miktar para verilmek suretiyle tekkedeki haklarından feragatinin temini ya da kendisine bir başka tekke verilerek buradaki vazifesinden affını niyaz ediyordu (161:83):

Huzûr-ı Sâmî-i Riyâset-penâhîlerine,

Hakk-ı nâçîzânemde gerek taraf-ı aliyyelerinden ve gerek Meclis-i Meşâyih a'zâ-yı kirâmı caniplerinden teveccühât-ı hasenenin devam ve tezayüdünü görüp işittikçe her bâr istihsâl-i meserretle teşekkürler etmekteyim.

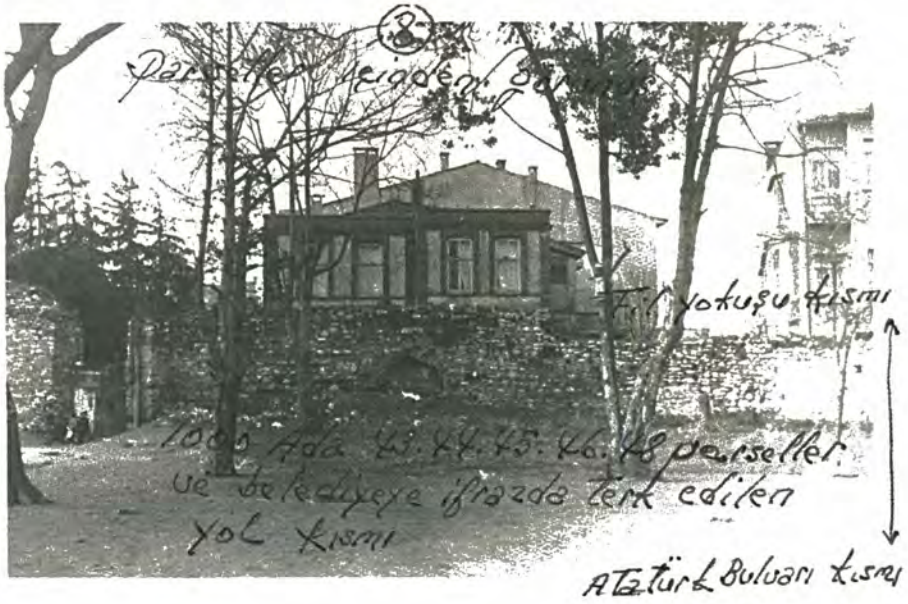
İşte mâ-bihi'l-iftihârım olan şu eltâf-ı mâ-lâ-nihâyeye istinaden Fatih civarında Haydar'da kâin tarîkat-ı aliyye-i Uşşâkiyye'den Hocazâde Dergâh-ı şerîfinin meşihatı vekâletine arzu ve teşebbüs olunmuş idiyse de şimdiden izah ve tafsili gayr-i kâbil birtakım pürüz ve manialar zuhur etmeye başlamış ve bilâhare daha birçok müzâhim ve müşkilâta tesadüf olunacağı anlaşılmış olmasına ve bu gibi arızalı ve dağdağalı vekâletten artık yirmi senedir bıkılmış usanılmış olduğu gibi neticesi yeis ve hırmâna müncer olduğu da tecârib-i mesbûka ve emsali delâletiyle meczum bulunmasına binaen hâl-i hâzırına nazaran nevâkıs-ı mühimmesinin ikmali 150 lira kadar bir masrafa muhtaç olan dergâh-ı şerîf-i mezkûr meşihat cihetinin 50-60 lira tedarik ve ita olunarak müteveffanın zevcesiyle mahdumları razı edilmek ve alâkaları külliyen kat' ettirilmek suretiyle asaleten uhde-i fakîrâneme teveccühü ve bu suret mümkün olmadığı hâlde kaderde oldukça ve şu teveccühât-ı haseneleri kemâ fi's-sâbık hakk-ı fakîrânemde ber-devâm bulundukça geçende Keçeciler Tekkesi meselesinde zaten meclisçe vaat buyurulduğu üzere mahlûl vukuunda münasip bir tekkenin inayet ve ihsan buyurulacağı ümit ve intizarında bulunduğumdan vekâlet-i mezkûreden affım hususu müsterhamdır. Ol bâbda lutf u kerem seniyyü'l-himem efendim hazretlerinindir.

7 Şubat 1315 (M.19 Şubat 1900)

Tarîk-i Uşşâkiyye hulefâsından

Mehmed Cemal

Hocazâde Uşşâkî Tekkesi'nin bahçesinden (Encümen Arşivi)

Hocazâde Uşşâkî Tekkesi'nin cümle kapısı sağında şimdi yerinde olmayan çeşme (Encümen Arşivi)

Tokadî Mehmed Efendi Haziresi

Fil Yokuşu Sokağı'ndan Atatürk Bulvarı'na bakan Zeyrek Mehmed Paşa Sokağı'na dönüyoruz. Biraz ileride solda Tokadî Mehmed Efendi haziresindeyiz.
(Cibali Mahallesi, 1000 ada, 51 parsel)

Revnakoğlu, Nakşibendiyye'nin Müceddidiyye kolunun şeyhlerinden Mehmed Emin Tokadî'nin (ö.H.1158, M.1745) mezarının bulunduğu yeri tarif eder (237:43):

> Tokadi Mehmed Emin Efendi Mescit ve Tekkesi: Fatih - Zeyrek civarında Demirhun Mahallesi'nde, kale duvarı tarafında Pîrî Mehmed Paşa'nın hayratından Soğukkuyu Medresesi'ne (İçindeki softaların bir zamanlar kavga çıkarıp birbirlerini öldürmesinden dolayı halk ağzında burasına "Kanlı Medrese" derler) bitişik yerdeydi. Şimdi hazire kalmıştır. Müstakimzâde burada medfundur.

Revnakoğlu'nun gerek Mehmed Emin Tokadî gerekse Müstakimzâde'ye dair dosyalarında iki bilgi hatasına rastlanır. Bunlardan biri Tokadî'nin türbesinin yukarıda ifade ettiği tekkesinin bitişiğinde olduğudur, hâlbuki Tokadî'nin İstanbul'da şeyhlik yaptığı yegâne tekke Emîr Buhârî Tekkesi'ydi. Mezarının bulunduğu Pirî Paşa Camii önündeki hazirenin bitişiğinde ne tekkesi vardı ne de olmayan tekkede meşihatı! Diğer bilgi hatası da sık sık tekrarladığı Müstakimzâde'nin şeyhülislâm olduğudur. Müstakimzâde ne kadı, ne kazasker ne de şeyhülislâm olmuştur!

Mehmed Emin Tokadî ilim tahsili için geldiği İstanbul'da Zeyrek Camii yakınındaki Soğukkuyu Medresesi (Pîrî Paşa Medresesi) içinde bir odada kalmış, bu sırada Yedikuleli Abdullah'tan hat meşk etmiş, bazı musikişinaslara devamla musikiye de rağbet göstermişti. Yıllar sonra da Mekke dönüşünde uzun zamandır kitabet hizmetiyle yanında bulunduğu Hüseyin Paşazâde Mehmed Efendi'nin Zeyrek'te Fil Yokuşu'nda bulunan hanesinde üç yılını geçirmiş, efendisinin vefatıyla da yine bu yokuşta ev kiralayarak ilim ve irşatla meşgul olmuştu. Buradan her ayrıldığında yine bu Fil Yokuşu'na dönmüş, son olarak Eğrikapı'da pîrdaşı Kırımî Ahmed Efendi'den sonra Emîr Buhârî Tekkesi şeyhliğini yürütürken 12 Eylül 1745'te vefatıyla Fil Yokuşu'nun altındaki bu aşina olduğu mevkiye defnedilmişti.

Mehmed Emin Tokadî, bu hazirenin önünden her geçişinde buradaki mezarlara fatiha okur ve bir zaman teveccüh etmiş, halife ve müritlerine de bunu yapmalarını tavsiye etmiş. Bu hazire önünde durup okumak, teveccüh etmek âdeti bugüne kadar böylece devam etmiştir. Mehmed Emin Tokadî'nin "Bu merkadde birçok nurlar görünmektedir. Bildiğim çoktur, lâkin söylememek evlâdır" dediği bu makam, İstanbul'da duaların kabul olunduğu yer olarak kabul edildi.

Mehmed Emin Tokadî

Tokadî'nin bu vaziyeti, takipçileri tarafından şeyhlerinin vefatında buraya defnedilmek arzusunu ima anlaşılmış, Tokadî H.1158, M.1745'te öldüğünde onu buraya sırlamışlardı. Mezar kitabesinin metni halifesi Müstakimzâde'ye, hattı Reîsü'l-etıbbâ Kâtipzâde'ye aittir. Vefat tarihi manzumesi,

"Gülsitân-ı Nakşibendî'den tîg-i ecel - Bir gül-i sad-bergi kat' etti hezâr âh u enîn" beytiyle başlar, "Peyk-i vahdet sırr-ı pâkinden okur târîhini - Oldu lâhûta revân Allah deyip rûh-ı Emîn"le biter.

Revnakoğlu, Mehmed Emin Tokadî'nin de medfun olduğu hazirenin 1954'teki vaziyetini Mezarlıklar Müdürlüğüne bir yazıyla ifade etmiş, hazirede medfun olanların kimliklerini ve kitabelerini tesbit etmişti (237:48):

Müdüriyet Yüksek Makamına,

Fatih - Zeyrek civarında Pîrî Paşa hayratından Soğukkuyu Cami ve medresesi yanında Nakşibendiyye ricalinden Tokatlı Şeyh Mehmed Emin Efendi Tekkesi'nin metruk haziresinde, ziyaret penceresi önünde şeyhi ve üstadı bulunan Tokadî Şeyh Muhammed Eminü'l-Nakşibendî'nin ayak ucunda yatan, pek kıymettar müteaddit teliflerin sahibi meşhur Müstakimzâde Şeyh Süleyman Sadeddin Efendi'nin kötü bir sülüsle yazılmış tek şahideden ibaret mezarı, yıllardan beri utandırıcı bir perişanlık içindedir.

1941'de Türk Tarih Kurumu namına İstanbul hazirelerini tararken bu büyük adamın çeşitli pislik, moloz ve enkaz yığını altında tamamıyla bozulmak üzere bulunan kabri taşını kazma kürek elimde kendi başıma ve bir hayli müşkilâtla açıp ortaya çıkarmaya çalışırken tetanoza tutulmak tehlikesini geçirmiştim.

O zamandan beri yine aynı utandırıcı şeklini ne yazıktır ki hâlâ muhafaza etmekte bulunan bu mübarek insanın kendi kadar kıymetli mezarını, kabir taşını, kezâ Müstakimzâde'nin ilmî ve manevî kemaline fevkalâde meclûp, kendisine mensup ve hürmetkâr bulunduğu, bundan dolayı da vefatında onun ayağı ucuna gömülmesini vasiyet ettiği Nakşibendiyye büyüklerinden şeyhi ve mürşidi Tokadî Şeyh Mehmed Emin Efendi'nin, Müstakimzâde'nin tarihi ile süslenmiş kıymetli mezar taşı başta olmak üzere meşhur halifelerinden birkaçının medfun bulunduğu; kezâ mektep, medrese ve mütevellilerin, Amcazâde Hüseyin Paşa çocuklarının, ayrıca Tosyalı Ali Nâzım Paşa, Eşrefzâdelerden "fahrü'l-müderrisîn" diye tanınmış Müderris Fahreddin Efendi, fetvahane müsevvidlerinden ve ulemadan Müderris Rizeli Ali Rıza Efendi, yine Eşrefzâdelerden ve Pîrî Paşa sülâlesinden Seyyid Sadeddin Efendi, Hattat

Hacı Hüseyin Efendi, Edirneli Kalemtraşi Şeyh Ali Efendi ve benzerleri gibi mesleğinde ve zamanında temeyyüz etmiş birçok güzide zevatın yattığı bu çok bakımsız, ihyaya muhtaç hazirenin baştan başa tanzim ve tamirinin tarihimiz için hayırlı ve isabetli bir iş olacağını hürmetlerimle arz ve rica ederim. 12 Kasım 1954.

Tarihî Mezarlar ve Kitabeler Raportörü Cemaleddin Server Revnakoğlu

Mehmed Emin Tokadî haziresinde medfun şahsiyetlerden bazılarının kitabeleri Revnakoğlu tarafından "eş-Şeyh Tokadî Mehmed Emin Efendi Hânkâh-ı şerîfi haziresi" başlığı yer alır. Bu kitabeleri vermeden önce Revnakoğlu (237:36), "*Hadîka*'da yazılı olduğuna göre bu câmi'-i şerîfin mezaristanında Ayvansaray dahilinde vaki Emîr Buhârî Zaviyesi meşayihinden Tokadî Mehmed Edin Efendi medfundur ve *Şâhidî* şarihi Abdülbaki Beyefendi medfundur ki bu camiye evlâdiyyet ve meşrûtiyyetle mütevelli olanlardır, taşını bulamadım" notunu düşer (237:36;50-55):

Fatiha penceresi üstünde, yüksekte, parmaklığa takılı, sağlamca mazbut, demir çerçeveli, tek mistarlı mermer kitabe, sülüs: "Eizze-i kirâmdan Tokadî Emin Efendi kaddesallahu sırrahu'l-azîze'l-âlim, 1158."

Fatiha penceresi sırasında, üst başta, duvara gömülü, mistarlı beyaz mermer kitabe, nesih:

"Zâir ervâhına ihlâs oku hem eyle duâ
Bir melek çıktı dedi fevtine târîh oldu
Dâr-ı me'vâyı mekân etti Azîz Bey a'lâ.
Harrerehu Halil Vehbi, 5 Şevval 1219"

Başlıksız, yuvarlak, mistarsız beyaz mermer taş (Müstakimzâde'nin yanında), karışık istifli sülüs: "Pîrî Paşazâde kıldı dâr-ı ukbâya sefer" Üç beyittir, 1011.

Başlıksız, kalın tek mistarlı beyaz mermer taş, sülüs: "Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah - Rûhıyıçun fâtiha, 1083"

Başlıksız, yuvarlak, kalın, mistarlı beyaz mermer taş, talik:

Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî
İçip câm-ı ecelden âkıbet Raif Efendi âh
Bekâya irtihâl etti makâm-ı âliyi bulsun
İlâhî feyz-i cûd-ı rahmetin hiç eyleme eksik
Nesîm-i subh-dem estikçe kabri nûr ile dolsun
Küşâde eylesin Hak gonce-i ümmîdini onun
Salınsın bâg-ı cennet içre dâim pür-safâ kılsın
Duâ-yı hayr-cevher birle târîh yazdı İbrâhîm
Muhammed Râif ü Nazmî'ye kim uçmak mekîn olsun, gurre-i Şaban 1273.

Müstakimzâde'nin mezar taşı

Şahidesi düşmüş, pehlesi çok eski, başlığı gayet ziynetli, kenarları zırhlı, mistarlı beyaz mermer taş:

Hüve'l-Bâkî
Hayfâ ki zâyi' eyledi devrân-ı çarh-ı bî-vefâ
Bir hânedân-ı pür-şeref bir merdüm-i zî-ihtirâm
İsmi gibi zâtı güzîn hem-nâm-ı Fahrü'l-mürselîn
Râh-ı savâbı kendiye eyledi dâim iltizâm
Ol zât-ı pâke nâgehân erdi nidâ-ı irci'î
Mâh-ı Muharremde ömr-i azîzi oldu tâm
Yâ Rab bi-hakk-ı Mustafâ târihini kıl müstecâb
Huld-ı berîni eyleye Hacı Mehmed Bey makâm, 1279.

Başında bozma dikişli, kubbesi uzunca kavuk; mistarlı, şahideli, ziynetsiz beyaz mermer taş, kötü bir sülüs. Şeyh Tokadî Mehmed Emin en-Nakşibendî hazretlerinin ayak ucu taraflarındadır: "Ah Mine'l-Mevt - Allâh subhânehu ve taâlâ hazretleri. Merhûm ve magfûrun leh tarîk-i Nakşibendî Tokadî Şeyh Mehmed Emin Efendi hazretlerinin hulefâsından ilmen ve tarîken ve sinnen Şeyh Müstakimzâde Süleyman Sadeddin Efendi'nin rûhu için âmmeten ve cemîan mü'minîn ve mü'minât ervâhı için el-fâtiha, 23 Rebiülahir 1202"

Tokadî Emin Efendi'nin ayak ucunda, başlıksız, yuvarlak, kalınca, mistarlı beyaz mermer taş, sülüs: "Yâ Gaffâr - Kad intekale eş-Şeyh Seyyid Ahmed eş-Şevkî en-Nakşibendî halîfe-i Tokadî Mehmed Emin Efendi rûhlarıyıçun fâtiha, 26 Zilkade 1199"

Pehleli, şahideli, biraz eğri, mistarlı, yuvarlak, başlıksız beyaz mermer taş; fatiha penceresi sırasında duvar dibinde: "Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr müderrisîn-i kirâm ve fetvâhâne-i celîle müsevvidânından Rizevî Ali Rıza Efendi ibn el-Hâc Hasan'ın rûhuna rızâen lillâhi fâtiha, 29 Cemaziyelevvel, 1278"

Göğsü ve kenarları zırhlı, ziynetli, mistarlı, biraz eğri beyaz mermer taş, talik:

Ah Mine'l-Mevt
....
Ey felek kim kurtuluptur cevr-i kahrından hemîn
Ağz açıp yutmak dilersin cümle halkı her nefes
Ol kişinin hâib ü hâsir korsun son demin
Birbirinden vâlide ve evlâdları tefrîk edersin cebrile
Hiç mürâat yok mudur sizlerde ey rûy-ı zemîn
Hasret-i vâlidesinin yaktı gönül hânesin

Haşre dek çeksin kızının yas u mâtemin
Hayfâ öksüz ve yetîm bırakıp evlâdını
Ey vâlidem elvedâ' olsun seninle ol haremin

Pîr Muhammed Paşa mütevelliyesi Şerîfe Muhsine Hanım'ın kerîmesi, hamlini vaz' eyleyip şehîden vefat eden merhûme Şerîfe Refîka Hanım'ın rûhıyıçun el-fâtiha, gurre-i Cemaziyelahir, 1263"

Başında kalın, uzun, geniş ve püsküllü mahmudiye fesi, pehleli, şahideli, mistarlı beyaz mermer taş, talik: "Hüve'l-Bâkî - Asâkir-i hazret-i şâhâne mirlivalarından olup irtihâl-i dâr-ı bekâ eden merhûm ve magfûrun leh Tosyalı Ali Nâzım Paşa'nın rûhıyıçun fâtiha, 17 Recep 1280"

Pehlesi çökmüş, mistarlı beyaz mermer taş. Başında cesîm Nakşî tâc-ı şerîfi, talik: "Hüve'l-Bâkî - Cennet-mekân Tokadî Mehmed Emin Efendi merhûmun hulefâsından merhûm ve magfûrun leh es-Seyyid Halil Efendi rûhıyıçun lillâhi taâlâ el-fâtiha, 1187"

Yarıya kadar gömülü, göğsü ve kenarları ziynetli, zırhlı, mistarlı, genişçe beyaz mermer taş, sülüs: "Hüve'l-Bâkî - Pîrî Mehmed Paşa mütevellisi Eşrefzâde es-Seyyid Aziz Beyefendi'nin vâlide-i muhteremeleri merhûme ve magfûrun lehâ Emine Hanım rûhıyıçun el-fâtiha, 8 Zilhicce 1214"

Başında cesîm Kâdirî tâc-ı şerîfi, mistarlı, beyaz mermer taş, sülüs: "Tarîk-i Kâdiriyye'den Edirnevî Kalemtraşî merhûm ve magfûrun leh eş-Şeyh Ali Efendi rûhıyıçun fâtiha, 22 Ramazan 1214"

Pek ziynetli, göğsü mihraplı, şahidesi süslü, pehleli, zırhları oymalı, mistarlı, kalınca beyaz mermer taş, nesih: "Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Fahrü'l-müderrisîni'l-kirâm Eşrefzâde es-Seyyid Fahreddin Efendi'nin halîle-i muhteremeleri merhûme ve magfûrun lehâ Mehpare Hatice Kadın'ın rûhıyıçun el-fâtiha, 14 Ramazan 1197"

Yerde, kenarları zırhlı, mistarlı, genişçe beyaz mermer taş, altından kırık, talik: "Hüve'l-Bâkî - el-Garîku ilâ afvillâhi taâlâ ve keremihi, el-müstagraku ilâ rahmetillâhi ve magfiretihi, el-mazharu bi't-tecelliyâti'l-gufrâniyye, el-vâsılatu ile'd-derecâti'l-cenneti'l-cemâliyye, el-merhûmetü's-saîdetü ve'l-magfûretü'l-müşfikatü lehâ Fatma Hanım an evlâdi Amcazâde Hüseyin Paşa rahmetullâhi vâsiaten bi-sırrı'l-fâtiha, 1180"

Şahidesi kırık, pehlesi çökmüş, göğsü ziynetli, başlıksız, mistarlı beyaz mermer taş: "Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî - Amcazâde vezîr-i mükerrem merhûm Hüseyin Paşa hafîdlerinden Maliye tezkirecisi-i esbak merhûm Mahmud Bey'in kerimesi merhûme ve magfûrun lehâ Hüsna Hanım rûhıyıçun el-fâtiha, 3 Recep 1194"

Şahideli, biraz eğri, başında kavuk, mistarlı, beyaz mermer taş, sülüs: "Yâ Hû

- Merhûm ve magfûrun leh umdetü's-sâlihîni's-sâlikîn tarîk-i Sa'diyye'den eş-Şeyh Süleyman Efendi rûhıyıçun el-fâtiha, 12 Rebiülevvel 1205"

Başlıksız, kalın, mistarsız, biraz eğri mermer taş, sülüs: "Bakma yan çeşm-i basîretle mezârım taşına - Bilinmez ol hâlim benim gelmeyince başına - Merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr es-Seyyid Mehmed Efendi el-Cemâlî Pîr Mehmed Paşazâde rûhıyıçun fâtiha, 18 Ramazan 1132."

Duvar dibinde, batık, başında imame, mistarlı beyaz mermer taş:

Hüve'l-Bâkî
İçip câm-ı ecelden Hacı Hattât Hüseyin âhir
Fenâdan el çekip mülk-i bekâya azm-i râh etti
Uçurdu murg-ı cânın âşiyân-ı cism-i pâkinden
Vatân-ı aslına erdi makâm-ı âliye yetti
Tarîk-i Halvetiyye'den biyat telkînin almıştı
Ezelden ettiği mîsâk u ahdi bunda berkitti
Tehî-dest gitmedi dünyâdan ol ehl-i tarîkattır
Azîzim Şeyh Mehmed Bosnevî Tevfik'ten el tuttu
Gelip kabrim ziyâret eyleyen ihvân-ı dervîşân
Duâ-yı hayrile yâd eylesinler cümle iş bitti
Okuyup Sem'iyâ ihlâs dedim cevherle târîhin
Cihândan göz yumup âhir nefes Allah diye gitti, 12 Muharrem 1277.

Başlığı fevkalâde ziynetli, mistarlı, kenarları zırhlı, şahidesi düşmüş, pehleli beyaz mermer taş, talik:

Hüve'l-Bâkî
Âh ile zâr kılarak tâzeliğime doymadım
Çün ecel peymânesi dolmuş murâd almadım
Hasretâ fânî cihânda tûl-i ömr sürmedim
Firkatâ takdîr bu imiş tâ ezelden bilmedim
Zâlim ishâl yaktın benim cânımı
Âh fânî dünyâda kâmım almadım
Mâh-ı Muharremde teslîm ettim cânımı

Mâliye-i hazîne celîlesinde evâmir-i hâliyye hulefâsından es-Seyyid Mehmed Eşref Efendi'nin halîlesi merhûme ve magfûrun leh.â.cennet-mekân Hanife Hanım'ın rûhuna fâtiha, Muharrem 1279.

Başında önü çiçekli kavuğu, mistarlı, yarıya kadar gömülü beyaz mermer taş, nesih:

Hüve'l-Bâkî
Câmi'-i pâk Sovukkuyu imâmı göçtü âh

Az gelir dehre Latif Molla gibi şahs-ı nazîf
Mâlik-i sırr-ı tarîkat oldu zikr-i kalble
Sâlik-i râh-ı hakîkat idi ol merd-i zarîf
Ol melek-haslet tecerrüd âleminde şâh idi
Ede adni vuslat-ı hûrân ona cây-ı mazîf
Bâtını ma'mûr idi keşf etti vakt-i rıhletin
Aldı mat'ûnen şehâdet ecrin ol zât-ı şerîf
Bir cemâ'at kudsiyân geldi dedi târîhini
Sahn-ı huldu secdegâh ede İmâm Abdüllatîf

Fatiha penceresi önünde adak bezleri ile donatılmış, başlıksız, yuvarlak, mistarlı mermer taş, girift sülüs:

Hüve'l-Bâkî
Âl-i Tâhâ nesl-i Sıddîk necl-i Eşrefzâde kim
Gülşen-ârây-ı cinândan şemm edince râyiha
Eyledi teslîm-i rûh Allah deyip Hakk'a o zât
Çün tecellî-i sıfâtullah olunca vâzıha
Hem sülâle-i Pîrî Paşa Velî vü vâkıfı
Hazre-i kudse hırâmân eyleyince bâriha
İrci'î emrine yazdım Misâlî târîhin
Oku Seyyid Sa'deddîn rûhuna el-fâtiha, 3 Recep 1210.

Pehleli, mistarlı beyaz mermer taş; başında bozma dikişli ve önü çiçekli kavuk:

Hüve'l-Feyyâz
Elinden dâd feryâd eyler âlem ey felek dâyim
Senin kârın mıdır zulm eylemek a'lâ vü ednâya
Şebân-rûz diş biler insâna durma çarh-ı kec-revde
Onun da merhametsiz olduğu ma'lûm bu dünyâya
Ne haddi onların bir âdemin ömrin tamâm etmek
Gelenler dehre gitmek âdet olmuş dâr-ı ukbâya
Ne çâre âh bu merkad sâhibi Sâdık Efendi'nin
Olunca emr-i Hak hakkında vâki' hep ehibbâya
Dedi cân-pârem evlâdım beni terk eyleyip gitti
Şehîd olup vebâdan ben de gitmek kasdım oraya
Ecel kendi eliyle sundu câmın nûş edip ol dem
Per açtı rûhu tenden uçtu tâ firdevs-i a'lâya
Düşüp de hâmeden târîh fevri çıktı berceste
Şehîden cân atıp Sâdık Efendi göçtü me'vâya, selh-i Zilkade 1227.

73 cm irtifaında pehleli, ön kısmı tamamen gömülü, etrafı ziynetli, oymalı, şahidesi müzeyyen, başında muazzam kallavi, mistarlı beyaz mermer taş, nesih:

Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî
Behredâr etmez cihânda kimseyi çarh-ı denî
Hâk ile âlûde oldu nice bin zât-ı fehîm
Misli nâdir pür-maârif zî-hüner sâhib-kemâl
Ya'nî Fahreddîn Eşrefzâde ol zât-ı halîm
Eyledi ihrâz Mekke rütbesin hasbe't-tarîk
Rütbesin âlî ede cennette de Hayy-ı rahîm
Âlim-i âmil idi hem fâzıl-ı dânâ idi
Gösterirdi herkese râh-ı tarîk-i müstakîm
Gelmemişti devr-i Âdem'den beri misli onun
İlmile olmuş idi mânende-i dürr-i yetîm
Âhirü'l-emr ona da sundu ecel peymânesin
Nûş edip dâr-ı bekâ oldu ona cây-ı selîm
Karşı çıktı beş melek târîh-i cevherle dedi
Rûh-ı Fahreddîn kıldı şübhesiz azm-i naîm, gurre-i Şaban 1221.

Göğsü ve kenar zırhları ziynetli, şahidesi müzeyyen, mistarlı, başlıksız beyaz mermer taş, talik:

Hüve'l-Bâkî
Meâl-i küllü nefsin zâika her câna şâmildir
Nidâ-yı irci'î sem'ine erdikte eder sür'at
Cihânda ömr-i Nûh olsa zevâli âkıbet derkâr
Baş ağrısı bahane neylesin Lokmân-ı zî-hikmet
Zübeyde Seyyide Hanım hasîbü'n-nesl idi hayfâ
Ede rûh-ı şerîfin Hak taâlâ garka-i rahmet
Nihâl-i gonce-i ismet iken gül-zâr-ı âlemde
Dirîgâ sarsar-ı bâd-ı vebâdan eyledi rıhlet
Duâ edip dedim cevher gibi fevtinde târîhin
Ola yâ Rab Zübeyde Hanım'a cây-ı safâ cennet, 27 Ramazan 1227.

Göğsü ziynetli, kısmen batık, mistarlı, genişçe beyaz mermer taş, talik:

Hû
Zevce-i merhûme-i Kutb Emîn-i Nakşbend
Sâlihâtın zübdesi zât-ı kerâmet-fâyiha
Vâsıl-ı Hak oldu seyr et ol velî-i mürşidin
Sâye-i kurbünde defn olmakla oldu râyiha
Harf-i cevherdârı Hâkim fevtine târîh olur

Cennet-i huld içre Hakk'a cârr-ı mahrem Sâliha, 1169.

Şahidesi süslü, uzun, mistarlı beyaz mermer taş; başta önü çiçekli kavuk, sülüs:

Eyledi azm-i bekâ bir mîr-i memdûhu'ş-şiyem
Rahmet-i Hakk'ı edip kendiye aksâ-yı merâm
Ya'nî Sa'deddîn Bey ol seyyid-i âlî-neseb
Nesl-i pâk-ı sadr-ı esbak Pîr Paşa-yı be-nâm
Zâtına vermişti Eşrefzâdelik dahi şeref
Eyleye firdevse ecdâdıyla âheng-i hırâm
Rahmet-i Hak hissedâr-ı bûy-ı ihsân eyleyip
Ola gül-zâr-ı behişti cây edip gülçîn-i kâm
Fevtine târîh-i medd-i âhla etti sudûr
Ola Sadreddîn Bey'e dârü's-selâm yâ Rab makâm, 1230.

Dar yüzlü, küçük, mistarlı beyaz mermer taş, talik:

Hüve'l-Bâkî
Kapıcıbaşı Mehmed Ağa'nın
Duhteri ukbâya gitti vâh vâh
Gülşen-i âlemde mekşûf olmadan
Soldu ol gül-gonce vâh oldu tebâh
Vâlid-i merhûmu ile eylesin
Rûhu kevser içre çün mâhî şinâh
Hazret-i Sıddîk ceddidir ede
Rûz-ı mahşerde ona hemdem ola
Göz yaşıyla yazdı târîhin Şefik
Adni Fıtnat Hanım ede cilvegâh, 1253.

Başında küçük mahmudiye fesi, mistarlı, beyaz mermer taş, talik:

Hüve'l-Hayy
Gül-zâr-ı cihânın çiçeği Hazret-i Ahmed
Dünyâyı kabûl eylemedi göçtü cinâna
Bu hemmine hiçbir sözü yok âkıl olanın
Ammâ peder ü mâderini koydu figâna.
Trabzonî el-Hâc Hüseyin Ağazâde Ömer Efendi'nin mahdûmu merhûm
Ahmed Efendi'nin rûhuna el-fâtiha, 11 Rebiülahir 1272.

Şâhrâh Çeşmesi ve Tâhir Ağa Tekkesi

Tekrar gerisin geri Zeyrek Mehmed Paşa Sokağı'ndan Haydar Caddesi'ne dönüyoruz, kaldığımız yerden Haliç istikametinde ilerliyoruz, Haydar Caddesi'nden sola dönen Esrar Dede Sokağı'na kadar gidiyoruz. Esrar Dede Sokağı'na dönünce biraz ileride solda Şâhrâh Çeşmesi ve Tâhir Ağa Tekkesi önüne geliyoruz

Esrar Dede Sokak'tan Tâhir Ağa Tekkesi'nin cümle kapısına bir çıkmaz sokaktan girilir. Esrar Dede Sokağı'ndan dönerken köşede "Şâhrâh Çeşmesi" adıyla şöhret bulmuş Kanunî dönemine ait banisi meçhul klasik çeşme yer alır.

"Ayn-ı lutf-ı Şâhrâh târîh şüd
Hâzihi aynün li-mâin dâimin"

yazan kitabedeki "Ayn-ı lutf-ı Şâhrâh" ifadesi H.967 (1559-60) tarihini verir.

Tekke-cami, kapıcıbaşılardan Tâhir Ağa tarafından yaptırıldı. Bu zat, surre emini olarak gittiği Hicaz'dan dönüşte Şam'a geldiğinde bir sebeple başı gövdesinden ayrılmak suretiyle 1782'de (H.1196) idam edilmişti. İstanbul'a kesik başı gönderilmiş olan ağanın haziredeki kabri bu başı saklar. Mezar taşını Revnakoğlu tesbit eder (232:134):

> Başlıksız, düz mermer taş (bânî-i dergâh), sülüs (232:134): "Allah Bâkî - Sâhibü'l-hayrât ve'l-meberrât merhûm ser-bevvâbîn-i dergâh-ı âlî el-Hâc Seyyid Mehmed Tâhir Ağa rûhıyıçun fâtiha, 1196"

Tekkenin ilk şeyhi Nakşibendiyye'den Mehmed Sâbir Efendi'ydi. Tâhir Ağa'nın tekkesine H.1774'te postnişin olmasını temin ettiği bu şeyh dört yıl sonra vefat etti, kabri haziredeydir (232:133):

> Duvar dibinde, kısmen kırık, mistarlı, yeşile boyalı mermer şahide. Başında cesîm Nakşî tâc-ı şerîfi, sülüs yazı ile: "Hû - Postnişîn-i meşihat-ı Nakşibendiyye olan es-Seyyid eş-Şeyh merhûm ve magfûr Mehmed Sâbir Efendi rûhuna fâtiha, 1178"

Tekke bu açılıştan sonra bir devir Uşşâkiyye'den şeyhlerin idaresine geçse de ilk Nakşî cephesini bir şekilde hep muhafaza edecektir. Tekke kuruluşundan biraz sonra Mehmed Sâbir Efendi'nin vefatıyla İbn Arabî takipçisi olan ve telifleriyle şöhret bulan Abdullah Salâhî (ö.1783) ile Uşşâkîlik'e geçti.

Şâhrâh Çeşmesi (Belediye Arşivi'nden)

Tâhir Ağa Tekkesi avlusu (Beyza Kökrek'in tezinden Baha Tanman fotoğrafı)

Şâhrâh Çeşmesi
(Belediye Arşivi)

Salâhî, memur olarak Hekimoğlu Ali Paşa maiyetinde uzun zaman kalmış, birçok seyahatten ve muhtelif şeyhlerle temastan sonra Eğrikapı dışında Savaklar Tekkesi postnişini Cemaleddin Uşşâkî'ye intisap ederek onun halifesi ve damadı olmuştu. Tâhir Ağa Tekkesi'nin 1782'deki bir yangında yanmasıyla Savaklar Tekkesi'ne geçen Salâhî, bir sene sonra orada vefat edince cenazesi Tâhir Ağa Tekkesi'ne getirilerek defnedildi.

Abdullah Salâhî'nin kuvvetli şahsiyeti, birçok tarikattan hissedar oluşu ve içtihatlarıyla şekillenen Uşşâkîlik, onunla "Salâhiyye" adını almıştı. Kabri, İstanbul'un ehlince sık ziyaret edilen mezarlarındandı (232:131):

> Yeşil boyalı, muntazam demir parmaklıkla çevrili, üstü açık demir kubbeli hususî hazire. Baş tarafında dışarıdan parmaklığa merbut yüksekte demir çerçeveli, mistarlı mermer levha. Tepesinde cesîm Nakşî tâc-ı şerîfi:
>
> *Hû*
> *Cenâb-ı Şeyh Abdullah Salâhaddîn Efendi kim*
> *Metâf olmuştu sahn-ı hânkâhı ehl-i irfâna*
> *Velî-i mürşid-i hikmet-şinâs u lâ mekân-seyrân*
> *Delîl ü reh-nümâ halvet-serâ-yı vasl-ı cânâna*
> *Sevâd-ı mâ-sivâyı seyr edip çeşm-i basîretle*
> *Teveccüh eyledi mir'ât-ı hüsn-i vech-i Yezdân'a*
> *Vedâ' edip cihândan âlem-i kudse revân oldu*
> *Mülâkât etti sad şevkile ervâh-ı azîzâna*

Olur ceyb-i dili ehl-i niyâz âcizin pür-feyz
Teveccüh eylese bu merkad-i pâke hulûsâne
Bi-hakk-ı hürmet-i Kur'ân edip Hak sırrını takdîs
Füyûz u himmeti cârî ola kalb-i mürîdâna
Girip kasr-ı cinânda dediler kerrûbiyân târîh
Salâhî şevk-ı envâr-ı cemâle oldu pervâne
Rûhıyıçun fâtiha, 29 Muharrem 1197.

Tâhir Ağa'da Uşşâkîlik, Salâhî'den sonra sırasıyla Nakşibendiyye'den de hilâfetli oğlu Mehmed Ziyaeddin (ö.11 Safer 1234 - 10 Aralık 1818) ve onun da oğlu Mehmed Tevfik'in (ö. 13 Rebiülevvel 1259 - 13 Nisan 1843) şeyhlikleriyle devam etti (232:137):

> Duvar dibinde, parçalanmış, yuvarlak, başlıksız, mistarlı kalın mermer taş, sülüs: "Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî - Merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr bu hânkâhta seccâde-nişîn-i irşâd olan Salâhaddin-i Uşşâkî kuddise sırruhu-zâde eş-Şeyh Mehmed Sâbir Efendi (Mehmed Ziyaeddin olmalı!) ve mahdumları Mehmed Rıza Efendilerin rûh-ı pür-fütûhlarına rızâen lillâhi taâlâ el-fâtiha."

Abdullah Salâhî (Salâhaddin Uşşâkî) mezarı (Beyza Kökrek'in tezinden Baha Tanman'ın fotoğrafı)

Tekke, Mehmed Tevfik Efendi'den sonra Nakşibendiyye'nin Behcetiyye koluna geçer. İlk şeyhi Üsküdar Selimiye Dergâhı şeyhi de olan İbrahim Hayrânî Efendi'dir.

İbrahim Hayranî, Selimiye Dergâhı şeyhi Behcet Efendi'nin vefatından sonra o dergâhta 21 yıl vekâleten şeyhlikte bulunmuş, vefatından altı ay kadar önce de Tâhir Ağa Tekkesi'nde boşalan posta 27 Rebiülevvel 1259 (28 Nisan 1843) tarihinde tayin edilmişti, ancak buraya gelişinden altı ay sonra hastalanarak vefat etti (232:131):

> Üsküdar Selimiye Dergâh-ı şerîfi avlusunda, soldaki kütüphanenin arkasında parmaklık içinde yan yana iki taştan birincisi: "Hüve'l-Hayyüllezî Lâ Yemûtu - Ecille-i meşâyih-i Nakşibendiyye'den kutbu'l-ârifîn merhûm Behcet Efendi hazretlerinin hulefâsından Âsitâne-i aliyyede Tâhir Ağa Hânkâhı'nda seccâde-nişîn-i meşîhat olan umde-i ashâb-ı irfân ve zübde-i erbâb-ı zühd ü itkân merhûm ve mağfûrun leh Şeyh İbrahim-i Hayrânî Efendi'nin rûhıyıçun lillâhi el-fâtiha, 1260"

Revnakoğlu, İbrahim Hayranî'nin mezar taşındaki vefat tarihine itiraz eder (232:133):

Not: Dergâh-ı şerîfte veresenin lutfuyla gördüğüm hususî kayıtlara ve Hacı Hüseyin Vassâf Bey merhumun çok kıymetli notlarında tesbit edilmiş olduğuna göre Şeyh İbrahim Hayrânî Efendi 27 Rebiülevvel 1259 (27 Nisan 1843) tarihinde Tâhir Ağa Tekkesi meşihatına gelmişler ve altı ay sonraki Ramazân-ı şerîf başlarında da irtihal etmişlerdir. Kendisinden inhilâl eden meşihat makamı ise oğulları Mehmed Şükrü ve Mehmed Feyzullah Efendilere 11 Ramazân-ı şerîf 1259 (5 Ekim 1843) tarihinde münâsafeten tevcih edildiğine göre İbrahim Hayrânî'nin mezar taşındaki tarihin H.1260 değil, yine H.1259 olması icap eder.

İbrahim Hayranî'nin vefatından sonra Tâhir Ağa Tekkesi'nin şeyhliği 1843'te iki oğluna, Mehmed Şükrü'ye ve Mehmed Feyzullah'a müştereken geçer. Her ikisi de henüz küçük yaşta olmalarına binaen tekke vekâleten Unkapanı'ndaki Nakşî Ahmed Buharî Tekkesi şeyhi Rıfkı Efendi, Eyüp'te Şeyhülislâm Tekkesi şeyhi Ali Efendi ve Seyyid Velâyet Tekkesi şeyhi Arap Said Efendiler tarafından sırayla yürütülür. Vekillik yapan bu üç şeyhin her birinin Nakşî hilâfeti Behcet Efendi'dendir.

İbrahim Hayranî'nin oğlu Mehmed Şükrü erken yaşta vefat edince Feyzullah Efendi asaleten posta geçtiğinde Tâhir Ağa Tekkesi haraptır. Vakıa Feyzullah Efendi döneminde Tâhir Ağa Tekkesi çok defa bu tekkenin hemen karşısındaki Seyyid Velâyet Tekkesi'nin de postnişini olan Arap Said Efendi tarafından idare edilir. Selimiye Dergâhı'nda ikamet eden Feyzullah Efendi, Tâhir Ağa Tekkesi'nin tevhîdhanesi bitişiğindeki oda nisbeten müsait olduğundan cuma günleri gelip burada zikir açıyordu.

Feyzullah Efendi, tarikat ilimleri dışındaki medrese öğrenimini babasının isteğiyle Hüseyin Efendi isimli bir şahıstan 1867'de tamamlamış, Hüseyin Efendi'nin Medine kadısı olmasıyla onunla Hicaz'a da gitmişti. İstanbul'a dönüşünden kırk gün sonra 29 Haziran 1869'da vefat ederek Selimiye Dergâhı'nın haziresine babasının kabirlerinin lahit kapaklarının üzerine defnedildi (231:130):

Nakşî müjgânlısı üstüne destâr-ı şerîf sarılmıştır, talik: "Hüve'l-Bâkî - Ecille-i meşâyih-i Nakşibendiyye'den kutbu'l-ârifîn Ali Behcet Efendi hazretlerinin hulefâ-yı erşedlerinden, Âsitâne-i aliyyede Tâhir Ağa Dergâh-ı şerîfinde seccâde-nişîn-i irşâd olan el-merhûm el-magfûr İbrahim-i Hayrânî Efendi'nin mahdûmu ve dergâh-ı mezkûrun şeyhi iken âzim-i dâr-ı cinân olan el-merhûm el-mebrûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr eş-Şeyh el-Hâc Mehmed Feyzullah Efendi'nin ve kâffe-i ehl-i îmânın ervâhıyıçun fâtiha. 19 Rebiülevvel 1286"

Feyzullah Efendi'den sonra Tâhir Ağa Tekkesi'nin postnişinliğine oğlu Ali Behcet Efendi getirilir. Bu şahsiyet, tekkenin son şeyhidir(232:130):

Oğlu Şeyh Hacı Ali Behcet Efendi, doğumu H.1277. Maalesef tariz yoluyla söylenilen "Mutfak mahsulüzâde"likle maruftur. Hilâfeti ve iclâsı, 21 Ša-

ban 1299 tarihinde, evlendiği perşembe günü Kâdirîhane şeyhi imâm-ı sultânî Şerefüddin Efendi'dendir. Fatih Ali Emiri Kütüphanesi müdürlüğünden emekli olup 15 Cemaziyelevvel 1354 (2 Ağustos 1935) tarihinde dergâh-ı şerîfin hafta günü olan çarşamba sabahı namaz vakti saat 4.50'de seccade üzerinde namazı beklerken Allah sayhası ve zikir ve tevhîdle göçtü. Selimiye Tekkesi'nde medfun pederleri Şeyh Said Efendi'nin penceresinin karşısına rastlayan duvar önünde medfundur.

Tâhir Ağa Tekkesi son postnişini Ali Behcet Efendi

Revnakoğlu, bu tekkenin tarihini şu şekilde toplar (232:132):

Tâhir Ağa, Sultan Mustafa Sâlis Han'ın kapıcıbaşılarındandır. Bu dergâhı ve mescidi H.1173 senesinde inşa etmiştir ve meşihatına ilk şeyh olarak Sâbir Efendi namında bir zatı tayin etmiştir. H.1178 tarihinde Sâbir Efendi vefat etmiştir, yerine Abdullah Salâhî Efendi tayin edilmiştir. H.1197 tarihinde de Abdullah Salâhî vefat etmiştir.

Abdullah Salâhî H.1117 senesinde Rumeli'de Kesriye kasabasında dünyaya gelmiştir. Pederlerinin ismi Abdülaziz'dir.

Salâhî Efendi vefatından sonra mahdumları Mehmed Ziyaeddin Efendi'ye meşihat tevcih edilip H.1234 senesine kadar icrâ-yı meşîhat etmişlerdir. Mehmed Ziyaeddin Efendi H.1234 tarihinde vefat ederek mahdumu Mehmed Tevfik Efendi'ye meşihat tevcih edilip H.1259 senesine kadar icrâ-yı meşîhat etmişlerdir.

Mehmed Tevfik Efendi de H.1259 tarihinde vefat ederek münhal kalan meşihate H.1259 tarihinde İbrahim Hayranî Efendi tayin edilip H.1260 tarihinde İbrahim Hayranî Efendi vefat ederek mahdumu Mehmed Feyzullah Efendi'ye meşihat tevcih edilerek H.1286 tarihinde vefat etmişlerdir.

Ve Mehmed Feyzullah Efendi'nin mahdumu Hacı Ali Behcet Efendi'ye meşihat tevcih edilerek dergâhların seddine kadar icrâ-yı meşîhat eylemişlerdir. 1935 senesinde vefat etmiştir, Üsküdar'da Karacaahmet'te medfundur.

İlk zamanlar pazartesi-cuma geceleri mukâbele-i şerîfe icra edilirken sonraları son zamana kadar yalnız perşembe günü akşamı - cuma gecesine tahsis edilmişti.

Tâhir Ağa haziresinde medfun olan zevat:

Mehmed Esad Mevlevî (1843-1914), ihtida eden Selanik avdetîlerindendi. Erken yaşta müslüman olan Mehmed Esad, memuriyetinin başlarında doğduğu şehirde Bedeviyye'den Şeyh Osman Efendi'ye intisap etmiş, ardından İstanbul'a gelerek şimdi sadece arsası duran Çayırlı Medresesi'nde ikamet etmiş, burada Hoca Şevket Efendi'nin derslerine dahil olmuştu. Gelibolulu Hoca Âdil Efendi'den de ilmiye icazetnamesi almış, Şeyh Temîmî'den *Mutavvel* okumuş, Şeyh Şetvân Efendi'nin Fatih Camii'ndeki *Buharî-i şerîf* dersini takip etmişti. Yine bu devrede Meclis-i Maârif azasından Abdülkerîm Efendi'den *Şerhu'l-İşârât*, Magribî Şeyh Mustafa Efendi'den *Fütûhât-ı Mekkiye*; Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Osman Salâhaddin Dedeefendi'den *Füsûsu'l-Hikem*, *Mesnevî* ve *Havrâ ve Zevrâ*'yı da okumuş, *Mesnevî* okutmak icazetnamesini de Eskişehir Mevlevîhanesi şeyhi Hasan Dede'den teberrüken almıştı. Şâzeliyye, Kâdiriyye, Şa'bâniyye, Sühreverdiyye, Çeştiyye ve Nakşibendiyyeden de icazetler alır; Şam, Mekke, Medine ve Kudüs ziyaretlerinde ulema ve sufîlerle temas kurmuştu.

Kaynaklar şahsının Fatih Camii'nde okuttuğu *Mesnevî*, *Hafız Divanı*, *Pend-i Attâr*, *Gülistân*, *Levâyıh*, *Molla Câmî*, *Gülşen-i Râz* ve *Sipeh-sâlâr* adlı eserlerle müstakil bir mektebe döndüğünü kaydeder. Davutpaşa Rüşdiyesi'nde, Mahmudiye Rüşdiyesi'nde ve Numûne-i Terakkî Mektebi'nde Farsça muallimliğinde bulunurken ikamet ettiği Çayırlı Medresesi'nin kısmen yanmasıyla bir süre Tâhir Ağa Tekkesi'ne geçmişti.

Son zamanlarda, bir süre Yenikapı Mevlevîhanesi'nde kalmış, ardından Kasımpaşa Mevlevîhanesi'nin Mesnevîhânlığında da ömrünün son iki yılı geçmişti. 1911'de Kasımpaşa Mevlevîhanesi'nde vefat etti, oraya defnedildi. Mevlevîhanenin yıkılmasından sonra mezarı Tâhir Ağa Tekkesi'nin son şeyhi Ali Behcet Efendi tarafından bu tekkenin haziresine nakledildi.

Tâhir Ağa Tekkesi son postnişini Ali Behcetî Efendi, Tâhirü'l-Mevlevî, Hüseyin Vassâf, Abdülbaki Dede, Ahmed Avni Konuk, Ahmed Remzi Akyürek, İhtifalci Ziya ve daha birçok isim Esad Dede'den feyiz alanlardı.

Revnakoğlu, Esad Dede'nin Tâhir Ağa Tekkesi haziresindeki mezarına temas eder (232:180):

> Muntazam yeşil boyalı demir parmaklıkla çevrili hususî kabir. Parmaklığa dıştan merbut, yüksekte ve baş tarafında demir çerçeveli, mistarlı mermer levha:
>
> *Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî*
> *Mesnevîhân kenz-i esrâr-ı hikem Es'ad Dede*
> *Âlem-i devrânda dervîş-i hümâ-pervâz idi*
> *Feyz-i nutkun ahz edenler dediler târîhini*
> *Gitti sûy-ı lâ-mekâna nâsıh-ı mümtâz idi*
> *Mesnevîhân-ı şehîr Mehmed Esad Dedeefendi hazretlerinin rûh-ı pür-fütûhlarıyıçun fâtiha, 12 Şaban 1329 yevmü'l-isneyn, 25 Temmuz 1327.*

Tahir Ağa Tekkesi
(Encümen Arşivi)

Not düşelim, bu kadar tesir etmiş Esad Dede'nin elimizde bir fotoğrafı yoktur. Revnakoğlu dosyalarında, Tâhirü'l-Mevlevî'ye dair kısımda, Tâhirü'l-Mevlevî'nin Revnakoğlu'na imzaladığı kendi fotoğrafın yanında yer alan diğer fotoğrafın Mehmed Esad Mevlevî'ye ait olduğunu ihtiyat kaydıyla buraya ilâve ediyoruz. Selânikli bir dönme olan mühtedi Esad Dede'nin en kıymetli şakirdi olan Tâhirü'l-Mevlevî'nin fotoğrafı yanında yer alması bizi bu fotoğrafın ona ait olduğu düşüncesini sevk etti:

Haziredeki diğer mezarlar

Başında destarlı ve dilimli kavuk, mistarlı beyaz mermer taş, talik (232:134):

"Hüve'l-Bâkî - Tâhir Ağazâde müderrisîn-i kirâmdan merhûm Mehmed Mesud Efendi rûhuna fâtiha, fî gurrei 1244"

Başında önden çiçekli kâtibî kavuk, mistarlı beyaz mermer taş, sülüs (232:134):

"Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr Mehmed Tâhir Ağazâde Mehmed Arif Beyefendi rûhıyıçun fâtiha, 1229"

Ziynetli, uzun, mistarlı beyaz mermer taş, sülüs (232:134):

"Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Sâhibü'l-hayrât el-Hâc Tâhir Ağazâde merhûm el-Hâc Şakir Ağa'nın halilesi merhûme ve magfûrun lehâ el-Hâcce Hafiza Hanım rûhıyıçun el-fâtiha, 1237"

Başında dal sikke, mistarlı beyaz mermer taş, talik (232:134):

Hüve'l-Hayyüllezî lâ yemûtu
Ah kim gitti vebâdan genç iken ol tıfl-ı nâz
Gûş eden kan ağladı yandı yakıldı ins ü cân
Pek güzel nûr-ı mücessem bir perî-peyker idi
Vâlideynin koydu hasrette olup gözden nihân
Benzi soldu gül gibi bülbül dili oldu hamûş
Nev-bahâr-ı ömrünü bâd-ı ecel etti hazân
Olmadı ol murg-ı habb u dâne-çîn-i ömr-i hod
Dâm-ı dünyâdan kaçıp tûbâyı kıldı âşiyân
Katre-i eşkim döküp târîh-i fevtin söyledim
Eyledi Abdülganî Bey cây u me'vâsın cinân, 1125.

Başında cesîm kallâvî, mistarlı beyaz mermer taş, talik (232:134):

"el-Bâkî Hüvallah - Merhûm ve magfûrun leh Şâkir Ağazâde müderrisîn-i kirâmdan es-Seyyid Mehmed Ataullah Efendi rûhıyıçun rızâen lillâhi el-fâtiha, 8 Şevval 1218"

Başlıksız, yuvarlak, mistarlı beyaz mermer taş, sülüs (232:134):

"Allah Bâkî - Merhûm ve magfûr Tâhir Ağazâde el-Hâc es-Seyyid Mehmed Şâkir Ağa rûhıyıçun el-fâtiha, 22 Receb 1218"

Başında önden çiçekli ve dilimli esnaf kavuğu, mistarlı beyaz mermer taş, sülüs (232:135):

Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî
El çekip bilcümleden ettim bekâya rıhleti
Terk eyleyip geriye mâl u mülk ü devleti
Kim gelip kabrim ziyâret eyleyen ihvânım
Okusunlar rûhum için kul hüvallah âyetin
Sâbık ekmekçiler kethüdası merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr el-Hâc Hasan Ağa'nın rûhıyıçun el-fâtiha, 24 Cemaziyelevvel 1243"

Başında cesîm imame, göğsü ziynetli, mistarlı beyaz mermer taş, sülüs (232:135):

"Hüve'l-Bâkî - Eşrâf-ı kuzâttan sâbıkan ser-levha-i yesâr Ladikîzâde merhûm ve magfûrun leh İbrahim Şerif Efendi rûhıyıçun el-fâtiha, 1240"

Başlıksız, mistarlı beyaz mermer taş, sülüs (232:135):

"Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî - Bu cihânda derdime bir çâre bulmadım, âkıbet mevt erişti. Gelip kabrim ziyâret eden ihvân, edeler rûhuma bir fâtiha ihsân.

Revnakoğlu'nun Tâhir Ağa haziresinden kitabe tesbitleri (232:137)

Mezârına açılsın bâg-ı cennet, refîk olsun ona ashâb-ı cennet. Merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr Kasapbaşı Hacı Osman Fazlullah Efendi'nin rûhıyıçun ve kâffe-i ehl-i îmân ervâhıyıçun el-fâtiha, 1213"

Ziynetli, geniş, uzun, mistarlı, başlıksız beyaz mermer taş, sülüs (232:135):

"Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî - Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah - Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât es-Seyyid Mehmed Tâhir Ağa'nın halîlesi merhûme ve magfûrun lehâ Mahbube Hatun rûhıyıçun el-fâtiha, 1183"

Başında dilimli kavuk, mistarlı beyaz mermer taş, sülüs (232:136):

"Hüve'l-Bâkî
Doymadı dünyâsına geldi misafir
Âh ile zârî kıldı hayli vâfir
Dili tesbîh idi kalbi tevhîd

Celâl Paşa mühürdârı es-Seyyid Mehmed Besim Efendi'nin rûhıyıçın el-fâtiha, 1240"

Başında cesîm kallâvî, mistarlı beyaz mermer taş, talik (232:137):

Hüve'l- Bâkî
Hazînedârbaşızâde Necîb Efendi kim
Müderrisîn-i kirâmdan vefât edip nâgâh

Halûk gâyet elûf idi nâtıka-perdâz
Sabîh ü ehl-i zekâ bu şerîf zât encâm
Murâda ermeden âh etti gençliğin rıhlet
Hak ede rahmet ola cây-gâhı dâr-ı selâm
Lebîb fevtine târîh yazdı bâ-hicrân
Necîb Efendi kıla gülsitân-ı adni makâm
el-Fâtiha, 1235.

Başında büzme dikişli kavuk, mistarlı, yeşil boyalı mermer taş, sülüs (232:137):

"Yâ Hû - Ziyâretten murâd bir duâdır, bugün banaysa yarın sanadır.
Meczûb-ı ilâhî ve mutasarrıf-ı Bâb-ı âlî merhûm ve magfûr Mehmed Emin
Baba rûhıyıçun el-fâtiha, 11 Ramazan 1248"

Fevkalâde ziynetli, oymalı, kenarları zırhlı, mistarlı mermer taş, talik (Tâhir Ağa'nın gelinidir):

Olup âh Fâtıma Hanımefendi âzim-i ukbâ
Ola yâ Rabbi mesken kendiye firdevs-i zîbâ
Hacı Tâhir Ağazâde Emîn Efendi merhûmun
Ayâlidir bu zât iffetle hem ismetle bî-hemtâ
Cihân-ı bî-vefâdan kıldı rıhlet dâr-ı uhrâya
İlâhî rahmetin lutf et bi-hakk-ı Ka'be-i Bathâ
Kalıp evlâd u ahfâdı taalluk cümle hasretle
Figân u zâr-ı firkatle ederler âh u vâveylâ
Gelip dü hâtif ettiler duâ hem dediler târîh
Ola kadın efendiye Fakrî cennetü'l-me'vâ
el-fâtiha, 1251.

Muntazam demir parmaklık içinde sağlam pehle; başında büyük kallâvî, mistarlı beyaz mermer taş, talik (232:137):

Hüve'l-Bâkî
Hayf kim Tâhir Ağa'nın bu hafîd-i ekremi
Pür-zekâ İzzet Efendi vardı hüsn-i hılkati
Âkıl u kâmil dirâyetle adîmü'l-misl idi
Kıydı gerdûn eyledi nâ-kâm âhir hicreti
Olmuş idi rütbesi vâsıl Süleymâniyye'ye
Genç iken aldı felek dillerde kaldı firkati
Cennet-i me'vâda yâ Rab lutf u ihsânın ile
Hûrîlerle eylesin dâim safâ vü ülfeti
Tâmdır târîh-i fevti hüzn ile dedim Lebîb
Âh edip İzzet Efendi cây-ı ulyâ cenneti, 1239.

Fevkalâde ziynetli, oymalı, başlıksız beyaz mermer taş, talik (232:137):

"Hüve'l-Bâkî - Sâhibü'l-hayrât el-Hâc Tâhir Ağa'nın kerîmesi ve merhûm Hazinedârbaşı Mustafa Ağa'nın halîlesi merhûme ve magfûrun lehâ Şerîfe Ayşe Hanım'ın rûhıyıçun el-fâtiha, 1240"

Başında fesi, tûlânî ve arzânî iki mistarlı beyaz mermer taş:

Hüve'l-Bâkî
Ey felek-i kîne-dâr
Noldu sana bî-karâr
Etmedi devrinde kâr
Hîç alâ vü gedâ
Olmada ey nâ-halef
Mekrümet ehli telef
Ya'ni ki şâkir selef
Eyledi azm-i bekâ
Gerçi bu zât-ı hümâm
Oldu müderris-i kirâm
Olmadı ref'-i merâm
Rütbe-i mahrec revâ
Rûhu için dâimâ
Fâtiha ihsân ola
Oğlu dahi Râgıbâ
Eyledi zamm-ı duâ
Çıkmadı tâmdan yolu
Târîhi cevher dolu
Şâkir Efendi kulu
Bula behişt içre câ, 1264.

Başında dilimli kavuk, mistarlı beyaz mermer taş, sülüs (232:136):

"Doymadı dünyâsına geldi misafir - Ah ile zârî kıldı hayli vâfir - Dili tesbîh idi kalbi tevhîd - Takdîrini böyle kılmış rabbü'l-mecîd - Celâl Paşa mühürdarı es-Seyyid Mehmed Besîm Efendi'nin mahdûmu Ali Rıza Efendi'nin rûhıyıçun el-fâtiha, 1240"

Başında önden çiçekli, dilimli cesîm kavuk; mistarlı, ziynetli, yeşil boyalı mükellef mermer taş, sülüs celîsi (232:137):

"Hüve'l-Hayyüllezî lâ yemût - Küllü nefsün zâikatü'l-mevt - Hak taâlâ cemî' mü'minîn ve mü'minâta rahmet eyleye ve ale'l-husûs bu kuluna rahmet eyleye ve mebrûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr kuru yemiş tüccarlarından Helvacızâde el-Hâc Osman Ağa b. Süleyman Ağa rûhıyıçun fâtiha, 9 Cemaziyelahir 1238."

Başında Mahmudiye fesi, mistarlı beyaz mermer taş, sülüs (232:137):

"An asl hâne-i hâssa-i hümâyûndan muhrec ecille-i hâcegândan dîvân-ı muallâ erkânından devletli ismetli Esmâ Sultan aliyyetü'ş-şân hazretlerinin esbak kethüdaları Tâhir Ağazâde merhûm el-Hâc Said Bey Efendi rûhuna el-fâtiha, 1256."

Yerde, başlıksız mistarlı beyaz mermer taş, sülüs (232:137):

"Hüve'l-Bâkî - Genç iken göçtü cihândan - Böyle bir hulk-ı halîm dilerim - Kabrini pür-nûr eyleye rabbü'l-kerîm. Merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr vezir çukadarı el-Hâc Osman Ağa'nın rûhuna el-fâtiha, 1245."

Fevkalâde tezyinatlı, ortadan zırhlı, mistarlı parlak beyaz mermer taş (232:137):

Hüve Allah - Külle men aleyhâ fân
Harîm-i pâk-i Şeyh Behcet Efendi
Fâtıma Zehrâ Hanım nâm-ı bülendi
Onun var nisbet-i bint-i resûle
Kanâatkâr edîbe Nakşbendî
Mübârek leyle-i mi'râc sabâhı
Visâle erdi attı kayd u bendi, 27 Recep 1334"

"Hüve'l-Bâkî - eş-Şeyh el-Hâc Ali Behcet Efendi'nin kerîmesi Hatice Nazmiye Hanım'ın ârâmgâh-ı ebedîsidir, 7 Ramazân-ı şerîf 1315"

Duhter-i pâk-i Cenâb-ı Behcet
Fâtıma Muhsine dürr-i meknûn
Cânına erdi sadâ-yı lebbeyk
Edhemî aşkla oldu meşhûn
Cânı kurbân ederek cânânına
Îd-i vuslat ile oldu memnûn, 8 Zilhicce 1340.

Hüve'l-Bâkî
eş-Şeyh el-Hâc Ali Behcet Efendi'nin kerîmesi Hatice Hüsniye Hanım'ın sükûngâh-ı ebedîsidir, 6 Zilhicce 1317.

Âşık Paşa Camii ve Türbesi

Tâhir Ağa Tekkesi'nin karşısında Şair Baki Aralığı'na giriyoruz. Sokağın sağında Âşık Paşa Camii ve Türbesi'ni (Yavuz Sultan Selim, 2196 ada, 19 parsel), **solunda Seyyid Velâyet Türbesi ve haziresini** (Yavuz Sultan Selim Mahallesi, 2196 ada, 4 parsel) **görüyoruz.**

Osmanlı Devleti'nin bilhassa kuruluş devrine ait verdiği bilgilerle kıymetlenen *Tevârîh-i Âl-i Osmân* adlı kroniğin sahibi Ahmed Âşıkî'nin *Garîbnâme* adlı eseriyle şöhret bulmuş olan dip dedesi Âşık Paşa'nın adına inşa ettirdiği camidir. Ahmed Âşıkî kendisini de babasının ya da dedesinin adına değil de meşhur olan dip dedesine isnatla "Âşık Paşazâde", yani "Âşık Paşa'nın oğlu" şeklinde isimlendirmişti.

Cami, son cemaat yerinin solunda mezarı bulunan Darüssaade ağası Hüseyin Ağa'nın ihyasıyla 18. yy'da bugünkü şeklini aldı.

Hüseyin Ağa'nın başlangıçta türbe olan mezarı bugün açıkta ve türbesizdir. Üzerindeki kitabede "Merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr sâhibü'l-hayrât ve'-hasenât sâbıkan Darüssaadetü'ş-şerîfe (ağası) Hüseyin Ağa rûhıyuçun bi-hürmeti'l-fâtiha, 1198" yazar.

Hüseyin Ağa'nın mezarı (Encümen Arşivi)

Âşık Paşazâde 1400'de Amasya'nın Mecitözü ilçesinin Elvan Çelebi köyünde doğar, 1484'ten sonra da İstanbul'da vefat eder. Soyu, Selçuklu'da Babaîler isyanına adı karışan Vefâiyye tarikatının mümessili İlyas Baba'ya dayanır. Daha çok "Derviş Ahmed Âşıkî" ismiyle meşhur olan bu caminin ilk banisi Ahmed Âşıkî - Âşık Paşazâde, Zeyniyye şeyhi Abdüllatif Kudsî'den hilâfet almış, fetret devrinde ve Fatih döneminde seferlere katılmış, nihayet ömrünü İstanbul'un fethinden sonra yaptırdığı bu cami ve tekkede tamamlamıştı. İstanbul'da Şeyh Vefa Tekkesi ile Zeyniyye'nin başlıca merkezi erken dönemde burasıydı. Zeynîlik, İstanbul'da 16. yy'ın sonlarına kadar tesir göstermiş, daha sonra cemiyet hayatından çekilip gitmişti.

Vefâiyye tarikatının kurucusu Tâcü'l-ârifîn Şeyh Ebü'l-Vefa el-Bagdadî'nin kardeşi soyundan gelen Seyyid Velâyet (d.1451-52), Bursa'dan gelerek Âşık Paşazâde'ye intisap etmiş, 1469-70'te kızı Rabia Hatun'la da evlenmiş, kayınpederinden sonra kendi vefat tarihi 1522'ye kadar şeyhlik makamına oturmuştu. Seyyid Velâyet'ten sonra posta geçen oğlu Şeyh Seyyid Derviş Mehmed de 1535'te Hakk'a yürümüştü.

Taşköprîzâde, yukarıdaki ilk üç şeyhten bilhassa yakından tanıdığı Seyyid Velâyet'ten *Şakâyık*'ında hürmetle bahseder, onun devrin meşayihi arasındaki yüksek mevkiini anlatır.

Âşık Paşazâde Camii girişi (Encümen Arşivi)

Revnakoğlu notlarında, Taşköprîzâde'den nakille (123:187): "Seyyid Velâyet'in namazını rûhâniyyet-i Cenâb-ı Seyyidü'l-enbiyâ ile ferman buyurularak müftî-i vakt olan Zenbilli Ali Efendi kıldırmış ve o zaman Küçükmustafapaşa'da oturan Sünbül Efendi de gaslini icra eylemiştir" bilgisine yer verir.

Revnakoğlu tekkenin Zeyniyye, Cerrâhiyye ve en son Nakşibendiyye-i Behcetiyye devrelerini kaydeder (123:191-202):

> Âşık Paşa Câmi'-i şerîfinin banisi olan Şeyh Derviş Ahmed Âşıkî hazretleri (*Âşık Paşazâde Tarihi* müverrihi) tarîkat-ı Halvetiyye şuubâtından Zeyniyye şubesini tesis eden Zeyneddin Hâfî'nin halifesi Şeyh Abdullatif Kudsî Efendi'den müstahleftir. Seyyid Velâyet'in hem şeyhi hem de kayınpederidir; Sultan Beyazıt'ın damadı ve Sultan Selim'in eniştesidir. Bu câmi'-i şerîfi büyük babasının babası meşhur Türk şairi Âşık Paşa'nın namına teberrüken inşa ettirmiştir.
>
> Refikaları, Sultan Beyazıt'ın kerimeleri ve Sultan Selim'in hemşiresi olan Sufiye Fatma Sultan'dır ki Âşık Paşa Câmi'-i şerîfinin yanındaki hususî türbelerinde medfundur.
>
> Derviş Ahmed Âşıkî hazretleri H.886 tarihinde irtihal edip câmi'-i şerîfin kıble cihetinde müstakil türbelerinde makâm-ı âlîleri vardır. "Nükte-şinâs" terkibi irtihallerine tarihtir. *Hadîka*'da yanlış olarak "tekye-şinâs" olarak basılmıştır. Rıhletleri 91 yaşındadır ve Fatih'in vefatından 42 gün sonra ikindi namazı vaktidir.

Âşık Paşazâde Camii'nin Tâhir Ağa Tekkesi tarafından görünüşü (Encümen Arşivi)

Ahmed Âşıkî'nin Zeyniyye'den olmaları dolayısıyla Âşık Paşa Dergâh-ı şerîfi bidayette Zeyniyye'den, bilâhare Cerrâhiyye'den, daha sonra Nakşibendiyye-i Behcetiyye'den olmuştur.

Behcetiyye, Üsküdar'da Selimiye Dergâhı'nda medfun bulunan Şeyh Ali Behcet el-Konevî'nin tesis buyurdukları şube-i şerîfedir.

Zeyniyye tarikatının inkıraz bulduğu takriben H.1000 tarihlerine kadar dergâh-ı şerîfte Zeyniyye ayini icra edilmiştir.

Cerrâhiyye'ye geçtikten sonra ilk Cerrâhî şeyhi H.1278'de göçen ve türbede kadem-i Seyyid Velâyet'te yatan Şeyh Mustafa Efendi'dir. Bu zat, Şeyh Resmî Mahmud Mahallesi ve mescidinin imamı Mehmed Efendi'nin oğludur.

Ondan sonra mahdumu Kâmil Efendi, onun vefatıyla Ali Behcet el-Konevî hulefasından İbrahim Hayranî'den müstahlef Şeyh Mehmed Said Efendi en-Nakşibendî (Seyyid Velâyet şeyhi Mehmed Said ez-Zencî b. Abdullah) H.1283 tarihinde makâm-ı irşâda gelip kırk seneden fazla icrâ-yı meşîhat etmiştir. İrtihalleri yüz yaşını mütecaviz olduğu hâlde 25 Rebiülevvel 1320 çarşamba günüdür (Haziran 1318); makâm-ı Seyyid Velâyet'te medfundur. Tahir Ağa Dergâh-ı şerîfinde Hazret-i Salâhî'nin büyük odasında gasil ve tekfini bi'l-icrâ Fatih Câmi'-i şerîfinde namazı eda olunarak Seyyid Velâyet Türbesi'nin sokak kapısına yakın penceresi önündeki lahde sırlanmıştır.

Âşık Paşazâde'nin türbesi (Encümen Arşivi)

Türbeleri Fatih yangınında yanmış olması dolayısıyla hâlen sandukaları mevcut değilse de kabr-i şerîfleri malûmdur. Kendilerine Buhara'dan hediye gelmiş olan büyük bir tâc-ı şerîfle Nakşî kemeri ve Cenâb-ı Seyyid Velâyet'in bizzat iksâ buyurdukları tâc-ı şerîf sandukalarıyla beraber yangından kurtulamamıştır.

Şeyh Mehmed Said en-Nakşibendî'nin nisbet-i Behcetiyye itibarıyla hilâfetleri Ali Behcet el-Konevî hulefasından İbrahim Hayranî hazretlerinden ve bidâyet-i nisbetleri Murad Molla Dergâhı şeyhi "Vahyî" namıyla maruf Vahyüddin Efendi'dendir. Vahyî'nin *Pend-i Attâr Şerhi*, *Mâ-Hazar*'ı, *Kavâid-i Fârisiyye*'si meşhurdur.

Şeyh Mehmed Said Efendi, Pertev Paşa kölelerindendir, "Arap Said Efendi" diye maruftur. Sâdât-ı Berzenciyye'den bulunması münasebetiyle "Seyyid Efendi" de derlerdi. 118 yaşında göçerek Seyyid Velâyet Türbesi'ne sırlanmıştır. Zamanında mukabele günü en az 300 kişi bulunurdu. Dik perdeden gayet kuvvetli ve cemiyetli kuûd tevhîdi yapılırdı. Said Efendi çok yaşlı olduğundan tevhîdhanenin kapısına kadar koltukla getirilir, oradan ötesine kendi yürüyerek giderdi.

Halifeleri:

Büyük oğlu Hafız Recep Efendi:

Küçük oğlu Ahmed Kadri Efendi: Evkâf'ın cihât kalemi ketebesinden.

Hacı Hafız İrfan Efendi: Rumelihisarı hatibi ve mahkeme-i şer'iyye başkâtibi.

Hacı Mehmed Salih Efendi: Sultanselim'de Sultan Mecid türbedarı. Şeyhü'l-kurrâ idi.

Asım Bey merhum: Emekli Bahriye kolağalarından.

Bu zevata 1315 Ramazân-ı şerîfinde bir gecede hilâfet vermiştir. Bu sırada 110 yaşında bulunuyordu.

Mehmed Mesud Efendi: Eğrikapı'da Ahmed el-Buharî Tekkesi şeyhi, bestekâr.

Şevki Efendi merhum: Âşıkpaşa'da Mimar Sinan Tekkesi şeyhi. 24 Rebiülevvel 1310 tarihinde.

Şeyh Arap Said Efendi'nin diğer halifeleri:

Hacı Mehmed Arif Efendi merhum: Dülgerzâde şeyhi.

İhsan Efendi: Mülkiye ketebesinden.

Türbedar Salih Efendi merhum: "Hacı Salih Efendi" derlerdi. Aynı zamanda Kadıçeşmesi'nin karşısındaki Yarhisar Câmi'-i şerîfinin imamı ve mektebinin de başhocasıydı.

Şeyh Mehmed Said Efendi'nin 25 Rebiülevvel 1320 tarihinde irtihallerinden sonra büyük mahdumları ve halifesi Hafız Mehmed Recep (Gönül) el-İstanbulî'nin feragat ve kasr-ı yedleriyle küçük mahdumu Ahmed Kadri Efendi meşihate geçti. Bu zatın hizmeti Küçükmustafapaşa yangınına kadar devam etmiş ve kendi de biraz sonra irtihal eylemiştir.

Âşık Paşazâde'nin camii ve türbesi (Encümen Arşivi)

Gönül sultanı Şeyh Mehmed Recep Efendi merhum (Âşıkpaşa'da Darüssaade ağası Hüseyin Ağa Câmi'-i şerîfinin müezzini Derviş Mehmed Recep), Fatih mücîz dersiamlarından Batumlu Abdullah b. Ali Efendi'nin cami derslerine devam etmiş ve 22 Zilkadetü'ş-şerîfe 1326'da fıkıh ve hadîs-i şerîften ahz-i icâzet eylemiştir. Pederleri Şeyh Mehmed Said Efendi'den de hilâfet tarihleri 21 Ramazânu'l-mübârek 1315'tedir. Ayrıca Draman'da Kefevî Câmi'-i şerîfine giderken solda "Hâkimin Konağı" denilmekle maruf konakta mukim hâkimin damadı ve eczacı Beşir Kemal'in kayınpederi bulunan İstanbullu Hoca Atâ Efendi'den nahiv, beyan; Manastırlı İsmail Hakkı Efendi merhumdan tefsîr-i şerîf; Mesnevîhân Şeyh Esad Dedeefendi merhumdan da *Mesnevî-i şerîf* okuyup şer'î ve tasavvufî ilimleri ikmal eylemişlerdir. Lâkin o fâzılâne bir feragat içinde hiçbirine kendine mal etmek istemez, "Okuduk, fakat hepsini de unuttuk" der. Recep Efendi daha evvel ashâb-ı te'lîften olan Büyük Hacı İbrahim Efendi'nin Horhor'daki Darüttalim Mektebi'ne de devam ederek bir

Recep Gönül
(123:235)

Şeyh Recep Efendi'nin 5 Mart 1950'de Cumhuriyet'te çıkan vefat ilânı

Eski Nakşi meşayihinden Fatih Haydar Aşıkpaşa camii şerifi imam ve hatibi

MEHMED RECEB GÖNÜL

4/3/950 cumartesi günü saat 10 da vefat etmiştir. Cenazesi 5/3/950 pazar günü Fatih camii şerifinde öğle namazını müteakıb Eyüb aile kabristanına defnedilecektir.

hayli istifade eylemiştir. H. 1322'de Seyyid Velâyet Dergâh-ı şerîfine, 1330'da da niyabeten Mimar Sinan Tekkesi'ne şeyh olmuşlardır.

Recep Efendi bir müddet Altıncı Hukukta zabit kâtibi olarak çalışmış, sonra da kalem başkâtibi olmuştu.

Şeyh Recep Efendi merhumun halifeleri:

Hakkâk Hafız Ali Rıza Efendi merhum: Mesleğinde mahlası "Mislî" idi; son devrin ustalarındandır. Gedikpaşa'da Emin Sinan Câmi'-i şerîfinin ve mahallesinin imamlığında bulundu, bu câmi'-i şerîfte Nakşibendiyye usulü icra ediyordu.

Hoca Hasan Tahsin Efendi: Emekli muallim. Kasımpaşa'da Kulaksız'da oturuyor.

İsmail Cemalî Bey merhum (Sevil) b. İsmail Nâyâb: Seyyid Velâyet Dergâhı'nda ve sonra da Mimar Sinan Tekkesi'nin meydan nakipliklerini ifa eylemiştir. Şeyh Recep Efendi'nin kayınbiraderidir. Ankara Emniyet Umum Müdürlüğü birinci şube tetkik memurluğundan emekliydi. Daha önce Bâb-ı âlî dîvân-ı hümâyûn kalemi hulefasındandı. 27 Zilkade - 28 Kânûn-ı sânî 1937 cuma günü akşamı vefat etti, Eyüp'te Gümüşsuyu'nda yatıyor.

Hafız Hasan Tahsin Efendi merhum: Mimar Sinan Tekkesi'nin emektar kahve nakibiydi. Hilâfet cemiyetinde fakir de bizzat bulundum. Dergâhların sırlanmasından biraz önce en son olarak istihlâf edilmiştir. Mübarek, muhterem bir zattı.

Seyyid, Nafiz, Şevki, Osman, Fuat Efendiler.

Revnakoğlu, (123:190) "Ekseriya regaip kandili gecesinde kuûden ve cumhûren okunan kuûd ilâhîsidir ki Hazret-i Nureddin Hankahı'nda daima okundurdu, Seyyid'in regaibiyyesi olduğu da rivayet edilmektedir" dediği Seyyid Velâyet'in ilâhîsini notlarına kaydeder:

Tulû' etti dile şems-i hakîkat
Şereflendik bugün elhamdülillâh
Musaffâ oldu meclis kalktı zulmet
Şereflendik bugün elhamdülillâh

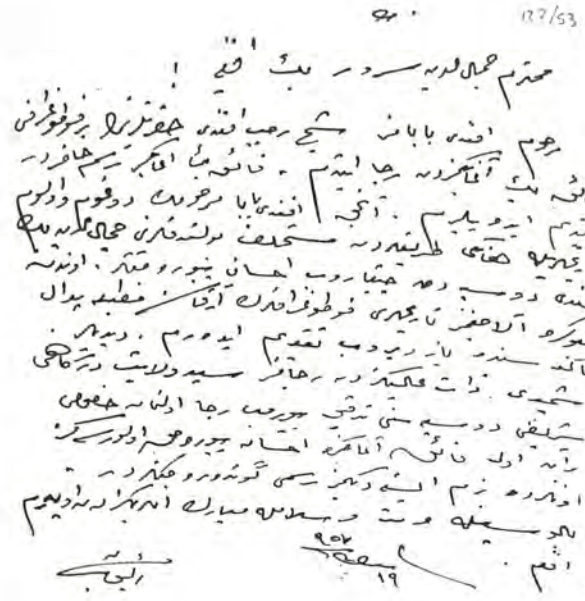
Gönüller erince zevk ü safâya
Bakılmaz çekilen cevr ü cefâya
Eriştik Hak taâlâdan atâya
Şereflendik bugün elhamdülillâh

Olup Şeref Seyyid yâr ile hemdem
Akıttı çeşminden âb ile hem dem
Arzulayıp visâl-i yârî her dem
Şereflendik bugün elhamdülillâh

Revnakoğlu dosyalarında son şeyh Mehmed Recep Gönül'ün oğlu Eyüp'ten gelen mektup da yer alır (123:236):

Muhterem Cemaleddin Server Beyefendi,

Merhum efendi babamız Şeyh Recep Efendi hazretlerinin bir fotoğrafını Faik Bey ağabeyimizden rica ettim. Faik Bey ağabeyim, "Resim hazırdır, takdim ediyorum, ancak efendi baba merhumun doğum ve ölüm tarihleriyle hangi tarikatlardan müstahlef bulunduklarını Cemaleddin Efendi dosyadan çıkarıp ihsan buyuracaklar, ondan sonra alacağımız tarihleri fotoğrafların arkasına matbaa pedal makinasında yazdırıp takdim ederim" dediler. Şimdi zât-ı âlînizden ricamız Seyyid Velâyet Dergâhı şeyhliği dosyasını tetkik buyurup rica olunan hususu bir an evvel Faik ağabeyime ihsan buyuracak olursanız onlar da bizim istediğimiz resmi göndereceklerdir. Bilvesile hürmet ve selâmla mübarek ellerinizden öperim efendim.

19 Nisan 1957

Eyüp.

Not düşelim, Taşköprîzâde ve oğlunun mezarlarının bu hazirede olduğu tarihî kaynaklar ifade etse de her ikisinin de mezarına burada tesadüf edilmemiştir. Revnakoğlu'nun hazire tesbitlerinde de bu mezarlar yer almaz, ancak bu bilgiye o da sahiptir (123:186): "Not: *Şakâyık-ı Nu'mâniyye* sahibi Taşköprülü Şemseddin Ahmed Efendi, Arapça yazılan bu mühim eseri Türkçeye çeviren oğlu Kemaleddin Mehmed Efendi bütün membaların yazdığına göre Âşıkpaşazâde Câmi'-i şerîfi haziresinde medfundurlar."

Karanlık Mescit - Kocavî Zaviyesi

Esrar Dede Sokak'tan geri gelip Mürşit Sokağı'na giriyoruz. Mürşit Sokak bir süre sonra Yazar Orhan Kemal Sokağı'na yerini bırakacak. Bu son sokakta 14 numaralı Orhan Kemal'in evinden sola, Cibali Mescidi Sokağı'na giriyoruz. Bu sokağın hemen solunda Karanlık Mescit - Kocavî Zaviyesi önündeyiz. (Cibali Mahallesi, 2198 ada, 10 parsel)

Hazirenin dış duvarında asılı Fetih Cemiyeti'nin astığı "Fatih devri sofiyye ricalinden Muhiddin-i Kocavî, 1953" levhası, niyaz penceresinin üstünde de

Taşköprîzâde'nin kaydına göre Muhyiddin Kocavî, Fatih devrinde Kocaeli'nden gelip İstanbul'a yerleşmiş, Zeyniyye tarikatı şeyhlerinden Pîr Halife'ye intisap etmiş bir medreseliydi. Bu hazirede şimdi yerinde bulunmayan bir mescit ve zaviye yaptırmış, kendisi de zaviyede vefat tarihi H.884 (1479-80)e kadar ders ve irşatta meşgul olmuştu. "Karanlık Mescit" adıyla maruf mescidin günümüze sadece haziresi intikal edebildi.

Hırka-i şerîf yakınlarında bir mescidi (daha sonra yıkılıp arsasına Tahta Minare Tekkesi yapılmıştı) olan ulemadan Apardı Şeyh Mustafa Muslihüddin Kocavî, bu şeyhin damadıydı.

Revnakoğlu, Unkapanı - Cibali'deki Karanlık Mescit'ten dosyalarında bir vesileyle temas eder ve buradaki Nakşî zikrinden bahseder (62:32):

> Cibali - Üsküplü çevresinde, eski Muhyiddin Kocavî (Bu zat, Fatih devri ulemasından Gıyaseddin Kocavî'nin babasıdır), yeni Haraççı Kara Mehmed Mahallesi'nde, "Karanlık Mescit" denilen Muhyiddin Kocavî Câmi'-i şerîfinin içindeydi. Cuma geceleri yatsıdan sonra Nakşî usulü icra edilirdi.

Muhyiddin Kocavî'nin haziredeki mezarı

"Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî
Küllü şey'in hâlikün tahtındadır yâ hû cihân
Gaflet etme tâ'at-i Hakk'a çalış her subh u şâm
Kabrini ihlâs ile teşrîf eden züvvârının
Şâfi'i olsun habîb-i Hazret-i Rabbü'l-enâm
Hâzâ türbe-i Şeyh es-Seyyid Muhammed Muhyiddin Kocavî kuddise sırruhu'l-azîz. "Şemsü'l-cennet" târîhinde dâr-ı bekâya rihlet"

yazılı kitabe yer alır.

Üsküplü Camii

Tekrar Yazar Orhan Kemal Sokağı'na geliyor, sokağın sonunda Üsküplü Caddesi'ne giriyor sağa dönüyoruz. Hemen caddenin karşısında Üsküplü Camii önündeyiz. (Cibali Mahallesi, 1022 ada, 11 parsel)

Revnakoğlu, Sultanahmet'te Üsküplü Çakır Mehmed Ağa'nın yaptırdığı Yerebatan Camii'nin ardından "Şatırbaşı Üsküplü Çakır Mehmed Ağa'nın İstanbul'da beş camii daha vardır" notuyla baninin diğer camilerini de sıralar. Bunlardan ilki, şimdi önünde bulunduğumuz camidir (163:93-97):

> Üsküplü Camii: Unkapanı çevresinde Cibali Yenikapısı'nda Üsküplü Caddesi'ndedir; şimdi Tekel Tütün Fabrikasının arkasına düşüyor. Zamanla pek harap olduğundan H.1291 yılında caminin imamı ve Yeşiltulumba şeyhi Hafız Mustafa Efendi tarafından yeniden yaptırılmıştı. Bugünkü şekli o tarihten kalmadır. Cümle kapısının solundaki tevhîdhane yirmi seneden fazla bir zamandan beri tabutluk olarak kullanılmaktadır. Mihrap önündeki büyük şamdanlar da Şeyh Mustafa Efendi'nin vakfıdır.
>
> Yağlıkçılar Camii: Kapalı Çarşı'da dua meydanında, Yağlıkçılar içindedir. Merdivenle çıkıldığı için "Merdiveni Cami" derler.
>
> Çakır Ağa Camii: Aksaray'da, Yedikule'ye sapan Namık Kemal Caddesi ile Cerrahpaşa Caddesi'nin köşesindeydi. Kaptanıderya Damat Ebubekir Paşa'nın şimdi yerinde duran yüksek taş mektebinin tam karşısına rastlıyordu, mahallesi de vardı. Millet Caddesi ile Namık Kemal Caddelerinin açılması sırasında istimlâk edilerek yıktırıldı. Minberini Koca Ragıp Paşa koymuştu. Haziresinde Fatih devri ricalinden ve mazinneden Telli Dede isminde halkın saygı gösterdiği bir yatır vardı.
>
> Alaca Mescit ve Tekkesi: Aksaray'da Yenikapı çevresinde, Büyük Langa'da, eski Mercimek Mahallesi'ndeydi. Son teşkilâta göre Kâtip ve Kasım ve Dülbentçi Hüsameddin Mahallelerinin birleşiminde, kendi ismiyle şimdiki Alaca Cami Sokağı'nda bulunuyordu. Minberini Sultan Beyazıt zamanı defterdarlarından Süleyman Efendi koymuştu. İçinde tarikat ayini de yapıldığından cuma günleri öğleden sonra Rifâ'iyye usulü icra edilirdi. Büyük Aksaray yangınında yandı. Şimdi Rum kilisesi karşısına düşen boş arsa duruyor.
>
> Kalekapısı Camii: Topkapı surunun içindeydi. Kalede görevli bulunanlar için yaptırılmıştı. Zamanla harap oldu ve yıkıldı, yeri belirsizdir.

Not düşelim, Revnakoğlu notlarında Üsküplü Camii'nin mektebinden de bahseder (163:98): "Üsküplü Câmi'-i şerîfinin üstünde ve karşısında kız ve erkek çocukları için iki ayrı mektep vardı. Tekir İsmail Efendi Hoca bu iki mektebin muallimiydi. Hafız Sadeddin Kaynak da bu mektepte okumuştur, hıfzını da burada bitirmişti; talebeye müzakerecilik de ederdi."

Revnakoğlu, biraz sonra göreceğimiz Yeşil Tulumba Tekkesi – Halim Efendi Tekkesi'nin şeyhi olmak cihetiyle bahsedeceği Hacı Hafız Mustafa Muhyiddin Efendi'nin bu caminin imamı olduğunu kaydeder. Çetin Altan'ın da dip dedesi olan bu şeyh – imamın yanan Üsküplü Camii'ni yeniden yaptırdığına temas eder:

> Çetin Altan'ın geçenlerde vefat eden büyük annesinin babasıdır. Çok zengin ve hayırlar sahibi bir zat olduğundan halk arasında "Otuz iki anahtarlı Mustafa Efendi" derlerdi. Uzun yıllar imam ve hatipliğinde bulunduğu Cibali'deki Üskübî Camiî yanınca kendi parası ile yeniden yaptırttı, ayrıca bir büyük fırın, bir kahvehâne ve bir gazino ve birkaç dükkân ilâve edip camiin yıllık gelirini arttırdı. Gazino sonradan sabunhane oldu, hâlâ duruyor. Hacı Mustafa Efendi, bu câmi'-i şerîfin yanındaki konakta otururdu. H. 1329'da göçtü. "Hû deyip göçtü cihândan Mustafa-yı muhterem" mısraı vefatına tarihtir. Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa'nın Hacı Mustafa Efendi'ye intisabı vardı. Demokrat Parti Zonguldak milletvekili, maden mühendisi Galatasaraylı Cemal Kıpçak, Şeyh Hacı Mustafa Efendi'nin yedi kızından birinin oğludur; evlâttan bulunması dolayısıyla tekkenin şeyhliği ve tevliyeti irsen kendi üzerinde bulunuyor.

Nalıncı Memi Türbesi

Üsküplü Camii'nden Unkapanı'na doğru uzanan Üsküplü Caddesi'ne giriyoruz. Biraz ileride sağda Nalıncı Memi Türbesi önündeyiz. (Cibali Mahallesi, 1020 ada, 1 parsel)

İstanbul'da bazı yatırlar hususiyetleriyle alâka görür, bilhassa ihtiyaca göre ziyaret edilirdi. Nalıncı Memi'nin türbesinde çok defa şu gayeler gözetilirdi (162:500): Buradan alınan bir avuç toprak bir evin saçağına asılır, o evin yanmayacağına itikat edilirdi. Toprak bir nevi yangından korunmak için sigortaydı. Birçok defa yanan mahalleden türbenin zarar görmeden çıkması bu inancı alevlendiriyordu. Sanata ve zanaate ilgi duymayan bir çocuğa üç cumartesi aç karnına bu türbenin toprağından suyla içirilirse derhâl işini seveceği, dört elle sanatına sarılacağına inanılırdı. Gebeler, karınlarını Nalıncı Memi'nin sandukasına dayayarak doğum acısısından sade bir feryatla kurtuluyorlardı!

Revnakoğlu dosyalarında Nalıncı Memi - Nalıncı Mimi'ye dair şahsî notları olmamakla beraber, bu şahsı ele alan birkaç gazete kupürüne yer verir (162:500).

Nalıncı Memi hakkında hemen bütün malûmat, bu semtin de sakini olan Evliya Çelebi'den gelir. Evliya, *Seyahatname*'nin bu zata ve türbesine dair eserinin birinci cildinde duyduklarını ve gördüklerini şöyle anlatır:

> Hazret-i Nalıncı Dede hâk-i Bergama'dandır. Zamân-ı hayâtında Unkapanının iç yüzünde Azaplar Camii Çarşısı'nda bir dükkâncede nalıncılık edermiş.
>
> Bu Nalıncı Dede Tekkesi, Süğlün MuslıSultan Sarayı'na muttasıl Haraccı Mescidi mukabelesinde bir kubbe-i âlîdir. Dede Sultan bizzat onda medfun-lardır ki zamân-ı sohbetlerinde sakin olup ibadet ettikleri künc-i mihnethâneleri imiş. Merhum olduğu gece Sultan Murad-ı Sâlisvâkıasına (rüyasına) girip: "Murad, cenazemi Ebü'l-Feth'te kılmaya hazır olup yine beni hanemde defnedip üzerime bir kubbe ve bir tekke ve bir çeşme inşa et ki dünyada elli bir sene su içmedim!" diye menâmı pâdişâha girer. Ale's-sabâh Murad Han, Sultan Mehemmed Camii'nde Dede'nin cenazesine hazır olup sair ümmet-i Muhammed gibi nevbet ile Murad Han teberrüken na'ş-ı Dede'yi iki kerre ketfine alup tahâne-i Dede'ye getirip onda defnederler. Ba'de'd-defn üzerlerine bir kubbe-i pür-envâr ve bir ayn-ı câriye edip hâlâ ziyâretgâh-ı hâs u âmdır...
>
> Müddet-i ömrlerinde sayf u şitâda na'leyn giyerlerdi. Gerçi mecâzib-sıfat imiş, amma sözleri sırr-ı esrâr-ı rumûz ve sînesi mahzen-i künûz idi.
>
> Kendilerinden sonra Abdi Çelebi, postuna geçüp ömründe tîşe-i Habîb-i Neccâr urmamış iken üstat nalıncı olur, amma bunlar dahi mecâzib-sıfat imişler.

Nalıncı Memi Türbesi
(Salt - Ülgen arşivinden)

Nalıncı Memi
Türbesi

Hâsıl-ı kelâm bu dükkân nalıncı dükkânından gayrı bir şey olmazdı.

Hikmet-i Hudâ sene ... tarihinde Unkapanı'nda Süğlün Muslı SultanSarayı'ndan bir ihrâk-ı azîm zâhir olup hakirn hane ve dükkânları ihrak olup tâ Eski Odalar'da karar edip mezkûr Nalıncı Memi Dededükkânının cânib-i erbaasındaki dükkânlar serâpâ ihrâk bi'n-nâr olup mezkûr Dede dükkânı cümle tahtadan iken bir levhasına aslâ zarar isabet etmeyip içinde olan Nalıncı Hüseyin Çelebi "Benim dedem dükkânıdır, ben bunda yanarım, içinden çıkmam!" diye o âteş-i Nemrûdiçinde kalıp nalıncı yongalarını dükkândan taşra atarken câ-be-câ esbâbı ve sakalı yanardı. Bi-emrillâh Unkapanı Vefa Meydanı'na varınca âteş-i azâbdan bir sahrâ-yı bî-pâyân olup bu dükkân meydân-ı mahabbetde kalıp cümle halk temaşasına gelip âlem hayrette kalırdı. Mezkûr Hüseyin Çelebigüya ihrâk görmemiş gibi o şiddet-i hârda ve o kesret-i gubârda dükkânda oturup nalın işlerdi, sual edenlere: "Benim dedemin postu döşendiği dükkândır" diye cevap edip tebessüm ederdi.

Ba'de'l-ihrâk dükkânlar zî-kıymet olmak ile Küpeli nam bir Yahudî attar, bu dükkânı mütevellîsinden birkaç akçe ziyade kirasıyla miftâhını alıp mezkûr Nalıncı Hüseyin Çelebi'yidükkândan çıkarıp Yahudîgirdiğine ahâlî-i mahalle hazzetmediler. Âhir Yahudî dükkâna girip kepenkleri küşâde edem derken kepengi Yahudîzapt edemeyip başı üzre kepenk düşüp Yahudînin başı hurd olup mürd oldu. Mere Hüseyin Paşaağalarından bir vezir ağası ve Hacı Subaşıgelip keşfedip Yahudînin lâşe-i murdârını o dükkânçe-i mübârekten kaldırıp yine Nalıncı Hüseyin Çelebidükkânı verdiler.

Bu Hüseyin Çelebi dahi bir sulb büdelâ-meşreb halîm ü selîm bir mübarek adem idi ve Nalıncı Memi Dede hazretlerinin türbedârı idi. Bu hakirin semtinde olmak ile cümle ahvâlâtına vâkıfım, mazinne-i kerâmet bir halûk kimesneydi...

Şeyh Ahmed Buharî Tekkesi

Nalıncı Memi Türbesi'nin yemen yanında Şeyh Ahmed Buharî Tekkesi yer alır. (Cibali Mahallesi, 1020 ada, 1 parsel)

Tekkeye isim veren Şeyh Ahmed el-Buharî, kendisinden bahseden Atâî'nin *Zeyl-i Şakayık*'ına göre, Buhara'dan gelip Unkapanı'nda yerleşmiş, evlenmemiş, 994 Zilkadesinde burada vefat etmiş, sakin olduğu evin bahçesine gömülmüş Nakşî şeyhidir. Mezarı üzerine III. Murad da bir türbe yaptırmıştır. Yine bu kaynak, bu bilgilere kendisinin seçkin bir şeyh olduğunu ilâve eder.

Zamanla mezarı kaybolmuş, meçhule dönmüş bu şahsiyetin mezarının keşfini Revnakoğlu, Muhyiddin Efendi'nin tomarından nakleder (60:39-42):

> Unkapanı'nda Çırakçı Mehmed Mahallesi'ndedir. Seyyid Ahmed el-Buharî hazretleri sâdât-ı Buhara'dan olup Fatih'teki Emîr Buharî'nin gayrıdır. *Hadîka*'ya göre (s. 100) Sultan Murad-ı Sâlis üzerine türbe bina eylemiştir.
>
> Târîh-i vefâtından 1232 senesine değin hâliyeden hâlî olup badehu Sultan Mahmud Han hazretlerinin rüyasına girip "Daha ben süprüntü içinde duracak mıyım?" demesi üzerine pâdişâh-ı zamân müceddeden türbe ve mükemmel tekke bina ve inşa edip zîrde muharrer Hasan Efendi'ye evvelâ meşihati tevcih olunmuş, elân "Yeni Türbe" demekle şehîrdir.
>
> Sebeb-i iştihârı şöyle menkuldür ki bir cuma gecesi hazret-i azîz, hakan-ı merhûmun rüyasına girer, ertesi sabah erkence bir yâver-i mahsûs Kapan-ı dakîk civarında bir hanede sakin meşayihten ve hüsn-i zann olunur küberâ malûmu Mısrî eş-Şeyh Mustafa Efendi'nin hanesine gelir, bu civarda bir zatın medfun bulunduğu mahallin bulunmasını şeyh-i mumaileyhten sorar ve iltimas olunmasını rica eder. Derakap şeyh-i mumaileyh Seyyid Velâyet tarafında bir sokak başına gelir, tevakkuf eder, gözünü kapar, teveccüh eder, oradan def'aten hareket, aşağı iner, Ahmed el-Buharî'nin şimdi bulunduğu mahal önüne gelir. O vakit orada bir konak bulunur, kapıyı çalar, hane sahiplerinin Kâğıthane'ye mesireye gittiklerini hanedekiler haber verirler ise de şeyh-i mumaileyhle bulunan memurlar, imam ve muhtar ve saireyi alıp hane kapısını açtırırlar. İçeriye girdiklerinde şeyh-i müşârünileyh kömürlük olan mahallin hafrını emreder. Başlarlar kazmaya. Nihayet kazma bir taşa isabet eder. Açar, bir kapak taşı zuhur eder. Kefeniyle içinde bir zat yattığı müşahede olunur. Üzerine bir beyaz salaşpor çekip bırakırlar. Müteakiben gelen yaver ve memurlar gidip keyfiyeti arz ederler.
>
> Ertesi cumartesi günü zât-ı şâhâne orayı teşrif eder, re'yü'l-ayn müşahede eder, medfun olan zât-ı şerîfin bulunduğu konak ile etrafında bulunan birkaç haneleri dahi alıp mükemmelen bir dergâh ve inşası emr ü ferman buyrulmağın mucebince derakap mükemmel bir dergâh bina ve inşa ve ta'yîn-i ta'yînât tahsis buyurmuşlardır.

Şeyh Ahmed Buharî Nakşibendî Hankahı cümle kapısı

Ve dergâh-ı mezkûrun meşihati evvelâ bâlâda beyan olunan mazinneden Mısrî Mustafa Efendi'ye tevcih olunmuştur. Ba'de vefâtihi tekkeye defnedilmiştir.

H.1232 (M.1816-17)de mezarı keşfedilen Ahmed Buharî için yapılan türbe ve ardından inşa edilen tekkenin yola bakan cümle kapısındaki kitabesi bu keşif hikâyesine de yer verir:

Sırrına Mahmûd Hân'ın keşf ile bildirdi Hak
Şeh Murâd-ı Sâlis'in ahdindeki Şeyh Ahmed'i
Kubbesi hem çün-habâb uçmuş o bahr-i himmetin
Mahv olup seyl-i havâdisten ruhâm-ı meşhedi
Hâne yapmış üstüne herkes mürûr-ı vaktle
Etmemiş bir ferdi Hak ol mürşidin müsterşidi
Açmamış bir pâdişâha sırrın ol merd-i Hudâ
Eyledi kendinden âgeh şehriyâr-ı erşedi
Bûy-ı irfân şemm edip buldu Buhârî türbesin
Bak o sultân-ı velâyet-rütbe dahi neyledi
Hânkâh-ı Nakşbendî eyleyip ol hâneyi
Ancak ehlullâha hürmetmiş bilindi maksadı
Eyleyip mihmânını tekrîm o hâkân-ı kerîm
Ber-murâd oldu yine ukbâda cedd-i emcedi
Olsa bin hâkân-ı âdil zîver-i mülk-i cihân
Münhasırdır zâtına şer'an hilâfet mesnedi
İstiânet eyleriz kim kabr-i ehlullâhtan
Reşk ede ömr-i hümâyuna bekâ-yı sermedi
Yazdı İzzet hâme-i mu'ciz-nefes târîhini
Eyledi Mahmûd Hân ihyâ bulup bu merkadi, 1232

Tekkenin ilk şeyhi Seyyid Ahmed el-Buharî'nin H.994'te (M.1585-86) vefatından Şeyh Mısrî Mustafa Efendi'ye (ö.H.1237, M.1821-22) kadarki zaman aralığında bu tekkede kimlerin şeyhlik vazifesinde bulunduğu bilinmiyor. Muhtemel ki ilk şeyhin vefatından sonra meşihat kesilmişti.

Seyyid Ahmed el-Buharî'nin buradaki mezar yerini keşfen bilen Şeyh Mısrî Mustafa Efendi, silsilelere göre tekkenin ikinci şeyhidir. Yukarıdaki menkıbe dışında hakkında tek bilgi, tekkenin haziresindeki mezar taşıdır (60:47): "Başında destarlı imame, yeşil mistarlı mermer taş, talik: "Hüve'l-Bâkî – Tarîkat-ı aliyye-i Nakşibendiyye'den evvel bu hânkâh-ı şerîfe şeyh olan gavsü'l-vâsılîn eş-Şeyh Mısrî Mustafa Efendi rûh-ı şerîfiyiçün lillâhi el-fâtiha, 1237"

Şeyh Mısrî Mustafa Efendi'nin vefatından sonra tekkenin şeyhliği Kıbrıs müftüsü Şeyh Hacı Hasan Hilmi Efendi'ye geçti. On yıl kadarki şeyhliğinden sonra bu vazifeden

feragat ederek postu damadı Rıfkı Bey'e tevdi etti (60:37): "Kıbrıs müftüsü Şeyh Hacı Hasan Hilmi Efendi, H.1248'de (M.1832-33) damadı Rıfkı Efendi'ye kasr-ı yed eylemiştir. Mumaileyh meşâyih-i selâtînden olup H.1238 (M.1822-23) tarihinde zâviye-i mezbûre kendisine tevcih olunmuştur. Kıbrıs müftüsünün diğer damadı Hidayet Efendi, Üsküdar'da Selimiye Tekkesi şeyhidir."

Şeyh Mısrî Mustafa Efendi'nin mezar taşı (pencere yakınındaki)

Kıbrıslı Müftü Şeyh Seyyid Hacı Hasan Hilmi en-Nakşibendî, posttan ayrıldığı sene vefat etti. Mezarı tekkenin cümle kapısından girince hemen solda, Rıfkı Efendi'nin mezarı arkasındadır. İkiye bölünen şahide kısmı şimdi bir tahtayla çirkince tutturulmuştur (60:45): "Kapıdan girince solda, parmaklık içinde, başında destarlı cesîm tâc-ı şerîf, yeşil boyalı, mistarlı mermer taş: "Bu hânkâhın postnişîn-i irşâdı, tarîk-ı hafiyyenin, hâcegân-ı bihânın emcedi, nâil-i esrâr-ı Hâce Bahaüddin Nakşibendî, erbâb-ı fazl u kemâlin a'lem ü erşedi el-merhûm el-mebrûr Kıbrısî eş-Şeyh el-Hâc Seyyid Hasan Hilmi kuddise sırruhu's-sermedî rûh-ı şerîfiyiçün lillâhi el-fâtiha, 1248"

Bu sefer posta geçen Hasan Hilmi Efendi'nin damadı Mesnevîhân Mehmed Rıfkı Efendi (b. Ali) (60:43), "Üsküdar Selimiye şeyhi Şeyh Ali Behcet Efendi'nin halifelerindendir. Rıhleti 1271."

İbnülemin Mahmud Kemal'in *Son Asır Türk Şairleri*'nde (IV, 2122) Mehmed Rıfkı Efendi için şu biyografi yer alır:

> Şeyh Mehmed Rıfkı Efendi, Bartın dahilinde Kurıca Şile karyesinde Topal Ali oğlu Ali'nin oğludur. O karyede doğdu. 1813 (1228 H.)te İstanbul'a geldi, Sultan Ahmed Medresesi'nde tahsîl-i ilm etti. Hoca Vahyi Efendi'den Farisî okudu. Üsküdar'da Selimiye Dergâhı şeyhi, Nakşibendî tariki kibâr-ı meşâyihinden Ali Behcet Efendi merhuma 1817 (1233 H.)de intisap etti, bilâhare hilâfet aldı. O dergâhta uzun müddet oturdu. 1832 (1248 H.)de Unkapanı civarında Ahmed el-Buharî Dergâhı meşihatine nasbolundu. Müracaat edenlere Farisî okuturdu...

Rıfkı Efendi H.1271, M.1854-55'te vefat ettiğinde tekkeye defnedildi. Mezarı, cümle kapısından girince soldadır (60:45):

> Kapıdan girince sağda (solda olmalıydı!) parmaklık içinde, başında burma destarlı sikkeye benzer Nakşî tâc-ı şerîfi, yeşil boyalı mistarlı mermer taş, talik:
>
> *Lâ Mevcûde İllâ Hû*
> *Şeyh Rıfkı cân verip gitti cihâd-ı ekbere*

Hak refik etsin ferîk-ı cennete zâtın hemân
Marifet-mend şüyûh-ı Nakşbend-i vakt iken
Göçtü ol üstâd-ı irşâd u ulûm-ı Hâcegân
Ârif-i esrâr-ı mir'at-ı tarîk olmuş idi
Bende-i Behcet olup ihlâs ile pek çok zamân
Kabrini zahmetle teşrîf eyleyen züvvârını
Haşr ede ahrâr ile mahşerde Rabb-i müsteân
Öğrenip Safvet erenlerden dedi târîhini
Eyledi Rıfkı Efendi tekye-i adn-i mekân
Fâtiha, 1271.

Tekke, Mehmed Rıfkı'nın posta oturduğu H.1248 (M.1832.)den dört yıl sonra H. 1252 (1836-37) tarihinde yeniden yapıldı. Tekkenin (60:39) "cümle kapısının iç tâkı üzerinde siyaha boyalı müstatil mermere yaldızlı talik yazı ile mısraları mütenazır kitabe" bu inşaya aittir, kitabe metni de Rıfkı Efendi'nindir:

Hazret-i Sultân Mahmûd'un Cenâb-ı Kibriyâ
Fevz ü nusretle ferahnâk ede kalb-i âgehin
Eyledi Allah için ihyâ bu vâlâ tekkeyi
Yâveri Allah ola her dâim ol şâhenşehin
Bendesi Dervîş Rıfkı söyledi târîhini
Kutb-ı devrân yaptı bu yıl Nakşibendî dergehin
Sene H. 1252 (1836-37)

Tekkenin bu tarihte yapılışına Mehmed Said Pertev Paşa da tarih söylemiştir: Beş beyitlik manzumenin tarih mısraı,

"Ne zîbâ tekkehâ-yı şehriyârî
Ne a'lâ dergeh-i Ahmed-i Buharî"dir.

II. Mahmud döneminin nüfuzlu paşalarından Pertev Paşa'nın da mensup olduğu Üsküdar Selimiye Tekkesi'nden hilâfetli olan, yine Pertev Paşa gibi Şeyh Vahyî'den *Mesnevî* okumuş olan Rıfkı Efendi, paşanın azli ve Edirne'ye sürgünü, ardından idamı sonrası (ö.1837), bu paşanın ihsanına, alâkasına mazhar olmak itibarıyla sürgün edilmesi kararından son anda vazgeçildi. Bu hadiseye dair resmî vesika İbnülemin'in Rıfkı maddesinde yer alır.

Revnakoğlu, Rıfkı ve Pertev Paşa'nın da mensubu olduğu Selimiye Tekkesi'nde devlet adamlarının ve bilhassa Pertev Paşa'nın vaziyetlerine şu notları düşer (234:58-60)

> Dergâha ricâl-i devletten bir hayli mühim zevatın intisabı vardı. O zaman dîvân-ı hümâyûn âmedî hulefâsından ve sonra umûr-ı mülkiyye nazırı olan Şair Mehmed Said Pertev Paşa, Humbarahane-i âmire nazırı iken irtihal eden Ahmed Hamdi Efendi, Baruthane nazırı Mehmed Said Efendi, Şeyhülislâm

Turşucuzâde Ahmed Muhtar Efendi gibi zamanın belli başlı şahsiyetleri bu zevatın başında gelmektedir. Pertev Paşa tekkenin meydancı dedeliğini, Ahmed Hamdi Efendi de kahve nakipliğini yaparlardı. Tekkeye geldikleri zaman bilhassa mukabele günleri resmî elbiselerinden soyunup cübbe ve hayderiye giyerek hizmete koşmaları onlar için nefs-i emmâreyi kırmak mahiyetinde bir muvaffakiyet olduğundan kendilerine büyük gönül sefası temin ediyordu...

Selimiye Tekkesi'nde... her gün duha namazı vaktinden biraz sonra tekkenin müderrisleri tarafından verilecek cami derslerine de hücrede yatan bütün dervişler, softalarla birlikte devam etmeye mecbur edilmişlerdi. Cami dersleri Müderrsi Hasan Basri Efendi ile "Ali Fakih" denilen tekkenin hulefâsından Şair Rıfkı Bey tarafından veriliyordu...

Şeyh Ahmed Buharî Tekkesi'ne Rıfkı Efendi'den Mahmud Sırrı Efendi geldi. Hakkında Muhyiddin Efendi'nin kaydettiği "22 Ramazân-ı şerîf 1294 (30 Eylül 1877) tarihinde irtihalinde birçok nukûd akçe terk ederek her bir evlâdına ikişer bin lira isabet eylemiştir. Mumaileyh Mehmed Emin ve Mehmed Ali namlarıyla iki evlâdını terk ederek vefat eder. Mehmed Emin kendi rızasıyla keff-i yed etmesiyle cihât-ı mezkûre biraderi Mehmed Ali'ye tevcih olunmuştur. Tekkesinde medfundur" paragrafından başka bir şey bilmiyoruz

Bugün bir vakıf tarafından kullanılan tekke müştemilâtı zorlukla dışarıdan bakmak suretiyle ziyaretimize izin verilmişti, bu sebeple Mahmud Sırrı Efendi'nin mezar kitabesi okumak için fotoğraflanamadı. Revnakoğlu notlarında bu şeyhin mezarı için (60:45): "Girift celî ile muharrer kitabesi güçlükle okunduğundan yazmadım. Göğsündeki kabartma Nakşî tâcı pek sanatkâranedir" demekle yetinir, hakikaten öyledir.

Avluda Mahmud Sırrı'nın babası Ali Baba'nın Muharrem 1256, validesi Hatice Hanım'ın 18 Muharrem 1281, eşi Cinân Hanım'ın 16 Safer 1289, oğlu Mehmed Emin Efendi'nin 2 Recep 1310, yine aynı şeyhin kızı Ayşe Sıddîka Hanım'ın 6 Rebiülevvel 1289 tarihli mezarları muhafaza edilmiştir.

Mahmud Sırrı Efendi'nin 1877'de vefatından sonra büyük oğlu Mehmed Emin'in feragatiyle post küçük oğlu Mehmed Ali'ye intikal eder. Bu zatın şeyhliği devresinde (60:39): "Tekke 22 Şaban 1302 (6 Haziran 1885) tarihinde Cibali harikinde muhterik olmuştur."

Bu şeyhin devri Muhyiddin Efendi'nin tomarında şöyle anlatılır (60:34-35):

Şeyh Mehmed Ali Efendi: Dergâh 1302 Şabanında yanmış bulunduğundan alâ-rivâyetin kendisi de erbâb-ı iktidârdan olmadığından uhdesine cihet tevcih olunmamıştır. Her ne vasıta ile de 300 kuruş mesken icarı ve tekkenin hazîne-i hâssadan tayinatı ve imaretten muhassasâtını alıp Anadoluhisarı'nda kemâl-i âfiyetle keyfine bakmakta, tekke de arsa-i hâliye olarak durmaktadır.

Taallukatından ve Adliye ketebesinden bir beyin gayretiyle sarraf yedinden bir koçan alıp bin müşkilât ile Evkaf nazırına iki aylık buyurtup cenazesi güç hâl ile kokmak derecesine gelerek kaldırılabilmiştir.

Seniyettin Başak (60:54)

> Pederinden yediği iki bin lira mirası sefahetle ekl ettikten sonra vaktini hastalıkla imrar edip tekkenin mâhiyye 4000 kuruş kadar takdir alınan muhassasâtı sarraflar yedinde kalıp mâhiyye sarraftan 800 kuruşa kırdırıp bu suretle imrâr-ı vakt eder ve tekke muhterik olduktan sonra bir kimseye bir fincan kahve içirmemiştir. Serseri biraderi evvelce vefat etmiştir.
>
> Mumaileyh Mehmed Ali Bey bâ-şart-ı tedrîs ulûm-ı nâfi'a meşihat cihetine ehliyeti zahir olmamış ise de ileride kesb-i istihkâk etmek ve şayet edemezse âher erbabına verilmek şartıyla berat verilmiştir. Bilâhare mukabiline bir davacı müddei zuhur etmemekle ehliyetsizliğiyle beraber ahir ömrüne kadar muhassasât ve muayyenât sarraflar yedinde bulunarak 1319'da vefat eylemiştir. Hafazanallahu taala.

Üsküdar'da Hallaç Baba Tekkesi şeyhi Ali Fakri Efendi bu tekkenin son postnişini oldu (60:34):

> Şeyh Ali Fakrî Efendi, Üsküdar'da Hallaç Baba Tekkesi şeyhidir. Kendisine arsa-i hâliye olarak bu dergâh verilmiştir. Uhdesinde bulunan Hallaç Baba Tekkesi'ni rızasıyla Ahmed Ferid Efendi'ye keff-i yed eylemiştir: Cemaziyelevvel 1322. Tekkenin mazbatası tanzimi esnasında Sükûtîzâde, Neccarzâde, Fethi Efendizâde Şemseddin Efendi muhalefet edip mazbatayı mühürlemediler ise de ekseriyetle tevcih olunmuştur.

(60:47) "Ali Fakrî Efendi merhumun Nakşibendiyye'den hilâfeti Üsküdar'da "Çınar Tekkesi" yahut "Selim Baba Tekkesi" denilen dergâhın pek tanınmış şeyhi Ömer Hulûsî Efendi'dendir."

İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*'nde onun Arapgirli Vezir Cafer Paşa'nın ahfadından Hallâç Baba Dergâhı şeyhi Mehmed Emin Efendi'nin oğlu olduğunu, H.1270'te babasının dergâhında doğduğunu, H.1290'da babasından Sa'diyye hilâfeti aldığını ve babasının vefatının ardından sonra Hallâç Baba Tekkesi'ne şeyh olduğunu kaydettikten ve memuriyet hayatından bahsettikten sonra H.1315'te Selim Baba şeyhi Ömer Efendi'den Nakşibendiyye ve diğer şeyhlerden Rifâ'iyye ve Sünbüliyye icazetleri aldığını, Unkapanı Ahmed el-Buharî Tekkesi şeyhi Mehmed Ali Efendi'nin vefatıyla bu tekkeye geldiğini, tekkelerin seddine kadar burada şeyhlik ettiğini kaydeder ve 1929'da öldüğünde Sahrayıcedit Mezarlığı'na defnedildiğini ilâve eder. Orta boylu, beyaz yüzlü, beyaz ve uzun sakallı bu zatın Türkçe ve Farsça şiirlerinden örnekler verir.

Ali Fakrî ve oğlu Avukat Seniyyettin (Başak) Bey, Mehmet Akif (Ersoy)un dostlarındandı.

Ahmed el-Buharî Tekkesi'nin son şeyhi Ali Fakrî vefat ettiğinde Tâhirü'l-Mevlevî, şu tarih manzumesini yazmıştı (460:47):

Şeyh Ali Fakrî Efendi kim idi
Fazl u irfânı medâr-ı fahrimiz
Rahmet-i Rahmân'a etti intikâl
Oldu tâm târîhi "Şeyh Fakrîmiz", 1347.

Unkapanı Şâzelî Tekkesi - Şâzelî Camii

Üsküplü Caddesi'nden Yeşil Tulumba Sokağı'na giriyoruz. Sokağın sağında 6 numaralı Unkapanı Şâzelî Tekkesi - Şâzelî Camii önündeyiz. Tekkeye bir girişte Cemalettin Efendi Sokağı'ndandır. (Cibali Mahallesi, 1019 ada, 53 parsel)

Revnakoğlu, tekkenin iç mimarisini ve umumî vaziyetini şöyle aktarır (228:76-79):

> Sultan Hamid'in zamanında kendisi tarafından yaptırıldığı zaman yukarıda selâmlığa üç oda, bir sofa, bir sandık odası, bir aralık yaptırılmıştı. Alt katta iki oda, bir sofa, bunlarında altına bir bodrum ilâve edilmişti. Bodrumun yanı başında ayrıca iki tane yer odası vardı. Bu iki oda hademeye mahsustu. Selâmlık katında, üstünde sofa en üst katta, tekrar bir büyük sofa, bir aralık açılmıştı. En aşağıda taşlıkta yan yana büyük iki oda, bir kocaman mutfak, bir taşlık vardı.
>
> Sultan Hamid bunlardan başka altı yatak, yorgan ve battaniye göndermişti. Mihrabın sağ ve solundaki parlak renkte koyun postlarının, halı ve seccadelerin bir kısmı da yine padişahın gönderdiği hediyelerden idi.
>
> Tevhîdhanede çoğu kadife ciltli yazma, basma kitaplardan terekküp eden kütüphanesi de padişahların, şehzadelerin ve sultan hanımların gönderdikleri kıymetli kitaplarla zenginleştirilmişti.
>
> Evkaftan günde 18 fodla gelirdi, ayda iki teneke zeytin yağı, bir araba pirinç, zeytin, fasulyesi vardı. Semahaneye mahsus saplı tavan süpürgesinden başka bahçe süpürgesi ayrı idi. On sekiz, yirmi çift takunya ve ibrik gönderilirdi.
>
> Yaz günleri zikirden sonra herkese buzlu limonata veya ayran verilirdi.

Tekkenin CHP tarafından kullanıldığı döneme ait fotoğraf

Tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra burası Cumhuriyet Halk Partisi binası ve Zeyrek Spor Kulübü yapılmıştı. Revnakoğlu tekkeyi ziyaret ettiğinde burası artık bu amaçlarla kullanılıyordu. Çevre ahalinin söylediğine göre sonraları avlusu açık hava sineması olmuştu.

Unkapanı Şâzelî Tekkesi'nin ilk şeyhi Hacı Ahmed Şem'î Efendi'ydi (24:7): Unkapanı'ndaki hanesini tekke ittihaz edip meşihat eyledi. 1242'de hacda beyne'l-Harameyn göçtü." Hakkında malûmat bulunmayan Hüseyin Şem'î adında bir şeyh efendiden sonra

post sahibi Şeyh Hafız Abdürrezzak Efendi oldu (24:6,7): "Rıhleti 1247. Arabistanlı olup müfessir, muhaddis bir zat imiş."

> Unkapanı'nda Üçmihraplı Câmi'-i şerîfinin haziresinde bani Hoca Hayreddin Efendi'nin orta mihrabı önünde, başında burmalı sarık, kitabesi sol kenarından kırık beyaz mermer taş. Talik yazı ile: "Hû - Tarîkat-ı aliyye-i Nâzenîn'den ârif billah vâsıl-ı esrâr ilallah olan tarîk-i Şâzelî Asitanesi şeyhi kutbu'l-ârifîn merhûm ve magfûr ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr el-Hâc es-Seyyid eş-Şeyh Hafız Abdürrezzak Efendi kuluna ve mü'minîn, mü'ninâta rahmet eyleye rızâen lillâhi el-fâtiha, 27 Şaban 1247" (tesbit tarihi 12 Ekim 1950 Çarşamba)

Şeyh Hafız Abdürrezzak Efendi'nin vefatından sonra, tekkenin ilk şeyhi Ahmed Şem'î'nin halifesi Mehmed Kâmil Efendi posta oturdu (24:7): "Yeşiltulumba şeyhi Abdülhalim Efendi'nin kardeşidir. İrtihali 1256. Kasımpaşa'da İdris-i Muhtefî'nin yanında medfundur." Muhyiddin Efendi notlarında bu şeyhin Abdürrezzak Efendi'nin oğluna vekâletle posta geçtiğini, daha sonra asaleten bu vazifede kaldığı bilgisi yer alır.

Mehmed Kâmil'den sonra Abacı Şeyh Hafız Mehmed Efendi postnişin oldu (24:7,10):

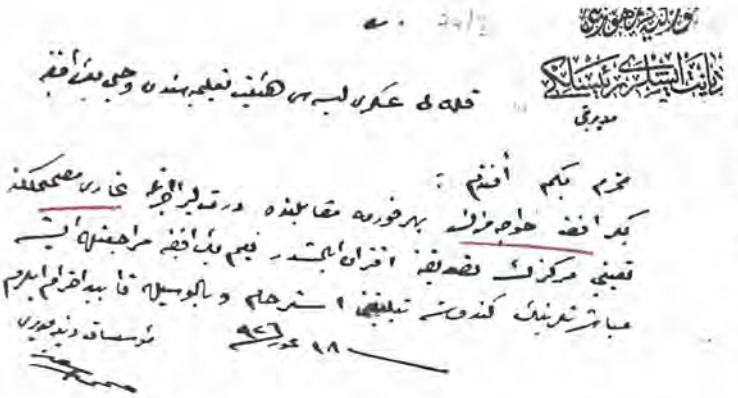
> Ahmed Şem'î'nin halifelerindendir. "Abacı Hafız" diye meşhurdur. Hasırîzâde Tekkesi'ni yaptıran Mustafa İzzî Efendi'ye Şâzeliyye'den izin vermiştir. Vefatı 27 Recep 1280, tekkede medfun; taşı var.
>
> Unkapanı Şâzelî Tekkesi'nin kaldırılan yüksek haziresine ait: Talik yazılı, düz mistarlı başında aynı şekilde, yalnız tepesi biraz daha yayvan ve yuvarlak Şâzelî tâc-ı şerîfi, beyaz mermer taş (Tesbit tarihi 12 Nisan 1948):
>
> *Hüve'l-Bâkî*
> *Balmumcu Hankahı'nda nice a'vâm u mâh*
> *Âsitân-ı dergehi olmuştu nâsa kıblegâh*
> *Pîşvâ-yı merd-i meydân-ı tarîk-i Şâzelî*
> *Vâkıf-ı ilm-i ledün pîr-i kerâmet-hânkâh*
> *Sîne-i bî-kînesi gencîne-i irfân-ı Hak*
> *Hâfız-ı nazm-ı celîl hem hâce-i pür-intibâh*
> *Tekye-i nâsûttan kat'-ı alâyık eyleyip*
> *Hânkâh-ı âlem-i lâhûta oldu rû be-râh*
> *İftirâkından o zâtın sanma giryândır zemîn*
> *Ağlamaktan kan akıttı gözlerinden mihr ü mâh*
> *Hâsılı bir cevher-i nâyâb idi gitti dirîg*
> *Kasr-ı firdevs-i berîni ede dâim cilvegâh*
> *Söyledi târîhini rûhun görüp lâhûtiyân*
> *Şeyh Mehmed rûhu şâdân ola her dem yâ ilâh, 27 Recep 1280*

Posta bu sefer Abacı Şeyh'in halifesi Şeyh Mehmed Salih Efendi (24:4) oturdu. Deri tüccarı olan ve "Tacir Salih Efendi" de denilen bu şeyh, 1282 Rebiülevvelinde vefat ettiğinde tekkenin bahçesine defnedilmişti. Revnakoğlu, şimdi yerinde bulunmayan şeyhin mezarı için notlarında şunları kaydeder (24:11):

> Unkapanı Şâzelî Tekkesi'nin kaldırılan yüksek haziresine ait: Başında dört terkli, sağ yanı beyzî kamalı, tepesi biraz sivrice, üç burmalı ince destar sarılmış Kâdirî müjgânlısına benzeyen Şâzelî tâc-ı şerîfi; kitâbesi mâilen mistarlı ve talik yazıyladır (Tesbit tarihi 12 Nisan 1948):
>
> *Yâ Hû*
> *Hânkâh-ı Şâzelî'de postnişîn bir zât idi*
> *Dergeh-i firdevse rıhlet eyledi bî-iştibâh*
> *Tekye-i kevn ü mekândan terk-i tecrîd eyleyip*
> *Hû deyip ol mülk-i lâhûtu edindi câygâh*
> *Bendegân-ı Şâzelî oldu yetîm-ender-yetîm*
> *Tâ kıyâm-ı haşre dek hiç sâkin olmaz âh vâh*
> *Nâle-i feryâd-ı âh-ı cângâh-ı sâlikân*
> *İle giysin bu felek eğnine bir sevb-i siyâh*
> *Ter gibi kan yaş döküp yazdım Atâ târîhini*
> *Kıldı Şeyh Salih Efendi dergeh-i adni penâh*
> *1282 Rebiülevvel*

Şeyh Mehmed Salih'in vefatıyla tekkedeki makama oğlu Şeyh Hacı Mehmed Emin Efendi geçti (24:4): "Bu zat tapuda taşra senedât dairesinde ondalıkla müstensihlik etmekte idi. Daha önce babası gibi deri ve kundura ticareti yapmıştır. Alibeyköy Şâzelî Tekkesi şeyhi Tahsin Efendi'nin ağabeyidir. 23 Cemaziyelahir 1325'te göçtü." Muhyiddin Efendi tomarında Mehmed Efendi'nin hilâfet tarihinin H.1260 olduğunu, şeyhin H.1284'te vefat edince Eyüp'te Kâşgarî Tekkesi'nde defnedildiğini kaydeder.

Revnakoğlu, Şeyh Hacı Mehmed Emin Efendi'nin küçük kardeşi olan Alibeyköy Şâzelî Tekkesi şeyhi Tahsin Efendi için şu bilgileri verir (60:8,13): "Defterhane kâtiplerinden ve tekkenin son zamanlarda tanınmış şeyhlerinden, zamanın şuğul üstadı Unkapanlı Şeyh Hasan Tahsin Efendi merhum, Taşlıburun Tekkesi şeyhi Süleyman Sıdkı Efendi'nin damadı ve halifesidir; Unkapanı Şâzelî Tekkesi şeyhi Hacı Emin Efendi'nin de küçük kardeşidir. Şâzeliyye'den hilâfeti, ağabeyi Emin Efendi'dendir. Alibey Şâzelî Tekkesi postnişini Tahsin Efendi uzunca boylu, nahîfü'l-bünye, esmer yüzlü sevimli bir zat idi. Entari üstüne kuşak sarar, haydariye yakalı cübbe giyerdi; başına tepesi elekli, kalıplı, uzun mavi püsküllü fes üzerine beyaz sarık sarardı. İsm-i celâli açışı ve zikir idaresi cezbeli idi, vecd içinde devam ederdi; zikrin huzur içinde icra olunmasına son derece riayet gösterirdi..."

Yukarıdaki Diyanet İşleri Reisliğinden çıkan belgede şunlar yazar (24:22):

Şeyh Hacı Mehmed Emin Efendi'nin vefatından sonra Unkapanı Şâzelî Tekkesi şeyhliğine oğlu Mehmed Salih Efendi getirildi. Dedesiyle aynı ismi taşıyan Mehmed Salih, talihsiz bir şekilde vefat edince henüz beş yaşındaki oğlu Mehmed Şemseddin'e vekâleten tekkenin şeyhliği ilmiyeden Hafız Bekir Efendi'ye tevdi edildi (24:5):

Şeyh Hacı Mehmed Emin Efendi'nin irtihalinden sonra oğlu Mehmed Salih Efendi bir kaza kurşunuyla gitti. Unkapanı Meydanı'ndaki İhsan'ın kahvesinde otururken kahve içtiği sırada bir delikanlının tabancasını temizlerken çıkan kurşunun böğrüne girmesi vefatına sebebiyet verdi. Oğlu Mehmed Şemsi Efendi, babası Mehmed Salih Efendi'nin kazaya kurban oluşunda beş yaşında yetim kalmıştı. Ulemadan Hattat Hafız Bekir Efendi (Naim Bey'in *Buhârî-i şerîf*ini tashih eden zevat arasındadır; Hüseyin Kâzım Bey'in lügatini de tashih etmiştir) icrâ-yı meşihat eylediler.

"Kuleli Askerî Lisesi hey'et-i ta'lîmiyyesinden Vahyi Beyefendi'ye,

Muhterem beyefendim,

Bekir Efendi hocamızın beher forma mukabilinde dört lira ücretle Buhârî musahhihliğine tayini merkezin tasdikine iktiran eylemiştir. Naim Beyefendi'ye müracaatla işe mübaşeretlerinin kendisine tebliğini istirham ve bilvesile te'yîd-i ihtirâm eylerim.

Müessesât-ı Dîniyye müdürü Mehmed Esad, 18 Temmuz 1926"

Revnakoğlu, burada Şeyh Salih'in ve son şeyh Bekir Sadık Efendi'nin birkaç akrabasına işaret eder: "Şeyh Salih Bey'in kayınbiraderi Burhan Bey bahriye yüzbaşılığından emekli olup hâlen Burdur'dadır. 1930-31 yılları arasında vefat eden son şeyhin akrabasından bulunan Bedî' Bey de İstanbul Lisesi'nde riyaziye muallimiydi."

Tekkenin son şeyhi Bekir Sadık Efendi'ydi (24:12): Bekir Sadık Efendi merhumun Şâzeliyye'den icazeti, Alibeyköy Şâzelî Tekkesi son şeyhi Hacı Ahmed İzzî Efendi'dendir. Kendisi aslen Nakşibendiyye'dendi. Galata'da Arap Câmi'-i şerîfinde, Kantarcılar'da, son zamanlarda yıktırılan Unkapanı'ndaki Elvanzade Câmi'-i şerîfinde ders okutmuş, vaaz ve nasihat etmiştir. Ulemanın asfiyâsından, meşayihin fuzalâsından bir zattı..."

Unkapanı Şâzelî Tekkesi ile münasebeti olması itibarıyla Alibeyköy'de Şâzeliyye'den Abdullah Ağa Tekkesi'ne ait Revnakoğlu'nun notları şunlardı (60:3-4,8,13):

Silahdar Ağa Köyü'nde çeşmesi olan Silahdar Seyyid Abdullah Ağa tarafın-

dan aynı tarihte yaptırılmıştır. Eski kayıtlarda "Abdullah Ağa Tekkesi" diye yazılıdır. Mukabele günü cuma idi, son şeyhi Ahmed İzzî Efendi zamanında perşembeye çevrildi.

Defterhane kâtiplerinden ve tekkenin son zamanlarda tanınmış şeyhlerinden zamanın şuğul üstadı Unkapanlı Şeyh Hasan Tahsin Efendi merhum, Taşlıburun Tekkesi şeyhi Süleymân Sıdkı Efendi'nin damadı ve halifesidir; Unkapanı Şâzelî Tekkesi şeyhi Hacı Emin Efendi'nin de küçük kardeşidir. Şâzeliyye'den hilâfeti, ağabeyi Emin Efendi'dendir.

Alibey Şâzelî Tekkesi postnişini Tahsin Efendi uzunca boylu, nahîfü'l-bünye, esmer yüzlü sevimli bir zat idi. Entari üstüne kuşak sarar, haydariye yakalı cübbe giyerdi. Başına tepesi elekli, kalıplı, uzun mavi püsküllü fes üzerine beyaz sarık sarardı. İsm-i celâli açışı ve zikir idaresi cezbeli idi, vecd içinde devam ederdi. Zikrin huzur içinde icra olunmasına son derece riayet gösterirdi.

Unkapanı Şâzelî Tekkesi son şeyhi Bekir Sadık Efendi (24:2)

Şeyh Tahsin Efendi tekke musikisinde, bilhassa şuğul ve durakta zamanının cidden üstadıydı. Ondan şuğul geçmek, zakirler arasında şeref bilinir ve iftihara vesile telakki olunurdu, "Tahsin Efendi'den geçmiş!" diye gösterirlerdi. Hele Şâzelî şuğulleri İstanbul'da onunla yayılmış, onunla gitmiştir. Kendisinden şuğul geçenler arasında birinci sınıf üstatlar da vardı: Zekâîzâde çıraklarından Piyale Paşa imamı Şeyh Cemal Efendi, Haydarîhane şeyhi Hafız Ahmed Efendi, Taşlıburun şeyhi Sadeddin Efendi, Hattat Hacı Nuri Bey, Kabakulak'ın Ali Bey, İslâm Bey son Bedevî şeyhi Muallim İsmail Hakkı Bey gibi şahsiyetler hatıra gelenlerdir.

Şeyh Hasan Tahsin Efendi'den sonra postnişin olan Alay müftüsü Şamlı Hacı Ahmed İzzî Efendi Eyüp'te Ali Paşa Mahallesi'nde oturuyordu. Yüksek bir âlim olan bu zatın bilhassa tefsir, hadîs-i şerîf ve tasavvufta pek büyük bir ihtisası vardı. Şeyhü'l-Ekber'in *Fütûhât* ve *Fusûs*'unu esaslı surette tercüme için kendisini Londra'ya davet etmişlerdi, fakat kabul etmedi. 80 yaşını geçmiş olarak tekkelerin sırlandığından birkaç yıl sonra göçtü. Eyüp'te Kâşgarî Tekkesi civarında medfundur. Tekkenin şeyhliğini dışarıdan imtihanla almıştı. Daha önce Selimiye Tekkesi şeyhliği vekâleten kendisine verilmiş, Erbilli Esad Efendi gelince ayrılmıştı.

Şamlı Şeyh Ahmed İzzî Efendi, ulema ve şürefâdandır. Babası Şeyh Mustafa Efendi de Şam ulemasındandır ve Ömerzâdeler'dendir.

Revnakoğlu, tekkenin kendi döneminde kaldırılmış olan haziresindeki diğer mezar taşlarını ve kaybolmuş tekke kitabesini de tesbit eder (24:9):

Unkapanı Şâzelî Tekkesi'nde dergâhların seddinden sonra binanın Halk Partisi ve spor kulubü olması münasebetiyle kaldırılan mihrap önündeki yüksek hazireye ait tevhîdhane kapısının sol yanı ile yıktırılmış minarenin kaidesi arasında duvar dibinde enkaz ve moloz altında yüzü koyun kapanmış, dört bir yanı ziynetli, sanatlı, kalın, muntazam beyaz mermer lahit: Baş şahidesinde pek sanatkârane sarılmış sırmalı büyük ilmiye kallavisi. Yazı talik ve mistarlı olup dergâhı ihya eden ulemadan Hacı İsmail Bey merhuma aittir. İsmail Bey divan-ı muhasebat reisi Zühdü Bey'in pederiydi, tekkeye vakıfları vardır (Tesbit tarihi 5 Nisan 1948):

Hüve'l-Hayyüllezî Lâ Yemût
Dâhil-i dergâh-ı irfân vâsıl-ı sırr u ayân
Ya'nî el-Hâc İsmail Bey eyledi adne hırâm
Nâil olmuşken Sitanbul rütbe-i vâlâsına
Mahz takvâsından etmişti o terk-i ihtişâm
Zikr ü fikri ol muhibb-i ârifin hayrât idi
Etti bu dergâhı ihyâ eyleyip ibkâ-yı nâm
Zâtını müstagrak-ı deryâ-yı rahmet eyleyip
Feyz-yâb-ı tekye-i cennet ede rabbü'l-enâm
Kilk-i hüznü vasfıla Lutfî dedim târîhini
Bî-tekellüf kıldı İsmail Bey adni makâm
el-Fâtiha, 1256.

Tekkenin (24:8): "Cümle kapısı tâkında uzunca müstatil, mistarlı beyaz mermer taş, yazısı talik. Kitabe mütenazır yazılmıştır. Üst ortasında ve iki bendin arasında tuğra vardır. Tarihi nedense yazılmamıştır:

Oldu yine şâh-ı cihânın lutf u ihsânı bedîd
Âfâkı etti müstefid
Hayra muvaffak rahmi çok bir dâver-i âlî-nijâd
Ehl-i kulûbu kıldı şâd
Verdi huzûr ehl-i dile lutfıyla ol hayrü'l-mülûk
Cân buldu erbâb-ı sülûk
Râşid güher-i târîhimi etse sezâdır sâlikân
Ez-cân u dil vird-i zebân
Yanmıştı inşâ itdi bu dergâhı Şâh Abdülhamîd
Ol necl-i Hân Abdülmecîd
Zikr etsin aşkullah ile bunda hemân şeyh ü mürîd
Gelsin dile zevk-i cedîd
Dâim ona himmet ede rûh-ı Cenâb-ı Bâyezid
Hak ömrünü kılsın mezîd
Yaptırdı ra'nâ Şâzelî dergâhını Sultân Hamîd
Her yevmi yâ Rab olsun îd

Şeyh Halim Efendi Tekkesi - Yeşil Tulumba Tekkesi

Yeşil Tulumba Sokağı'ndan çıkıp sola dönen Cemalettin Efendi Sokağı'na, bu sokağa girince hemen sağa dönen Salih Paşa Caddesi'ne ve bu caddeden de sola dönen Şeyh İlahi Sokak'a giriyoruz. Sokağa girince solda Şeyh Halim Efendi Tekkesi - Yeşil Tulumba Tekkesi önünde duruyoruz. (Cibali Mahallesi, 1016 ada, 15 parsel)

Tekkenin son vaziyeti Revnakoğlu'nun tesbitlerinde şöyleydi (213:135):

> Tekke önceleri tek kattan ibaret küçük bir bina idi. Bir meydan odası, bir şerbet odası, bir şeyh odası, bir dolaplı oda, bir de kahve odası vardı. Arkasına üç helâ yaptırılmıştı. Şeyh Mustafa postnişin olunca bunun üstüne bir kat ekledi, üç oda daha yaptı, alt kısım selâmlıktı.

Burası Mısır Çarşısı'nda attarlık eden Şeyh Halim Efendi'nin kendi hanesini H.1261 – M.1845'te tekkeye dönüştürmesiyle faaliyete başladı. Dergâhın meşhur adı "Yeşil Tulumba Tekkesi"dir, halk arasında "Karasarıklı Tekkesi" derler.

Tekkenin cümle kapısı

Tekkenin ilk şeyhi Halim Efendi'ydi (213:136-39):

> Şeyh Ahmed Abdülhalim b. Ali Efendi, Karasarıklı İbrahim Sabri Efendi'nin dervişi ve halifesidir. Mumaileyh Mısır Çarşısı'nda attarlık edip badehu tarikata sülûk ile Kapan-ı dakîk'teki hanesini li-merzâtillâhi taâlâ H.1261 tarihinde tekkeye tahvil eylemişti; "Şeyh Halim Efendi" derler. (Kardeşi Şeyh Mehmed Kâmil Efendi de Unkapanı Şâzelî Tekkesi postnişinidir, H.1256 tarihinde göçtü.)
>
> Vücutlu bir zat imiş. İrtihalinden önce biraz namizaç olup oğlu dahi olmadığından Üsküplü Camii ve mahallesi imamı Hacı Hafız Mustafa Efendi'ye dergâhın mukabele günü cuma gününde kasr-ı yed eylemiş, posta çekmiş, bir hafta sonra da 90 yaşını mütecaviz olduğu hâlde irtihal eyleyip tekkesi derununa defn edilmiştir. Vefatında murabba bir sagîr türbe dahi bina olunmuş iken bilâhare Şeyh Hacı Mustafa Efendi türbeyi kaldırıp bir baş ve ayak taşı ile iktifa eylemiştir.
>
> Şeyh Halim Efendi, tarîk-i Rifâ'iyye'den Karasarıklı İbrahim Sabri Efendi'nin dervişidir. 7 Recep 1233 (13 Mayıs 1818) tarihinde Karadestârî İbrahim Sabri Efendi tara-

Şeyh Ahmed Abdülhalim Efendi'nin mezarı

fından evrâd-ı şerîf okumasına izin verilmiştir. Derviş Ahmed Halim'in hilâfeti de Karadestârî'dendir. Rehberi *Salât-ı Kemâliyye* şarihi Üsküdarî Şeyh Mehmed Nûrî Efendi merhumdur. Pederi iç ağalarından olup İdrîs-i Muhtefî'nin yanında medfundur.

Kendisi H.1200 tarihinde tevellüd etmiş ve H.1293'te göçmüştür. O kadar ihtiyar olmuştu ki iclâs günü seccade içine koyup semahaneye öyle getirdiler, Hacı Mustafa Efendi'yi iclâs eyledi ve "Huzûr-ı Risâlet'te arkamda seni görmeseydim bu tacı giydirmezdim" demişti. Sonra da hâzırûna dönerek: "Ey ihvân, bugün halifem Şeyh Mustafa Efendi'nin cemiyetinde bulundunuz, haftaya da fakirin cemiyeti var, cümlenizi beklerim" demiş, önündeki haftası gün intikal eylemiştir.

Revnakoğlu, tekkenin haziresinde yer alan Halim Efendi'nin mezarını tavsif ve kitabesini kaydeder (213:128):

Kapıdan girince solda, 50 cm irtifaında duvarla çevrili geniş murabba içinde soldan birinci, muntazam mermer pehleli, şahideli, mistarlı, zemini yeşil ve siyah, yazısı yaldızlı mermer taş. Başında cesîm Rifâ'î tâc-ı şerîfi, girift sülüs:

Allah Hû
Şeyh-i âlî-menzilet kim tâbi'-i isr-i Resûl
Meslekinde sâhib-i himmetti bu zât-ı münîr
Bânî-i dergâh olup elli yıl etti zikr-i Hak
Çün tarîk-i Seyyid Ahmed üzre ma'rûf-ı şehîr
Azm-i gülzâr-ı Hudâvend etmeden bir hafta bak
Hânkâhın verdi bir ehline bâ-lutf-ı Kadîr
Gizli gizli ictihâd-ı nefs edermiş aşk ola
Şimdi hep ettikleri oldu ayân kâr-ı asîr
Zahm-ı pür-derd-i elem-bahşâsını Eyyûb-veş
Gitmemiş bir kerre semt-i şekveye Allah habîr
Ola ferdâ dâhil-i cem'iyyet-i âl-i abâ
Menzil-i me'vâsın etsin Hak taâlâ bî-nazîr
Çıktı bâ-ta'miyye mu'cem göçtüğü târîh Nebîl
Şeyh Halîm'i kılsın Hak dergâh-ı firdevs içre pîr, 1293

Halim Efendi'den sonra posta Mustafa Muhyiddîn Efendi oturdu (213:137-39):

Şeyh Hacı Hafız Mustafa Muhyiddîn Efendi b. Hacı Ebubekir: "Yeşil Tulumba şeyhi Üsküplü İmamı" derler. Sulehâ-yı ümmetten bir zattı. Mumaileyh

Bâb-ı fetvâ Tahtabaşısızâde mahdumudur, "Üsküplü İmamı" diye meşhurdur. Hâcegân-ı dîvân-ı hümâyûndan ve dâhiliye kalemi hulefâsındandı. Maçkalı - Dolmabahçeli Şeyh Ahmed Râşid Efendi halifesidir. Karaabalı Tekkesi'nde muvakkaten iskân eylediği zaman Şeyh Mustafa Efendi'ye 24 Şaban 1290 - 4 Teşrîn-i evvel 1290 cuma gecesi bir icazet daha vermiştir. Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh Halim Efendi'nin vefatından sonra Şeyh Râşid Efendi'den tecdîd-i vuzû eylemiştir nisbet kaybolmasın diye.

Hacı Mustafa Efendi, Serhalîfezâde Şeyh Râşid Efendi'den, o da Müderris Hacı Mehmed Tevfîk Efendi'den ("İmâm-ı A'zam" ve "Münzevî" derler), o da Hacı İsmail Sırrı Efendi'den, o da Şeyh Ali Şükrü b. Abdurrahmân'dan, o da Karadestârî - Karasarıklı Şeyh İbrahim Sabri Efendi'den, o da Eyüp'te Yâ Vedûd haziresinde yatan Şeyh Osman Himâyetî Efendi'den, o da Şeyh Yâsîn er-Rifâ'î'den, o da amcasının oğlu Abdül'â er-Rifâ'î'den, o da babası Şeyh Muhammed er-Rifâ'î'den hırka-i tarîkatı iksâ eylemişlerdir.

Şeyh Hacı Mustafa Efendi'nin Üsküplü Camii'nin ve mahallesinin imamlığı, şeyhliğinden öncedir. Babası Hacı Bekir Efendi'nin vefatından sonra camiye imam olmuş ve camii de kendi parasıyla o tarihlerde yaptırtmıştı. Ayrıca çevresine birkaç dükkân, bir kahvehane, bir fırın ve bir gazino ilâve eylemişti. Fırına "Üsküplü Fırını" derlerdi. Gazino sonradan sabunhane oldu, şimdi duruyor. Camiin yakınlarında büyük bir konağı vardı, kendisi için yaptırtmıştı, sonra veresesine geçti.

[Çetin] Altan'ın annesi Hayat Hanım, onun annesi merhume büyük hanım, onun babası Şeyh Mustafa Efendi'dir. Büyük hanımın zevci de Erzurum mevki müstahkem kumandanı Tatar Hasan Paşa'dır.

Çetin Altan bir yazısında annesinin dedesi Şeyh Mustafa Efendi için şöyle der (213:140): "Büyük dedem Kırk Anahtarlı Mustafa Efendi o devrin İstanbul milyoneriydi, ama yarattığı sadece Rifai Tekkesi'nde müritlerinin suratlarına üfürmekten ibaretti. Bıraktığı mirası büyük teyzelerim hâlâ bitirememişlerdir."

Mustafa Muhyiddin Efendi'nin de mezarı tekkenin haziresindedir (213:129):

55 cm irtifaında geniş mermer pehleli, mermer kapaklı muntazam müstakil mezar. Baş ve ayak taşları başlıksız, kalın, yuvarlak; mistarlı, göğsünde sehpa üstünde kabartma ve sanatkârane mahkûk Rifâ'î tâc-ı şerîfi, sülüs celîsi, sanatlı ve istifli:

Hüve'l-Bâkî
Mürşid-i zi-ilm ü irfân muktedâ-yı muhterem
Ârif-i âlî-himem sâhib-vefâ-yı muhterem
Mazhar olmuştu ezelden sırr-ı hubb-ı Hayder'e
Zikr ü fikriydi heme âl-i abâ-yı muhterem

Fahr ile olmuştu sultân-ı Rifâ'î bendesi
Şeyh idi dervîş idi rûşen-likâ-yı muhterem
Bir nice müsterşedi yıllarla irşâd eyledi
Lem'a-dâr-ı feyz idi her dem şu cây-ı muhterem
Hasr-ı enfâs eyleyip zikr-i Hudâ'ya rûz u şeb
Hû deyip göçtü cihândan Mustafâ-yı muhterem, 1329

Revnakoğlu, Şeyh Hacı Mustafa'nın annesinin mezarını Eyüp'te Tabakhane Tekkesi'nin haziresinde tesbit eder (213:142):

> Eyüp Tabakhane Tekkesi haziresi, girerken sağda çift şahideli birinci kabir. Ustuvaneli baş taşında güzel bir sülüsle: "Küllü Men Aleyhâ Fân – Üsküplü Mahallesi imamı es-Seyyid eş-Şeyh Mustafa Muhyiddin Efendi'nin validesi Hafıza Hattate Hasibe Hanım rûhuna rızâen lillâhi taâlâ el-fâtiha, 3 Rebiülahir 1290" Kitabesi güzel istiflidir. Aynasında Rifâ'î tâc-ı şerîfi vardır. Bu hanım, üç Kelâm-ı kadîm yazmıştır.

Şeyh Hacı Mustafa Efendi Halifeleri (213:1222-26; (225:170-73):

> Bekir Necati Bey (Paşazâde): İlk halifesidir. Nafia-Ticaret odası hulefâsındandı, sonra Posta-Telgraf Nezaretine geçti. Şeyh Hacı Mustafa Efendi'den çeyizlendikten sonra Kubbe Tekkesi şeyhi Molla Bey'den de ayrı bir icazetname aldı ve bu yüzden Şeyh Mustafa Efendi ile biraz araları açılmış olduğundan tekkeye pek gelmezdi. Galata'da otururdu.

Şeyh Hacı Mustafa Efendi'nin mezarı

> Mehmed Haşim Efendi (Nakkaş Haşim Efendi): Bahriyede nakkaş idi. Paşazâde ile birlikte aynı gecede istihlâf edilmişlerdir 16 Ramazân-ı şerîf 1305 tarihinde göçmüş, dergâh-ı şerîfin haziresine sırlanmıştır, yazılı taşı vardır. Kimsesizdi, tekkede otururdu, üvey annesi Hatice Hanım'dan başka kimsesi yoktu (213:126):
>
> Başında Rifâ'î tâc-ı şerîfi, mistarlı, beyaz mermer taş: "Eyvallah Hû - Tarîkat-ı aliyye-i Rifâ'iyye'den Şeyh Abdülhalim Efendi Dergâh-ı şerîfi postnişini Şeyh es-Seyyid Mustafa Efendi'nin hulefâlarından Şeyh es-Seyyid Mehmed Haşim Efendi'nin rûhuna el-fâtiha, 16 Ramazan 1305"
>
> Rasim Efendi: Gümrük veznedarıydı. Paşazâde ile beraber çeyizlenmişlerdir, sonra Kubbe şeyhi Molla Bey'den de birer icazetname aldılar.
>
> Hacı Mehmed Faik Efendi (Ülker): Uzun zaman Süleymaniye Câmi'-i şerîfinin hatip vekilliğinde bulunduğu için "Süleymaniye Hatibi Hacı Faik Efendi" diye bilinir. Sonra Küçükpa-

zar'da Fatih'in hocası Hayreddin Efendi'nin yaptırdığı Üçmihraplı Camii'ne geldi, buradan Hacı Kadın Camii'ne geçti ve Hacı Kadın Mahallesi'nin imamlığı da üzerindeydi. Nihayet 9 Kânûn-ı evvel 1945'te vefat eyledi. Yerine Fatih Kadıçeşmesi - Müftü Hamamı Tekkesi'nin eski ve yaşlı şeyhi Mustafa Râşid Efendi tayin olundu.

Hacı Faik Efendi'nin hıfzı olmadığından teravih namazlarında ekseriyetle 14. cüzden okurdu, bilhassa "Elif lâm râ ... rubbemâ yeveddüllezîne keferû..." sûre-i şerîfesi ile kıldırmak kolayına gelirdi.

İstanbul'un çok tanınmış, sevilmiş irfanlı ve hâl ehli duacılarından biri olan Hacı Faik Efendi güzel ve yanık sesiyle gençliğinde mevlid ve mersiye okumuş, İstanbul dergâhlarının çoğunda hususiyle kıyamî tekkelerinde yıllarca zakirlik ve zakir peyrevliği etmişti. Cemiyet dualarını da ekseriya ona yaptırırlardı. Darüşşafaka'nın yıllık vakıf mevlidini okumak ona mahsus idi. Hatm-i şerîflerde, nikâh duasında, mevlid ve miraciyelerde, bilhassa dergâhların hilâfet cemiyetlerinde tarikat büyüklerinin cenaze tezkiyelerinde edibane şekilde tertip edilmiş o pek muntazam ve muazzam duasını yaparken ve âşıkane hâllerinin, ahenkli, dokunaklı edasının kalbe işleyen tesiri evvelâ kendi üzerinde görülürdü. Cümleleri söylerken bilhassa Cenâb-ı Risâlet-penâh efendimizi ve hânedân-ı Mustafa'yı vasfederken ruhundan kopan raşe gözlerini doldurur, ellerine titreme gelirdi. Sözlerinin manasına hakkıyla vâkıf bulunduğundan eslâf yadigârı olan bu dua metinlerini bazılarının yaptığı gibi bozmaz ve değiştirmezdi, yerine ve icabına göre dua ederdi. (225:173) Ağzından çıkan kelimenin manasını bilerek, anlayarak telaffuz ve temessül ederdi. İşin ruhuna varmış ellerini açarken manevî zevke de dalmış olduğundan onu dinlerken, hele duasına olanca icabetle amin derken gönülde ruhanî safayı duymamak, huzura kavuşmamak imkânsızdı.

Pek sevimli, latifeci, güler yüzlü, güzel bir insandı. Hoş hâlleri vardı. Çok da fıkra bilirdi. Bir meclisi doyuracak, dolduracak mahfuzat ve hatırata sahip bulunuyordu.

Mevlid okuma usulünün eski klasik tarzını iyi bilenlerden son zamanlarda bir kendisi kalmıştı. İlmiye sarığı ve tâc-ı şerîf sarmakta usta idi. Hilâfet cemiyetlerinde giydirilecek tacın destarını ona sardırılar, duayı da ona bırakırlardı.

Hafız Fuad Efendi: Tophane Akarsu'da İlyas Çelebi Tekkesi'nin son şeyhidir.

Hafız Mehmed Efendi: Eyüp Câmi'-i kebîr müezzinlerindendi. "Şeyh Mehmed Efendi" derlerdi.

Hafız Zühdü Efendi: Üçmihraplı Camii imamıydı.

Hafız Hacı İbrahim Bey: Hazîne-i hâssa muhasebecisiydi.

Hacı Mehmed Bey: Bahriye Nezareti memûrîn kalemi mümeyyiziydi.

Ahmed Zekâî Efendi'nin makam taşı

Fâzıl Bey: Enderûn-ı hümâyûndan emekliydi.

Kâmil Efendi (Attar): "Mısır Çarşılı" derlerdi.

Ali Efendi (Bakırcı): Tekkenin eski meydancısıydı; nukabâlığında "Ali Dede" derlerdi.

Ahmed Zekâî Efendi: 1328 Zilhiccesinde göçmüş, dergâhın haziresinde taşı vardır, başka yerde vefat eylemiştir, Enderun'da bekçibaşı idi, bekâr vefat etmiştir:

Başında Rifâ'î tâc-ı şerîfi, mistarlı, beyaz mermer taş: "Eyvallah Hû - Tarîkat-ı aliyye-i Rifâ'iyye'den Şeyh Abdülhalim Efendi Dergâh-ı şerîfi postnişini Şeyh Seyyid Mustafa Efendi'nin hulefâlarından es-Şeyh es-Seyyid Ahmed Zekâî Efendi'nin rûhuna lillâhi el-fâtiha, 1328 Zilhicce"

Kendisinin vefatı başka yerde olmuştur, buradaki makam taşıdır.

Kâzım Efendi (Çamlıcalı): Bahriye'de gedikli çarhcı ve tekkede ikinci meydancıydı, ara sıra kahve nakipliği ederdi.

İbrahim Dede (Yorgancı): Çok yaşlıydı. Şeyh Mustafa Efendi tekkenin bu eski dedesini kendi makam postunun yanında oturturdu.

Şeyh Hafız Mehmed Cemaleddin Efendi: Kasımpaşa'da Küçük Piyale Camii ve mahallesi imamı, Piyale Tekkesi'nin şeyhi, meşhur zakirbaşı ve meşk hocası olan Şeyh Cemal Efendi, Eyyûbî Zekâî Dede çıraklarındandır; bu dergâhın da zakirbaşısıydı. Şeyh Mustafa Efendi'nin vefatından sonra kızının çocuğu Cemal Kıpçak Bey'e niyabet etti.

Hafız Nûrî Efendi merhum: Şehzade türbedarı ve kütüphanesinin hâfız-ı kütübüydü. Sonradan Bektaşî olmuş, Dedebaba'dan babalık icazesi almıştı.

Mustafa Efendi'den sonra posta torunu Cemal Kıpçak oturdu (213:142):

Hacı Mustafa Efendi'nin vefatından sonra tekkenin şeyhliği vekâleten yedi kızından birinin oğlu bulunan Cemal Efendi'ye (Cemal Kıpçak) verilmişti. (Ereğli'de maden mühendisi idi, şimdi mebustur) Fakat küçük yaşta bulunmasından dergâhın halifelerinden Mevlidhân, duâgû Hacı Faik Efendi merhum ile Küçük Piyale imamı Zakirbaşı Şeyh Cemal Efendi merhum münavebe suretiyle niyabet eylediler. (Cemal Kıpçak, Ankara, telefon: 28062)

Yeşil Tulumba Tekkesi'nin zakirleri şu kişilerdi (213:130): "Turşucu Hafız, Mahyacı Aziz, Kırımlı Hacı Hafız Efendi, Toygarlı Şeyh Arif Efendi, Yâlelli Mustafa (Kasımpaşa'da Kulaksız müezzini), Şeyh Said Efendi (Kasımpaşa'da Yâhû Baba şeyhi ve polis

emeklisi), Şeyh Talat Efendi (Otakçılar şeyhi), Şeyh Abdülhalim Efendi (Kasımpaşa Bedevî şeyhi), Hafız Münir Efendi (Reis Hilmi'nin oğlu), Abdurrahman Efendi, Eyüplü Şeref Efendi, Şeyh Cemal Efendi (en son zakirbaşıydı), Şamlı Hacı Mehmed Efendi."

Revnakoğlu son olarak hazirede yatan diğer kişilere temas eser (213:125-26):

> Başında burma destarlı imame, şahideli muntazam mistarlı, zemin siyah, yazısı yaldızlı mermer taş, sülüs celîsi: "Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Şeyh Mustafa Efendi'nin pederi merhûm cennet-mekân huld-âşiyân el-Hâc es-Seyyid Ebubekir Efendi'nin rûh-ı şerîfine rızâen lillâhi taâlâ el-fatiha, 17 Cemaziyelahir 1295"
>
> Bu zat aslen Arapgirlidir. Şeyhülislâm Kapısı'nda ser-muhzır (başmübaşir) di. Bu vazifeye "tahtabaşı" da denilirdi. İhvan arasına "Kadı Bekir Efendi" derlerdi.
>
> Başlıksız, mistarlı, zemini siyah, yazısı yaldızlı, şahideli muntazam mermer taş, göğsü ziynetli, sülüs celîsi: "Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Şeyh Mustafa Efendi'nin kayınvalidesi cennet-mekân firdevs-âşiyân merhûme ve magfûrun lehâ Hatice Dürrinev Hanım'ın rûhuna fâtiha, 16 Cemaziyelahir 1296"
>
> Başında Hamidiye fesi, sağa doğru ince mistarlı beyaz mermer taş, talik: "Hüve'l- -Bâkî - Bu dergâh-ı şerîfin seccâde-nişîni merhûm Şeyh Mustafa Efendi'nin kayınbiraderi mahkeme-i temyîz başkâtibi sâbık Tevfik Bey'in hâbgâh-ı ebedîsidir, rûhuna fâtiha 27 Kânûn-ı sânî 1329"

İbn-i Meddâs Salih Paşa Camii

Şeyh İlahi Sokak'ta ilerliyoruz, hemen soldaki hazire ve karşımızda duran İbn-i Meddâs Salih Paşa Camii önündeyiz. (Cibali Mahallesi, 1017 ada, 14 parsel)

H.860, M.1455-56'da vefat eden ve "İbn-i Meddâs" diye şöhret bulan Paşmakçızâde Hüsameddin'in (Hüsameddin Tokadî) yaptırdığı camiydi. Hakkında ilk bilgileri aktaran Taşköprüzâde, *Şakâyık*'ında onun II. Murad devri âlimlerinden tedrisat ve ibadetle meşgul bir âlim olduğunu söyler ve birkaç risalesinden bahseder. *Hadîka* sahibi Ayvansarayî, onun "Ulemaya mahsus içi siyah paşmaklı pabucu icat eden" zat olduğunu, Cürcânî'nin (ö.1413) *Avâmil* adlı eserine şerh yazdığını, Bezzâzî'nin (ö.1424), fetva kitabı *Bezzâziyye*'ye de reddiyesinin bulunduğunu kaydeder. Camisine ve banisine ait bilgileri aynen Ayvansarayî'den aktaran Revnakoğlu, İbn-i Meddâs'ın caminin karşısındaki küçük hazirede bulunan mezarı için 1955'te şu notu düşer (105:102): Unkapanı'nda Salih Paşa Caddesi'nde, câmi'-i şerîfin doğusunda, çeşme karşısında, tek pencereli daracık bir aralığın içinde, sülüs yazılı, başlıksız, ustuvaneli mermer şahide: "Hüve'l-Hayyu Lâ-Yemût – Ebü'l-Feth Sultan Muhammed Han Gazi'nin mestçibaşısı sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât ve râgıbu'l-cenneti ve'd-derecât İbn-i Meddâs Efendi'nin rûhıyıçun fâtiha, 860"

Başlangıçta mescitken Odabaşı Mehmed Efendi'nin minber koymasıyla camiye çevrilen mabet, 1830'da elden geçirilmiş, ancak 1989'de üzerine bir kat ilâve edilmesiyle orijinal vaziyetinden uzaklaşmıştır.

Cami, bitişiğindeki çeşmeyi yaptıran Salih Paşa'nın (ö.16 Eylül 1647) adına izafeten mabet, Salih Paşa Camii diye de biliniyor. Salih Paşa'nın ölüm sebebiyse hayli ilginçtir. Sultan İbrahim, nefesi güçlü İstanbul şeyhlerine kendisini okutmak için sürekli saraydan çıkıyor, gittiği sokaklarda bir engelle karşılaşmak istemiyordu. Bu vazifeyi Salih Paşa'ya vermiş, ondan her türlü tedbiri almasını istemişti. Son olarak Davutpaşa'da nefeslenmek için gittiği bir imamın evi önünde bir ot arabasıyla karşılaşınca o sırada ikindi divanınında bulunan Salih Paşa'yı imamın evine getirtmiş, evin kuyusunun ipiyle boğdurmuştu.

Caminin doğusunda Salih Paşa tarafından yaptırılan çeşme, üzerindeki "Bânî-i sânîsi Zeynep Hanım'ın hayratı bu çeşmenin suyu. Hacı Şihabeddin Efendi'nin rûhıyıçun, 1331" kitabesine göre 1912-13'te Zeynep Hanım tarafından ihya edilmiştir.

Revnakoğlu'nun İstanbul'u

BEŞİNCİ GÜZERGÂH

Bu güzergâh, Kariye Camii'nden başlar, Hoca Çakır Caddesi, Şişhane Caddesi, Eğrikapı Caddesi istikametinde ilerleyerek Molla Aşki'ye ulaşır. Bu caddelere bağlanan sokaklarla Dervişali Mahallesi, Ayvansaray Mahallesi güzergâhın üzerinde kısmen veya tamamen bulunur.

Güzergah üzerindeki mekanları, başlıkların altında verilen **Mahalle, ada ve parsel** bilgilerini Fatih Belediyesi coğrafi bilgi sistemleri web sayfasında ilgili bölüme girerek harita üzerindeki yerini tespit edebilirsiniz.
https://gis.fatih.bel.tr/webgis/

Ebû Saîd El-Hudrî Zaviyesi - Kariye Tekkesi

Kariye Camii'nin ana kapısını aldığımızda solda bitişiğinde Ebû Saîd el-Hudrî Zaviyesi - Kariye Tekkesi önündeyiz. (Dervişali Mahallesi, 2607 ada, 2 parsel)

Revnakoğlu dosyalarında Kariye Camii'nin bitişiğindeki türbe-tekke müstakil bir bahis olarak yer alır, ancak doğrudan Kariye Camii ile ilgili müstakil not olarak şu paragrafla yetinilir (174:167):

> Kariye Camii: Beş asırlık millî bünyemize cami olarak girmiş ve bu sayede haraplıktan kurtularak muhafazası lâzım gelen güzel ve eski bir sanat hazinesi mahyetinde ayakta duruyor; o tarihten beri minaresinden ilâhî sesler yükseliyor. Şehrimize gelen turistlerin ziyaretgâhı olduğu malûm bulunan bu tarihî Bizans eserinin mozaik ve freskleri temizletilerek Ayasofya Müzesi'ne bağlı ayrı bir müze hâlinde muhafaza edilmesi 1955'te kararlaştırılmış bulunmaktadır.

Fatih Zincirlikuyu ve Çemberlitaş'ta adıyla kendi anılan iki camii yaptıran Atik Ali Paşa (187:117), "Kariye'yi İslâm mabedi hâline getirdiği zaman bitişiğindeki bu tekkeyi de uyandırmıştı."

Revnakoğlu'nun 1511 (H. 917)de vefat eden paşanın burada tekke uyandırdığı konusunda verdiği hükme ihtiyat kaydı koymalı, zira bu türbe-tekkenin Revnakoğlu'nca tesbit edilebilen ilk şeyhinin vefat tarihi 1743-44 (H.1156)dır. Her hâlde Ali Paşa zamanında henüz türbe etrafında bir tekke tesis edilmemişti. Revnakoğlu'nun bu türbe-tekkeye dair verdiği malûmat şöyledir (187:117,125):

> Sultanhamamı civarında, Kariye Câmi'-i şerîfinin bitişiğinde ashaptan Ebû Saîd el-Hudrî türbesindeydi; Nakşibendiyye'dendir. Doğrusunu söyleyemeyen bir kısım halk "Ebû Saîd el-Hudrererîr" derlerdi. Fakat Ebû Saîd'in burada yattığı rivayetle kabul edilmiştir, tarihçe sabit değildir. Atik Ali Paşa, Kariye'yi İslâm mabedi hâline getirdiği zaman bitişiğindeki bu tekkeyi de uyandırmıştır...
>
> Fatih zamanından beri muhtelif asırlarda tamir edilmiş bu türbe H.1108 ve H.1201'de iki büyük tamir gördü. Enderunlu Vâsıf (s. 162-163) 46 beyitlik kaside ile Ebu Saîd el-Hudrî için iki tarih söylemiştir...
>
> Bu zatın mezarı son zamanlarda harap bir durumda olduğu gibi etrafının duvarı kısmen yıkılmış ve tehlikeli bir hâl almıştı.
>
> Şehrimize gelen bütün turistlerin ziyaretgâhı olduğu malûm bulunan Kariye Camii gibi tarihî Bizans eserinin yanında yine beş asırlık hatıramız olan ve

Kariye Camii
(Salt arşivinden)

tarihî, manevî kıymetlerimizden birini teşkil eden bu türbenin perişan bırakılması doğru görülemezdi. İstanbul belediyesi tarafından 1953'te onarıldı, kendisine yakışan güzel bir şekil verildi.

Ebû Saîd el-Hudrî Türbe ve Zaviyesi'nin birkaç kitabesi de Revnakoğlu'nca tesbit edilir:

Saîd el-Hudrî Türbesi'nin ayak ucu tarafındaki pencerenin üstünde dört köşeli, mistarlı, yeşil mermerde sülüsle (187:124): "Ecille-i ashâb-ı kirâmdan Hazret-i Ebî Saîd el-Hudrî, ashâbdan Mâlik b. Sinân hazretlerinin mahdumlarıdır. On beş yaşında iken Benî-Mustalak gazâsına teşrîf etti ve fem-i saâdet-i peygamberîden bin yüz yetmiş hadîs-i şerîf rivayet buyurmuştur. Bânî-i în hânkâh Şeyh Mehmed Arifest, 1304"

Türbe kapısı yanındaki pencere üstünde sülüsle (187:125): "Ashâb-ı kirâmdan Ebî Saîd el-Hudrî radıyallahu taâlâ anhü hazretlerinin merkad-ı şerîfidir. Ketebehu mütevellî-i Haseki Sultan, 1177"

Ziyaret penceresi üstünde sülüs celîsi ile (187:125): "Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anhü, 1146"

Ebû Saîd el-Hudrî Zaviyesi postuna Revnakoğlu'na göre sırasıyla dört şeyh geçti (187:118-124):

Hafız Şeyh Ahmed Efendi, Ebû Saîd el-Hudrî evlâdından, hadis ulemasından ve ekırrâdandır. Uzun müddet Molla Gürani semtinde oturmuştur. H.1156'da göçerek Karacaahmet'e sırlandı. Burada hadîs-i şerîf okuturdu.

Üsküdar Karacaahmet-Şehitlik'in orta kısmında mistarlı beyaz mermer baş şahide, başında dilimli kavuk, sülüsle: "İstanbul'da Molla Gürani'de sâkin merhûm Şeyh Ahmed el-Kurrâ el-Muhaddis, Saîd el-Hudrî radiyallahu anhü evlâdından rûhıyıçun el-fâtiha, H. 1156" (Tesbit tarihi 12 Kasım 1955)

Şeyh Mehmed Arif Efendi, ikinci bani sayılır, vakıf sahibidir. Saîd el-Hudrî tğrbedarlığı da üzerinde idi. 1304'te tekke ve türbeyi tamir ettirmiştir. 17 Zilkade 1324'te göçtü. Saîd el-Hudrî Türbesi'nin avlusunda ve ayak ucu tarafında yatıyor: "Hû - Ebû Saîd el-Hudrî radıye anhü'l-Bârî hazretleri türbedârı ve işbu Nakşî dergâh-ı şerîf postnişîni iken irtihâl-i dâr-ı bekâ eyleyen es-Seyyid eş-Şeyh Ahmed Arif Efendi'nin rûhıyıçun el-fâtiha, 17 Zilkade 1324"

Şeyh Şerîf Yakub Nureddin Efendi, Nüvvâb Mektebi müdürü Abdüllatif Efendi'nin oğludur. Temyîz-i şer'î hulefâsından idi. 1336 Cemaziyelevvelinde vefat etti. Edirnekapı dışında İbn Kemal'in sağ arkasında yatıyor. Başında önden sırmalı imamesi ve talik yazılı kitabesi vardır. Demir parmaklıklı, üç yatırlı aile makberesinde sağda birinci küçük taştır: "Hû - Muallimhâne-i nüvvâb müdîr-i esbakı ve temyîz-i şer'î hulefâsından, Ebî Saîd el-Hudrî Dergâhı postnişîni merhûm Şerîf Ya'kûb Nûreddîn Efendi rûhıyıçun fâtiha, 1336 Cumâde'l-âhire, yevm-i pazartesi"

Şeyh Hüseyin Hüsnü Efendi merhum, zaviyenin son şeyhi, bulunan bu zat ilmiyedendir. Tokatlı Hoca Şakir Efendi'den mücâzdı. Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi merhumun tensip ve iltizamıyla buraya getirilmişti. Bilecikli Bekir Efendizâdeler ailesinden Bilecik-Köprülü Câmi'-i şerîfi imamı Hasan Sabri Efendi'nin oğludur. Şeyhliği zamanında medâris-i İslâmiyye müfettişliğinde, tekkelerden sonra Edremit iskân memurluğunda bulundu. Bir fıtık ameliyatından üç gün sonra burada göçtü, 43 yaşındaydı.

Reşat Ekrem'in *İstanbul Ansiklopedisi*'nde Hakkı Göktürk imzalı yazıda tekkenin banisi ve ilk şeyhinin, Bandırmalızâde'nin *Mecmûa-i Tekâyâ*'sına dayanılarak Nakşî Şeyh Arif Efendi olduğu kaydına rağmen Revnakoğlu'nun notlarında Şeyh Mehmed Arif Efendi, ikinci banidir.

Revnakoğlu, Hafız Şeyh Ahmed Efendi'nin mezar kitabesinden hareketle Şeyh Ahmed'in burada ilk postnişin olduğunu kabul ediyorsa da bu hüküm şeyhin postnişinliği mezar kitabesindeki "İstanbul'da Molla Gürani'de sâkin merhûm Şeyh Ahmed el-Kurrâ el-Muhaddis, Saîd el-Hudrî radiyallahu anhü evlâdından rûhıyıçun el-fâtiha, H. 1156" ibaresiyle delillendirilemez, vakıa aksi de söylenemez!

Yine not düşelim, Mehmed Arif Efendi'nin, türbede bulunan vakfiyesini delil

göstererek senelik beş yüz kuruş vazife ile cuma günleri Nakşibendiyye usulü üzere hatm-i hâce ifasının türbedara tahsis edildiğini, bu vakfiye gereği türbedar olan kendisine burasının şeyhliğinin de kendisine verilmesi lâzım geldiğini talep eden dilekçesi, Meclis-i Meşâyih'in 23 Safer 1304 (21 Kasım 1886) tarihli kararında yer alır. Meclis-i Meşâyih, şeyhin getirdiği vakfiyeyi görür ve doğruluğunu kabul eder. Bu tesbitten hemen sonra 13 Recep 1304'den itibaren Arif Efendi bu türbe-tekkede Nakşî-Hâlidî şeyhi olarak bulunur.

Son bir not olarak ifade edelim, Mehmed Hasîb Paşa'nın Evkaf nazırlığı devrinde sahabe adına türbe yapıldığı ve bunlara türbedar tayin edildiğine dair İbnülemin Mahmud Kemal'in, *Evkaf Nezareti Târîhçe-i Teşkilâtı* s. 53'te "5 Ramazan 1251'de İstanbul'da ashâb-ı kirâm hazerâtından tarafından bazı zevat namına türbeler inşa ve türbedarlar tayin ile vezâif tertip olundu" kaydı (228:10) Revnakoğlu'nun dikkatini çekmiştir.

Çakır Ağa Camii

Kariye Camii'nin önünden surlara doğru uzanan Kariye Camii Sokağı'nda ilerliyor, Vaiz Sokağı'yla karşılaştıktan sonra Hoca Çakır Caddesi'ne dönüyoruz. Biraz ileride sağda Çakır Ağa Camii'nin önündeyiz.
(Ayvansaray Mahallesi, 2686 ada, 2 parsel)

Caminin mihrabı önünde medfun banisi, sekbanbaşıydı. *Hadîka*, mescidin yanında bir de mektep olduğuna yazar. Sekbanbaşı Çakır Ağa, Fatih devrinden br şahsiyet midir bu husus belirsizdir. Caminin haziresinde Revnakoğlu'nun tesbit ettiği (113:25) "Uzun, yuvarlak, başlıksız mistarlı mermer taş, sülüsle: "Merhûm ve magfûr sâhibü'l-hayrât Mehmed Ağa rûhıyıçun el-fâtiha, 1110" kitabeli mezarın sahibi dikkat çeker. Bu hayır sahibinin camiyle ilgisi henüz meçhuldür.

İstanbul'da Sekbanbaşı Çakır Ağa dışında bir de Şatırbaşı Çakır Ağa'nın yaptırdığı camiler bulunur. Revnakoğlu bu sonuncu Çakır Ağa'nın banisi olduğu camilere bir başka yerde temas eder (163:92-98)

Başlangıçta ahşap olan Çakır Ağa Camii, H.1304 - M.1886-87'de tekkesiyle beraber Abdülhamid tarafından ihya edilmiş, ancak 1894 depreminde yıkılmış, ancak son cemaat yeri ve kısmen duvarları kalmıştı, Cumhuriyetten sonra bunlar da kayboldu. Her nedense literatür burasının İstanbul'un işgal yıllarında 1918-20 arası yıkıldığını kaydeder! Geride kalan, Çakır Ağa'nın mezarı, kârgir minaresinden bir bakiye ve hazireydi.

1985'e kadar devam eden bu perişan vaziyet, ancak bu tarihten sonra mahallelinin el atmasıyla değişerek cami 1987'de bugünkü betonarme hâlini almıştır.

Baninin mezarı, "Çakır Baba" adıyla uzun zaman mahallelinin adak mumları yaktığı yerdi. Cami son şeklini alırken yerde duran II. Abdülhamid'in ihya kitabesi de minarenin yola bakan cephesine yerleştirildi:

Zib-i evreng-i hilâfet Hazret-i Abdülhamid
Bahr u berr hakanı dünyânın ulu şâhenşehi
Eyledi her bir yeri ma'mûr âbâdân hep
Bir mahal yoktur ki olsun lutf-i şâhîden tehî
İşte Çakır Ağa Dergâhı'n harâb olmuş iken
Öyle tecdîd etti kim oldu görenler vâlihi
Yalınız dergeh mi hem de muttasıl câmi' dahi
Sâye-i şâhânede ta'mîr olunmuştur zehî
Etti ol câmi' husûsunda hele sa'y-i belîg
Mîr-i cânib gibi sâdık çâker-i kâr-âgehi

Şâh-ı âlem var ola Pîr-i Cebâ'nın aşkına
Tâ ki eflâkın semâ' ettikçe hurşîd ü mehi
Söyledi Sa'dî kulu tecdîdine târîh-i tâm
Kıldı Han Abdülhamid ihyâ güzel bu dergehi, 1304

Karagümrük'teki Sa'dî Ejder Tekkesi (Karagümrük Mahallesi, 2521 ada, 30 parsel) şeyhi Ejder Mehmed Sıdkı Efendi'den (ö. 1829) hilâfetli Şeyh Ahmed Sabri Efendi'nin (113:23) ilk postnişinliğiyle Çakır Ağa Camii aynı zamanda tekke fonksiyonu kazandı. Şeyh efendi aynı zamanda bu camiin imamıydı. Onun zamanında cami yanında harem-selâmlık kısmı yapılmış, bilâhare bu kısım tevhîdhane olmuştu. Şeyh Ahmed Sabri, H.1255 - M.1839'da gittiği Medine'de vefat etti.

İlk zamanlar tekkenin ayin günü salıydı, daha sonra cumaya, ikindi namazından sonraya çevrildi (113:28):

> Bu tekkenin meşihati ilk zamanlarda Çakır Ağa Câmi'-i şerîfinin içindeydi. Camiin yanında şimdiki tevhîdhanenin bulunduğu yer de o zaman harem-selâmlık kısmını teşkil ediyordu. Tekkenin yapılışından önce Çakır Ağa Câmi'-i şerîfinin içinde de cuma günleri ikindiden sonra mukabele olurdu. Câmi'-i şerîf 1310 zelzelesinde yıkılmıştı, ancak son cemaat yeri ve kısmen duvarları kalmıştı, Cumhuriyetten sonra dümdüz edildi.

Postnişinlik tayini Ejder Tekkesi'nin imzasıyla gerçekleşen bu tekkeden yukarıda bahsi geçen Ahmed Sabri ile beraber beş postnişin geçti:

Çakır Ağa Camii'nin 1894 depreminden sonra haziresi (Encümen Arşivi)

Tekkenin ikinci postnişini Kantarcı Şeyh Eyüp Hulûsî Efendi'ydi (113:27):

> Maruf meşayihten olup Şeyh Ejder'le muasırdır. Bestekâr Sadullah Ağa'nın (ö. 1808) cenazesinde bulunmuşlardır Seksen yaşını mütecaviz olarak vefat eyledi. Kariye'deki Eyüp Sokağı (Şeyh Eyüp Sokak) kendi adını taşıyor. Ö. 11 Şevval 1287 - 4 Ocak 1871. Tekkenin haziresinde medfun olup taşı vardır. Tekke binasına ilâveler yapmıştır, diğer kısımları yenilemiştir.

Çakır Ağa Camii'nin 1894 depreminden sonra yıkılan camii ve minaresi (Encümen Arşivi)

Tekkenin haziresinde başında Sa'dî tâcı, mistarlı, kalınca beyaz mermer taşında talikle yazılı Kantarcı'nın kitabesi şöyledir (113:25):

Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Çakır Ağa Tekkesi şeyhi merhûm ve magfûr ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr eş-Şeyh Eyüp Hulûsî Efendi'nin rûhıyıçun rızâen lillâhi taâlâ el-fâtiha, 11 Şevval 1287.

Kantarcı Eyüp'ten sonra posta oğlu ve halifesi Ali Haydar Efendi geçti. Revnakoğlu, Muhyiddin Efendi tomarından "Afyon tiryakiliği ile meşhur ve sade-dil bir adamdı. İhtiyar, gayet fıkragû bir zat olup her bir mecliste ağzına baktırırdı. Üsküdar Fenâî Tekkesi'nde misafir olduğu hâlde irtihal eder. Naaşını Hüdâî şeyhi Rûşen Efendi kaldırıp âsitâne-i Hazret-i Hüdâî'ye defn olundu. Vefatı 1302 Cemaziyelevvel (Eylül-Ekim 1885) çarşamba" paragrafını kaydettikten sonra şu bilgileri ilâve eder (113:27):

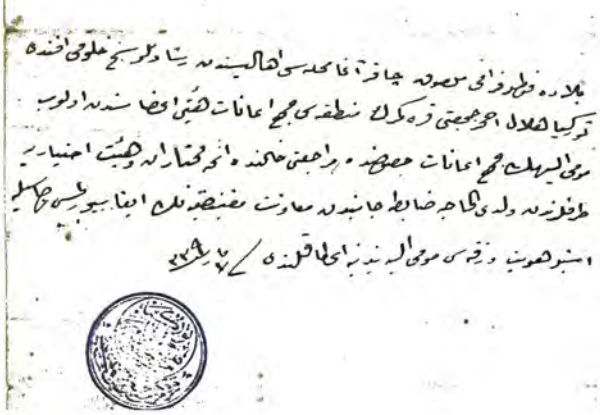
> Ejderin son şeyhi Hakkı Efendi bu Şeyh Ali Efendi'den müstahleftir. Ceviz kadar afyonu yutar, üzerine fincanla gayet tatlı kahve cünbüşlenirdi. Şatifeci, hoşsohbet bir zattı. Nükte yapmadan pek hoşlanırdı. Büyük bir selde tekkeden çıkmış, Eyüp'e gidiyormuş. Balçık Tekkesi'nin önüne geldiği zaman sırtta adam geçiriyorlarmış. Kendisini de sırtlamışlar, selin ortasına gelince "Senede bir defa da olsa eşeğe binmek sünnettir!" demiş. Ejder tekkesi şeyhi Feyzullah Efendi'nin halifelerinden olup tekkeye vakıf bı-

Çakır Ağa Tekkesi'nin büsbütün yıkılmadan önce tekke ve tevhîdhanesi (Encümen Arşivi)

Çakır Ağa Tekkesi'nin son şeyhi Hulûsi Efendi'nin Hilâl-i Ahmer azalık belgesi (113:38)

rakmıştır. Harem ve selâmlığı yaptıran ve yanındaki bahçeyi dergâha bırakan bu zattır.

Bu sefer tekkenin postnişini terlikçi ustalarından Hasan Hüsnü (Hulki) Efendi oldu. 18 Şaban 1308 (28 Mart 1891) tarihinde vefat eden bu şeyhin de Revnakoğlu'nu mezar taşını tesbit eder (113:24):

Tekkenin haziresinde başında Sa'dî tâcı, beyaz mermer taş: "Hû - Dergâh-ı Çakır Ağa postnişîni bânî-i sânî Kutbu'l-ârifîn eş-Şeyh Hasan el-Hulkî Efendi'nin rûhıyıçun lillâhi el-fâtiha, 17 Şaban 1308.

Hasan Hüsnü Efendi'nin oğlu Saatçi Ahmed Hulûsi Efendi (Tanrıyolu) tekkenin son şeyhiydi 113:27):

1308 Zilhiccesinin 18. cuma gecesi - 25 Temmuz 1891 Ejder şeyhi İsmail Hakkı Efendi'den taç giymiştir, birinci halifesidir, fakat icazetname vermemiştir. Ağustos 1937'de göçtü. İcazetnamesi Ciğerim şeyhi Sadeddin Efendi'dendir. Doğumu H.1287'dedir. Edirnekapı Namazgâhı'nın hemen arkasına gömülmüştür, taşı yoktur; 75 yaşındaydı.

Tekkenin son zamanlardaki zakirleri şu isimlerdi (113:29):

Balat İmamı Hafız Hasan Efendi, Meydancık muhtarı Arif Bey merhum, İstanbul Vakıflar idaresi kalem amiri Avni Bey, Şeyh Hulki Efendi'nin damadı Zakir Celâl Bey merhum, Yaşar Baba, kıyam reislerinden Arap Ali merhum (tekkenin dervişlerindendir), Hanende Arap Hüsnü (kardeşidir), Mersiyehân Nezihi Bey merhum, Hacı Şeref merhum, Aziz Bey merhum (Zakir Celâl merhumun ağabeyidir, oğlu İhsan tekkededir).

Balat İmamı Hafız Hasan Efendi talebesine burada meşk eder, burada icazetname verirdi, hepsi burada başlamıştır. Meselâ kıyam tevhîdi açıldıktan sonra okunan hicaz usulündeki "Hayy yâ hû"ları Aksaraylı Ama Hafız Hasan burada geçmiştir.

Berberbaşı Ali Ağa Çeşmesi

Çakır Ağa Camii'nin tam karşısında, kale duvarına yaslanmış Berberbaşı Ali Ağa Çeşmesi önündeyiz.

Çakır Ağa Camii'nin karşısında sırtını sur duvarına vermiş çeşme, Berberbaşı Ali Ağa'nındır. Not düşelim, Berberbaşı Ali Ağa ve ailesinin mezarları, Alman Başkonsolosluğunun arka bahçesindedir. Çeşmenin bugün kayıp olan kitabesinde "Hazret-i Sultân Mahmud Efendimizin hâlâ berberbaşısı olan Ali Ağa'nın eser-i hayrıdır, H. 1227 (M. 1812-13)" yazıyordu:

Geçen asrın yarısında kadar ayakta duran çeşme, daha sonra harabeye yüz tutmuş, kitabesi çalınmış bir hâldeydi:

Ali Ağa'nın bu çeşmenin inşasından hemen bir yıl sonra Çubuk - Kanlıca arasında yaptırdığı ve manzumesi Keçecizâde İzzet Mehmed'e ait bir başka çeşmesi daha vardır.

Berberbaşı Ali Ağa Çeşmesi'nin 1941'deki vaziyeti (Encümen Arşivi)

Battal Gazi

Tekfur Sarayı yakınlarında Battal Gazi'ye ait mezar ve adına bir dergâh vardı.

Şimdi hiçbir iz kalmayan bu tekkeden ve mezarlardan Revnakoğlu'nun iki ayrı dosyasında şu bilgiler yer alır (227:15;113:63):

> Battal Gazi, Kariye çevresinde Çakır Ağa'da kale dibindedir; oğlu Beşir Gazi de yanındadır. 1953'te fetih şehitleri ile birlikte tamir edilmişlerdir; kitabeleri yoktur.
>
> Battal Gazi Dergâhı: Tekfur Sarayı'nın altında dış tarafta sura mülasık mahalde küçük bir Sa'dî dergâhı vardır. Kapısı üstünde "Hâzâ merkadü Beşir Gazi b. Battal Gazi" namında mücâhidîn-i Arabdan bir zatın medfun olduğu anlaşılıyor.

Adilşah Kadın Camii - Şişhane Camii

Hoca Çakır Caddesi'nden surların iç hizasından lerleyip Sişhane Caddesi'ne giriyoruz. Caddenin biraz ilerisinde sağda Adilşah Kadın Camii - Şişhane Camii önündeyiz. (Ayvansaray Mahallesi, 2703 ada, 2 parsel)

Burası, 19.yy başlarında, 1805-06'da kiremit örtülü küçük bir cami olarak III. Selim'in kızkardeşleri Beyhan ve Hatice Sultan'ın anneleri Adilşah Sultan için yaptırdıkları camiydi. Adilşah Hanım Sultan için Revnakoğlu'nun tüm kaydı (227:202): "Âdilşah Kadın (Laleli'de) Sultan III. Mustafa'nın üçüncü kadınıdır. Tekfur Sarayı civarında kendi ismiyle bilinen camii 1943'te yıkılmıştır. Laleli'de Sultan Mustafa Türbesi'nde yatıyor" notundan ibarettir.

Semavi Eyice bir yazısında (Derin Tarih, 20 Haziran 2017) burası için "Anlaşılmayan bir sebeple 1935'e doğru boşaltılarak yıkılmaya bırakılmıştı. 1928'de yayımlanan 6061 numaralı kanunla 400 metre mesafe içinde iki caminin olamayacağı bildiriliyordu;ancak Adilşah Kadın Camii'nin yakınlarında başka cami yoktu. Gerekçe olarak bu kanuna dayanılmış olması ihtimali de geçerli görünmüyor. Cami bir süre dört duvar hâlinde durdu, sonra minaresi yıktırıldı, yan cephesinde bulunan uzun kitabesi sökülüp Vakıflar Müzesine götürüldü. Bir süre sonra da duvarlar yerle bir edilinceye kadar indirildi..." demişti.

Arsası üzerine daha sonra gecekondular yükselmiş harap cami, ancak 1977'de Vakıflarca bugünkü şekliyle ihya edilerek ibadete açılmıştır.

Adilşah Camii (Ali Saim Ülgen'den Salt arşivi)

Hakîkîzâde Tekkesi

Adilşah Kadın Camii'nin yanındaki Sulu Sokak'tan Aşık Yunus Sokağı'na giriyoruz. Sağdaki arsa Hakîkîzâde Tekkesi'nin bulunduğu alandı. (Ayvansaray Mahallesi, 2662 ada, 1 parsel)

Sinâniyye'nin kurucusu Ümmî Sinan halifelerinden ve Silivrikapı'da adına tekke bulunan Seyyid Seyfullah'tan hilâfet alarak burada 17.yy başlarında tekke uyandıran Hakîkîzâde Osman Efendi'nin bugün yerinde bulunmayan dergâhının arsası, çok uzun zamandır kondurulmuş bir gecekondunun sakinlerince bostan olarak kullanılıyor. Geride sarmaşıklara gömülmüş hâlde bu tekkenin şeyhlerine ait üç mezar kalmıştır. Eski haritalarda alanı işaretli olan bu tekkenin Revnakoğlu yerini tarif eder (234:12-13):

> Eğrikapı civarında Yatağan Mescidi kurbünde İskender Paşa Mektebi'ne yakın yerdedir. Bidayette Halvetiyye-i Sinâniyye'den Şemsiyye ve Nakşibendiyye ve Rifâ'iyye'ye geçmiş, en sonra Kâdiriyye'den olmuştur. Son teşkilâta göre Eğrikapı'da Molla Aşkî Mahallesi'nde Hakikizade Sokağı'nda olup harap bir hâldedir.

Not düşelim, Revnakoğlu'nun yukarıda bahsettiği İskender Paşa Mektebi, Beşirgazi Sokak'la Mumhane Caddesi'nin kesiştiği arsanın (Ayvansaray Mahallesi, 2662 ada, 11 parsel) ortasındaydı.

Aksaray'da Oğlanlar Tekkesi şeyhi meşhur İbrahim Efendi'nin de şeyhi olan, Eğrikapı'nın bu mütevazı köşesinde medfun Hakîkîzâde Osman Efendi, Topkapı'da Ümmî Sinan Tekkesi şeyhi Ced Hasan Dede'ye de hilâfet vermişti.

Muhyiddin Efendi'nin tomarında bu tekkenin ilk şeyhi Hakîkîzâde'den sonra H.1173'e kadar postnişinler listesi boştur. Revnakoğlu bu boşluğu Zakir Şükrü Efendi'nin tomarından kaydeder, vakıa Zakir Şükrü'de silsile Şeyh Abdülmümin Efendi'de son bulur (234:12,14)

> İlk şeyhi Hakîkîzâde Şeyh Osman Efendi: Seyyid Nizâmeddînzâde Seyyid Seyfullah halifelerindendir. Seyfullah Efendi de İbrahim Ümmî Sinan halifesidir. Rıhleti 1037. (*Melamilik*, s. 53) Oğlanlar şeyhi İbrahim Efendi de bu zatın halifesidir. Tekkenin bahçesinde medfundur.
>
> Halifesi Çukadar Şeyh Mehmed Abdullah Efendi: Rıhleti 1055 (M. 1645-46)dır.
>
> Şeyh Mustafa Efendi: Hakîkîzâde Şeyh Osman Efendi'nin oğludur. H.1061 (M. 1650-51)de göçtü.
>
> Bosnalı Karabaş Şeyh Osman Efendi (A'rec): Şeyh Abdülehad Nuri halifelerindendir. H.1085 (M.1674-75)te fevt. Nakşibendiyye'den de müstahleftir. Mecmû'a-i tekâyâsı vardır, Nureddin şeyhindedir.
>
> Şeyh Abdülmümin Efendi: Karabaş Şeyh Osman Efendi'nin oğludur. İrtihali H.1106 (M.1694-95).

Şeyh Halil Efendi: Sinaniyye'dendir. 14 Zilkade 1168 (22 Ağustos 1755)te göçtü.

Revnakoğlu tekkenin son şeyhi Şeyh İbrahim Halil b. Raşid hakkında başka yerde bulumayacak bilgiler kaydeder. Yukarıdaki silsileden bu son şeyhe kadarki kısmı yine Revnakoğlu'ndan aktarıyorum, (234-14-15):

Şeyh Seyyid Murâdî: Rumelihisarı'ndaki Nalburî Mehmed Efendi Tekkesi'nin de şeyhi iken 1250'de oradan kasr-ı yed eyledi.

Şeyh Osman en-Nakşibendî: 1276 Şevvalinde (Mayıs 1860) göçtü. Tekke haziresindedir, kitabesi mevcut.

Şeyh Ali Haydar Efendi: Bu zatın zamanına, 1307'ye kadar Nakşibendiyye ayini icra edildi.

Şeyh Edhem Efendi (Rifâ'iyye'den): Evkaf tamirat memurlarından olan bu zat, Müftü Hamamı şeyhi Râşid Efendi'nin sekiz halifesinden altıncısıdır. Rifâ'iyye usulü icra eylemiştir. Fatih yangını senesinde vefat eyledi. Hakîkîzâde Osman Efendi'nin koynunda medfundur.

Şeyh İbrahim Halil b. Raşid: Sultan Hamîd'in yorgancıbaşısı Raşid Efendi'nin oğludur. Şehremini Remlî Tekkesi şeyhi Mehmed Rıza Efendi'nin manevî evlâdı ve halifesiydi. Küçüklüğünden beri onun elinde ve terbiyesi altında büyümüş ve 1321 Mayısında istihlâf edilmiştir. (Davetiyesi Remlî Tekkesi dosyasındadır)

Bu tekkede 12 yıldan fazla şeyhlik etti. Dergâhların seddinden sonra Sultanselim'deki İmam-Hatip Mektebi'nde vazife almıştı. Uzun zamandan beri çektiği albüminden tedavi edilmek üzere yatırıldığı Cerrahpaşa Hastahanesi'nde 14 Şubat 1929 tarihinde 73 yaşında irtihal eyledi. Topkapı dışında sırlıdır.

Gayetle rintmeşrep, kalender, fukarâ-yı sâbirînden sayılacak, bununla beraber gayet sehî, mükerrem, Bektaşi-mizaç, latifeci, zikirci, sevimli bir zat idi. Küçükle küçük, büyükle büyük olan hoş hâli vardı.

Şeyh Halil Efendi (Hakîkîzâde şeyhi)

Tekke haziresindeki mezarlar:

Kaideli, şahideli, üzeri açık mezar; başlıksız, yuvarlak, mistarlı, yazısı yeşil beyaz mermer taş, sülüs (234:16): "Rûhıyıçun fâtiha - Cüneyd ü Bâyezîd'e misl ve mânend idi Şeyh Osmân - Ne çâre âlem-i ulvîye pervâz eyledi nâgâh - Dedi târîh-i fevtin Dervîş İbrâhîm o sultânın - Cihândan el yudu Osmân Efendi âh ona eyvâh, 1037"

Hakîkîzâde Şeyh Osman Efendi (Hakîkîzâde şeyhi)

Pehle üstünde, uzun, yuvarlak, yazısı sarı, yeşil boyalı mermer taş, başlıksız ve mistarlı, sülüs (234:16): "Hû - Kutbu'l-ârifîn gavsü'l-vâsılîn Hazret-i eş-Şeyh Halil Efendi bi-tarîki Sinân el-Halvetî, 14 Zilkade 1168"

Tepesi çıkıntılı, yassıya yakın yuvarlak, yazısı sarı, uzunca, yeşil boyalı, mistarlı mermer taş, sülüs (234:16: "Yâ Hû - Hâzâ kabrü'l-merhûmu'l-mebrûr el-âlimü'r-rabbânî ve'l-fâzılu'n-nûrânî es-Seyyid Şeyh Osmân en-Nakşibendî. Kan intekale ilâ civârillâh. Alâ rûhihi ve alâ ervâhi men fî civârihi tecelliyâtu'-s-samedânî, gurre-i Şevval 1276"

Hz. Şu'be

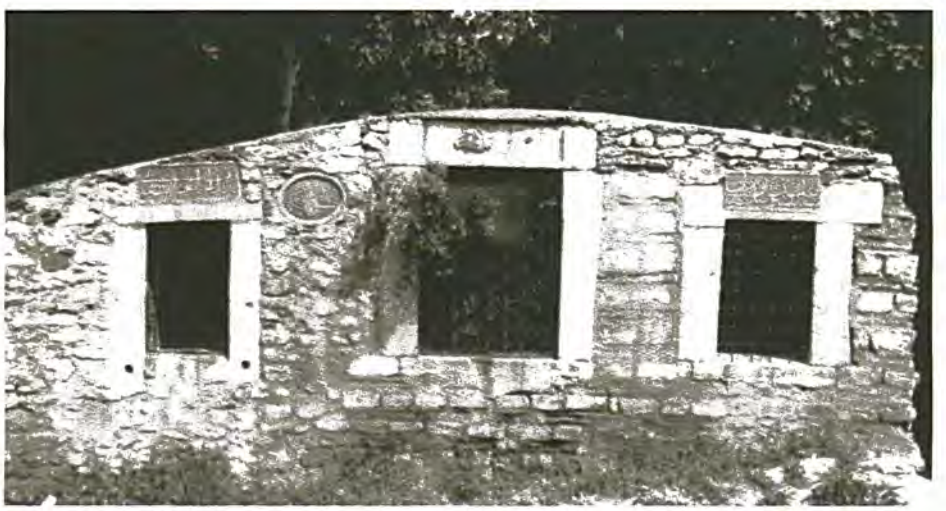
Tekrar Adilşah Kadın Camii önüne geliyor, Şişhane Caddesi'ni takip ederek Tekfur Sarayı'nı geçiyor, ileride sağda Hz. Şu'be'nin mezar - makamı önünde duruyoruz (Ayvansaray Mahallesi, 2703 ada, 10 parsel)

Halk şahsiyetine dair malûmat sahibi olmadığı eski zaman kabirlerini fetih şehitlerine, Fatih devri ricaline bağlar, onlara hususî hürmet gösterirdi. Hz. Şu'be, bir başka okuyuşla Hz. Şa'be de ashaptan veya tâbiînden olduğu ileri sürülen ve fakat bu hususu tevsik edilemeyen yatırlar manzumesindendi. Daha önce kaydettiğimiz gibi 5 Ramazan 1251 - 25 Aralık 1835'te Mehmed Hasîb Paşa'nın Evkaf nazırlığı devrinde sahabe adına türbe yapıldığı ve bunlara türbedar tayin edildiğini biliyoruz (İbnülemin Mahmud Kemal'in, *Evkaf Nezareti Târîhçe-i Teşkilâtı* s, 53.) Bu türbenin de yakın zamanlara kadar yola bakan duvarında II. Mahmud'a ait tuğra vardı, 2003'ten sonra bu tuğra çalındı, hâlen tuğra yeri açıkta durmaktadır.

Hz. Şu'be'nin silindirik mezar taşında "Hâze'l-merkadü'ş-şerîfe min ashâbi'l-kirâm Şu'be radiyallahu taâlâ anhü ve nefeanallahu bi-şefâatihi, H.46" yazar.

Türbe ve türbede yatan şahsiyet etrafında *Hadîka*'nın verdiği malûmattan başka bir bilgi bulunmaz. Revnakoğlu da bu bilgiyi tekrar eder (226:205):

> Şu'be hazretleri (Eğrikapı'da Avcıbey Mahallesi'nde) tâbiîndendir. Hekimzâde Arap Hacı Ali'nin yaptırdığı taş mektebin bahçesinde yatıyor. Biraz aşağısında Fatih'in adamlarından Avcı Mehmed Bey'in mezarı vardır, 1953'te tamir görmüştü. (*Hadîka*, I, 37)

Hz. Şu'be türbesinin dışarıdan fotoğrafı (Konyalı Arşivi'nden)

Hadîka'nın bahsettiği Hekimzâde Arap Hacı Ali'nin taş mektebi bugüne intikal edemedi.

Hazire ve mezar 1997'de restorasyon geçirmiş, duvar düzenlenirken kitabelerin yerleri değiştirilmiş; 2000'lerin başında II. Mahmud'un ihya kitabesi yerinden çalınmış; Haliç Postası'nın kaydıyla 2017'de çıkan bir yaz fırtınasında da Hz. Şu'be'nin mezarındaki servi, dişbudak ve çitlembik ağaçları devrilerek mezar çevresini parçalamıştı:

Hz. Şu'be'nin mezar - makamı (Konyalı Arşivi'nden)

Hz. Şu'be'nin 2017'deki fırtınada parçalanan mezarı tekrar düzenleniken (Haliç Postası'ndan)

Avcı Bey Camii - Eğrikapı Camii

Şişhane Caddesi'nde Hz. Şu'be'nin türbesinin biraz ilerisinde caddenin solunda Avcı Bey Camii - Eğrikapı Camii önündeyiz. (Ayvansaray Mahallesi, 2701 ada, 43 parsel)

Fatih döneminden kalma camilerdendi. Avcıbaşı Mehmed Bey tarafından yaptırılmıştı. Ayvansarayî, *Hadîka*'da baninin mezarının hemen karşı sırada bulunan Hz. Şu'be'nin mezarı yakınında olduğunu mahallenin imamı da olan Mevlidhân-ı şehriyârî Seyyid Mahmud Efendi'den işitildiğini söyler.

Avcı Bey'in hatırasına dikilen Latin harfleriyle "Fatih'in Avcıbaşısı Mehmed Bey, 1453" yazılı kitabe, Hz. Şu'be'nin duvarındaydı, daha sonra bu kitabe içeriye alındı:

Cami, karşısındaki Hz. Şu'be'nin mezarı ile beraber II. Mahmud tarafından yeniden yaptırılmış; 1933'teyse tamamen yıktırılarak Evkafça malzemesi yıkıcıya satılmış, uzun zaman, 2017'deki ihyasına kadar camiden geride sade kıble kısmının bakiyeleri ve arsası kalmıştı:

Fetih Cemiyeti'nce Hz. Şu'be duvarı sırasına dikilen Avcı Bey kitabesinin eski vaziyeti (Belediye Arşivi'nden)

Avcı Bey Camii'nin 1933'ten sonraki manzarası (Belediye Arşivi'nden)

Avcı Bey Camii'nin yıkılmadan önceki fotoğrafı (Encümen Arşivi)

Kesikbaş ve Sakabaşı Molla Mehmed'in Mezarı

Avcı Bey Camii önünden ilerleyip Şişhane Caddesi'nin bittiği Eğrikağı önündeyiz. Eğrikapı'yı içeriden önümüze aldığımızda sol tarafında bulunan hazirede Kesikbaş ve Sakabaşı Molla Mehmed'in mezarı bulunur. (Ayvansaray Mahallesi, 2701 ada, 56 parsel)

Fatih'in fetih sırasında şehit düşen sakabaşılarından Molla Mehmed Efendi'nin mezarının arkasında eski haritalarda görülen, şimdi 2 ve 4 numaralı evlerin bulunduğu yer, polis karakoluydu (226:295). Sakabaşı Molla Mehmed'in mezarı, bu karakolla sur duvarı arasında yer alır. Revnakoğlu bir başka yerde burada medfun olan Saka Baba'nın "Şehit Baba" adıyla da bilindiğini söyler ve ilâve eder (226:364):

> Şehit Baba, Eğrikapı'da kapının iç tarafında, solda, eski karakolhane sırasında ve duvar dibindedir. Set kenarına benzer şekilde çevrelenmiş küçük mezar ziyaret edilmekte ve adaklar adanmaktadır. "Şehit Baba" diyorlar, fetihte orada şehit düşmüştür. Kâtibî kavuklu mezar taşında sülüs kırması ile yazılan şudur: "Merhûm ve magdûr Dervîş Molla Mehmed rûhuna fâtiha, H.1213.

Revnakoğlu, İstanbul'da mezarı bulunan diğer "saka baba", "saka dede" ve "sakabaşı"ları da notlarına katar:

> Eyüp Arpacı Câmi'-i şerîfi karşısında Saka Edhem Baba'dır (226:296); "Şeyh oğlu" denilen Ferruh Dede'nin kardeşidir.
>
> Eyüp Câmi'-i kebîr aralığında Fatih'in sakası Mustafa Ağa'dır (226:297).
>
> Kocamustafapaşa'da Ramazan Efendi avlusunda, Ramazan Mahfî Dergâh-ı şerîfinin üçüncü şeyhi Abdullah Efendi'dir (226:298). Hazret-i Pîr'in kendisinden istihlâf edilmiştir. Çelebi'nin yerine şeyh olmuş ve 4 Zilhicce 1034 (7 Eylül 1625)te göçmüştür. Hankahın avlusunda türbe arkasında yatıyor, kitabesi manzumdur.
>
> Saka Mehmed Efendi (226:299): Tarikat adamları arasındaki rivayetlere göre Ümmî Sinan'ın dergâhında uzun yıllar sakalık etmiştir. Şehremini'de Ümmî Sinan Tekkesi'nde ahşap türbe ile cümle kapısı ara yerinde demir parmaklık içinde yatıyordu.
>
> Saka Dede - Saka Baba (226:300): Bektaşiyye tarikatındandır. Rivayete göre Mekke-i mükerremede kırk yıldan fazla sakalık etmiştir. 1226 Hicrî yılında göçtü. Bektaşiyye'den Yarımca Baba Dergâhı haziresinde yatıyor.
>
> Sakabaşı Hacı Ömer Efendi (226:301): Fatih'in sakabaşısı olarak bilinir. Çen-

gelköy'de camii vardır. Kendi ismini taşıyan bu câmi'-i şerîfin penceresi önünde yattığı söyleniliyor ise de burada mezarı görülen Hacı Ömer Efendi, Fatih asrının ricalinden değildir.

Sakabaşı Ali Baba (226:303; 131:190): Kazlıçeşme'de "Deryayî Ali Efendi" de denilmektedir. Eski kayıtlarda görülen adı "Acem Yâr Ali Efendi"dir. Fatih'in ordusunda sakabaşılık yapan şeyhin türbesi H.1317'de Kazlıçeşme çarşısını baştan başa yakan büyük bir yangında tamamen yanmış, debbağlar esnası ve kahyası merhum Hacı Hasan Efendi tarafından hemen yaptırılarak bugünkü mükemmel şeklini almıştır. Sandukası önünde duran 1302 tarihli levhanın talik yazısı eski ve meşhur Sünbülî dergâhlarından biri olan Hacı Evhadüddîn Tekkesi'nin sondan bir önceki şeyhi Hacı Hasan Efendi merhumundur.

Bir diğer sakabaşı, Sakabaşı Vücûdîzâde'dir (226:137): Kocamustafapaşa Caddesi üzerinde, Köprülü Çıkmazı'nda parmaklık içindendir. (Cerrahpaşa Mahallesi, 1160 ada, 41 parsel) Evvelce mevcut olan kitabesi şöyleydi: "Ebü'l-Feth Sultan Mehmed Han hazretlerinin sakabaşısı Vücûdîzâde"

Sakabaşı Şemseddin Efendi (226:410): Tophane'de Ebü'l-Feth'in asrı ricalindendir. (Hadîka, II, 70)

Saka Baba (Şehit Baba) mezarı (soldaki)

Yatağan Çeşmesi

Eğrikapı'yı sırtımızda tutup Eğrikapı Caddesi'nde ilerliyoruz. Caddenin bitiminde sağa dönüyor, hemen az ileride Sakalar Yokuşu'na giriyoruz. Yatağan Hamamı Sokağı'na girmeden sağda bulunan Yatağan Çeşmesi önündeyiz. (Ayvansaray Mahallesi, 2663 ada, 1 parsel)

Revnakoğlu, gerek Yatağan Çeşmesi'ne gerekse Yatağan Camii'ne *Hadîka* ve *İstanbul ve Boğaziçi* kaynaklı birkaç cümleyle temas eder (226:121):

> Yatağan Baba, Eğrikapı Sultanhamamı Yatağan Hacı İlyas Mahallesi'ndedir. Fatih'in topçubaşısı Hacı İlyas Bey'in yaptırdığı câmi'-i şerîfin yanındaki çeşmenin banisidir. Caminin mezarlığında yatıyor. (*Hadîka*, I, 224; *İstanbul ve Boğaziçi*, I, 58)

Yatağan Çeşmesi, bir bilgi karışıklığıyla zaman zaman Eğrikapı'daki Eğrikapı Çeşmesi gösterilse de yeri burasıdır. Çeşme, *Hadîka*'ya göre burada Kanunî döneminde yapılmış mektebin (Ayvansaray Mahallesi, 2662 ada, 11 parsel) de banisi İskender Paşa'ya aittir. Çeşmenin inşasına bu civarda mukim olan Yatağan Dede'nin arzusu vesile olmuştu, bu itibarla halk arasında "İskender Paşa Çeşmesi" denilmemiş, burası Yatağan Dede'nin adıyla maruf olmuştu. Kitabesinde "Kâle hâtifün târîhehu: "Bi'l-birri ve'l-ikrâmi bedâhümâ hüve dârü's-selâm" yazar. Alâkadan mahrum hâliyle terk edilmiş bu çeşme, zevksizce boyanmış, kitabesi de âdeta sıvanmıştır! Bu çeşmeye olduğu gibi hemen yakınındaki Topçubaşı İlyas Ağa'nın yaptırdığı mescide de Yatağan Dede'nin adının verildiğini görüyoruz.

Hacı İlyas Camii (Yatağan Camii)

Yatağan Hamamı Sokağı'na giriyoruz, ileride solda Hacı İlyas Camii - Yatağan Camii önündeyiz.
(Ayvansaray Mahallesi, 2888 ada, 17 parsel)

Hadîka'nın kayıtlarına göre, İstanbul'un fethinde yer almış Topçubaşı İlyas Ağa'nın yaptırdığı mescitti, Revnakoğlu, biraz önce Yatağan Çeşmesi'ndeki kısa notundan başka burası hakkında bilgi vermez. Bu Kazancı Hacı İlyas Çelebi de H.1007'de burayı bir minber ilâvesiyle camiye dönüştürmüştü. He iki şahsiyetin de mezar yerleri meçhul kaldı, ancak bani İlyas'ın oğlu Ömer Efendi'nin hazirede kabri kalabildi. Cami, halk arasında biraz önce bahsettiğimiz Yatağan Çeşmesi dolayısıyla "Yatağan Camii" diye bilindi. Tuhaf bir şekilde çeşmenin de mescidin de yaptıranı İlyas Ağa olduğu hâlde, caminin haziresinde medfun Yatağan Dede, bu iki yapıya adını verdi. Şimdi her iki isim birleştirilerek buraya "Hacı İlyas Yatağan Camii" deniliyor. Yine aşağıdaki Arabacılar Hamamı da "Yatağan Hamamı" diye meşhurdur.

Yatağan Camii (Belediye Arşivi'nden)

Yatağan Dede'nin mezarı, caminin minaresinin hemen altında açık türbededir. Sokağa bakan duvar cephesinde eski harflerle "Merhûm ve magfûr Yatan Mustafa Dede rûhıyıçun fâtiha" yazar. Yine bu duvarda hayrat sahibesi Fatma Hanım için yazılmış bir kitabe de yer alır: "Sâhibetü'l-hayrâtı ve'l-hasenât ve râgıbetü'l-cenneti ve'd-derecât Bartınlı Ömer Kaptan kerimesi, el-Hâc İlyas Mahallesi sâkinelerinden Hâcce Fatma Hanım'a dâreynde Hak selâmet ve akraba ve taallükatından irtihâl-i dâr-ı bekâ edenlere ve cemî'-i ehl-i îmâna rahmet eylesin, âmîn bi-hürmeti Seyyidi'l-mürselîn, 23 Muharrem 1318" (23 Mayıs 1900)

Yatağan Camii (Konyalı Arşivi'nden)

Yatağan Camii'nden Yatağan Hamamı - Arabacılar Hamamı'na doğru (Belediye Arşivi'nden)

Emîr Buhârî Tekkesi

Yatağan Hamamı Sokağı'ndan gerisin geri Eğrikapı Caddesi'ne dönüyoruz. Bu caddeden Dervişzade Sokağı'nda ilerliyoruz. Haliç'e doğru sarkarken solda Kazasker İvaz Ağa Camii'ni, sağda Emîr Buhârî Tekkesi'ni görüyoruz. Emîr Buhârî Tekkesi önündeyiz. (Ayvansaray Mahallesi, 2871 ada, 1 parsel)

Eyüp'te Baba Haydar'ın müstakil şeyhliğinden ibaret tekkesi istisna edilirse II. Beyazıt döneminde Ahrârî Nakşibendîlik'in İstanbul'a ait teşkilâtlı dört tekkesinden biri bu Eğrikapı'dakiydi.

Asitanesi Fatih Camii yakınındaki Emîr Buhârî Tekkesi olan olan bu teşkilâtlı yapının ilk devrede Koska'daki Hekim Çelebi Tekkesi hariç diğerleri Emîr Buhârî ve damatlarınca tesis edildi: Fatih Camii yakınındaki Emîr Buhârî'nin, Otakçılar'daki Emîr Buhârî'nin damadı Mahmud Çelebi'nin, Eğrikapı'daki de Mahmud Çelebi'nin damadı Muslihuddin Mustafa'nın kurucu şeyhi oldukları tekkelerdi.

Bu yüzyılın başlarına kadar ancak birkaç tevhîdhane duvarı ayakta duran ve perişan haziresindeki taşlarıyla dikkat çeken tekkenin 1930'da ahşap şeyh dairesi yanmış; 1946 ve 1962'de geçirdiği iki yangından sonra da tekke büsbütün harap olmuş, zamanla arsası gecekondularla işgal edilmişti. Fatih Belediyesi'nce 2008'de tamamlanan ihya hamlesiyle tekke bugünkü şeklini aldı.

Eğrikapı'daki tekkeye, Revnakoğlu'nun notlarına göre (201:80) Kazasker İvaz Efendi Cami yakınında olduğundan bir zamanlar çevre halkı "İvaz Efendi Tekkesi" de diyordu, hatta halkın bir kısmı bundan galat olarak "buraya Ayvaz Efendi Tekkesi" de demişlerdi; "Perşembe günü - cuma geceleri âyîn-i şerîf icra olunurdu." Encümen notlarında Mehmed Ziya ve Ali Saim Ülgen burası için şöyle diyorlardı:

> Bizansın son devirlerinde yaşayan Bizans imparator sarayının "Palais des Blachernes"i çevreleyen surun Ayvansaray tarafında ve üstündedir. İstanbul'un oldukça eski planlarında ismi geçer. Bu sefer Ayazma Mahallesi'ne inerken tesadüf edilen merdiven, Bizans devrinden kalma merdivendir ki Blacherne Sarayı'ndan Ayvansaray'da Meryemana Kilisesi ve Ayazması'na buradan inilirdi.
>
> "Şeyh Salim" veya "Emîr Buhârî Dergâhı" namıyla anılan dergâhın banisi Şeyh Ahmed Buhârî Efendi'dir. Dergâh ve mescit, II. Beyazıt zamanında tesis olunmuş, Ahmed Buhârî Efendi H. 922'de vefat etmiş, Fatih'teki dergâhına defnedilmiştir. Fatih dergâhı da 1334 yılı yangınında 31 Mayıs cuma günü yanmıştır.

Sultan Abdülmecid tarafından 1845'te bu mekânın ihyasına dair tekke kitabesi geçen yüzyılda hazirede yere uzanmıştı. Bugün kayıp olan kitabenin Encümen dosyalarında 1936'da tesbit edilen metni şöyleydi:

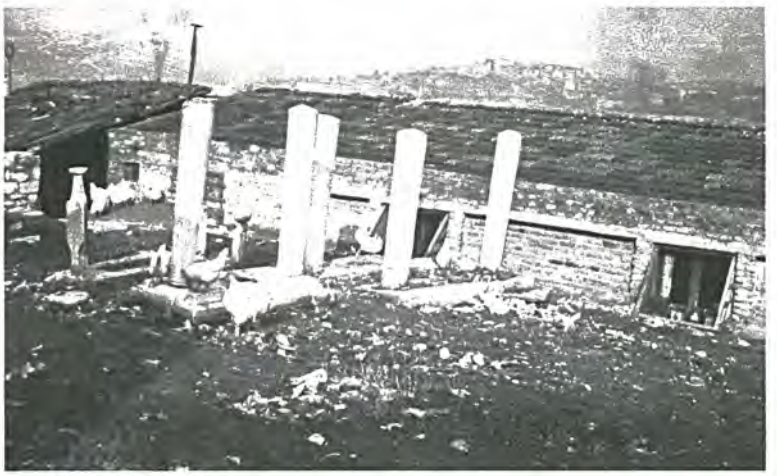
Fahr-i selâtîn-i cihân sultân-ı Dârâ-pâsbân
Zıll-ı Hudâ-yı müsteân şâh-ı zamân Abdülmecid
Âbâd edip bu dergehi hakkâ o şâhın cevdeti
Şâd oldu cümle bendesi hem tekkede şeyh ü mürîd
Elbette ol şâha duâ lâzım bize subh u mesâ
A'dâyı kahr etsin Hudâ nusretle olsun müstefîd
Mescidde hatm-i hâcegân kıldıkça şeyh ü sâlikân
Farkında olsun sâye-bân Mîr el-Buhârî-i vahîd
Sâlim bu târîhim ferîd tahsîn edip yazdım sedîd
Yaptı bu dergâhı cedîd Sultan Hân-ı Abdülmecid, 1261.

Eğrikapı - Ayvansaray Emîr Buhârî Tekkesi'nin ilk şeyhi tomarlarda usulen Emîr Buhârî gösterilse de hakikatte ilk şeyh Muslihuddin Mustafa Efendi'ydi. O dönem Türkçesinde "Muslihüddîn" ismi bazen "Musli" kısaltmasıyla söylenirdi, bu itibarla şeyh, "Musli Efendi" diye de anılır. Not düşelim, Edirnekapı haricindeki Mısır Tarlası'nda bulunan Emîr Buhârî Tekkesi'nin de ilk şeyhi tomarlarda Emîr Buhârî'dir.

Asitane şeyhi Emîr Buhârî'nin kızının kızıyla evli olan Musli Efendi 1657-78 (H.1068) de vefat etmiş ve mihrap önündeki taşı da geçen asrın ortalarında Revnakoğlu'nca tesbit edilmişti (201:134): "Mehmed Şemsi Efendi'nin yanında, dört köşeli, mistarlı, talik yazılı beyaz mermer taş, başlıksız:

Rıhlet etti yine bir kân-ı kerem dünyâdan
Yürü kan ağla dilâ başla hemân feryâda
Yoğıdı zerre kadar meyli fenâ gülşenine
Uçmağa murg-ı dili olmuş idi âmâde
Rûhıçun bir fâtiha okuyan îmânıla gide
Musli Efendi aceb etti mesken bekâya, 1068"

Ayvansaray Emîr Buhârî Tekkesi haziresi (Konyalı Arşivi'nden)

Muslihuddin Mustafa'dan sonra tekkede postnişin olanların sayısı on dörttür:

Sırasıyla Hüseyin Efendi (ö.H.1086, M.1675-76), Yusuf Efendi (ö.H.1100, M.1688-89), Yusuf Efendi'nin damadı ve halifesi Osman Efendi (ö.H.1137, M.1724-25) ve Karamanîzâde Ahmed Efendi (ö.H.1149, M.1736-37) posta geçtiler.

Yukarıda ismi geçen Nakşîbendî-Ahrarî şeyhler için sırasıyla söylenebilecek bilgi yekûnu şöyledir (201:81):

Muslihuddin Mustafa'dan sonra posta geçen halifesi Hüseyin Efendi, H.1086'da

vefatında Tokmaktepe'de yol üzerinde defnedilmişti; "pesendîde-i meşâyih" terkibi vefat tarihini veriyordu.

Ardından Yusuf Efendi şeyh oldu. H.1100'deki vefatına "Zü'l-celâl ve'l-ikrâm" ibaresiyle tarih düşürülmüştü.

Yusuf Efendi'den sonra damadı ve halifesi Osman Efendi posta geçti. "Terk-i nâsût" vefatına tarih olan bu şeyh, H.1137'de Hakk'a yürüdü.

Bu sefer Karamanîzâde Ahmed Efendi posta iclâs edildi. H.1149'da göçtü. On altı sene şeyhlikte bulunduktan sonra vefatına,

"Câr olunca ekrem-i ashâba ol pîr-i kemâl
Geçti Şeyh Ahmed Efendi dediler târîh-i tâm"

tarih düşürülmüştü. Toklu Dede'nin kabri yanına defnedildi. Şeyhin Eyüp'te Hazret-i Hâlid'e türbedarlığı da vardı.

Bu devreden sonra tekke, Nakşîbendî-Müceddidî şeyhlerinin idaresindedir. Hindistan üzerinden gelen bu neşe, Ahmed Yekdest-i Cüryânî'nin iki halifesiyle bu tekkede temsil edildi: H.1156 (M.1743-44) vefat eden Kırımlı Şeyh Ahmed Efendi (Tatar) ve 15 Şaban 1158 (12 Eylül 1745) tarihinde öldüğünde posta iki yıl oturmuş olan Tokatlı Şeyh Mehmed Emîn Efendi.

Bu iki şeyhten Kırımî Ahmed Efendi, tekkede mihrap önünde medfun olan Şeyh Muslihüddün Efendi'nin yanına defnedilmişti. Mezar taşını Revnakoğlu tesbit eder (201:149): "Eğrikapı, Ahmed el-Buhârî Tekkesi haziresi, başında düğme dikişli büyükçe kallavi, kitabesi sülüsle yazılı beyaz mermer taş:

Ahmed Efendi pîr-i mübârek
Tatar-şöhret Ahrâr-pâye
Rûh-ı latîfi çaptı fenâdan
Süratle vardı kurb-ı Hudâ'ya
Evvel konağın adn ede Mevlâ
Eyleye nâil-i hûr u likâya
Bir fâtihayla târîh yazdım
eş-Şeyh Ahmed göçtü bekâya, 1156

Zeyrek'te yakınlarda yeniden yapılan Pîrî Paşa Camii haziresinde medfun olan Mehmed Emîn Tokadî de şeyhi Ahmed Yekdest'in İmam Rabbânî'nin oğlu Muhammed Masum'dan aldığı neşeyi İstanbul'da diriltmişti. Medreseli de olan Şeyh Tokadî, Yedikuleli Abdullah'tan hat meşk etmiş, ayrıca musikide istidadını geliştirmişti. Devlet erkânı çocuklarına hususî hocalık yapan, Şehzadebaşı Medresesi'nde dersler veren, sufî muhitlerde akranları arasında hürmet gören bu şahsiyet arkasında bir yığın halifesini ve bilhassa Müstakimzade Süleyman Sadeddin'i bıraktı. İstanbul'da mezarı çokça ziyaret edilen bu manevî simadan rehberin Zeyrek kısmında bilhassa işaret edeceğiz.

Tokadî'den sonra Birgivî Şeyh Halil Efendi (ö.H.1163, M.1749-50) buraya şeyh oldu (201:132): "Eski tarzda sülüs celîsi ile, başlıksız, ustuvane şeklinde, muntazam, mükellef beyaz mermer taş: "Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Merhûm ve magfûrun leh eş-Şeyh Halil Efendi en-Nakşibendî rûhıyıçun Allah rızasıyıçun el-fâtiha, 1163."

Birgivî Şeyh Halil Efendi'nin arkasında bıraktığı oğlu İbrahim Efendi'ye şeyhlik küçük yaşta tevcih edilince posta vekil olarak "Emîr Hoca" denilen Şeyh Hasan Efendi geçmiş, ancak vekâleti sırasında 1167'de vefat etmişti. Üç yıl sonra çocuk şeyh İbrahim Efendi de vefat etti (201:83): "Hazirede, başında büyük Halvetî tâcı, nesih yazılı, mistarlı beyaz mermer taş: "Hüve'l-Bâkî - Merhûm şeyhü'ş-şüyûhi'n-Nakşibendiyye Halil Efendizâde Şeyh İbrahim Efendi rûhıyıçun el-fâtiha, 1169."

Vekil olan Şeyh Hasan Efendi'den sonra vekâleti üstlenen Mustafa Efendi, Halil Muradî Efendi'nin vefatından bir süre sonra tekkenin asaleten şeyhi olmuş, H.1196, M.1781-82'de vefat etmişti. Ardından Şeyh Mustafa Efendi el-Muradî en-Nakşibendî (ö. H.1203, M.1788-89) ve Aksaraylı Şeyh Hacı İsmail Efendi (ö.H.1217, M.1802-03) şeyh oldular.

Yukarıdaki şeyhlerden Şeyh Mustafa Efendi el-Muradî en-Nakşibendî'nin taşında şunlar yazıyor (201:134): "Başında düğmeli kavuk, talik yazı, mistarlı beyaz (mermer taş): "Yâ Hû - Kutbu'l-ârifîn Şeyh Murad hazretlerinin halifelerinden Ali Efendi-i sânî halîfesi merhûm ve magfûrun leh Emir Ahmed el-Buhârî hazretlerinin hânkâhında postnişîn-i cennet-mekân Şeyh Mustafa Efendi'nin merkad-i rahmet-âsârıdır, 1203."

Tekkenin tarihi babadan oğula dört şeyhyle tamamlanır (193:520):

Şeyh Mehmed Mesud Efendi: İkinci Şeyh Mustafa el-Muradî Efendi'nin oğludur. H.1265'te (M.1848-49) göç eyledi.

Mehmed Mesud Efendi'nin mezar kitabesi Revnakoğlu'nca tesbit edilir (201:132):" Şeyh Halil Efendi'nin yanında, başlığı ustuvane şeklinde, talik yazılı muntazam mezar:

Yâ Hû
Vird-i ömrin hatm edip Mesud Efendi göçtü âh
Yandı ol merd-i saîdin fevtine şeyh ü mürîd
Abd-i Şâh-ı Nakşbend-âgâh-dil bir pîr idi
Eylesin hemdem Ubeydullah Ahrâr'a Vahîd
Hak ede Mir el-Buhârî-i meâlî-himmetin
Feyz-i rûhâniyyetinden rûh-ı pâkin müstefîd
Kıldı târîhin muhibb-i muhlisi Safvet niyâz
Câygâh-ı Şeyh Mesud'u ede me'vâ Mecîd, 1265.

Onun oğlu Şeyh Mehmed Salim Efendi en-Nakşibendî: H.1296'da rıhlet etmiştir. Eyüp Mihrişah Sultan Tekkesi şeyhi Reîs-i kurrâ Mehmed Akif Efendi bu Salim Efendi'den müstahleftir.

Mehmed Mesud Efendi'den sonra posta geçen Mehmed Salim'e dair Revnakoğlu dosyalarında Ahmed Hilmî'nin kaleme aldığı biyografisi yer alır (201:84):

Salim Şeyh Mehmed Efendi Nakşibendî: Eğrikapı dahilinde Emîr Ahmed el-Buhârî kuddise sırruhu hazretleri dergâh-ı şerîfi şeyhi Mehmed Mesud Efendi sulbünden 1247 senesinde dünyaya gelip Ebü'l-Feth Sultan Mehmed Han hazretleri dergâh-ı şerîfinde Dersiam İçelli Abdullah ve Yakovalı Ali Efendilerden tahsîl-i ulûm ve pederinden ahz-ı tarîkat etmiş ve 1266 senesinde pederinin vefatında Emir Ahmed el-Buhârî Dergâh-ı şerîfine postnişin ve 1274 senesinde Dolmabahçe'de Valide Sultan hazretieri Câmi'-i şerîfi cuma vaizliğiyle dâhil-i tarîk-i meşâyîh-i vâizîn olarak Şehzade Sultan Mehmed Câmi'-i şerîfi Cuma vaizi iken 1296 senesinde vâsıl-ı rahmet-i ilâhiyye olmuştur. Dergâh-ı mezkûr haziresinde medfundur.

Silsile-i tarîkatı: İmam Rabbanî Ahmed Farukî Serhendî - Hâce Muhammed Masum Serhendî - Şeyh Murad el-Kâbilî - Şeyh Ali el-Kebîr el-Manastırî - Şeyh Halil el-Birgivî - Şeyh Hafız Mehmed el-Hisarî - Şeyh İbrahim el-Müftî bi-Kastamonu - Hâce Ahmed Hudaverdî - Şeyh Mehmed Mesud İstanbulî - Şeyh Mehmed Salim İstanbulî.

Revnakoğlu, 6 Ekim 1879'da vefat eden Mehmed Mesud'un mezarını hazirede tesbit eder (201:132): "Yâ Hû - Eğrikapı dahilinde Emîr Ahmed el-Buhârî kuddise sırruhu'l-âlî hazretlerinin hânkâh-ı şerîfi postnişîni es-Seyyid eş-Şeyh Mehmed Salim Efendi'nin rûh-ı şerîfleri için rızâen lillâhi taâlâ el-fâtiha, 19 Şevval 1296"

Bu zatın oğlu İkinci Şeyh Hafız Mehmed Mesud Efendi merhumdur: Eyüp Mihrişah şeyhi Akif Efendi'den müstahleftir.

Değerli bir bestekârdır, zakirliği vardır. 90 yaşında göçmüştür. Bu zat, Eyyûbî Ali Rıza Şengel'in dayısıdır.

Evsat usulünde ve suzinak makamında iki şarkısı da vardır. "Erenlerin sohbeti ele giresi değil" ilâhîsinin suzinak bestesi Şeyh Mesud Efendi'nindir ki notası merhum İzzeddin Bey'de, Eyyûbî Hoca Rıza Bey erenlerimizdedir.

Şeyh Mesud Efendi merhumun düyek usulünde, beyati makamında bestelediği diğer bir ilâhî de şudur:

"Şâm u seher zikrederim
Allah derim Allah derim
Olsun fedâ cân u serim
Allah derim Allah derim."

Bunun güftesi Bâb-ı Meşîhat hulefâsından Sadi Efendi merhumundur.

Şeyh Mesud Efendi'nin uşşak şarkısı (güftesi Nafia mektupçusu Arap Sadi Bey'indir):

Ayvansaray Emîr Buhârî Tekkesi'nin şeyh silsilesi (201:43)

Yok nazîrin hüsn ü ânın ey perî
Meyl edip agyâre terk ettin beni
Sevmem artık bad-ezîn sen gül-teri
Pek vefâsızmışsın öğrendim seni

Şeyh Mesud Efendi'nin Âşıkpaşa'da Seyyid Velâyet şeyhi Arap Said Efendi'den de Nakşibendiyye-i Behcetiyye'den ayrıca hilâfeti vardır.

Şeyh Salim Efendi'nin küçük oğlu olan Hacı Bahaeddin Efendi'nin kendi babasından hilâfeti varsa da tekkede meşihati yoktur. Şeyhlik ağabeyi Hafız Mehmed Mesud'a verilmiştir, binaenaleyh *Mecmûa-i Tekâyâ*'da Bahaeddin Efendi'nin postnişin gösterilmesi yanlıştır, zaten ağabeyi Şeyh Mesud Efendi'den önce vefat etmiştir. Mamafih Mesud Efendi dışarıya gittiği zamanlar kendisine vekâlet ederdi.

Büyük oğlu Şeyh Mehmed Cemaleddin Bey merhum: Rahmetli babacığımın partide uzun yıllar mesai arkadaşı olan Cemal Bey, eski İttihadcılardandır. Sonradan a'mâ olmuştu. Pek terbiyeli, gayet kibar, efendi bir insandı. 1940'ta göçtü.

Tekkenin zakirleri (193:251): "Son zamanlarda Eğrikapılı Sinek Mehmed Efendi'ydi. En sonra onun oğlu Eyyûbî Hoca Ali Rıza Bey'dir."

Revnakoğlu, Eğrikapılı Sinek Mehmed Efendi için üzeri çizilmiş notunda şu bilgiyi verir 193:521): "Asıl adı "Şeyh Mehmed Ali Efendi"dir ve Eyüplüdür. Hazret-i Nureddin Hankahı'nda da zakirbaşıydı. Davutağa'da Sertarîkzâde Tekkesi yanındaki câmi'-i şerîfin haziresinde medfundur, taş diktirmemişti."

Revnakoğlu Dosyalarında İstanbul'un Yatırları (Şeyh, baba, dede, gazi, âlim, devlet adamları)

Abacı Dede (Toptaşı'nda ahır yanında bir evin içindeydi) (226:325): Atik Valide Sultan Câmi'-i şerîfi çevresinde kendi ismi verilmiş Abacı Dede Sokağı'ndadır. 1116 Hicrî yılında göçmüştür, bir bahçe içinde yatıyor. (*Mir'ât-ı İstanbul*, 129)

Abalı Şeyh (Kasımpaşa'da) (144:205): Hüsameddin Uşşâkî şeyhlerinden Hüsam Efendi'dir.

Abdal Yakup Dede (144:406): Hekimoğlu Ali Paşa Tekkesi'ni yaptıran bir ulu kişidir.

Abdi Subaşı (Fener kapısında) (227:129): (*Hadika*, I, 205)

Abdullah Baba (227:4-5): Taksim çevresinde, Osman Paşa Karakolu'nun karşısındaydı. Yürüyemeyen çocukları salâ vakti türbesinin önünde sallarlar, çocuk yürürdü. Sultan Hamîd-i Sânî devrinin tanınmış darüssade ağalarından Hafız Behram Ağa, mazinneden sayılan bu mübarek zatın türbesini mükemmelen tamir ettirmişti, yanına bir de tekke yaptıracaktı, iradesini aldı fakat yaptırmaya ömrü yetmedi.

Abdullah Efendi (144:147): "Cankurtaran" ismiyle tanınmıştır. Uzun zaman şeyhliğinde bulunduğu Eyüp'te Şah Sultan Tekkesi haziresinde yatıyor.

Abdullah Efendi (144:151): Vefâiyye tarikatındandır, "Hoca Abdullah Efendi" derler. H.1305'te vefat etmiştir. Askerî Müze'nin önünde serviler altında yatıyor.

Abdullah el-Kâşgarî (144:168): Nakşibendiyye büyükleri sırasında sayılan Hoca Abdullah Nidaî Efendi'dir. Eyüp'te kendi ismiyle bilinen tekkenin türbesinde yatıyor.

Abdurrahim Efendi (Aksaray'da) (227:178): Eski pazar yerinin bulunduğu yerde toprak türbesi vardı, ziyaret olunurdu; Birinci Cihan Harbi sıralarında kaldırıldı.

Abdurrahman Gazi (Kartal'da) (227:273): Kartal köylerinden Samandıra köyündedir. Yakacık'tan gidilen bu köy şimdi nahiye merkezidir. Abdurrahman Gazi, askerî bir kumandanmış.

Abdussâdık Âmir (Eğrikapı'da) (227:277): Kapının dışında Hazret-i Hâfir'in türbesinden sonra eski gümrük kolcu kulübesinin yanında, etrafı muntazam demir parmaklıkla çevrili yerde ve kurumuş üç sıra cesîm servi ağaçlarının altında yatıyor. Kale kapısı ağzından Savaklar'a doğru 20 metre ileridedir. 1205 Muharremi başlarında tamir görmüştür. Baş taşındaki sülüs kitabede okuyoruz: "Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî - Hâze'l-merkadü'ş-şerîf min ashâbi'l-kirâm Abdussâdık Âmir b. Abbâde b. Sâme radıyallahu taâlâ anhü ve nefaanallâhu bi-şefâatihi. Târih-i ta'mîr gurre-i Muharrem 1205" (*İstanbul ve Boğaziçi*, I,352)

Abdussamed Efendi (Himmetzâde) (144:160)

Abdülaziz el-Halvetî (144:155): Ümmî Sinan'ın zakirbaşısı olarak tanındığı için "Hazret-i Pîr'in zakiri" derler. Halvetiyye büyüklerindendir. Topkapı dışındaki klasik kitabeli türbesi Adile Sultan'ın zevci Mehmed Ali Paşa tarafından H.1282'de tamir edilmişti. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 103-105) Merkez Efendi - Kozlu Mezarlığı, H adasında dört sütun üstünde kubbemsi şebekeli, yanları açık hususî taş türbe içinde daracık yüzlü, dört köşeli, ince, uzun şahide, başında kısmen erimiş cesîm Halvetî tâc-ı şerîfî, sülüsle: "Hâdimü'l-fukarâ Abdülaziz Halvetî, 1105"

Abdülcelil Bitlisî (b. Hacı Mahmud) (144:400): Divan sahibi mutasavvıf şairlerden Bitlisli Şeyh Mustafa Müştak Kâdirî'nin şeyhi bulunan Şeyh Hacı Hasan Şirvanî, bu zatın halifesidir; sâdâttandır. "Gitti Kutbu'l-ârifîn Abdülcelil" mısraının gösterdiği H.1160 yılında göçtü. Eyüp'te Hatuniye Tekkesi haziresinde yatıyor. Küçük kardeşi Said Arabî, Şam'da yatıyor (Mahfil mecmuası, no 28, s. 87)

Abdülehad Nuri (144:148): "İmam Nuri" diye bilinir.

Abdülganî Gülşenî (144:164): Gülşenî şeyhlerinin büyüklerindendir. Eyüp Hazret-i Hâlid Câmi'-i şerîfinde müzzinbaşıydı. Bostan İskelesi kapısının solunda yatıyor.

Abdülhay Celvetî (144:165): Edirne'de yatan Saçlı İbrahim Efendi'nin oğludur. Hazret-i Hüdâî Hankahı'nda şeyhliği vardır. H.1117'de göçtü.

Abdülkadir Belhî (144:397): Mevlana'dan sonra en çok Mesnevî söylemiş mutasavvıf şair ve âlimlerdendir.

Abdülkerim Fethi Efendi (Bülbülcüzâde) (144:200): Abdülehad en-Nûrî hulefasındandır. Divan ve risaleleri vardır. H.1106'da göçtü, şeyhinin yanında yatıyor. Ayasofya şeyhiydi. Cağaloğlu çevresindeki Tekke Mescidi de kendisinin tekke ve meskenidir. (*Hadîka*, I, 70)

Abdülmecid Sivasî (b. Muharrem b. Ebi'l-Berekât b. Muhammed b. Arif Mecdüddin Ebü'l-Hayr es-Sivasî el-Hanefî es-Sûfî) (144:398): H.971 tarihinde dünyaya geldi. Amcası Şemsî-i Sivasî'den feyiz aldı ve onun vefatıyla yerine şeyh oldu. H.1040'da İstanbul'da göçtü.

Abdüsselâm (Koska'da) (144:137)

Abdüsselâm es-Sûfî (144:201-202): Sühreverdiyye ve Halvetiyye ricalindendir. Yahya Şirvanî halifelerinden Şeyh Seyyid Celâleddin'den istihlâf olunmuştur. Halep'te tarikatını yaydıktan sonra İstanbul'a gelmiş, Fatih'te Sofular Câmi'-i şerîfi arkasındaki sokağın içinde dergâh uyandırmıştı, "Alâeddin Tekkesi" denilir. Fatih'te Sofular'da Alâeddin Tekkesi haziresinde başlıksız, mistarlı mermer şahide, sülüs yazı ile: "Hüve'l-Bâkî - Kutbu'l-ârifîn gavsü'l-vâsılîn, sâhibü'l-makâm eş-Şeyh Alâeddin es-Sûfî el-Halvetî kaddesallahu sırrehu'l-azîz hazretlerinin rûh-ı şerîfi için lillâhi el-fâtiha, 866"

Abdüsselâm Şeybanî (144:403): Seyyid Sadeddin Cibavî'nin torunlarındandır. Sultan III. Mustafa zamanında İstanbul'a gelmiştir. Şam ulemâ-yı meşâyihinden Abdülganî Nablusî bir eserinde Abdüsselâm'ı zuhurundan önce yazmış ve tarîkat-ı Sa'diyye'de pîr-i sânî olduğunu söylemiştir. Sa'diler "pîr-i sânî" bilirler. Bu kolun tâcındaki mühr-i Süleyman hattının altı köşesinde lafza-i celâl ve ortasında "Hû" ism-i şerîf-i câmi'i işlenmiştir.

Âbid Çelebi (Büyük Otlukçu Yokuşu'nda) (144:142)

Âbide Bacı (144:137): Ümmî Sinan'ın kızıdır, H.1047'de göçmüştür. Ced Hasan Efendi'nin validesidir. Şehremini Zekâî Efendi Türbesi'nin karşısındaki ayrı türbede yatıyorlardı. Ümmî

Sinan'ın süt ninesi de derler. Ced Hasan Efendi'nin kızı da Kâdirîhâne'de yatar.

Âbide Bacı (144:144): Hazret-i Nureddin'in hemşiresi Âbide Ayşe Hatun'dur. Nureddin dervişleri, Âbide Bacı'ya "Bacı Sultan" derler. 1172 Hicrî yılında vefat eylemiştir. Hazret-i Pîr'in türbesinde kendi torunu Mehmed Said Molla'nın sağ yanında yatıyor.

Adamol Mehmed Efendi (227:194): Orta boyluydu, aba giyerdi; başında külâhımsı bir şey bulunurdu. Vefatında yetmişi bulmuştu. Elini öpene, rast geldiğine daima "Adam ol!" diye dua ederdi.

Âdem Dede (Galata Mevlevîhanesi) (144:231)

Afyoncu Baba (226:324): Bektaşi dervişlerinden Hasan Baba'dır ki afyon düşkünlüğü yüzünden Afyoncu Baba ismiyle tanınmıştır. H.1229 yılında göçmüş, mensup bulunduğu Çamlıca Bektaşi Tekkesi haziresine gömülmüştür.

Afyoncu Baba (Edirnekapı'da) (227:196): Günde elli dirhem afyon yutan Urfalı Hacı Ahmed Baba'dır.

Âhî Baba (Karagümrük'te) (144:230)

Ahi Durmuş Baba (Beyazıt'ta) (227:189): Çadırcılar Caddesi üzerinde İmam Hanı - Camili Han'ın avlusunda yatıyor. Çeşme yaptırmıştır. (*İstanbul Ansiklopedisi*, 180)

Ahmed Amiş Efendi (144:129-136): "Fatih türbedarı" diye bilinir. Aslında Şa'bâniyye'den olduğu hâlde son çağ Melâmîlerinin büyükleri arasında şöhret yapmıştır. Halifeleri: Damadı Hoca Hüseyin Efendi, Kayserili Türbedar Mehmed Efendi (ondan da Maraşlı Hoca Tâhir Efendi müstahleftir. Kendisi de sonra Fatih türbedarı oldu), Şemseddin Paşa, Evrenoszâde Süleyman Sami Bey, Abdülaziz Mecdi Efendi, Şemseddin Paşa, Mehmed Ali Bey (Göztepe'dedir). Ahmed Amiş Efendi'den: "En alâ rızık, rızk-ı manevîdir", "Tarikatın sermayesi muhabbettir", Ezelde hilkat yoktur, zuhur vardır; cemi'-i mevcûdât Hakk'ın zuhurudur", "Şüûnât-ı ilâhiyye irâde-i zâtiyyedir", "İnsan surette muhtar, hakikatte mecburdur", "Dünyada eşini bulamazsan, işini bilemezsen rahat edemezsin", "İman aklın fevkinde olmadıkça beşer huzura kavuşamaz", "En lezzetli üç şey vardır: tilâvetü'l-Kur'ân, musâhabetü'l-ihvân, mülâkâtu'r-Rahmân", "Dağı dağ, taşı taş gördükçe şeyhe muhtaçsın; bu böyle olsun, şu söyle olsundan kurtuluncaya kadar şeyhe muhtaçsın", "Ehlullâhın indinde kerametlerin ecelli ve azamı taatleriyle telezzüz etmektir", "Halvette, kesrette, vahdette, her nefeste Allh'ı zikreylemek karemettir, yoksa mücerret hâr-i âdet zuhur eylemek (göstermek) keramet değildir, zira tasavvuf ehli mahcuptur."

Ahmed b. Ukayl el-Mekkî (144:163): Kâdiriyye'nin Rezzâkiyye kolu şeyhlerinden ve tefsir ulemasındandır. Tarikat silsilesi üç vasıta ile Gavs-ı A'zam'dan gelir. Hekimoğlu Ali Paşa Câmi'-i şerîfi avlusunda yatıyor. Hekimoğlu Dergâhı şeyhlerinden Enfîzâde Şeyh Mehmed Rıza Efendi bu Şeyh Ukayl el-Mekkî'nin halifesiydi. Yazdığı tefsirde her âyet-i kerîme mukabil hadis-i şerîf ile tefsir edilmektedir, Hekimoğlu Ali Paşa Kütüphanesi'ndeydi.

Ahmed Baba (Maltepe Başıbüyük Köyü) (227:186): Köy camii ile köprünün arasına rastlayan yol üzerinde asırlık büyük çınarın yirmi metre şimalinde, iç içe alçak duvarla çevrili açık mezar. Baş ucundaki geniş kuturlu, başlıksız ustuvaneli taş, eski devirlere aittir ve sonradan getirilme değildir, bu itibarla Ahmed Baba çok eski bir devrin adamıdır. Mazinneden sayılır, çok saygı gösterilir. Sancı tutan hayvanları getirip kabrinin etrafında dolaştırırlar, hayvan iyileşir; cuma geceleri kandil yanar. Evvelce köyün eski camii olan Hacı Mehmed Bey Camii'nin avlusundaydı ve üstü kapalıydı, yıkılınca açıkta kaldı. Köylünün

söylediğine göre "Kaldırın bunu!" diye Ahmed Baba'nın sandukasına tekme atan bir kaymakam evine dönünce üzerine fenalık gelmiş ve akabinde inme inmiştir. Başıbüyük Köyü'nün şimdi unutulmuş olan eski adı "Taşıbüyük"tür. Hakikaten dağlarında sivrilmiş büyük kayalar uzaklardan göze çarpar (23 Temmuz 1960)

Ahmed Dede (Eyüp Düğmeciler Ahmed Dede Sokağı'nda) (227:190): Mazinneden, Fatih devri adamlarındandır. Bıçakçıymış, mescit de yaptırmış, "Bıçakçı Ahmed Dede" diyorlar. Hazret-i Hâlid'in türbedarlığında bulunmuştur. (*Hadîka*, I, 267)

Ahmed el-Ensârî (Eyüp'te - Ayvansaray'da) (227:275-76): Sahabelerdendir. Ayvansaray'da Toklu Dede çevresindeki taş türbede yatıyor. Türbesi civarında Şah Huban Mektebi vardır. Çorlulu Ali Paşa tarafından tamir görmüştür. Bu tamir sırasında abdest muslukları koydurtmuştur. (*Hadîka*, I, 145)

Ahmed Gönenî (Mercan Örücülerkapısı'nda) (227:284): Şeyh Hacı Ahmed Göneni'dir, Fatih devri meşâyihindendir.

Ahmed Hüsameddin Rükalî (144:166): Seyyid Hacı Ahmed Hamdi Hüsameddin mensupları arasında. "Hazret-i Pîr" diye anılır. H.1264'te Dağıstan'ın Rükal köyünde doğmuştur. Bursa'da Araplar Mahallesi'nde Hamdiye Tekkesi isimli bir zaviyesi vardı 17 Ramazan 1342 - 10 Nisan 1341 cuma günü gecesi göçmüş, Edirnekapı dışında çocuklarıyla birlikte yatıyor. Taş konulmamıştır, çevirmedir.

Ahmed Hüsâmî (144:404): Pîr Hüsameddin Uşşâkî taraflarından "Hüsamî" mahlaslı Abalı Şeyh Hüsameddin-i Sânî'nin damadıdır. Onun vefatıyla pîr makamına postnişin oldu ve H.1168'de göçtü. Türbede pîrinin ayak ucunda yatıyor.

Ahmed Turanî (227:285): Camlı Köşk'ün Dolmabahçe Sarayı içinde ve kuşluk bahçesi önündedir. Fetihte bulunmuştur, mühtedi olduğunu söylüyorlar. Son türbedarı Mamuretülazizli Şeyh Ahmed Efendi, Nakşibendiyye'den Bandırmalı Şeyh Ali Rıza Efendi'nin dört halifesinden biriydi. 1948'de göçtü. 1966-67 yıllarında Saraylar müdürü Sezai Bey tarafından ihya olunmuştur. Daha önce Vişnezâde Mahallesi'nde medfun bulunuyordu. (*Mir'ât-ı İstanbul*, 309)

Ak Baba (144:146): Fatih ile beraber İstanbul'un fethinde bulunmuş tarikat ulularındandır. Beykoz'da yatıyor.

Akgömlek Mehmed Efendi (Eyüp'te) (227:280): Ferhad Paşa Türbesi haziresinde yatıyor.

Aksarıklı (Fatih'te) (227:193): Çarşamba Caddesi üzerinde Küçük Otlukçu Yokuşu'nun sağ başında, evvelce bulunan Çoban Baba Türbesi'nin karşısında yatıyordu. Fatih yangınından sonra yeri bilinmez oldu. Fuzalâdan Kadıköylü Şeyh Ahmed Talat Bey merhumun evinin yanındaki sokağın ismi Aksarıklı'dır.

Alemdar Ahmed Baba (Üsküdar'da) (226:202): Evliya Hoca Mahallesi'nde Kuşoğlu Yokuşu'nun altında, Evliya Hoca Mehmed Efendi Mescidi'nin yanındaki bahçededir, parmaklık içindedir. (*Hadîka*, ı, 236; *Mir'ât-ı İstanbul*, 120)

Alemdar Dede (Mevlanakapı dışında) (227:183): (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 113)

Ali Aksarayî (144:411): Kasımpaşa'da Duymazdere'de yatan İdris-i Muhtefî'dir.

Ali Baba (144:161): Oluklubayır Tekkesi banisi ve Nakşî şeyhi Hacı Ali Efendi. III. Sultan Mustafa ricalindendir. Uzun zaman şeyhlik etti. (*Hadîka*, I, 266)

Ali Baba (227:127): "Eskici Ali Baba" derler. Çemberlitaş'ta Köprülü Kütüphanesi'nin kapısı önünde eskicilik ederdi. Pek az konuşur,

daima çalışır, zikir ve fikirle meşgul olurdu. Kerametleri herkes tarafından söylenilen tasarruf sahibi bir insandı. Mehmed Ali Bey, Hamamizade İhsan Bey, Neyzen Tevfik merhumlar bu zatın manevî kemalini görmüş olduklarını daima söylerler ve kendisine büyük hürmet gösterirlerdi.

Ali Baba (Anadolukavağı'nda) (227:188): Sultan Aziz zamanında yaptırılan Hamam Sokağı'ndaki Ali Reis Camii'nin banisidir. "Midillili Ali Reis" derler, caminin yanında yatıyor.

Ali Baba (Çemberlitaş'ta) (227:180-01): Fatih gazilerindendir. Vezir Hanı arkasında ve şimal köşesinde on altı basamak merdivenle inilen bodrumda yatıyor. Medfun bulunduğu sokağa kendi ismi verilmiştir. Sultan Mahmud Türbesi'ne çıkan Gazi Sinan Paşa Sokağı'nın başındadır. 1953'te fetih yılı münasebeti ile dış duvarına yeni harflerle şu küçük mermer levha konulmuştur: "Fatih gazilerinden Ali Baba, 1953" Kutbu'l-ârifîn Şeyh Ali Efendi H.1288'de hayır sahiplerinden ve memurlardan Tevfik Raif (b. Seyyid Mehmed Raif) tarafından esaslı tamir görmüş ve üç bin kuruş nukûd vakfedilmiştir. Bu paranın nemasından karşısındaki Köprülü Mehmed Paşa Câmi'-i şerîfinin imamı Hafız Mustafa Efendi'ye vazife verilmek üzere türbedar tayin olunmuştur. Vefatı H.1150'den öncedir. (*Kibâr-ı Evliyâ*, 281)

Ali Behcet el-Konevî (144:149): Hazret-i Mevlana soyundandır, Konyalıdır. Nakşibendiyye tarikatının Behcetiyye kolunu bu zat kurmuştur. Üsküdar'da Küçük Selimiye'deki tekkesinde yatıyor.

Ali Çelebi (227:198): "Ali Baba" da derler. Maltepe denilen tepe üzerinde, Fatih'in otağ-ı hümâyûnunun kurulduğu yerde yatıyor. Cesîm küfeki taşından yapılmış merkadi ve kitabesi duruyor. Vefatı 1608'dedir. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 175)

Ali Dede (Eyüp'te) (144:203): Giritli Ali Fânî Dede.

Ali Dede (Paşmakçı) (144:410): Saçlı Emir Osman Haşimî'nin halifesidir. Müstakimzâde'nin *Tâc Risalesi*'nde kendisinden bahsediliyor.

Ali el-Arslanî eş-Kâdirî (144:408): İstanbul'da fethi müteakip uyandırılmış ilk Kâdirî tekkesi olan Arpacılar Camii'nde yatan Şeyh Muhammed el-Geylânî'nin kardeşidir. Yan yana bu tekkenin türbesinde sırlıdırlar. Gavs-ı A'zam'ın soyundan gelmişlerdir.

Ali Fakih (Kocamustafapaşa'da) (227:185): (*Hadîka*, I, 48)

Ali Fenaî Dede (144:407): Şeyh Vefa'nın başhalifesidir. "Ravza-i rahmet" sözünün gösterdiği H.917 tarihinde göçmüştür. Şeyhi Hazret-i Vefa'nın yanında yatıyor. Şeyh Vefa'dan sonra onun yerine geçmiştir.

Ali Gazi Sultan (İçerenköy'de) (227:128): "Ali Gazi Baba" da derler.

Ali Pertek (Rumelihisarı'nda) (227:201): Fatih'in deniz ümerâsındandır. Asıl ismi "Ali Pertev Bey"dir. (*Mir'ât-ı İstanbul*, 271-72)

Ali Torlak Dede (Rumelihisarı'nda) (227:199): (*Mir'ât-ı İstanbul*, 271-274)

Ali Yar Gazi (Unkapanı'nda) (227:272): Ayazmakapı'da Keresteciler'den Kantarcılar'a geçerken Ayazmakapı'nın bulunduğu yerdedir. Fatih gazilerindendir, sonra şehit mertebesi almıştır.

Alime Hatun (Karagümrük'te) (144:226):

Altıparmak Efendi (Eğrikapı'da) (227:282): Yeniçeri efendisi olan Altıparmak Abdullah Efendi'dir. 1145'te göçtü, Hattat Râsim Efendi'nin civarında yatıyor. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 352-54)

Altıparmak Mehmed Efendi (227:283): Yedikule Kalekapısı'nda eski tramvay caddesinde, eski Mermerkale, yeni Kalemeydanı Sokağı'nın başında namazgâha benzer şekilde etrafı duvarla çevrili geniş set üstünde ve serviler altında demir parmaklık içindedir. Başlıksız ustuvaneli kalın şahideleri eski çağa aittir. Baş taşındaki silik kitabede güçlükle okunduğuna ve halkın söylediğine göre Fatih'in nalbantbaşısıdır. Ziyaretine gelener süpürge getirirler, her gece mumu yanar, hele geceleri yanan mumlar meşale hâlini alır.

Alyanak Baba (Uzun Yusuf'ta) (227:179): Alyanak Şeyh Ali Efendi'dir.

Ankaravî (144:229): "Şârih-i A'zam" namıyla bilinen, *Mesnevî-i şerîf*in büyük şarihi Ankaralı İsmail Rüsûhî Dede'dir. Kulekapı Mevlevîhanesi türbesinde yatıyor.

Ankaravî Mehmed Efendi (Çarşamba'da) (227:184): Şeyhülislâm.

Arap Baba (Vefa'da) (227:206): Revanî Çelebi Mahallesi'nde Himmet Sokağı'nın yukarı başındadır. 24 numaralı Manav Abdullah'ın evinin karşısına rastlayan arsacıkta toprak yığını altındadır. Burası esasında Fatih'in azap askerlerinden bir şehidin kabridir, halk "Arap Baba" diyor; Vefa yangınından beri yeri belirsiz olmuştur. Rivayet şöyle: Kostantin, Zeyrek'te şimdi Atatürk Bulvarı üzerine rastlayan kemerlerin birinde saklanıyor, fakat azap askeri görüyor ve vuruyor. Fatih, askeri çağırıp soruyor: "Bunu sen mi vurdun?" "Evet padişahım!" deyince "Bunların birini bir tarafa, birini bir tarafa gömün!" emrini veriyor. Şehidin yattığı yer yangından önce Büyük Vefa Çeşmesi karşısındaki sokakta bir hanın içindeydi. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 193)

Arap Şeyh (Kasımpaşa'da) (227:204): Muhammed el-Ensârî.

Arapzâde (Kasımpaşa'da) (144:232): Meşâyih-i Bedeviyye'den Şeyh Mustafa Efendi'dir. Mısır'dan gelmiş, Kasımpaşa'da tekke kurmuş ve H.1255'te göçmüştür. "Arapoğlu" da derler

Arif Efendi (Fatih Hüsrev Paşa'da) (144:115): Bahçıvan Şeyh Mehmed Arif Efendi.

Arzî Dede (Galata Mevlevîhanesi'nde) (144:227): Âdem Dede'den sonra şeyh olmuştur.

Asalı Baba (Üsküdar'da) (226:33): "Asâdar Baba" da derler. Üsküdar'da Selâmî Ali Efendi Mahallesi'nde Bülbülderesi Caddesi üzerinde parmaklık içinmdedir.

Asuman Dede (227:87): Karacaahmet çevresinde yatıyor. (Evliya Çelebi, I, 479-80)

Aşçı Dede (144:199): Mevlevî ulularındandır. Yenikapı Mevlevîhanesi çevresinde yatıyor. Geçen cenaze mutlaka önünde durur, fâtiha edilir. Mevleviler "Ser-tabbâh Dede" de derler. Kepçesi ile bir fakirin eline vurmuş, adamcağız birkaç gün içinde zengin olmuş derler.

Âşık Dede (Eyüp'te) (144:139): Eyüp'te Tamaşvar Tekkesi haziresinde yatan Kâdiriyye meşâhîrinden Şeyh Hüseyin Âşık Baba'dır ki H.1266'da göçmüştür.

Âşık Hafız (Eyüp'te) (227:274): Eyüp Câmi'-i kebîr hatibi ve Kirpasî Tekkesi şeyhi Hafız Ahmed Efendi'dir, "Hatip Efendi" de derler. 1282 Şabanında göçmüş, tekkesinin haziresine sırlanmıştır.

Atpazarî İsmail Efendi (144:405): Hazret-i Hüdâî halifelerinden Şeyh İsmail Ümîdî Efendi'dir. Fatih Çırçır çevresinde Mıhçılar Caddesi'nde Fatih yangınında yanan Kepenekçi - Keçeci Hayreddin Câmi'-i şerifi karşısında yatıyordu. Oğlu Ahmed Ümîdî Efendi de Celvetiyye şeyhlerindendir. Şehzade vaizliğinde ve Küçük Ayasofya şeyhliğinde bulundu. (*Hadîka*, I, 176; *Osmanlı Müellifleri*, I, 28)

Ay Dede (227:279): Son devrin en büyük talik üstadı Sultan Selim başmüezzini Hafız Mehmed Hulûsî Efendi merhum, "Çarşambalı Hulûsî Efendi" de derler. 1940'ta göçtü.

Aya Dede (Ayakapı'da) (227:2821): (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 339-40)

Aydın Kethüda (Şehremini Yayla'da) (227:130): İsmini taşıyan câmi'-i şerîfin banisidir. Davut Paşa'nın yanıda yatıyor. (*Hadîka*, I, 105)

Aynî Baba (208:97): Eyüp Kâşgarî Tekkesi şeyhlerindendir ki uzun zaman irşat vazifesinde bulunmuş, çok canlar uyandırmış ve şöhret yapmıştır. H.1206'da göçerek tekkede hususî taş türbesine sırlandı.

Ayşe Hatun (Sarmaşık'ta Acıçeşme) (144:228)

Azap Baba (227:23): Aslında "Azep"tir, Fatih ordusuna mensup askerlerdendi. Unkapanı Köprüsü'nün İstanbul ayağı cihetinde, Atatürk Bulvarı'nın başında ve şimdiki duruma göre dört yol ağzındadır. Bulvarın ikinci açılışı münasebetiyle nakledildi. Türbenin bulunduğu mahal şimdi tamamen yoldadır.

Azbî Baba (144:402): Mısrî Niyazî'nin on birinci halifesi Azbî Mustafa Çavuş'tur. Evvelce Bektaşî de olmuştu. Merdivenköy'de Şahkulu Sultan Hankahı'nda postnişin olarak bulunmuş, vefatında dergâhın haziresine sırlanmıştır. Şahkulu Sultan Türbesi'nin çevresinde yatıyor, taşı yazısızdır. Vefatı H.1149 yılındadır. Merdivenköy'deki şeyhliği zamanında burada Mısrî usulü icra eylemiştir.

Baba Cafer (Yemiş'te Zindankapısı'nda) (227:231): Son istimlâklar dolayısıyla Kozlu'ya kaldırıldı.

Baba Efendi (Haseki'de) (144:224): Bayram Paşa Tekkesi şeyhi Alûsîzâdelerden Ahmed Müştak Efendi'dir. H.1298'de göçtü, tekkesinde yatıyor.

Baba Hasan - Alemî Hasan Baba (Aksaray'da) (227:232): (*Hadîka*, I, 60)

Baba Haydar Semerkandî (144:80): "Eyyûbî" diye tanınmıştır. (*Hadîka*, I, 265)

Baba Yusuf el-Bayramî (b. Şeyh Halil Baba b. Şeyh Celâleddin b. Şeyh İbrahim) (144:173,179-81): Sivrihisarlıdır. Akşemseddin'in tanınmış halifelerindendir. İlmî ve manevî kemaliyle ayrıca şöhret yapmıştır. Hacc-ı şerîften döndüğü zaman bir işâret-i maneviyye üzerine kubbe-i saâdetin dışındaki asâ-yı şerîfi alarak üç parçaya ayırmış, bir parçasını Eyüp Sultan, bir parçasını Bursa'daki Emir Sultan, bir parçasını da Ankara'da Hacı Bayram Velî türbelerine bırakmıştır. Hacerü'l-Esved'in beyanında bulunan manzûme-i âşıkanesinin hakikaten ulvî ve sünûhât-ı ilâhî bir bir eser-i rabbâniyye mahsulü olarak söylenilmiş olduğu her yönünden bellidir. İstanbul'da Akşemseddin'in yanında bulunmuş ve Hazret-i Halid'in türbedarlığını yapmıştır; hilâfeti de Akşemseddin'dendir. Beyazıt Câmi'i şerîfinde cuma vaizliği de vardır. "Rûhuna rahmet" terkibinin gösterdiği H.918 tarihinde göçmüştür. Eyüp'te Hazret-i Halid Türbesi kapısı avlusunun karşısında, Gazi Edhem Paşa'nın arkasında beşinci sırada yatıyor. İnce sülüsle yazılmış kitabesi şöyledir: "Merhûm Şeyh Baba Yususf Efendi'nin merkadidir, H.918" Çift şahidelidir, başında sekiz seyrek terkli pek cesîm tâc-ı şerîfi vardır. Göbeğine servi dikilidir. Taş numarası 95'tir.

Bağdatlı Şeyh (Acıçeşme'de) (144:206): Mehmed Şerefüddin Bağdadî.

Bahâî Baba (Topkapı dışında) (227:244): Şeyh Ahmed Bahâî Efendi, son devrin velût tarihçi, şairi olmakla tanınmıştır.

Baklacı Baba (Langa'da) (227:241): Fetih sırasında gelmiş, câmi'-i şerîf yaptırmıştır. (*Hadîka*, I, 69)

Balaban Ağa (Şehzadebaşı'nda) (227:243): Hîn-i fethte sekbanbaşıydı, mescidi vardır. (*Hadîka*, I, 62)

Balaban Baba (Üsküdar'da) (226:23): Balaban Şeyh Ahmed Efendi.

Balcı Baba (Üsküdar Toptaşı Balcı Baba Yokuşu'nda, Bedevî Tekkesi'nin bulunduğu yerdedir) (227:227)

Balıkçı Dede (144:78): Eyüp'te Hatuniye Tekkesi'nin Toprak Sokağı tarafında yatar. Başında tek kılıçlı elifi tâcı vardır. İsmi Derviş Mehmed'dir, Melâmîlik'e mensuptur. H.1150'de göçmüştür.

Ballı Baba (Eyüp Muhlis Paşa Caddesi'nde) (227:218)

Ballı Baba (Maçka - Şenlik Dede şeyhidir) (144:204): "Şeyh Ballı" da derler.

Baltalı Baba - Baltalı Dede (227:16-19,226): İsmi Arpacı Emin Baba'dır. Şehremini çevresi Yenibahçe'de Arpaemini Mahallesi'nde Köprübaşı Caddesi üzerinde bir müddet Hırka-i şerîf Askerlik Şubesi olarak kullanılan eski Mecidiye Karakolu'nun alt katında, kapıdan girince hemen karşıya gelen dapdaracık loş bir aralığın içindedir. Binanın karşısındaki Yenibahçe Çeşmesi'nden şimdi Terkos suyu veriliyor. Bugünkü türbeyi son zamanlarda tamir edip ziyaret edilebilecek şekle getiren, aynı mahallede oturan ve "Şamlı Binbaşı" denilen bir hayır sahibidir. (Baltalı Baba denmesinin sebebi), Türbedar Şeyh Cemil Efendi tarafından sandukasının başına uzun saplı büyük bir teber konulmuş olmasındandır. Buranın son türbedarı Cemil Safi Efendi merhum, Haydarîhane şeyhi Hakkı Efendi'nin halifelerindendir, 24 Ekim 1949'da göçtü.

Başçı Baba (Haseki'de Zindanarkası'nda) (227:242)

Bebek Baba - Bebek Ağa (Bebek'te) (227:249): Fatih Sultan Mehmed Han asrında bölükbaşı olup hîn-i fethte Rumelihisarı ile civarının zabiti olarak o hizmette fevt oldu; Bebek karyesi, namına mensup kaldı. (*Sicill-i Osmânî*, II, 7)

Bedreddin Uşşâkî (144:223): Cemaleddin Uşşâki halifeleri arasında şöhret sahibi olmuştur.

Bekir er-Reşad (144:78): Malatya meşâhîrindendir. Abdülkadir Belhî bu zattan feyiz almıştır. Edirnekapı dışında Bâkî'nin karşısında yatıyor.

Bekri Mustafa (Edirnekapı'da) (227:247)

Bekri Mustafa (Yemiş'te Zindanarkası'nda) (227:245): "Yıkılmış dükkânım kalmamış meskenim - Yemiş İskelesi'nde kazılmış mezarım" beyti onun ağzından söylenilmiştir.

Beş Kardeşler (Karagümrük'te) (227:250)

Beşikçi Baba (Davutpaşa'da) (227:240)

Beşiktaşlı Gedâî (227:54): Bektaşî şairlerinden Beşiktaşlı Gedâî, Beşiktaş'ta Tuz Dede Tekkesi'nin türbesinde sırlıdır. Vefatı H.1305-1308 yılları arasındadır, yaşı seksene gelmişti. 'Sadeddin Nüzhet, Beşiktaşlı Gedai, s. X)

Beyzade Mustafa Efendi (Çarşamba'da) (227:248): "Benlizâde" derler.

Bezcizâde Muhyiddin Efendi (144:76): Nureddinzâde'nin halifelerindendir. Üsküdar'da Himmetzâde Tekkesi'nde şeyhlik etmiştir. Orada yatıyordu, Küçük Selimiye Dergâhı haziresine nakledildi.

Bıçakçı Hayreddin (Fatih Haydar'da) (227:239): Mescit ve mahallesi vardır. (*Hadîka*, I, 681)

Biberkıran Şeyh (Kasımpaşa'da) (144:197): Arapzâde Tekkesi'nin ve Bedeviyye tarikatının çok eski şeyhlerindendir. Attarlıkla iştigal etmiştir. Asıl adı "Hacı Ali Rıza Efendi" olduğu hâlde hiç kullanılmaz. 1328 Saferinde göçtü, tekkede yatıyor.

Börekçi Baba - Börekçi Dede (227:10-13,237): Üsküdar'da Bülbülderesi'nde Kuyulu Sokak'ın (şimdi Hacı Hesna) başında, köşede, büyük çitlembik ağacı altındadır. Etrafı yeşile boyalı tahta parmaklıkla çevrilmiştir. İki yanında sırayla on iki toprak kabir daha vardır, bunların medfunları bilinmemektedir. Eski harflerle yazılmış ve yıpranmış baş şahidesinin üstüne müstatil beyaz mermer konulmuştur, bunun üzerinde yeni harflerle şunları okuyoruz: "Ecel hakça müseccel olunca - Bekle onu hayatın boyunca - Safranbolulu Börekçi Mustafa Hilmi Dede - Her geçince bir Fâtiha oku sana da himmet ede. Ölüm tarihi 1274, Mehmed Engin" (Tesbit tarihi 3 Eylül 1966)

Buhur Baba (227:14): Merdivenköy'de kendi ismiyle bilinen Buhur Sokağı'nda ve bir çevirme içindedir.

Buhur Baba (227:234-36): Merdivenköy'ün doğusunda, Mümin Dede çevresinde, eski Rum maşatlığının yanındadır. Kendi ismi ile Buhur Baba Yolu üzerinde hayli yüksek ve hâkim bir tepe üstündedir. Son zamanlarda çimento ile çevrilmiş toprak mezarında yatan bu zat, Sultan Orhan Gazi cengâverlerindenmiş, köy Rumlarıyla yapılan savaşta şehit düşmüştür. Mezarı 8 x 5 ebadındadır. Ustuvane şeklinde başlıksız ve yazısız şahideleri eski taşlardandır. Baş şahidesinin üst ortası kuşların su içmeleri için oyuk ve iki yanı kendinden olukludur. Bu zatın da Bektaşî olduğu söylenilir, fakat taşında ve mezarında buna dair bir işaret yoktur. Köyün zengin bahçıvanlarından Vehbi Zümrütbel 1960 Eylülünde Buhur Baba'nın mezarını düzenlemiş, etrafını ufak çimento duvarla çevirmiştir.

Bukağılı Dede (Şehzadebaşı'nda) (227:233)

Burnazlı Deli Dede (227:238): Meşâhîr-i meczûbîndendir. (*Evliya Çelebi Seyehatnamesi*, I, 387)

Câbir el-Ensârî (Ayvansaray'da) (227:287): "Hazret-i Câbir" denilir.

Camcı Ali (Vezneciler'deydi) (227:288): Vezneciler'de Camcı Câmi'-i şerîfinin banisidir. Sultan Beyazıt'ın camcıbaşısı olduğu kitabesinde yazılıdır. Son istimlâklarda caminin yıkılması dolayısıyla taşı Kasımpaşa'ya Kulaksız'a kaldırılmıştır. "Kara Ali Bey" de denir. (*Hadîka*, I, 80)

Canfeda Baba (Fındıklı'da) (227:3): Fındıklı Câmi'-i şerîfi karşısında, Canfeda Çıkmazı'nın başında, caddeye bakan set üstünde, parmaklıklı küçük bir türbedir, üstü açıktır; çift şahidesi vardır. Ayak taşındaki manzum kitabede vefat tarihi 1200'dedir. Türbenin numarası 85'tir.

Ced Hasan Efendi (144:221): Şeyh Mehmed Efendi'nin oğlu ve İbrahim Ümmî Sinan'ın kız torunudur. Vefatı H.1088. Annesi Hatice Hanım, onun annesi Âbide Hanım (Âbide Bacı)dır ki Âbide Bacı, Ümmî Sinan'ın kızıydı. Kendisine "Ümmî Sinanzâde" derler. *Mecâlis-i Sinâniyye*'si meşhur eserlerinin başında gelir. Şehremini'de Zekâî Efendi Tekkesi haziresinde hususî türbede yatıyordu.

Cemaleddin Uşşâkî ((144:220): Uşşâkiyye tarikatında ikinci pîrdir.

Cennet Efendi (Şeyh Mehmed Cennet Fenâî) (144:67): Hazret-i Hüdâî halifelerindendir.

Cennet Hoca (Eyüpsultan'da) (227:290): Erzurumludur.

Cevizli Baba (Küçük Ayasofya) (227:289): Küçük Ayasofya Câmi'-i şerîfi haziresinde ziyaret edilen ayrı bir mezardır.

Cibali Baba (Cibali'de) (227:50): Membaların bildirdiğine göre Bursa'dan gelmedir ve Zeyniyye tarikatındandır. Fetihte bulunmuş, Fatih'in ordusunda vazife almıştır.

Ciğerci Baba (Mevlanakapı'da) (144:73)

Ciğerim Dede (Kasımpaşa'da) (144:74)

Cihangirî Hasan Efendi (144:222): Asıl ismiyle Hasan Burhaneddin Cihangiri'dir; kol sahibidir.

Çadırcı Ahmed Çelebi (Çarşıkapı'da) (227:75): Fatih'in çadırcıbaşısı imiş. Çarşıkapı Bali Paşa Yokuşu'ndadır.

Çakır Ağa (Edirnekapı'da Tekfur Sarayı kurbünde) (227:52): Cami ve tekke sahibidir; mazinneden bir zattır. (*Hadika*, I, 72)

Çakır Mehmed Ağa (Yerebatan'da) (227:51): Üsküplü, şâtır. Üskübiye Câmi'-i şerîfinin banisidir. (*Hadîka*, I, 45)

Çakmak Dede (144:67-68): Kâdiriyye'den kol sahibidir, tarikat silsilesi Hazret-i Gavs-i A'zam evlâdından Seyyid Abdürrezzak'tan gelir. Seyyid Ferecullah'tan müstahleftir. Kâdirîhâne tomarındaki kayda göre (s.80) "Kasabzâde Koca Mehmed Efendi" denilen Edirneli Şeyh Mehmed Efendi'nin halifesidir. Koca Mehmed Efendi H.1120'de göçmüştü. Çakmak Dede halifelerinden Şeyh Hasan el-Kâdirî Eyüp Hatuniye Tekkesi şeyhidir, vefatı H.1166. Çakmak Şeyh Mehmed Efendi, Beykoz'da Yalıboyu Caddesi'nde yatıyor, H.1148'de göçmüştür. Eşrefî tâcı bulunan baş taşı ve yanında halifelerinden birkaç zevata ait mezar taşı zamanla kaybolmuştur.

Çamlıcalı Mehmed Efendi (144:72): Ramazan Mahfî halifelerindendir. 1074'te göçtü.

Çaylak Baba (Nuruosmaniye'de) (144:71)

Çenezâde Ziya Efendi (Hırka-i şerîf'te) (144:70)

Çeşnicibaşı (Hırka-i şerîf'te Cumartesipazarı Caddesi'nde) (227:76): "Çaşnigir Osman Baba" da derler; Kanunî devri saray erkânındandır; H.994'te göçtü. (*Hadîka*, I, 103)

Çıkrıkçı Baba (226:222): Kemaleddin Efendi'dir ki Sarıgüzel'de mescit sahibidir, "Çıkrıkçı" da derler. Türbesi pek rağbettedir. (*Hadika*, I, 133)

Çıplak Ali (226:223-24): Sultan I. Mahmud devrinde anadan doğma çıplak gezmekle tanınmış bir meczuptur. Hazret-i Hâlid Türbesi saçak altında veya avluda pencere içinde yatar kalkardı. "Arap Ali" de derler. H.1164'te göçmüştür. Kırkmerdivenler'den çıkarken sağda birinci durak sokağın karşı taraflarında yatıyor, taşı ve kitabesi var. Başında basık dallı arakiye, dar yüzlü, ince mermer taşta ince bir sülüsle: "Hüve'l-Hayyü'l-Bâki - Hazret-i Ebî Eyyûb el-Ensârî Asitanesi'nde uryânen mukim iken vefat eden Arap Ali nâm meczup rûhıyıçun el-fâtiha, H.1164"

Çıplak Mustafa (Sultanahmet'te) (226:220)

Çırakçı Hamza (Sultanselim'de) (226:221): Mescit ve dergâh yaptırmıştır, mahallesi de vardır. (*Hadika*, I, 78)

Çiçekçi Çelebi (Eğrikapı'da) (226:3): Samatya'da Sancakdar Hayreddin Cami ve Tekkesi'nin imamı, Şehremini Camii'nin hatibi, Cerrah Mehmed Paşa'nın da kâtibidir. H.1138'de susuzluktan ölmüştür. Ustuvane şeklinde başlıksız beş santim kutrundaki büyük baş şahidesinin etrafını boydan boya kuşatan talik kitabenin üst kısmı Arapça, altı Türkçedir ve pek güzel yazılmıştır; yazı sanatlıdır. Savaklar Caddesi üstünde, tekkenin karşı köşesinde yatıyor, buraya sonradan getirilmiştir. Ayak şahidesi aynı şekilde biraz daha kısa, düz ve yazısızdır.

Çifte Gelinler - Çifte Gelenler (Eyüp'te) (226:200)

Çifte Gelinler (Hekimoğlu Ali Paşa) (226:216): Seyyid Ömer Mahallesi'nde, Çukurbostan Sokağı'nda arsa yanındadır, kitabesi yoktur.

Çifte Gelinler (Kumkapı'da) (226:215): Eski Posta-Telgraf Mektebi'nin karşısında, Tiyatro Caddesi'nin sonundaki eczahaneye bitişiktir. Saraç İshak Mahallesi'nde kendi ismi verilmiş olan Çifte Gelinler Caddesi'nin başındadır.

Etrafı dört duvarla çevrili olup üstü açıktır, içinde iki kabir vardır.

Çifte Sultanlar (Kocamustafapaşa'da) (226:214)

Çifte Şehitler (Yedikule'de) (226:204): Sura bitişik, basık tavanlı bir türbe içindedir; diğeri de set üzerinde yatan iki mücahittir. Fatih'le beraber gelerek medfun bulundukları yerde şehit olmuşlardır. İsimleri bilinemiyor. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 75)

Çitlembik Baba (Azapkapı) (226:217): Azapkapı'da köşe başında "Sultan Sebili" denilen Saliha Sultan Sebili ardında, çeşme arkasındadır. Bu sebilin sırasında börekçi fırını, üstünde Galata Askerî Rüşdiyesi vardı, son istimlâklarda yıkıldı. Asırlık çitlembik ağacının altında olduğundan "Çitlembik Baba" diyorlar. Adı Hacı Ömer'dir. Evvelce küçük bir mescidi ve mahallesi vardı. Baş ve ayak şahideleri eski şekilde ustuvaneli, geniş kutrlu, basık ve yazısızdır. Demir parmaklık içindedir; çukurda olduğundan caddeden görünmez.

Çitlembik Baba (Hadımköy'de) (226:219): Hadımköy Câmi'-i şerîfi civarında kendi ismi verilmiş sokağın içinde toprak mezardır.

Çizmeci Baba (Kabataş'ta) (226:203): Son istimlâklarda Feriköy'e kaldırıldı.

Çoban Baba (Eyüp'te Kalenderhane haziresinde) (226:230)

Çoban Baba (Fatih'te) (226:227-29): Fatih zamanının hüsn-i zan olunur velilerindendir. Eyüp'ün üzerinde Küçükköy'deki saya ocaklarının banisi bilinir. "Çoban Babalar", arkadaşı ve meslektaşı ile birlikte "Karaman Babalar" diye yâd edilirler. Söylenildiğine göre Fatih Sultan geldiği zaman Çoban Baba burada koyun otlatıyormuş. Fatih'in önüne çıkmış, şimdiki yeri göstererek: "Buralar havadardır, camii buraya yap!" demiş. Çoban Baba'nın türbesi, Çarşamba Caddesi üzerinde Küçük Otlukçu Yokuşu'nun karşısında şimdi 21 numaralı Bigalı Ömer Efendi'nin evinin önündeydi. Üstü açık, dört duvardan ibaret bulunuyordu: 15 numaralı Çoban Dede, nâm-ı diğeri Vahvahek'in Türbesi. Türbenin altında mermer taşlarla döşenmiş bir yol Fatih Câmi'-i şerîfine kadar uzanmaktaydı. Türbenin yanında imarethanesi de vardı. Halûk Nihad'ın Fatih kaymakamlığı zamanında yol açılırken kaldırıldı, karşısındaki... (sayfa eksik!)

Çoban Çavuş (Beyazıt Koska'da) (226:231): Mescit ve tekkesi olan Çobanbaşı Süleyman Ağa'dır.

Çoban Musa Baba (226:225): Merdivenköy'de Şahkulu Sultan Dergâhı'nda Şahkulu Türbesi'nin sol tarafında duvar dibindedir. Ayak taşında fevkalâde güzel ve gösterişli şekilde yapılmış koyun resmi ve çobanın değneği vardır ki pek takdire değer benzersiz bir sanat eseridir.

Çolak Ahmed Dede (Kadıköy'de) (226:232): İbrahim Ağa Çayırı'nda, câmi'-i şerîfin haziresindedir. Babüssaade ağalığında bulunmuştur. Yanında H.1134'te vefat eden Kâdiriyye meşayihinden Mustafa Efendi yatıyor. (*Mir'ât-ı İstanbul*, 36)

Çolak Hasan Efendi (144:69): "Yekdest" de derler. Sinâniyye'nin Abdülkadir Belgradî kolundandır. Eyüp'te Şah Sultan'da yatan Abdullah Efendi hulefasından Mehmed Dede'nin halifesidir. Vefatı 1185 tarihindedir. Eyüp'te Kâşgarî Tekkesi çevresinde yatıyor.

Dağî Sinan (144:274-75): Fatih devrinin Halvetiyye şeyhlerindendir. Kocamustafapaşa'da yatan Sünbül Sinan'ın kardeşi olduğu söylenilirse de bu kardeşlik tarikat dolayısıyladır, kan kardeşliği değildir. Kendisine "Şah Sinan" diyorlar; ömrünün çoğu kırda bayırda geçtiği, dağlarda gecelediği için "Dağî Sinan" da derler. Beyazıt zamanına kadar yaşamış ve Fatih gibi ondan da büyük saygı ve bağlılık görmüştür.

Çatalca'nın Kalfa Köyü kendisine Sultan Beyazıt tarafından verilmiştir, köyün eski adı bu sebeple "Halife Köyü"dür, zamanla "Kalfa" olmuştur. Şeyh Sinan, Çatalca ve çevresini irşat ile meşgul bulunduğu müddetçe bu köyde kurduğu tekkesinde oturmuştur. Beyazıt onun namına köyde büyük bir cami de yaptırmıştır, "Şeyh Sinan Köyü" denilmesi bundan dolayıdır. Kendisi bu câmi'-i şerîfin kıblesi önünde muntazam taş türbede yatıyor. Yanında küçük oğlu Şeyh Abdurrahman Halvetî'nin ...

Dalkavuk Molla İsmail Efendi (226:275,412): Toklu Dede Mezarlığı'nın kapısı yanında medfundur. Zamanında mazinnedendi. Vefatında Müstakîmzâde şu tarihi söyledi: "Bahr-i istigrâkta hayretle dürc-i kalbi pür - Yani İsmail Efendi kutb-ı abdâl-ı ilâh, 1160" (*Hadîka*, I, 144)

Daver Baba (Maltepe, Başıbüyük Köyü) (144:277): Sultan Aziz devrinin o civarda tanınmış ve rağbet görmüş, uzlete çekilmiş tarikat adamlarındandır, Kâdirî şeyhidir. Köyün kuzeyinde (şimâl-i garbîsinde) "Tekke Bayırı" denilen zaviyesinde Nakşî - Kâdirî usulü icra etmiştir. Asıl adı "Taşıbüyük", şimdiki ismiyle "Başıbüyük" olan bu köyde uyandırdığı zaviyesinde küçücük tevhîdhanenin bitişiğinde yatıyor. Sandukası vardır.

Davud Ağa (Otakçılar'da) (226:276): Câmi'-i şerîf banisidir.

Davud-ı Zeynî (144:273): Şeyh Vefa halifelerindendir. Şeyhinin tekkesinde meşihat etmiş, vefatında onun ayak ucuna sırlanmıştır.

Daye Hatun (226:279): Demirkapı ve Kâğıthane Camileri baniyesidir. Fatih'i emzirmiştir, süt annesi oluyor. H.951'de göçtü: "Cennet-i firdevste ola Resûl'e hem-nişîn - Her ki mescid sâhibini fâtiha birle ana, 951" (*Hadîka*, I, 301; *İstanbul ve Boğaziçi*, I, 310)

Dede Baba (Sarıgüzel'de) (144:278): Hüsrev Paşa - Bahçıvan Arif Efendi Tekkesi'nde yatan Melâmîlerden Şeyh Mehmed Efendi'dir ki babası Mehmed Dede'nin ismiyle "Dede Baba" derler. Tekkenin yanındaki Dede Sokağı, arkadaki Dede Bostanı bu zatın ismini taşır. H.1109'da göçmüştür, taşı vardır.

Deli Hidayet (Eyüp'te) (226:306)

Demirci Kulu (Tophane'de) (226:414): Maruf hattatlarımızdandır. Ahmed Karahisarî'nin çırağının çırağıdır. Fatih Câmi'-i şerîfinin şadırvan kapısı üstündeki fetih hadîs-i şerîfi bu zatındır. "Azîm" lafzının gösterdiği H.1020'de göçtü.

Demirtaş (Tahtakale'de Kantarcılar'da) (227:64): "Sarı Demirci" de denilen Muhyiddîn Efendi'dir ki Kantarcılar'da camii vardır. Kabri kaybolmuştur. Câmi'-i şerîf yanmış, tamir görmüştür. Elli seneye yakın bir zamandan beri Evkaf tarafından bir Yahudi yumurtacıya kiraya verilmişti. (*Hadîka*, I, 168)

Deniz Abdal (Şehremini'de) (226:307): (*Hadika*, I, 113; *İstanbul ve Boğaziçi*, I, 46)

Derunî Mehmed Dede (Şehzadebaşı'nda) (144:281): Nakşibendiyye meşayihindendir; dergâh banisidir.

Derviş Ali (Karagümrük'te) ((226:38)

Derviş Dedeefendi (226:413): Mazinne-i kirâmdan dilindiği taşında yazılıdır kabri hürmetle ziyaret olunur. 1316 Zilhiccesinde göçmüş, Edirnekapı dışına gömülmüştür. Salih Baba Türbesi sırasında demir parmaklık içinde yatıyor; kökünden ikiye ayrılmış incir ağacının dibindedir. Başlıksız baş taşında sülüsle yazılmış şu kitabeyi okuyoruz: "Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Mazinne-i kirâmdan el-Hâc Mustafa Derviş Efendi'nin kabri burasıdır. 17 Zilhicec 1316, el-fâtiha"

Derviş Hasan (Eyüp) (226:270): Hazret-i Hâlid

Türbesi arkasında, Bahariye Caddesi'ne bakan pencereler tarafında, mistarlı, sülüs kitabeli mermer şahide. Başında destarsız Mevlevî sikkesi: "Hüve'l-Bâkî - Eski-Yeni sakinlerinden merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-kadîr meczûb-ı ilâhî Derviş Hasan rûhıyıçun el-fâtiha, 1219"

Derviş Mehmed Efendi (226:274): Üsküdar'da Küçükçamlıca'da Çamlıca Çeşmesi'nin üst tarafında, 200 metrekare bir mezarlığın içindedir.

Deryayî Ali Baba (Yedikule'de) (226:273): Yedikule Kazlıçeşme'de Demirhane Caddesi üzerindedir. Fatih'in sakabaşısı imiş. (*Hadîka*, I, 227)

Dibek Dede (226:271): Eyüp'te Bülbülderesi'nde Evlice Baba Câmi'-i şerîfinin önündeki küçük hazirenin içindedir. Mazinneden bilinir ve sıkça ziyaret olunur. Başında on iki terkli uzunca cesîm bir Halvetî tâcı vardır. Yanında Sa'diler şeyhi Ahmed Efendi halifesi Şerife Ayşe Molla yatmaktadır.

Divitçi Baba (144:282): Üsküdar'da Bülbülderesi civarındaki Şeyh Camii avlusunda hususî türbede yatar. Celvetiyye meşayihinden Hazret-i Hüdâî'nin câ-nişîni bulunan Mukad Ahmed Efendi'den müstahleftir, camiye meşihat koymuştur. Asıl adı Divitdar Mustafa Efendi'dir. "İstirâhat" kelimesinin gösterdiği H.1070'te göçtü. (*Hadika*, II, 233)

Durbali Sultan (226:268): "Dur Ali!"den geliyor. Üsküdar'da Toygartepe'de.

Durmuş Baba (144:283): Horasan'dan gelip Sultan Beyazıt'a imam olmuştur. İmam Hanı Mescidi'ni bu zat yaptırmıştır. (*Hadîka*, I, 39)

Dülbendci Hüsameddin (226:269): Fatih devri ricalindendir. Unkapanı çevresinde camii vardır.

Dülger Baba (226:267): Neccar Mehmed Efendi de denilir. Fatih - Hüsrev Paşa Türbesi yakınında. Fatih Câmi'-i şerîfi inşasında bulunmuş ve "Keserim nereye düşerse türbem oraya yapılsın" demiş derler. (*Hadîka*, I, 64)

Ebe Kadın (Aksaray Sofular'da) (227:140): Câmi'-i şerîfe isim vermiştir. (*Hadîka*, I, 54)

Ebû Saîd el-Hudrî (Kariye'de) (227:132): 1109'de türbenin tamirine Enderunlu Vâsıf tarih söylemiştir.

Ebû Şeybe el-Hudrî (Eğrikapı'da) (227:130): (*Hadîka*, I, 146; *İstanbul ve Boğaziçi*, I, 55, Enderunlu Vâsıf Divanı, 162)

Ebû Zerr-i Gıfârî (Ayvansaray'da) (227:134): Fahr-i âlem efendimizin havâss-ı ashâbından olduğu hâlde hizmet-i mahsûsalarında bulunurdu. (*Hadîka*, I, 74; *İstanbul ve Boğaziçi*, I, 310-69; Enderunlu Vâsıf Divanı, 32)

Ebussuud Efendi (Eyüp'te) (227:138): Maruf allâme ve şeyhülislâm.

Ebü'd-Derdâ (Eyüp Akarçeşme'de) (227:135): Bartın'da ziyaret edilen ayrı bir makamı vardır.

Ebü'd-Derder (Karacaahmet'te) (226:30): Karacaahmet'te Karaca Ahmed'in atına mahsus Altı Direk'in karşısında demir parmaklık içinde büyük çitlembik ağacının altında yatıyor. Halk "âb-ı Derdâr" diyor. Ustuvane şeklinde başlıksız tek şahidesinde güzel sülüsle şunlar yazılı: "Yâ Hû - Hazret-i Ebü'd-Derder radıyallahu anhü merkad-i şerîfidir"

Ebü'l-Fazl Mahmud Efendi (Şehzadebaşı'nda) (227:139): Karaçeliebizâde Kazasker Mahmud Efendi'dir, medrese sahibiydi. (*Hadîka*, I, 65)

Ebü'l-Feyz Efendi (Eyüp Şah Sultan şeyhi) (144:118): Eyüp Bahariye yolunda Sünbüliyye'den Şah Sultan Tekkesi'nin son devirde büyük şöhret yapmış şeyhlerindendir. Asıl ismi Mustafa Saim'di. İlmi, kemali olan bir zattır, ... tarihinde göçtü. Tekkede türbesinde yatıyor.

Ebü'r-Rızâ el-Mekkî (144:117): Bedeviyye tarikatını İstanbul'a getiren zattır. Tekkesinde Kasımpaşa'da yatıyor. Şeyh Abdülkerim Halife'nin icazet verip İstanbul'a gönderdiği Bedevî tarikatının büyüklerindendir. Hüsameddin Uşşâkî ile hem-civâr ve hem-asr olduklarından teberrüken ondan Uşşâkî tâcı da giymiştir.

Ebü'l-Kavuk Hakkı Molla (Üsküdar Karacaahmet'te) (226:32)

Edhem Dede (Edirnekapı Câmi'-i şerîfi avlusunda) (227:141): Adak adanan bazı yatırlara hayattayken meşrepleri göz önüne getirilerek ruhlarının bundan hoşlanacakları inancı dolayısıyla buna göre adak adamak âdeti vardır. Bu meyanda meselâ: "İbrahim Edhem Dede - Gömleği keten dede - Eğer muradım olursa - Sana üç göbek atam dede" tekerlemesi ile yapılan adak bilhassa kadınlar arasında pek meşhurdur. Bu adak bir kapının duvar köşesine dönülerek üç göbek atmak suretiyle de yerine getirilirdi.

Ejder Şeyh (Karagümrük'te) (144:113): "Erder Baba" da derler.

Ekmekçi Baba (Edirnekapı Acıçeşme'de) (227:156)

Ekmekçi Baba (Şehzadebaşı, Şehzade Câmi'-i şerîfi avlusundadır) (227:157): Yine bu avluda biraz ötede top ağacın altında yatan Helvacı Baba'dan önce ziyaret edilir.

Ekmeleddin Halvetî (144:104): Sofular'daki dergâhında yatıyor.

Elekçi Divanesi (227:154): Yürek oynaması hastalığına düşenler, toprağını ezip suyunu içerler. (Evliya Çelebi Seyahatnamesi)

Elekli Baba - Dede (Silivrikapı dışında) (227:155): Azizlerdendir, Hazret-i Hâlid'in alemdarı olup ismi Muslihuddin Efendi'dir. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 105)

Eliaçık Mustafa (Kasımpaşa'da) (227:151): Kadırga yapmakta mahir Mustafa Usta'dır. Kasımpaşa Türâbî Tekkesi'nde yatıyor. H.1007'de göçmüştür.

Eliyeşil Müftü (Eyüp'te) (227:152-53): Tarsus müftüsü Hacı Ahmed Hilmi Efendi'dir. Elinde egzama bulunması dolayısıyla üzerine yeşil yaprak sardığından "Eliyeşil Müftü" demişlerdir. Diğer rivayet de şöyledir: Avucunun ortasında yeşil bir nur vardır, onu öpen cennetlik olur." Mihrişah İmareti'nin içinde kapıdan girilince solda yatıyor, mükellef taş ve manzum kitabesi vardır. Kitabesinin tarih beyti şudur: "Geldi bâ-feyz-i Hüdâ târîhi Nüzhet hâtıra - Eyledi Hilmi Efendi mesken-i adne şitâb, H.1292"

Emekyemez Baba (Salacık'ta) (227:142)

Emin Baba - Mehmed Emin (Eyüp'te) (144:105): Sandıklılı Emin Bey merhum, Küçük Hüseyin Efendi'nin maruf halifesi. Edip, şair ve muallim. "Nâmî" mahlaslı na't-ı şerîflerin sahibi. "Sarı Emin" de derlerdi.

Emin Baba (Eyüp'te) (144:109): Bektaşî ulularından Salih Baba'nın halifesidir. Edirnekapı'da Kuyubaşı'nda Bektaşî tekkesini Sultan Aziz'in validesine yapturmış, kendisi de oraya şeyh olmuştur. Tekkesinde yatıyor. Hüsn-i hâli ile maruftur.

Emin Baba (Eyüp'te) (144:110): Kasabalı Mürebbi Baba'nın İstanbul'da tanınmış bir halifesidir, Tirelidir. Nâzenîn-i Uşşâkiyye'yi Nazilli'den İstanbul'a bu zat getirmiştir. Uşşâkîler, "Emîn-i Azîz" derler. Bir müddet Kasımpaşa'da eskicilik ettikğinden "Eskici Baba" da derlerdi. Pîr Hüsameddin Uşşâkî ile sindaş bilinir. 1328 Şubatında 121 yaşındayken göçtü. Yedikule'de tekkesinin bahçesinde yatıyor. Çok halifeleri vardır.

Emin Efendi Tokadî (Zeyrek'te Fil Yokuşu, Kanlı Medrese karşısında) (144:106)

Emine Sultan (Şehremini'de) (227:158): Saray Meydanı'nda sarayı bulunan sultandır. Sultan III. Mustafa'nın kızıdır. 1153'te göçtü, Mimar Acem Camii haziresinde pencere önünde yatıyor. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 113)

Emîr Ahmed Buhârî (144:103): "Şeyh Ahmed Buhârî-i Nakşibendî'dir ki 994 Şabanında göçmüştür. (*Hadîka*, I, 100)

Emîr Buhârî (144:96): "Seyyid Ahmed Buhârî" de derler. 619'da göçmüştür, "Vâh şeyh" vefatına tarihtir. Fatih'te türbesinde yatıyor. Sâdâtın şürefâsındandır.

Emîr Efendi (Şeyh Emir Efendi) (144:102): Merkez Efendi hazretlerinin damadıdır; civarında medfundur.

Emir Geylânî (Nuruosmanî Emir Efendi) (144:116): Sâdât-ı kirâmdandır. Gül Câmi'-i şerîfi civarında yatıyor. (*Sicill-i Osmânî*, IV, 119)

Emir Osman Haşimî (Saçlı Emir) (144:290-91): Sivaslıdır. Müderrisliği bırakıp Bayramiyye'den Vize'de oturan Alaaddin ve Şeyh Gazanfer Efendilerden feyiz almıştır. İstanbul'un Kasımpaşa semtinde bir tekke yaptırıp orada teslîk ve irşat ile meşgul olmuştur. H.1003 (M.1594-95) vefat ederek tekkesine gömülmüştür. Hususî türbesi vardır. Sözleri mutasavvifanedir.

Enfî İbrahim Vehbî el-Halvetî (144:101): Hasan Burhaneddin Cihangirî halifelerindendir. H.1122'de göçmüş, şeyhi bulunduğu Hekimoğlu Ali Paşa Tekkesi'nde Abdal Yakup Türbesi'ne sırlanmıştır.

Eren Baba (Erenköy'de) (227:145): Babaya mezar olan yerin adı bugün Erenköy'dür. Yumuşak huylu, şakacı, tatlı meşrepli bir Hak dostuydu.

Esad Baba (Merdivenköy) (227:147): Merdivenköy'de İmam Ramiz Efendi Sokağı'nda dere kenarında, demir parmaklıkla çevrili bir türbedir, şimşirlerle kısmen örtülmüş gibidir. Baş ucunda on iki dilimli yazısız ince mermer bir sütun görülmektedir. Bu işarete göre Esad Baba, Bektaşîdir.

Esad Dede (Aşıkpaşa - Tâhir Ağa Tekkesi'nde) (144:111): Meşhur Mesnevîhân.

Ese Baba (Odabaşı'nda) (227:146): O çevreye isim bırakmış mazinneden bir zattır. Kelâmî Tekkesi'nin tevhîdhane mihrabı önünde büyük şimşir ağacının altında yatıyor. Ustuvane şeklinde kalın baş ve ayak şahideleri mevcut ise de kitabesi yoktur. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 44)

Eskici Baba (Baba Nakkaş Köyü'nde) (227:149): Baba Nakkaş Câmi'-i şerîfinde cenûb-ı garbîde harap ve ahşap bir türbede yatıyor. Hayattayken bu türbenin bulunduğu yerde bir kara çalı altında eskicilik edermiş. Erenlerden ve Baba Nakkaş dervişlerindendir. İsmi "Hasan Baba" olduğu hâlde hiç kullanılmaz. Bazı vakit namazlarını Mekke'de kıldığı görülmüştür derler.

Eskici Baba (Unkapanı'nda) (227:150)

Eskici Dede (Fatih'te Boyacıkapı'da) (227:148): 1049'da vefat eden Eskici Hasan Dede'dir. (*Hadîka*, I, 11)

Eşref Dede (Üsküdar'da) (144:112): Celvetiyye urefâsından.

Eşrefzâde Ahmed İzzeddin Efendi (144:119): Eşrefzâdelerdendir, Kâdirîhane'de yatıyor.

Etyemez Baba (227:144): Karagümrük'te Üçbaş Medresesi'nin karşı köşesinde Kara Halil Medresesi'nin bahçesindedir. Ziyaret penceresi, Zincirlikapı Caddesi'ne bakar, üstünde küçük kitabesi vardır.

Etyemez Baba (Samatya'da) (227:143): Kimseyi çekiştirmez, kimsenin etini yemezmiş.

Evlice Baba (Eyüp'te) (227:137): Fatih'in yazı hocasıdır; ismi Veliyyüddin Efendi'dir. (*Hadîka*, I, 267)

Evliya Çelebi (Kulekapısı Galata Mevlevîhanesi) (227:136)

Evliya Efendi (Kasımpaşa'da) (144:107): Doktor Hüseyin Remzi Bey'dir. Bir Evliya Efendi de Bursa'da Hazret-i Emir Sultan imam ve hatibi Hafız Hakkı Efendi'dir ki aynı zamanda Sa'diyye meşayihindendi.

Evrenos Dede (227:162): Eyüp'te Akarçeşme'de Ebü'd-Derdâ Türbesi karşısında set üstünde yatar. (*Hadîka*, I, 255)

Fasih Dede (Kulekapı Mevlevîhanesi'nde) (144:364)

Fâzılzâde Abdullah Efendi (144:371): Köstendilli Ali Efendi'nin şeyhi Lofçalı Fâzıl Ali er-Rumî'nin oğludur, bu sebeple "Fâzılzâde" diye tanınmıştır. Eyüp Otakçılar'daki Sertarîkzâde Hankahı'nda uzun yıllar şeyhlik ettikten sonra göçmüştür. Sertarîkzâde Türbesi'nde onun yanında sandukası vardı.

Fenâî Ali Efendi (144:364,370): Selâmî Ali Efendi halifesidir. Kütahyalıdır. Üsküdar'da yatıyor. Beşiktaş'ta Yahya Efendi Türbesi civarında tekkesi vardı.

Fenâî-i Halvetî (144:365): Ümmî Sinanzâde Ced Hasan Efendi'nin halifesidir. Molla Gürani'de cami ve tekkesinde yatıyordu. Yol açımı dolayısıyla 1946'da kaldırılmıştır.

Ferruh Dede (Otakçılar'da) (227:92) (*Hadîka*, I, 288)

Fethi Çelebi (Otakçılar'da) (227:94): Câmi'-i şerîf banisidir.

Fethi Dede (Üsküdar Nuhkuyusu'nda) (227:93): "Fethi Baba" da denilir. Nuhkuyusu Câmi'-i şerîfi bahçesinde Bektaşî şeyhlerinden Ali Dede'nin yanına saklanmıştır. Kabir taşında manadan çok uzak, acayip bir kıta yazılmıştır. Vefat tarihi 1228'dir. (*Mir'ât-ı İstanbul*, 135)

Feyzullah Efendi (144:369): Tanınmış Nakşibendî şeyhlerindendir. Uzun zaman reîsü'l-kurrâ idi. "Eyyûbî" diye bilinir.

Fırdöndü (İstinye'de) (144:368): Kardeşi Kemter Baba gibi saatlerce sema etmesi ve baş vurmasıyla tanınmış son Kâdirî şeyhlerinden Erzurumlu Ulvî Baba merhumdur ki Şehremini'de Ceylanlı Tekke'nin şeyhiydi. Nur yüzlü, pek sevimli mübarek bir ihtiyardı. Kâdirîhane'de yetişmiştir.

Garip Baba ((226:327): Küçükçekmece'de Sinan köprüsünün üç yüz metre kuzeyinde Tarlaburun denilen kumsallıkta yatıyor. Son zamanlarda halk tarafından onarılmış beton mezarı ziyaret olunmakta, adaklar adanmaktadır. Usturumca ormanlarından Çekmece'ye develerle kömür getirip sattığından kendisine "Deveci Baba" da diyorlar. Çocuğu olmayan kadınlar, Garip Baba'nın baş ucuna mum dikerler, adak adarlar ve niyet edip mumları uyandırırken ondan çocuk isterler.

Garip Dede (Silahtar Ağa'da) (227:89): "Garip Baba" da diyorlar. Eyüp Silahtar Ağa Caddesi üzerinde "Türbe Durağı" da denilen yerde set üstündedir. Baş ucunda ya okunamayacak derecede yalanmış; ayrıca kitabesinden bir şey öğrenmek mümkün değildir. Başında destarsız dal sikke vardır. Aile arasında geçinmezliği olanlar, ağır hastalığa düşenler Garip Dede'ye koşarlar, üç İhlâs, bir Fâtiha okuyarak kabrin etrafında üç defa dönerler... Dilekleri olur, mum adanır. Garip Dede, Bektaşî ulularından bilinir. Evvelce karşısındaki tuğla harmanının olduğu yerde yukarıdan inen dağ sularının eteğindeymiş, tuğla ocaklarının yapılması dolayısıyla 1918'de buraya getirilmiş.

Garipçe Baba (226:328): Merdivenköy Şahkulu Sultan Dergâhı çevresinde yatmaktadır. Gül Baba'nın, Mah Baba'nın arkadaşlarındandır. Göztepe Merdivenköy yolu üzerinde, Şair İzzet Caddesi'nde Merdivenköy'e inerken solda ve

yol kenarındadır. Arkası tutluktur, karşısında eşraftan Osman Bey'in geniş arazisi ve cesîm kestane ağaçları görülür. Osman Bey vârisleri türbe ile ilgilenirler, bakarlar ve zaten kendi arazileri içindedir.

Giritli Resmî Ali Baba (227:198): *Uyûnu'd-Devle* isimli bir eseri vardır. 27 Zilhicce 1204 tarihinde göçmüştür. İstanbul'da Davutpaşa İskelesi kurbünde Bostankapısı içerisinde yatıyor; "Dibek Baba" derler, belki de Ördek Baba'dır.

Gizli Evliya (226:190-92): Şehremini İbrahim Çavuş Mahallesi'nde, Saçaklı Türbe Sokağı'nda, 1 numaralı damlı, kiremitli ahşap türbe. İki yüzünde iki ayrı ziyaret penceresi önünde mum yandırılmaktadır. Türbenin caddeye bakan yüzündeki pencere üstünde okuduğumuz yazılı kitabede bu makamın Sadrazam Derviş Paşa tarafından yeniden yaptırıldığını öğreniyoruz:

"Pişvâ-yı ehl-i "tûbû" haydar-ı zât pâk-bâz

Lik olmuş şöhreti halk içre Gizli Evliyâ

Münhedim gördükte sakf-ı meşhedin sadr-ı kerîm

Hüsn-i inşâ ile ihyâ kıldı hakkâ bî-riyâ

Ya'nî sadr-ı Cem-haşem Derviş Paşa kim onun

Masdar etmiş zât-ı pâkin böyle hayrâta Hudâ

Ben dahi bir hû çekip İzzet dedim târîhin

Oldu bâ-ilhâm bu âlî türbe-i ra'nâ binâ"

Gizlice Evliya (Kasımpaşa'da) (226:152)

Gizlice Evliya (Üsküdar'da) (226:191): Hazret-i Hüdâî tarafından keşfen bulunmuş bir mübarek makamdır, "Gizlice Sultan" da denilir.

Göbek Dede - Göbek Baba (Neslişah Mahallesi'nde surların dibindedir) (226:381): "Çingeneler evliyası" da derler. Fatih devri şehitlerinden bilinir. "Göbek Baba" yahut "Ata Dede" derler. Muradı olması için ziyarete gelenler: "Atam Dede, Atam Dede, şu işim olursa sana üç göbek atam dede" diye adak adarlar.

Görünmez Dede (Üsküdar'da) (226:156): Miskinler Tekkesi civarındaydı.

Gözcü Baba (Merdivenköy'de) (226:173)

Gulâm Ali Baba (Haseki'de Hacı Bayram-ı Haftanî Câmi'-i şerîfinde) (227:90)

Gurgur Baba (Aksaray Horhor Caddesi, Hindîler Tekkesi haziresinde) (227:91): Hindîler Tekkesi şeyhlerinden Hacı İbrahim Hakkı Efendi'dir, vefatı 2 Recep 1292.

Gül Baba - Gül Dede (Karagümrük'te) (226:161): Acıçeşme, eski Helvacı, yeni Sofalıçeşme Caddesi'nde Gül Dede Sokağı'nın içindedir. H.1195 Şabanında Sancakdar Dellâlbaşı Hacı Osman Ağa tarafından tamir edildiği taşında yazılıdır.

Gül Baba - Gül Dede (Merdivenköy'de) (226:163): Bektaşî Tekkesi civarında, Mama Mesiresi'nde Kaynarpınar önünde asırlık çınar ve çitlembik ağaçları altında, demir parmaklıklı, üstü açık toprak türbede savaş arkadaşı Mah Baba ile yan yana yatıyorlar. Ustuvane şeklinde, kısmen batık ve çarpık, yazısız, başlıksız. Taşları eski çağlara ait doluğu görülmekte. Hakkında söylenilmiş şu beyit ne güzel:

"Sâlike sıdk u sebâtla münâcât gerek

Tekkesinde dönelim Gül Dede'nin hû diyerek"

Gül Baba (Galatasaray Lisesi bahçesinde) (226:159): Evvelce bostancı ocağı mektebi olan Galatasaray Sultanîsi'ni bu zatın işaret ve teklifi üzerine Beyazıt-ı Veli kurmuştur. Boğazkesen Yokuşu üzerinde Bostaniçi Câmi'-i şerifi karşısında türbe ve çeşmesi vardır. Kendisi Kâdiriyye'dendi.

Gül Baba (Küçükmustafapaşa'da) (226:164): (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 341)

Gül Hafız (Eyüp'te) (226:160): Kızıl Mescit Caddesi üzerinde Nakkaş Hasan Paşa Türbesi yanındaki hazirede yatıyor. Vefatı H.1230'dur. Taşının aynasında tuğra vardır. Adı Hafız Mehmed Emin Efendi'dir. Kitabesi Nazif Bey hattıyladır.

Gülüsönmez Dede (226:155): Mevlanakapı dışında yatan Mumusönmez Dede'nin diğer adıdır; halk ikisini de söyler.

Gülzar Baba (Edirnekapı Camii avlusunda) (226:157): Câmi'-i şerîfin batı tarafındaki medrese odaları önünde çevirme içinde ve büyük bir ceviz ağacının altında açık merkad. Celî sülüslü, ustuvane şeklinde, mistarlı mermer taş: "Hüve'l-Bâkî - Eyyâm-ı kerâmet-irtisâm-ı cenâb-ı şehenşâhîde işbu câmi'-i şerîfin bazı tamirine mübaşeret ve işbu mahal hafr olundukta bir cesed-i pâk alâmeti zuhura gelip ve o gece âlem-i menâmda eşhâs-ı müteaddideye nehc-i vâhid üzere izhâr-ı kerâmetiyle görünen Gülzar Baba ruhuna el-fâtiha, 23 Safer 1246 yevm-i pençşenbe"

Hacı Bayram Dede (226:419): Silivrikapı dışında kendi ismiyle bilinen Hacı Bayram Çeşmesi'nin karşısında, kabristana giren köşenin başında incir ağacının altında yatıyorsa da taşı yoktur. Yaptırdığı çeşme çok eskidir. Kanunî zamanına kadar Halvetiyye usulü üzere ayin icra eden tekkesinin yeri bostan olmuştur.

Hacı Bayram-ı Haftanî (Haseki'de kendi camiinde) (226:236)

Hacı Bektaş-ı Sânî (144:64-66): Kanunî Sultan Süleyman'ın imam ve üstadı, Karaköy'de bir hamam ve câmi'-i şerîf yaptırmış olan Hacı Bektaş Efendi'dir. Kanunî'nin icraatında müessir olmuş bir insandır. Devlet umurunun tedvirinde rey ve tedbirine ve mütalaasına her zaman müracaat olunmuştur. Bektaşîlik'in pîri ve kurucusu meşhur Hacı Bektaş Velî'ye ve onun tarikatına ait rivayet ve isnatların çoğu bu zatın tertiplediği ve kendisinin kaleminden çıkmış olduğu söylenilir, bu yüzden yazıda ve ananede daima birbiriyle karıştırılmıştır. Eyüp'te Defterdar'a giderken Yâ Vedûd İskelesi çevresinde Hatice Sultan - Yâ Vedûd Camii karşısında geniş parmaklık içinde cesîm dolama destarlı imamesiyle yatıyordu. 1959 yılında Mezarlıklar Müdürlüğü tarafından Kozlu'ya kaldırıldı. (*Hadîka*, II, 36; *Sicill-i Osmânî*, II, 22)

Hacı Beşir Ağa (Eyüp'te türbe arkasında) (226:238)

Hacı Dede (Üsküdar'da) (144:242): Alaca Mescit Tekkesi'nin banisi olan zattır. (*Mir'ât-ı İstanbul*, 133-36)

Hacı Evhad (144:57-60): Abdülehad en-Nûrî'nin pek tanınmış başhalifelerinden Hacı Evhad Hüseyin Efendi'dir ki "Hacı Ehad" da derler. İstanbul'da Kocamustafapaşa taraflarında tekke kurmuş ve çok halife yetiştirmiştir; onlar da sonradan kendi yollarında şöhret yapmışlar, kendi zamanlarında Halvetiyye tarikatında büyük adamların yetişmesinde amil olmuşlardır; tasavvuf ve tarikat tarihine, tekke musikisine büyük hizmetler etmişlerdir. Meselâ Şikârîzâde Ahmed Efendi bunlardan biridir, Kocamustafapaşa'da kurulan Hacı Evhad Tekkesi'nden yetişmedir. Hacı Şeyh Evhad Hüseyin Efendi, H. 1105 tarihinde göçmüş, Merkez Efendi haziresine türbe-i şerîfe arkasına sırlanmıştır. Demir parmaklık içindeki mezar taşında talik ile yazılı şu kitabeyi okuyoruz: "Vârisü't-tarîkati'l-Ahmediyye, kâmilü'l-hakîkati'l-Muhammediyye eş-Şeyh Abdülehad en-Nûrî hazretlerinin ekmel-i hulefâlarından câmi'ü'l-ilmeyn Hacı Evhad Şeyh es-Seyyid Hüseyin Efendi rûhlarıyıçun el-fâtiha, 1105"

Hacı Evhad (Yedikule) (226:237): "Hacı Ehad" da denilir. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 75)

Hacı Feyzullah Efendi (144:56): Şeyh Mehmed Kuddüs el-Konevî'nin halifesidir. Halıcılarköşkü'nde yatıyor.

Hacı Feyzullah Efendi (Eyüp'te) (144:239): Reîs-i kurrâ, Mesnevîhân.

Hacı Feyzullah Efendi (Halıcılar'da) (144:238)

Hacı Maşallah Baba (226:420): Sultanahmet Şehit Mehmed Paşa Tekkesi mensuplarındandır. Abdurrahman Şâmî - Sancakdar Tekkesi'nde zakirlik ederdi. Her şeye "maşallah" derdi, yangında, cenazede bile.

Hacı Matrak (Şehreminini'de) (144:269)

Hacı Merhaba Baba (Eyüp İslâm Bey'de) (226:234): Eyüp İslâm Bey Bedevî Tekkesi karşısında ceviz ağacının dibinde Yediler çevirmesi içinde mektebe doğru en sondaki birinci kabirde yatmaktadır (yeri düzlenmiştir.) Bedevî Tekkesi'nin eski ve kıdemli halifelerinden olup İslam Bey Mahallesi'nde Fındıklı Sokağı'ndaki kendi evinde Pazar geceleri usul icra ederdi. Keşfi açık, kemal sahibi, ehl-i hâl bir zattı. Tevatür hâlindeki rivayetlere göre Süryanî diline ve simya ilmine sahip imiş.

Hacı Pîrî (Tophane'de) (226:280): Kâdirîhane Camii ve Tekkesi banisidir, hazirede yatıyor.

Hacı Selim Dede (Beşiktaş'ta Yahya Efendi'de) (144:240): Türbe'de (Yahya Efendi'nin türbesinde uzun zaman kahve nakipliği hizmetinde bulunmuştur. 5 Zilkade 1278'de yürüdü. Tekke haziresinde matbah-ı şerîf önünde yatıyor. Kitabesi pek şâyân-ı dikkattir.

Hacı Taktak Baba (Fethiye'de) (226:419): Mehmed Ağa Mahallesi'nde Dellallar Sokağı'nda otururdu. Nakşibendiyye saliklerinden, sulehadan, ehl-i hâl ve ehl-i havâs, pek güler yüzlü, sevimli bir ihtiyardır. 1930'da sekseni aşmış bir yaşta göçtü.

Hâfir (Eğrikapı'da) (226:233): Ashaptandır. Eğrikapı'nın dışında ve bitişiğindeki merdivenle çıkılan üstü açık türbede yatıyor. Kapısı üzerinde Sultan Mahmud-ı Adlî'nin tuğrası ve tamir tarihi vardır ki Seyyid Mustafa İzzet Efendi'nin talik yazısıyladır. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 352)

Hâkî Baba (144:61): Mustafa Âhî halifelerindendir. Eyüp'te Bülbülderesi'nde Evlice Baba Câmi'-i şerîfi karşısında kendi ismiyle bilinen harap tekkesinin arsasında yatmaktadır. İsmi Abdülkadir Hâkî Efendi'dir, tekkesinin şeyhi idi. Pîrine dair tekkelerde okunan bazı manzumeleri vardır.

Hakikîzâde Osman Efendi (144:249): Seyyid Nizamoğlu halifesidir. Oğlanlar şeyhi İbrahim Efendi, Ced Hasan Efendi kendisinden müstahleftir. H.1037'de göçtü. Eğrikapı'da dergâhı haziresinde yatıyor. (*Hadîka*, I, 224)

Halebî merhum (Edirnekapı'da) (226:291; *İstanbul ve Boğaziçi*, I, 56)

Halil Baba (Hasköy) (226:416): Eski Turşucu, yeni Sütlüce Mahallesi'nde, 2-3 numaralı evin önünde, büyük sakız ağacının altında yatıyor. Mahalle halkı için iki kuyu kazdırmıştır, biri kabrinin yanında, diğeri on beş metre açığında, 1 numaralı ahşap evin önündedir, fakat bu ikincisi yirmi seneden beri kapalıdır. Bu kapanmış kuyu üstünde iki taş tekneli büyük bir çamaşırhane ve yanında bir oda varmış. Kuyu, bostan kuyusu kadar büyük ve suyu tatlı imiş; mahalle halkı, bilhassa fakirler kilimlerini, çamaşırlarını burada yıkarlarmış. Kuyunun pek sanatlı olan mermer bileziği, bu taş tekneler ve kuyu yirmi yıldır toprak altındadır. 1950'de çevre halkı tarafından yapılan tamirde kendine ait çevirmenin içinde Ümid Baba isimli bir zata ve lohusalığında vefat eden Saliha Hatun'a ait iki mezar taşı çıkmış ve yanına dikilmiştir. H.1141'de göçen Saliha Hatun'un kitabesinde son tarih mısraı şudur: "Vaz'-ı haml ederken oldu şehîd" Halil Baba'nın kabrini hıristiyanlar da ziyaret eder.

Halim Baba (Unkapanı'nda) (144:244): Yeşil

Tulumba şeyhi ve banisidir. Son Rifâ'î şeyhleri içinde şöhret yapmış olanlardandır. İsmi "Abdülhalim" ise de "Halim Efendi" derler.

Halim Gülüm (144:36): Hazret-i Hüdâî'nin halifelerinden iki zattır ki asıl adı Abdülhalim olan Halim Dede'nin Seyyidü'ş-şühedâ Hazret-i Hamza'nın torunalrından bulunduğu rivayet olunur.

Hallâç Baba (144:38): Sandıkçılar içinde kendi ismiyle bilinen Sa'dw tekkesinin türbesindedir. Gayetle mahir ve meşhur tîr-endâz olan diğer Hallâç Baba, Gelibolu'da yatar; türbesi ihtiramla ziyaret olunur.

Hamamî Muhyiddin (Kesmekaya'da) (226:247): (*Hadika*, I, 180)

Hamamî Tevfik Efendi (144:250): Son devrin çok tanınmış ve değerli halifeler bırakmış bir Şa'bânî şeyhidir. Kendisinden icazet almak, hiç değilse icazetnamede teberrüken isminin bulunması büyük mazhariyet sayılır ve bununla övünülürdü.

Hamdullah el-Ensârî (Ayvansaray) (226:235): Ebû Şeybe el-Hudrî makamı dahilindedir. Toıklu Dede civarında kapı içinde diye de tarif edilir. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 55)

Hammal Dede (Vatan Caddesi'nde) (226:261): Hayreddin Çelebi. (*Hadika*, I, 45)

Hamza Efendi (144:268): Abdülehad en-Nûrî'nin halifelerinden Şeyh Hamza Evhadüddin Efendi'dir ki Fatih Nişancısı'ndaki Hamzazâde Tekkesi'nin ilk şeyhidir. 1111 Hicret yılında göçmüş, Keskin Dede haziresine sırlanmıştır. Yerine geçen oğlu Şeyh Abdullah Efendi, "Hamzazâde" lakabı ile tanınmış ve tekkeye isim bırakmıştır. Bu soydan gelenlere "Hamzazâdeler" diyorlar.

Hamzazâdeler (Fatih Nişancı'da) (144:259): Halvetiyye azîzânından sayılırlar.

Hançerli Sultan (Eyüp'te Bostan İskelesi kapısında) (226:252): (*Hadika*, I, 257)

Hançerli Sultan (Vefa'da) (226:260)

Handan Ağa (Hasköy'de) (226:248): Hasköy'de mescidi vardır.

Haraççı Muhyiddin (226:251): Fatih devri hazinedarıdır, mescidi vardır.

Harirî Mehmed Efendi (Topkapı'da) (144:37): Topkapı'da Sinâniyye'den Pazar Tekkesi'nde kendi türbesinde yatıyor.

Hâs Baba (Sirkeci Salkımsöğüt'te) (144:243): Hasan Ünsî'nin başhalifesi olan İbrahim el-Hâs'tır ki *Kelâm-ı Azîz* isimli menakıpnamesiyle maruftur. H.1175'te göçtü. Salkımsöğüt Tekkesi haziresindedir.

Hasan Ünsî Efendi (144:62-63): Karabaş Velî halifelerindendir. Taşköprülüdür. Divançesi ve telifatı vardır. Salkımsöğüt'te Aydınoğlu Dergâhı'nda yatıyor. Sandukası üzerine kuşüzümü koyarlar, konuşamayan çocuklara yedirirler, çocuk hemen konuşurdu; yürüyemeyen çocukları da sandukanın etrafında dolaştırırlar, çocuk kendi kendine yürümeye başlardı.

Hasan Zarîfî-i Gülşenî (144:272): Serezlidir, *Mesnevî-i şerîf*'i şerh edenlerdendir. İbrahim Gülşenî'nin İstanbul'a gönderdiği ilk halifelerdendir. "Zarîf'in dirîgâ gitti rûhu" mısraının gösterdiği H.977 yılında göçtü. Rumelihisarı'nda kendi yaptırdığı Durmuş Dede Dergâhı çevresinde yatıyordu. Son yıllardaki yol açılışında yeri kayboldu. (*Mir'ât-ı İstanbul*, 275)

Hasırcı Baba (Sütlüce'de) (144:236): Sa'diyye'den Hasırîzâde Tekkesi'ni yaptıran Hasırîzâde Şeyh Mustafa İzzî Efendi merhumdur.

Hasna Hatun (Üsküdar'da) (226:242): Kendi ismiyle bilinen câmi'-i şerîfin mihrabı önünde kârgir ve üstü açık bir türbede yatar. (*Hadika*, II,

236; *Mir'ât-ı İstanbul*, 139)

Hatice Bacı (144:248): Ümmî Sinan'ın kızıdır. Şehremini'de Zekâî Efendi Tekkesi'ndeki ahşap türbede yatıyordu. Türbe yıkıldı, yattığı yer kayboldu.

Hatip Zakiri (Küçükpazar'da Üçmihraplı'da) (226:255)

Haydar Baba (Haydarpaşa'da) (226:240): Haydarpaşa'ya ismini bırakan zattır. (*Mir'ât-ı İstanbul*, 36)

Haydar Dede (Fatih Haydarihane Tekkesi içinde) (144:241)

Haydar Dede (Silivrikapı dışında) (226:241): H.1035'te Bağdat fethini haber veren Seyyid Mehmed Haydar Dede'dir. Silivrikapı dışında çıkarken kapının sağında ve Elekli Baba'nın tam karşısındadır; set üstünde olup etrafı parmaklıkla çevrilidir.

Haydar Dede (Üsküdar) (144:237): Üsküdar'da mescit ve zaviyesi olan Şeyh Haydar Buhârî'dir. "Magfûr" lafz-ı şerîfinin gösterdiği H.1112'de göçtü. Tekkesinde yatıyor. (*Hadîka*, II, 240)

Hayme Sultan (Kocamustafapaşa'da) (144:287): Sünbül Efendi kızı.

Hayretî Gülşenî Dede (144:246,251): Yusuf Sineçâk el-Mevlevî'nin kardeşidir. "eş-Şeyh" lafzının karşılığı olan H.941 senesinde göçmüştür. Sütlüce'de (Kapıağası Mahmud Ağa Câmi'-i şerîfi haziresinde) kardeşinin yanında yatıyor. (*Hadîka*, I, 304) Bektaşî şairleri arasında şöhret yapmış olanlardandır. Elifî tâçlı beyaz mermer kitabesinde şunları okuyoruz: "Dâder-i Şeyh Sineçâk-i Mevlevî Mehmed Hayretî Dedeefendi, 941"

Hekim Çelebi (Vefa'da Şeyh Vefa Türbesi'nde) (226:256)

Helvacı Baba (Şehzade Câmi'-i şerîfi avlusunda) (226:394-95): Son zamanda konulan baş taşında isminin "Helvacı Yakup Dede" olduğu görülür. Çocuğu olmayan, evlenemeyen kadınların, yürüyemeyen çocukların donunu gömleğini kabrin başına asarlar, sonra da müezzine verirler, cuma salâsı esnasında minarede dolaştırırlar. Evliya Çelebi'nin yazdığına göre bu zata "Şeyh Tablî - Davulcu" derler, sahabedendir. 1955'te Mehmed Yücel, Emir Dönmez ve Nevres Dönmez taraflarından kabri yaptırılmış, etrafı betonla çevrilmiş ve baş taşı konulmuştur. Aynı avluda karakol kapısına yakın tarafta yatan Ekmekçi Baba'dan sonra ziyaret edilir, kabri etrafında üç defa dönülür, baş ucunda ve kıble tarafında durularak şunlar okunur: "Salladım salâya - Yalvardım Mevlâ'ya - Ya Rab muradım ver - Benim bu cumaya!" Helvacı Baba'nın ruhuna fatiha okunur ve şunlar ilâve edilir: "Hızır beni karada - Hızır İlyas deryada - Efendimiz (yahut Fahr-i âlem) aramızda - Ver benim muradımı - Allahım burada!" Muradı olan helva getirir, üç dilim üzerine koyar, orada bulunanlara dağıtır. Helvalarda üç parça bulunur 41 parçaya kadar çoğaltılır.

Helvacı Bacı (144:260): Pîr Hüsameddin Uşşâkî'nin nikâhlı hatunudur. Hazret-i Pîr'den hilâfet alacak kırk dervişi bir gecede hamamda yıkayıp tekkeye gönderdiği rivayet olunur. Nişane olarak baş örtüsünden ufacık bir tülbent parçası koparıp tâc-ı şerîflerin tepesine konulmak üzere hepsine dağıttığı söylenilir. İstanbul Uşşâkîlerinin bir kısmının yâcının tepesindeki bez parçası buradan kalmadır. Kasımpaşa'da türbenin yukarısında yatıyor.

Helvacı Dede (226:199): Feriköy Mezarlığı'nın arkasından Kasımpaşa'ya inen eski ve büyük bir mezarlığa isim bırakmış bir kişidir. Kendisi de orada yatıyor. Mezarlık üç dönüm kadar yer tutmaktadır.

Helvacı Dede (226:408): Feriköy'de Feriköy Kabristanı'nın arkasında, Baruthane Deresi üzerindedir, ayrı bir hazire hâlindedir.

Helvacı Kadın (226:406): Kasımpaşa'da Çırçır'dadır. Halk tarafından bakılır ve ziyaret olunur.

Helvacıbaşı (Dizdariye'de) (226:409): Fatih'in helvacıbaşısı diye bilinen İskender Ağa'dır, cami yaptırmıştır. (*Hadîka*, I, 88)

Helvafürûş Dede (Edirnekapı'da) (226:266)

Helvâyî Baba (144:247): Bayramiyye'den Şeyh Yakup el-Helvâî'dir.

Hızır Bey Çelebi (Vefa yokuşunda) (226:243)

Hızır Çavuş (Balat'ta) (226:250): Divan çavuşlarındandır. Balat'taki camiinin haziresinde yatıyor. (*Hadîka*, I, 73)

Himmet Dede (144:245,261): Üsküdar'da Taşçılar Câmi'-i şerîfinin karşısında vefatından önce hazırlattığı merkadinde yatıyordu. Vâlide-i Atîk Câmi'-i şerîfinde hücre-nişîndi, oradaki taş odaların birinde oturmaktaydı. H.1041 tarihinde türbesi tamir edildiği vakit Hâşimî şu tarihi söylemiştir: "Kudve-i ehl-i safâ Hazret-i Himmet Dede kim - Ettirip hâl-i hayâtında mezârını binâ - Hâşimî dâî dedi merkadinin târîhin - Cânıla meşhed-i Himmet Dede'ye eyle duâ." Selimzâde Emnî Çelebi de şu tarihi demiştir: "Himmet Efendi oldu dâr-ı bekâya âzim, 1041" (*Hadîka*, II, 223-24)

Himmet Dede (144:262,264): Tarikatta büyük, tanınmış ululardandır. IV. Sultan Murad'ın Bağdat fethinde onun sancağını taşımıştır. "Kutbu'l-ârifîn ve şeyhü'l-mücâhidîn olarak bilinir. H.1052'de göçmüş, Karacaahmet Mezarlığı'na sırlanmıştır. Türbesi hürmetle ziyaret olunur. Kabrini hayatında yaptırdığı eski mezar taşında yazılıdır. Karacaahmet'te ikinci adanın başlarında gasilhane karşısında yeşile boyalı demir parmaklık içinde ustuvane şeklinde başlıksız mermer şahide, talik yazı ile: "Yâ Latîf - Fâtih-i Bagdat Sultan Murad Han-ı Râbi"in alemdarı kutbu'l-ârifîn şeyhü'l-mücâhidîn Himmet Dede hazretlerinin kabridir. Vefatı 1052 (Nakli 24 Muharrem 1336)

Himmet Efendi (144:265): Bayramiyye'de Himmetiyye kolunu kuran ve ikinci pîr sayılan Bolulu Himmet Efendi'dir. "Hâtimetü'l-evliyâ" terkibinin gösterdiği H.1095 tarihinde göçtü.

Hindî Baba (Aksaray - Horhor Hindîler Tekkesi'nde) (226:277)

Hindî Baba (Üsküdar'da) (226:278)

Hoca Ali (226:264): Çingenelerin neşe pîri bilinir. Molla Aşkî'de Yatağan Câmi'-i şerîfi, önünde açık bir mezarı vardır. Eğlencelerde, saz arasında "Bir Hoca Ali var, her kimse" dedikleri bu zattır. Aslında mescit banisidir ve tüccardır. Bir adı da Hacı Hoca Çelebi'dir. Mescidi son zamanlarda yıkılmıştır. (*Hadîka*, I, 99)

Hoca Hayreddin (Küçükpazar'da Üçmihraplı'da) (226:263)

Hoca Üveys (Hırka-i şerîf'te) (226:262): Mescit ve mektep sahibidir. Kendi ismi verilen mahallede eski Cumartesi Pazarı yahut Koyun Baba Cadddesi üzerindeydi. Çaşnigir Osman Ağa Türbesinin tam karşısına geliyordu. Fatih yangınında ahşap türbesi yandı, yeri kaybolmuştur, ancak temelleri görülüyor. (*Hadîka*, I, 103)

Hopçu Baba (Tophane Karabaş'ta) (226:282)

Horoz Dede (Unkapanı'nda) (226:294): Horoz Şeyh Mehmed Efendi'dir ki Şehzadebaşı'ndaki Derunî Şeyh Mehmed Efendi Tekkesi'nde şeyhliği vardır. H.1282'de göçmüştür. Yattığı yere de "Horozkapısı" derler. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 337)

Hoşkadem Dede (226:265): Fatih'in sekbanbaşılarından Hoşkadem Mehmed Ağa'dır.

Hû Anne (Fatih haziresinde) (144:270): Türbedar Efendi'nin refikasıdır, yanında yatıyor. Daima "Hû" esması okurmuş.

Hû Dede (Kocamustafapaşa'da) (144:271): Bedeviyye tarikatına mensup Buharalı Hacı İsmail Dede'dir, "Hû Dede" ismiyle meşhur olmuştur. Çocuklara leblebi dağıtmakla meşhurdur. Ahmed Niyazî Baba Hankahı haziresinde yatıyor. Ustuvane şeklinde, başlıksız mermer şahidesinde güzel bir talik ile: "Yâ Hû - Dervîş-i hâlis Hacı İsmail el-Buhârî - Ol âlî-câha der idi sıbyânlar Hû Dede - Hû Dede ile âhir şöhret-şiâr oldu - Hâlâ lisân-ı şeyh ü şâbda gezer Hû Dede - Mutâd üzere taksîm ederdi leblebiyi - Hazret-i Seyyid Ahmed-i Bedevî eşiğinde - Sıdkıla kıldı kurbân cânla ser Hû Dede - Zâtî o zâtı pâkin fevtine yazdı târîh - Dârü'l-karârı kıldı cây u makarr Hû Dede, 1285 Muharrem."

Huban Sultan (Halıcılar'da) (226:281)

Hulvî Baba (Şehremini'de) (226:292)

Hulvî Mehmed Efendi (144:258): Gülşeniyye meşayihinin urefâsındandır. Mahmud-ı Şebüsterî'nin *Gülşen-i Râz*'ını *Câm-ı Dül-nüvâz* ismiyle şerh etmiştir.

Hüdâî (Aziz Mahmud Hüdâî Efendi) (144:40-43): 17. Asrın içinde Mısrî Niyazî ve Seyyid Seyfullah gibi eserleri halka mal olmuş, ilâhîleri, nutukları tekkelerde okunmuş bir şairdir. Bugün bile tevşihli mevlidlerde okunan ve mevlidin marşı sayılan,

"Kudûmün rahmeti zevk ü safâdır yâ Resûlallâh

Zuhûrun derd-i uşşâka devâdır yâ Resûlallâh"

na't-ı şerîfi azametli bestesi ile manevî meclisleri doldurmakta, huzur ve neşesini artırmaktadır. Bu yönden Yunus'a benzeyen bir mazhariyeti vardır.

Hüdavendi Baba (Üsküdar'da) (226:249): Şeyh Seyyid Mustafa Hâlid Hüdavendî hazretleri. Üsküdar Balaban Tekkesi haziresindedir. Mazinneden bilinir, teberrük olunur.

Hünkâr Delisi (Vefa'da) (226:246): Şeyh Ahmed Efendi. (*Hadîka*, I, 188)

Hüsam Efendi (Hoca, Mesnevîhâm, Ama, Eyyûbî) (144:47)

Hüsam Efendi (Şeyh Hüsameddin) (144:55): Bayramiyye'de Himmetiyye kolunun sahibi Bolulu Himmet Efendi'nin şeyhidir. Silivrikapı'da yatıyor.

Hüsameddin Baba (226:244): Ashaptandır. Edirnekapı'da Avcı Bey Mahallesi'nde Latif Ağa Namazgâhı yanında, Bekçi Seyyid Ağa'nın 2 mükerrer numaralı evinin bahçesi içindedir.

Hüsameddin Dede (226:245): Kariye Câmi'-i şerîfi taraflarındadır. 1914'te Almanlar tarafından çizilmiş *İstanbul Rehberi* isimli İstanbul haritasında Sultanhamamı Caddesi'nde Türbe Sokağı ile Çakırağa Sokağı ve Kantarcılar Sokağı'nın arasında gösterilmektedir.

Hüsameddin Uşşâkî el-Buhârî (144:46): Ahmed Semerkandi'nin halifesidir, Uşşâkiyye tarikatını kurmuştur. Sultan III. Murad devri ricalindendir. Padişah kendisine intisap etmişti. Buhara'dan Uşak'a gelmiş, Uşak'tan İstanbul'a saraya davet olunmuştu.

Hüsameddin-i Sânî (Hüsâmî) (144:43-44): Hüsameddin-i Uşşâkî'nin torunlarındandır. "Hüsamî" mahlaslı nutukları ve divanı vardır. Ceddinin hankahında postnişinken H.1150 yılında göç etti, türbede yatıyor. Yaz kış aba giydiğinden "Abalı Şeyh" derler. Pirine dair yazdığı bir medhiyesinden "Hakk'ın sevgilisi dînin ulusu sensin ey Hazret-i Pîr Hüsâmeddîn - Dergâh-ı izzetin gerçek velîsi sensin ey Hazret-i Pîr Hüsâmeddîn - Semâ'-hânesinde dâim diz çöken riyâzetler edip çileler çeken - Ah edip gözünden kanlı yaş döken sensin ey Hazret-i Pîr Hüsâmeddîn"

Hüseyin Ağa (226:259): Fatih'in kızlarağasıdır. Küçük Ayasofya'yı kiliseden camiye çevirdi, orada türbede yatıyor.

Hüseyin Baba (226:253): Üsküdarlı meşhur meczuplardan. Toptaşı Bedevî Tekkesi'nin içinde yatıyordu.

Hüseyin Baba (226:258): Kızıltoprak'ta Zühdü Paşa Konağı yanındadır.

Hüseyin Baba (Karagümrük'te) (226:254): Derviş Ali Mahallesi'nde Açıkbaş Sokağı'ndadır.

Hüseyin Dede (Tophane'de) (226:257): Şeyh Şemseddin Nebâtî'nin arkasında yatar. Mazinneden bir zattır, yanında zevcesi Esma Hatun gömülüdür.

Itrî Dede (Zeyrek'te) (227:172)

İbn Kemal (Edirnekapı'da) (227:166)

İbn Melek (Sofular'da) (227:167): Tireli meşhur müelliflerdendir. İsmi İzzeddin Abdüllatif Efendi'dir. H.797'de göçmüştür. İzmir'in kazalarından olan Tire'de kendi medrese ve kütüphanesinin bulunduğu yerde ziyaret olunan türbesi vardır. Sofular yokuşundaki makam taşıdır.

İbn Melekzâde Mehmed Efendi (Sofular'da) (227:168): İbn Melek'in fâzıl ve kâmil oğludur, fâzıldan fâzıl doğmuştur. Babası gibi onun da telifatı vardır, ulemanın meşâhiridir. H.854'te göçmüş, Türe'de babasının yanına sırlanmıştır. Sofular'da babasının olduğu gibi kendisine de makam taşı dikilmiştir.

İbrahim Baba-yı Velî (208:109): Vefa'da Kırkçeşme'de Peştemalcılar Hanı'nda oturmuş ve orada tarikatını yaymıştır. Sarı Abdullah Efendi de Melâmîlik merkezi sayılan bu handa Melâmîlik'e girmiştir. İbrahim Baba, H.1264'te göçmüştür, Ramazan Efendi haziresinde yatıyor.

İbrahim Dede (Zeyrek'te) (227:170): Fatih'in alemdarlarından.

İbrahim Efendi (208:428): "Semerci İbrahim Efendi" diye bilinir. Geredelidir. Çerkeşî Hacı Mustafa Efendi'nin İstanbul'da yatan iki halifesinden biridir. Zeyrek Tekkesi'nin şeyhliğinde bulunmuş ve 1247 tarihinde göçmüştür. Tekkesinde yatıyor. Ümmî olmakla beraber manevî kemale sahip irfanlı bir zatmış.

İbrahim Halvetî (208:108): Cemal Halvetî halifelerindendir. Yedikule'de İmrahor Tekkesi'ne meşihat koymuştur. Menteşelidir, 913 Hicrîde göçmüş, dergâhının avlusuna gömülmüştür, demir parmaklık içinde yatıyor.

İbrahim Maşukî (Karagümrük Kabakulak'ta) (208:119)

İbrahim Nakşî-i Sünbülî (226:146): Kocamustafapaşa Hankahı şeyhlerinden Seyyid Alâeddin Efendi'nin halifesidir. Nakşî mahlaslı şiir ve ilâhîleri tekkelerimizde okunur. H.1114 tarihinde göçmüştür. Hekimoğlu Ali Paşa Câmi'-i şerîfinde yatıyor.

İdris-i Bitlisî (208:101-111): Eyüp'te Gümüşsuyu Tepesi'nde Zeynep Hatun Câmi'-i şerîfi çevresindedir.

İdris-i Muhtefî (208:112-15): Melâmiyye meşhurlarındadır. Dört padişahım sadrazamlığında bulunan ve Üsküdar'da Hüdâî Tekkesi'ndeki türbesinde yatan Halil Paşa, İdris-i Muhtefî'ye mensuptu. Sarı Abdullah'ın babalığı Hacı Hüseyin Ağa da Kasımpaşa'da İdris-i Muhtefî'nin yanında yatıyor. İdam edilmek üzere hükûmetçe arandığından "Hacı Ali Bey" yahut "Ali er-Rumî" ismiyle halkın içinde geziyor ve İstanbul'da Sultanselim taraflarında, bazen de Kasımpaşa'da bir evde oturuyordu. Peştemalcıkar Hanı'nda sanatı ile geçinmekte ve tarikat âşıklarına feyiz dağıtmaktayken H.1024 tarihinde 83 yaşında olduğu hâlde göçtü. Kasımpaşa'da Okmeydanı'nın altındaki Duymaz Dede'de yatıyor, türbesi sık ziyaret olunur. Kasımpaşa halkı "İdris Baba" diyorlar.

İğci Baba (208:95): Hazret-i Nureddin

Cerrahî'nin ikinci halifesi Şeyh Mehmed Hüsameddin Merdî Efendi'dir ki "İplikçi Baba" da derler. Otlukçu Yokuşu civarındaki Hâcegîzâde Câmi'-i şerîfine meşihat koymuştur. 27 Recep 1168'de göçtü, pir makamında yatıyor. Bu tekkeye "Helvâî Tekkesi" de diyorlar, çünkü Bozdoğan Kemeri'ndeki Helvâî Tekkesi şeyhlerinden biri burada şeyhlik etmiştir.

İlyaszâde (Topkapı dışında) (227:207): (*Hadîka*, I, 232)

İmam Baba (Eyüp'te) (227:177): Kızıl Mescit Caddesi'nde Ebü'd-Derdâ Türbesi karşısında parmaklık içinde, set üstünde yatıyor. *Hadîka*'nın yazdığına göre ashâb-ı kerâmetten ve sulehâdan Laz Hasan Efendi'nin kardeşidir; "Hafız Baba" da derler. (*Hadîka*, I, 296)

İncili Çavuş (Edirnekapı'da) (227:174)

İsa Dede (Sarı Kadı Köyü'nde) (227:173): Sarı Kadı'nın yattığı çevrede büyük bir ağacın altında medfundur. Tarikat silsilesi Necmeddîn-i Kübrâ'ya varır. Kardeşi Şeyh Mustafa Efendi de yanındadır. (*Hadîka*, II, 262)

İshak Dede (Aksaray Horhor) (208:100): Hindîler Tekkesi'nde yatıyor. Fatih asrında mazinneden bir zattır, tekkeyi yaptırtmıştır. (*Sicill-i Osmânî*, I, 323)

İshak Karamanî (208:120-24): Habîb-i Karamanî'nin halifesidir, Halvetiyye büyüklerindendir. İsmi "Cemaleddin" olduğundan "Cemal Halife" yahut "Cemalî Halife" derler. Halvetiyye şeyhlerinin ileri gelenlerinden ve şecerelerde geçen ana isimlerdendir. "Mâte zübdetü'l-evliyâ" terkibinin gösterdiği H.933 tarihinde göçtü. Sütlüce'de Kapıağası Mahmud Ağa Câmi'-i şerîfi avlusunda çatılı, kapalı ayrı bir türbesi vardır. Çocuklarından, torunlarından ve halifelerinden bir kısmı burada yatmaktadır. Mübarek bir makam olarak herkesçe ziyaret edilir. H.1290 tarihinde esaslı bir tamir gördüğünü türbenin camiye bakan yüzündeki istifli kitabe bildiriyor: "Makâm-ı Hazret-i İshak Cemaleddin Karamanî kuddise sırruhu. Târîh-i ta'mîri: 27 Şevval 1290" Beyzî şekilde beyaz mermere yazılan bu kitabe hâlen yerindedir. 1340 tarihinde hiç sebep ve lüzum yokken İshak Karamanî buradan alınıp Molla Gürani'de Koruklu Tekkesi'nin bahçesine götürülmüştür. Fakat halkın teveccühü, nazarı eski türbede devam etmektedir. Çevresi halkı aralarında para toplayıp türbeyi ve içindeki sandukaları baştan başa onarmış, silip süpürülmesi ve türbedarlık gibi vazifeleri nöbetleşe üzerine almışlardır. Her akşam çerağı yanar, ziyaretsiz kalmaz ve gelen boş dönmez. Oğlu Şeyh Mehmed Efendi, Emîr Buhârî Tekkesi şeyhidir, H.993'te göçtü. (*Hadîka*, I, 303) Cemal Halife'nin hulefasından Turnacıbaşı Yetim Baba Ali Efendi, Mimar Sinan'ın şakirdiydi. Süleymaniye Câmi'-i şerîfine bina emini olmuştu. H.960'ta göçtü. Sütlüce'de Mahmud Ağa Câmi'-i şerîfi haziresinde yatıyor. (*Hadîka*, I, 304)

İshak Veli (Kumkapı'da) (227:169): Fatih'in cerrahbaşıdır. Kumkapı Nişancısı'ndaki Kazancı Camii'ni yaptırmıştır. (*Hadîka*, I, 161-74; *İstanbul ve Boğaziçi*, I, 510)

İskender Baba (Şehremini'de) (227:175): İskender Ağa Mahallesi'ndedir, mescit sahibiydi. Kâdiriyye'den Remlî Dergâhı arsasının bulunduğu sokağın içinde ve sonundaki kendi camiinin harabesinde yatan Yayabaşı İskender Ağa'dır. Kabrinin etrafı demir parmaklıkla çevrilidir. Halk saygı gösterir, temizliğine bakılır, her gece mumu yanar, ziyaretçisi eksik olmaz. (*Hadîka*, I, 32)

İskender Baba (Üsküdar) (208:99): "Kaymakçı" da derler.

İskender Çelebi (Kocamustafapaşa'da) (227:176): Mahalle ve câmi'-i şerîf sahibidir.

İslâm Bey (Eyüp'te) (227:171): Mahalle ve camii vardır.

İsmail Maşukî (Oğlanlar Şeyhi, İsmail Çelebi) (208:101-107): Bayramiyye'den ve Konya Aksarayı'ndan Pîr Ali-i Aksarayî'nin oğlu ve halifesidir. 914 Hicrîde doğdu. Zahir ulemasının fesat sürüsü yüzünden İbn Kemal'in fetvasıyla Sutanahmet'te At Meydanı'nda çeşme önünde Üçler denilen yerde on iki müridiyle birlikte çok genç yaşta şehit edildi (H.935). Mahalle halkı sonradan buraya set üstünde bir mescit bina eyledi, "Parmaklı Mescit" diye şöhret buldu. İsmail Maşukî'nin boynu vurulduktan sonra bedeni deryaya atıldı ve Rumelihisarı'ndaki Kayalar isimli yere geldi. Kendisinden feyiz alıp yetişenler: Ahmed Sârbân (Hayrabolu'da yatıyor), Hüseyin Lâmekânî, Beşir Lebenî, Vizeli Ali Efendi, Bosnevî Ali Efendi (Sarı Ali Efendi, *Füsûs* şarihi)

İsmetullah Efendi (Çarşamba'da) (208:96): Yanyalı Şeyh Hacı Mehmed Mustafa İsmet Efendi, "İsmet-el-Buhârî" de diyorlar.

İştibli Emir Efendi (208:429): "İştibli Emir" de derler. İsmi Abdülkerim'dir. Nureddinzâde halifelerinden olup Şehid Mehmed Paşa Tekkesi'nde şeyhlik etmiştir. H.1015'te göçtü. Tekkenin türbesinde yatıyor. "İştibî" mahlaslı nutukları, ilâhileri vardır. (*Osmanlı Müellifleri*, I, 119)

İzzî Efendi (208:98): İstanbul'da geniş şöhret yapmış Kâdiriyye meşayihindendir. Salkımsöğüt'te Aydınoğlu Dergâhı postnişiniydi. Hazret-i Hüdâî avlusunda yatıyor.

Kabakulak (Karagümrük'te) (226:106)

Kadı Baba (Kesmekaya'da) (227:100): (*Hadîka*, I, 170)

Kadı Hüsameddin (Şehzadebaşı'nda) (227:101): Şehzadebaşı'nda Çamaşırcı Mescidi'ni yaptıran zattır. Mabedin yanındaki ön bahçesinde yatıyor. (*Hadîka*, I, 75)

Kahhar Baba (227:99): Halıcıoğlu'nda Turşucu Mahallesi'nde harap bir türbede yatıyor.

Kandiligüzel (Aşıkpaşa civarı, Müftü Ali yakınlarında) (226:109): Parmakkapı Mescidi'ni yaptıran Kâtip Hüsrev Efendi'dir. *Hadîka*, "Perkapı Mescidi" diye alır. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 316, 378-79)

Kantarî Baba (Kantarcı) (144:361): Taksim'de "Kantarım" da derler.

Kapanî Mehmed Efendi (Unkapanı'nda) (227:106): Melâmiyyûndan, tekke ve mektep sahibi. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 336)

Kara Ali (Karagümrük'te) (226:89): Sekbanbaşı Kara Ali Efendi.

Kara Baba (Çemberlitaş'ta) (144:356): Fatih'le gelenlerden bilinir. Yattığı türbeye sonradan Rifâ'iyye meşihati konulmuştur.

Kara Baba (Sarıyer'de) (144:355): Sarıyer Hamamı Sokağı'nda Sarı Baba'nın yanında yatıyor. Kitabesi, Sarıyer büyük yangınından beri mezarı ortada yoktur. (*Mir'ât-ı İstanbul*, 245)

Kara Balı (Topkapı dışında) (226:90): H.800'le H.900 tarihleri arasında gelip geçmiş ve şehit olmuş şahsiyetlerdendir. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 105-106)

Kara Şemseddin (Zeyrek'te Hâlid Efendi kahvesi bitişiğinde) (226:92)

Karabaş Abdurrahman Efendi (Karagümrük'te) (226:94): (*Hadîka*, I, 168)

Karabaş Ahmed Efendi (Rumelihisarı'nda) (226:95)

Karabaş İskender Efendi (Tophane'de Karabaş Tekkesi'nde) (226:97)

Karabaş Mustafa Ağa (Tophane'de) (226:96): Korkut Bey oğlu.

Karaca Ahmed Sultan (Üsküdar'da) (144:357-59): Rivayetlere göre Karaca Ahmed eline yılandan kamçı alır, karaca kuşuna biner gezermiş; "Karaca"lık bundan geliyor. Adı Ahmed'dir ve Horasan padişahının oğludur. Böyle karaca üstünde dolaşırken Hacı Bektaş-ı Velî'ye rastlar. Hacı Bektaş-ı Velî o sırada duvar örüyormuş. Karaca Ahmed'i bu şekilde görünce gülümser, "Canlı mahlûku kullanmak bir şey değil!" der, "hüner kuru duvarı yürütmek..." "Yürü ya duvar!" der, duvar yürür.

Karaman Baba (Fatih'te) (226:91): Fatih Câmi'-i şerîfi çevresinde yatan Çoban Baba'nın arkadaşıdır. Otlukçu Yokuşu'nda Şeyhülislâm Camii'nin cümle kapısı sağındaydı, etrafı demir parmakla çevrilmişti. Sülüsle yazılmış kitabesi vardı. Fatih yangını ortadan kaldırdı.

Karı dırıltısından ölen Seyyid Halil Ağa (Merkez Efendi'de) (227:109): H.1260'da vefat etmiştir, Merkez Efendi'de yatıyor.

Kartal Baba (Üsküdar'da Nuhkuyusu'nda) (144:362): "Kartal Dede" de denilir. Evvelce tarla hâlinde olan Nuhkuyusu civarında çobanlık edermiş. Asıl ismi "Ahmed Dede"dir. (*Sicill-i Osmânî*, IV, 58)

Karyağdı Baba (144:363): Bektaşî ulularındandır. Yaz ortasında kar yağdırdığı için kendisine bu isim verilmiştir; "Karyağdıran" da diyorlar, "Karlı Baba" da derler.

Kasap İlyas (Davutpaşa'da) (226:100,105): Ni'me'l-ceyştendir. İsmiyle bilinen câmi'-i şerîfin haziresinde caddeye bakan ucunda yatıyor. Eski ve yeni iki taşı vardır, vefat tarihi birbirinden dörder sene farkla yazılmıştır. Câmi'-i şerîf üç numaralıdır. Ayak ucundaki ilk kitabe eski tarz sülüsle: "Yâ Allah - Küllü nefsin zâikatü'l-mevt ve cemî'-i mahlûkât et-târîh Zilhicce 886" Eski taşın önüne sonradan konulan talik yazılı yuvarlak ikinci taş: "Sâhibü'l-hayrât merhûm el-Hâc Kasap İlyas hazretlerinin rûhuna fâtiha, 900" (*Hadîka*, I, 175; *Fatih Devri Mimarisi*, 49)

Kasapbaşı (Çatladıkapı'da) (226:98): Fatih'in kasapbaşısı Pîrî Ağa'dır. Çatladıkapı dışında mescidi vardır. (*Hadîka*, I, 242)

Kasapbaşı (Davutpaşa'da) (226:99): Sultan Süleyman'ın kasapbaşısıdır, mescit yaptırmıştır. (*Hadîka*, I, 159)

Kasım Baba (227:103): Şehremini'de Deniz Abdal Mahallesi'nde Macuncu'da eski Macuncu Kasım Caddesi, şimdiki Derviş Paşa Sokağı'nın kavşağındadır; eski yerinden buraya son istimlâklarda nakledilmiştir. Kendisinden teberrük edilen, himmeti niyaz olunan mübarek bir zattır. (*Hadîka*, I, 206)

Kasım Çavuş (Eyüp'te kendi câmi'-i şerîfinde) (227:105)

Kâşgar Baba (144:345): Nakşibendiyye şeyhlerinden Kâşgarî Abdullah Nidaî Efendi'dir. Yekçeşm Murtaza Efendi'nin yaptırdığı Kâşgarî Dergâhı'nda ilk olarak şeyhliği vardır. H.1174 Saferinde göçtü, tekkede yatar.

Kâtip Çelebi (Vefa Yokuşu'nda) (226:176)

Kâtip Kasım (Küçük Langa'da) (226:175)

Kâtip Sinan (Kumkapı'da) (226:174)

Kavaf Dede - Haffâf Hüseyin Efendi (Emirgân Tekkesi'nde) (227:103): (*Mir'ât-ı İstanbul*, 266)

Kavaklı Şakir Efendi (144:354): Halvetiyye ârifânından bir merd-i kâmil bilinir. Son devir Nureddin Cerrâhî şeyhlerinin allâmesidir, *Gülşen-i Azîz* müellifidir. Kumrulu'da Nişancı şeyhiydi.

Kavas Baba (Acıçeşme'de) (227:102)

Kavsara Baba (144:360): Üsküdar'da Çavuşderesi'nde kendi yaptırdığı dergâhta yatar. H.1068'de göçtü. Asıl adı "Kavsarazâde Mustafa Dede"dir.

Kaygısız İbrahim Baba (144:347): Üsküdar'da Karacaahmet'te hususi türbesinde yatıyor; halkın ziyaretgâhıdır.

Kaysunîzâde Mehmed Efendi (226:186): Murâd-ı Sâlis ser-etıbbâsından, başhekimlerindendir. Sütlüce Câmi'-i şerîfi haziresinde yatıyor. H.978 tarihinde Şeyhülislâm Malûlzâde sahabeti ile reîsületıbbâ-ı sultânî olmuştur. "Da'vet-i meymenet" terkibini gösterdiği H.1020'de vefat eyledi.

Kazabadî - Ahmed b. Mehmed el-Kazabadî (Cerrahpaşa'da) (227:98): Mekke-i mükerreme kadılığında bulunmuş, ulemanın mâ-bihi'l-iftihârı olmuştur. Zamanının allâmesi bilinir, "Kazabadî Hoca" derler. Mühim telifleri de vardır. Vefatı H.1163'tedir. Cerrahpaşa Caddesi üzerinde Tozkoparan'da Ahmed Kethüda - Şem'i Molla Câmi'-i şerîfi karşı köşesinde küçük, yüksek hazirede yatıyorsa da taşı yoktur. Ustuvane şeklinde başlıksız, yuvarlak ve kısmen batık taştaki talik yazılı kitabe, oğluna aittir: "Hâzâ kabrü Muhammed Nâfi' b. Ahmed el-Kazabadî." Tarihsizdir, ayak taşı da aynı şekildedir. Hafîdi Bursa kadısı Derviş Mustafazâde Ahmed Reşîd Efendi (ö.H.1175), kerimesi Safiye Hanım (ö.H.1197) yanında yatıyorlar.

Kazancı Baba (Taksim Kazancı Caddesi) (227:108)

Kazancıbaşı (Muratpaşa'da) (227:107): Fatih zamanında kazancıbaşı olan Sadeddin Efendi'dir, mescidinde yatıyor. *Hadîka*, I, 174)

Keçeli Dede (Edirnekağı'da surun dibinde) (226:169)

Kefçe Dede (Üsküdar'da) (226:170): Mescit sahibi Kefçe Dede'dir. Ahmediye Mahallesi'ndeki camiinin yanında yatıyordu. (*Mir'ât-ı İstanbul*, 107)

Kepenekçi Sinan (Tahtakale'de) (226:171): Câmi'-i şerîf banisidir. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 370)

Kerim Dedeler (Karagümrük Ejder Tekkesi'nde) (226:166)

Kerim Nine (226:168): Kartal Maltepesi'ne bağlı, asıl adı "Taşıbüyük" olan Başıbüyük Köyü'nün eskilerinden ve ermişlerindendir. Bu köyde uzun zaman hocalık ve ebelik etmiş, H.1287'de pîr-i fânî bir yaşta göçmüştür. Köyünde Tekke Bayırı denilen Daver Baba Zaviyesi'nin önündeki hazirede yatıyor.

Kerimî Baba (Tophane'de Akarsu'da) (226:167): "Akarcalar Şeyh" de denilir.

Kesikbaş (Küçükayasofya'da) (226:101): Kiliseden çevrilme Küçük Ayasofya Câmi'-i şerîfinin minaresini yaptıran, Fatih'in darüssaade ağası Hüseyin Ağa'dır ki başı vurulmak suretiyle hayatına son verildiğinden halk bu ismi vermiş. Câmi'-i şerîfin yanındaki türbede iki sandukanın küçüğü onundur. Fatih'in emriyle öldürülmüştür.

Kesikbaş Mehmed Efendi (226:102-03): Okmeydanı'nda şehit düşmüş, başı yuvarlana yuvarlana buraya gelmiş derler. Hasköy'de Fıstıklıçeşme - Turşucu Hüseyin Sokağı'nda 82 numaralı evin bahçesinde parmaklık içinde yatıyor. Ayak ucu tarafındaki duvar içinde mahalle halkı için kazdırıp vakfettiği kuyusu vardır, hâlen makara ile su çekilmekte ve halkın ihtiyacını karşılamaktadır. Baş ucunda şu kitabeyi okuyoruz:

"Bu kuyuyu tamâm etti Mehmed Ağa
İlâhî bu kuluna eyle rahmet
Ki ben bir kemterim sen ilâhsın
Günâhlar afv edici pâdişâhsın
Vere mi gönül bana bundan sevâbı
Ki ben kulundan ref' eyle azâbı
Merhûm ve magfûr Seyyid Mehmed Ağa rûhuna rızâen lillâhi el-fâtiha, 1157"

Kılıççı Baba (144:350): Rifâ'iyye'nin Sebsebiyye kolu şeyhlerindendir, Said Çavuş halifesidir.

İsmi Edirneli Mehmed Sabri Efendi olduğu hâlde "Kılıççı Baba" denilir, bu da kılıç yaptığından değil, nefesi kılıç gibi kestiğindendir. Mevlanakapı'daki tekkesinin türbesinde yatıyor.

Kıllı Yusuf (Topkapı'da) (226:181)

Kırk Kızlar (Gebze'de) (226:179): Gebze fatihi İlyas Bey Câmi'-i şerîfi avlusunda bu nam ile anılan kırk ziyarettir, ayrı ayrı lahitleri vardır.

Kırklar Baba (226:108): Beykoz Dereseki Köyü'nde toprak bir kabirdir, ziyaret olunur."Dereseki" aslıda "Dereset" imiş.

Kız Baba (226:178): Merdivenköy Bektaşî Tekkesi haziresinmde makamı vardır.

Kız Mustafa (Vefa'da) (226:177): Kilise Câmi'-i şerîfi karşısındaki parmaklıkla çevrili hazire içindedir. (*Hadîka*, I, 187)

Kızıl Molla (Fatih'te) (226:180): Mekteb-i sıbyân banisi Abdurrahman Efendi'dir. Fatih Emir Buhari Mahallesi'nde yatıyor.

Kilyos Dede - Ağlar Baba (227:191-92): Kilyos Mezarlığı'na girince hemen solda meşe ağaçları altında dört köşeli, damlı beton türbedir. Kapının soluna düşen duvarda kapı ile pencere arasında talik yazılı dört köşeli mermer kitabede şunları okuyoruz:

"Hem muhibb-i ehl-i beytim bende-i Âl-i Abâ

Şâh-ı kevneyn delîlimdir hem Ali el-Murtazâ

Muharremde rûh teslîm eyledi Şâh Hüseyin aşkına

Bunlardan ayırma yâ Rab be-hakk-ı Fâtımatu'z-zehrâ

Fenâdan bekâya rıhlet eyledi Ağlamalı Ahmed Baba, H.1240"

Her hadise karşısında "Ağlamalı!" dermiş. Kitabedeki sözlere bakılırsa kendisi Bektaşiyye tarikatındandır. Türbenin solunda ihtiyar, kurumuş meşe ağaçları görülmeltedir. "Ağlamış Baba" da diyorlar (19 Temmuz 1967)

Koca Nureddin Efendi (144:349): "Pîr Nureddin Sünbülî" derler. Nureddin Cerrâhî ile muasırdır, aralarına münazaa ve ihtilâf vaki olmuştur. Şemsiyye, Nûriyye ve Zeyniyye'den de müstahlefti. Koca Mıstafa Paşa Hankahı'nın avlusunda ayrı bir türbesi vardır. Hânkâh-ı şerîfin pek meşhur olmuş ve çok yaşamış şeyhlerindendir.

Koç Baba (144:346): Mevlevî dedelerindendir. H.1252 yılında göçmüş, Eyüp'te Ümmî Sinan Hankahı haziresine sırlanmıştır. Taşındaki "Hakk'a kurbân etti cânını Koç Abdullah Baba" mısraı vefatına tarihtir.

Kovacı Dede (144:352): Halvetiyye ululârından Şeyh Sevindik Sultan'dır. Fatih Çarşamba Caddesi'nde yatıyor. (*Hadîka*, I, 257)

Kovacı Emin Efendi (Koska'da) (144:362)

Kovacıbaşı Ali Dede (264:236; 226:183): Haliç'te ilk köprüyü yapan Fatih'in kovacıbaşısı Ali Dede'dir. Okmeydanı'nda pek acıklı bir durumda yatmaktayken fetih yılı münasebetiyle yapılan tamirler arasında bu defa Türkiye Turing Otomobil Kurumu vesaiti ile mezarı Galata Mevlevîhanesi haziresine nakledilmiştir. (Süleyman Zeki İrtem (İstanbul valisi), *Türk Kemankeşleri*, 14)

Koyun Baba (Hırka-i şerîf'te) (226:421): Mesih Mehmed Paşa Câmi'-i şerîfi köşesindedir. Son zamanda tamir görmüştür. Arabaya koşulamayan azgın atları ve yaramaz çocukları getirip türbesi etrafında dolaştırırlar, koyun gibi halim selim olurdu.

Koyun Dede (Galata'da) (226:149): Galata'da Arap Câmi'-i şerîfi civarında harap, kârgir türbe içindedir. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 423-24)

Körükçü Baba (Silivrikapı'da) (144:351)

Kulaksız (Kasımpaşa'da) (226:189): Aslında "Kuluhaksız" imiş.

Kurban Nasuh Baba (Üsküdar'da) (144:353): "Kurbağa Nasuh", "Garip Nasuh" da diyorlar. Mimardır. Debbağlar'da Çarşamba Rifâ'î Tekkesi'ni yaptırmıştır. H.995'te göçtü, dergâhında yatıyor.

Kurt Ağa (Karagümrük'te) (226:187)

Kurt Baba (Halıcıoğlu'nda) (226:104): Abdüsselâm Mahallesi'nde Boncuk Sokağı ile Keserci Sokak'ın kavşağında, ilkokul - kız mektebinin karşısındadır. Mahalle kuyusu ve çamaşırhane sahibi Halil Ağa ile Kesikbaş Mehmed Efendi ve kendisinden terekküp eden üç şehitlerden biridir. Etrafı demir parmaklıkla çevrilidir, kitabesi yoktur. 1960'ta mezbaha kesicilerinden Hikmet tarafından tamir görmüştür. Her sene leylekler geldiği zaman diğer şehitlerin üstünde döndükten sonra Kurt Baba'nın kabri üzerinden geçerek Eyüp'e giderler.

Kurt Bey (Kasımpaşa'da) (226:187)

Kutb Nuri Efendi (144:343): *Salât-ı Kemâliyye* şarihi Üsküdarlı Şeyh Mehmed Nuri Efendi'dir.

Kuzgun Baba (Kuzguncuk'ta) (226:151): Fatih devri ricalindendir. Bu kasabada oturduğu için buraya "Kuzguncuk" demişlerdir.

Küçük İsmail Hakkı Efendi (Çatladıkapı'da)

Küfrevîzâde (Edirnekapı'da) (226:172): Şeyh Abdülbaki Efendi.

Laleli Baba (226:81): Laleli'deyken Şehzadebaşı'nda Kemal Paşa Camii haziresine kaldırıldı.

Lalezar Sultan (226:198): Uzun Yusuf'ta Lalezar Mescidi'nin çevresinde üç yol ağzında ve ortadadır. Türbesi son zamanlarda beton olarak halk tarafından yaptırılmıştır. Temizliğine bakılır, ziyaretçisi az değildir. (*Hadîka*, I, 190)

Leblebici Baba (Beykoz Akbaba) (226:77): Bir adı da "Uzun Evliya"dır. Akbaba yolu üzerinde Orta Çeşme'de Tahta Köprü civarındadır. Uzun Evliya Sokağı'nın içinde iki dişbudak, beş servi altında yatıyor. Daima esen, gönül açıcı bir yerdir. Kenarları eski taşlarla ve betonla çevrili toprak kabrinin boyu on iki metre uzunluğunda olduğundan "Uzun Evliya" diyorlar. İsmi "Ömer Yâdî" imiş. Ayak ucunda mermer bilezikli, demir kapaklı, suyu bol, muntazam bir kuyusu vardır. Muradı olanlar ziyarete geldikleri zaman kabrinin üstüne leblebi serperlerdi.

Leblebici Baba (Fatih'te) (226:78): Çarşamba - Darüşşafaka Caddesi üzerinde Askerî Rüşdiye sırasında Leblebici Câmi'-i şerîfi banisidir. Fatih yangınından sonra yeri kayboldu. Câmi'-i şerîfin son imamı Hafız Salih Efendi merhum, Fatih Câmi'-i şerîfinde devirhânbaşıydı, dersleri ve hatm-i şerîfi kum saati ile takip ederdi; kocaman sarık sarardı.

Lohusa Kadın (Kasımpaşa'da) (226:80): "Hamile Kadın" da derler. Aslen Meyyitzâde türbesidir.

Lokmacı Dede (Çarşamba'da) (226:79)

Macuncu Baba (Macuncu'da) (226:76): Şehremini'de Macuncu'da Fatih yangınında yanan Macuncu Hamamı'nın karşısında türbesi vardı. Macuncu Hamamı'nda zincirle kapanan hususî bir kurna ona aitti; muhitin hatırı geçen kimselerine, bazen de saraydan gelenlere açılırdı, herkes bu kurnada yıkanamazdı, ancak ziyaret edilirdi. (*Hadîka*, I, 206)

Maden Dede (Edirnekapı'da) (226:69)

Mah Baba (Merdivenköy) (226:60-61): Merdivenköy'de Bektaşî Tekkesi civarında evvelce "Mama Mesiresi" denilen geniş çimenlikte kaynar pınarın önüne büyük çitlembik ve çınar ağaçları altında, üstü açık, demir parmaklıklı türbede savaş arkadaşı Gül Baba ile yan yana yatıyorlar. Horasan erenlerinden ve Orhan Gazi şehitlerindendir derler. Köy Rumlarıyla yapılan savaşta bizim

askerî susuzluktan kırmak için su yollarını tıkamışlar, ordunun su sıkıntısı çektiğini gören Mah Baba hemen asasını yere vurmuş ve "İşte má!" demiş. Zamanla bu kelime "mah" olmuş, şimdi "Mah Baba" diyorlar.

Malcı Baba (Kocamustafapaşa'da) (226:75): Cami ve mektep yaptırmış olan Malcı Mehmed Efendi'dir. Mektebinin bahçesinde yatıyor. (*Hadîka*, I, 197)

Mansur Baba (226:72): Merdivenköy'de Bektaşî Tekkesi karşısındaki köy mezarlığının cümle kapısından girilince hemen karşıya gelen geniş parmaklığın içinde, üstü açık muntazam türbede yatıyor. Şahkulu Sultan ile Rum ülkesine gelen Horasan erenlerindendir. Mezarlığın cümle kapısına bakan ön yüzünde parmaklığa merbut beyzî şekildeki mistarlı beyaz mermerde şunları okuyoruz:

"Gördü Yahya Ağa nâmında bir merd eylemiş ihyâ

Gelip Rum'a berâber Şahkulu'yla bunda kalmıştır

Zamân u asrının Mansûr'udur bu zât-i bî-hemtâ"

H. 1299; ketebehu Mustafa Yesârî Baba." Türbenin bugünkü şekli H.1299 yılından kalma, Yahya Ağa'nın eseridir. Bektaşî canlarından Kadıköylü Kâzım Konur tarafından 1944'te tamir ettirilmişti.

Mehmed Dede (Aksaray Hindiler Tekkesi'nde) (226:46): "Silahdar Baba" da derler.

Mehmed Dede (Alemdağı'nda) (226:47): Alemdağı'nda mescidi vardır, ni'me'l-ceyştendir, H.887'de göçmüştür. (*Sicill-i Osmânî*, IV, 105)

Mehmed Dede (Beyceğiz'de) (226:45)

Mehmed Şah (Edirnekapı'da) (226:68): Fethiye Mahallesi'nin eskilerinden güngörmüş, asalet sahibi efendi bir insandı. Tulumbacılığın spordan sayıldığı zamanlarda sandık koşmuş, reislik etmiş, şöhret yapmıştır. Destan, semaî okur, darbuka çalar, karagöz oynatırdı. Fethiye Câmi'-i şerîfi arkasında Hacı İbrahim Oğlu Sokağı'nın başındaki eski bir sokağa ismini vermiştir. Yanlış olarak "Mermerşahi Sokağı" derler. 1333'te sekseni geçmiş bir yaşta bekâr olarak vefat etti.

Mehmed Şah (Silivrikapı'da) (226:67): Kapı haricinde Şâh u Gedâ Mescidi'nin banisidir, "Şah Bey" de denir. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 103)

Melek Dede (Sofular'da) (226:65)

Melek Dede (Üsküdar Karacaahmet'te) (226:66)

Mimar Ayas (Saraçhane başındaydı) (226:62)

Mimar Sinan (Fatih Kumrulu'da) (226:64): Fatih'in mimarı "Sinân-ı Atîk"tir.

Mimar Sinan (Süleymaniye'de) (226:63): "Koca Sinan" namıyla bilinen, Kanunî devrinin büyük sanatkârıdır.

Mirza Baba (Samatya'da) (226:48)

Misvaklı Baba (226:71): Yayla'da Aydın Kethüda Camii imamı, Gavsîzâde Tekkesi şeyhinin babasıdır.

Molla Aşkî (Balat civarında) (226:57): İsmiyle bilinen camii yaptırmıştır, mahallesi de vardır. Fatih devri şairlerinden olup ismi Aşkî Mehmed Efendi'dir, camiinin mihrabı önünde yatıyor. (*Hadîka*, I, 196)

Molla Efendi (Eyüp'te) (226:56): Hacı Abdullah b. Salih el-Eyyûbî. Reisü'l-kurrâ, Câmi'-i kebîr imamı, müderris.

Molla Güranî (Taşkasap'ta) (226:58): Nevbahar Mahallesi'nde Taşkasap mevkiindedir. Fatih'in hocası ve şeyhülislâmı olan bu büyük âlimin yattığı tarihî hazire 1953'te İstanbul Belediyesi tarafından esaslı surette tamir ve ihya olunmuş, etrafına 30 adet çam fidanları dikilmiştir.

Molla Kestelî (Eyüp'te) (226:59): Fatih devri

ulemasından Kastalânî Muslihuddin Mustafa Efendi'dir. Laleli Câmi'-i şerîfinin şimalinde camii vardı, 1332'de yandı. H.901'de göçmüş, Eyüp Câmi'-i kenbîr meyyit kapısının dibinde gömülmüştür. (*Hadîka*, I, 199)

Muhammed el-Ensârî (Eyüp'te Yâ Vedûd çevresinde) (226:70)

Muhterem Efendi (Karagümrük'te) (226:55)

Mumusönmez Dede (Rumelihisarı'nda Ahmed Vefik Paşa Kütüphanesi'nin arkasında, Fenari Mahallesinde'dir) (226:51-52): Rumelihisarı'nda Rumelihisarı'nın içinde has kalenin yedinci katında muhteşem kale dahilindedir.

Mumusönmez Dede (Yenikapı Mevlevîhanesi hamuşanlığında) (226:50)

Murad Molla (Çarşamba'da) (226:49)

Müftü Ali (226:53): Küçükmustafapaşa'da kendi ismiyle bilinen câmi'-i şerîfin mihrabı önünde yatar, "İmam Baba" da derler. Asıl adı "Şeyh Mustafa Efendi" olan İmam Baba, kiliseden bozma bu mescitte uzun zaman Bedeviyye ayini icra etmiştir. Bedeviyye'den Şeyh Ahmed Efendi'den destur aldığı manzum kitabesinde yazılıdır. Vefatı H.1222'dedir.

Müftü Baba (Karaağaç'ta) (226:54): Halep müftüsü Ebü'l-Cevâd Halebî'dir. Karaağaç Mescidi'nin karşısında yatar. H.1039'da göçtü. (*Hadîka*, I, 167)

Müneccim Baba (Şehremini'de Baruthane Yokuşu ile Tatlıkuyu arasındadır) (226:44): Asıl adı Müneccimbaşı Sa'dî Efendi'dir. Kanunî devrinde müneccimbaşılık etmiştir, Sa'dî tarikatındandır. Mescidinin bahçesinde yatıyor, rıhleti H.947. Türbenin yeri Bezmiâlem Valide Sultan Câmi'-i şerîfinin cümle kapısı karşı tarafına rastlamaktadır, hâlen ziyaret edilir ve bakılır. (*Hadîka*, I, 206)

Nâfi' Baba (Rumelihisarı Şehitlik'te) ((226:39)

Nahifî (Topkapı'da) (226:147)

Nakkaş Baba (226:14): Yavuz Selim ricalindendir. Kuzguncuk'ta kendi ismini taşıyan mezarlıkta parmaklık içinde yatıyor, zaviyesi de vardı. Edirne'de de mazinneden bir Nakkaş Baba vardır.

Nakşî (Hekimoğlu Ali Paşa'da) (226:83): İbrahim Nakşî

Nalbur Dede (226:146): Bektaşî ulularından Şeyh Mehmed Efendi'dir ki Rumelihisarı'nda kale içindeki dergâhı uyandırmıştır. H.1182'de göçtü. (*Hadîka*, II, 131; *Mir'ât-ı İstanbul*, 273)

Nalçacı Baba (Üsküdar'da) (226:145): Kendi ismiyle mescit ve tekke yaptırmış olan Nalçacı Halil Efendi'dir.

Nalıncı Memi Dede (Unkapanı'nda) (226:143): Zamanının meczuplarından ve Halvetiyye tarikatından Şeyh Mehmed Efendi'dir; "Nalıncı Dede - Memi Dede" derler. Yattığı yere hayatında "Yel Taşı", kendisine de "Yatağan Dede" derlermiş. H.1031'de göçmüş, Bursalı Cinânî tarih söylemiştir. (*Hadîka*, I, 100)

Narlı Baba (226:41-43): "Narlı Dede" derler, Nakşibendiyye şeyhlerinin tanınmışlarındandır. Manevî büyüklüğü, bilhassa Üsküdar halkı arasında yayılmış bir zattır. Adı "Şeyh Musa Efendi" olduğu için "Musa Baba" denilir. "Narlı Baba - Narlı Dede" isimleri, kabrinin büyük bir nar ağacının dibinde bulunmasındandır. Üsküdar'da Hacı Tembel Mahallesi'nde Nakşibendiyye'den Şeyh Selim Baba Tekkesi'nde uzun zaman şeyhlik ederek çevresini irşatları ve dersleri ile uyandırdıktan sonra H.1224 tarihinde göçmüş ve tekkesinin haziresine sırlanmıştır. Yaşındaki sülüs yazılı manzum kitabe şudur: "Fevtine târih için bu mısrâı üçler dedi - Uçtu çünkim bâg-ı firdevse bugün Musa Baba, 1224"

Nasuh Dede (Eyüp'te) (226:85)

Nasuhî Dede (Büyükçekmece'de) (226:86): İbrahim Gülşenî halifelerindendir, dergâh yaptırmıştır. H.973'te göçmüştür. Büyükçekmece'de mektepler civarındaki tekkesinde yatıyor.

Nasuhî Mehmed Efendi (Üsküdar'da) (226:84)

Nazif Dede (Bahariye Mevlevîhanesi) (226:141): Şeyh Nazif Dede.

Nazlı Baba (Defterdar'da) (226:40): Defterdar Camii'nin banisi olan defterdar efendidir. (*Hadîka*, I, 286)

Nazmi Dede (Silivrikapı'da) (226:13): Yorgancı, döşemeci. Seyyid Nizam ahfâdından, sayhazen, ehl-i aşk, hafızası zengin, yürümekten bıkmayan, şâyân-ı hayret bir ihtiyardır.

Nazmi Efendi (226:12): Şa'bâniyye urefâsından, insân-ı kâmil Şeyh Ahmed Nazmi Efendi hazretleri.

Nazmizâde (Şehremini'de) (226:11): Şeyh Abdurrahman Efendi'dir.

Nebatî Baba (Tophane'de Hacı Memi Mahallesi'nde) (226:9): Asıl adı Şeyh Şemseddin Nebatî olan bu zata çevre halkı "Gurbet Evliyası" der. Babası Şeyh Abdürrezzak'ın H.955 tarihli bir vakfiyesi vardır.

Neccarzâde (Beşiktaş'ta) (226:142)

Neyzen Baba (Kartal'da) (226:140): Neyzen-i A'zam.

Nişan Baba (Eyüp'te) (226:8): Zamanının meczuplarındandır. Ebü'd-Derdâ Türbesi civarında, Subaşı Odası'nın karşısında yatıyor. (*Hadîka*, I, 256)

Nişancı Baba (Eyüp'te Nişancılar'da) (226:88): Eyüp Nişancı Câmi'-i şerifini yaptıran Nişancı Mustafa Paşa'dır. Tosyalıdır, Celâleddin oğludur. "İlâhî rahmet eyle Mustafâ'ya" cümle-i duâiyyenin gösterdiği H.975'te göçtü, caminin önünde yatıyor. Yine nişancı olan kardeşi Salih Efendi de yanındadır, bu itibarla "Nişancılar" da derler. (*Hadîka*, I, 295)

Nişancı Baba (Fatih Nişancı'da) (226:6): Boyalı Mehmed Paşa'dır ki "Cedîd Nişancı" denilmekle maruftur. Halep kadısı Pîr Ahmed Efendi oğludur. Sâ'î'nin söylediği "Dediler vâsıl-ı Hak oldu Nişancı Paşa" (1004) tarihinde göçtü, caminin yanındaki taş türbede yatıyor. (*Hadîka*, I, 211)

Nişancı Baba (Kumkapı'da) (226:148): Kumkapı civarında Nişancı Câmi'-i şerîfini yaptıran Sadrazam Karamanlı Mehmed Paşa'dır. (*Hadîka*, I, 209)

Niyazi Baba (Üsküdar'da) (226:139): Şeyh Haydar Buhârî'nin yaptırdığı Haydar Dede Mescit ve Zaviyesi'ne Haydar Buhârî'den sonra şeyh olan Mehmed Niyaz Efendi'dir. "Niyâz edip Hakk'a nâz ile gitti Şâh Niyâz" mısraının gösterdiği H.1116'da göçtü, mescidin haziresinde yatıyor. (*Hadîka*, II, 241)

Nur Baba (226:82): Beşiktaş'ta Vişnezâde Mahallesi'nde Şehit Mehmed Paşa Sokağı'nın içindedir. Zaviyesi de vardı.

Nur Dede (226:87): Beşiktaş'ta Ihlamur Mesiresi civarında halkın ziyaretgâhı olan Nur Baba Türbesi vardır. (*Mir'ât-ı İstanbul*, 305)

Nuri Dede (Mollagürani'de) (226:15): Bahşayiş Nurullah Efendi'dir ki Molla Gürani'de yaptırdığı mescid-i şerîfin önünde yatıyordu. (*Hadîka*, I, 210)

Nurullah Baba (Üsküdar'da) (226:331): Müderris Hafız Mehmed Nurullah Edendi. İhsaniye'de Alt Sokak'ta Salih Dede'nin açık türbesinde ve onun yanında yatıyor. Şam kadısıyken vefat eden Hafız İbrahim Efendi'nin oğlu olduğu için "Kadızâde" diyorler. Salih Dede bu zattan ders okumuş, vefatında vasiyeti mucebince yanına gömülmüştür. Hocanın sülûs

kitabesi şöyledir: "Hüve'l-Bâkî - Şâm-ı şerîfte kadı iken vefat eden Hafız İbrahim Efendi'nin oğlu, müderrisîn-i kirâmdan merhûm ve magfûr Hafız Mehmed Nurullah Efendi rûhıyıçun el-fâtiha, 1216"

Okçu Musa (Bankalar Caddesi'nde) (227:220)

On iki Şehitler (Sultanahmet'te) (227:219): Cankurtaran Mahallesi'ndedir. 1953'te 500. Fetih yılı münasebetiyle dört tanesi İstanbul Belediyesi tarafından tamir edilerek çevresindeki okul bahçesine kaldırılmış, diğerleri de bulundukları yerde onarılmıştır.

On Sekiz Sekbanlar (Şehzadebaşı) (227:208): Kemalpaşa Mahallesi'nde yeni Genç Türk Caddesi ile 18 Sekbanlar Sokağı'nın birleşmiş olduğu yerde ve Çamaşırcı Hüsameddin Camii'nin yanındadır.

Oruç Gazi (Aksaray) (227:221)

Osman Himâyetî (144:86-90): Rifâ'îlik tarikatının Ulvâniyye kolunu İstanbul'da yayan ve halife yetiştiren büyük şöhretli Rifâ'î şeyhlerindendir. Bir müddet Şam'da kaldığı için "Yasin eş-Şâmî" diye bilinen Şeyh Seyyid Yasin el-Mekkî er-Rifâ'î'den irşada mezun olmuştur. Taksim'de Paşa Baba Tekkesi şeyhi Paşa Baba ile birlikte istihlâf edilmişlerdir. Beyazıt'ta Simkeşhane mütevellisiydi. Kendisinden hilâfet almış olanlar içinde *Salât-ı Kemâliyye* şarihi Üsküdarlı Kutb Nuri Efendi, Karasarıklı İbrahim Sabri Efendi gibi tarikata dair eserler vücuda getirmiş, şöhret yapmış kimseler bulunmaktadır. H.1240 tarihinde göçmüştür. Eyüp'te Yâ Vedûd İskelesi çevresinde Yâ Vedûd Câmi'-i şerîfi karşısındaki çevirmenin içinde yatıyordu. Başında III. Selim devrine ait cesîm yeniçeri kavuğu ve göğsünde heybetli bir Rifâ'î tâc-ı şerîfi vardı. 1943 yılında kabristan duvarlarının yeniden yaptırılması sırasında kesintiye geldiğinden molozlar içinde kayboldu.

Osman Şems Efendi (Üsküdar'da) (144:39)

Ördek Kasap (Çapa'da) (227:165): İsmiyle bilinen cami ve mahallesi vardır. Asıl adı Kasapbaşı Şücaeddin Mehmed Efendi'dir., "Ördek" lakabıdır. (*Hadîka*, I, 33)

Örücü Baba (Halıcılar'da) (144:92): Hacı Feyzullah Efendi hulefasından olup Şehremini Baruthane Yokuşu eskilerindendir.

Örümcek Dede (Yedikule'de) (227:163): Hacı Evhaddin Cami ve Tekkesi avlusunda, arka hazirede, cami duvarı dibinde ve köşededir. Başında büyük Halvetî tâcı var. Adı Abdülehad'dır, hiç kullanılmaz. H.1159'da vefat etmiştir.

Örümceksiz Dede (Mimar Acem Câmi'-i şerîfi ve Tekkesi karşısında) (227:164): "Örümcek" de derler. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 113)

Palamutçu Dede (Alibeyköy'de) (227:255): Alibeyköy'de Karadolap'a giden geniş okul caddesi üzerinde eski karakol binası sırasında ve Tekke Sokağı'nın başındadır; yüksekte asırlık çitlembik ağacının altında yatıyor. Etrafı betonla çevrilidir. Her akşam mumu yanar, temizliğine bakılır. Uzaklardan ziyaretçi gelir, adak adanır. Karşısında evvelce bulunan Şâzelî Tekkesi'nin meczup dervişlerindenmiş, kerameti görülmüş ve denenmiş hâl ehli bir kimse bilinir. "Palamutçu Baba" da diyorlar.

Pamuk Baba (Fatih Haydarîhane'de) (227:253): Haydarîhane haziresinde yatan, Sahhaflar Çarşısı münadilerinden ve tekkenin nakiplerinden Osman Dede'dir. Süt gibi beyaz sakalı ve nur yüzü dolayısıyla halk ismi kullanmaz, "Pamuk Baba" derdi. Yanındaki kabrin içinde kızı Hanife Vâhide Hanım yatıyor.

Paşa Baba (Hırka-i şerîf'te Paşa'nın Tekkesi'nde) (144:212)

Paşa Baba (Taksim - Firuz Ağa Hocazâde Rifâ'î Tekkesi şeyhlerinden) (144:211): Hacı Mehmed

Seyfî Efendi'dir. Uzun zaman şeyhlik etmiş, şöhret yapmıştır. H.1272'de Hicaz'da göçmüş, Senîhü'l-Mevlevî tarih söylemiştir.

Paşmakçı Baba (227:254): Kasımpaşa'da Küçük Piyale'de Paşmagî Ali Efendi Camii'ni yaptıran ve aslında Bayramiyye'den olan Kurt Bey Tekkesi'ne Halvetiyye'den meşihat koyan zattır. Caminin haziresinde yatıyor.

Paşmakçı Baba (Unkapanı'nda) (227:252): İbn Meddâs da deniyor.

Pazarola Hasan Bey (227:259): Unkapanı Atlamataşı'ndaki baba evinde doğdu, ölene kadar burada oturdu. Tanınmış eski kabzımallardan Abdullah Efendi'nin oğludur. Annesini küçük yaşta kaybettiğinden üvey annesinin elinde büyüdü. Vefatından bir müddet önce otomobil altında kalarak ayağı kırılmıştı. Gülhane Askerî Hastanesi'ne yatırıldı. Başından bir buçuk litre su alındı. 1932'de elliye yakın bir yaşta orada vefat eyledi.

Pehlivan Dede (Kasımpaşa'da Pehlivan Kuyusu'nda) (227:267)

Peri Baba (Çatladıkapı'da) (227:263): Mücâhidîn-i eslâftan bir zat olup çevre halkı "Pîrî Baba" da diyor ve büyük hürmet gösteriyorlar. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 429)

Perişan Baba (144:209): Meşâhîr-i Bektaşiyye'dendir. Yedikule Kazlıçeşme Dergâhı'nda yatıyor.

Perişan Baba (Küçükçekmece'de) (144:210): Küçükçekmece'de Garip Baba Türbesi'nin ilerisinde ayrı bir makamdır.

Pervane Dede (Cerrahpaşa'da) (227:261): Cerrahpaşa Caddesi üzerinde Aksaray Tozkoparan'da Ahmed Kethüda - Şem'î Molla Câmi'-i şerîfi karşısında Kazabadî haziresindeydi. Hazirenin kenara çekildiği sırada taşı zayi olmuştur. Hazire yanında kuru çeşmenin üstündeki Asaf Paşa Konağı vaktiyle bu zatın zaviyesiymiş. (*Hadîka*, I, 37)

Peyk Dede (Samatya'da) (227:260)

Pîr Ahmed Efendi (Bayramiyye'den) (144:208): La'lîzâde Abdülbaki Efendi'nin *Sergüzeşt*'inde tafsilen yazılmış olduğuna göre Bayramiyye'den Dede Ömer Sikkînî (Bıçakçı Ömer Dede) halifesidir. *Hadîka* müellifi Hafız Hüseyin Ayvansarayî'nin tahkikine göre Ali Aksarayî'den müstahleftir. H.1001 tarihinde göçtü. Eyüp'te Debbağhane çevresinde müstakil türbede yatıyor. (*Hadîka*, I, 253)

Pîr Yusuf (Bandırmalı, Üsküdar İnadiye'de) (144:211)

Pirinç Baba (Yakacık Şa'bânî Tekkesi'nde) (227:264): Şeyh Mustafa Efendi, mazinneden.

Pirinç Sinan (Yavuzselim'de) (227:265): Şeyh Mustafa Efendi, mazinneden. (*Hadîka*, I, 63)

Pürtelâş Hasan Efendi (Fındıklı'da) (227:262): Fındıklı'da Alçakdam Mescidi'nin banisidir ve orada medfundur. (*Hadîka*, II, 81)

Rabia Hatun (Cihangir'de) (144:286): Hasan Burhaneddin Cihangirî'nin yanında yatıyor.

Ramazan Efendi (144:284): Halvetiyye pîrânından Ramazan Mahfî Efendi'dir; çevre halkı "Ramazan Dede" diyor. Kocamustafapaşa'daki meşhur hankahında yatıyor. Türbesi son yıllarda tamir gördü.

Ramazan Efendi (144:285): Kocamustafapaşa civarında yatan Ramazan Mahfî'den başkadır. Bu da Halvetiyye tarikatı büyüklerindendir. H.1012 yılında vefat etmiş, Karacaahmet'e sırlanmıştır. Ahmet Fethi Paşa Camii'nin mihrap önünde yatıyor. Mabedin birinci banisidir. *Merâkıd-ı Mutebere-i Üsküdar*'a alınmış kitabesi şöyledir: "Hû - Eizze-i kirâm-ı Halvetiyye'den Ramazan Efendi rahmetullahi aleyhi, 1012"

Remlî Baba (144:287): Şehremini'de Saray

Meydanı'nda Kâdiriyye'den tekke uyandırmış, şeyh olmuş ve isim bırakmıştır. Dergâh-ı şerîf kendi namıyla bilinir.

Revanî Çelebi (Vefa'da) (226:308)

Revvas Baba (Cerrahpaşa Hastanesi'nde) (226:311): Bağdatlı Şeyh Revvas Efendi.

Rifat Baba (226:309): Melâmiyye'den, Erzurumlu, kantarcı.

Sabire Hatun (Hırka-i şerîf'te) (226:337): "Sabire Sultan" da denir.

Saçaklı Şeyh (Taşkasap'ta) (144:297): Zıbın-ı şerîf Tekkesi'nin pek yaşlı şeyhi Mîr Kasım Efendi merhumdur.

Saçlı Hüseyin Efendi (144:292): Sofyalı Şeyh Ali Efendi halifesi. Ramazâniyye'den ayrılan Buhûriyye kolunun tanınmış şeyhlerindendir. Üsküdar'da Tabutçular içinde kendi adını taşıyan ve arsası şimdi garaj hâline getirilen tekkesi Üsküdar'ın belli başlı tarihî eserleri arasındaydı. Saçlı Şeyh, H.1182'de göçmüştür. "Şeyh oldu dâr-ı adne Hüseyn Efendi" mısraı vefatına tarihtir.

Saçlı İbrahim Efendi (144:293): Aslında Ramazâniyye tarikatı şeyhlerindendir. Rumeli taraflarında tanınmıştır. Rusçuk ve Sofya'da tekkeleri vardır. İstanbul'da da bulunmuş, Molla Gürani'de Pîrî Mehmed Paşa Tekkesi'nde şeyhlik etmiştir. Bu tekkede hususî türbesinde yatıyor. Vefatı H.1042'dedir.

Saçlı İbrahim Efendi (Üsküdar'da) (144:298): Yıkık türbesi var.

Saçlı Şeyh (Fatih'te) (144:296): Saçlı Şeyh Mustafa Efendi. Fatih çevresi, Büyük Karaman'da Cambaz Ahırları yanındaydı. Fatih - Emîr Buhârî şeyhlerinden Seyyid Fazlullah Efendi'nin halifelerindendir. Dokuz sene tekkenin matbahında hizmete soyunarak pişmiş, pişirmiştir. H.1058'de göçtü. (*Hadîka*, I, 13)

Saçlı Şeyh (Karagümrük Tahta Minare Tekkesi şeyhi) (144:296): Saçlı Şeyh İbrahim Efendi.

Saçlı Şeyh Efendi (144:295): Küçükmustafapaşa'da Çırakçı Hamza Dede Mahallesi'nde Halvetiyye ve Rifâ'iyye'den Çırakçı Tekkesi'nin ikinci şeyhi Saçlı Mustafa Efendi'dir. Nureddin tarikatından pîr-i sânî bilinen Şeyh Süleyman Veliyyüddin Efendi'nin ilk halifesidir. H.1173'te göçtü.

Saçlı Şeyh Süleyman Efendi (144:294): Kasımpaşa'da Kulaksız'da. Kubbe Tekkesi banisidir. Vefatı Şaban 1115.

Sadık Baba (Anadolukavağı'nda) (226:341): Meşayih ve ulemadandır. Kavak'ın üstünde, Yoros denilen mevkide yatıyor; halk tarafından ziyaret edilir.

Sadık Erzincanî (144:314): Nakşibendiyye ulularından Ahmed Yekdest'in halifesi halifesidir; ikinci pîr sayılanlar arasındadır. Tarikat erkânına dair eserleri vardır. Etvâr-ı seb'adan bahseden *Mahbûb* isimli kitabı pek tutunmuştur.

Safiye Sultan (144:312): Bilindiği gibi Sünbül Efendi hazretlerinin kızı veya refikası değildir, hânkâh-ı şerîfe bir büyük mahfil ve avlu kapısı üzerine bir muvakkit odası ilâve eden Şeyhülislâm Veliyyüdddin Efendi'nin kızı Safiye Hanım'dır. Veliyyüddin Efendi kubbeli bu taş türbeyi kendisi için yaptırmışsa da buraya gömülememiştir. Eyüp'te Şeyh Murad el-Buhârî Dergâhı haziresinde yatıyor. (*Hadîka*, I, 162)

Sahvî Baba (Draman'da) (144:308): Draman Tekkesi şeyhi İsazâde Şeyh Salih Sahvî Efendi'dir. H.1173'te göçmüş, tekkesine sırlanmıştır. Müstakimzade'de tarihi vardır. (*Hadîka*, I, 114)

Said Çavuş (Küçükmustafapaşa'da) (226:354): Tekke ve mahalle sahibidir..

Said el-Gülşenî (144:320): Hasan Sezâî'nin damadı Hafız Efendi halifesidir. İstanbul'da

Gülşenîlik'in yayılmasını sağlayanların başında gelir. H.1217'de göçmüş, şeyhi bulunduğu Başçı Mahmud Tekkesi haziresine sırlanmıştır.

Said Paşa İmamı (Üsküdar'da) (226:19)

Saka Baba (Eğrikağı'da) (226:295): Fatih'in sakabaşılarından Molla Mehmed Efendi'dir. Eğrikapı'da polis karakolunun yanında yatıyor. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 352)

Saka Baba (Eyüp Arpaemini Câmi'-i şerîfi karşısında) (226:296): Saka Edhem Baba'dır. "Şeyhoğlu" denilir, Ferruh Dede'nin kardeşidir. (*Hadîka*, I, 236,285)

Saka Dede - Saka Baba (226:300): Bektaşiyye tarikatındandır. Rivayete göre Mekke-i mükerremede kırk yıldan fazla sakalık etmiştir. 1226 hicrî yılında göçtü. Üsküdar'da Paşalimanı'nda Yarımca Baba Dergâhı haziresinde yatıyor.

Saka Dede (Eyüp Câmi'-i kebir aralığında) (226:297): Fatih'in sakası Mustafa Ağa'dır.

Saka Dede (Kocamustafapaşa'da Ramazan Efendi avlusunda) (226:298): Ramazan Mahfî Dergâh-ı şerîfinin üçüncü şeyhi Abdullah Efendi'dir, Hazret-i Pîr'in kendisinden istihlâf olunmuştur. Çelebi'nin yerine şeyh olmuş ve 4 Zilhicce 1034'te göçmüştür. Hankahın avlusunda, türbe arkasında yatıyor, kitabesi manzumdur.

Saka Dede (Saka Mehmed Efendi) (226:299): Tarikat adamları arasındaki rivayetlere göre Ümmî Sinan'ın dergâhında uzun yıllar sakalık etmiştir. Şehremini'de Ümmî Sinan Tekkesi'nde ahşap türbe ile cümle kapısı ara yerinde demir parmaklık içinde yatıyordu.

Sakabaşı (Tophane'de) (226:410): Saka Baba Şemseddin Efendi, Ebü'l-Feth'in asrı ricalindendir. (*Hadika*, II, 70)

Sakabaşı Ali Baba (Kazlıçeşme'de) (226:303): "Deryayî Ali Baba" da denilmektedir. Eski kayıtlarda görülen adı "Acem Yar Ali Efendi"dir.

Sakabaşı Hacı Ömer Efendi (Çengelköy'de) (226:301): Fatih'in sakabaşısı olarak bilinir. Çengelköy'de camii vardır. Kendi ismini taşıyan bu câmi'-i şerîfin penceresi önünde yattığı söyleniyorsa da burada mezarı görülen Hacı Mehmed Efendi, Fatih asrının ricalinden değildir. (*Hadika*, II, 171)

Sakabaşı Vücûdizâde (Kocamustafapaşa Davutpaşa Mahallesi'nde) (226:411): Kocamustafapaşa Caddesi üzerinde 206-208 numaralı iki ahşap evin arasındadır; Köprülü Çıkmazı'nda parmaklık içindedir. Evvelce mevcut olan kitabesi şöyleydi: "Ebü'l-Feth Sultan Mehmed hazretlerinin sakabaşısı Vücûdizâde"

Salâhaddin Uşşâkî (Aşıkpaşa'da) (144:335)

Salih Baba (226:93): Karabaş Şeyh Salih Babaefendi. Nuhkuyusu eski Araplar Mezarlığı'nda (Seyyid Ahmed Mezarlığı bitişiğindedir) ince talik yazılı tek şahide; başında cesîm Halvetî tâc-ı şerîfi (dördüncü adadır): "Hû - Merhûm Kaymak Baba hulefâlarından merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr Karabaş eş-Şeyh Salih Babaefendi rûhıyıçun rızâen lillâhi fâtiha, 1211"

Salih Baba (Bektaşiyye'den) (144:339): Kuyubaşı Bektaşî Tekkesi'nin banisi ve bu tekkenin ilk şeyhi Emin Baba'nın şeyhidir. Edirnekapı dışında Zülâlî Çeşme'ye gelirken sağ tarafta kiremit kaplı, dar saçaklı küçük taş türbenin içinde talik yazılı baş şahide: "İrci'î emri simâ'-ı câna geldi ez-Hudâ - Olmuşam men nesl-i pâki ol Aliyyü'l-Murtazâ - Sundu bir câm-ı muhabbet sâkî-i dest-i ecel - Mest-i bâkî olmuşam fevt oldu zann etme bana - Vâsıl-ı Mevlâyım hem ol nûr-ı pâk Mustafâ"

Salih Dede (Göksu'da) (226:339)

Sancakdar Baba (226:370): Merdivenköy Şahkulu Sultan Hankahı çevresinde Gözcü Dede Tepesi'nde ağaçlıklı, çok serin, büyük namazgâha bitişik, geniş, yüksek sofada yatan ulu kişilerden biridir.

Sancakdar Baba (Kasımpaşa'da Büyük Piyale'de) (226:369): Fatih devir ulemasından bilinir. Sinnî Halil Efendi şeyhinin kardeşi buraya türbedardı.

Sancakdar Baba (Samatya'da) (226:373)

Sancakdar Baba (Sultanahmet'te) (226:372)

Sancakdar Mehmed Efendi (226:20): Üsküdar'da Karacaahmet Caddesi'nde hususî türbesi vardı. Türbenin kapı numarası 317 idi. 1334'teki büyük yangında yandı, yerine son senelerde Üsküdar Palas isimli büyük bir bina yükseltildi.

Sandıkçı Baba (Üsküdar'da) (144:307): Tekkeyi yaptıran Şeyh Edhem Efendi'dir.

Sandıkçı Şeyh (Üsküdar'da) (144:306): Ali Haydar Efendi.

Saraç İshak (Beyazıt Soğanağa'da) (226:377): Fatihin saraçbaşısı olan İshak-ı Velî'dir. Câmi'-i şerîfine sonradan Rifâ'iyye'den meşihat konmuştur.

Saraylı Sultan (Silivrikapı dışında) (226:210)

Sarhoş Bali (144:322): Ramazan Efendi halifesidir.

Sarı Abdullah Efendi (Kocamustafapaşa'da) (226:338)

Sarı Abdullah Efendi (Topkapı'da) (144:289): *Mesnevî* şarihi.

Sarı Baba (Sarıyer'de) (226:336): Sarıyer Hamamı Sokağı'ndadır. Kitabesi, mezarı büyük Sarıyer yangınında zayi olmuştur. (*Mir'ât-ı İstanbul*, 245)

Sarı Beyazıt (Vefa'da) (226:333)

Sarı Gazi (Kayışdağı ovasında) (226:315): "Sarı Kadı" da deniliyor. Alemdağı civarında Sarı Kadı Köyü'nde yatmakta olup sâdâttan ve ni'me'l-ceyştendir. Necmeddin Sugrâ'nın halifesi bilinir. Bir tahta sandukanın altında yatar. "Sarı Sultan", "Sarı Gazi Dede" de derler. (*Hadîka*, I, 267)

Sarı Musa (Mollagürani'de) (226:334): Ebü'l-Feth ile gelenlerdendir. (*Hadîka*, I, 137)

Sarı Nasûh (226:342): Fatih'le gelenlerdendir. İsmini taşıyan eski mahalle şimdi sokak olmuştur; Vatan Caddesi üzerinde köşe teşkil ediyor. (*Hadîka*, I, 107)

Sarı Sultan (Yerebatan'da) (226:335): Taşkent âlimlerinden, Nakibüleşraf Seyyid Muhterem Efendi'nin ailesidir, yanında yatıyor. Çocuğu da koynunda aynı surette sanduka içindedir.

Sarıgüzel - Sarığıgüzel (Sarıgüzel'de) (226:332)

Sarılık Baba (Sarıyer'de) (226:340): Taksim Firuzağa ve Sıraserviler'dedir. Eski yerinden set üstündeki hazireye kaldırılmıştır.

Sefer Dede (144:334): Eyyühüm Mescidi civarındaki hamam külhanında yatmakla meşhurdur. Hüsameddin Uşşâkî'nin dervişlerindendir. Muntazam taş türbesi dereye giden büyük cadde üzerindedir. (*Hadîka*, II, 6)

Sekbanbaşı Abdurrahman Ağa (Ayakapı'da) (226:350): (*Hadîka*, I, 143; *İstanbul ve Boğaziçi*, I, 341)

Sekbanbaşı Mahmud Paşa (226:355): Sultan Mahmud-ı Adlî devrinin ricalindendir. Vefatı H.1225'tir. Eğrikapı Caddesi üzerinde yatıyor. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 304)

Selâmî Ali Efendi (Üsküdar Kısıklı'da) (144:340)

Selâmî Dede (Sultanselim'de) (144:336): Şeyh Yavsı Dergâhı haziresinde yatıyordu.

Selâmî Mustafa Efendi (Eyüp'te) (144:340)

Selâmizâde (Bağlarbaşı'nda) (226:21): Bağlarbaşı'nda Altunizade civarındadır.

Selim Baba (Üsküdar İnadiye'de) (144:337)

Selim Dede (Kasımpaşa'da Kulaksız'da) (226:351): Fatih ordusu gazilerindendir. (*Mir'ât-ı İstanbul*, 512)

Serçe Hatun (Üsküdar'da) (226:22): Şeyh Câmi'-i şerîfinin karşı tarafında, Gümüşarayıcı Yokuşu'na çıkan sokağın başındaydı, son zamanlarda kaldırıldı. Aslında Bülbülderesi'nde Şeyh Mahallesi'nde mescit yaptırmış olan Serçe Hafız Mehmed Efendi'dir. (*Mir'ât-ı İstanbul*, 98)

Sertarîkzâde Emin Efendi (Eyüp Nişancı'da) (144:337)

Sertarîkzâde Mehmed Emin Efendi (144:340): "Sertarik Baba" da derler. Cerrâhiyye tarikatında kol ve erkân kurmuştur.

Server Beybaba (Topkapı'daydı, yola gitti) (226:211): "Şeyhü'l-Muhtârân"

Server Dede (Sultanaahmet tapu dairesinde) (226:212)

Servili Baba (Nuruosmaniye'de) (226:213): Abdurrahman Şeref Efendi Sokağı'nda metruk caminin bitişiğinde yatıyor. Sadrazam Mahmud Paşa'nın sancaktarıdır. (*Hadika*, I, 127)

Seyfullah Efendi (Küçükhamam'da) (226:349): Mazinneden bir zattır. Şehremini Küçükhamam'da Seyyid Ömer Mahallesi'nde Küçükhamam Meydanı denilen meydanlığın ortasında şimdiki Vezir Caddesi üzerindeydi. Ahşap türbesi 1959 Mayısında bahar yağmurları neticesinde yıkılmıştır. Yanında büyük servi dibinde bir su kuyusu olan Küçükhamam Namazgâhı vardı, türbenin enkazı altında kaldı. Namazgâhın imamı merhum Derviş Mustafa Efendi, türbenin türbedarlığını yapıyordu.

Seyyid Ahmed (Üsküdar'da Seyyid Ahmed Deresi'nde) (226:17): Dereye ismini bırakmış olan bu zatın babası İbrahim'dir. 1047'de göçtü,. Yanında kızı ve hanımı yatmaktadır.

Seyyid Baba (Haseki'de) (144:325)

Seyyid Bedreddin (Rumelihisarı Şehitlik'te) (144:321)

Seyyid Haşim (144:316): "Haşim Baba" derler, Celvetiyye'de kol sahibidir.

Seyyid Haşim (Edirnekapı'da) (144:317)

Seyyid Muhammed el-Bagdadî (Silivrikapı'da) (226:346): Elekli Dede'nin karşısında, set üstündedir. H.1035'te göçmüş, Bağdat fethini keşfen müjdelemiştir. Murâd-ı Râbi' ricalindendir. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 100-101)

Seyyid Muhtar Efendi (Edirnekapı) (144:327)

Seyyid Muhterem Efendi (Yerebatan'da) (226:348): Muhterem Efendi Sokağı'nda 13 numaralı ahşap türbedir. Yanındaki sanduka refikası Sarı Sultan'a aittir. "eş-Şeyh" lafzının gösterdiği H.941'de göçtü. Kanunî devri âlimlerindendir, Taşkentlidir, nakibüleşraftandı. Sandukası önünde şu levhayı okuyoruz: "Kanunî Sultan Süleyman Han hazretlerinin zamân-ı saltanatlarında nakibüleşraf hizmetiyle şeref-yâb olan Taşkendî ulemasından merhûm ve magfûr el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr es-Seyyid Muhterem Efendi rûhıyıçun rızâen lillâhi el-fâtiha." 1941 Ömer Şevki. (*Hadika*, I, 45)

Seyyid Müslim Penahî (Edirnekapı) (144:326): Hacı Bayram-ı Velî'nin mürşidi Somuncu Baba oğludur. 1942'de göçtü. Fakir pişnamaz idim.

Seyyid Ömer (Yayla'da Küçükhamam'da) (226:347): (*Hadika*, I, 123)

Seyyid Seyfullah (Seyfullah Halvetî) (144:302): 16. asrın sonunda ve 17. asrın başlarında yaşayan Seyyid Seyfullah Kasım Efendi bu çağın Yunus'a benzeyen bir şairidir. Nutuklarında "Seyyid Nizamoğlu" mahlasını kullanmıştır.

Ümmî Sinan'dan istifade etmiştir. Aruz vezniyle birçok mutasavvifane manzumeler yazan bu zatın bastırılmış divanı olduğu gibi birtakım ilmî eserleri de vardır. *Miftâh-ı Vahdet-i Vücûd* adlı risalesi maruftur. 1010 Hicrî, 1601 Milâdında göçtü. Seyfullah el-Halvetî 17 asrın içinde Mısrî Niyazî ve Aziz Mahmud Hüdâî gibi sözlerindeki kuvvet ve eserlerindeki edebî sanat bakımından tesir bırakmış ve şöhret yapmış mutasavvıf şairlerden biridir. İlâhîleri, nutukları uzun zaman hafızalarda yaşamış ve tekkelerde okunmuştur. Yunus'tan sonra eserleri en çok bestelenmiş ve tarikat çevresine yayılmış şeyh ve şairlerden biri de Seyyid Seyfullah el-Halveti olmuştu. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 101)

Seyyid Süleyman Belhî (Eyüp Nişancı'da) (144:326)

Sıdkı Baba (Eyüp Taşlıburun'da) (226:293): Erzincanlı Şeyh Ahmed Sıdkı Efendi'dir ki Sultan Aziz'in validesi Pertevniyal Valide Sultan'ın şeyhiydi. Nakşibendiyye şeyhlerindendir. H.1258'de göçmüştür. Taşlıburun haziresinde, girerken solda hususi taş türbede yatıyor. Meşhur hattatlardan Mehmed Cemil el-Eyyûbî bu türbenin babadan kalma türbedarıydı. Hademeler kahyası İbrahim Husulî-i Edhemî Efendi'nin manevi pederleri olduğu sandukası önünde talik yazılı levhada okunuyordu. Levhayı Eyüplü Mehmed Rifat Efendi merhum yazmıştı.

Sicil'de vefat tarihi on yıl eksik olarak 1236 gösterilmiştir. Tamir için kabri açıldığı zaman vücuda tam olarak çıktığı, hiçbir yerinin çürümediği söylenilir.

Sinan Erdebilî (Topkapı'da) (144:336)

Sineçâk el-Mevlevî (144:340): Karabaş Veli'nin muasırlarından Mevlevî Mustafa Efendi'dir. Sultan Süleyman Kanunî devri ricâl-i Mevleviyyesindendir. Karabaş Velî'ye yeniden intisap etmek istediyse de muvafık görülmemiştir. 953 Hicrîde göçmüştür. Sütlüce'de yatıyor. (*Hadika*, I, 304)

Sinnî Halil Efendi (Altımermer'de) (144:337)

Sirkeci Baba (Ayakapı'da) (226:352): (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 339)

Sivasîzâde (144:331): Abdülmecid Sivasî'nin oğludur. Eyüp'teki Sivaslı Baba Tekkesi'ne babasından sonra postnişin olmuştu. Sultan Ahmet Câmi'-i şerîfinde cuma kürsüsü şeyhliği ediyordu.

Sivrikoz Mehmed Efendi (Cibali'de) (226:304): Cibali Mescidi'ni yaptırmıştır. Meyyit İskelesi yolunda, Kaptanıderya Abdülfettah Paşa'nın yanında yatıyor. Bir mahalleye isim bırakmıştır. (*Hadika*, I, 72)

Sofu Baba (226:343): Fındıklı - Kazancı arasında Mebusan Yokuşu'ndadır. Son zamanlarda mozaik çinilerle pek güzel şekilde tamir olunmuştur.

Sofu Baba (Fethiyeli, Edirnekapı'da) (226:353)

Sofular (144:309): Fatih civarında bu isimle meşhur olan yerde Ekmel Tekkesi'nin haziresinde parmaklık içinde yatan üç sofudur ki mahallesi, mektebi, camii, tekke ve hamamı vardır, hepsi de meşhur ve mamurdur. Fatih'in yanında bulunmuşlardır. Halk bunları evliya bilir.

Soğan Ağa (226:345): Beyazıt'ta câmi'-i şerîfi olan ağadır. Fatih'in soğancıbaşısı olduğundan bu nam ile meşhur olmuştur.

Sohta Sinan (144:324): Sultan Selim Han Gazi (Yavuz) evâhir-i saltanatında göçtü. Mahmiye-i Kostantiniyye'de Şeyh Süleyman Halife'nin zaviyesi yanında Vezir Pîrî Mehmed Paşa, Sohta Sinan Efendi için bir mescid-i şerîf bina eyledi. Kabr-i şerîfi o mescittedir. (*Evliya Çelebi Seyehatnamesi*, I, 435)

Subaşı Süleyman Efendi (226:344): Kanunî

ricalindendir. Unkapanı Camii'ni ve civarındaki Atlamataşı Mektebi'ni yaptırmıştır. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 336)

Sullan Semaî (144:310): "Sultan Divanî" de derler. Kulekapı Mevlevîhanesi'nin ilk postnişinidir.

Susak Dede (Halıcılar'da) (226:415): Mazinneden bir zat olup evâil-i Sultan Selîm-i Sâlis'te irtihal ile Halıcılar'da defnedilmiştir. Kabri ziyaretgâhtır.

Süleyman Sâfi (Karagümrük Kabakulak'ta) (144:335)

Sülüklü Dede (Sarıgüzel'de) (226:374): İsmi Hacı Bilal Efendi'dir. Sarıgüzel çevresinde yatıyor.

Sünbül Efendi (Kocamustafapaşa'da) (144:336)

Süpürgeci Dede (226:356-59): Tophane'de İlyas Çelebi Câmi'-i şerîfi çevresinde, yukarı kısımlarda, Balaban Bey denilen yerde, Tophane İlkokulu'nun önünde ve köşe başındadır. Betonla sonradan yükseltilmiş demir parmaklıklı toprak mezarda yatıyor. Hakkında hiçbir bilgimiz yoktur. Şimdi baş ucunda bulunan taş, 1950 yılında mezarı halk tarafından tamir edilirken Kâdirîhane'den getirtilmiştir. Üzerinde kendisine ait olmayan şu kitabe okunmaktadır: "Lâ ilâhe illallah Muhammedün resulullah - Merhûm ve magfûr eş-Şeyh Ahmed Efendi el-İmâm rûhuna el-fâtiha. (Tesbit tarihi 1955)

Süpürge getirip duasını alırlarmış. Fakat gönlü çekmediğinden hiçbir şey kabul etmezmiş; böyleleri ne getirse elini sürmeden geri çevirmiş. Ziyaretine gelenlerin süpürgesini kabul etmemesi işinin ve muradının olacağına işaretmiş. Bugün de adak adayanlar kabrine süpürge bırakırlar. Sultan I.Mahmud devri adamlarındandır.

Süreyya Baba (Şeyh Ahmed Süreyya Bey, Beşiktaş Yahya Efendi haziresinde) (144:338)

Sütlü Dede (226:195-97): Karacaahmet Türbesi'nin arkasından gelen İnadiye Caddesi'nin sonunda ve Nuhkuyusu Caddesi'nin başındadır. Karşısında Karacaahmet İbtidai Mektebi'nin boş arsası ve su terazisi vardır. Taşında okunduğu gibi "Ninesi Dede Sultan" ve "Memesi Sultan Dede" denilir; "Sütçü Baba" da diyorlar. Rivayete göre Karaca Ahmed'e süt emzirmiş. Karaca Ahmed anadan öksüz kalmış, ağlıyormuş, bu zat oyalamak için onu kucağına almış, göğsüne bastırmış. Erkek olduğu hâlde anda Allah tarafından kendisine süt gelmiş.

Kar kıyamette mumu yanar, sönmez. Ziyaretçisi çoktur, bilhassa sütü kesilmiş hanımlar gelir, ayak ucundan toprak alırlar, Allah'ın izniyle sütleri gelir, yine toprağı getirirler, aldıkları yere bırakırlar ve ruhuna Kur'an okurlar. Evkaf'tan senede altı koyun verilirdi, zeytin yağı, mum, süpürge de gelirdi. Karşısındaki boş arsada vaktiyle Karacaahmet Sultan Mektebi adıyla dört sınıflı ibtidaî mektebi vardı, hürriyetten biraz sonraya kadar devam etti, sonra viran oldu yıkıldı. Altında sebili de vardı.Bu yer şimdi Valide Sultan Çeşmesi'nin arkasına düşüyor.

Şah Ali Baba (144:381): "Jengî - Cengî Ali Baba" da derler. Nuruosmaniye'de Mahmud Paşa Câmi'-i şerîfi civarında Mengene Sokağı'nın başında kendi tekkesinin türbesinde yatıyor. "Cünunî Ali Efendi" de diyorlar. Bayramiyye'den olduğu rivayet hâlindedir.

Şah Murad (Eyüp'te) (144:381)

Şah Sultan (Eyüp Bahariye) (226:209): Yavuz'un kızı, Veziriazam Lutfi Paşa'nın refikasıdır. (*Hadîka*, I, 132,256)

Şah Sultan (Eyüp'te) (226:208): Kanunî'nin damadı Zal Mahmud Paşa'nın refikasıdır. Bir türbe içinde yatıyorlar. (*Hadîka*, I, 253)

Şalaka (226:207): Sultan Mahmud zamanı

ricalindendir. Bu isimle bilinen ve Nakşibendî tarikatından bir zattı. Eyüp'te Servi Mahallesi'nde Vezir İzzet Mehmed Paşa Tekkesi'nin bahçesinde açık türbesi vardı. Mazinneden sayılırdı. Tekkenin şeyhlerine mahsus olan ahşap türbe de bunun yanında bulunuyordu. Bahariye Fırını'na girip içinde iki rekat namaz kıldığı söylenilir.

Şaşkın Mahmud (Edirnekapı) (226:206): Merzifonludur, deli dolu hâlleriyle tanınmıştır. 27 Ağustos 1332'de vefat ederek Edirnekapı dışına gömülmüştür. Ortabağ'da mezarcı kulübesinin arkasında ve ortalarda yatıyor. Ramiz yoluna yakın taraftaki talik yazılı, dört köşeli başlıksız taşında şunlar yazılı: "Hû - Şaşkın Mahmud'un rûhıyıçun el-fâtiha, 27 Ağustos 1332" Sonra da şu duayı okuyoruz: "Bu Şaşkın Mahmud'a Hak rahmet eyleye ve hayır dua ile yâd eden ihvân-ı dîni Mevlâ iki cihanda mesrur eylesin, amin"

Şehit Baba (Eğrikapı'da) (226:364): Kapının iç tarafında, solda, eski karakolhane sırasında ve duvar dibindedir. Set kenarına benzer şekilde çevrelenmiş küçük mezarı ziyaret edilmekte ve adaklar adanmaktadır. "Şehit Baba" diyorlar, fetihte orada şehit düşmüştür. Kâtibî kavuklu mezar taşında sülüs kırması ile yazılan şudur: "Merhûm ve magfûr Derviş Molla Mehmed rûhuna fâtiha, 1213" (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 352)

Şehsuvar Baba (Kadırga'da) (226:361): Talebe yurdunun karşısındaki sokağın içindedir.

Şehsüvar Bey (Kale dibinde) (226:362)

Şehzadeler (Edirnekapı dışında) (226:326): Şehitlik'in aşağı taraflarındadır. Fatih'in idam ettirdiği şehzadelerin mezarıdır diye bilinir. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 197)

Şekerpare Kadın (Eyüp'te Sultan Reşad Türbe Sokağı'nda) (226:322)

Şenlik Dede (Maçka'da) (226:323)

Şerbetdar Mehmed Efendi (144:372): "Şerbetî" de derler.

Şerbetdar Mehmed Efendi (Çukurbostan'da) (144:342)

Şeyh Ahmed Efendi (144:374): Mısrî Niyazî'nin kardeşidir. Merkez Efendi haziresinde, arkadaki küçük kapıya yakın taraflarda yatıyor. Bursa Mısrî Asitanesi son postnişini Mehmed Şemseddin (Ulusoy) Efendi vefatında Şeyh Ahmed Efendi'nin ayak ucuna gömülmüştü.

Şeyh Davud (Tahtakale'de) (226:201): Fatih devri meşalecileri pîridir. (*Hadika*, I, 131)

Şeyh Fethullah (Cihangir'de) (144:376): Hasan Burhaneddin Cihangirî'nin halifesidir, yanında yatıyor.

Şeyh Fındık (Eğrikapı'da) (226:194): (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 354)

Şeyh Havuç (Fatih'te Haydarîhane'de) (144:376): Şeyh Süleyman Efendi'dir. Yüzünün kızarık olmasından "Şeyh Havuç" derlerdi.

Şeyh İsmail Efendi (Atpazarı'nda (144:376): Fatih devri Zeyniyye ricalindendir.

Şeyh Kalender (Üsküdar'da) (226:18)

Şeyh Keşkül Baba (144:375): Sultanahmet Arasta Tekkesi şeyhi ve banisi Abdülaziz Efendi. "Şeyh Sâil" de derlerdi.

Şeyh Nevruz (144:378): Beylerbeyi Havuzbaşı şeyhi Veliyyüdddin Efendi, "Nevruz Baba" da derlerdi.

Şeyh Resmi Mahmud Efendi (Fatih) (226:317): Eski bir mahalleye isim bırakmıştır. Fatih'te Büyük Otlukçu Yokuşu'nda kendi yaptırdığı câmi'-i şerîfin haziresinde hususî türbesi vardı. "Nükte-şinâs"ın gösterdiği H.886 yılında göçtü. Fatih yangınında cami yandıktan sonra hazire ve türbe yola karıştı. (*Hadika*, I, 117)

Şeyh Sâfî Efendi (144:373): Son zamanlarda yetişen Uşşâkî şeyhleri arasında ilim ve faziletle ve birçok eserleriyle şöhret yapmış, hakikaten mümtaz münevver ve hâl ehli bir zattı; ayrıca Kâdiriyye'den icazetliydi. Uzun yıllar tekke şeyhliği, imamlık ve vaizlik yaptığı İstanbul'da vefat etti. Edirnekapı'da yatıyor.

Şeyh Salih Baba (Üsküdar'da) (226:24-29): Magribîlerden Yahya Yusuf Efendi'nin oğludur. İhsaniye'de eski Sinan Paşa Mahallesi'ne ait Alt Sokak'ta Köprülü Konak'a yakın taraftaki türbesinde iki servi altında yatıyor. Eski türbedarlar ailesinin ve halkın himmeti ile çok temiz bakılmaktadır. Türbedar odasının küçük bahçesine bitişik olup 77 numara verilmiştir. Üstü açıktır, fakat etrafındaki mersin ve defne ağaçları ile kendinden kubbelenmiştir. Demir parmaklıklı ziyaret penceresi önünde Kur'an okunur, adaklar adanır, kurban ve horoz kesilir, çevrenin fakirlerine verilir.Evvelce türbedarlar tarafından pişirilir ve ziyaretçilere ikram edilirdi.

Halkın rivayetlerine göre Şeyh Salih Efendi bu servileri hayatında kendi dikmiş, hocası Nurullah Efendi'nin yanındaki mezarını hazırlamış ve Allah'ın rahmeti ile yıkanmak için üstünün açık bırakılmasını vasiyet eylemiştir. Hayatının son günlerini hemen daima bu türbenin arkasında yine kendisinin yaptırdığı çilehanede geçirdiği söylenilir; duvarları duruyor.

Salih Dede nesi varsa hepsini hususî hizmetinde bulunan manevî evlâdı ve tercümanı Hasan Efendi'ye bırakmıştır, ondan da çocuğu Selim Ağa'ya kalmıştır. Hâlen türbedar odasında oturan ve türbeye bakan aile, bu soydandır. Salih Dede'nin ayrıca kendisinden kalan vakıf eşya arasında türbesine gelenlere ziyaret ettirilmek üzere bıraktığı bir de lihye-i saâdet (sakal-ı şerîf) vardı, ipekli, işlemeli renk renk kırk bir bohçada ve altın mahfaza içinde bulunuyordu. Gömme sandıklı ve kahverenkli kıymettar kutusuyla beraber 6 Temmuz 1953 tarihinde bugünkü türbedarlar tarafından Üsküdar müftülüğüne teslim edildi. Oradan da Erzurum'da yeni açılan bir camiye gönderildiğini öğreniyoruz.

Şeyh Salih Baba'nın ziyaret penceresinden de kısmen okunabilen baş taşında sülüsle yazılmış Arapça kitabe, dedesini ve soyunu da bildiriyor: "Kad intekale min dâri'l-fenâ ilâ dâri'l-bekâ el-merhûm el magfûr el-mebrûr eş-Şeyh Salih b. Yahya Yusuf b. El-Abbâs el-Kureyşî el- Marakeşî el-Magribî ahsanallâhu bi-lutfihi. Sene sitte ve semânîn ve mieteyn ve elf, Şaban 1286"

Şeyh Sevindik (144:380): Otlukçu Yokuşu yakınlarında Cerrâhiyye'den Helvâyî Tekkesi'nin ikinci şeyhi bulunan Hafız Ahmed Efendi'dir. H.1165'de göçtü, Şeyh Mahmud Resmî Camii haziresinde yatıyordu. İğci - İplikçi Hüsameddin Efendi halifelerindendir.

Şeyh Süleyman Efendi (144:377): Fatih zamanı Zeyniyye meşayihindendir. Kiliseyi bozarak mescit yapmıştır. (*Hadîka*, I, 131)

Şeyh Tahmis (Marpuççular'da) (144:378): Uşşâkiyye'den Şeyh Şükrü Efendi'dir.

Şeyh Türlü (Acıçeşme'de) (144:377)

Şeyh Yavsı (Sultanselim'de) (144:379): Ebussuud Efendi'nin babasıdır. Sultan Beyazıt'la halvete girmişlerdir. Asıl adı Şeyh Muhyiddin Efendi'dir, İskiliplidir.

Şeyh Zâfir (Beşiktaş'ta) (144:378)

Şeyhzâde Mehmed Efendi (Kasımpaşa'da) (144:372): Hazret-i Hüsameddin Uşşâkî neslindendir. Unkapanı'nda mescidi vardır. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 338)

Şimşir Dede (Eyüp'te) (226:367): Eyüp'te Küçük Emir Efendi. Kabir, şimşir ağacının dibinde bulunduğu için halkın bir kısmı bu isimle de anıyor.

Şu'be hazretleri (Eğrikapı'da Avcıbey Mahallesi'nde) (226:205): Tâbiîndendir. Hekimzâde Arap Hacı Ali'nin yaptırdığı taş mektebin bahçesinde yatıyor. Biraz aşağısında Fatih'in adamlarından Avcı Mehmed Bey'in mezarı vardır, 1953'te tamir görmüştü. (*Hadîka*, I, 37)

Taha Baba (Haseki'de) (144:215): Eski Kızıl Elma, şimdiki Cevdet Paşa Caddesi üzerindeydi.

Tâhir Ağa (Aşıkpaşa'da) (227:55): Tekke ve mescit yaptırmıştır.

Tahta Kadı (Kasımpaşa'da) (227:57): Fatih'le gelenlerden Kadı Mehmed Efendi'dir. H.873'te göçmüş, Kasımpaşa'daki camii avlusuna gömülmüştür. Bu mabet, fetihten sonra İstanbul'da yaptırılan ilk câmi'-i şerîftir. (*Hadîka*, II, 5)

Tahta Kadı (Kasımpaşa'da) (227:57): Kâğıthane köyünde mescidi bulunan Kadı Mustafa Efendi'dir. Kendisi de orada medfundur. Mescit harabedir. (*Hadîka*, II, 302)

Takkeci Baba (Topkapı'da) (227:61): Topkapı dışında çinilerle süslü ve kıymetli caminin sahibidir.

Taş Baba (226:34): "Taşlı Baba", "Taşlıca Baba" da derler. Asıl adı İvaz Fakih'tir, bu isimle de anılır. Rivayete göre Fatih devrinin mücahitlerindendir. Bir başka rivayet onun Sultan Orhan zamanında ordunun müfettişlerinden gösterir. Yukarı Çamlıca tepesinde Tomruk suyunun üst tarafında yatıyor.

Tatar Hoca (Fatih haziresinde) (227:271): Zincirlikuyu - Üçbaş Medresesi'nde yetmiş yedi sene inzivaya çekilmiş Kırımlı bir mücahittir.

Tatar Şeyh (227:72): Kırımlıdır. Küçük Ayasofya Tekkesi'nde şeyhliği vardır; ulemadandır. 1001 Şevvalinde göçtü, Edirnekapı'da yatıyor.

Tatar Şeyh İbrahim Efendi (144:214): Halvetiyye şeyhlerinin bilginlerindendir. Vücuda getirdiği kıymetli telif eserleriyle ayrıca şöhret yapmıştır. *Füsûs* şârihi Sofyalı Bali hulefâsından Filibeli Nureddinzâde'nin halifesidir. Küçük Ayasofya Zaviyesi'nde irşatta bulunurken bir yandan da Fatih Câmi'-i şerîfinde ezberinden tefsir dersleri okutmuştur. Vefatı H.101 Cemaziyelevvelindedir. Edirnekapı'da Sırt Tekke'de yatıyor.

Tavîl Şeyh (Şehremini'de) (227:65): Mescit ve zaviye sahibi olan bu zatın adı Mahmud Efendi'dir. Açtığı tekke, Bayramiyye'den iken sonraları Halvetiyye'den olmuştur. (*Hadîka*, I, 123)

Tavşan Baba (227:9,268): Beyazıt'ta Soğan Ağa çevresinde Turanlı Sokağı'nın başında, son yıllarda harabesi kaldırılan Kepenekli Camii'nin köşesinde ve eski mutasarrıflardan İzzet Paşa'nın konağının bitişiğindeydi. Kerametleri görülmüş bir veliydi. Tarihî Tavşan taşı da bu mezarın yanında bulunuyordu,. Son istimlâklar sırasında Tavşan Baba Türbesi ile beraber kaldırıldı.

Telli Baba (Sarıyer Yeni Mahalle) (227:78): Türbesi son zamanlarda Hâşim Mardin tarafından ihya ve imar olundu.

Telli Dede (227:76,79): Aksaray'da Çakır Ağa Câmi'-i şerîfi yakınlarında (haziresinde) yatmaktaydı. Halkın hürmet ve alâkayla ziyaret ettiği türbelerdendi, yola gitti. Kendisi Fatih devri adamlarından bilinir. (*Hadîka*, I, 73)

Tercüman Yunus Bey (Draman'da) (227:74)

Tezkireci Osman Efendi (Kuruçeşme'de köy içindedir) (227:62)

Tezveren Dede (Çemberlitaş'ta) (227:45): Fetih ordusuyla birlikte İstanbul'a gelenlerdendir. Mekkeli Şeyh Muhammed Can halifelerinden, Bâlâ Tekkesi şeyhi Şumnulu Şeyh Mehmed Ali Efendi, H.1285'ten sonra burada uzun zaman türbedarlık etmiştir.

Tezveren Dede (Eyüp'te) (227:46): Eyüp'te Feshane Caddesi üzerinde Kâdiriyye'den Tabakhane - Cuma Tekkesi sırasında taş türbede yatıyor. Eyüp ve çevresi halkının bir kısmı bu zatı "Aceleci Ahmed Efendi" diye tanırlar, hâlbuki Aceleci Ahmed Efendi, Bursa'daki türbesinde yatmaktadır; Eyüp'teki Tezveren Dede'nin adı da Ahmed Efendi'dir, fakat "Aceleci" değildir, Pîr Ahmed Efendi'dir. Bayramiyye tarikatı ricalinden bulunduğu La'lîzâde Abdülbaki Efendi'nin *Sergüzeşt-nâme*'sinde yazılıdır. (*Hadîka*, I, 253)

Tezveren Dede (Kumkapı'da) (227:44): "Ferhad Dede", "Şeyh Ferhad" da diyorlar, fakat ikisi de yanlıştır. Burada yatan zatın ismi "Şeyh Mahmud Efendi"dir ve Ramazan Efendi halifelerindendir. Eyüp'te yatan Sadrazam Arnavut Ferhad Paşa'ya yeniçeri ağalığında sadrazam ve dâmâd-ı sultânî olacağını müjdelemiştir. Paşa da onun namına Musallâ Camii'ni ve yanındaki medreseyi yaptırmıştır. Bu sebeple Mahmud Efendi'ye "Ferhad Paşa şeyhi" denilmiş ve öyle de kalmıştır. (*Hadîka*, I, 202; *İstanbul ve Boğaziçi*, I, 510)

Tezveren Dede (Paşabahçe'de) (227:31): Paşabahçe'de vapur iskelesiyle cam fabrikası arasında Sahipmolla Caddesi'nde İncirliköy otobüs durağındadır. Kurumuş ince bir servinin dibinde yatıyor. Üstü açık, uzunca toprak bir kabirdir. Etrafı yakın zamanlarda muntazam demir parmaklıkla çevrilmiştir. İsmi Abdülganî'dir, "Ganî Baba" diyorlar. Baş şahidesindeki kavuğunu da yıpranmış görüyoruz."

Tezveren Meryem Ana (Altımermer'de) (227:43): "Tez işiten Meryem" de denir.

Tipo Sultan (Aksaray - Horhor Caddesi'nde Hindîler Tekkesi haziresinde) (227:63)

Tiryakici Dede (Karagümrük'te) (144:219): Ejder Tekkesi hulefâsından Tiryakici Hasan Dedeefendi'dir.

Toklu Dede - Toklu İbrahim Efendi (Tokmaktepe'de) (227:67): (*Hadîka*, I, 143; *İstanbul ve Boğaziçi*, I, 52-55, 156, 250-58)

Toklu Dede (227: 59): Sütlüce'de Kapıağası Mahmud Ağa Câmi'-i şerîfi arka hazirede, mabedi yaptıran Mahmud Ağa'nın demir parmaklıklı açık türbesi içinde ve Mahmud Ağa'nın sol yanında yatıyor. Sülüsle yazılmış kitabede şunları okuyoruz: "Merhûm ve magfûr Toklu Dede rûhıyıçun el-fâtiha, H.1100." Başında dal sikke vardır, Mevleviyye'den olmalı. (Tesbit tarihi 18 Haziran 1962) (*Hadîka*, I, 303)

Toklu Dede (227:58-59): Haliç Sütlücesi'nde mezbaha karşısında halkın rağbet ve ziyaret ettiği bir makamdır. İsmi Avnullah, babası Abdülfettah'tır. (*Hadîka*, I, 305)

Tokmak Baba (Eyüp'te Karyağdı tepesinde) (227:7): Asıl ismi "İhlâs Baba"dır. Karyağdı Bektaşî Tekkesi'nde şeyhliği vardır; H.1315'te göçtü. Şiirler, nefesler yazmıştır. (Sadeddin Nüzhet, *Bektaşî Şairleri*, s.186)

Tokmak Dede (Ayvansaray'da Tokmaktepe'dedir.) (227:269): Yâ Vedûd hazretleri hulefâsındandır. Cami ve zaviyenin vakfını tayin etmiştir. (*Hadîka*, I, 287; *İstanbul ve Boğaziçi*, I, 348)

Tokmaklı Dede (Aksaray Cellatçeşmesi'nde) (227:8;73): Aksaray Bostancıbaşı Abdullah Ağa Mahallesi'nde Cellatçeşmesi denilen yerde, etrafı duvarla çevrili, üstü açık, eskiden kalma bir türbedir. 1309 Cumadelahiresinde tapu dairesi siyakat yazısı mütehassıslarından Şeyh Ekrem Efendi tarafından Rifâ'iyye'den meşihat konulmuştu; çarşamba geceleri âyîn-i şerîf icra olunurdu. Büyük Aksaray yangınında yandı.

Topçu Baba (Silivrikapı dışında Seyyid Nizam Türbesi karşısında) (227:69).

Topçu Baba (Silivrikapı içinde Bâlâ Tekkesi yanında) (227:69). (*Hadîka*, I, 58)

Topçu Baba (Sultanahmet - Cankurtaran) (227:71): Fatih'in topçubaşılarından Seyyid Hüseyin Ağa'dır. (*Hadîka*, I, 77)

Topçubaşı Esad Ağa (Topçular'da) (227:68): Topçular'da Topçubaşı Câmi'-i şerîfi mihrabı önünde büyük çitlembik ağacı altında yatıyor. Sonradan konulan taşında tarih yoktur. Kendisi H.966'da göçmüştür: "Sâhibü'l-hayrât Topçubaşı Esad Ağa ervâhıyıçun fâtiha" (*Hadîka*, I, 45) (Tesbit tarihi 3 Haziran 1956)

Torbalı Dede (Üsküdar'da) (226:16): Üsküdar'daki Durbali Ali Baba'dan bozmadır. (*Hadîka*, II, 236)

Toygar Baba (Üsküdar'da) (226:35): Sultan III. Ahmed zamanında gelen meşhur çiçek mütehassıslarından Hamza Çelebi'dir. Kendi namıyla meşhur olan Toygar Tepesi'ndeki mescidinin önünde yatıyor: "Himmeti câri kâftan kâfa - Hazret-i Toygar Hamza Baba" (*Hadîka*, II, 235; *Mir'ât-ı İstanbul*, 143)

Tozkoparan (Cerrahpaşa'da) (227:66): Cerrahpaşa Caddesi üzerinde kendi namı verilmiş olan Tozkoparan'da Ahmed Kethüda - Şem'i Molla Câmi'-i şerîfi haziresinde yatıyor. Pek maruf kemankeşlerdendir.

Tuti Latif (227:270): (*Hadîka*, I, 140)

Tuz Baba (Beşiktaş'ta) (227:49): Uzuncaova çevresinde Rum Ali Ağa Mahallesi'nde Rum Ali Ağa'nın yaptırdığı câmi'-i şerîfin bahçesindedir. Şimdi Türk Ali Mahallesi, Türk Ali Camii'dir. Fetih ordusunun tuzcubaşıcı olmakla tanınmıştır. Çokça ziyaret edilir, evliyaullahtan bilinir. (*Mir'ât-ı İstanbul*, 297)

Tükürüklü Şeyh (144:218): Otlukçu Yokuşu'nda Cerrâhiyye'den Halvetî Tekkesi şeyhleri arasında pek tanınmış olan Hasan Hamdi Efendi'dir. Hazret-i Nureddin Asitanesi şeyhlerinden Abdurrahman Hilmi Efendi'den müstahleftir. Hayatında ağzından küfür kelimesi çıkmamıştır. En hırslandığı zamanlarda bile sadece "tû tû!" dediğinden "Tükürüklü Şeyh" denilmiştir. 9 Zilkade 1247'de göçtü, tekkenin haziresinde yatıyordu.

Tülbentçi Hüsameddin (Kumkapı'da) (227:60): Fatih'in sarıkçıbaşısı derler. (*Hadîka*, I, 109)

Türabî Baba (Kasımpaşa'da) (144:216)

Türbedar Efendi (Edirnekapı'da) (144:217): Edirnekapı'da Ahmed Amiş Efendi'nin halefidir. Edirnekapı'da Emin Baba Tekkesi yanında yatıyor.

Uçtum Baba (Topkapı'da) (144:128): "Kemter Baba" da derler. Aslen Bitlislidir ve meşhur Müştak Baba neslindendir, ismi de "Müştak" olduğu hâlde hiç kullanılmazdı. Şehzadebaşı'nda Celvetiyye, Cerrâhiyye ve Kâdiriyye'den Keşfî Osman Efendi tekkesinin şeyhiydi. Hakikaten dervîş-nihâd insandı, yolunda kemal sahibiydi. 28 Haziran 1925'te göçtü, Topkapı'da Hoca Neşet Efendi'nin yanında yatıyor, taşı yok. Saatlerce sema etmesinden "Uçtum Baba" denilmiştir.

Ukayl-i Mekkî (Şeyh Ahmed b. Muhammed el-Ukayl el-Mekkî) (144:94-95): Kâdiriyye'nin Rezzâkiyye kolu meşayihindendir. Rezzâkiyye'yi İstanbul'da yaymış ve bu koldan bazı kimselere tâç giydirmiş, hilâfet vermiştir; Hekimoğlu Ali Paşa postnişini Enfîzâde Şeyh Mehmed Rıza Efendi bunların meşhurlarındandır. Aynı zamanda ulemadan ve tefsir sahibi olan Ukayl-i Mekkî diğer üç vasıtayla nisbet-i silsilesi Hazret-i Gavs-i A'zam'a ulaşmaktadır. Kendisi İstanbul'da vefat etmiş, Hekimoğlu Ali Paşa Dergâhı avlusundaki türbeye gömülmüştür.

Ukayl-i Yemenî (Şeyh Muhammed Ukayl Efendi) (144:91): 1000 tarihlerinde Yemen'den İstanbul'a gelen ve Rifâ'îlik'i getiren zattır. Üsküdar'da Menzilhane Yokuşu'nda Rifâ'î Asitanesi'nin karşısındaki Tavaşi Hüseyin Ağa Camii'ne meşihat koymuş, orada mukabeleye

başlamış, vefatına kadar devam ettirmiştir. Kendisi de orada yatıyor.

Uluabatlı Hasan (Topkapı suru bitişiğinde) (227:215)

Ulvan Çelebi (Unkapanı'nda) (227:182): (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 315)

Ulvan Efendi (144:409): Karasarıklı İbrahim Efendi'nin oğlu ve halifesi ve câ-nişîni bulunan Şeyh Hüseyin Ulvan Efendi'dir. H.1262'de göçtü. Babasının yanında yatıyor.

Urupgöz (227:213): Eyüp Taşlıburun şeyhi Hüseyin Efendi'dir.

Uryan Derviş (227:209): İsmi Derviş Hüseyin'dir; Eyüplü olduğunu taşından okuyoruz. H.1141 tarihinde göçmüş, Hazret-i Hâlid Türbesi'nin arkasına gömülmüştür. Mezarlığın Bahariye Caddesi'ne bakan pencerelerinin önünde yatıyor, Çayırlı Hoca'nın karşısındadır.

Uşşâkîzâde (Karagümrük Keskin Dede'de) (144:81): Hazret-i Hüsameddin Uşşâkî neslinden Şeyh Hasib Efendi'dir ki *Şakâyık*'a zeyli vardır.

Uyku Dede (Kocamustafapaşa'da) (227:211-12): Ağaçkakan Sokağı ile Ağa Çayırı Sokağı'nın birleştiği köşede göze çarpan büyükçe bir türbedir. Çatısı, binası esaslı tamir görmüştür. Adı Şeyh Ahmed Efendi'dir, Hazret-i Sünbül Sinan'ın halifesinin halifesi bilinir, fakat makamda bulunmamıştır. Ekser zamanı nefis murakabesiyle geçtiği için halk uyuyor sanırlarmış. Uyku uyuyamayan çocuklara kabrinin toprağı ilâç gibidir. Ziyaretten sonra toprak alınıp uyuyamayan çocukların yastığının altına koyarlar yahut sandukasının üzerine çocuğun zıbınını, takkesini bırakırlar, bir gece sonra alırlardı. Son türbedar Saniye Hanım müracaat edenlere küçük bezler içinde toprak verir, mukabilinde para almazdı. Uyku Dede'nin başında siyah destarlı büyük Halvetî tâcı vardır. Saniye Hanım'ın vefatından sonra Hekimoğlu Ali Tekkesi şeyhi Müfid Efendi türbedarlığına bakıyordu.

Uyûnî Şeyh Seyyid Mehmed Efendi (144:79): Rahîkîzâdelerdendir, "Sütlüce Şeyhi" derler. Sünbülî şeyhlerinin şairlerinden ve eser vermiş olanlarındandır. *Ta'rîfnâme-i Dergâhân* bu zatındır. 1166'da göçtü. Sütlüce'de Kapıağası Mahmud Ağa Tekkesi - Camii haziresinde Sineçak'ın yanında yatıyor. (*Hadîka*, I, 305)

Uzun Evliya (Beykoz - Akbaba) (227:214): Akbaba yolu üzerinde Ortaçeşme'deki Leblebici Baba'nın diğer ismidir.

Uzun Şüca (Fazlı Paşa'da) (227:216): Fatih'in şâtırlarındandır, üç mescit sahibidir. (*Hadîka*, I, 157)

Üç Şehitler (Eyüp'te) (227:218): İslâmbey Caddesi üzerinde kendi ismiyle bilinen mevkide ve ayrı ayrı yerlerde üç kabirdir. Ziyaret edilir, mumu yanar.

Üçbaş şeyhi Mehmed Efendi (144:125): Ramazan Efendi halifeleridendir.

Üçgözlü Şeyh Mehmed Efendi (Kocamustafapaşa'da Hacı Kadın Mahellesi'nde) (227:224-25): Fatih şehitlerindendir. Hacı Kadın Mahallesi'nde Hacı Kadın Caddesi'nin başındadır. Hayır sahiplerinden Mısırlı Hacı Osman Ağa tarafından H.1198'de kabri tamir edilmiş, sülüs yazılı kitabe konulmuştur. Son türbedarı, karşısındaki Hacı Kadın Tekkesi şeyhi İsmail Sadeddin Efendi merhumdu. Türbenin bitişiğinde Üçgözlü Mehmed Efendi Mektebi vardı, bir katlı, ahşaptı, 56 numaralıydı, yıkıldı. Bu mektep Hacı Kadın denilen Hacı Mihrişah Hatun'undur. Türbenin bitişiğinde olduğu için Üçgözlü'nün ismini almıştır. Bu türbenin ve karşısındaki Hacı Kadın Tekkesi'nin senede 95 kilo zeytin yağı ve iki sandık ispermeç mumu vardı.

Üçler (Üç Emirler) (144:120-32): Fatih'te Yedi Emirler Türbesi'nde yatan Buharalı üç seyyidddir; "Şeyhü'l-Ahrâr" lakaplı Şeyh Ubeydullah Semerkandi'nin halifeleridir. Seyyid Ahmed, Seyyid Hamza ve Seyyid Ukayl ismindeki bu zatlar, İstanbul fethinde bulunmuşlar, vasiyetleri gereğince buraya gömülmüşlerdir. İstanbul'a Baba Haydar-ı Eyyûbî ile birlikte gelmişlerdir. Seyahat ve tarikat arkadaşlarından Buharalı dört seyyidin sonradan vefat ederek yanlarına gömülmesi dolayısıyla buraya "Yedi Emirler Türbesi" denilmiştir, hâlen bu isim kullanılıyor.

Üçler Baba (144:126-27): İstanbul Vakıflar Müdürlüğünden Mezarlıklar Müdürlüğü'ne 1934'te devredilmiş defterde tesbit olunduğuna göre: Sultanahmet Parkı'ndaki Yılanlı Sütun'un karşısındaydı. Şarkında Terzihane Sokağı, garbında 66 ve 68 numaralı evler ve bahçeleri, şimalinde Asmalı Çeşme Sokağı vardı. Cenup tarafı Sultanahmet caddesi üzerindeydi. Oğlan Şeyh İsmail Maşukî'nin seyf-i şerîatle şehit edildiği yerdir. (*Hadika*, I, 35)

Ümmî Ahmed Efendi (Üsküdar'da) (144:114)

Ümmî Sinan (144:122): Asıl ismi İbrahim'dir. Bursalı yahut Karamanlıdır, âlim bir şeyhti. "Sinâniyye" isminde Halvetî şubelerinden birinin müessisidir. Aruz ve hece ile yazdığı manzumelerde Yunus tesirleri sarahatle göze çarpar, mürettep divanı vardır. H.958 (M.551) de göçtü.

Ümmî Sinan (144:124): Manisa'nın Alaşehir kazasındandır. Türbesi çevresinde cami ve mektebi vardır, kendi ismiyle bilinir. Dergâhların seddi tarihinden sonra mektebin adı İstiklal İlkokulu olmuştur.

Ümmî Sinan (144:234-35): Asıl adı İbrahim'dir, Halvetiyye tarikatının Sinâniyye şubesinin kurucusudur. Prizrenli, Bursalı yahut Karamanlı olduğu ihtilâflıdır. Bursalı Tâhir Bey tashih edilmiş bir icazetnamede şeyhin Bursalı yazılı olduğunu gördüğünden bahisle Bursalı olduklarını teyit ediyor, "Âlim oldukları hâlde gördükleri bir mana üzerine "Ümmî" lakabıyla tahallus ettiler" diyor. Vefatı *Osmanlı Müellifleri*'ne göre H.958, M.1551'dedir. Müstakimzâde ise *Mecelletü'n-Nisâb*'ında onun H.976, M.1068-69'da göçtüğünü ve "şeyhullah" terkibinin vefat tarihi olduğunu kaydetmiştir. İstanbul'da Eyüp civarındaki Oluklubayır semtinde halifelerinden Nasuh Efendi'nin yaptırmış olduğu tekkede sırlıdır. Tanınmış bir mutasavvıftır. Edebî sanatlara ve onun icaplarına ehemmiyet vermeyen bir şair olduğu nutuklarında, manzumelerinde görülür. Divanından başka *Risâle-i Şerîfe-i Ümmî Sinan* adında bir eseri bulunduğunu Bursalı Tâhir Bey'den öğreniyoruz.

Üveysî Dede (Hakimoğlu'nda) (144:93): Hekimoğlu Ali Paşa Câmi'-i şerîfi avlusunda büyük taş türbede yatan Abdal Yakub'un halifesi ve câ-nişînidir. Câmi'-i şerîfin büyük kapısı karşısındaki köşede yatıyor.

Veled-i Karabaş (Mevlanakapı'da) (226:134): Hacı Mahmud Efendi. (*Hadîka*, I, 215)

Veli Sultan (Silivrikapı'da) (226:135): Saruhanlıdır. Silivrikapı dışında hendek kenarında yatıyordu. (*Evliya Çelebi Seyehatnamesi*, I, 358)

Veliyyüddin Cerrâhî (208:119): Pîr-i sânî sayılır.

Veliyyüddin Tophanevî (Tophaneli Veliyyüddin Efendi) (208:117): Hazret-i Hüdâî'nin ahass-ı hulefâsından Mehmed Cennet el-Fenâî hazretlerinin halifesidir. Hüdâî Dergâhı kapısı yanındaki çeşmenin üzerinde bulunan makberenin şeyh dairesine giden dar sokaktaki ikinci pencere önünde medfundur, seng-i mezârı orada görülür. Celvetiyye'nin Hâşimiyye silsilesi müşarünileyh vasıtasıyla Cennet Efendi'ye müntehi olur. (*Osmanlı Müellifleri*, I,

124, Yusuf Fahir Bey haşiyesi)

Visalî Baba (Halıcılar'da) (226:136): Şeyh Hasan Visalî Efendi.

Visalî Hasan Efendi (208:118): Nakşibendiyye'den Feyzullah Efendi halifesidir.

Yâ İmam Ahmed Efendi (Merkezefendi'de) (226:120): Meşhur meczuplardandır.

Ya Vedûd Sultan (Defterdar'da) (226:133)

Yahu Baba (Kasımpaşa'da) (226:132): "Yahya Kethüda" da derler.

Yakup Baba (Otakçılar'da) (226:118): Eski saray ağalarından Yakup Ağa'dır ki cami ve mektep sahibidir. Otakçılar'da Aşhane Caddesi üzerinde umumî mezarlığın karşısında yatıyor. Baş ve ayak taşları mücessem ve pek kalın olmakla beraber başlıksız ve kitabesizdir. Dört köşeli mermere ince nesihle yazılmış tarih şundan ibarettir: "Rûhıyıçun eski saray ağası şol Yakup Ağa - Şimdi ol sâhib-i hayr bir hoş makâm etti binâ, erbaa ve hamsen ve tis'a-mie, 954" (*Hadîka*, I, 223)

Yakup Dede (226:115): Beşiktaş civarında, Ekmekçibaşı Ali Ağa Mahallesi'nde sultan sarayının ağalar dairesi yanında bir çeşme, karakolhane ve "Yakup Dede" denilen mazinneden bir zatın türbesi vardır. (*Mir'ât-ı İstanbul*, 309)

Yamalı Baba (Tophane'de) (226:127): Tophane'de Salıpazarı'nda son istimlâklar dolayısıyla yıktırılan serserilere mahsus Tophane Hamamı'nın önündeydi, hamam ile beraber kaldırıldı. Asıl ismi "Kemalî Baba"dır, sonradan "Yamalı Baba" olmuştur.

Yan Baba ((226:128-29): Sultanahmet Şehit Mehmed Paşa Yokuşu'nda Mehmed Paşa Tekkesi avlusunda:

"Hû - Monla Ahmed ya'nî Yan Monla nâm
Rind idi sûrette mâil zillete
Arif ü rûşen-dil idi hâsılı
Kesreti terk etti erdi vahdete
Nûr-ı mahz olmuştu yâ hû cümleten
Aşk ile müstagrak oldu rahmete
Bâ-işâret söyledim târihini
Gitti Yan Molla azîzim cennete" H. 1211.

Yarımca Baba (Üsküdar Paşa Limanı'nda) (226:131)

Yasin Dede (227:119): Kasımpaşa Okmeydanı taraflarında Sakız Ağacı denilen yerde ve Büyük Piyale Paşa sırtlarında yatıyor. O çevreye isim bırakmış, kerametleri görülmüş mazinneden bir zattır.

Yaşmakyırtan (Kasımpaşa'da) (226:124)

Yatağan Baba (226:121): Eğrikapı Sultanhamamı Yatağan Hacı İlyas Mahallesi'ndedir. Fatih'in topçubaşısı Hacı İlyas Bey'in yaptırdığı câmi'-i şerîfin yanındaki çeşmenin banisidir. Caminin mezarlığında yatıyor. (*Hadîka*, I, 224; *İstanbul ve Boğaziçi*, I, 58)

Yavaşça Mehmed Ağa (Şehremini'de) (226:126): Trabzonlu Şeyh Nazmi Efendi Tekkesi'nde.

Yavaşça Şahin (Uzunçarşı'da) (226:125): Fatih'in derya kaptanlarındandır.

Yavuz Er Sinan (Unkapanı'nda) (226:130): Fatih'in mîr-alem ağalarındandır. (*İstanbul ve Boğaziçi*, I, 338)

Yazıcı Baba (Fethiye'de) (226:122)

Yazıcı Baba (Mollaaşki'de) (226:123): Yarıcı Mustafa Ağa Mescit ve Tekkesini yaptıran Yarıcızâde Mustafa Ağa'dır, Malatyalıdır; fakat halkın dilinde "Yazıcı" olmuştur. (*Hadîka*, I, 54)

Yedi Emirler - Yedi Evliya (Fatih'te (226:113)

Yedi Şehitler (226:110): Yedikule'de eski Fatih Mahallesi, yeni Kazlıçeşme Mahallesi'nde

Demirhane Caddesi'nde Tabakhane karşısında ve iplikhaneler arasındadır. Caddeye bakan yüzü muntazam duvarla çevrilidir. Çift pencereli, dört köşeli küçük bir haziredir. İçerisinde taşları batık yedi mezar görülmektedir. Cadde tarafındaki ön yüzünde iki pencere arasında ve yukarısında dört köşeli, mistarlı, talik kitabe:

"Gâzi-i feth ki Sultân Mehemmed Han ile
Bu yedi kimse berâber onun ile var imiş
Cümlesi birden şehâdet şerbetin nûş eyleyip
Yedikule hâricinde bunca yıl esrâr imiş
Zâhire çıkmağalar kimdir sebeb ettim suâl
Nâm hûrşîd-i cihân kendi ulü'l-ebsâr imiş
Bir büyük zât-ı kirâmı derc edip etmiş meğer
Her birisi râh-ı Hak'ta doğrusu dündâr imiş
Kudsi-i bîçâre sormuş târîhin itmâmın
Belhi gûrâ dedi Mısrî târîhin azher imiş, H.1297"

Yedi Şehitler (Kocamustafapaşa'da) (226:316): Ali Fakih Mahallesi'nde Yedi Şehitler Sokağı'nın başındadır. 1953'te İstanbul Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğü tarafından onarılmıştır. Duvarda dört köşeli mermer üzerine yeni harflerle şunlar yazılıdır: "Fetih şehitlerinden Yedi Şehitler mezarıdır. Belediyece onarılmıştır, 1953"

Yediler - Yedi Evliya (226:112): Eyüp İslâm Bey Bedevî Tekkesi'nin karşı köşesinde, büyük ceviz ağacının dibinde ve çevirme içindedir. Erenlerden yedi kimse bilinir. Eskiden beri kitabeleri olmadığı için isimleri tesbit edilememiştir. Fatih'in ordusunde savaşa katılmış ve İstanbul fethinde şehit düşmüş olduklarından "Yedi Şehitler" deniliyor.

Yeşil İmam (Merkez Efendi'de) (227:116): Yeşil İmam oğlu Seyyid Mehmed Salih.

Yeşil Sarıklı (Fatih'te) (227:115): Darüşşafaka Caddesi üzerinde Cedid Abdurrahim Efendi Medresesi'nin yanındaki sokağa ismini vermiş mazinneden bir zattır. Fatih yangınından sonra türbesinin yeri belirsiz oldu.

Yıldız Dede (Bahçekapı'da) (227:114)

Yilegen Dede (226:116): Gebze kazasında Denizli Köyü'nde yatıyor. Çobanlık edermiş. Üç gün bir koyunun arkasından koşmuş, üçüncü gün koyunu tutmuş, gözlerinden öpmüş, "Sen de yoruldun, ben de!" demiş. Bu yüzden ermişlerden olmuş derler.

Yörük Baba (226:114): Merdivenköy Şahkulu Sultan Dergâhı çevresinde "Gözcü Dede" ismiyle bilinen ağaçlık büyük namazgâhın yanında, geniş, yüksek sofanın yatırlarından biridir.

Yunus Baba (Fındıklı'da) (227:108): Şeyh Yunus Hilmi Efendi, "Altıparmak" diye meşhurdur.

Yunus Baba (Nuruosmaniye'de) (227:112): Şeyh Yunus Hakkı Efendi.

Yunus Gazi (Beykoz'da Yalıköyü Mezarlığı'ndadır) (227:111): İstanbul fethinde bulunmuş gazilerdendir. (*Hadîka*, II, 157; *Mir'ât-ı İstanbul*, 235)

Zakirzâde Abdullah Efendi (144:288): Hazret-i Hüdâî halifelerindendir. Hakkında "Erbâb-ı zikrin dil-pesendi" denilmiştir. H.1068'de göçtü. Karacaahmet'te Miskinler Tekkesi arkasındaki büyük makberenin ortasında yatıyor.

Zembilli Dede (Zeyrek'te) (226:314): Şeyhülislâm Zembilli Ali Efendi.

Zeyrek Baba (Fatih Zeyrek) (226:312): Fatih devri ulemasından Molla Mehmed Efendi'dir ki "Zeyrek" lakabını kendisine Hacı Bayram Veli vermiştir. (*Hadîka*, I, 118)

Zeyrekzâde (Karagümrük Altay'da) (226:313): Nakibüleşraf Seyyid Abdullah Efendi'dir ki "şerâfet-i cinân" terkibinin gösterdiği H.1085'te göçtü. Altay Câmi'-i şerîfi haziresinde yatıyor. (*Hadîka*, I, 37)

Güzel insanların hemen birçoğu tarihe karıştı, beraberlerinde bir daha hayatımıza karışmayacak olan maziye ait zarafet, hikmet, güzel ahlâk da. Zevke, ruhaniyete bürünmüştü İstanbul, şimdi bütün bunlardan soyundu. Kitap, Cumhuriyet'le beraber yeni bir kisveye bürünen İstanbul'da Osmanlı'dan hâlâ taşabilen kıymetlerin, iki devir arasında kalan zamanın, sokak sokak mekânlarının, meşrep meşrep insanlarının Revnakoğlu cephesinden tespitidir. Bu eserde iki devri idrak etmiş müstesna bir kalemden iki İstanbul'un hafızası vesika vesika yer alır. Birçok meçhulü malûm eden Revnakoğlu, bu İstanbul'un defnini, telkinini yapan adamdı. Edipler, sufiler, müderrisler, tulumbacılar, tulûatçılar, musikişinaslar, hattatlar... O, bütün bu kadroyla yüz yüze gelmiş, onları duymuş ve yazmıştı. Neşredemedi...

Önce Fatih. Şimdi gün yüzüne çıkıyor...

